

S. 621.3

VERHANDELINGEN,
UITGEGEEVEN DOOR DE
HOLLANDSCHE
MAATSCHAPPYE
DER
WEETENSCHAPPEN,
TE
HAARLEM.
XXII DEEL

VERHANDLINGEN,

UITGEEVEN DOOR DE

HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ

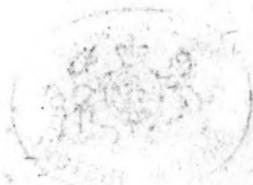
DE R

WETENSCHAPPEN,

T E

H A A R L E M.

XVII D E L

TWEE EN TWINTIGSTE DEEL.

VERHANDELINGEN;
UITGEGEVEN DOOR DE
HOLLANDSCHE
MAATSCHAPPYE
DER
WEETENSCHAPPEN,
TE
H A A R L E M.
XXII. D E E L.

T E H A A R L E M,
BY J. VAN WALRÉ,

Drukker van de Hollandsche Maatschappye der
Weetenschappen, 1786.

*Met Privilegie der Edele Groot Mogende Heeren
Staten van Holland en West-Friesland.*

VERMONT DEPARTMENT OF

LANDS AND FORESTS

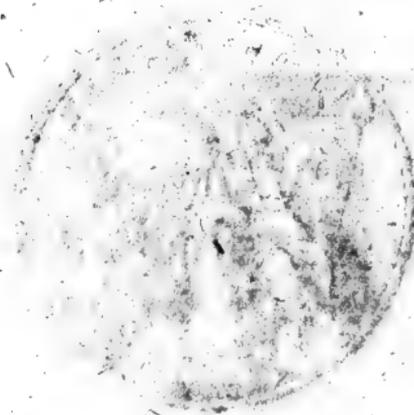
NOTICE OF PUBLIC SALE

OF LANDS BELONGING TO THE STATE

IN THE COUNTY OF

WINDHAM

TO WIT: THE STATE OF VERMONT

BEFORE ME, the undersigned authority

do hereby certify that the foregoing

is a true and correct copy of the

original as the same appears in the

VOORBERICHT

VAN DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE

DER

WEETENSCHAPPEN,

OPGERICHT TE HAARLEM.

 e Maatschappye heeft goedgevonden, om, tot een Vervolg van haar Bericht nopens haaren toestand, aan het Algemeen mededeelen, dat Zy sedert den 22. October 1784. het ongeluk gehad heeft, van eenigen haarer waardige *Directeuren* en *Leden*; tot haare innige smerte, door den dood te verliezen.

Dus ontvielen haar de Heeren
DIRECTEUREN:

Mr. IMAN WILLEM FALCK, *Gouverneur van Ceylon*, in den ouderdom van ruim 48 Jaaren op den 6. February 1785. te *Columbo* overleeden; — als meede

Mr. H. H. VAN DEN HEUVEL, *Secretaris van Staat van de Provincie Utrecht*, oud ruim 54 Jaaren, op den 25. October laatstleeden gestorven.

En van de Heeren LEDEN is haar door den dood ontrukkt:

PAULUS FRISI, *Profesor te Milaan*, den 22. November 1784.

J. F. MARTFELDT, *Collonel van de Artillerij ten dienste van deezen Staat*.

LUDOVICUS CASPARUS VALCKENAAR, *Profesor te Leyden*, den 14. Maart 1785. oud byna 70 Jaaren.

A. YPEY, *Profesor te Franequer*, op den 14. July 1785. oud ruim 71 Jaaren.

CHARLES CHAIS, *Emeritus Predikant der Walsche Gemeente in 's Hage*, oud 85 Jaaren, den 8. November laatstleeden. En

MAXI-

MAXIMILIAAN JACOB DE MAN, *Medic. Doctior, Archiater der Stad en des Quartiers van Nymeegen*, oud 54 Jaaren en zes maanden, den 12. Novemb. van dit Jaar.

Op den 23. Mey van dit zelfde jaar 1785. zyn daar tegen door de Grootte Vergaderinge deezer Maatschappye benoemd tot **DIRECTEUREN**, de Heeren

Mr. W. VAN HOOGENDORP, *Raad en Schepen der Stad Rotterdam, enz. enz.*

JOHAN GERARD VAN ANGELBEEK, *Raad extraordinair van Nederlandsch Indiën enz. enz. op Ceylon.*

En tot **LEDEN**, de Heeren

M. DUFAY, *Membre de la Société Royale des Sciences de Montpellier te Orleans.*

JOSEPH MANDRILLON, *Membre des Academies de Bourg en Bresse & de Philadelphie, en Koopman te Amsterdam.*

Ook is op den zelfden 23. Mey van dit jaar 1785. beslooten om uittegeeven het volgende *Programma* :

, **O**p den 23. Mey van dit Jaar 1785. is door de
 , **H**ollandsche Maatschappye der Weeten-
 . **s**chappen , opgericht binnen deeze Stad Haarlem , in derzel-
 , **v**er *Jaarlyksche Grootte Vergaderinge* , beslooten het
 , **v**olgende aan het Algemeen mededeelen :

, **I.** Met opzicht tot de **ANTWOORDEN** op haare
 , **VRAAGEN** , — en byzonder met betrekkinge op
 , **haare Vraage** ,

, **A.)** In den Jaare 1779. opgegeeven , om te be-
 , **antwoorden vóór den 1. January 1785. luidende aldus:**
 , — *Naademaal een zuivere Dampkring van zoo groot*
 , *belang is voor de gezondheid der Ingezetenen , en de-*
 , *zelve by het staande ofte te langzaam afloopende Wa-*
 , *ter in de Rivier , (die dagelyks in den omtrek van*
 , *Batavia met veele duizende ponden Vuiligheeden aange-*
 , *vuld wordt) onmogelyk kan verkreegen worden ; —*
 , *Welk is het beste Middel , om eene sterkere schuuring*
 , *en afvoering deezer vuile stoffen te verkrygen en te on-*
 , *derhouden , en aan Batavia een zuiverer en gezonder*
 , *lucht te bezorgen ?* Is geoordeeld , dat dezelve zoo
 , **onvoldoende is beantwoord** , dat men den Schryver daar
 , **van de Præmie niet heeft kunnen toekennen** , maar word
 , **dezelve Vraag op nieuw voorgesteld** , om te beantwoor-
 , **den vóór primo November 1789.**

, **B.)** De

, B.) De Vraag: *Hoe verre kan men thans de Natuurlyke Historie des Dampkrings van ons Vaderland, uit de Meteorologifche Waarneemingen, op Zwaanenburg genomen, vergeleeken met die van andere plaatfen, opmaaken? — Men bedoelt byzonderlyk, dat men hier uit aantoonen: 1. Welken de doorgaande, of meest gewoone gevolgen van het Weder zyn, die men naa het vermeerderen of verminderen van de zwaarte of dichtheid van den Dampkring, dat is, naa het ryzen of daalen van den Barometer, als mede na de veranderingen van Warmte en Koude, en van de kracht en ftreek der Winden, op verfchillende tyden van het Jaar en Plaatsen, waarneemt? 2. Of de verandering van Wind en Weder hier te Lande ook fomtyds eenen zekeren loop houde? 3. Welken invloed de verfchillende stand der Maane op dezelve hebbe? 4. Of 'er aan de verfchillende standen der Planeeten ook eenige invloed op den Dampkring zy toe te fchryven? 5. Welke overeenftemming 'er is tusfchen de verfchillende afwykingen van de Compasnaalden en de Weersveranderingen? 6. Welke Regelen 'er uit deeze Waarneemingen kunnen worden afgeleid, volgens welken men, in sommige gevallen, eene aanftaande verandering van Wind en Weder met waarfchynlykheid kan vooruit zien? — Men zag hier ook gaarne bygevoegd: of 'er, behalven deezen, ook eenige andere Voortekenen voor aanftaande Weersveranderingen in ons Vaderland waargenomen worden? zo ja: welken? — In het Jaar 1778. voorgesteld, om te beantwoorden vóór *primo* January 1781. — Is beflooten in de Vergaderinge van 1781. de gemelde Vraag nog eens op te geeven, om ze te beantwoorden vóór *primo* January 1785. onder aanbod van eene *dubbele Goude Medaille* aan den Schryver, die ze volledig beantwoordt.*

, Hier op is wel geantwoord, doch *onvoldoende*, zoo
 , dat men niet heeft kunnen den Eerprys uitdeelen. —
 , Dan, overmits-deeze Vraag in het Jaar 1778. voor de
 , *eerste* reize, en in het Jaar 1781. voor de *tweedemaal*
 , is voorgesteld, en tothiertoe gééne voldoende Antwoor-
 , den daarop zyn ingeleverd, — en de Maatschappyy
 , toch gaarne zou zien, dat dezelve eens wél beantwoord
 , wierd; — zoo is beslooten, om de beantwoording
 , van deeze Vraag open te stellen zonder bepalinge van
 , tyd, zoo en in diervoege, dat het den geenen, die
 , goedvindt om dezelve te beantwoorden, *ten allen tyde*
 , zal vrystaan, om aan den *Secretaris* van deeze Maat-
 , schappyye te zenden zyn Antwoord, en dat dan daar-
 , over op de eerst daaraan volgende Grootte Vergaderinge
 , zal worden beslist, indien hetzelve Antwoord vóór den
 , 1. November, en dus tydig genoeg, om behoorelyk
 , geëxamineerd te worden, zal zyn ingekoomen, en in-
 , geval het voor voldoende gekeurd word, als dan aan
 , hem de uitgelooft *dubbeld Goude Medaille* zal wor-
 , den uitgeleverd; — maar, onverhoopt, niet vol-
 , doende, zal het wederom insgelyks vrystaan aan wie
 , zulks verkiest, om na voornoemden Prys te dingen,
 , tot zoo lang, dat dezelve behaald zy.

, C.) De Vraag: — *Welken zyn de Onderwer-
 , pen, betreffende de NATUURLYKE HISTORIE ONZES
 , VADERLANDS, waar van men met gegronde reden te
 , verwachten hebbe, dat eene verdere naaspooring ten
 , nutte van het Vaderland verstreken zal?* — In het
 , Jaar 1780. voor de *eerste*, en in het Jaar 1782. voor
 , de *tweede* reize opgegeeven, om te beantwoorden vóór
 , het begin van het Jaar 1785. met byvoeginge: *dat de
 , Maatschappyy niet enkel verlangt een lyst van Onder-
 , werpen, dewelken met vrucht zouden kunnen naage-
 , spoord worden; maar tevens eene aanwyzing van de*
 , Re-

, Redenen, waarom men van derzelve Onderzoek zich voordeel voor het Vaderland hebbe te belooven? — Is beantwoord, maar niet zoo, dat de Maatschappy vryheid heeft gevonden, om daarop den Eerprys uittegeeven; — maar uit byzondere overweeging van het belang, dat de Maatschappy stelt in deeze Vraag wél beantwoord te zien, is beslooten, dezelve op nieuws ter beantwoordinge vóór *primo* November 1787. voorstellen.

, D.) Op de Vraag, opgegeeven den 21. Mey 1782. luidende: — *Schoon men thans in de Lucht kennis zeer verre gevorderd is, heeft men echter tot nu toe omtrent de verdikte Lucht slechts weinige Proeven genomen. Waarschynlyk is dit aan de onvolmaaktheid van den daar toe noodigen toestel toetschryven; waarom de Maatschappy thans vraagt: 1. Op te geeven den besten toestel, om op de gemaklykste en zekerste wyze proefneemingen omtrent de verdikte lucht te kunnen in 't werk stellen. 2. Met den besten toestel de werking der verdikte Lucht, in verschillende gevallen, naa te gaan; en inzonderheid het Dierlyke leven, den groei der Planten, en het branden in lucht van verschillende digtheid te beproeven. En 3. aantewyzen, welke gevolgen of nieuwe leeringen hieruit kunnen afgeleid worden? — Is géén Antwoord ingekoomen, en word daarom deeze Vraag wederom voorgesteld, om te beantwoorden vóór *primo* November 1787.*

, E.) En, offchoon met het begin van 't Jaar 1783 den tyd was verstreken, dewelke gesteld was tot het beantwoorden der voormals door de Maatschappye opgegeevene Vraag, nopens het *verklaaren der Onge lykheeden der Satelliten van Jupiter*, enz.; en die , Vraag

, Vraag niet verder was opgegeeven , om dat men aan
 , de behoorlyke beantwoordinge daarvan om redenen be-
 , gon te wanhoopen , heeft zy gaarne willen aanneemen
 , zeker *Antwoord* , op dezelve Vraag haar toegezonden ,
 , onder de Zinspreuke : *Extremos quævis circumrotat*
 , *orbes.* HALLEY. — Dan zy oordeelt , dat de Schry-
 , ver dier Verhandeling weinig of niets gevoegd heeft by
 , het geene reeds te vooren door de beroemde Heeren
 , BAILLY , DE LA GRANGE en FRISI omtrent dit
 , Onderwerp gedaan was , — en dat hy aan het voor-
 , naame oogmerk der Vraag, om namentlyk de *Theorie*
 , aan de *Waarneemingen* te toetsen, en daardoor de ge-
 , grondheid zyner *Theorie*, boven die der gemelde Hee-
 , ren aan te toonen , in het geheel niet voldaan heeft :
 , Zy heeft derhalven die Verhandeling de *dubbelde Me-*
 , *daille* niet waardig kunnen oordeelen , maar beslooten,
 , uit aanmerkinge der andere wezenlyke verdiensten van
 , dat Stuk , den Schryver van het zelve met de *enkele*
 , *Medaille* te vereeren , onder herhaalde en op nieuws
 , gedaane aanbieding van den *dubbelen Eerprys* , zoo hy
 , door het veranderen zyner Verhandeling aan het verlan-
 , gen der Maatschappye zal hebben voldaan.

, De Maatschappye verlangt niet zoo zeer , dat de
 , Schryver zich bezig houde met de enkele *Theorie* , uit
 , de *Wet der aantrekkings-kracht* afgeleid , maar veel
 , meer en wel voornamentlyk , dat hy de *Theorie* op de
 , *Waarneemingen* toepaste en met dezelve vergelyke ,
 , op dat men , door de meerdere of mindere overeen-
 , komst met de *Waarneemingen* over den graad van juist-
 , heid , zoo wel van zyne als van andere *Theorien* , zou-
 , de kunnen oordeelen. — Het voornaame oogmerk
 , der Maatschappye is , om , langs dien weg , van de
 , *Bewegingen der Satelliten van Jupiter* zulke *Tafels*
 , te verkrygen , welken naauwkeuriger zyn , dan de tot
 , hier

hier toe bekende , 't zy dan dat die Tafels volgens de enkele *Theorie* wierden zamengesteld , of wel , zoo deeze alleen onvoldoende bevonden wierd , met behulp van *Empirische Equatien* uit de Waarneemingen afgeleid. En dewyl de Waarneemingen van den *derden* en *vierden Trawant* onnaauwkeuriger en zeldzaamer zyn , dan die der twee overigen , zal de Maatschappy zich vergenoegen , wanneer het geene zy verlangt , voornamentlyk maar omtrent den *eersten* en *tweeden Trawant* , wier waarneeming wel den grootsten invloed heeft op de *Zeevaart* en *Aardrykskunde* , door den Schryver word volbragt. — Zy noodigt den kundigen Schryver hiertoe uit , en het zal haar aangenaam zyn , Hem , onder gemelde voorwaarden , met de *dubbelde Medaille* te kunnen bekroonen.

, F.) Eindelyk het zelfde gebeurd zynde met een Antwoord op de Vraag van de *Droogmaakeryen in ons Vaderland* , waar van de Termyn van antwoord reeds met *primo* Jan. 1780. was geëxpireerd , heeft de Maatschappy aangenomen en beoordeeld een *Antwoord* , onder de Zinspreuke : TOT HEIL VAN 'T VADERLAND ; — maar Zy heeft den inhoud daar van zoodanig gevonden , dat Zy *niet* heeft kunnen besluiten om het zelve goedtekeuren , en dus het zelve met den Eerprys *niet* bekroond.

, II. De Vraagen , door deeze Vergaderinge vastgesteld , zyn deeze Twee :

, a.) Om te beantwoorden vóór *primo* November 1787. de Vraag : — „ Kan men uit de Geschiedenissen aantoonen , dat de Gemeenebesten , wanneer zy den hoogsten trap van welstand naar de gesteldheid der menschlyke Maatschappyen van die tyden , in welken „ ken

„ ken zy bloeiden , bereikt hadden , immers scheenen
 „ bereikt te hebben , telkens wederom gedaald zyn? —
 „ En zo ja ; moet deeze daaling aangemerkt worden als
 „ een gevolg van die zelfde oorzaken , welken hen heb-
 „ ben doen bloeijen ? Of zyn 'er altoos toevallige re-
 „ denen bygekoomen , die dit Verval te weeg gebragt
 „ hebben ? — En onderstellende het eerste waar te
 „ zyn , is zulks mede toepasselyk op de tegenwoordige
 „ meer verlichte tyden ? Zo ja , welken zyn in het al-
 „ gemeen de middelen , die de naadeelige werking van
 „ anderszints heilzaame oorzaken beletten , en dus doen-
 „ de den bloei en welstand van een Gemeenebest duur-
 „ zaam kunnen maaken ? ”

„ De Maatschappy verwacht gééne *byzondere* , maar
 „ eene *algemeene wysgeerige beschouwing* , toepasselyk
 „ op *alle* Gemeenebesten van den tegenwoordigen tyd :
 „ Zy verwacht derhalven , dat , by aldien derzelver ver-
 „ val geoordeeld wierd toegeschreeven te moeten worden
 „ aan dezelfde oorzaken , die hen hebben doen bloeijen ,
 „ de moogelykheid daarvan , zoo wel uit den aart der
 „ zaaken , als uit de daadlyke gebeurtenissen zal aange-
 „ toond worden , om vervolgens te doen blyken , door
 „ welken in zich zelve uitvoerlyke middelen deeze naa-
 „ deelige Uitwerkingen belet of voorgekoomen kunnen
 „ worden.

„ *b.*) Uit het byzondere Fonds van wylen den Heer
 „ *Directeur* NICOLAAS WILLEM KOPS , om te beantwoor-
 „ den vóór *primo* November 1786.

„ Daar het eene onbetwistbaare waarheid is,

„ 1. Dat door Fabricquen in een Land meerder Inge-
 „ zetenen , vooral in plaatsfen tot buitenlandsche Commer-
 „ cie ongelegen , gebezigd worden , dan door de Com-
 „ mercie zelve.

„ 2. Dat

2. Dat men door dezelve Fabricquen tot kleeding , als anders benoodigd , in het Land te hebben , niet genoodzaakt is deeze nooddrift uit andere Landen te haalen , waar door men moet verarmen , zoo men géén andere eigen Lands Producten in de plaats kan leveren.

3. Dat , zo men ook zoodanige Fabricquen in een Land had , die niet alleen dienden tot onze nooddrift , maar ook daarenboven om eenige door ons gefabriceerde Goederen aan andere Natien te kunnen verkoopen , door deeze verzending buiten 's Lands , 't geld van Buitenlanders door onze Ingezetenen zoude worden verdiend , en dus in ons Land koomen ; zoo leert nochtans de ondervinding , dat de gevoelens zeer verschillende zyn.

Immers sommigen oordeelen , dat eene belasting op de Inlandsche Consumtie van buitenlandsche Fabricq-Waaren van zeer veel nut zoude zyn ; anderen daarentegen , dat zulk eene *Gêne* geeven zoude aan de Commerce , en aan het oogmerk niet voldoen ; ook zegt men , dat 'er buitenlandsche Fabricq-waaren zyn , die men in ons Land niet kan ontbeeren , en dus noodzaaklyk dienden te blyven ingevoerd.

Voorts zyn zy , die de Fabricquen in ons Land voorstaan , van begrip , dat het nuttig jaa noodig zou zyn , sommige Fabricquen te favoriseeren en te gratificeeren , waar door zy in staat zouden zyn , om hunne Waaren , even zoo goed en goedkoop , dan de Buitenlandschen , 't zy in , 't zy buiten 's Lands , 't zy beiden , te kunnen leveren.

Zoo is de Vraag :

„ Heeft

„ Heeft de bloei en het verval onzer Fabricquen een
 „ noodzaaklyken invloed op den bloei en het verval van
 „ de Commercie en Navigatie deezer Landen? Zo ja,
 „ in hoe verre? — En *hoedanige Fabricq-waaren*
 „ eischt het belang van het Algemeen, dat van buiten
 „ worden ingevoerd, en hoedanigen dat binnen 's Lands
 „ gewerkt worden, 't zy om binnen 's Lands gebruikt,
 „ 't zy om buiten 's Lands verzonden te worden? En
 „ welken zyn de beste en uitvoerelyke Middelen, om
 „ door zoodanige Fabricquen de Welvaart onzer Repu-
 „ blicq te bevorderen?”

, III. De Vraagen, *voormaals* door deeze Maat-
 , schappye opgegeeven, waarop het haar insgelyks zal
 , aangenaam zyn Antwoorden te bekoomen, zyn de in
 , 1784. voorgestelden:

, A.) *Welken zyn de waarlyk onderscheidene soor-*
 , *ten der LUCHTGELYKENDE VLOEISTOFFEN*, aan wel-
 , ken men de Naamen van *vaste Lucht*, *gedephlogis-*
 , *teerde Lucht*, *ontvlambaare Lucht*, *Salpeter-lucht*,
 , *zuure Lucht*, *Loog-lucht*, en anderen gegeeven heeft;
 , en waarin zyn dezelve van *elkander* en van de *Lucht*
 , *des Dampkrings* onderscheiden? 2. Heeft elk deezer
 , soorten van veerkrachtige Vloeistoffen zoo veel met de
 , Lucht van den Dampkring gemeen, dat zy voor eene
 , soort van *Lucht* verdient gehouden te worden? 3. Hoe
 , verre kan uit de Proeven en Waarneemingen omtrent de
 , genoemde Luchten, *de aart der Lucht van den Damp-*
 , *kring* worden opgemaakt? — In het Jaar 1780.
 , opgegeeven voor de *eerste*, en in het Jaar 1782. voor
 , de *tweede* reize, om te beantwoorden vóór het begin
 , van het Jaar 1784. — De Maatschappye heeft toen
 , onder anderen Twee fraaije Verhandelingen ter beant-
 , woordinge van dezelve ontfangen, waarvan de eene tot
 , Zin-

Zinspreuk had: *Quam Pulcrum est, in principiis & origine rerum defixisse oculos & nobile mentis acumen; pervolat huc sapiens.* ANTI LUCRETIVS. En de andere: *Principibus placuisse viris non ultima laus est.*

, Beide deeze Verhandelingen is de Maatschappy gegene te bekroonen, dan niettegenstaande Zy de verdiensten van deeze Verhandelingen dus erkennen wil, is het haar echter voorgekoomen, dat derzelve Schryvers deeze hunne Stukken noch zeer aanmerklyk zouden kunnen voltoojen. 1.) door meer te letten op het geen door de Heeren SENEBIER, LAVOISIER, en anderen, betreklyk dit Onderwerp, is in het licht gegeven: 2.) door zich meer op het vinden van beslissende Proeven en rechtstreeksche bewyzen, ter staavinge van hunne gevoelens, toeteleggen: 3.) door het beweezene van het onzekere beter te onderscheiden.

, Waarom dan de Maatschappy heeft goedgevonden, deeze Vraag wederom voortstellen, om beantwoord te worden voor *primo* November 1785. Zy verzoekt den Schryveren in de verbetering van deeze hunne Verhandelingen, zoo veel doenlyk, de korthed te betrachten, en belooft eenen *dubbelden Gouden Eerprys* aan den geenen van hen, die het best aan de gemelde vereischten zal voldaan hebben.

, B.) Om te beantwoorden mede vóór *primo* November 1785:

„ Naadien de Ondervinding geleerd heeft, dat de *BORST-WATERZUGT* in eenen gevorderden staat, door alle bekende Middelen ongeneeslyk is; welken zyn de oorzaken van die Ziekte, en welken zyn de zekere *Tekenen*, waar door dezelve in haar allereerste begin
XXII. Deel. * * „ kan

„ kan onderkend , en van alle andere Borst-ziekten ten
 „ duidelykste kan onderscheiden worden ? — Wel-
 „ ken zyn de MIDDELEN , die deeze Ziekte kunnen
 „ voorkoomen ? dezelve in haar eerste begin geneezen ?
 „ en , in eenen verre gevorderden staat kunnen verzag-
 „ ten ? ”

, C.) De Vraag , in het Jaar 1780. voorgesteld ,
 , om te beantwoorden vóór *primo* January 1786 : —
 , Vermits men , uit gebrek van eene goede inrichting ter
 , opvoedinge van de Jeugd te *Batavia* , genoodzaakt is
 , zyne Kinderen na het Vaderland ter opvoedinge te zen-
 , den , of , zoo men hen aldaar houd , zy alsdan door-
 , gaans eene goede Opvoeding misfen ; zoo vraagt de
 , Maatschappy :

, *Welke is de beste inrichting , om aan de Jeugd te*
 , *Batavia eene Opvoeding te geeven , die meest geschikt*
 , *is om hun Verstand te beschaaven , hen in nuttige Kun-*
 , *sten en Weetenschappen bedreeven te maaken , en hun*
 , *goede Zedelyke gevoelens in te boezemen ?*

, D.) Om te beantwoorden vóór *primo* January
 , 1786. de Vraag , opgegeeven den 21. Mey 1783. —
 „ In hoe verre kan de *Theorie* van Dr. CRAWFORD ,
 „ omtrent het *Vuur* en *Warmte* , door Proefneemingen
 „ bevestigd of wederlegd worden (*) ? En zo deeze
 „ *Theorie* door de ondervindinge geheel of gedeeltelyk
 „ ge-

(*) Zie *Experiments and observations on animal heat and the in-*
flammation of combustible bodies by A. CRAWFORD, Lond. 1779.
 — *Essai sur la nouvelle Theorie du Feu Elementaire*, par J. H. DE
 MAGELLAN, LONDON 1780. — *An Examination of Dr. CRAW-*
FORDS Theory by WILLIAM MORGAN, LONDON 1781.

„gestaafd wordt, welk een licht geeft dezelve in de
„Vuurkunde?”

, De Maatschappy eischt eene zeer duidelyke beschry-
ving der Proefneemingen, waardoor men de *Theorie*
staft ofte wederlegt; en zo men tot dezelve Werktui-
gen van eene buitengewoone naauwkeurigheid gebruik,
verlangt de Maatschappy eene opgaafe, hoe soortge-
lyke Werktuigen te verkrygen, ten einde zy, zulks
goedvindende, zoodanige Proefneemingen zoude kun-
nen herhaalen.

, E.) Uit het *Fonds* van wylen den Heere NICO-
LAAS WILLEM KOPS, de Vraag in 1783. voorgesteld,
om te beantwoorden vóór *primo* January 1780: —
Terwyl de *Condensateur*, door den Heer VOLTA on-
langs uitgedagt (†), gelegenheid geeft, om eene zeer
geringe Electricke kracht van den Dampkring te ontdek-
ken, en men dus nu met behulp van dit Werktuig de
Electriciteit van den Dampkring, veel beter dan voor-
heen, zal kunnen waarneemen; zoo vraagt de Maat-
schappy:

, Hoe behoort dit Werktuig en de overige toestel te
worden ingericht, om op de zekerste en gemaklykste
wyze de Electriciteit van den Dampkring te kunnen be-
proeven, en welke is de beste Electrometer, die by
dezen toestel den graad van kracht kan aanwyzen;
ten einde men in staat gesteld zy, om by de dagelyk-
sche waarneemingen der Luchtgesteldheid, ook tiffens
de dagelyksche veranderingen der Electricke kracht des
Damp-

(†) Zie *Philosophical Transactions, for the Year 1782. Part.*
I. App. pag. vii.

, Dampkrings, byzonderlyk in Nederland, te kunnen
 , waarneemen, en dus de Natuurlyke Historie des Damp-
 , krings van ons Vaderland verder te volmaaken.

, F.) Ook was in 1781. voorgesteld de Vraag, om
 , te beantwoorden vóór 1783: — Kan men de Snel-
 , heid der stroomende Wateren op allerlei Diepten, en
 , dus ook de middelbaare Snelheid in iedere Doorsnede,
 , door eenigen Theoretischen regel, die door de onder-
 , vinding bevestigd is, bepaalen? — of is zulks alleen
 , mogelyk door middel van daadyke Proeven? — En
 , welk is in dat geval het Werktuig, het geen aan de
 , minste gebreeken onderhevig, en door voldoende Proef-
 , neemingen gewettigd, in alle gevallen tot het vinden
 , der verschillende Snelbeeden gebruikt kan worden? —
 , Welke Vraag als toen niet voldoende beantwoord zyn-
 , de, is beslooten dezelve op nieuws voortestellen, om
 , te beantwoorden vóór het begin van het Jaar 1786.

, G.) In het Jaar 1784. opgegeeven om te beant-
 , woorden vóór primo November 1786. uit het Fonds
 , van wylen den Heere N. W. Kops:

„ Hoe verre kan men uit de onlangs in 't licht gegee-
 „ vene Proefneemingen van den Heere SENEBIER (*)
 „ en anderen, door nieuwe beslissende Proeven bewy-
 „ zen, in welke omstandigheeden de Planten in haarer
 „ natuurlyken staat lucht uit den Dampkring inneemen;
 „ van welken aart dat gedeelte der Dampkringslucht zy;
 „ het geen de Planten inneemen; hoe deeze inneeming
 „ of

(*) *Memoires Physico Chymiques & recherche sur l'Influence de
 la Lumiere solaire, par JEAN SENEBIER; Geneve 1782 &
 1783. 4 tomes.*

„ of opslorping der lucht geschiede ; welke verandering
 „ deze lucht in de Planten ondergaa ; in welke omstan-
 „ standigheden en op welke wyze de Planten dezelve we-
 „ der uitgeeven ; en ten welken nutte deze in- en uit-
 „ ademing voor de Planten diene ? ”

, H.) De Vraag , opgegeeven in 1781. om te be-
 , antwoorden vóór het begin van 1787 :

, *Welken zyn de beste en waardigste Middelen , om
 , het gebruik der Nederduitſche Spraak onder de Mala-
 , jers , Javaanen , Cingaleezen en Malabaaren in te voe-
 , ren , en meer en meer algemeen gebruikelijk te maaken
 , Nademaal het ontegenzeggelyk is , dat het gebruik der
 , ſpraak eener Natie , de andere , die ze aanleert , meer
 , aan haar verbind , baar meer genegenheid en yver voor
 , die Natie inboezemt ; ze geſchikter maakt , zo het een
 , nog onbeſchaafde Natie is , tot betere begrippen van
 , Godsdienst , Zedekunde , Natuurkundige Naaspeurin-
 , gen , om beſchaafdheid van het verſtand te ontvangen ,
 , en dus bruikbaar der tot de Zeevaart , Wapenoeffening ,
 , en veele andere nuttige en noodzaakelyke Kunſten en
 , Handwerken te worden ?*

, I.) De Vraag , voorgesteld den 21. Mey 1782. ,
 , om te beantwoorden vóór primo January 1788 :

, *Door welke Theoretische , en door de ondervinding
 , bevestigde Voorschriften , kan men de gezondheid zul-
 , ker Menſchen behouden , die uit dit gantsch verſchil-
 , lend Climaat , en by een zoo weinig overeenkomstige
 , noodzaakelyke levenswyze met bunnen eertyds gewoonen
 , in Oost-Indiën aankoomen ? Welke zekere Algemeene
 , ne Regels kan men daaromtrent geeven , en welke by-*

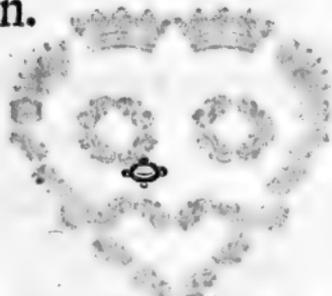
, zonderen, naar den verscheelenden uiterlyken staat zulk
 , ker. Menschen?

, K) De Vraag: *Wat moet men denken van de*
 , *Trap wyze Opklimminge, welke veele, zoo Oude als*
 , *bedendaagsche Wysgeeren hebben gesteld plaats te heb-*
 , *ben tusschen de Natuurlyke Weezens, en tot welk eene*
 , *zekerheid kunnen wy geraaken omtrent het daadlyke be-*
 , *staan van die Opklimminge, en van de orde, dewelke*
 , *de Natuur daarin volgt? — In het Jaar 1781.*
 , *voor de eerste reize opgegeeven, om te beantwoorden*
 , *voor den 1 January 1783. — en toen niet voldoen-*
 , *de beantwoord zynde, is op den 21. Mey 1783. voor*
 , *de tweede reize voorgesteld, om te beantwoorden voor*
 , *den 1. anuary 1789. met byvoeginge, dat de Maat-*
 , *schappy op deeze Vraage géene Overnatuurkundige*
 , *Verhandelingen verlangt, maar Antwoorden, uit de*
 , *Natuurlyke Historie ontleend, alleen in aanmerking*
 , *zal neemen.*

, L) De Vraag, in 1784. voorgesteld, om te
 , beantwoorden voor *primo* November 1789:

, *Welke is de tegenwoordige Genees- en Heelwyze der*
 , *OSINDISCHE VOLKEN, ook der CHINEZEN,*
 , *en welken zyn de Natuurlyke Voortbrengezels, die zy*
 , *daartoe bezigen?*

Voorts zyn de *Voorwaarden*, even als naar gewoonte, en by voorige Programmata dikmaals genoeg vermeld; weshalven kortheds-halven *daar toe*, die het mogt aangaan, word geweest; met byvoeging van het geen in het *Voorbericht* voor het Een en-twintigste Deel deezer Verhandelingen, bl. xx en xxi. gevonden word, ten aanzien van Heeren *Leden* deezer Maatschappye; dewelken mogten goedvinden om op eene van haare voorgestelde Vraagen te antwoorden.

God en het Vaderland te dienen, blijft de onveranderlyke Grondwet deezer Maatschappye, en, zoo lang dit

haar doel is en zyn zal , vertrouwt Zy ,
dat de Godlyke Goedheid , en de braaf-
heid van haare welmeenende Landge-
nooten haar niet zullen begeeven.

Uit naam der Maatschappye ,

C. C. H. VANDER AA,

Secretaris.

Haarlem ,

den 6. December 1785.

NAAM-

N A A M L Y S T

DER TEGENWOORDIGE

H E E R E N

DIRECTEUREN

V A N D E

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPE

D E R

WEETENSCHAPPEN,

GESCHIKT NAAR DE ORDE DES TYDS.

MR. ANTONIS SLICHER, *Raad in de Vroedschap en Burgemeester der stad Haarlem, enz. enz. den 21. Mey 1752.*

Mr. JAN THEODORUS KOEK, *Raad in de Vroedschap en Burgemeester derzelve stad Haarlem, den 21. Mey 1752.*

ZYNE DOORLUCHTIGE HOOGHEID

W I L L E M ,

PRINS VAN ORANGE EN NASSAU, 'S LANDS
ERFSTADHOUDER, ENZ. ENZ. ENZ.

Aan wien door de Heeren *Directeuren* de Tytel van
PROTECTOR deezes Maatschappye is
opgedraagen, den 31. July 1754.

Mr. JAN FREDRIK PARVÉ, *Raad in de Vroedschap en Burgemeester der stad Haarlem, Rentmeester van Rbynland, enz. enz.* den 15. July 1755.

ANTONIE KULTS, *Raad in de Vroedschap, en Burgemeester der stad Haarlem, enz. enz.* den 1. February 1757.

ZYNE DOORLUCHTIGE HOOGHEID

CAREL, *Prins van Nassau-Weilburg, enz. enz. enz.* den 22. Mey 1758.

OTTO FREDERIK, *Graave van Lynden, Heere van Nederbemert en de Voorst, Amptman van de Overbetuwe, enz. enz.* den 5. February 1765.

ADOLPH JAN HESHUYSEN, *Raad in de Vroedschap, en Burgemeester der stad Haarlem,* den 5. February 1765.

JEAN GYSBERTO DECKER, *Schepen en Raad der stad Haarlem,* den 21. Mey 1766.

Mr.

Mr. ABRAHAM CALKOEN, *Heer van Korttenboef*,
enz. enz. den 21. Mey 1772.

Mr. JAN VAN LOON, *Oud - Secretaris der stad*
Amsterdam, enz. enz. den 21. Mey 1772.

Mr. RUTGERUS PALUDANUS, *Burgemeester en*
Raad in de Vroedschap der stad Alkmaar, enz. enz.
den 21. Mey 1772.

Mr. CORNELIS VAN LENNEP, *Schepen en Raad*,
enz. enz. *te Amsterdam*, den 21, Mey 1772.

Mr. PIETER VAN BLEISWYK, *Raadpenfinaris en*
Groot - Zegelbewaarder van Holland en West - vries-
land, *Curator van 's Lands Hooge Schoole te Leyden*,
enz. enz. *in 's Hage*, den 24. Mey 1773.

Mr. ZACHARIAS HENRIC ALEWYN, *Heer van*
Mynden en de beide Loosdrechten, *Schepen en Raad*
der stad Amsterdam, enz. enz. den 24. Mey 1773.

CORNELIS JACOB VAN DER LYN, enz. enz. *te*
Amsterdam, den 24. Mey 1773.

Mr. ALEXANDER HIERONYMUS ROYER,
Secretaris van Hun Edele Groot Mogenden, enz. enz.
den 22. Mey 1775.

Mr. NICOLAAS FAAS, *Schepen en Raad der stad*
Amsterdam, enz. enz. den 21. Mey 1776.

Mr. JOACHIM FERDINAND DE BEAUFORT,
VAN DUIVENDYKE, *Raad der Domeinen van Zyne*
Doerluchtige Ho gheid, *Drost van Tsjelstein*, enz.
enz. den 25. Mey 1776.

PRINS DEMETRIUS VAN GALLITZIN, *Geweezen Extraordin. Envoyé van haare Ruskeizerl. Majesteit by hun Hoog Mogenden*, den 21. Mey 1777.

Mr. JOACHIM RENDORP, *Heer van Marquette, Burgemeester der stad Amsterdam, enz. enz.* den 21. Mey 1777.

Mr. GYSBERT ADRIAAN PATYN, *Burgemeester en Raad der stad Haarlem*, den 21. Mey 1777.

Mr. YSBRANDUS JOHANNES FABER VAN RIEMSDYK, *Raad in de Vroedschap en Hoofd-Officier der laatstgemelde Stad, enz. enz.* den 21. Mey 1777.

JOHANNES MATTHIAS ROSS, *Oud Directeur van Bengalen, enz. enz.* den 21. Mey 1777.

Mr. HERMAN GERLINGS, *Schepen en Raad der stad Haarlem, enz. enz.* den 21. Mey 1778.

CORNELIS PIETER BARON VAN LEYDEN, *Vryheer van Warmond, Schepen en Raad der stad Haarlem*, den 21. Mey 1778.

WILLEM ANNE LESTEVENON, *Vryheer van Hazaartswoude, Schepen en Raad der stad Haarlem*, den 21. Mey 1778.

JOAN FREDRIK D'ORVILLE, *Schepen en Raad der stad Amsterdam*, den 21. Mey 1778.

Mr. ERNESTUS EBELING, *Advocaat, enz. enz. te Amsterdam*, den 21. Mey 1778.

Mr.

Mr. WILLEM EMMERY DE PERPONCHER,
DE SEDLNITZKY, *Heer van Wolphaartwyk,*
geëligeerde Raad in het Eerste Lid van hun Edel-
Mogenden, de Heeren Staaten 's Lands van Utrecht,
den 21. Mey 1778.

GERLACH THEODORUS VAN DER CAPELLEN,
Heer van Schonauwe, beschreeven in het Lid van de
Heeren Edelen en Ridderjchappen 's Lands van Utrecht,
den 21. Mey 1778.

GERARD AARNOUD TAATS VAN AMERONGEN,
Heer van Schalkwyk, beschreeven in het Lid van de
Heeren Edelen en Ridderjchappen 's Lands van Utrecht,
den 21. Mey 1778.

FREDRIK CHRISTIAAN REYNHARD, *Baron van*
Reede en Agrim, Graave van Athlone, Vryheer van
Amerongen, enz. enz. den 21. Mey 1779.

Mr. C. VANDER HOOP, GYSBERTSZ. *Schepen enz. enz.*
der stad Amsterdam, den 21. Mey 1779.

WILLEM ARNOLD ALTING, *Gouverneur Generaal*
van Nederland/ch Indiën, enz. enz. te Batavia,
den 21. Mey 1779.

JOHANNES JACOBUS CRAAN, *Raad Extraor-*
dinair van Nederland/ch Indiën, enz. enz. te Bata-
via, den 21. Mey 1779.

ALBERT VERRYST, *Medic. Doct. Schepen en Raad*
der stad Gouda, enz. enz. den 22. Mey 1780.

Mr. F. H. VAN BERCK, *Advocaat voor den Edelen*
Hove van Gelderland, enz. enz. te Arnhem, den
22. Mey 1780.

Mr.

Mr. JAN CAREL GODIN, *enz. enz. te Utrecht*,
den 21. Mey 1781.

Mr. FREDRIK WILLEM BOERS, *Advocaat van de
E. E. Oostindische Compagnie deezer Landen, enz. enz.
te Amsterdam*, den 21. Mey 1782.

Mr. JAN TEDING VAN BERKHOUT, *Sche-
pen en Raad der stad Haarlem*, *enz. enz.* den 21.
Mey 1783.

Mr. PIETER LEONARD VAN DE KASTEELE,
Pensionaris der gemelde Stad, *enz. enz.* den 21.
Mey 1783.

JACOB HOOFFMAN, *Koopman binnen de Stad
Haarlem*, den 21. Mey 1783.

Mr. JOHAN BARON MEERMAN, *Vrybeer van
Dalem, Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie
ter Kamer Amsterdam, enz. enz. in 's Hage*, den 21.
Mey 1783.

Mr. JOHAN PIETER VAN DER HAAR, *Secretaris
der stede 's Hage*, den 21. Mey 1783.

Mr. CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN,
*Heer van Moermont en Renesse, en in Noordwelle,
Schepen en Raad der stad Haarlem*, *enz. enz.* den
21. Mey 1784.

ADRIAAN MOENS, *Directeur Generaal van Neder-
landsch Indiën*, den 21. Mey 1784.

Mr. JAN GERARD WICHERS, *Gouverneur van
Surinamen*, den 21. Mey 1784.

Mr.

Mr. H. VAN ALPHEN, *Procureur Generaal van de Provincie Utrecht*, den 21. Mey 1784.

Mr. W. VAN HOOGENDORP, *Raad en Schepen der stad Rotterdam*, enz. enz. den 23. Mey 1785.

JOHAN GERARD VAN ANGELBEEK, *Raad Extraordin. van Nederlandsch Indien*, enz. enz. op Ceylon, den 23. Mey 1785.

J E D E N

MAAR ORDE VAN HET EERSTEME

Mr. A. WEIS, *Prof. for te Leyden*, den 21. Jan. 1783.

JOHANNES NICOL. SEBASTIANUS ALLAMAND, *Prof. for te Leyden*, den 10. January 1783.

JAN WILLEM, *Prof. for te Leyden*, den 10. January 1783.

Mr. G. H. VAN DER AALST, *Prof. for te Leyden*, den 10. January 1783.

NAAM-

N A A M L Y S T

V A N D E

T E G E N W O O R D I G E

H E E R E N

L E D E N ,

NAAR ORDE VAN HET INKOMEN.

C. C. H. VANDER AA , *Leeraar der Gemeente , toegedaan de Onveranderde Augsburgsche Confessie , binnen deeze stad Haarlem , Secretaris deezer Maatschappye , den 21. Mey 1752.*

Mr. A. WEIS , *Profesor te Leyden , den 22. Augustus 1752.*

JOANNES NICOL. SEBASTIANUS ALLAMAND ,
Profesor te Leyden , den 10. January 1753.

JAN SNELLEN , *te Rotterdam , den 10. January 1753.*

JOAN GEORGE HOLTZHEY , *Oud Munt-Meester van de Provinciale Munt te Utrecht , enz. enz. te Amsterdam , den 10. January 1753.*

Mr. P. LYONNET, *Advocaat in 's Hage*, den 10.
January 1753.

Mr. JAN FRANCOIS DRYFHOUT, *Advocaat in
's Hage*, den 15. July 1755.

LAURENS PRAALDER, *Mathematicus te Utrecht*,
den 15. July 1755.

HERMANNUS VENEMA, *Profesor te Franeker*,
den 22. Mey 1758.

NICOLAUS YPEY, *Profesor te Franeker*, den
22. Mey 1758.

DAVID RUHNKENIUS, *Profesor te Leyden*, den
22. Mey 1758.

Mr. NICOLAAS BONDT, *Advocaat te Amsterdam*,
den 22. Mey 1758.

DIRK KLINKENBERG, *Ordinaris Klerk ter Secre-
tarye van Holland*, den 22. Mey 1758.

JOHANNES CASTILLON, *Profesor in de Mathesis*,
enz. enz. te Berlin, den 21. Mey 1760.

PETRUS CAMPER, *A. L. M. Philosoph. & Medi-
cinae Doctor & Profesor, R. S. Lond. Soc. &c. &c.*
den 21. Mey 1760.

C. A. KLOEKHOF, *Med. Doctor en Burgemeester der
stad Kuilenburg, enz. enz.* den 21. Mey 1760.

SALOMON DE MONCHY, *Med. Doctor en Profesor
te Rotterdam*, den 21. Mey 1760.

G. TEN HAAFF, *Heelmeester te Rotterdam, en Steen-
fnyder te Delft*, den 21. Mey 1760.

MARTINUS VITRINGA, *Predikant te Arnhem*,
den 21. Mey 1761.

JACOBUS HOVIUS, *Medicinæ Doctor te Amsterdam*,
den 21. Mey 1761.

JOHANNES FREDERICUS HENNERT, *Profesor*
te Utrecht, den 21. Mey 1761.

GERARDUS FRIDERICUS MULLER, *Historio-*
graphus Russicus, Academ. Imper. Scient. Petrop.
Ëc. Ëc. den 21. Mey 1762.

EWALDUS HOLLEBEEK, *Profesor te Leyden*,
den 24. Mey 1763.

HERMAN DE GORTER, *Medicinæ Doctor te Am-*
sterdam, den 24. Mey 1763.

LAMBERTUS BIKKER, *Medicinæ Doctor te Rot-*
terdam, den 24. Mey 1763.

JOHANNES PETSCH, *te Ysfelsteyn*, den 24.
Mey 1763.

JACOB VANDER HAAR, *Heel- en Hand-Arts van*
de Stad en het Hospitaal der hoofdstad 's Hertogen-
bosch, den 24. Mey 1763.

GEORG VAN STENGEL, *Gebeime Staats-Raad en*
Kabinet-Secretaris van Zyne Keurvorstl. Doorl. van
de Paltz, enz. enz. den 21. Mey 1764.

JOHAN DAVID MICHAËLIS, *Philos. Profesor*
Ordinarius op de Hooge Schoole te Göttingen, enz.
enz. den 21. Mey 1764.

JOHANNES OOSTERDYK SCHACHT, *Medicinæ*
Doctor en Profesor op de Academie te Utrecht, den
21. Mey 1764.

M. MESSIER, *Astronome*, attaché au dépôt des Plans de la Marine de France, den 21. Mey 1764.

J. J. BLASSIERE, *Philosoph. Doctor*, *Mathematicus* in 's Hage, den 21. Mey 1764.

CHARLÈS BONNET, *Lid van den Raad van Geneve*, en van verscheide geleerde Genootschappen, den 5. February 1765.

GEORGIUS COOPMANS, *Medicinæ Doctor te Franeker*, den 5. February 1765.

M. DE LA LANDE, *Lid van verscheide geleerde Genootschappen*, enz. enz. te Parys, den 3. Dec. 1765.

Mr. PETRUS BONDAM, *J. U. D. & Profesfor te Utrecht*, den 3. December 1765.

WENCESLAUS JOHAN GUSTAV KARSTEN, *Profesfor in de Philosophie en Mathesis, te Halle*, den 21. Mey 1767.

JACQUES DE STEHLIN, *Perpetuel Secretaris van de Keizerlyke Academie der Weetenschappen, te Petersburg*, den 21. Mey 1767.

MARTINUS SLABBER, *Bailluw en Secretaris van Baarland en Bakendorp*, *Secretaris van Oudelande*, *Lid van de Zeeuwfche en Keurvorstel. Saxfche Physicaalsche Maatschappyen*, den 21. Mey 1767.

CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, JACOB CORNELISZ., *Directeur van de Academie der Tekenkonst der stad Amsterdam*, enz. enz. den 24. Mey 1768.

DIONYSIUS VAN DE WYNPERSSE, *A. L. M. Profesfor in de Philos. Astron. en Mathesis*, op de Hooge Schoole te Leyden, den 22. Mey 1769.

JEAN HENRY VAN SWINDEN , *Philosoph. Doctor en Profesfor* , enz. enz. op *het Illustre Athenæum te Amsterdam* , den 22. Mey 1769.

JOHANNES FLORENT. MARTINET , *A. L. M. mbilosoph. Doctor* , en *Bedienaar des H. Euangeliums te Zuiphen* , den 22. Mey 1769.

CHRISTIAAN BRUNINGS , *Inspecteur Generaal der Rivieren van Holland en West-Vriesland* , en *Opziener van 's Gemenen - Lands Werken van Rhyndland* , enz. enz. op *het huis Zwaanenburg* , den 22. Mey 1769.

JOHANNES FRANCISCUS CLEMENS MORAND , *Ridder, Doctor en Profess. in de Medicynen* , enz. enz. te *Parys* , den 21. Mey 1770.

A. BRUGMANS , *Philosoph. & Mathes. Profesfor Ordinar.* , op *de Academie te Groningen* , den 21. Mey 1770.

ALLARDUS HULSHOFF , *A. L. M. & Philosoph. Doctor* , *Leeraar der Doopsgezinden te Amsterdam* , den 21. Mey 1770.

AARNOUD VOSMAER , *Directeur van het Kabinet van Zyne Doorluchtige Hoogh. den Heere Prince van Oranje* , enz. enz. den 21. Mey 1770.

MATTHIAS VAN GEUNS , *Med. Doctor en Profesfor te Harderwyk* , den 21. Mey 1770.

BOUDEWYN TIEBOEL , *Apothecar te Groningen* , den 21. Mey 1770.

DAVID VAN GESSCHER, *Heelmeester, enz. enz. te Amsterdam, den 21. Mey 1770.*

M. LE MARQUIS DE ST. SIMON, den 21. Mey 1771.

Mr. FREDERIK ADOLPH VAN DER MARCK, *J. U. D. Profesfor te Deventer, enz. enz. den 21. Mey 1771.*

EDUART SANDIFORT, *Med. Doct. Anat. & Chir. Profesfor te Leyden, den 21. Mey 1771.*

ENGELBERTUS MATTHÆUS ENGELBERTS, *Bedienaar det Heiligen Euangeliums te Hoorn, den 21. Mey 1771.*

ALEXANDER PETRUS NAHUYS, *Medic. Doctor en Profesfor te Utrecht, den 21. Mey 1771.*

JOH. FRED. CLOSSIUS, *Medic. Doctor in 's Hage, den 21. Mey 1771.*

PYBO STEENSTRA, *Philosoph. Doctor, Lector in de Wis- Zeevaart- en Sterrekunde, te Amsterdam, den 21. Mey 1771.*

GEORG BRUGMANS, *Med. Doctor, Burgemeester, enz. enz. te Dockum, den 21. Mey 1772.*

P. BODDAERT, *Medic. Doctor, Oud-Raad der stad Vlisfingen, Lid van verscheide Academien, enz. enz. te Utrecht, den 21. Mey 1772.*

- Mr. HENRICUS JOHANNES ARNTZENIUS,
J. U. D. & Profefor te Groningen, enz. enz. den
 21. Mey 1772.
- Mr. GERARDUS NICOLAUS HEERKENS,
J. U. D. Lid van de Arcaden te Romen, van de Aca-
demie van Cortone, van Vlisfingen, en Correspondent
van de Academie des Belles Lettres te Parys, enz. enz.
te Groningen, den 21. Mey 1772.
- BENJAMIN CARRARD, *Miniftre du St. Ev.*
à Orbe, Cantons de Berne & Fribourg, en Suisse,
 den 21. Mey 1772.
- FRANCOIS HEMSTERHUIS, *Commis van*
den Raad van Staaten, enz. enz. in 's Hage, den
 21. Mey 1772.
- JOHAN GOTTLOB WILHELM, *Predik. te Diebfa*
in den Opper-Lausnitz, Lid van verfcheide Maat-
fchappyn, enz. enz. den 21. Mey 1772.
- NICOLAUS LAURENTIUS BURMANNUS, *Med.*
Doctör en Botan. Profefor, enz. enz. te Amsterdam,
 den 24. Mey 1773.
- PETER JONAS BERGIUS, *Profefor Hiftor. Natur.*
&c. &c. te Stokholm, den 24. Mey 1773.
- JOHANN ESAIAS SILBERSCHLAG, *Koninglyke*
Pruisfifche Opper-Confiftoriaalraad en Opper-Bouw-
raad, Directeur der Reaal-Schoolen, eerfte Predi-
kant, en Lid van de Koninglyke Pruisfifche Maat-
fchappye der Weetenfchappen te Berlin, enz. enz.
 den 24. Mey 1773.

N. J. DE NECKER, *Botanicus*; en *Historiographus*
van *Zyne Keurvorstl. Doorluchtigheid van de Paltz*,
Ordin. Lid van Hoogst-derzelve Academie te Man-
heim, enz. enz. den 24. Mey 1773.

HUGO WILLIAMSON, *Medic. Doctor*; en *Profesor*
te Philadelphia, enz. enz. den 24. Mey 1773.

GEORGE WILLEM STEIN, *Hofmedicus* van *Zyne*
Doorluchtigheid, den *Heere Landgraaf van Hessen-*
kassel enz. enz. *te Kassel*, den 24. Mey 1773.

WOLTER FORSTEN VERSCHUUR, *Med. Doctor*
en *Profesor te Groningen*, den 25. Mey 1774.

J. F. W. JERUSALEM, *Vicepraesident* van 't *Consist.*
en *Abt van Riddagsbauzen*, enz. enz. *te Brunswyk*,
den 22. Mey 1775.

JOH. THEOD. ROSSYN, *A. L. M. Philos. Doctor*,
Philosof. & Mathes. Profesor te Utrecht, enz. enz.
den 22. Mey 1775.

ANTONY PORTAL, *Leeraar der Geneeskunde* van
de Hooge Schoole te Montpellier, van het *Koninglyke*
Genootschap der Weetenschappen, en *Voorleezzer der*
Ontleedkunde, enz. enz. den 22. Mey 1775.

. . . . **LOUIS**, *Secretaire de l'Academie de Chi-*
rurgie, &c. &c. *à Paris*, den 22. Mey 1775.

IMAN JACOB VAN DEN BOSCH, *Medic. Doctor in*
's Hage, den 22. Mey 1775.

ADOLPHUS YPEY, *A. L. M. Philos. en Medicinæ Doctor, en Botanicus Lector, enz. enz. te Franeker, den 22. Mey 1775.*

JACOBUS ROCQUETTE, *Medic. Doctor, en Lector in de Anatomie, Chirurgie en Vroedkunde, enz. enz. te Haarlem, den 22. Mey 1775.*

JOH. FRED. MIEG, *Profesor op de Academie, enz. te Heidelberg, den 22. Mey 1775.*

C. HOEFMAN, *JANSZ. Medicinæ Doctor, en Lector in de Vroedkunde, enz. enz. te Alkmaar, den 22. Mey 1775.*

JOHANNES LUBLINK, *Directeur der Maatschappye tot redding van Drenkelingen, enz. enz. te Amsterdam, den 22. Mey 1775.*

JOHANNES MUNNIKHOFF, *Chirurgyn, enz. enz. te Amsterdam, den 22. Mey 1775.*

FLORENTIUS VERSTER, *Med. Doctor in 's Bosch, den 21. Mey 1776.*

GADSO COOPMANS, *Profesor te Franeker, enz. enz. den 21. Mey 1776.*

J. DE VRIES, *Anat. & Chirurg. Lector te Leeuwarden, den 21. Mey 1776.*

MICHAIN, *Astronome de la Marine de France, den 21. Mey 1776.*

H. J. COLLIN, *Conseiller Imp & Royal a la Regence de la Basse Autriche, & Physicien de l'Hopital Pazmannien à Vienne, den 21. Mey 1776.*

MAR-

MARTINUS VAN MARUM, *A. L. M. Philosoph.*
 & *Medicinæ Doctor*, *Physices & Matheseos Lector*,
DIRECTEUR van het Kabinet der Natuurlyke Zeld-
 zaamheden deezer Maatschappye, enz. enz. te Haar-
 lem, den 21. Mey 1776.

JERONIMO DE BOSCH, *JERONIMUSZ.* *Eerste Clercq*
ter Secretarye te Amsterdam, den 21. Mey 1776.

EVERARD PIETER SWAGERMAN, *Chirurgyn te*
Amsterdam, den 21. Mey 1776.

M. MOREAU, *Conseiller à la Cour des Aides de*
Provence, *Historiographe de France*, à Paris, den
 21. Mey 1777.

Mr. M. TYDEMAN, *J. U. D.* & *Profesor op de*
Hooge Schoole te Utrecht, den 21. Mey 1777.

NIC. WILH. SCHROEDER, *Profesor in de*
Oostersche Taalen en Antiquiteiten, te Groningon,
 den 21. Mey 1777.

G. J. BEUTH, *Med. Doctor*, *Profesor artis Obstetr.*
te Cleve, den 21. Mey 1777.

Mr. WILLEM HENDRIK VAN HASSELT,
te Zutphen, den 21. Mey 1777.

FERDINAND DE JEAN, *Medic. Doctor te Leyden*,
 den 21. Mey 1777.

AGGE ROSKAM KOOL, *Koopman in de Beverwyk*,
 enz. enz. den 21. Mey 1777.

MELCHIOR HURTER, *toen te Amsterdam, thans
woonende te Schafhausen*, den 21. Mey 1778.

ACHARD, *Lid van de Koninglyke Aca-
demie te Berlin*, den 21. Mey 1778.

J. BALLEXSERD, *Burger van Geneve, woonende te
Parys*, den 21. Mey 1778.

JEAN SENEBIER, *Ministre du Saint Evangile,
& Bibliothecaire de la Ville de Geneve*, den 21.
Mey 1778.

DIRK VAN DEN BOSCH, *Schepen der stad Tsjelstein,
enz. enz.* den 21. Mey 1779.

CHRISTOPHORUS SAXE, *A. L. M. & Philosoph.
Doctor, Antiq. & Human. Litt. Profesj. op de Hooge
Schoole te Utrecht*, den 21. Mey 1779.

JACOBUS DE RHOER, *JACOBI FIL. Eloqu. & Ling.
Gr. Prof. Ordin. te Groningen*, den 21. Mey 1779.

Mr. CORNELIS W. DE RHOER, *J. U. D. Histor.
Eloq. & Ling. Gr. Prof. Ordinar. te Harderwyk*,
den 21. Mey 1779.

Mr. HERMANNUS TOLLIUS, *J. U. D. Hist. Eloq.
&c. &c. Prof. op het Illustre Athenæum te Amster-
dam*, den 21. Mey 1779.

ADAM SMITH, *Profesfor te Glaskow*, den 21.
Mey 1779.

JONA WILLEM TE WATER, *Profesfor enz. enz.
te Leyden*, den 21. Mey 1779.

PETRUS

PETRUS NICOLAUS LOTICHIUS, *Medic. Doctor*
te Nymegen, den 21. Mey 1779.

PIETER MATTHYS NIELEN, *Medicinae Doctor*
te Utrecht, den 21. Mey 1779.

GERH. GYSB. TEN HAAFF, *Med. Doctor enz. enz.*
te Rotterdam, den 21. Mey 1779.

ANTOINE GEORG ECKHART, *Lid van de Kon-*
inglyke Londensche Societeit, den 21. Mey 1779.

JOHANNES HOOYMAN, *Lutersch Predikant te*
Batavia, den 21. Mey 1779.

JOANNES RUNNELS, *A. L. M. & Philos. Doctor*
op St. Eustachius, den 21. Mey 1779.

ANDREAS BONN, *Med. Doctor, Anat. & Cbirurg.*
Profesjor aan het Illustre Athenaeum, enz. enz. *te*
Amsterdam, den 22. Mey 1780.

FREDERIK CHRISTIAAN MEUSCHEN,
Legations - Raad van verscheiden Duitse Vorsten,
en Lid van verscheide Genootschappen, den 22. Mey
1780.

CHRISTIAAN ROSE, *A. L. M. Philosoph. & Med.*
Doctor, Oud - Commandeur van Jaffanapatnam, enz.
enz. den 22. Mey 1780.

Mr. PIETER PAULUS, *Fiscaal van de Admiraliteit*
op de Maze, den 22. Mey 1780.

MARTINUS HOUTTUYN, *Medic. Doctor enz. enz.*
te Amsterdam, den 21. Mey 1780.

LAURENTIUS MEYER, *Predikant te Twyzel en Kooten in Friesland*, den 22. Mey 1780.

FRANCOIS WILLEM DE MONCHY, *Med. Doctor enz. enz. te Rotterdam*, den 22. Mey 1780.

JAN WILLEM VAN ARP, *te Amsterdam*, den 22. Mey 1780.

J. W. C. A. BARON VAN HUPSCH, *Lid van verscheide geleerde Genootschappen*, enz. enz. te Keulen, den 21. Mey 1781.

CASIMIR CHRISTOPH SCHMIEDEL, *M. D. Geheime Hof Raad en Eerste Archiater van Zyne Doorluchtige Hoogheid van Brandenburg Anspach* enz. enz. den 21. Mey 1781.

CAROLUS PETRUS THUNBERG, *Medic. Doctor en Professor op de Hooge Schoole* enz. enz. te Upsal, den 21. Mey 1781.

JACOBUS GUMMER, *Medic. Doctor, en Archiater van het Landschap Drenthe*, te Groningen, den 21. Mey 1781.

JOSEPHUS BENKÓ, *Predikant te Kozep-Ajte in Zevenbergen*, den 21. Mey 1781.

BERNARD KEUN, *Predikant in de Gereformeerde Gemeente te Smyrna*, den 21. Mey 1781.

H. ÆNEÆ, *A. L. M. Philosoph. Doctor*, enz. enz. te Amsterdam, den 21. Mey 1781.

HERMANUS VAN DYL, *te Amsterdam*, den 21. Mey 1781.

MAR-

MARCUS ELEASAR BLOCK , *Medic. Doctor* , enz.
te Berlyn , den 21. Mey 1782.

DE ABT TOALDO , *Profesfor in de Astronomie* , enz.
enz. te Padoua , den 21. Mey 1782.

ALEXANDER DE VOLTA , *Profesfor Physices Expe-*
rimentalis &c. &c. te Pavia , den 21. Mey 1782.

ABRAHAM ARENT VANDER MEERSCH , *Profes-*
for in de Heilige Godgeleerdheid en Kerkelyke Geschie-
denissen onder de Remonstranten enz. enz. te Amster-
dam , den 21. Mey 1782.

NICOLAAS PARADYS , *Profesfor enz. enz. te Ley-*
den , den 21. Mey 1782.

MEINARD SIMON DU PUI , *Medic. Doctor* , *Anat.*
Chirurg. & Artis Obstetr. Lector , &c. &c. *te Kam-*
pen , den 21. Mey 1782.

ADRIAAN PAATS VAN TROOSTWYK , *Koopman* ,
enz. enz. te Amsterdam , den 21. Mey 1782.

RUD. FORSTEN , *Medic. Doctor en Profesfor te*
Harderwyk , den 21. Mey 1783.

JAN RUD. DEIMAN , *Med. Doctor te Amsterdam* ,
den 21. Mey 1783.

HENDR NIC. LA CLÉ , *Koopman en Secretaris van*
de Weeskamer te Batavia , den 21. Mey 1783.

JACOB CASPER METZLAR , *oud Pred. te Batavia* ,
Pred. te Beusecom , den 21. Mey 1783.

- M. BUCHOZ, *Medecin de Monfr. Frere du Roy à Paris*, den 21. Mey 1783.
- M. BAILLY, *Garde des Tableaux du Roy à Paris*, den 21. Mey 1783.
- PHILIPPE ROSE ROUME DE ST. LAURENT, den 21. Mey 1783.
- JOHANNES SAMUEL CREUTZ, *A. L. M. Philos. Doctor, en Directeur der Werken van de stad Amsterdam*, den 21. Mey 1783.
- JAN LUCAS VAN DER TOOREN, *Notaris en Procureur te Alkmaar*, den 21. Mey 1783.
- CORNELIS ZILLESEN, *Hoofdgaarder der beschreevene Middelen over de Stad en Resforte van Schiedam*, den 21. Mey 1783.
- PETRUS THEODORUS COUPERUS, *Predik. der Hervormde Gemeente te Gouda*, den 21. Mey 1784.
- Mr. ADRIAAN WITTERT VAN BLOEMENDAAL, *enz. enz. in de Beverwyk*, den 21. Mey 1784.
- JOHANNES WILLEMSE, *Gz. Stads Doctor te Haarlem*, den 21. Mey 1784.
- JOANNES GEORGIUS BUSCH, *Profesor in de Mathesis te Hamburg*, den 21. Mey 1784.
- J. H. DE MAGELLAN, *te Londen*, den 21. Mey 1784.
- FLORIS JACOB VOLTELEN, *Medic. Doctor, ejusdemque Facult. & Chem. Profesor op de Hooge Schoole te Leyden*, den 21. Mey 1784.

J. C. KLOCKNER, *Medic. Doctor, Directeur van het Naturalien-Cabinet van het Genootschap te Batavia*, den 21. Mey 1784.

GERRIT JACOB GEORGE BACOT, *A. L. M. Philos. Doctor, en Predikant in Groningerland*, den 21. Mey 1784.

CHRISTIAAN HENDRIK DAMEN, *A. L. M. & Philos. Doct. en Prof. te Leyden*, den 21. Mey 1784.

JAN BERNARD JACOBS, *Art. Obstetr. Profesfor publ. & Coll. Med. Gand. Asjesfor, Gezwooren Heelmeester, Gepensioneerde der Stad Gend*, den 21. Mey 1784.

M. DUFAY, *Membre de la Société Royale des Sciences de Montpellier, te Orleans*, den 23. Mey 1785.

JOSEPH MANDRILLON, *Membre des Academies de Bourg en Bresse & de Philadelphie, en Koopman te Amsterdam*, den 23. Mey 1785.

I N H O U D

VAN DIT

X X I I . D E E L .

ANTWOORD op de VRAAGE: *Welken zyn de Cronden en Kenmerken van de Analogie? En hoe betaamt het eenen Wysgeer zich daar van te bedienen by het onderzoek der Physische en Moreele Waarbeden?* door *Frederic de Castillon*, Professeur en Mathematiques à l'Academie Royale des Gentils Hommes à Berlin. - - - Bladz. 1

II. ANTWOORD op dezelfde VRAAGE, door *Josephus Pap de Fagaras*, Doctor en Profesfor in de Philosophie, en Profesfor in de Mathesis, op het Athenæum te Vasarhely in Zevenbergen. - - 87

Onderzoek nopens het ZEDELYK LOT der Kinderen na dit leven; door *Lambertius Meyer*. - 249

Bericht nopens het VOGEL-GRAS, van den Heer *D. de Gorter*, Jz. M. D. en Profesfor, enz. 471

Beschryving van een NAVEL- EN BUIK-BREUKBAND; door *Adrianus de Bosjon*, Heel- en Vroedmeester te Amsterdam. - - - 474

Waarneemingen op Zwaanenburg, voor de Jaaren 1782, 1783 en 1784.

A N T W O O R D

O P D E

V R A A G E ,

VOORGESTELD DOOR DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER
WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM,

*Welken zyn de Gronden en Kenmerken van de Ana-
logie ? En hoe betaamt het eenen Wysgeer
zich daarvan te bedienen by het onderzoek
der Physische en Moreele Waarheden ?*

D O O R

FREDERIC DE CASTILLON,
*Professeur en Mathematiques à l'Academie Royale des
Gentils Hommes à Berlin.*

ONDER DE ZINSPREUKE :

Brevis esse laboro. HORAT.

R É P O N S E

A L A

Q U E S T I O N ,

PROPOSÉE PAR LA SOCIÉTÉ DE HARLEM :

*Quels sont les Principes & les Caractères de l'Ana-
logie , & comment le Philosophe doit il s'en
servir dans la Recherche des Vérités
Phyiques & Morales ?*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

A N T W O O R D
 O P D E
 V R A A G E :

Welken zyn de Gronden en Kenmerken van de Analogie? En hoe betaamt het eenen Wysgeer zich daarvan te bedienen by het onderzoek der Physische en Moreele Waarheden?

I. *Gronden en Kentekenen der Analogie.
 Geyolgen.*

Er zyn alleen twee Middelen, om naauwkeurig het denkbeeld te bepaalen, het geen men hegten moet aan een woord, het welk men reeds zeer lang gebruikt heeft, zonder deszelvs waaren zin te doorgronden.

Of

RÉPONSE A LA QUESTION:

Quels sont les Principes & les Caractères de l'Analogie, & comment le Philosophe doit il s'en servir dans la Recherche des Vérités Physiques & Morales?

I. *Principes & Caractères de l'Analogie. Conséquences.*

Il n'est que deux Moyens de fixer avec précision l'idée, qu'on doit attacher à un mot, dont on s'est longtemps servi, sans jamais en approfondir le vrai sens.

Of men moet Schryvers , die eenige agting hebben , en dit woord gebruiken , met elkan- der vergelyken , en uit deeze vergelyking des- zelv's waaren zin afleiden , of de taalkundige oorsprong (*Etymologie*) en de daar uit voort- vloeiende beredeneering te hulp neemen.

Het eerste deezer Middelen zoude onmoge- lyk zyn in het onderzoek dat wy ons voorstel- len , wegens deszelv's langwyligheid ; en zoude ook behalven dat onzeker zyn , wyl zelv de naauwkeurigste Schryvers dikwerf zeer verschil- lende denkbeelden hegten , aan een Woord , welkers gebruik noch door algemeene overeen- komst , noch door gezag vastgesteld is.

Laaten wy ons dan tot de taalkundige aflei- ding en daaruitvloeiende redeneering wenden.

Het

Il faut , ou comparer entr'eux tous les Auteurs un peu respectables qui ont employé ce mot , & déduire sa véri- table Signification de cette comparaisón ; ou recourir à l'étymologie & à la discussion.

Le premier de ces Moyens seroit impraticable par sa longueur , dans la recherche que nous nous proposons ; il seroit encore peu sûr , parceque les écrivains même les plus exacts , attachent souvent des idées très-differentes à un mot , dont la convention , ni l'autorité , n'ont fixé l'usage.

Recourons donc à l'étymologie & à la discussion.

Le

Het woord *Analogie* is uit twee Griekſche woorden zamengeſteld , waar van het eene duidelyk iets aanduid , dat tot het verſtand of de reden behoord , en het ander een zoort van over 'shandsch verband tuſſchen twee Onderwerpen.

Dit geeft gelegenheid om te denken , dat 'er eene *Analogie* is , alom waar men een verband of gelykheid ziet , die tot de Reden behoord , of van het verſtand kan begreepen worden.

De zin , welke de *Meetkunde* de nauwkeurigſte der Wetenschappen aan het woord *Analogie* hegt , ſchynt deze gisſing te ſtaven. Twee redenen maaken eene *Analogie* , wanneer zy gelyk zyn ; deze gelykheid nu kan niet begreepen worden , dan door de reden , of het verſtand. Verder is het blykbaar , dat *Analogie* in dit geval juist gelykheid van twee redenen aantoonde.

Om

Le mot *Analogie* eſt compoſé de deux mots Grecs , dont l'un ſignifie manifeſtement quelque choſe qui tient à la raiſon , à l'intellec ; l'autre une eſpece de liaiſon , de réciprocité entre deux objets.

Cela fait ſouſçonner que l'*Analogie* ſe trouve par-tout où ſe trouve une liaiſon , une reſſemblance du reſſort de la raiſon , ou perceptible à l'intellec.

Le ſens attaché en Géométrie la plus exacte des ſciences au mot *Analogie* , paroît confirmer ce ſouſçon. Deux raiſons font une *Analogie* lorsqu'elles ſont égales ; or cette égalité ne peut s'appercevoir que par la raiſon , ou par l'entendement. D'ailleurs il eſt clair qu'*Analogie* ſignifie exactement ici : égalité de raiſons.

Om het *obscurus fio* van HORATIUS te vermyden , moet ik wat wydloopig zyn , omtrent het geen ik , gelykenis of overeenkomst in het algemeen noem ; en de gelykenis of overeenkomst die tot de reden behoort , of door het vernuft kan begreepen worden , in het byzonder.

De Mensch is vatbaar voor gewaarwordingen en aandoeningen.

Ik noem aandoeningen (*Sensatien*) alle wyzingen (*modificatien*) der ziele , die middelyk of onmiddelyk door de zinnen veroorzaakt worden.

Gewaarwordingen noem ik alle modificatien der ziel , die noch middelyk noch onmiddelyk door de zinnen voortgebracht worden , schoon dezelve hen dikwyls tot geleiders strekken.

Ik zie dus het azuur des Hemels , myn ziel heeft dan eene aandoening van Blaauw , door mid-

Pour éviter l'*obscurus fio* d'HORACE , il faut m'entendre un peu sur ce que j'appelle ressemblance en général , & ressemblance du ressort de la raison , ou perceptible à l'intellect en particulier.

L'Homme est susceptible de sensations & de perceptions.

J'appelle Sensation toute modification de l'ame produite directement ou indirectement par les sens.

Et Perception toute modification de l'ame qui n'est produite directement ni indirectement par les sens , quoique souvent ceux-ci lui servent de véhicule.

Ainsi je regarde l'azur des Cieux , & mon ame à la sensation du bleu produite **immédiatement** par les sens. Je
lis,

middel myner zinnen. Ik lees , of hoor eene onregtvaardige daad verhaalen , dan heeft myn ziel een begrip van onregt ; in dit laatste geval is het oog of het oor als een geleider tot myn begrip , maar het heeft het zelve noch middel-lyk , noch onmiddelyk voortgebracht , want zeker hebben noch myn Gezigt , noch myn Gehoor , my een denkbeeld van onregt kunnen geeven , even min , als alle mogelyke redeneeringen , my een aandoening van blaauw kunnen verschaffen , zonder myn gezichts zin.

De aandoeningen kunnen elkander gelyken , even als de gewaarwordingen. De eerste dezer gelykenisfen of overeenkomsten , noem ik *Natuurkundige gelykenis* , wyl zy op het *Natuurkundige* , of vermoogen der gewaarwording van den Mensch werkt. De tweede noem ik *Zedekundige gelykenis* of overeenkomst , wyl zy

lis , ou j'entends raconter une action injuste , & mon ame a la perception de l'injuste ; dans ce dernier cas le sens de la vue , ou celui de l'ouïe a servi de véhicule à ma perception , mais ne l'a produite directement ni indirectement ; à coup sûr ce n'est ni ma vue ni mon ouïe , qui m'ont donnée l'idée de l'injustice , tout comme tous les raisonnemens du monde ne m'auroient jamais causé la sensation du bleu , sans le sens de la vue.

Les Sensations peuvent se ressembler entr'elles , ainsi que les Perceptions. La premiere de ces ressemblances est ce que j'appelle *ressemblance Physique* , parcequ'elle agit sur le Physique ou sur la faculté sensitive de l'homme. La seconde je l'appelle *ressemblance Morale* , parcequ'elle af-
fecte

zy op de *Zedelyke* of de redelyke vermogens van den Mensch betrekkelyk is ; en deze laatste is het , welke ik hier voor meldde , wanneer ik van eene overeenkomst sprak , die tot de Reden behoord , en door het verstand kan begreepen worden.

Alle gelykenis of overeenkomst loopt uit op eene gelykheid van aandoeningen , of gewaarwordingen. Het afbeeldsel van een Mensch gelykt hem , wanneer de trekken, het coloriet, en de geheele houding van het tafereel dezelve uitwerking op het Gezigt doen , als het origineel of de Mensch zelv , die afgebeeld is ; dat is te zeggen : dat zy aan de ziel dezelve gezigtsaandoening mededeelen. De wyzen van denken van twee Menschen gelyken elkander , wanneer die twee perzoonen , in dezelve gelegdheden gevoelens toonen , die aan de ziel dezelve gewaarwording mededeelen.

Maar

feſte le Moral ou la faculté raifonnable de l'Homme , & c'eſt cette derniere que j'ai indiquée plus haut , en parlant d'une reſſemblance du reſſort de la raiſon , ou perceptible à l'intelleſt.

Toute reſſemblance ſe réduit à une égalité de ſenſations ou de perceptions : le Portrait d'un Homme lui reſſemble , lorsque les traits , le coloris , l'ensemble du tableau , font ſur la vue le même effet que l'Original ; c'eſt à dire : cauſent à l'ame la même ſenſation viſuelle. Les façons de penſer des deux perſonnes ſe reſſemblent , lorsque , dans les mêmes occasions , ces deux perſonnes manifèſtent des ſentiments qui cauſent la même perception à l'ame.

Mais

Maar eene gelykheid van aandoeningen en gewaarwordingen ondersteld noodzakelyk eenige *gelykheid* van oorzaken. Want indien 'er geene *gelykheid* in de oorzaken was , zouden de uitwerkingen , die 'er uit voortkomen , en de aandoeningen en gewaarwordingen , van welke ik spreek , niet gelyk kunnen zyn. Ik zeg *eenige gelykheid* , wyl de gesteldheid der zintuigen , of der ziel noodwendig voor een gedeelte op de aandoeningen of de gewaarwording werkt. Maar deze gesteldheid kan maar alleen invloed hebben , op den meerderen of minderen indruk der aandoeningen of gewaarwording , doch niet op hunne Natuur zelv.

Een Afbeeldzel in Miniatuur van een Perzoon , gelykt denzelven , wanneer de trekken der Miniatuur denzelven omtrek toonen , en dezelve evenredigheid hebben met het Origineel ;

Mais une égalité de sensations & de perceptions , suppose nécessairement quelque *égalité* dans leurs causes ; car si les causes n'avoient pas quelque *égalité* entr'elles . les effets qui en résultent , & qui sont les sensations & les perceptions dont je parle , ne pourroient pas être égaux non plus. Je dis : *quelque égalité* , parceque la disposition des organes ou de l'ami entre nécessairement pour sa part , dans les sensations ou les perceptions : mais cette disposition ne peut influer que sur le plus ou moins de force de la sensation ou de la perception , non sur sa Nature même.

Le portrait en Miniature d'une personne lui ressemble parceque les traits de Miniature offrent les mêmes contours , ont entr'eux la même proportion , que ceux de
 A 5 l'Ori-

neel ; dat is te zeggen : dat men tusfchen het Schildery en het Origineel , een gelykheid van omtrekken , en evenredigheden (*Proportien*) vind , om niet te fpreeken van het Coloriet , dat zonder twyffel ook gelyk is. Maar de eene Mensch zal dat afbeeldzel meer gelykend vinden dan de andere , of geheel niet gelykend na de gefteeldheid van zyn gezigt. Men zal my echter toefaan , hoop ik , dat , indien 'er in het Miniatuur geen trek , geen omtrek , geen evenredigheid was , die eene gelykheid had met een trek , een omtrek , eene evenredigheid in het Origineel , en dat daarenboven de beide Colorieten geen gelykheid altoos hadden , niemand 'er eenige gelykenis in zoude konnen vinden.

Op dezelve wyze gelyken de Characters van twee perfoonen elkander alleen daarom , wyl zy
rede-

l'Original ; c'est-à-dire : qu'il se trouve entre la peinture & l'Original , égalité de contours , & de proportions , fans compter le coloris qui est incontestablement égal encore. Mais une personne trouvera ce Portrait plus ressemblant , & l'autre moins , ou même point du tout , suivant la disposition respectue de leurs yeux. Cependant on m'accordera , j'espere , que s'il ne se trouvoit dans la Miniature aucun trait , aucun contour , aucune proportion , qui eut de l'égalité avec un trait , un contour , une proportion de l'Original , & que les coloris fussent aussi totalement depourvus d'égalité , personne ne pourroit y trouver de la ressemblance.

De même les Caracteres de deux personnes ne se res-
sem-

redenen voeren en daaden doen , die in de ziel gelyke gewaarwordingen doen gebooren worden ; dat is te zeggen : dezelve gewaarwordingen. Indien de eene Perfoon levendigheid , haastigheid , zagtheid of koelbloedigheid toont , zal het de andere ook toonen , en beide zullen zy in de ziel van den Waarneemer eenerlei gewaarwording , dat is , dezelfde gewaarwording doen gebooren worden , van levendigheid , haastigheid , zagtheid en koelbloedigheid verwekken , en deze eenzelvige gewaarwordingen , die meer of min sterk zullen zyn , na de geschiktheid der ziel van den Waarneemer , hebben ook eenzelvige , of dezelve oorzaaken , namentlyk de levendigheid , de haastigheid , de zagtheid , of koelbloedigheid , die yder der Perzoonen van zyne zyde vertoond.

Alle

semblent que parceque celles-ci tiennent des discours , & font des actions , qui réveillent dans l'ame des perceptions égales ; c'est-à-dire : la même perception. Si l'une de ces personnes témoigne de la vivacité , de l'emportement , de la douceur , du sang froid , l'autre en témoignera aussi , & toutes les deux réveillent dans l'ame de l'Observateur des perceptions identiques , ou la même perception de vivacité , d'emportement , de douceur , de sang froid ; & ces perceptions identiques , qui seront plus ou moins fortes suivant la disposition d'ame de l'Observateur , ont aussi des causes identiques ou la même cause , la vivacité , l'emportement , la douceur , le sang froid , que chacune de ces personnes témoigne de son coté.

Donc

Alle *Natuurkundige gelykenis* komt derhalven op eene of meer gelykheden uit, en alle *Zedelyke gelykenis* op een of meer eenzelvigheden (*Identités*).

En dit is zoo waar, dat wanneer zommigen van die eenzelvigheden of gelykheden, die zo noodzakelyk zyn, om de *gelykenis* te volmaaken, het zy *Natuurkundige*, het zy *Zedekundige* ontbreeken, men de *gelykenis* uitzonderd. Men zegt: het afbeeldzel van Mevrouw, die of die, zoude volmaakt gelyken, indien de Mond niet te groot was, het Coloriet te sterk, de Oogen te klein; dat is dus het zelve als: indien de Mond en de Oogen van het Afbeeldzel dezelve evenredigheid hadden, of eene gelyke evenredigheid met die van het Origineel, en indien beide Colorieten even sterk waren. Dus zegt men ook: het caractèr van den Zoon gelykt

Donc toute *ressemblance Physique* se réduit enfin à une ou plusieurs égalité, & toute *ressemblance Morale*, à une ou plusieurs identités quelconques.

Cela est si vrai, que lorsque quelques-unes des égalités ou des identités nécessaires, pour rendre complete la *ressemblance* tant *Physique* que *Morale*, manque, on l'excepte de la *ressemblance*. On dit: le Portrait de Madame une telle lui ressembleroit parfaitement si la bouche n'étoit pas trop grande, le coloris trop animé, les yeux trop petits; c'est-à-dire: si la bouche & les yeux du Portrait avoient avec les autres traits, la même proportion, ou une proportion égale à celle qu'ils ont dans l'Original, & si les coloris étoient égaux. On dit encore: le caractere du
Fils

gelykt aan dat van den Vader, behalven dat de jaaren en de ondervinding, den laatsten omzigtiger gemaakt hebben; dat is te zeggen: dat de eenzelvigheid van omzigtigheid ontbreekt, om de *Zedekundige gelykheid* te volmaaken.

De *Analogie* alom, gelyk wy zagen, plaats hebbende, alwaar men eene gelykenis vind die tot de Reden behoord, heeft derhalven overal plaats, waar men eene *Zedekundige gelykenis* heeft, en loopt derhalven uit op eene eenzelvigheid (*Identiteit*).

En de *Analogie* ondersteld altoos eene vergelyking, want de eenzelvigheid (*Identiteit*) heeft geen plaats, dan wanneer twee onderwerpen, die in schyn verschillen, in een en het zelve denkbeeld begreepen zyn.

Men

Fils ressemble à celui du Pere, excepté que l'âge & l'expérience ont rendu ce dernier circonspect; c'est-à-dire: que l'identité de circonspection manque pour rendre cette *resemblance Morale* complete.

L'*Analogie* se trouvant, ainsi que nous l'avons vu, par tout où se trouve une *resemblance* du ressort de la raison, elle se trouve donc où se trouve la *resemblance Morale*, & se réduit par conséquent à une identité.

Et toujours l'*Analogie* suppose une comparaison, l'identité n'ayant lieu que lorsque deux objects différents en apparence, sont compris sous la même idée.

On

Men gebruikt het woord *Analogie* en 't geen men 'er van afleid, op tweederlei wyze.

Men vind eene *Analogie* tusfchen twee voorwerpen, die men dan zegt *analogifch* (gelyk) te zyn.

Men befluit *analogifch* of door *Analogie*.

Eene *Analogie* tusfchen twee voorwerpen te vinden, te ontdekken dat zy *analogifch* zyn, zal dan zyn eenige eenzelveigheid (*Identiteit*) in hen te ontdekken door vergelyking.

En door *Analogie*, of *analogifch* te befluiten, zal dan zyn, door kracht van eene eenzelveigheid een befluit op te maaken.

In de voorgestelde Vraag, denk ik door *Grondbeginzelen* te moeten verftaan dat geene, dat eigentlyk de *Analogie* uitmaakt, of dezelve

On employe le mot *Analogie*, & fes dérivés de deux manieres.

On trouve de l'*Analogie* entre deux objets, on les dit *analogues*.

On conclut par *Analogie* ou *analogiquement*.

Trouver de l'*Analogie* entre deux objets, découvrir qu'ils font *analogues*, ce fera donc découvrir en eux par leur comparaifon, quelque identité.

Et conclure par *Analogie*, ou *analogiquement*, ce fera conclure en vertu de quelque identité.

Dans la Question propofée je crois devoir entendre par *Principes* ce qui constitue proprement l'*Analogie*, ou lui fert

ve ten grondsteun verstrekt ; en door *Kentee-
kenen* de Teekenen , uit welke men dezelve
kennen kan ; dat is te zeggen : dat men niet
alleen moet onderscheiden , of het geen men
ons voor eene *Analogie* opgeeft , 'er waarlyk
eene zy ; maar dat men ook moet ontdekken ,
of dezelve plaats kan hebben tusschen twee ge-
geeven onderwerpen.

Ik zal dan zeggen , dat de *Gronden* der
Analogie bestaan :

1. Uit de vergelyking der twee Onder-
werpen.
2. Uit eene of meer eenzelvigheden , die
uit deze vergelyking voortvloeïen.

En deszelvs *Kenteekenen* :

i. In

fert de fondemens , & par *Caracteres* les marques , aux-
quelles on peut la reconnoître ; c'est à-dire : non seule-
ment distinguer si ce qu'on nous offre comme une *Analo-
gie* en est une effectivement , mais encore découvrir si
elle peut avoir lieu entre deux objets donnés.

Je dirai donc que les *Principes* de l'*Analogie* sont :

1. La comparaison de deux objets.
2. Une ou plusieurs identités , qui resultent de cet-
te comparaison.

Et ses *Caracteres* :

i. De

1. In de noodzaakelyke onderstelling eener vergelyking der twee voorwerpen, zo wel als
2. Eene of meer eenzelvigheden tusfchen die twee voorwerpen.
3. Dat zy derhalven eenig en alleen onder het gebied der Reden staat.

Laaten wy nu onderzoeken, of deeze grondbeginzelen en kenteekenen passen op het geen wy onloochenbaar *Analogie* noemen.

De Wiskunstenaar zegt : Twee gelykheden zyn *analogifch*, of maaken een *Analogie*.

De gronden van deze *Analogie* zyn wel : 1. de vergelyking der tweeheden. 2. De eenzelvigheid hunner Exponenten, welke uit die vergelyking voortvloed.

De

1. De suppofer nécessairement la comparaison des deux objets, ainsi que
2. Une ou plusieurs identités entre ces deux objets.
3. D'être par conséquent du ressort de la seule raison, ou du seul intellect.

Examinons maintenant si ces Principes & ces Caracteres conviennent à ce qu'on appelle incontestablement des *Analogies*.

Le Mathématicien dit : deux raisons égales forment une *Analogie*, ou font *analogues*.

Les Principes de cette *Analogie* font bien : 1. la comparaison des deux raisons ; 2. L'identité d'exposans qui résulte de cette comparaison.

Les

De hoedanigheden van deze *Analogie* zyn :

1. de noodzakelyke onderftelling van de vergelyking der tweeheden, zo wel als de 2. eenzelvigheid (*identiteit*) der Exponenten. 3. Dat zy alleen onder het verftand vallen ; inderdaad de denkbeelden van reden en gelykheid worden noch middelyk , noch onmiddelyk uit de Zintuigen gebooren.

Men vraage aan een Wysgeer , wat de *Hollanders* , de *Duitschers* , de *Engelfchen* , de *Italiaanen* , enz. heeft kunnen beweegen , om het onderfte gedeelte van een Berg zyn voet te noemen ? De Wysgeer zal antwoorden : de *Analogie* , die 'er is tufchen den voet van een Berg , en die van een Mensch.

Deze *Analogie* grond zich 1. op de vergelyking van den Berg en den Mensch. 2. Op de

Les Caracteres de cette *Analogie* font : 1. de fuppofer néceffairement la comparaifon des deux raifons , ainfi que 2. l'identité des expofants ; 3. d'être uniquement du refort de l'intellect ; certainement les idées de raifon , & d'égalité ne font produites ni directement ni indirectement par les fens.

On demande au Philofophe , ce qui a pu engager les *François* , les *Hollandois* , les *Allemands* , les *Anglois* , les *Italiens* &c. à nommer la partie inférieure d'une montagne fon pied , le Philofophe répond : l'*Analogie* qui fe trouve entre le pied d'une montagne & celui de l'homme.

Cette *Analogie* fe fonde : 1. fur la comparaifon de la

de eenzelvigheid van het gebruik des voets van den Berg, en dien van den Mensch, wyl de eene en andere eveneens diend om zwaare lichaa men, schoon zeer verschillende, van welke zy gedeelten zyn, te ondersteunen.

Deze *Analogie* heeft tot kenteeken: 1. de noodzakelyke onderstelling der vergelyking van den voet van den Berg, met dien van een Mensch; en dus ook 2. de eenzelvigheid van het gebruik van die twee onderste deelen. 3. Dat zy zich alleen aan de reden of het verstand openbaard. Hier is het zintuig van het gezigt de geleider tot deze eenzelvigheid, want men ziet, dat de Berg en de Mensch beiden op hunnen voet steunen.

De Natuurkenner vind eene *Analogie* tuschen het Yzer en den Zeilsteen.

Deze

montagne & de l'homme; 2. sur l'identité d'usage du pied de la montagne & de celui de l'homme, l'un & l'autre servant également à soutenir les masses si différentes, dont ils font partie.

Cette *Analogie* a pour Caractere: 1. de supposer nécessairement la comparaison du pied de la montagne & de celui de l'homme, ainsi que 2. l'identité d'usage de ces deux parties inférieures. 3. De ne frapper que la raison ou l'intellect. Ici le sens de la vue sert de véhicule à cette identité, car on voit que la montagne & l'homme passent l'une & l'autre sur leur pied.

Le Physicien trouve de l'*Analogie* entre le Fer & l'Aimant.

Cette

Deze *Analogie* geeft 1. de vergelyking der twee onderwerpen ; 2. verscheide eenzelvigheden , die 'er uit ontstaan , te weten : eenzelvigheid van aantrekking , wyl zy beiden el- kander onderling aantrekken ; eenzelvigheid van rigting (*directie*) , wyl de Zeilsteen zich na het Noorden rigt , en het yzer , aan den Zeil- steen gestreeken , of door een yzer gewreeven , dezelve eigenschap verkrygt : eenzelvigheid van mededeeling , dewyl het yzer en de Zeilsteen beide de eigenschap hebben van een ander stuk yzer zeilsteenkrachtig te maaken , enz.

De Kenteekenen van deeze *Analogie* zyn :
 1. de noodzakelyke onderstelling der vergely-
 king van den Zeilsteen en het Yzer , als ook
 2. verscheide eenzelvigheden (*Identiteiten*) ,
 uit deze vergelyking ontstaande ; 3. dat zy al-
 leen tot het verstand behoord , want het Zin-
 tuig

Cette *Analogie* présente 1. la comparaison des deux ob-
 jets ; 2. plusieurs identités qui en résultent , à sçavoir :
 identité d'attraction , tous les deux s'attirant réciproque-
 ment : identité de direction , l'aimant tournant naturelle-
 ment vers le Nord , & le fer , frotté avec de l'aimant ou
 avec du fer , acquérant cette même propriété : identité de
 communication , puisque l'aimant & le fer ont également
 la propriété d'aimer un autre morceau de fer , &c.

Les Caracteres de cette *Analogie* sont : 1. de supposer
 nécessairement la comparaison de l'aimant & du fer , ainsi
 que 2. plusieurs identités résultant de cette comparaison :
 3. d'être uniquement du ressort de l'intellect , car le sens

tuig van het gezigt dient tot geleider der denkbeelden van aantrekking, richting, mededeeling; maar het is zeer zeker, dat zy niet voortgebracht zyn door het gezigt. De beroemde SAUNDERSON kende de kragten, die aan het Yzer en aan den Zeilsteen gemeen zyn, schoon hy blindgebooren was.

Eindelyk, om niet langwylig te zyn, de Letterkundige zegt, dat de byvoegende woorden, *driftig* en *genegen*, door *Analogie* afgeleid zyn van de zelfstandige, *drift* en *genegendheid*.

Deze *Analogie* heeft tot grondbeginzelen :
 1. de vergelyking der twee byvoegende (*adjectiva*) woorden; 2. de eenzelvigheid der uitgangen van die twee byvoegende woorden; en tot hoedanigheden : 1. de noodzakelyke onderstelling

de la vue sert lieu de véhicule aux idées d'attraction, de direction, de communication, mais elles ne sont très certainement pas produites par la vue. L'illustre SAUNDERSON n'ignoroit pas les vertus communes à l'aimant & au fer, & il étoit aveugle né.

Enfin, car il faut se borner, le Grammairien dit que les adjectifs passionné & affectionné dérivent *analogiquement* de leurs substantifs passion & affection.

Cette *Analogie* a pour principes : 1. la comparaison des deux adjectifs, 2. l'identité de terminaison de ces deux adjectifs; & pour Caracteres : 1. de supposer nécessairement

stelling der vergelyking van de twee byvoegende woorden met de twee zelfstandige : als ook 2. de eenzelvigheid der uitgang (*terminatie*), of liever der vorming (*formatie*) ; 3. dat zy zeker tot het verstand behoord.

De voornaamste gebruiken , welke men van de *Analogie* maakt , komen dus overeen met de grondbeginzelen en kenteekenen , die aan dezelve toegevoegd , en uit de woordafleiding (*Etymologie*) afgeleid zyn. Laaten wy nu tot eenige gevolgen overgaan.

Telkens wanneer men , om te ontdekken , of twee natuurkundige voorwerpen eene *gelykenis* of *Analogie* hebben , verplicht is om dezelve niet alleen met behulp der zintuigen te onderzoeken , maar men ook het algemeene denkbeeld , dat men zich van die voorwerpen maakt ,

ment la comparaison des deux adjectifs entr'eux , & avec leur substantifs ainsi que 2. l'identité de terminaison , ou plutôt de formation : 3. d'être à coup sûr du ressort de l'intellect.

Les principaux usages que l'on fait de l'*Analogie* , s'accordent donc avec les Principes & les Caracteres assignés & déduits de l'*Etymologie* & de la discussion. Passons à quelques conséquences.

Toutes les fois que pour découvrir si deux objets Physiques ont de la *ressemblance* ou de l'*Analogie* on est obligé , non seulement de les examiner à l'aide des sens , mais encore d'avoir recours à l'idée générale qu'on se fait de ces

maakt , moet te hulp roepen , is 'er tusfchen hen geen *gelykenis* , maar eene *Analogie* , dewyl men tot eene eenzelvigheid (*Identiteit*) komt. Een Mensch en een Paard gelyken zich onderling niet , maar men heeft eene *Analogie* , dewyl men zich tot algemeene denkbeelden moet wenden van een redelyk en een onredelyk Dier , om te zien wat aan beiden gemeen is. Zegt men ook niet , dat twee Menschen , fchoon geheel verfchillende , zich onderling gelyken , in zo ver zy beide menschen zyn , om dat zy , dus befchouwd , beide het algemeene denkbeeld van Mensch aan de ziel mededeelen ?

De *Natuurkundige gelykenis* , insgelyks de vergelyking van ten minften twee voorwerpen vereifchende , om eene gelykheid te ontdekken ; dat is te zeggen : twee zaaken , die be-
kwaam

objets , il regne entr'eux , non de la *refsemblance* mais de l'*Analogie* , puisqu'on en revient à une identité. Un Homme & un Cheval ne se refsemblent pas , mais ont de l'*Analogie* , parcequ'il faut avoir recours aux idées générales d'Animal raisonnable , & d'Animal non raisonnable , pour trouver ce qu'ils ont de commun. Auffi ne dit-on pas que deux hommes entièrement difsemblables , se refsemblent en tant qu'ils font tous deux hommes , parceque , confidérés de cette maniere , ils portent tous deux à l'esprit l'idée générale d'homme.

La *refsemblance Pbyfique* exigeant auffi la comparaiſon de deux objets au moins , pour y découvrir une égalité quelconque ; c'est-à-dire : deux chofes capables de cauſer

kwaam zyn, om dezelve aandoening te verwekken, is voor de Zintuigen juist het geen de *Analogie* voor het verstand is: Of anders: de *Analogie* is niets anders dan de *Zedelyke vergelyking*. Verder, indien men agt slaat op de beteekenis, die men meestal aan de woorden van *overeenkomst*, *gelykheid* en *betrekking* hegt, zal men zien, dat zy byna altoos meer eene *Zedekundige gelykheid* aantoonen, dan eene *Natuurkundige*, en dus in de *Analogie* uitloopen. Een naauwkeurig Wysgeer, moest derhalven nooit het woord *gelykenis* gebruiken, dan in het *Natuurkundige*, en de woorden *Analogie*, *overeenkomst*, *gelykheid*, *betrekking*, in het *Zedekundige*. Door dit middel zoude het woord zelv, dat hy gebruikt, ten eersten aanduiden, of hy van de zinnelyke gewaarwordingen, dan van de begrippen spreekt.

De

fer la même sensation, la *ressemblance Physique* est aux sens, précisément ce que l'*Analogie* est à l'intellect: ou encore: l'*Analogie* n'est autre chose que la *ressemblance Morale*. De plus, si l'on fait attention à la signification, que l'on donne le plus souvent aux mots *conformité*, *rapport*, *relation*, on verra que presque toujours ils marquent une *ressemblance Morale* plutôt que *Physique*, & reviennent par conséquent à l'*Analogie*. Le Philosophe exact ne devrait donc jamais employer le mot *ressemblance* qu'au *Physique*, & les mots *Analogie*, *conformité*, *rapport*, *relation*, au *Moral*. Par ce moyen le mot même qu'il emploieroit, indiqueroit d'abord s'il parle de sensations ou de perceptions.

De *gelykenis* in het Natuurkundige het zelve zynde wat de *Analogie* in het Zedekundige is, zal men zo wel door *gelykenis* als door *Analogie* kunnen besluiten. Men heeft tot nu toe deze twee wyzen van besluiten met elkanderen verward. Wy zullen 'er in het vervolg voorbeelden van zien; intusfchen zal het noch onnuttig, noch overvloedig zyn, aantemerkén, dat men met eenige veranderingen de Gronden en Kenteekenen der *Analogie* op de *gelykenis* kan toepasfen, en zeggen:

De *Gronden* der *gelykenis* zyn:

1. De vergelyking van twee Natuurkundige onderwerpen.
2. Eene of meer gelykheden, die vatbaar zyn voor de zinnen, en uit die vergelyking ontstaan.

En

La *ressemblance* étant au Physique ce que l'*Analogie* est au Moral, on pourra conclure par *ressemblance* comme par *Analogie*: jusqu'à présent on a confondu ces deux sortes de conclusion. Nous en rencontrerons des exemples dans la suite; en attendant il ne sera ni inutile ni superflu de remarquer, qu'on peut appliquer avec quelques altérations à la *ressemblance* les Principes & les Caracteres de l'*Analogie* & dire:

Les *Principes* de la *ressemblance* sont:

1. Le comparaison de deux objets Physiques.
2. Une ou plusieurs égalités perceptibles aux sens & qui résultent de cette comparaison.

Et

En deszelys *Kentekenen* :

1. De vergelyking van twee Natuurkundige onderwerpen noodzakelyk te onderstellen , om in dezelve
2. Eene of meer gelykheden te ontdekken , die vatbaar zyn voor de zinnen.
3. Dat zy niet alleen tot de reden behoo- ren , of enkel tot het verstand , maar dat zy noodzakelyk ook de hulp der Zintuigen vereisfchen.

Deze Gronden en Kentekenen vergelykende met die der *Analogie* , zal men draa zien , dat dezelve van de *gelykenis* verfchild , daarin dat de *Analogie* tot het verstand of de reden fpreekt , en de *gelykemis* tot de zinnen.

Eene

Et fes *Caracteres* :

1. De fuppofer néceffairement la comparaifon des deux objets Physiques , afin d'y découvrir
2. Une ou plusieus égalités perceptibles aux fens.
3. De n'être pas du reffort de la feule raifon , ou du feul intellect , mais d'exiger néceffairement le concours des fens.

En comparant ces Principes & ces Caracteres avec ceux de l'*Analogie* , on verra d'abord que celle ci differe de la reffemblance en ce que l'*Analogie* ne frappe que l'intellect ou la raifon , & la *reffemblance* les fens.

Eene volmaakte *Natuurkundige gelykenis*, wordt gelykheid, en de *Analogie* word eenzelvigheid. Want de *gelykenis* loopt uit in eene of meer gelykheden, en de *Analogie* in eene of meer eenzelvigheden. Maar de *gelykenis*, en de *Analogie* zyn niet volmaakt, dan wanneer zy tot alle mogelyke gelykheden en eenzelvigheden kunnen gebragt worden; dat is te zeggen: wanneer de eene niet anders dan eene zamenstelling van gelykheden is, en de andere eene zamenstelling van eenzelvigheden, en de eene gelykheid geworden is, en de andere eene geheele eenzelvigheid.

Ik koome in een vertrek, en zie iets boven de deur, dat myn gezigt zo sterk aandoet, als het uitwerkzel van half-verheven (*basrelief*) wit Marmer, dat, niettegenstaande de verzekeringen van den Huisheer, ik niet kan gelooven,

En devenant parfaite la *ressemblance Physique* devient égalité, & l'*Analogie* identité. Car la *ressemblance* se réduit à une ou plusieurs égalités. Mais la *ressemblance*, & l'*Analogie* ne sont parfaites que quand elles se réduisent à toutes les égalités ou identités possibles; c'est-à-dire: quand l'une n'est qu'un composé d'égalités, & l'autre d'identités; ou quand l'une est devenue égalité, & l'autre identité totales.

J'entre dans un appartement & voit un dessus de porte, qui fait tellement sur mes yeux l'effet d'un bas-relief de Marbre blanc, que malgré les assurances du Maître de la maison, je ne peu croire que c'est un clair-obscur supérieur.

ven, dat het een meesterlyk uitgevoerd graauw Schilderstuk is. De gelykheid der gewaarwordingen volmaakt zynde, geloof ik, dat de gelykheid ook volmaakt is; en ik besluit, dat het Schilderstuk half verheven werk is. Dit besluit is baarblykelyk gegrond op eene *gelykenis*, niet op eene *Analogie*, gelyk men ligtelyk zoude kunnen denken, en gelyk het schynt, dat men tot heden gedagt heeft. Ik klim op eene ladder, en overtuig my zelv, door myn gevoel, dat het geschilderd is; de volmaakte gelykheid word onvolmaakt, die van 't gevoel ontbreekt; en ik ben verzekerd dat ik my bedroogen heb; daar integendeel, indien de gewaarwording van het gevoel juist dezelve geweest waare met die van half verheven werk, ik van het tegendeel zoude verzekerd geweest zyn, om dat de gelykheid van alle de gewaarwordingen, die hier mogelyk zyn, volmaakt zoude geweest zyn.

De

rieurement executé. L'égalité de sensations étant parfaite, je crois la ressemblance aussi parfaite, & j'en conclus que la peinture est un bas-relief. Cette conclusion est manifestement fondée sur une *ressemblance*, non sur une *Analogie*, comme on seroit tenté de le croire, & comme on paroît l'avoir cru jusqu'à présent. Je monte sur une échelle, & je me convainc par l'atouchement que c'est une peinture; l'égalité parfaite devient imparfaite; celle du toucher manque, & je suis sûr de m'être trompé; au lieu que si la sensation du toucher avoit été précisément la même que celle d'un bas-relief, j'aurois été sûr du contraire, parceque l'égalité de toutes les sensations ici possibles auroit été parfaite.

Les

De twee Voorstellen : men kan de helft van alle gelyke getallen neemen , en yder ongelyk getal , by het welk 1 gedaan , of afgetrokken word , kan door 2 gedeeld worden : deze twee Voorstellen , zeg ik , hebben eene groote *Analogie* , en de eenzelvigheid (*Identiteit*) , tot welke zy gebragt word , is eene eenzelvigheid van stelling (*Identitas thesios*) : de twee getallen konden door 2 gedeeld worden. Deze Voorstellen hebben geen eenzelvige onderstellingen (*Hypotheses Identicæ*) , schoon een ongelyk getal gelyk word , na de byvoeging of afrekking der eenheid ; maar de eerste onderstelling is eenvoudig , en ondersteld ten eersten een gelyk getal ; daar de tweede onderstelling deze nieuwe voorstelling insluit of ondersteld : yder ongelyk getal meer of min 1 , word een gelyk getal. Laaten wy deze verscheidenheid doen verdwynen , en laaten wy de onderstellingen

gen

Les deux Propositions : on peut prendre la moitié de tout nombre pair , & tout nombre impair plus ou moins 1 , est divisible par 2 . ont une grande *Analogie* , & l'identité à laquelle elle se réduit , c'est l'identité de these : les deux nombres sont divisibles par 2 . Ces propositions n'ont pas des hypothèses identiques , quoiqu'un nombre impair devienne pair après l'addition ou la soustraction de l'unité : mais la première hypothèse est simple , & suppose d'abord le nombre pair ; au lieu que la seconde hypothèse renferme ou suppose cette nouvelle proposition : tout nombre impair plus ou moins un devient pair . Faisons disparaître cette diversité , & rendons les hypothèses identiques

en

gen eenzelvig maaken , door te zeggen : men kan de helft neemen van ieder gelyk getal : en yder gelyk getal is deelbaar door 2 ; dan zyn de twee voorstellen eenzelvig (*Identicaë*), omdat de *Analogie* volmaakt is , zich alleen bepalende tot de twee eenzelvigheden , die hier mogelyk zyn ; wyl yder voorstel maar eene onderstelling bevat , en maar eene stelling die onderling eenzelvig zyn.

Wanneer de Natuurkundige gelykenis volmaakt is , en gelykheid word , verward men het eene onderwerp met het ander , zo vaak men 'er maar een van beiden voor zich heeft ; en wanneer men beiden in zyne magt heeft , kan men zonder twyffeling het eene voor het andere neemen. Dus , wanneer een Wiskunstenaar eens de gelykheid van twee figuren , of twee redenen beweezen heeft , neemt hy de eene

en disant : on peut prendre la moitié de tout nombre pair ; & tout nombre pair est divisible par 2 , & les deux propositions seront identiques , parceque l'*Analogie* est parfaite , se réduisant aux deux seules identités possibles ici , chaque proposition ne renferment qu'une hypothèse & qu'une thèse , identiques chacune à chacune.

Lorsque la ressemblance Physique est parfaite & devient égalité , on confond l'un des objets avec l'autre toutes les fois qu'on n'en a qu'un sous les yeux ; & quand on les a tous les deux en son pouvoir , on substitue l'un à l'autre sans hésiter. Ainsi dans la vie commune on confond tous les bons ducats ensemble , l'on prend un bon ducat pour un

eene voor de andere , zonder te twyffelen : hy zal hen zelv zonder onderscheid gebruiken , zo dra hy 'er geen onderscheiden kenmerk in vind. By voorbeeld : hy maakt op een vel papier twee gelyke Cirkels , yder staat op het midden van van het papier even hoog , en even verre van den zyderand. Hy gaat uit de kamer : ik keer het blad het onderste boven , zo dat de Cirkel van de regter hand nu aan de linker is. De Wiskunstenaar terug koomende , zal zeker niet merken , dat ik het papier omgekeerd heb. Wat aanbelangd de twee gelyke redenen , deze zal hy niet de eene voor de andere neemen , wyl zy hunne onderscheids kenmerken hebben ; door deze is het eerste en het tweede lid van de eene , het eerste en tweede lid van de volgende niet. Ondertuschen na gezegd te hebben : 12 is tot 4 als 9 tot 3 , houd de Wiskun-

un autre sans hésiter. Ainsi le Géometre , quand il a une fois prouvé l'égalité de deux figures , de deux raisons , substitue l'une à l'autre sans balancer : il les confondra même dès qu'il n'y retrouvera plus aucune marque distinctive. Par exemple : il trace sur une feuille de papier deux Cercles égaux , chacun au milieu de la hauteur du papier , & également distant de son bord latéral ; puis il sort de la chambre : je tourne la feuille sans dessus dessous , de façon que le Cercle de la droite soit à gauche. Le Géometre revenu ne s'apercevra certainement pas de ce renversement. Quant aux deux raisons égales il ne les confondra pas , parcequ'elles portent leurs marques distinctives avec elles , l'antécédent & le conséquent de l'une n'étant pas l'antécédent & le conséquent de l'autre : Cependant , si après avoir dit : 12 est à 4 comme 9 à 3 ,

kunstenaar zich met niets anders bezig , zo dat hy om die schikking niet meer denkt. Hy keert tot deze evenredigheid weder , zonder te zoeken hoe hy dezelve geschikt had , zal hy ook te regt zeggen , 9 is tot 3 als 12 tot 4 , en zal dus redenen zamenmengen : men vind hier van alom voorbeelden.

Maar de gelykheid van twee Natuurkundige onderwerpen is geene *eenzelvigheid* ; want die twee voorwerpen blyven altoos twee , en zullen aan de ziel altoos twee gewaarwordingen mededeelen , en nooit eene alleen.

Hier uit volgt klaarblykelyk , dat nooit de *Analogie* volmaakt zal kunnen zyn , tusfchen twee ligchaamen , schoon dezelve gelyk zyn , want deze twee ligchaamen kunnen nooit in een Beeld zamenloopen , veel minder noch in een denk-

le Géometre s'occupe d'autre chose , au point d'oublier cet arrangement , & qu'en suite il revienne à cette proportion , sans chercher comment il l'avoit disposée la première fois , il dira fort bien : 9 est à 3 comme 12 à 4 , & confondra ces deux raisons : on en trouve des exemples partout.

Mais l'égalité de deux objets Physiques n'est pas une *identité* , car ces deux objets en feront toujours deux , porteront toujours à l'ame deux sensations , non une seule.

Il suit manifestement de là , que jamais l'*Analogie* ne pourra être parfaite entre deux corps , quoiqu'ils soient égaux ; car jamais ces deux corps ne se confondent en une seule

denkbeeld. Laaten wy twee Compasnaalden onderstellen, die volkomen gelyk zyn; dewyl 'er eene zeer groote *Analogie* tusschen het Yzer en den Zeilsteen is, zal men nog eene grooter vinden tusschen de twee Naalden; maar intusschen zyn zy altoos twee: myne ziel kan zich dezelve niet verbeelden onder eene en dezelve beeldtenis, schoon zy alle beiden het denkbeeld van een gezeilsteende Naald in het algemeen in hem doen ontstaan; want of hy verbeeld zich eene van deze Naalden in het byzonder, of wel, (dewyl de stoffe onindringbaar is,) zal hy zich dezelve noodzakelyk beiden verbeelden, als yder eene byzondere plaats beslaande, en zal dezelve, by voorbeeld, niet onder een en het zelve beeld vereenigen, en noch veel minder onder een en het zelve denkbeeld, want yder denkbeeld deeld deszelvs byzondere ge-

waar-

feule image, bien moins encore en une seule idée. Supposons deux aiguilles aimantées parfaitement égales; puisqu'il se trouve une très-grande *Analogie* être l'Aimant & le Fer, à plus forte raison s'en trouve-t'il entre ces deux aiguilles; cependant elles font toujours deux; mon esprit ne scauroit se les représenter toutes deux sous la même image, quoique toutes deux réveillent en lui l'idée d'une aiguille aimantée en général; car, ou il se représente une de ces aiguilles en particulier, ou bien, la matiere étant impénétrable, il se représentera nécessairement ces deux aiguilles comme occupant les places différentes, & ne les réunira par exemple pas sous une seule & même image, ni à plus forte raison sous une seule & même idée, chaque image

waarwording aan de ziel mede, en kan niet nalaten zulks te doen, ten zy dat denkbeeld verdwyne.

De volmaakte *Analogie* kan derhalven geen plaats hebben, dan tusfchen twee zaaken, die zich aan het verftand voordoen; dat is te zeggen: tusfchen twee wyzen van redeneeren, of tusfchen de wyze en toepafing der twee redeneeringen, maar niet tusfchen twee onderwerpen, op welken men die twee redeneeringen toepast, ten ware die twee onderwerpen ook alleen voor het verftand vatbaar waren. En indien 'er eene volmaakte *Analogie* plaats heeft tusfchen de wyze en de toepafing der twee redeneeringen, is die *Analogie* eenzelvigheid, en by gevolg, zoude eene van die wyzen van redeneeren, niet goed, noch voldoende konnen zyn, indien het de andere ook niet is. Het is

image portant la perception particuliere à l'ame, & ne pouvant cesser de l'y porter, à moins de s'évanouir.

L'*Analogie* parfaite ne peut donc avoir lieu qu'entre deux choses intellectuelles; c'est à dire: entre deux manieres de raisonner, ou entre la forme & l'application de deux raisonnemens, mais non entre les deux fujets, auxquels on applique ces deux raisonnemens, à moins que ces fujets ne foient auffi intellectuels. Et s'il regne une *Analogie* parfaite entre la forme & l'application de deux raisonnemens, cette *Analogie* est identité, & par conféquent une de ces manieres de raisonner ne fçauroit être bonne & concluante fans que l'autre ne le foit auffi. C'est

is door middel van een verward begrip van dit grondbeginzel , dat noch niet verklaard is , dat een Leerling in de Redeneerkunde verzekerd is van wel geredeneerd te hebben , wanneer hy de wyze van de sluitreden wel toegepast heeft , of wanneer hy dezelve wyze van redeneeren op eenig ander onderwerp overbrengt , dan dat het geen zyn Meester hem ten voorbeelde gegeven heeft. Het is ook op dezen schoon bedekten grond , en op dien , op welke men alle de onderwerpen , die elkander volkomen gelyk zyn , kan verwisfelen , dat de Meetkunstenaar steund , wanneer hy , om een voorstel zo veel te duidelyker te betoogen , hy zyne betooging staaft en toepast op eene figuur ; want het is klaarblykelyk , dat , indien hy niet voor toegestaan nam , en indien men hem konde betwisten , dat het zelve betoog waar bleef , schoon op eene andere figuur toegepast , die in betrekking

par un sentiment confus de ce principe non développé encore , qu'un apprentif logicien est sûr d'avoir bien raisonné lorsqu'il a exactement appliqué la forme de Syllogisme , ou lorsqu'il a employé la même maniere de raisonner sur quelqu'autre sujet que celui que son Maître lui a proposé pour exemple. C'est encore sur ce principe caché , & sur celui que l'on peut substituer l'un à l'autre tous les objets parfaitement semblables , que se fonde la Géometre , quand , pour démontrer plus clairement une proposition , il applique sa démonstration à une figure quelconque ; car il est clair que s'il ne prenoit pas pour accordé , & que si l'on pouvoit lui nier , que la même démonstration reste vraie , quoiqu'appliquée à une autre figure parfaitement sem-

king van alle de deelen van zyne onderstelling volkomen aan dezelve gelyk is , hy verpligt zoude zyn , om zyne befchouwing te betoogen voor yder nieuwe figuur.

De *Analogie* uitloopende op eene eenzelvigheid , is duidelyk te zien , dat , zo dra men dezelve ontdekt heeft , dan alles wat klaarblykelyk uit die eenzelvigheid vloeid , ook waar is in de beide onderwerpen. Dus overtuigd zynde , dat het Vuur eene ftoffe is , fchoon eene zeer fyne ftoffe , en derhalven die eenzelvigheid heeft met eenen loden bal , zyn wy verzekerd , door de *Analogie* , dat het Vuur zwaar is , fchoon men het nooit gewoogen heeft : indien deze vloeiftof by alle gelegendheid tragt te ryzen , dat is te zeggen , zich van het middelpunt der Aarde te verwyderen , in plaats van na het

semblable relativement à tous les articles de son hypothese , il feroit obligé de démontrer fon théoreme pour chaque nouvelle figure.

L'*Analogie* fe réduifant à une identité , il eft manifefte qu'auffitôt qu'on l'a découverte , tout ce qui refulte évidemment de cette identité feule , eft vrai dans les deux objets. Ainfi , convaincus que le feu eft une matière , quoique très-fubtile , & qu'il a par conféquent cela d'identique avec une balle de plomb , nous fommes fûrs par l'*Analogie* que le feu eft pefant , quoiqu'on ne l'ait jamais pefé : fi dans toutes les occafions ce fluide tend à monter , c'eft - à - dire : à s'éloigner & non à fe rapprocher du cen-

het zelve te naderen , geschied zulks , om dat zy ligter dan de lucht is , op welke zy om zoo te spreken zwemt.

De *gelykenis* en de *Analogie* strekken beide ten gronde aan de waarschynelykheid en aan de zekerheid. Wanneer wy niet verzekerd zyn , dat de *gelykenis* en de *Analogie* geheel zyn , blyven wy by de waarschynelykheid , die in zekerheid veranderd , wanneer wy verzekerd zyn , of meenen te zyn , dat de *gelykheid* en de *Analogie* in allen opzigte volkomen zyn.

Een Wilde ziet voor de eerstemaal een gloejend Yzer , hy wil het vatten en brand zich. Des anderen daags , toont men hem van verre een stuk houts , met een levendig Vermillioen rood beschilderd ; hy geloofd , dat het gloejend yzer is van daags te vooren , en wil het niet
aan-

tre de la Terre , c'est qu'il est plus léger que l'air , sur lequel il surnage pour ainsi dire.

La *ressemblance* & l'*Analogie* servent toutes deux de fondement à la probabilité , & à la certitude. Lorsque nous ne sommes pas sûrs que la *ressemblance* & l'*Analogie* soient totales , nous en restons à la probabilité , qui se tourne en certitude quand nous sommes ou croyons être assurés que la *ressemblance* & l'*Analogie* sont totales.

Un Sauvage voit pour la première fois un Fer rouge , il veut le saisir & se brûle. Le lendemain on lui montre d'un peu loin un morceau de bois peint d'un Vermillon très-vif ; il le croit le fer rouge de la veille , & ne veut pas

aanraaken , om dat , volgens zyn gevoelen , de gelykenis volkomen is , en hy verzekerd is zich te zullen branden. Iemand gaat dat gewaande gloejend Yzer haalen , en brengt het hem. De Wilde staat in twyffel , steekt de hand uit , trekt dezelve weder te rug ; steekt haar weder uit , eindelyk geen warmte voelende , raakt hy het hout aan , en word dus verzekerd , dat hy zich bedroogen had. Dan plaatst men een stuk geschilderd hout naast een gloejend yzer , en men toont hem , dat het eene geheel digt is , terwyl het ander iets doorzigtigs heeft. Eenige dagen daarna ziet hy weder het geschilderd hout ; hy is nu niet meer verzekerd , dat het een gloejend yzer is , dit komt hem op zyn best waarschynelyk voor. Intuschen zich niet geheel op zyn gezigt durvende vertrouwen , en vrezende , dat het zelve iets dat maar zeer
weinig

pas le toucher , parcequ' à son avis la ressemblance est parfaite , & qu'il a la certitude de se brûler. Quelqu'un va prendre ce prétendu fer rouge , & le lui apporte ; le Sauvage hésite , approche la main , la retire , & l'approche encore ; enfin ne sentant aucune chaleur , il touche , & s'assure qu'il s'est trompé. Alors on place ce morceau de bois peint à côté d'un fer rouge , & on lui montre que le premier est absolument opaque , au lieu que l'autre , a quelque chose de transparent. Quelques jours après il voit de nouveau son morceau de bois enluminé , il n'est plus sûr que c'est un fer rouge , cela ne lui paroît que probable tout au plus. Cependant n'osent tout à fait se fier à sa vue , & , craignant qu'elle ne lui fasse prendre pour opaque ce qui n'est que très peu transparent , il ap-
C 3 pro-

weinig doorzigtig is , voor geheel ondoorzigtig zoude doen neemen , steekt hy voorzigtig de hand uit , en geen warmte gewaar wordende , word de waarschynelykheid by hem zekerheid , en hy vat het stuk houts vrymoedig aan.

Deze zekerheid rust op een besluit uit *gelykenis* , en niet op een besluit door *Analogie*. Volgens myne gedachten is deze soort van zekerheid , die op eene volmaakte gelykenis berust , (of die men geloofd volmaakt te zyn ,) het *Instinct*. Want men noemt *Instinct* eene natuurlyke beweging , die geene redeneering veronderstellende , aan Mensch en Dier gemeen is , en niet kan veroorzaakt worden , dan door eene der Zintuigen , dat zelv door een natuurlyk voorwerp beweogen word. Wanneer dit wezentlyk is , het geen het schynt , dan is het *Instinct* opregt ; maar het bedriegt , wanneer de

gely-

proche la main avec précaution & ne sentant aucune chaleur , la probabilité redevient certitude , il saisit hardiment le morceau de bois.

Cette certitude est fondée sur une conclusion par *ressemblance* , non par *Analogie*. A mon avis cette espece de certitude , fondée sur une ressemblance parfaite , ou cruetelle , est l'instinct. Car on appelle instinct un mouvement naturel , qui ne supposant aucun raisonnement , est commun à l'Homme & à la Bête , & ne peut être occasionné que par quelqu'un des sens , ému lui-même par un objet Physique. Lorsque celui-ci est réellement ce qu'il paroît , l'instinct est sincère ; il est trompeur quand

le

gelykenis in stede van volmaakt te zyn , alleen schynbaar is. Intusfchen kan het voorzigtigste mensch het niet ontwyken , van zich byna geduurig aan het *Instinct* overtegeeven in de gemeenste zaaken van het leven : hy zoude nooit vorderen , indien hy zyne reden 'er in de plaats wilde stellen. Iemand , die aan de maaltyd zittende , zoude willen onderzoeken , en nauwkeurig naagaan , of zyne soupe , zyn brood , zyn wyn wezentlyk zyn het geen zy zyn moeten , en het geen zy schynen , zoude den halven dag aan dat onderzoek verspillen. Gelukkig is het , dat het *Instinct* zo dikwyls niet bedriegt , dan men in den eersten opslag zoude vreezen : het is zelv somtyds zekerder , dan de redeneering ; dit bewyst het voorbeeld der Dieren : het is waar , dat deze Zintuigen hebben , die door geen buitenspoorigheid noch misbruik bedor-

la *resemblance* au lieu d'être parfaite , n'est qu'apparente. Cependant l'Homme le plus prudent ne sauroit éviter de se livrer presque continuellement à l'instinct dans les choses les plus ordinaires de la vie : s'il vouloit lui substituer la raison , il n'avanceroit jamais. L'Homme , qui en se mettant à table , commenceroit par examiner scrupuleusement si sa soupe , son pain , son vin , &c. sont réellement ce qu'ils paroissent & doivent être , perdrait la moitié du jour à cet examen. Heureusement l'instinct ne trompe pas aussi souvent , qu'on pourroit le craindre au premier coup d'œil : quelquefois même il est plus sûr que le raisonnement ; l'exemple des Bêtes le prouve : il est vrai que celles-ci ont des sens , qu'aucun abus , aucun excès n'ont altérés , & qui sont par exemple plus délicats

bedorven zyn, en die derhalven gevoeliger zyn dan die van den Mensch. Verder zyn de *gelykenissen*, die groot genoeg zyn om volkomen te schynen, zeldzaam, en de minste twyffelagtigheid wekt de reden, en roept dezelve tot hulp der zinnen.

Laaten wy overgaan tot een voorbeeld van waarschynlykheid en zekerheid, op eene *Analogie* steunende.

Ik vind een voorstel in de Meetkunde, en deszelvs oplossing, na het geschreeven te hebben, leg ik weg, en denk 'er niet verder aan. Een myner Vrienden ontnemt my myn Geschrift, schryft het uit, en legt het weder daar hy het vond, en komt eenige maanden daar na myn oordeel over dat voorstel vraagen. Zo dra hy het gemeld heeft, schiet my te binnen, dat

que ceux de l'Homme. D'ailleurs les *ressemblances* assez grandes pour paroître parfaites, sont rares, & la moindre équivoque réveille la raison, & l'appelle au secours des sens.

Passons à un exemple de probabilité & de certitude fondées sur une *Analogie*.

Je trouve un théoreme de Géométrie & sa démonstration, & après l'avoir couché par écrit, je le mets de côté, & n'y pense plus. Un de mes Amis dérobe mon Manuscript, le copie, le remet en place, & plusieurs mois après vient soumettre ce théoreme à mon jugement. Dès l'énoncé je reconnois que j'ai travaillé sur le même sujet :
la

dat ik over het zelvde onderwerp gewerkt heb; de betooging begint met dezelve denkbeelden als de myne. Ik begin het als waarfchynelyk te vinden , dat myn Vriend kennis van myn werk heeft gehad : de betooging gaat voort met dezelve redeneeringen te ontwikkelen tot aan het einde toe , en myne gisfing , dat is te zeggen , de waarfchynelykheid , dat het zo is , vermeerderd. Deze waarfchynelykheid komt uit de *Analogie* voor , die ik vind tusfchen het betoog van myn Vriend en het myne , en die uitloopt op de eenzelvigheid (*identiteit*) van denkbeelden , en op die van hunne aaneenfchakeling , maar dewyl het in de Wiskunde niet onmogelyk is , dat twee lieden , volgens dezelve grondbeginzelen , en dezelve wyze van redeneeren , dezelve zekerheid op dezelve wyze betoogen , is myne gisfing geene zekerheid. Ik fta op , en kryg myn handschrift , en verzoek ver-

la démonstration débute par les mêmes idées que la mienne ; je commence à trouver probable que mon Ami a eu connoissance de mon travail ; la démonstration continue à développer les mêmes raisonnemens jufqu'à la fin , & mon foupçon , c'est-à-dire , la probabilité qu'il eft jufte , augmente. Cette probabilité réfulte de l'*Analogie* que je trouve entre la démonstration de mon Ami & la mienne , & qui fe réduit à l'identité des idées & à celle de leur enchaînement ; mais , vu qu'en Mathématiques , il n'eft pas impossible que deux Perfonnes ayant les mêmes principes , & la même maniere de raifonner , démontrent de même la même vérité , mon foupçon n'eft pas certitude. Je me leve & vais prendre mon Manufcript , puis je prie

vervolgens myn Vriend weder te beginnen , en wanneer ik overtuigd ben van de eenzelvigheid der woorden , ben ik verzekerd , dat myn Vriend myn betoog afgeschreeven heeft : de *Analogie* is volkomen geworden , wyl alle mogelyke eenzelvigheden 'er in gevonden worden ; eenzelvigheid van onderwerp , eenzelvigheid van redeneering , eenzelvigheid van styl , eenzelvigheid van woorden ; en inderdaad myn Vriend bekend lagchende den trek , dien hy my gespeeld heeft.

Maar 'er is eene andere soort van waarschyne-lykheid , door welke men uit eene zaak , die meermaalen gebeurd is , besluit , dat zy in dezelve omstandigheden weder gebeuren zal : deze waarschyne-lykheid grond zich op dien stelregel , dat dezelve oorzaaken dezelve uitwerkingen voortbrengen , wanneer de omstandigheden dezelve zyn ,

mon Ami de recommencer , & quand je suis convaincu de l'identité des mots , je suis sûr que mon Ami a copié ma piece : l'*Analogie* est devenue parfaite , parceque toutes les identités possibles s'y trouvent identité de sujet , identité de raisonnemens , identité de style , identité de mots. Effectivement mon Ami se met à rire , & avoue le tour qu'il m'a joué.

Mais il est une autre sorte de probabilité , par laquelle : de ce qu'une chose est arrivée plusieurs fois , on conclut que dans les mêmes circonstances elle arrivera encore , cette probabilité se fonde sur le principe que les mêmes causes , dans les mêmes circonstances , produisent le même

zyn , en dit grondbeginzel zelve steunt alleen op de eenzelvigheid der oorzaaken en omstandigheden , uit welke men op de eenzelvigheid der uitwerkzelen een besluit opmaakt. Dit foort van waarschynelykheid dan loopt , even als de *Analogie* , uit op eenige eenzelvigheden. Zy fluit noodzakelyk een gevolg eener vergelyking in tusfchen de oorzaaken en de omstandigheden , om verzekerd te zyn , dat zy eenzelvig zyn ; zy is dan eigentlyk eene *Analogie* , en wel eene *volmaakte Analogie* , wyl zy alle de eenzelvigheden bevat , die in dit geval mogelijk zyn. Deeze *waarschynelykheid* is eene waare zekerheid , wanneer men verzekerd is van de eenzelvigheid der oorzaaken en omstandigheden ; maar is flegts waarschynelyk , wanneer men van de eenzelvigheid der oorzaaken en omstandigheden niet verzekerd is. Ik ben verzekerd , dat twee verfchillende ligchaamen ,
eene

me effet , & ce principe n'est lui-même fondé que sur l'identité de causes & de circonstances , d'où l'on conclut l'identité d'effets. Cette espece de probabilité se réduit donc ainsi que l'*Analogie* , à quelques identités. Elle entraîne nécessairement une comparaison entre les causes & les circonstances , pour s'assurer qu'elles sont identiques : elle est donc au fond une *Analogie* , & une *Analogie parfaite* , puisqu'elle renferme toutes les identités possibles ici. Cette *probabilité* est une véritable certitude , lorsqu'on est assuré de l'identité des causes & de celles des circonstances ; mais elle est probabilité lorsqu'on n'est pas sûr de l'identité de causes & de circonstances. Je suis sûr , après en avoir fait l'expérience une fois , que deux corps dif-

eene veer en een looden bal , denzelven tyd doorbrengen in het vallen van dezelve hoogte in het lugtledige , wanneer ik die Proef eens genoomen heb ; om dat ik hier verzekerd ben , dat de oorzaak van dat verschynzel de aantrekking van het middelpunt der Aarde , en de omstandigheid , het lugtledige , of dat 'er geen tegenstandbiedende middelstof is , altoos dezelve zyn. Maar wanneer ik niet eens , maar twintig maalen agter elkander dezelve bombe , uit denzelven Mortier , en met dezelve lading op denzelven afstand geschooten hebbe , is het alleen maar waarschynelyk , dat het my de 21ste maal zal gelukken , om dat ik maar verzekerd ben van de eenzelvigheid van eenige oorzaaken , de Bombe , den Mortier , en de lading. Maar wat de vierde aangaat : de kracht aan de Bombe gegeven , welke van de innerlyke deugd van het kruid afhangt , hier van ben ik zo min

ver-

différents , une plume & une balle de plomb , emploient le même temps à tomber de la même hauteur dans le vuide , parcequ'ici je suis sûr que la cause de ce Phénomene , qui est l'attraction du centre de la Terre , & la circonstance , le vuide ou l'absence du milieu résistant , sont toujours les mêmes. Mais après avoir jetté , non pas une , mais vingt fois consécutivement , la même bombe avec le même Mortier , & la même charge à la même distance , je n'ai que la probabilité de réussir à la 21. fois , parceque je ne suis sûr que de l'identité de quelques cause , qui sont la bombe , le Mortier , & le poids de la charge ; mais quant à la quatrieme cause : l'impulsion donnée à la bombe , qui dépend de la bonté intrinsèque de la poudre , je

n'en

verzekerd als van de omstandigheden, die van den staat der Lucht, en van de kracht en streek des Winds afhangen.

De waarschynelykheid, van welke wy spreken, vermeerderd, en word eindelyk zekerheid, wanneer men, door het herhaalen der Proefneeming met denzelven uitslag, zich kan verzekeren, dat de oorzaken en omstandigheden altoos wezentlyk dezelve blyven. De Natuurkundige doet eene Proefneeming, zy gelukt hem: hy herhaald dezelve, zy gelukt hem weder, zo als hy gehoopt had, dat is te zeggen waarschynelyk gevonden had; thans is hy dan byna verzekerd van den uitslag; noch eenige Proefneemingen, die gelukken, zullen zyn zekerheid voltoojen.

Het is klaarblykelyk, dat de foort van waarschynelykheid, van welke wy spreken, zoo veel

n'en sui pas plus sûr que des circonstances, qui dépendent de l'état de l'Air, de la force & de la direction du Vent.

La probabilité dont nous parlons, augmente & devient enfin certitude, lorsqu'à force de répéter l'expérience avec le même succès, on est parvenu à s'assurer que les causes & les circonstances restent effectivement toujours les mêmes. Le Physicien fait une expérience; elle lui réussit: il la répète; elle réussit encore, ainsi qu'il l'avoit expérimenté; c'est-à-dire: trouvé probable. Maintenant il est presque sûr du succès; & encore quelques expériences heureuses rendront sa certitude complete.

Il est manifeste, que l'espece de probabilité en question,

veel steund op de *volkomen gelykenisse*, als op de *Analogie*, wanneer het Natuurlyke Onderwerpen raakt. Dewyl alsdan de oorzaaken van Natuurkundige onderwerpen afhangen, die men als gelyk aanmerkt, en dus de eene voor de andere kan neemen, uit hoofde dezer gelykheid. Wanneer men spreekt van dezelve Bombe met dezelve lading op te schieten, is het klaar, dat de Bombe dezelve kan zyn, maar niet de lading; het gewigt alleen van deze kan eenzelvig zyn in de twee schoten. Maar dewyl men de tweede lading volkomen gelykende aan, of gelyk met de eerste stelt, ziet men die als dezelve aan, en men neemt de eene voor de andere.

Eindelyk is 'er een derde soort van waarschynelykheid, die men *ontkennende waarschynelykheid* noemen kan; op deze rusten alle de Ha-

Ha-

tion, s'appuie autant sur la *ressemblance parfaite* que sur l'*Analogie*, dès qu'il est question d'objets Physiques. Alors les causes dépendant d'objets Physiques, qu'on regarde comme égaux, on substitue l'un à l'autre en vertu de cette égalité. Quand on parle de lancer la même bombe avec la même charge, il est clair que la bombe peut être la même, mais non la charge; le poids de celle-ci peut être identique dans les deux tirs. Cependant comme on suppose la seconde charge parfaitement ressemblante ou égale à la première, on la regarde comme la même; on substitue l'un à l'autre.

Enfin il est une troisième sorte de probabilité, qu'on pourroit appeller *probabilité négative*; c'est celle, sur laquelle

Hazard-spellen. Hier ondersteld men, dat 'er geen meer waarschynelykheid is, dat de eene zaak eer gebeuren zal dan de andere. In een *Lotto-spel*, of van 90 getallen, trekt men 'er 5 op hazard; men zegt, dat men in gelyk spel 18 tegen 1 kan zetten, dat zulk of zulk getal niet uit de bus of doos zal komen. De rede-neering, op welke deeze waarschynelykheid steunt, is duidelyk: want 5 getallen te trekken van 90, is het zelve als 1 van 18 te trekken; maar het is niet waarschynelyk, dat van 18 Loten 'er het eene eer uitkomt dan het andere; men kan dus 18 tegen 1 wedden. Deze laatste onderstelling: (het is niet meer waarschynelyk, dat het eene meer dan het andere uitkomt), ondersteld noodwendig, dat de oorzaken en omstandigheden, die zamenloopen, om één getal te doen uitkomen vóór alle getallen, gelyk zyn; want ware 'er maar eene oorzaak,

quelle se fondent tous les jeux de hazard. Ici l'on suppose qu'il n'est pas plus probable que de deux choses l'une arrive plutôt que l'autre. Dans ce qu'on appelle *Lotto*, où de 90 numéros on en tire 5 au hazard, on dit, qu'à jeu égal, il faut gager 18 contre 1, que tel numero ne sortira pas de la roue. Le raisonnement sur lequel cette probabilité se fonde est manifestement: tirer 5 numéros sur 90, est la même chose qu'en tirer 1 sur 18; mais il n'est pas possible, que sur 18 l'un sorte de la roue plutôt que l'autre; donc il y a 18 à parier contre 1. Cette dernière hypothèse: il n'est pas plus probable que l'un sorte de la roue que l'autre, suppose nécessairement, que les causes & les circonstances qui concourent à faire sortir un

zaak , of maar eene omftandigheid , meer ten voordeele van het eene getal , dan voor het andere , zoude het fpel niet gelyk zyn : de oorzaaken nu en de omftandigheden gelyk zynde voor alle de getallen , is de uitwerking ook gelyk ; en dit foort van waarfchynlykheid zal weder tot de *Analogie* komen , want de eenzelvigheid der oorzaaken en omftandigheden onderftellende , befluit zy op de eenzelvigheid der uitwerking.

De waarfchynelykheid , van welk eene foort zy ook zyn moge , fteunt altoos op de gelykenis , op de *Analogie* , of op beide te gelyk : en wanneer de *gelykenis* en de *Analogie* volkomen zyn , word de waarfchynelykheid zekerheid.

II. VOOR-

!

numéro font égales pour tous ; car s'il y avoit une feule caufe , ou une feule circonftance en faveur d'un numéro plutôt que des autres , le jeu ne feroit plus égal ; or les caufes & les circonftances étant égales pour tous , l'effet l'eft auffi ; & cette efpece de probabilité rentre dans l'*Analogie* , puiſque ſuppoſant identité de caufes & de circonftances , elle en conclud identité d'effet.

La probabilité , de quelque efpece qu'elle ſoit , ſe fonde donc toujours ſur la reſſemblance ou ſur l'*Analogie* , ou ſur toutes deux à la fois : & quand la *reſſemblance* & l'*Analogie* ſont parfaites , la probabilité ſe tourne en certitude.

I I.

VOORZORGEN, die men neemen moet in
het gebruik der Analogie.

EERSTE VOORZORG.

Men moet de *gelykenis* niet vermengen met
de *Analogie*.

De *Analogie* het zelve in het Zedelyke zyn-
de, dat *gelykenis* in het Natuurkundige is, en
het Zedekundige van den Mensch ten naauw-
sten met zyne Natuurkundigen staat verbonden
zynde, verward men, gelyk ik reeds zeide,
de *Analogie* met de *gelykenis*. Deeze laatste
echter

I I.

PRÉCAUTIONS à prendre en employant l'Analogie.

PREMIERE PRÉCAUTION.

Ne pas confondre la *ressemblance* avec l'*Analogie*.

L'*Analogie* étant au Moral ce que la *ressemblance* est au
Physique, & le Moral de l'Homme ayant une liaison inti-
me avec son Physique, on confond, ainsi que nous l'a-
vons déjà dit, l'*Analogie* & la *ressemblance*. Cependant,

echter op onze zintuigen steunende, die ons vaak bedriegen, of kunnen bedriegen, is het een zaak van belang de eene van de andere te onderscheiden: de *Analogie* alleen op het vernuft gegrond, of op de reden, zoude ons niet kunnen misleiden, wanneer zy te regt aangewend word. De *kenteekenen der Analogie*, hier boven beschreeven, zyn geschikt tot dit onderscheid.

Laaten wy twee Compasnaalden onderstellen, die volkomen gelyk zyn, maar de eene heeft eene zeilsteenkrachtige Naald, en de andere niet. Indien ik, op deze *volmaakte gelykenis* steunende, 'er uit opmaak, dat de niet-zeilsteenkrachtige Naald het Noorden zal aanwyzen, om dat de andere het doet, zoude ik my leelyk bedriegen.

EMILE

cette dernière se fondant sur nos sens, qui souvent nous trompent ou peuvent nous tromper, il importe de la distinguer de la première: celle-ci, fondée uniquement sur l'intellect ou sur la raison, ne scäuroit nous tromper quand elle est bien employée. Les *Caractères de l'Analogie* tracés plus haut, sont propres à cette distinction.

Supposons deux Boussoles parfaitement égales, mais l'une ayant son aiguille aimantée, & l'autre non, si, me fiant à cette *ressemblance parfaite*, j'en conclus que la Boussole sans vertu magnétique montrera le Nord, parceque l'autre Boussole le montre, je me tromperai lourdement.

EMILE,

EMILE (*) door zynen *Mentor* bestuurd, maakt een Eend van wasch, door welke eene zeilsteenkrachtige Naald gaat van den staart tot den kop; hy neemt wel draa waar, dat zyn Eend, in eene kom met water gezet, en aan zich zelve overgelaaten, altoos in de streek van het Zuiden naar het Noorden gaat. Eenige dagen daarna ziet EMILE een Compas, en bemerkt dezelve eigenschap. Schoon zyn Eendvogel en 't Compas in het geheel niet naar elkander zweemen, besluit hy, dat de Naald van het Compas zeilsteenkrachtig is, en hy bedriegt zich niet, om dat hy niet uit de *gelykems*, maar uit *Analogie* besluit.

Men

(*) EMILE ou de l'Education, Tom. II. pag. 18. van den Amsterdamschen Druk, by Neaulme 1764.

EMILE (*), dirigé par son *Mentor*, fait un Canard de cire traversé de la queue au bec par une aiguille aimantée, & observe bientôt que posé dans un bassin plein d'eau, son Canard abandonné à lui-même, prend toujours la direction du midi au Nord. Quelques jours après EMILE voit une Boussole & y remarque la même propriété. Quoique son Canard & la Boussole ne se ressemblent en rien, il conclut que l'aiguille de cette Boussole est aimantée, & il ne se trompe point, parcequ'il conclut, non par *ressemblance*, mais par *Analogie*.

On

(*) EMILE ou de l'Education, Tome II. pag. 18. de l'Edition d'Amsterdam chez J. Neaulme 1764.

Men kent deeze *Analogie* daar uit , dat zy
 1. alleen tot de reden behoord ; 2. dat zy eene
 noodzakelyke vergelyking onderfeld tusfchen
 het Eend en het Kompas ; 3. uit de eenzelvig-
 heid der zeilsteenkracht , die uit dat vergelyk
 voortvloeit : daar in tegendeel de *volmaakte ge-
 lykenis* der twee eerste Compasfen de zinnen on-
 middelyk aandeed , en geen eene eenzelvigheid ,
 maar verfcheide gelykheden onderfelde.

TWEEDE VOORZORG.

Niet te besluiten uit hoofde van eene of
 meer eenzelvigheden , (die de gronden zyn
 der *Analogie* ,) op eene zaak , die in het ge-
 heel niet , of flegts ten deele , tot deze eenzel-
 vigheid behoord.

Indien

On reconnoit cette *Analogie* à ce que 1. elle est uni-
 quement du ressort de la raison ; 2. elle suppose nécessairement
 la comparaison du Canard & de la Bouffole , & de
 plus 3. l'identité de vertu Magnétique qui résulte de cer-
 te comparaison : au lieu que la *ressemblance parfaite* des
 deux Bouffoles , frapport directement les sens , & ne sup-
 pofoit aucune identité , mais plusieurs égalités.

SECONDE PRÉCAUTION.

Ne pas conclure en vertu de l'identité ou des identités ,
 fondemens de l'*Analogie* , une chose qui ne tient point
 du tout , ou qu'en partie à ces identités.

Si

Indien EMILE , uit het zien , dat zyn Eendvolgel en het Compas beide vry na de Polen draaide , wilde besluiten , dat de Naald en het Compas zylsteenkrachtig waren , niet alleen , ook , dat zy die kracht door een Zeilsteen verkreegen hadden , om dat hy de Naald van zyn Eend aan eenen natuurlyken Zeilsteen gestreeken had , liep hy groot gevaar van zich te bedriegen. De eenzelvigheid op welke de *Analogie* in dit geval steund , is die van de rigting naar het Noorden. Deze eenzelvigheid sleept zeer noodzakelyk eene eenzelvigheid van zeilsteenkracht na zich in de Naald van het Eend , en die van het Compas ; maar niet dat de oorzaak , welke deze kracht mededeelde , aan de eene en andere dezelve zy ; hebbende de natuurlyke en door konst gemaakte Zeilsteen beide deze eigenschap van mededeeling.

Het

Si de ce que son Canard & une boussole tournent l'un & l'autre librement vers les poles , EMILE vouloit conclure , non seulement que l'aiguille & la boussole a été aimanté , mais encore qu'elle l'a été avec une pierre d'Aimant , parcequ'il a aimanté l'aiguille de son Canard avec un Aimant naturel , il courroit grand risque de se tromper. L'identité sur laquelle se fonde ici l'*Analogie* est celle de direction vers le Nord ; cette identité entraîne bien nécessairement une identité de vertu magnétique dans l'aiguille du Canard , & celle de la boussole , mais non que la cause qui a communiqué cette vertu à l'une & à l'autre soit la même , l'Aimant naturel & l'Artificiel ayant tous les deux cette propriété communicative.

Het beste en misfchien eenigé zekere middel , om deze feil te vermyden , is de *analogifche* redeneering tot eene fluitreden te brengen , waar van de eenzelvigheid (de grond der *Analogie*) het tweede lid is , en het eerfte lid een algemeen onbetwistbaar Voorftel , dat het tweede lid bevat.

Dus kan men zeggen :

Yder Naald , die de eigenschap heeft van vry naar het Noorden te draajen , is zeilfteenkrachtig.

De Naald van een Compas draait vry naar het Noorden ;

Zy is derhalven zeilfteenkrachtig.

Terwyl

Le meilleur & peut-être l'unique moyen affuré d'éviter cette faute , c'est de reduire le raisonnement *Analogique* en un fyllogisme , dont l'identité fondement de l'*Analogie* foit la mineure , & la majeure une proposition générale incontestable & renferment la mineure.

Ainsi l'on peut dire :

Cette aiguille , qui a la propriété de se tourner librement vers le Nord , a été aimanté.

L'aiguille de la Boussole se tourne librement vers le Nord ;

Donc elle a été aimantée.

Terwyl men niet kan zeggen :

Yder Naald , die vry naar het Noorden draait , is zeilsteenkrachtig gemaakt door eene Zeilsteen.

Zynde dit Voorstel niet minder dan on-
twyffelbaar.

Deze tweede voorzorg op het besluit , door *gelykenisse* toepasfende , en zorg draagende van niet uit de gelykheid , die de grond der *gelykenisse* is , een besluit te trekken , dat maar ten deele of geheel niet tot die gelykheid behoord , zal men door *gelykenis* kunnen besluiten , met zoo veel zekerheid , als door *Analogie*.

Hier moet men vooral zich verzekeren , dat het voorstel , dat het eerste lid maakt van de Sluitreden , waar van de gelykheid , de grond
van

Au lieu qu'on ne peut pas dire :

Toute aiguille que se tourne librement vers le Nord ,
a été aimantée avec un pierre d'Aimant.

Cette proposition n'étant rien moins qu'incontestable.

En appliquant à la conclusion par *ressemblance* cette seconde Précaution , & prenant garde de ne pas déduire de l'égalité , fondement de la *ressemblance* une conclusion , qui ne tienne qu'imparfaitement ou point à cette égalité , on pourra conclure par *ressemblance* avec autant de certitude que par *Analogie*.

Ici sur-tout il faut s'assurer que la Proposition qui fait la majeure du syllogisme , dont l'égalité base de la *ressemblance*

van de *gelykenisse*, het tweede lid maakt, onbetwistbaar is; om dat dikwyls twee zeer verschillende oorzaaken op eene der zinnen, dezelve uitwerking doet, en derhalven aan de ziel het zelve gevoel geeft. Dus het gloeiende yzer, en het in Vermillioen geschilderde stuk houts, op het oog van den Wilden dezelve uitwerking doende, veroorzaaken aan zyn ziel de gewaarwording van een levendig rood, en dezelve gewaarwording doet hem ten onregte besluiten, dat die twee voorwerpen eene volmaakte gelykenis hebben. Laaten wy onderstellen, dat onze Wilde een goed Redenkunstenaar zy, dan zoude hy zynen misflag kunnen bemerken, zonder de aanraaking te hulp te roepen, door te trachten de schielyke redeneering van zyn Instinct tot eene Sluitreden te brengen, die alleen kon beginnen door het volgende Voorstel:

Al

blance fait la mineure, est incontestable; parceque souvent deux causes très-différentes font sur un des sens le même effet, & portent par conséquent une même sensation à l'ame. Ainsi le fer rouge & le morceau de bois, peint en Vermillon, faisant sur l'œil du Sauvage le même effet, causent à son ame la sensation d'un rouge vif, & cette même sensation lui fait conclure à tort, que ces deux objets ont une ressemblance parfaite. Supposons notre Sauvage bon logicien, il auroit pu s'appercevoir de la méprise, sans recourir à l'attouchement: en essayant de réduire le raisonnement subit du son instinct à un syllogisme, qui n'auroit pu commencer que par la Proposition suivante:

Tout

Al wat levendig rood is , veroorzaakt noodzakelyk dezelve smart , die my een gloejend yzer veroorzaakt heeft.

Dit Voorstel niet minder dan onbetwistbaar zynde , moest hem ten eersten toonen , dat hy zich konde bedriegen , en zich wezentlyk bedroog.

'Er legt derhalven des te meer aan gelegen , om de redeneering door *gelykenisfe* te kunnen onderscheiden , van die door *Analogie* , wyl het eerste meer bekwaam is om dwaaling te veroorzaken , of dat twee voorwerpen , die zeer verschillende zyn , op eene van onze zinnen dezelve uitwerking kunnen voortbrengen. Om zich niet te bedriegen in dit geval , zoude men moeten beginnen met het onderzoeken , welke uitwerkingen de gemelde voorwerpen moeten en

Tout ce qui est d'un rouge vif , cause nécessairement la même douleur que m'a causé le fer rouge.

Cette Proposition n'étant rien moins qu'incontestable , lui auroit d'abord montré qu'il pouvoit se tromper , ou se trompoit effectivement.

Il importe donc d'autant plus de sçavoir distinguer le raisonnement par *ressemblance* de celui par *Analogie* , que le premier est plus sujet à induire en erreur , ou que deux objets très différent peuvent produire sur un de nos sens le même effet. Pour ne pas se tromper dans ce cas , il faudroit commencer par examiner quels effets les objets en

en kunnen veroorzaaken op onze andere zinnen , en zich vervolgens verzekeren dat zy die wezentlyk voortbrengen , het geen dikwerf niet schielyk gaat , noch somtyds mogelyk is. Daar in tegendeel de *Analogie* , alleen van het verstand afhangende , veel meer onder ons bereik is , en ook schielyker werkt. By voorbeeld , indien het half verheven Schilderwerk boven de deur , van het welk ik hier boven gesproken heb , zo hoog geplaatst geweest was , dat ik 'er niet aan konde raaken , dan door middel van eenen hoogen ladder , en ik zulk een niet had , zoude ik my nooit door myn Gevoel hebben kunnen verzekeren. Maar door *Analogie* redeneerende , zoude ik 'er wel haast van verzekerd zyn. Ik zoude waargenoomen hebben , dat , wanneer ik dat stuk van boven de deur afnam , en het elders plaatste , het noodzakelyk ook van schyn (of dag) veranderen moest , en

question peuvent & doivent produire sur nos autres sens , & ensuite s'assurer qu'ils les produisent effectivement , ce qui souvent n'est ni expéditif ni possible. Au lieu que l'*Analogie* , ne dépendant que de l'intellect , est beaucoup plus en notre pouvoir & beaucoup plus prompte. Par exemple , si le dessus de porte en clair-obscur , dont j'ai parlé plus haut , avoit été élevé au point que je n'eusse pû le toucher sans une grande échelle , & que celle-ci m'eût manqué , je n'aurois jamais pu m'assurer de mon erreur par le sens de toucher. Mais en raisonnant par *Analogie* je m'en ferois bientôt assuré. J'aurois observé , si en changeant de place , le dessus de porte changeoit aussi d'ap-

en ziende , dat het dit niet deed , zoude ik verzekerd zyn , dat het een Schildery was ; want in het stuk boven de deur , en in een graauw Schilderstuk een eenzelvigheid , van onveranderlykheid vindende in den dag (*), konde ik deze Sluitreden gemaakt hebben :

Yder voorwerp , van het welke de dag dezelve blyft , schoon het gezigtspunt veranderd , is geschilderd.

De dag van het stuk boven de deur , blyft altoos dezelve , enz.

Derhalven is het eerste voorstel onloochenbaar.

Ver-

(*) Het Fransch zegt *apparence* , (het geen schynbaarheid of schyn beteekend) ; doch ik ben genoodzaakt geweest het woord *dag* in den zin der Schilders te gebruiken , om my duidelyker uit te drukken , wyl in deeze Verhandeling het zeer naauw op de eigentlyke beteekenis der woorden aankomt ; hierom heb ik ook hier het *clair obscur* door *graauw Schilderstuk* vertaald , onder welken naam het by de Kunstenaars en Kunstminnaars meest bekend is. VERT.

d'apparence , & voyant que non , j'aurois été sûr que c'étoit une peinture , parceque trouvant entre le dessus de porte & un clair-obscur identité d'immutabilité dans l'apparence , j'aurois pu faire ce Syllogisme :

Tout objet dont l'apparence demeure la même , quoique le point de vue change , est peint ;

L'apparence du dessus de porte demeure toujours la même , &c.

Dont la premiere Proposition est incontestable.

Au

Verder besluit ik hier door *Analogie*, en niet door *gelykenis*, dat het deurstuk geschilderd is, schoon ik in den eersten opslag in verzoeking kwam, om het tegendeel te gelooven. Het is waar, dat myn gezigts-zin ten geleider dient, tot de *modificatie* van myn ziel, welke veroorzaakt word door de onveranderlykheid van het daglicht in het stuk; maar het is even waar, dat deze *modificatie* der ziel, geen gezigtsgewaarwording is. En in der daad, indien ik aan den blinden SAUNDERSON, die lessen in de Gezigtkunde gaf, gezegd hadde: zie daar een stuk boven de deur, dat my half verheven werk schynt, maar als ik het van plaats verander, blyft de daging altoos dezelve, zoude SAUNDERSON zonder twyffelen geantwoord hebben: het is een uitmuntend wel geschilderd Graauwstuk.

III.

Au reste je conclus ici par *Analogie*, & non par *ressemblance*, que le dessus de porte est peint, quoiqu'au premier coup d'œil on seroit tanté de croire tout le contraire. Il est vrai que le sens de la vue sert de véhicule à la modification de l'ame causée par l'immutabilité de l'apparence du dessus de porte; mais il est également vrai, que cette modification de l'ame n'est pas une sensation visuelle. Certainement si j'avois dit à l'aveugle SAUNDERSON, qui donnoit des leçons d'Optique: Voilà un dessus de porte qui me semble un bas-relief; mais en changeant de place l'apparence de ce dessus de porte demeure toujours le même. SAUNDERSON m'auroit repliqué sans hésiter: c'est un clair-obscur parfaitement executé.

III.

I I I.

HET GEBRUIK DER
A N A L O G I E.

De *Analogie* niet kunnende bedriegen, wanneer zy met de nodige en bovengemelde voorzorgen gebruikt word , is voor den Wysgeer een groot behulp in het onderzoek der Natuur- en Zedekundige waarheden : tot meer order en klaarheidshalven , breng ik dezelve tot de vier volgende Gebruiken :

EERSTE

I I I.

USAGES DE L'ANALOGIE.

L'*Analogie* , employée avec les Précautions convenables & prescrites , ne trompant point , elle est d'un grand secours au Philosophe dans la recherche des vérités Physiques & Morale : pour plus d'ordre & de clarté , je réduis les Usages aux quatre suivants.

PRE-

EERSTE GEBRUIK.

Door middel der Zintuigen , eerst zyn eigen oordeel , en daarna dat der anderen in de zaaken , die het verstand aangaan , te volmaaken.

Laaten wy hier herhaalen , het geen wy reeds beweezen hebben , te weten : dat de *volmaakte Analogie* plaats kan hebben tusfchen twee redeneeringen , en dat alsdan de eene niet waar en besluitend kan zyn , zonder dat de andere het ook zy. Telkens derhalven , dat men op zaaken , die alleen tot het verstand behooren , een redeneering toepast , die *volkomen Analogifch* is met eene waare redeneering , en die toegepast is op stoffelyke zaaken , is men verzekerd van een verstands-redeneering , en derhalven zoude men zich niet kunnen gewinnen ,
om

P R E M I E R U S À G E.

Perfectionner à l'aide des Sens , d'abord son propre jugement , & ensuite celui des autres , dans les choses intellectuelles.

Rappellons-nous ici ce que nous avons déjà trouvé , fçavoir : que l'*Analogie parfaite* peut se trouver entre deux raisonnemens , & qu'alors l'un ne fçauroit être vrai & concluant fans que l'autre ne le foit auffi. Dans toutes les fois qu'on applique aux choses intellectuelles un raisonnement *parfaitement analogue* , à un raisonnement vrai & appliqué à des objets matériels , on est sûr du raisonnement intellectuel , & par conféquent on ne fçauroit s'accoutumer

om juist en naauwkeurig te redeneeren over natuurkundige zaaken , zonder dezelve gewoonte aan te neemen by zaaken , die het verstand alleen raaken , en deze gewoonte steund op de *Analogie*.

V O O R B E E L D.

De Wiskundige Wetenschappen , volgens de wyze der Ouden , beoeffend , vereenigen het dubbeld voordeel , van het verstand meet- en redekundig te maaken , door zich te gewennen om juist over Wiskundige figuren te redeneeren , het geen zichtbaare voorwerpen zyn , die door de zinnen kunnen vergeleeken worden , brengt het verstand deze wyze van redeneeren over op onderwerpen , die geheel verstandelyk (*intellectueel*) zyn , en het vereischt in dezelve even als in de Wiskunde , korte , klare en
juiste

mer à raisonner avec exactitude sur des objets Physiques , sans prendre la même habitude par rapport à l'Intellectuel , & cette habitude est fondée sur l'*Analogie*.

E X E M P L E.

Les Mathématiques , étudiées à la maniere des anciens , réunissent le double avantage de rendre l'esprit Géometre & Logicien. A force de s'accourumer à raisonner exactement sur des figures , objets visibles & comparables à l'aide des sens , l'esprit transporte *analogiquement* cette maniere de raisonner aux objets purement intellectuels , & là , comme dans les Mathématiques , il exige des définitions

juiste omschryvingen , en neemt voor stelregels (*axioma's*) geene anderen aan , dan grondbeginzelen , welker duidelykheid de ziel in den eerften opflag aandoet en overtuigd , en staat niets toe , dan zulke zaaken , die men niet kan ontkennen , zonder aan zich zelve oordeel en begrip te weigeren : al het anderé ziet de ziel als twyffelachtig aan , tot dat het ten strengften betoogd is , volgens eens vastgestelde grondbeginzelen. Maar dit gestreng betoog ook eens gedaan zynde , zal geene zwaarigheid , geene tegenwerping het doen waggelen. Hy weet door de wiskundige kundigheden , zonder te twyfelen , dat men zeer schynbaare tegenwerpingen maaken kan tegen bewezene voorstellen , die daarom niet te min waar zyn. Welke tegenwerpingen zoude een Wysgeer , die geen Wiskonstenaar is , niet maaken tegen de voorstellen , dat 'er niets
be-

tions breves, claires & précises; il n'adopte pour axiomes que les principes dont l'évidence le frappe & le convainc d'abord; il n'accorde que les choses qu'on ne scauroit refuser sans se refuser à soi même le jugement & la conception: tout le reste il le regarde comme douteux, jusqu'à ce qu'on le lui démontre rigoureusement d'après les principes une fois posés. Mais aussi cette démonstration rigoureuse une fois faite, aucune difficulté, aucune objection ne l'ébranle: il sçait indubitablement par les Mathématiques, qu'on peut faire des objections très-spécieuses contre des Propositions démontrées, sans qu'elles en foyent moins vraies. Que d'objections un Philosophe non Géometre, ne feroit-il pas contre les Propositions:
qu'il

bĕstaat , dat geen Geest is , wyl het noch werkzaamheid noch verstand heeft , (een Wiskundig punt) en dat geene stoffe is , wyl het geen uitgebreidheid heeft : dat twee Voorwerpen , (de kromme lynen en hunne *asymptoten*) , geduurig elkander kunnen naderen , zonder ooit zamen te loopen ; of dat men eene grootheid vinden kan (by voorbeeld de oppervlakte van een vierkant) , zoo na als men wil , by eene andere grootheid , (de oppervlakte van eenen Cirkel) komende , zonder dezelve ooit gelyk te kunnen worden , schoon men een vierkant kan begrypen , dat volkomen gelyk is aan de oppervlakte van eenen Cirkel , enz.

TWEEDE

qu'il existe quelque chose (le point Mathématique) qui n'est par esprit , puisqu'elle n'a ni activité ni intelligence , & qui n'est pas matiere , puisqu'elle n'a point d'étendue : que deux objets , (les courbes & leurs asymptotes) peuvent se rapprocher continuellement sans jamais se rencontrer ; qu'on peut trouver une grandeur (par exemple la surface d'un carré) , aussi approchante qu'on veut d'une autre grandeur (la surface d'un Cercle) , sans jamais pouvoir l'égaliser , quoique l'on puisse concevoir un quarré parfaitement égal en surface à un Cercle , &c.

T W E E D E G E B R U I K .

Eene byzondere waarheid algemeen te maaken.

De waarheid van een Voorstel ontdekt en bewezen hebbende, onderzoekte men, of die waarheid, afgeleid word uit eene eigenschap, die aan dat onderwerp alleen eigen is, of aan meer andere onderwerpen gemeen. In dit tweede geval zullen alle die onderwerpen onder een algemeen denkbeeld kunnen begreepen worden, dat gegrond is op de gemeene eigenschap; men stelle dan dit algemeene denkbeeld in plaats van het byzonder voorwerp, dat het onderwerp der voorstelling uitmaakt; en het byzonder voorstel zal algemeen worden, en echter waar blyven: want wy hebben gezien, dat alles, wat klaarblykelyk, en alleen uit de eenzelvigheid, die de

S E C O N D U S A G E .

Rendre générale une vérité particulière.

Ayant decouvert & prouvé la vérité d'une Proposition pour un objet particulier, examinez si cette vérité découle d'une qualité propre à ce seul objet, ou commune à plusieurs objets. Dans le second cas, tous ces objets pourront donc être compris sous une idée générale, fondée sur cette qualité commune; ainsi substituez cette idée générale à l'objet particulier, qui fait le sujet de la Proposition, & la Proposition particulière d'abord, deviendra générale sans cesser d'être vraie: car nous avons vu que tout ce qui résulte évidemment & uniquement de l'identité

de grond eener *Analogie* is, voortkoomt, ook waar is in alle de onderwerpen, tusfchen welke die *Analogie* plaats heeft.

V O O R B E E L D E N

Voor het Natuurkundige.

NEWTON merkt op, dat yder Wagter van eene Dwaalfter naar dezelfs Dwaalfter getrokken word, en die naar de Zon, het algemeen middelpunt van zwaarte-kracht, even als alle aardfche Ligchaamen naar het middelpunt der Aarde trekken. Ziende, dat alle die zwaarte-krachten regftreeks als de *massa's* zyn, (de omgekeerde reden der Afstanden komt hier niet in aanmerking), en dat alle de Dwaalfterren, en alle de aardfche Ligchaamen *massa's* zyn, befluit

tité fondement d'une *Analogie*, est vrai dans tous les objets ayant entr'eux cette *Analogie*.

E X E M P L E S.

Au Pbyfique.

NEWTON s'apperçoit, que toute Planete fecondaire gravite vers fa Planete principale, & celle-ci vers le Soleil, centre commun de gravitation, comme tout corps terrestre gravite vers le centre de la terre. Voyant que toutes ces gravitations étoient toujours en raifon directe des mafses, (l'inverfe des quarrés des distances n'entre point en confidération ici), & que toutes les Planetes & tous les corps terrestres font des mafses, il en conclud

fluit hy, dat die eigenschap alleen van de *masfa* afhangt, of aan dezelve eigen is, stellende dan in zyn byzonder voorstel in plaats van :

Yder Dwaalster en yder aardfch Ligchaam
trekt naar een Middelpunt.

Het algemeen denkbeeld van *masfa* of hoeveelheid van stoffe, onder welke men alle die ligchaamen kan begrypen, besluit hy eindelyk op de algemeene zwaartekracht der stoffe, en bedroog zich niet. Na den tyd van dien grooten Man heeft men Proeven genomen, die bewyzen, dat de Bergen vry kleine ligchaamen, die 'er dicht genoeg by zyn, na zich trekken. Verder, men giete een vocht in een glas, zo dat het schuimt, dan zal men zien, dat de Lugtbellen eerst langzaam na den rand van het
glas

que cette propriété ne dépend que de la masse, ou du moins lui est inhérente. Alors, substituant dans sa proposition particuliere :

Toute Planete & tout Corps terrestre gravite vers un Centre.

L'Idée générale de masse, ou quantité de matiere, sous laquelle on peut comprendre tous ces corps, il conclud enfin la gravitation universelle de la matiere, & ne se trompe point. Depuis ce grand homme on a fait des expériences, qui prouvent, que les Montagnes attirent vers elles des corps assez petites & assez voisins pour cela. D'ailleurs, versez quelque liqueur dans un verre en sorte qu'elle mouffe, & vous verrez les bulles tendre d'abord
lente-

glas gaan , daarna hunne beweging versnellen , naar maate zy meer tot den rand naderen (*), uit hoofde van den wederstand der omringende Middelftoffe.

De Kentekenen van deze *Analogie* zyn dus :
 1. de veronderstelling eener vergelyking van de Dwaalsterren met elkander en met alle de aardfche ligchaamen ; zo wel als 2. de eenzelvigheid , die 'er uit voortvloed , en die daarin beftaat , dat alle die Voorwerpen onder het algemeen denkbeeld van *masfa's* begreepen zyn , en derhalven 3. tot het verftand behooren.

De

(*) Dat zy naderen , kan de uitwerking der beweging die aan de Lugtbellen door de beweging van de vloeiftoffe medegedeeld word , niet zyn ; wyl in dit geval hunne beweging moest verminderen en niet vermeerderen , na maate zy aan den rand van het Glas naderen.

lentement vers les bords , & accélérer leur mouvement à méfure qu'elles approchent (*) du bord , à caufe de la réfiftance du milieu ambiant.

Les Caracteres de cette *Analogie* font : 1. de fuppofer la comparaifon des Planetes entr'elles , & avec tous les Corps terrestres ; ainfi que 2. l'identité qui en réfulte , & qui confifte en ce , que tous ces objets font compris fous l'idée générale de mafes ; d'être par conféquent 3. du ressort de l'intellect.

Les

(*) En approchent , ce qui ne fçauroit être l'effet du mouvement , imprimé à ces Bulles par l'agitation de la liqueur , ou que dans ce cas leur mouvement dévroit diminuer non augmenter à méfure , qu'elles approchent au bord du Verre.

De Grondbeginzelen van alle *Analogie* noodzakelyk in haare Kentekenen begreepen zynde, zullen wy ons vergenoegen, met alleen deeze aan te merken.

De tweede Voorzorg, die wy aanbevolen hebben, is in dit geval niet noodig, wyl de aantrekking der Dwaalsterren afgeleid word van de eenige hoedanigheid, die de Dwaalsterren hebben, dat zy *massa's* zyn, of ten minsten is zy aan die eene hoedanigheid vastgehecht, en dat het juist die is, van welke in deze *Analogie* gehandeld word.

In het

Les Principes de toute *Analogie* étant nécessairement compris dans ses Caractères, nous nous contentons de remarquer ceux-ci.

La seconde Précaution recommandée est inutile ici, parceque la gravitation des Planetes, découle de la qualité seule qu'ont ces Planètes d'être des masses, ou du moins tient à cette seule qualité, & que c'est précisément celle-ci qui cause l'identité, dont il est question dans cette *Analogie*.

In het Zedekundige.

Ik waarschouw mynen Vriend, dat de Juffer, op welken hy verliefd is, en die hy trouwen wilde, een gebrek heeft, dat zy ligtelyk kan verbeteren. Myn Vriend lochend zulks, schoon het yder een duidelyk ziet.

Ik begryp, dat die verblindheid een onoverwinnelyk gevolg der liefde is, en de liefde aan alle Minnaars gemeen zynde, besluit ik *analogisch*, dat in het algemeen de liefde blind is.

De Kenteekenen dezer *Analogie* zyn te blykbaar, om 'er by stil te staan.

DERDE

Au Moral.

J'avertis un de mes Amis, que la Dame dont il est amoureux, & qu'il veut épouser, a un défaut dont elle pourroit aisément se corriger. Mon Ami n'en convient pas, quoique cela faute aux yeux.

Je conçois que cet aveuglement est une suite inévitable de l'Amour, & l'Amour étant commun à tous les Amants, je conclus *analogiquement* qu'en général: l'Amour est aveugle.

Les Caractères de cette *Analogie* sont trop évidents, pour que je m'y arrête.

DERDE GEBRUIK.

De waarheid of valscheid van een Voorstel tastbaar te betoogen, het geen men op geen andere wyze strengelyk zoude kunnen bewyzen.

Dit gebruik heeft geen plaats, dan voor zo verre het voorstel meer algemeen kan gemaakt worden, of dat men deszelvs waarheid of valscheid wil bewyzen, door toepassing op een ander onderwerp. Maak dan het Voorstel algemeen door het tweede gebruik. Kies vervolgens een byzonder onderwerp, dat begreepen is onder het algemeen denkbeeld, dat in plaats van het eerste onderwerp is, in het voorstel, en wel zo, dat de waarheid of valscheid van het Voorstel tastbaar zy. Dan blykt het, dat het Voorstel toegepast op het uitgekoozen onder-

TROISIEME USAGE.

Prouver palpablement la vérité ou la fausseté d'une Proposition, qu'on ne scauroit prouver rigoureusement d'ailleurs.

Cet Usage n'a lieu qu'autant que la Proposition peut être rendue plus générale, vu qu'on veut démontrer sa vérité ou sa fausseté en l'appliquant à un autre objet. Rendez donc la Proposition générale par le second Usage. Choisissez ensuite un objet particulier compris sous l'idée générale, substituée au premier sujet dans la Proposition, & tel que la vérité ou la fausseté de la Proposition générale soit palpable. Il est clair que la Proposition appliquée

derwerp , voor hetzelfde noch waar noch valsch kan zyn , zonder zulks te gelyk voor het onderwerp te zyn , dat het voorwerp van het Voorstel maakt , om dat die twee onderwerpen beide in het algemeene denkbeeld begreepen zyn , dat het onderwerp van het algemeene Voorstel maakt , van welke het Voorstel dat men onderzoeken moet , maar een byzonder geval is.

V O O R B E E L D E N .

In het Natuurkundige.

Ik zeg aan een Kind , dat het de Aarde wel konde zyn , die zich dagelyks van het Westen naar het Oosten beweegd , en niet de Zon , die zich van het Oosten naar het Westen beweegd. Het Kind antwoord : dat is onmogelyk , want ik

quée à l'objet choisi , ne peut-être vraie ou fausse pour celui-ci , sans l'être également pour l'objet qui est le sujet de la proposition , puisque ces deux objets sont compris tous deux sous l'idée générale qui fait le sujet de la Proposition générale , dont la Proposition à examiner n'est qu'un cas particulier.

E X E M P L E S .

Au Pbyfique.

Je dis à un Enfant , que ce pourroit bien-être la Terre , qui se meut journellement d'Occident en Orient , & non le Soleil , qui se meut d'Orient en Occident. l'Enfant répond : cela est impossible , car je vois très-bien ,

ik zie zeer wel , dat het de Zonne is , die in het Oosten opgaat , en 'er tegen over in het Westen ondergaat. In plaats van met het Kind hier over in redeneering te koomen , breng ik het zelve in eene schuit , die langs den Oever voortgaat , en ik zeg hem zyn oog te vestigen op eenen Boom die voor ons is. Ik vraag hem : schynt het u niet toe , dat die Boom naar ons toekomt? Het Kind antwoord ja. Ik ga voort : is het wezentlyk de Boom , die naar ons toekomt , of de Schuit , die ons naar den Boom brengt? Het Kind antwoord : het is de Schuit , die ons naar den Boom brengt. Ik zeg 'er op : Wel nu , de Aarde is de Schuit , die ons na de Zon voerd van het Westen naar het Oosten , schoon gy meend , dat gy niet van plaats veranderd , de Zon is de Boom , die van het Oosten na ons schynt toe te komen , schoon zy onbeweeg-

que c'est le Soleil qui se leve en Orient , & va se coucher vis-à-vis en Occident. Au lieu d'entrer avec l'Enfant dans des raisonnemens au dessus de sa portée , je le mene dans un bateau , qui côtoye le rivage , & je lui dis de fixer un arbre situé devant nous. Ensuite je demande : ne vous paroît-il pas que cet arbre s'avance vers nous? L'Enfant répond : oui. Je continue : est-ce réellement l'arbre qui vient au devant de nous , ou le bateau qui nous mène vers l'arbre? L'Enfant replique : c'est le bateau , qui nous mène vers l'arbre. Je résume : Eh bien ! la Terre est le bateau qui nous entraîne vers le Soleil d'Occident en Orient , quoique vous croyez ne pas bouger , & le Soleil est l'arbre qui vous semble venir à nous d'Orient en Occident , quoiqu'il demeure immobile. Et l'Enfant,

con-

beweeglyk is. En het Kind overtuigd, dat het zich bedroogen heeft, wanneer het geloofde, dat de Zon zich wezentlyk beweegd, om dat zy schynt voorttegaan, denkt dat de Aarde ons zeer gemakkelyk met zich van het Westen naar het Oosten konde voeren.

Het Voorstel, waar van ik de valsheid bewyzen wil, is:

De Zon beweegd zich noodzakelyk, om dat zy zich schynt te beweegen.

En het Voorstel, waar van ik de waarheid wilde betoogen, is:

De Zon beweegd zich niet noodzakelyk, om dat zy zich schynt te beweegen.

Deze voorstellen algemeen gemaakt, worden:

Yder

convaincu qu'il s'est trompé en affirmant la marche effective du Soleil, parcequ'il lui paroît marcher, pense que la Terre pourroit très-bien nous entraîner avec elle d'Occident en Orient.

La Proposition dont je veux prouver la fausseté, est:

Le Soleil se meut nécessairement, parcequ'il paroît se mouvoir.

Celle dont je veux prouver la vérité:

Le Soleil ne se meut pas nécessairement, parcequ'il paroît se mouvoir.

Rendues générales ces Propositions, deviennent.

Tout

Yder Voorwerp, dat zich fchynt te bewegen, beweegt zich altyd in der daad.

Yder Voorwerp, dat zich fchynt te bewegen, beweegt zich niet altyd.

Deze Voorstellen toegepast op den Boom, is het eene klaarblykelyk valfch, en het andere waar.

En zo dra het tastbaar valfch is, dat een Boom voortgaat, om dat hy fchynt voort te gaan, is het ook tastbaar valfch, dat de Zon voortgaat, alleen om dat zy fchynt voort te gaan, enz.

De Kenteekenen der *Analogie*, die hier gebruikt zyn, zyn 1. de vergelyking van de Aarde en de Schuit, van de Zonne en den Boom;
2. de

Tout Objet, qui paroît se mouvoir, se meut nécessairement.

Tout Objet, qui paroît se mouvoir, ne se meut pas nécessairement.

Qui appliquées à l'Arbre, font, manifestement, la premiere fausse, la seconde vraie.

Et dès qu'il est palpablement faux qu'un arbre marche uniquement parce qu'il paroît marcher, il est aussi palpablement faux que le Soleil marche uniquement parcequ'il paroît marcher &c.

Les Caracteres de l'*Analogie* employée ici font: 1. de supposer la comparaison de la Terre & du Bateau, du Soleil &

2. de eenzelvigheden, die 'er uit voortkomen', en die zyn, dat de Aarde en de Schuit beide beweegende onderwerpen zyn, en de Zonne en de Boom stillstaande voorwerpen; 3. dat zy alleen tot het verstand behooren.

In de Zedekunde.

Alle de Fabels bieden ons in hunne toepassingen voorbeelden aan van dit gebruik der *Analogie*, toegepast op de Zedekunde. Wy zullen 'er duidelykheidshalve één uitkiezen.

Om aan een Kind de waarheid van dien regel: Men moet in zyne jeugd arbeiden, om iets te hebben, om in zynen ouderdom van te leeven; duidelyk te betoogen, laat men hem den Fabel leezen van den Krekel en de Mier, en wanneer hy

& de l'Arbre; ainsi que 2. les identités qui en résultent, & qui font, que la Terre & le Bateau font tous deux un objet en mouvement, & le Soleil & l'Arbre un objet en repos; 3. d'être du ressort du seul intellect.

Au Moral.

Toutes les Fables nous offrent dans leurs applications, des exemples de cet usage de l'*Analogie* employée au Moral. Choisissons - en cependant une pour plus de clarté.

Dans la vue de prouver sensiblement à un Enfant la vérité de cette maxime: Il faut travailler pendant sa jeunesse afin d'avoir de quoi vivre dans sa vieillesse; on lui fait lire la Fable de la Cigale & de la Fourmi, & quand il

hy ziet, dat de Krekel niets in den Zomer vergaderd hebbende, om in den Winter van te leven, gevaar loopt om van honger te sterven, zegt men hem: dit zal u ook gebeuren, indien gy in uwe jeugd verwaarloosd iets te verzamelen, om in uwen ouden dag van te leven.

Het Voorstel, welkers waarheid ik betoogen wil, algemeen gemaakt, luid dus:

Yder Wezen, dat spyze noodig heeft, en geen voorraad verzameld, wanneer het kan, en 'er tyd toe is, loopt gevaar van naderhand van honger te sterven.

Dit Voorstel, op den Krekel toegepast, is tastbaar waar.

De Kenteekenen der *Analogie*, die hier gebruikt zyn, zyn 1. de onderstelling der vergely-

a vu que la Cigale n'ayant pas amassé en été de quoi vivre en hiver, courroit risque de mourir de faim, on lui dit: autant vous-en arrivera, si vous négligez dans la jeunesse, d'amasser de quoi vivre dans la caducité.

La Proposition, dont je veux prouver la vérité, rendue générale, est:

Tout être, qui a besoin d'aliments, & qui n'en fait pas provision quand il le peut & qu'il en est temps, court risque ensuite de mourir de faim.

Cette Proposition, appliquée à la Cigale, est palpablement vraie.

Les Caracteres de l'*Analogie* employée ici, sont: 1. de sup-

lyking van den Krekel met den Mensch; van den Zomer met de Jeugd; 2. de eenzelvigheden, die 'er uit voortvloejen, en die zyn, dat de eene en andere spyze nodig hebben, en dat de Zomer voor de eene, en de Jeugd voor de andere de bekwaame tyd is om die te verzamelen; 3. dat zy alleen tot de reden behooren.

Laaten wy verder aanmerken, dat de vergelykingen der Dichters en Redenaars, ten grooten deele niet anders zyn, dan op deze wyze aangewende *Analogien*. Want de Dichters en Redenaars vergelyken zelden Voorwerpen zamen, die onderling eene *Natuurkundige gelykenis* hebben; en indien de Voorwerpen eene *Zedekundige gelykenis* hebben, zyn zy *analogisch*, en het eene strekt, om het geen men van het andere zeggen wil, zo veel te meer te doen gelooven.

VIERDE

supposer la comparaison de la Cigale avec l'Homme, de l'Été avec la Jeunesse; ainsi que 2. les identités qui en résultent, & qui font que l'une & l'autre, ont besoin d'alimens, & que l'Été est pour l'une, & la Jeunesse pour l'autre, le temps propre à en ramasser; 3. d'être uniquement du ressort de la raison.

Remarquons encore que les comparaisons des Poëtes & des Orateurs, ne font la plupart que des *Analogies* employées de cette maniere. Car les Poëtes & les Orateurs ne comparent guere des objets qui ont entr'eux une *ressemblance Physique*; & si les objets ont entr'eux une *ressemblance Morale*, ils sont donc *Analogues*, & l'un sert à rendre plus sensible ce que l'on veut dire de l'autre.

QUA-

VIERDE GEBRUIK.

Ontdekking van nieuwe Waarheden.

Men kieze de eene of andere Waarheid, en onderzoekte voor eerst, of dezelve op de algemeenste wyze voorgesteld zy, dan niet; in dit tweede geval maake men de waarheid zoo algemeen als het mogelyk is, door middel van het tweede Gebruik. Men passe eindelyk deeze waarheid toe op alle de onderwerpen, welker *Analogie* steund op de eenzelveigheid van de algemeene hoedanigheid, die de grond is van deeze waarheid. En men kan van deeze toepassing verzekerd zyn, wyl (2. gebruik) deeze algemeene waarheid enkel afte leiden is van de hoedanigheid, die gemeen is aan alle de voorwerpen, van welke de *Analogie* zich grondvest op de eenzelveigheid van die hoedanigheid.

VOOR-

QUATRIEME USAGE

Découverts de nouvelles Vérités.

Prenez une Vérité quelconque, & examinez d'abord si elle est énoncée de la manière la plus générale, ou non; dans le second cas, rendez cette Vérité aussi générale qu'il est possible, par le second usage. Enfin appliquez cette Vérité à tous les objets, dont l'*Analogie* se fonde sur l'identité générale, qui fait le fondement de cette Vérité. Vous pouvez être sûr de cette application, puisque (2. usage) cette Vérité générale découle uniquement de la qualité commune à tous les objets, dont l'*Analogie* se fonde sur l'identité de cette qualité.

EXEM-

V O O R B E E L D E N.

In de Natuurkunde.

Wylen de Heer LAMBERT, een waardig Lid van de Koninglyke Academie der Weetenſchappen en fraaije Letteren te Berlin, nam vooreerst waar, dat de beſchouwing der Spreek-Trompetten uitliep op de algemeene Wet van wederkaatzing. Hier uit beſluit hy, dat de beſchouwing (*theorie*) der Spreek-trompetten inſgelyks op het Ligt kan toegepast worden, en men dus ook een Ligt-trompet zoude konnen uitvinden. En hy heeft ook in der daad de Figuur en afmetingen gegeven van zulk een Werktuig, dat het ligt van eene kaars tot op 46 voeten aſtands draagt, zo dat men op dien aſtand noch leezen kan.

In

E X E M P L E S.

Au Pbyſique.

Feu Mr. LAMBERT, *Membre Illuſtre de l'Academie Royale des Sciences & Belles-Lettres de Berlin*, observa d'abord que la théorie des Porte-voix ſe réduiſoit enfin à la Loi générale de la réflexion. De là il conclut, que la théorie des Porte-voix eſt également applicable à la Lumière & que l'on pourroit par conſéquent trouver un Portelumière. Effectivement il a donné la Figure & les dimensions de cet Inſtrument, qui porte la lumière d'une chandelle juſqu'à 45 pieds de diſtance, enſorte qu'on peut encore lire à cet éloignement.

XXII. Deel.

F

An

In de Zedekunde.

De mensch bemerkt wel drâ , dat 'er niets uit zich zelve voorkomt, dat is te zeggen, dat een gefchapen Wezen 'er een ander onderfteld; deze waarheid van waarneemingen zo algemeen maakende , als hem mogelyk is, zegt hy : 'er is geen uitwerking zonder oorzaak; eindelyk , deeze algemeene waarheid op het heelal in het byzonder toepasfende , trekt hy 'er die groote Waarheid uit : 'er is een Schepper.

De Kenteekenen der *Analogie* van het eerfte voorbeeld zyn : 1. dat 'er eene vergelyking is tufchen de befchouwing van het Geluid, en die van het Ligt; 2. de eenzelvigheid der twee befchouwingen , die daar in bestaat, dat de eene en andere uitloopen op de algemeene Wet van

Au Moral.

L'Homme remarque bientôt que rien ne fe fait de foi-même; c'est-à-dire, qu'un Etre créé en fuppose un autre; rendant cette Vérité d'Observation auffi générale, qu'il lui eft poffible, il dit: il n'est point d'effet fans caufe: enfin appliquant cette Vérité à l'univers en particulier, il en tire cette grande Vérité: il eft un Créateur.

Les Caractères de l'*Analogie* du premier Exemple font : 1. de fupposer la comparaiſon de la théorie du Son avec celle de la Lumière; ainſi que 2. l'identité de ces deux théories qui confifte en ce que l'une & l'autre fe réduiſent à la

van wederkaatzing ; 3. dat zy alleen tot de reden behoord.

De Kenteekenen der *Analogie* van het tweede voorbeeld zyn : 1. dat 'er eene vergelyking is van een geschapen Wezen met het Heelal ; en 2. de eenzelvigheid, die 'er uit voortvloed, en die daar in bestaat, dat de eene en de andere uitwerkzelen zyn ; 3. dat zy alleen tot het verstand behooren.

Men kan ook op de volgende wyze de *Analogie* met goed gevolg gebruiken tot het ontdekken van nieuwe waarheden.

Men passe een Voorstel , dat voor waarheid erkend is , op andere onderwerpen , dan op deszelvs eerste onderwerp toe , mits zy met het zelve

à la loi générale de la réflexion ; 3. d'être uniquement du ressort de la raison.

Les Caractères de l'*Analogie* du second Exemple sont : 1. de supposer la comparaison d'un Être créé quelconque avec l'Univers ; ainsi que 2. l'identité qui en résulte , & qui consiste en ce que l'un & l'autre sont des effets ; 3. enfin d'être du ressort de l'intellect seulement.

On peut encore employer avec succès l'*Analogie* à la découverte de nouvelles Vérités , de la manière suivante.

Appliquez une Proposition reconnue vraie , à d'autres objets qu'à son objet primitif , mais ayant avec celui-ci

zelve eenige *Analogie* hebben , en schikke het Voorstel , na de verschillendheden tusfchen die twee onderwerpen.

V O O R B E E L D E N .

In de Natuurkunde.

De Heer FRANKLIN weetende , dat eene spitse punt bekwaam is , om de Electrifice stoffe van verre en zonder uitbarsting aan te trekken , past deze waarheid op de Donderstoffe toe , die met de Electrifice eene gelykvormigheid heeft , en besluit , dat een Geleider , die in gedaante en grootte evenredig is aan de stoffe van den Blixem , dezelve geheel zoude aantrekken en zonder geluid. De ondervinding heeft de toepassing dezer *Analogie* genoegzaam goedgekeurd.

In

quelqu' *Analogie* , & modifiez la Proposition d'après les différences , qui regnent entre ces deux objects.

E X E M P L E S .

Au Physique.

Mr. FRANKLIN fachtant qu'une pointe à la faculté de foutirer de loin & fans explosion la matiere Electrique , applique cette Vérité à la matiere du Tonnerre , *analogue* à la premiere , & conclut qu'un Conducteur proportionné quant à fa grandeur & à fa figure , à la matiere de la Foudre , l'attireroit toute entiere & fans bruit. L'expérience a suffisamment justifié l'application *analogique* de cette Vérité.

Au

In de Zedekunde.

Zo dra een redelyk mensch opgemerkt heeft, dat alle werktuigen een Werkman onderstellen, die zo veel verstandiger is, dan het werktuig volmaakter is, zal hy ook ten eersten ontdekken, dat het heelal een Werkmeester onderfeld, wiens vernuft zo veel boven alle het menschelyke is, als het heelal is boven alle Werktuigen, die door Menschen handen gemaakt zyn.

Indien ik my zelve niet bedroogen heb, in de ontwikkeling van de *Gronden* en *Kenteecken* der *Analogie*, deszelvs *gevolgen* die 'er uit voortvloeijen, de *voorzorgen*, die men neemen moet, wanneer men 'er zich van bediend, en de *gebruiken*, op welke men dezelve kan toepassen,

Au Moral.

Dès que l'homme raisonnable a fait attention que toute Machine suppose un ouvrier d'autant plus intelligent qu'elle est plus parfaite, il découvrira d'abord aussi que l'Univers suppose un Ouvrier d'une intelligence aussi supérieure à toute intelligence humaine, que l'univers l'est à toute machine faite de main humaine.

Si je ne me trompé en développant les *Principes* & les *Caractères* de l'*Analogie*, les *conséquences* qui en découlent, les *précautions* qu'il faut prendre en s'en servant, & les *usages* auxquels on peut l'appliquer, je crois avoir

passen , geloof ik , dat ik beweezen heb , dat zy nooit misleid , wanneer zy wel gebruikt word. Ik durve my dan vleijen het voorgestelde oogmerk bereikt te hebben ; en ik hoop , dat myne pogingen , om getrouw te blyven aan myne Zinspreuk , ter myner gunste zullen medewerken , by eene loffelyke Maatschappy , die zich meer aan zaaken , dan aan woorden , laat gelegen leggen.

démontré que bien employée elle n'égare jamais. J'ose donc me flatter d'avoir rempli le but proposé , & j'espere que mes efforts pour rester fidele à ma Devise , seront un titre de plus en ma faveur , auprès d'une Société illustre , qui s'occupe plus de choses que de mots.

II. ANTWOORD

OP DE

V R A A G E ,

VOORGESTELD DOOR DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER
WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM :

*Welken zyn de Gronden en Kenmerken van de Ana-
logie ? En hoe betaamt het eenen Wysgeer
zich daarvan te bedienen by het onderzoek
der Physische en Moreele Waarheden ?*

D O O R

J O S E P H U S P A P D E F A G A R A S ,

*Doctor en Prof. in de Philosophie , en Prof. in de Mathefis ,
op het Atbenæum te Vassarhely in Zevenbergen.*

O N D E R D E Z I N S P R E U K E :

Nec temeré , nec timidé.

D I S S E R T A T I O

D E

A N A L O G I A ,

Ejusque ad veritates Phisicas & Morales applicatione ,

ILLUSTRIS SCIENTIARUM SOCIETATIS HAR-
LEMENSIS JUDICIO SUBMISSA.

THE NEW WORLD

R. A. A. O. L. A.

THE NEW WORLD

THE NEW WORLD

NO. 1

THE NEW WORLD

THE NEW WORLD

THE NEW WORLD

THE NEW WORLD

DISSEMINATED

OR

ANALOGICAL

THE NEW WORLD

ILLUSTRIS SCIENTIAM SOCIETATIS

VERHANDELING
 OVER DE
 ANALOGIE,
 EN DESZELVS TOEPASSING OP DE
 NATUURKUNDIGE EN ZEDE-
 KUNDIGE WAARHEDEN,

Alle Menschelyke Kundigheden eindigen of in vergelyking van denkbeelden, of in het onderzoek, en de waarneeming van de eigenschappen en vermogens der dingen, en in het brengen van dezelve tot hunne oorzaken.

Hoe

DISSERTATIO
 DE
 ANALOGIA,

EJUSQUE AD VERITATES PHYSICAS
 ET MORALES APPLICATIONE.

Omnis humana cognitio terminatur vel in comparatione idearum, vel in proprietatibus rerum viribusque observandis, examinandis, & ad suas causas revocandis.

Hoe men moet te werk gaan in de vergelyking der kundigheden : zulks leeren ons de Redenkunstenars , en de Wiskunde geeft 'er zeer geschikte voorbeelden toe aan de hand. De Denkbeelden namentlyk , moeten nauwkeurig omschreeven worden , en bepaald , om alle verwarring te vermyden ; zy moeten uit verscheiden oogpunten gezien worden , hunne overeenkomst moet waargenomen worden , en in derzelver juiste paalen omschreeven ; het onderscheid derzelve moet duidelyk aangewezen worden , en de kundigheden moeten op verscheiden wyzen zamengevoegd of van elkander gescheiden worden , naar de verschillende omstandigheden. Zulke , welker overeenkomst in den eersten opslag zichtbaar is , moeten eerst vergeleeken worden , en dus moet men , volgens eene juiste order voortgaan , tot het onderzoek van den zamenhang der verder van elkander afstaande denkbeelden.

Het

In notionibus inter se conferendis quomodo sit versandum docent Logici , exemplaue accommodatissima præbent Mathematici. Ideæ nimirum sunt accurate definiendæ , ac determinandæ , ne confusio locus relinquatur , ex diversis lateribus contemplandæ , convenientia earum observanda , justisque terminis circumscribenda , discrimina acute detegenda , vario modo notiones pro circumstantiarum diversitate componendæ , ac sejungendæ , eæ primum inter se conferendæ , quarum convenientia incurrit in oculos , & ita demum justo servato ordine ad connexionem remotiorum idearum indagandam progredendum.

Neque

Het is egter zeer zeker , dat zulk een vergelyking der denkbeelden niet genoegzaam is , om 'er zelfs alle afgetrokkene waarheden door te vinden en te bewyzen. Want wie weet niet , dat 'er zelv in de zuivere Wiskunde aan gisfingen , en dus te meer aan waarneemingen en gevolgtrekkingen , en eene zekere *Analogie* , welke van die onderscheiden is , die de Meetkundenaars gebruiken , en die nader aan die , waar van de Natuurlyke Historie-Beoeffenaars zich bedienen , komt , eene plaats voor gisfingen is overgelaaten ? En in der daad , zyn door waarneemingen alleen eenige meer verborgene eigenschappen der getallen ontdekt , en door verscheiden voorbeelden bevestigd. De *Analogie* alleen heeft den Wiskonstenaar op veele waarheden van het uiterste gewigt doen denken. Zy heeft eerst geleerd , om alle de leden der oneindige reien tot een algemeen Lid

te

Neque tamen talem idearum comparationem sufficere vel abstractis omnibus veritatibus inveniendis , ac demonstrandis , est certissimum. Quis enim nescit in ipsa pura Mathesi conjecturis , tantoque magis observationibus & inductioni , ac *Analogie* cuidam , ab illa , quæ Geometris propria est , distinctæ , magisque ad eam , qua scientiæ Naturalis cultores utuntur , accedenti , locum aliquem relictum esse ? Observationibus sane solis nonnullæ proprietates numerorum magis reconditæ sunt detectæ , & inductione confirmatæ. *Analogia* sola multarum Geometras Veritatum Maximi sane momenti admonuit. Ea primum docuit serierum infinitarum omnes terminos ad generalem reducere. Eadem suggestit NEWTONO cogitationem metho-

tho-

te brengen. Zy bragt aan NEWTON in gedachten, om de wyze, door welke men eene tweeledige grootheid tot eene willekeurige hoogheid of magt kan verheffen, op het uittrekken van wortelen, of derzelve overbrenging tot eene oneindige rei, toetepassen. Zy heeft LEIBNITZ, door de wyze van BARROW, tot zyne naderkunst gebragt, of gemakkelyk kunnen brengen. Zy heeft eindelyk dikwyls aan allerhande Wiskunstenars vernuftige gisfingen, gelukkige vindingen, nieuwe en onverwagte wyzen van zwaare voorstellen op te losfen, aan de hand gegeven.

Dan het is aan een yder bekend, dat zoo veel te minder de enkele vergelyking der denkbeelden genoegzaam is, om de zaaken van een gewrocht (*factum*) te doorgronden, maar dat daar toe andere bewyzen en gronden van zekerheid en blykbaarheid vereifcht worden. Want de afge-

thodum binomii ad quamcunque dignitatem evehendi, extrahendis, vel in seriem infinitam conjiciendis radicibus applicandi. Eadem LEIBNITIVM a methodo BARROVIANA ad calculum suum differentialem vel duxit, vel facile ducere potuit. Eadem præcipuis quibuslibet Geometris sagaces conjecturas, inventa felicia, novos & inexpectatos ardua problemata solvendi modos sæpissime suppeditavit.

Tanto autem minus sufficere ad res facti pervestigandas solam idearum comparationem, sed alia requiri certitudinis ac evidentiaë argumenta, & fundamenta nemo est qui ignoret. Abstractæ enim notiones versantur intra possibili-

getrokkene kundigheden , gaan niet verder dan tot de mogelykheid ; die geene , welke deze onderling vergelyken , laten 'er zich niet veel aan gelegen leggen , of de voorwerpen hunner denkbeelden op dezelve wyze wezentlyk zo bestaan buiten hun vernuft als zy die begrypen , op het welke echter die voornaamlyk moeten letten , die de Natuur der dingen onderzoeken , en de oirzaaken en uitwerkingen willen kennen.

Niemand zal twyffelen , dat wy door onze zinnen van het bestaan der dingen verzekerd worden. Wy kennen door een innerlyken zin , ons verstand en deszelvs vermogens en werkingen ; en door de uiterlyke zinnen alle andere zaaken. Maar daar wy zelv niet alles kunnen waarneemen , voegen wy by onze kennis , al dat geene , dat door getuigenis van anderen gestaafd word.

Onze

litatis terminos, nec qui eas inter se conferunt multum de eo sunt solliciti: Utrum objecta suarum idearum eodem modo existant extra mentem, quo concipiuntur, ad quod præcipue spectare debent ii, qui Naturam rerum secutari, effectaque & causas cognoscere annituntur.

Sensuum ope certos nos reddi de existentia rerum nemo dubitat. Interno sensu mentem nostram, ejusque facultates & operationes, externis autem res quascunque alias cognoscimus. Quia vero non omnia possumus ipsi observare, cognitioni nostræ adjungimus ea etiam, quæ testimoniis aliorum confirmanter.

Haud

Onze Waarneemingen niet te min noch ons Historifch Geloof zouden ons van veel gebruik zyn , indien deeze gronden van redenkundige blykbaarheid , niet vergezeld waren , met eene zekere overreeding eener ftandvastige en altoos duurende *Analogie* , die men de natuur der zaaken altoos ziet waarneemen. Want onze zinnen leeren ons , welke eigenschappen de zaaken tegenwoordig hebben ; het Geheugen verzekerd ons , dat dezelve by andere gelegendheden ook waargenomen zyn ; en onze verbeelding kan de denkbeelden op veelerhande wyzen zamenstellen , van elkander afzonderen , en de veranderingen , die zy in het vervolg ondergaan zullen , naar willekeur fchikken. Maar de zielsgefteldheid alleen , om volgens eene *Analogie* te handelen , te leeven en te oordeelen ; leert ons de waarneemingen op het gebruik in het leven toepafsen , en de toekomende uitwerkingen vooruit zien , uit het geen

Haud magno tamen forent ufui feu obfervationes noſtræ , feu fides Historica , niſi hæc evidentia moralis fundamenta conjuncta effent cum firma aliqua perfuaſione conſtantis & perpetuæ cujuſdam *Analogiæ* , a Natura rerum nunquam non obſervandæ. Docent enim ſenſus quas res in præſens proprietates habeant , memoria certos nos reddit eaſdem aliis etiam occaſionibus fuiſſe obſervatas , imaginatio ideas vario modo componere , dividere , futuri temporis mutationes pro lubitu ordinare poteſt , ſola autem animi diſpoſitio *Analogiæ* convenienter agendi , vivendi , & judicandi , Conſilium ſuggerit , obſervationes vitæ uſibus applicandi , futuri temporis eventus ex iis ,
quæ

geen de ondervinding geleerd heeft, en gelyke gevallen by wederkomst van dergelyke omstandigheden zonder twyffelen afwagten.

Niets is 'er zekerder, dan dat de levenswyze van alle menschen altoos gerigt word, volgens hunne oordeelvellingen, geschikt naar de *Analogie* van de Natuur. Kinderen zo wel als volwasfenen, wagten dezelve uitwerkingen van het gebruik derzelve zaaken af, en twyffelen geenzints, of het geen zy waarneemen, dat voor heen voor- of nadeelig geweest is, zal altoos dezelve uitwerkingen voortbrengen. Wy kunnen zelve van den aart en de daaden van den Mensch, niet anders dan volgens de *Analogie* oordeelen. Een Kind houd zich verzekerd, dat het door zulke daaden, waar door het voorheen straffe of lof van zyne Ouders behaalde, ook altyd dien lof of die straffe verdie-

quæ experientia docuit, colligendi, similesque casus similibus recurrentibus circumstantiis haud dubitanter expectandi.

Nihil autem certius est, quam omnium omnino hominum vivendi rationem ad judicia *Analogiæ* Naturæ attemperata constanter dirigi. Infantes æque ac adulti eosdem effectus ab earundem rerum usu expectant, nec dubitant ea, quæ alias profuisse vel obfuisse observarunt, eosdem semper effectus productura. De ipsa etiam hominum indole, & actionibus non possumus non *Analogiæ* convenienter judicare. Persuasum habet infans se actionibus, quibus alias laudes Parentum vel pœnam promeruit; semper

dieneu zal. Wy ſchryven dezelve neigingen en genegendheden , die wy in ons zelve waarneemen , ook aan anderen toe , en wy zoeken uit hunnen aart te gisfen , wat zy in zulke of zulke omftandigheden doen zullen ; en wy worden in verwondering gebragt door daaden , die tegen den zedelyken loop van de waereld of tegen de Menſchelyke Natuur aanloopen , by voorbeeld , door eene Vadermoord , die SOLON meende dat in geen Menſch vallen konde ; en wy verwonderen 'er ons niet minder over , dan over Zeldzaame Natuurkundige verſchynzelen.

Dan men begrypt ligtelyk , dat alle oordeelen , die volgens de *Analogie* geſchikt zyn , deze waarheden bevatten : dat alle zaaken , altoos met zekere eigenschappen begaafd zyn : by voorbeeld , dat het vuur brand , het brood voed , het water den dorst leſcht. Dat de uitwerkingen ,

promeriturum. Eadem aliis , quas in nobis obſervamus , propenfiones & inclinationes adſcribimus , quid que in his vel illis circumſtantiis facturi ſint ex eorum indole conjicere annicimur. Actionibus conſueto moraliſ mundi curſui , vel Humanæ Naturæ contrariis , v. gr. parricidio , quod SOLON in Hominem cadere non poſſe arbitratus eſt , in haud minorem , ac rarioribus Phænomenis Phyſicis , admirationem conjicimur.

Facile autem intelligitur in omnibus Judiciis *Analogia* accommodatis has veritates involvi : Res quaſlibet proprietatibus quibusdam præditas conſtanter eſſe. V. gr. Ignem urere , panem nutrire , aquam ſitim reſtinguere.

Effec-

gen, die gebeuren, niet by geval, maar door de werkingen van bepaalde oorzaaken gebooren worden; dat de honger niet verzadigd word, dan door spyze. Dat van dezelve oorzaaken, op dezelve wyzen werkende, men altoos dezelve uitwerkingen moet verwagten; flagen zullen altoos dezelve smert voortbrengen als voorheen. Dat dezelve of gelykfoortige uitwerkingen van dezelfde, of gelyke oorzaaken moeten afgeleid worden, dat de duisterheid der Nagt, niet dan door den opgang der Zonne kan verdreeven worden; dat de warmte door gemeen Vuur, of door de werking der Zonne veroorzaakt word, en dat de agtereenvolging, door welke de natuurlyke verschynzelen elkander opvolgen, niet toevallig of by geval veranderen; altoos volgt de Lente op den Winter, en de Nagt op den Dag. Dat alle zaaken, die men ziet dat altoos zamengaan, of op elkander volgen, of van elkander of zeker van oorzaaken afhangen, die
zy

Effectus, qui contingunt non temere, aut casu, sed determinatarum causarum operatione exoriri, famém non sedari nisi cibo. Ab iisdem causis eodem modo operantibus eosdem semper effectus expectandos esse, verbera eundem quem alias dolorem productura. Eosdem vel similes effectus ab iisdem vel similibus causis derivandos esse, noctis tenebras non nisi Solis ortu dispelli, calorem igne vulgari, folisque actione excitari. Ordinem quo Phœnomena se mutuo excipiunt non temere variari, hyemi Ver, diei noctem succedura. Ea quæ constanter conjuncta esse, aut sibi mutuo succedere observantur, vel a se mutuo, vel certe a communibus causis dependere, inter pluvias moderatas,

zy onderling gemeen hebben. Tufchen eenen matigen Regen en de Vrugtbaarheid , is eene waare , en niet flegts fchynbaare zamenhang. Dat het Heelal , of ten minften dat gedeelte , dat ons naast by is , door ftandvafte en onveranderlyke Wetten geregeerd word , en dat 'er zelv in den aart en in de daaden der Menfchen , zelv in hunne verfcheidenheid , eene groote overeenkomst , en in hun verfhil eene groote eenvormigheid en overeenftemming waargenomen word. Het is te bekend , dan dat het betoog zoude nodig hebben , dat de gemeene daaden en oordeelen der Menfchen , zich naar deze waarheden fchikken. Maar te regt kan men vraagen , wat de waare reden is van dit zo algemeen verfhynzel? Wat de Kinderen zoo wel als volwasfenen , onweetende zo wel als Wysgeeren , aanzette en dryve , om volgens eene *Analogie* te leeven en te handelen ; of men zulk eene evertuiging van de onveranderlyk-

& fertilitatem , veram non apparentem folum-modo connexionem effe. Univerfum , vel eam faltem ejus partem , quæ nobis propior eft , legibus constantibus , & immutatis regi , in ipfaque hominum indole , & actionibus magnam femper in diverfitate convenientiam , in varietate uniformitatem , vel confenfum observari. His sane veritatibus accommodari ordinarias mortalium actiones , & judicia , notius eft , quam ut probatione indigeat. At jure profecto quæri potest de vera universalis hujus Phænomeni causa. Quid nimirum: infantes æque ac adultos , Idiotas ac Philofophos determinet compellatque ad vivendum & agendum *Analogia* convenienter? Num tanta de Naturæ , ordinis-

que,

lykheid der Natuur en Order, uit welke de uitwerkingen voortvloeijen, en die in alle menschelyke daaden doorblinkt, alleen aan redeneeringen moet toekennen, dan aan de gewoonte? of het niet veel waarschynelyker is, dat dezelve tot de algemeene kennis, die de Natuur aan yder heeft ingestort, moet gebragt worden, die algemeene kennis, die de daaden en zelv het leven bestuurt?

Het is ten uitersten klaarblykelyk, dat men zulk eene groote overeenkomst (*consensus*) in het erkennen van de *Analogie* der Natuur niet aan redeneeringen verschuldigd is, ten minsten niet aan zulke, van welke wy by ons zelve bewust zyn. Want wy hebben zulk eene nauwkeurige kennis niet van het inwendig zamenstel van ligchaamen, die van het onze verschillen, ja zelv niet van ons eigen ligchaam, dat

que, quo effecta oriuntur, constantia persuasio, quæ ex omnibus mortalium erumpit Actionibus, debeat ratiociniis? Num consuetudini? vel potius sit verosimile eam acceptam esse referendam sensui communi, omnibus a Natura ipsa indito, actionesque & vitam ipsam dirigenti?

Non deberi tantam in Naturæ *Analogia* agnoscenda confessionem ratiociniis saltem talibus, quorum conscii nobis simus, est evidentissimum. Neque enim vel internam corporum a nostro diversorum, vel etiam nostri corporis structuram ita cognitam habemus, ut effectus ex suis causis a priori deducere valeremus. V. gr. panem nutrire,

dat wy de uitwerkingen (*a priori*) uit haare oorzaaken kunnen afleiden : by voorbeeld , dat het brood voed , dat het vergift doodt. De *Analogie* der Natuur kan ook niet betoogelyk uit waarneemingen afgeleid worden : want deze leeren ons wat 'er geschied , of geschied is ; maar niet wat 'er in het vervolg geschieden zal , en dat deze uitwerkingen niet los of by geval , maar door de werking van bepaalde oorzaaken voortkomen , kan door de ondervinding alleen niet volkomen beweezen worden , wyl wy de oorzaaken van alle de uitwerkingen niet weeten , maar dikwyls genoodzaakt zyn , om onze toevlugt te neemen tot gisfingen , die op de *Analogie* steunen , om die oorzaaken te bepaalen. Ik zwyg , dat wy geen volkomen aanvoering van voorbeelden kunnen maaken , en wy dus niet ten strengsten kunnen bewyzen , dat zulk of zulk eene eigenschap altoos en onverander-

venenum interimere. Neque ex observationibus demonstrative colligi sane potest *Analogia* Naturæ. Ex enim docent , quid fiat , quidque sit factum , non autem quid in posterum sit eventurum. Hoc ipsum effectus non temere , casuque , sed causarum determinatarum operatione exoriri , ope solius experientiæ perfecte demonstrari nequit , cum haud omnium eventuum causæ nobis sint conspicuæ ; sed ad eas determinandas ad conjecturas *Analogia* nixas recurrere sæpe debeamus. Taceo nullam a nobis inductionem completam formari posse , adeoque nec rigide demonstrari proprietatem aliquam certæ rerum speciei constanter competere , v. gr. lapidi gravitatem. Et licet in-

derlyk tot zulk of zulk eene foort behoord : by voorbeeld de zwaarte aan een steen. En al waren onze optellingen volmaakt, zoude men daar omtrent altoos kunnen vraagen : Wat is het, dat ons leerd, uit de waarneemingen van het voorledene en het tegenwoordige de toekomstige uitkomsten te gissen, en met zo veele zekerheid aftewagten? Redenen, afgeleid nit de Goddelyke Wysheid, schynen wel de standvastigheid der Natuurwetten en de grootste eenvoudigheid te staaven. Maar het blykt, dat onze *Analogische* beoordeelingen, alleen in rang van tyd voor de redeneeringen gaan, die men uit de Goddelyke Volmaaktheden afleid, en dat niet alle Menschen, schoon volgens *Analogie* levende, van die beschouwing der wysheid van den grooten Schepper overtuigd zyn.

Ook

inductiones nostræ completæ essent, de eo tamen semper quæri possit: Quid nos doceat & præsentium & præteritorum observatione futuros eventus conjicere, imo tanta certitudine expectare? Rationes equidem ex sapientia Dei ductæ constantiam naturæ legum, summamque simplicitatem videntur confirmare, at judicia nostra *Analogica* argumentis ex perfectionibus Divinis depromptis ordine saltem temporis priora esse, nec omnes qui convenienter *Analogiæ* vivunt, de ea sapientiæ summi rerum opificis consideratione persuasos esse, extra dubium positum est.

Ook kan men nooit met recht zeggen, dat de onveranderlykheid der Natuurlyke zaaken, alleen aan de gewoonte moet toegekend worden. Want deze algemeene overtuiging vereischt eene oorzaak, die aan allen gemeen is, die geen gewoonte kan zyn, als welke altoos verschildend en veranderlyk is. En wie ziet niet, dat hier de vraag is over de oorzaak van die algemeene gewoonte zelfs: in't geheel daar over wat onze Ouders en Voorouders hebbe aangezet, om volgens *Analogie* te leeven, te handelen en te oordeelen? Te vergeefs gewislyk zoude iemand deeze gewoonte door eene tegenstrydige willen veranderen of verzwakken, want de vaste overreding der eerste zoude meer dan zeker den voorrang behouden; de denkbeeldigen (*Idealisten*) en twyffelaars (*Sceptici*) kunnen hier omtrent ten voorbeelde strekken, die, schoon hun eigen geweeten verkrachtende, de waarheden, die door het algemeen gevoelen be-

Neque ullo jure dici potest tam firmam de Naturæ rerum constantia certitudinem soli deberi consuetudini. Universalis enim hæc persuasio communem requirit causam, quæ esse nequit consuetudo, varia semper & mutabilis. Et quis non videt quæri de universalis hujus consuetudinis causa; de eo plane quid Parentes, avos impulerit ad convenienter *Analogiæ* vivendum, agendum & Judicandum? Frustra sane homo hanc consuetudinem contraria immutare, vel debilitare vellet, cui firma hæc persuasio certo certius prævaleret. Exemplo esse possent Idealistæ, & Sceptici, qui licet vim suæ conscientiæ inferendo veritate

bevestigd zyn , zoeken om ver te werpen , echter door de gemeene lotgevallen van het menschelyk leven , wederlegd zyn , en zo ver gebracht dat zy bekend hebben , dat de kunst van twyffelen niet moet toegepast worden op het gebruik in het leven. En waarlyk indien men de overreeding omtrent de *Analogie* der Natuur alleen aan de gewoonte verschuldigd was , zoude men ook aan haar dank moeten weten , dat de mensch zich zelve konde bewaaren ; maar met dat zelve regt zoude iemand konnen zeggen , dat men het aan de gewoonte moest dank weten , dat de Mensch zich zelve bemint , zyn welzyn voorstaat ; echter kan 'er niets onwaarschynelykers bedagt worden. En de gewoonte zelv verkrygt dus ook krachten , indien zy op natuurlyke genegenheden en neigingen steunt , tegen welke wanneer zy aanloopt , zy niet diep in de gemoederen zal ingeplant , en gemakkelyk weder uitgeroeid worden. Hier-
tegen

tes sensu communi confirmatas convellere annisi sunt , ordinariis tamen vitæ humanæ eventibus fuerunt confutati eoque adducti , ut agnoverint artem dubitandi vitæ usui haud applicandam esse. Sane si hæc de Naturæ *Analogia* persuasio sola consuetudine niteretur , ei etiam acceptum referendum esset quod homo se conservare valeat. At eodem jure dicet aliquis consuetudini deberi , quod homo se ipsum amet , incolumitatem tueatur , quo nihil absurdius fingi posset. Ipsa etiam consuetudo ita vires acquirit , si nitatur inclinationibus , & propensionibus naturalibus , quibus si repugnet , haud alte animis infigetur , facileque
G 4 evel-

tegen ftryden niet de voorbeelden van fommi-
gen , die een leven leiden , dat tegen de reden
en de Natuur ftrydt , wyl zy zeldzaamer zyn ,
en hunne daaden , fchoon van den gemeenen
levensregel afwykende , uit den aart der men-
fchen kunnen verklaard worden.

Indien derhalven de ftandvastige overtuiging
van de *Analogie* der Natuur , noch door redenee-
ringen , noch door kracht van gewoonte of heb-
belykheden veroorzaakt is , zal zy noodwendig tot
het natuurlyk *Instinct* moeten gebracht worden.
Niemand kan twyffelen , dat de Mensch niet eeni-
ge ingefchaapene aanfporingen heeft , waarvan
'er zich geen door klaarder bewyzen openbaart ,
dan die , door wiens kracht wy aangefpoord
worden , om volgens de *Analogie* te leven en
te handelen. Deszelvs vermoogen vertoont
zich in de eerfte gewaarwordingen en begrippen
zel-

evelletur. Exempla nonnullorum vitæ rationem naturæ
repugnantem fequentium nihil obftant , cum rariora etiam
fint , & facile ex humana indole poffint actiones eorum ,
licet a communi vitæ ratione abludentes , explicari.

Si neque ratiociniis , nec vi confuetudinis , habituum-
que debeatúr conftans hominum de *Analogia* Naturæ per-
fuafio , erit sane ea inter instinctus naturales referenda.
Inditos profecto effe homini ftimulos aliquos dubitari ne-
quit , quorum nullus fe clarioribus manifeftat indiciiis ,
quam hic , cujus vi compellimur ad convenienter *Analo-
gie* agendum , vivendumque. In ipsis fenfationibus , per-
ceptionibusque primitivis ejus vis cernitur. Quomodo
enim

zelve. Want op welke wyze verkrygen wy de kennis der zaaken buiten ons, dan door deszelfs hulp? De bewegingen, in de werktuigen der zinnen voortgebracht, worden wel aan dat gedeelte der hersenen medegedeeld, dat onmiddelyk met de ziel vereenigd is; maar ik vraag: hoe, en door welk eene redeneering, besluit de Mensch door derzelver middel, dat 'er zulke en zulke ligchaamen buiten hem bestaan, by voorbeeld, de Zon, de Sterren en Gesterntens, dan door eene natuurlyke *Analogische*? En zekerlyk is de Ziel niet onmiddelyk vereenigd met de Zon of Maan, maar met haar Ligchaam, welks veranderingen zy onmiddelyk gewaar word, en door het zelve het bestaan van zaaken buiten zich, door middel van *Analogische* Waarheden, buiten allen twyfel steld. Waarom verkrygt de Ziel gelyke gewaarwordingen, wanneer zy met gelyke bewegingen in de zintuigen voortgebracht worden,

enim cognitionem rerum extra nos positarum nancifamur, nisi ejus ope? Motus quidem in Organis sensoriis producti communicantur cum ea parte cerebri, quæ animæ immediate unita est, at quò quæso ratiocinio ex his colligit mens humana existere hæc illaque corpóra extra se, puta solem, sidera, stellas nisi *Analogico* naturali? Sane enim anima non est immediate unita Soli, Lunæ, sed suo corpori, cujus proinde mutationes immediate percipit, ex hisque rerum extra se positarum existentiam *Analogicis* veritatibus convenienter, citra omnem dubitationem conficit. Cur similibus motibus in Organis sensoriis productis

den , en op ongelyke bewegingen ongelyke gewaarwordingen ? dan om dat zy niet anders als volgens de *Analogie* , altoos kan werken ; daar toe door de Natuur geschikt. Want wie bemerkt niet , dat het niet genoeg is , om den oorsprong der gewaarwordingen uitleggen , dat men alleen weete , dat de bewegingen , die in het zintuig voortgebracht worden , tot aan de hersenen gebracht worden , alwaar de Ziel onmiddelyk tegenswoordig is ? Maar dat men noodwendig in aanmerking moet nemen , wat of het is , dat de Ziel altoos aandryft , om te oordeelen op de bewegingen , die in het ligchaam geschieden , dat de Voorwerpen van haare gewaarwordingen bestaan ? Wat haar zo vastelyk overtuigd van het bestaan van zo veele en zo verscheidene zaaken , die onderscheiden zyn van haare afbeeldingen ? En wat de oorzaak zy , dat by gelegendheid van

similes , dissimilibus dissimiles acquirit perceptiones ? Nisi quod non possit non *Analogie* convenienter semper operari , ita facta a Natura. Quis enim non sentit haud sufficere ad Originem sensationum explicandam , scire solummodo motus in Organo productos deferri ad cerebrum usque , cui mens immediate est praesens ? Sed hoc maxime in considerationem trahi oportere , quid sit illud quod animam compellat constanter ad iudicandum occasione motuum in corpore productorum existere objecta suarum perceptionum ? Quid eam tam firmiter persuasam reddat de existentia tot tamque diversarum rerum , a suis representationibus distinctarum ? Quid faciat ut similibus motuum

van gelyke bewegingen , men gelyke gewaarwordingen verkrygt , en by gelegendheid van verschillende bewegingen , ook verschillende gewaarwordingen ? En dat zy zo verscheiden zaaken zonder de minste verwarring van elkanderen kan onderscheiden , welken zekerlyk zonder haare natuurlyke werkkragt , niet kunnen begrepen worden , waarom zy altoos beantwoorden aan die waarheden , dewelken de *Analogie* insluit ; ook kan 'er geen reden gegeven worden , waarom niet de ziel , by gelegenheid van allerhande bewegingen in de zintuigen veroorzaakt , ja zonder dezelve allerhande gewaarwordingen zou kunnen hebben , het welke , hoe groot eene verwarring het in de menschlyke zaaken zou verwekken , niet ligt valt te bepaalen.

Het is wel waar , dat de wyze , op welke de Ziel met het Lichaam vereenigd is , en waar door de gewaarwordingen geboren worden , noch onder de geheimen der Natuur zyn ; dit belet ech-

um occasione similes , diversorum diversas semper perceptiones nanciscatur , tamque varias res sine ulla confusione a se invicem discernere valeat ? Quæ certe sine naturali ejus operandi ratione , veritatibus illis , quas involvit *Analogia* , semper accommodata non possunt intelligi , nec ulla ratio reddi , cur non mens quorum-libet motuum in Organis sensoriis pruductorum occasione , imo absque iis , quaslibet perceptiones habere possit , quod quantam rebus humanis perturbationem induceret haud facile dictu est.

Verum quidem est modum quo anima unitur corpori , adeoque & eum quo sensationes oriuntur inter secreta Naturæ

echter niet , dat wy eene vaste overtuiging van het bestaan der zaaken buiten ons , en zulk eene standvastigheid in de grootste verscheidenheid van gewaarwordingen en begrippen toekennen aan het Natuurlyk *Instinct* , om overeenstemmig met de waarheden , welke de *Analogie* influit te handelen en te oordeelen. En zeker , de Ziel bind zich aan zekere Wetten in het uitvoeren van alle haare werkingen ; schoon zy die Wetten niet kent. 'Er zyn 'er weinig , die zelv eene middelmatige kennis hebben van de regels , volgens welken het gezigt geschied en geregeld word ; en niemand is 'er , die dezelve volkomen kend , echter handelen 'er alle menschen na. Zelfs de gezigtkundige schynvertooningen , steunen op zekere vaste regels , die aan zeer weinigen bekend zyn ; echter word een yder ze gewaar. Dit zelfs , dat alle menschen door een zeker stilzwygend gevoel beoordee-

dee-

turæ esse referendum , nihil tamen id obstat , quo minus firmam de existentia rerum extra nos positarum persuasionem , tantamque in summa sensationum & perceptionum varietate constantiam , instinctui naturali , veritatibus quas *Analogia* involvit convenienter agendi , & judicandi , attribuamus. Sane in omnibus suis operationibus exerendis mens certis quibusdam se accommodat legibus , licet non sit earum sibi conscia. Pauci sunt qui mediocrem habeant regularum , quibus visus attemperatur , cognitionem , nemo qui perfectam , iis tamen convenienter agunt omnes Homines. Fallaciæ ipsæ Opticæ nituntur certis constantibusque legibus , quas norunt paucissimi , observant singuli. Id ipsum , quod homines tacito quodam sensu quid
in

deelen , wat goed of kwaad is in de Konsten , om niet te spreken van de verschynfels zelfs der gevoelens van het schoone en zedelyke , veele andere bewyzen van natuurlyk *Instincten* toonen baarblykelyk , dat de Ziel haare vermogens altoos oeffend volgens zekere en bepaalde Wetten , schoon zy zich van dezelve niet bewust is.

De Ziel kan derhalven niet anders handelen , uit kracht van haare Natuur , dan volgens die waarheden , die de *Analogie* insluit , en haaren zamenhang maakt dat uit , het geen wy het gemeene Gevoel (*Sensus communis*) noemen , en buiten het welke wy in de kennis der waarheid niet verder gaan kunnen. Dit gevoel alleen is genoeg , om de dwaasheden , en tegen de Natuur aanlopende denkwyzen , der *Idealisten* , *Fatalisten* en Twyffelaaren den bodem in

in Artibus sit pravum aut rectum dijudicent , ipsa sensuum pulchri , & moralis Phænomena , ut plurima alia instinctuum naturalium indicia taceamus , evidenter probant animam facultates suas exercere convenienter certis & determinatis semper legibus , licet earum haud sit sibi conscia.

Non potest proinde anima vi Naturæ suæ non convenienter agere veritatibus illis , quas *Analogia* involvit. Earum complexus constituit id quod sensum communem appellamus , quo ulterius progredi in cognitione veritatis haud datur. Hic solus sensus sufficit refellendis Idealistarum , Scepticorum , Fatalistarum , aliorumque deliriis , ju-

in te slaan. Daardoor word de Ziel overtuigd, dat 'er niets bestaat kan zonder eenen genoegzaamen grond, en dat gelyke uitwerkingen van gelyke oorzaaken gelyk zyn, en zy word ook verzekeerd van andere daar aan grenzende waarheden, naa welke zy zich in haare begrippen en gevoelens schikt: ook worden de uitwerkingen van dit gevoel ligtelyk van andere onderscheiden; want alle Menschen handelen volgens het zelve, en vooral die, in welke de kracht der Natuur duidelyker gezien word; gelyk Kinderen en domme Menschen. Iemand kan zich wel tegen het getuigenis van dit gevoel stellen, schoon zyn geweeten zulks afkeurt, maar hy zal het nooit kunnen wederleggen. Alle de werkingen der Ziel worden volgens deszelvs wetten uitgevoerd. Dit licht van het verstand, kan wel verduisterd, maar nooit uitgebluscht worden.

Wy

judiciis Naturæ repugnantibus. Vi hujus anima persuadetur nihil posse existere sine sufficiente ratione, similibus causarum effecta similia esse, aliarumque veritatum affinitatem certa redditur, quibus in ipsis perceptionibus, & sensationibus se accommodat. Facile etiam effecta hujus sensus ab aliis dignoscuntur. Ei enim convenienter agunt omnes homines, inque maxime, in quibus vis Naturæ clarior cernitur, ut Infantes, idiotæ. Ejus testimonio se aliquis opponere reclamante quidem conscientia potest, at illud confutare nunquam. Omnes animæ operationes ejus dictatis convenienter exercentur. Lumen hoc mentis obscurari quidem, non autem extinguere potest.

Osten-

Wy hebben dus aangetoond, dat de Ziel, door eene natuurlyke aanspooringe, en door de leiding van het gemeen Gevoel (*Sensus communis*) opgeleid word, om eene *Analogie* van de Natuur te stellen. 'Er blyft derhalven overig, te onderzoeken, wat de zaaklyke grond der *Analogie* zy (*a parte rei*), of aan welke eene oorzaak men die groote eenvoudigheid der Natuur-wetten, en de overeenkomst der uitwerkingen van allerhande foort met dezelve moet toeschryven? Het geen ik hier van denk, zal ik kortelyk zeggen.

Het is ten uitersten klaarblykelyk, dat de Wetten der Natuur, en de uitwerkingen, dewelken daarmede overeenstemmig zich vertoonen. niet wiskunstig noodzaakelyk zyn: wie immers, die by zyn gezond verstand is, zal staande houden, by voorbeeld, dat de schuinsheid van den Taankring, uit welke de ongelyk-

Ostendimus mentem stimulo naturali, sensusque communis ductu ferri ad Naturæ *Analogiam* admittendam. Restat itaque discutiendum, quod sit *Analogiæ* a parte rei fundamentum, seu cuinam causæ debeatur magna illa Naturæ legum simplicitas, & effectuum omnis generis cum illis consensio? De quo quid nobis videatur paucis exponemus.

Non esse Geometricæ necessitati subjectas vel Naturæ leges, vel effecta, quæ iis convenienter producuntur luce ipsa clarius est. Quis enim v. gr. sensu communi præditus dicat obliquitatem eclipticæ, a qua dierum noctium-

que

Ivkheid der Dagen en Nachten voortvloeid , door dezelve noodzakelykheid bepaald is , door welke de drie hoeken van een Driehoek gelyk zyn aan twee regte? Wie is 'er onkundig , dat de stoffe uit haaren aart onverschillig is voor rust of beweging , en allerlei soort van rigting , snelheid en gedaante van beweging kan aanneemen , en dat dus derzelve verschynzelen niet uit eene volstreckte noodzakelykheid voortvloeijen? Wie heeft ooit de algemeene Wetten der zwaarte en aantrekking , de veerkracht , de veranderingen der werktuiglyke ligchaamen , en derzelve uitwerkingen , (om van veele anderen niet te melden ,) uit het weezen (*essentia*) der lighaamen betoogd , of wie zelfs , die by zyne zinnen was , heeft ze willen betoogen? Om kort te zyn , alom , waar een Meerkundige noodzakelykheid plaats heeft , kan men aan het tegengestelde zelv niet denken ; maar hoe ligtelyk worden 'er wetten van zwaar-

que dependet inæqualitas eadem necessitate determinatam esse , qua tres trianguli anguli duobus rectis sunt æquales? Quis nescit materiam ad quietem & motum sua Natura indifferentem esse , quamlibet motus directionem , celeritatem , & figuram recipere posse , adeoque Phænomena haud absoluta necessitate exoriri? Quis generales gravitatis , attractionisque Leges , elasticitatem , organicorum corporum mutationes ac effecta , ut mille alia taceamus , ex essentia corporum demonstravit , imo quis sanus inde demonstrare voluit? Quid multis opus est? Ubicunque Geometricæ necessitati locus est , ibi contrarium ne cogitari quidem potest , at quam facile finguntur Lege

te uitgedacht, die vlak aanloopen en ftryden tegen die, door welke het Heelal geregeerd word; ja men bepaald zelv, welke bewegingen 'er zouden voortkomen, indien 'er andere Wetten vastgesteld waren. Hoe ligt kan men zich verbeelden, eene andere order onder de ligchaamen van het Heelal, en verschynzelen, die verre verschillen van die, welke men waarneemt. Eene volstreckte noodzakelykheid althans zoude gééne geduurige agtereenvolgingen der uitkomsten, noch eenige veranderingen in het gantsche zamenstel der zaaken toelaaten.

En gewislyk! zulke eene groote standvastigheid van de natuur der zaaken, kan noch am het geval, noch aan de toevallige werking van oorzaaken, die geen verstand hebben, toegeschreeven worden; want wat is 'er meerder van alle waarfchynlykheid ontbloot, dan dat het geval, aan geen wetten gebonden, eene stand-

gravitatis iis, quibus universum regitur, contrariæ, imo quales orientur motus, si aliæ constitutæ essent leges, definitur quam facile alius inter corpora universi ordo, diversaque ab iis quæ observantur Phænomena concipiuntur. Absoluta sane necessitas nec successiones eventuum continuas, nec ulla in universitate rerum mutationes admitteret.

Nec sane casui, fortuitisque causarum intelligentia carentium operationibus accepta referri potest tanta naturæ rerum constantia. Quid enim magis ab omni remotum verisimilitudine, quam casum nulli legi subjectum constan-

standvastige orde zoude voortgebragt hebben ? Wat is 'er ongeloovelyker , dan dat by toeval werkende oorzaaken , altoos die uitwerking voortbrengen , die onder alle de eenvoudigste is , die by voorbeeld de minste werking vereischt ? Daarby heeft zekerlyk eene verkiezing , geen geval , plaats , alwaar verscheiden zaken , die niet door haare natuur zoo bepaald , in zulke eene orde onderling zamen geschikt worden , dat zy het best bekwaam zyn , om verscheide uitwerkingen te verkrygen , gelyk men in de Werktuigelyke ligchaamen ziet. De *Analogie* der Natuur en het blinde geval , staan lynregt tegen elkander over.

Niemand , die by zyn verstand is , kan derhalven twyffelen , of zoo wel zulke eene groote eenvoudigheid van de algemeene Wetten , als standvastigheid der uitwerkingen , moet aan de wyze willekeur van God toegeschreeven worden ,

tem ordinem generasse ? Quid incredibilius quam causas temere operantes eum semper effectum producere , qui omnium est simplicissimus v. gr. qui minimam actionem requirit ? Ibi certe electioni , non casui , est locus , ubi res variæ , haud ita natura sua determinatæ , eo inter se ordine junguntur , qui ad effectus diversos obtinendos sunt accommodatissimi , ut in corporibus Organicis. *Analogia* naturæ casusque coecus sunt sibi e diametro opposita.

Nemo proinde nisi insaniat dubitare potest , tantam seu in legibus generalibus simplicitatem , seu in effectibus constantiam , sapienti Dei arbitrio esse adscribendam , qui tam

den, die zoo wel de natuur der zaaken, als den aart der Menschen aan zekere en bepaalde wetten onderworpen heeft. Het was zekerlyk zyner Wysheid en Goedheid waardig, zoo wel de natuur der zaaken zoo te fchikken en zamen te stellen, dat de menschen voor hunne behoudenisfe konden zorgen, en uit waargenoomen uitwerkingen levensregelen konden vergaderen, om te weten, wat hen ten voordeele of naadeele strekte, hoe het gezellige leven te genieten, elkander behulpzaam te zyn, en door de beschouwing en het onderzoek van zaaken en uitkomsten opteklimmen tot de kennis van Gods Volmaaktheden, het geen niet konde geschieden zonder de *Analogie* der Natuur.

Dan men begrypt ligtelyk, dat de Groote en Alwyze God, die alle zaaken aan onveranderde Wetten onderworpen heeft, ook de men-

rerum naturam, quam humanam indolem certis determinatisque subjecit legibus. Dignum certe erat sapientia & bonitate ejus, tam naturam rerum ita ordinare & disponere, ut homines incolumitati suæ prospicere, ex observatis effectibus regulas vivendi colligere, quid sibi expediat aut noceat cognoscere, consortio mutuo frui, sibi invicem adjumento esse, a rerum inventuumque contemplatione & examine ad perfectiones Dei agnoscendas ascendere quirent, quæ haud potuissent sine *Analogia* Naturæ obtineri.

Facile autem intelligitur Deum optimum ac sapientissimum, qui Universalitatem rerum immutatis subjecit Legibus.

menfchelyke Ziel zoo gefchaapen heeft, dat zy niet alleen zonder moeite de *Analogie* der Natuur konde kennen, maar ook na dezelve leven, handelen en oordeelen. Want de overeenkomst der uitwerkingen met de algemeene Wetten, zoude van geen nut ter waereld voor de menfchen zyn, indien zy van dezelve onkundig waren, en het ware te laat geweest, indien zy tot derzelve kennis alleen door redeneering hadden moeten komen. Men moet het derhalven aan de Goddelyke Wysheid dank weten, dat de Mensch de *Analogie* der Natuur, ten minften zoo verre zy tot het gebruik in het leven noodig is, kend, en na die kennis zyne handelingen rigt, en niet twyffelt, of alles gefchied niet toevallig, maar uit zekere oorzaaken, die volgens eene bepaalde en standvastige reden werken.

HUME

bus, mentem etiam humanam ita formasse, ut *Analogiam* Naturæ non tantum facile agnosceret, sed & eidem convenienter viveret, ageret, ac judicaret. Nulli enim mortalibus fuisset usus effectuum cum generalibus legibus consensus, si eam ignorassent; nec satis cautum in horas illis fuisset, si non nisi ratiociniis ad cognitionem ejus pervenissent. Sapientiæ itaque divinæ acceptum referendum est, quod homo *Analogiam* Naturæ, saltem in quantum ad usus vitæ necessaria est, agnoscat, ei agnitæ suas actiones accommodet, nec dubitet omnia certis ex causis, non temere, sed determinata, constantique ratione operantibus evenire.

Oleum

HUME heeft derhalven te vergeefs alle moeite gedaan, wanneer hy in het I. Deel zynner *Wysgeerige Werken*, Tent. VII. met veel omflags tragt te bewyzen, dat het denkbeeld van eene *oorzaak* verkreegen word zonder behulp van eenigen indruk der voorwerpen op de zintuigen, of van een oorspronglyk begrip, maar dat het alleen word verkreegen door eene heblykheid en gewoonte, om in gelyke omstandigheden gelyke uitwerkingen te verwachten; jaa uit eene, ik weet niet welke heblykheid, om uitwerkingen, die eenige reizen gezamentlyk waargenoomen zyn, door zyne verbeelding zamen te knoopen. Want indien wy in het verklaaren van den oorsprong der denkbeelden, niet letten op de natuur der Ziel, maar alleen op die der werking van de voorwerpen, zoude men zelfs niet kunnen begrypen, hoe de gewaarwordingen in de ziel voortgebracht worden, en door middel van dezelve, de eenvoudige denk-

Oleum proinde & Operam perdidit Humus dum Oper. *Philos.* Tom. I. Tent. VII. magno molimine conatus est ostendere, ideam *causæ* nullius impressionis objectorum in Organa sensoria, vel perceptionis primitivæ ope adquiri, sed nasci solummodo ex habitu & consuetudine similes effectus similibus in circumstantiis expectandi, imo ex habitu nescio quo effectus, qui simul aliquoties observati sunt, Imaginationis ope connectendi. Si enim in origine idearum explicanda non habeamus rationem naturæ Animæ, sed solum actionis objectorum, ne id quidem intelligetur, quomodo sensationes in mente producantur, earumque ope ideæ simplices, cum motus nervorum, sine quibus

denkbeelden ; wyl de bewegingen der Zenuwen , zonder welke nochtans geen gewaarwording kan ontstaan , door de Ziel niet , althans niet duidelyk , gevoeld worden , om dat zy zich van dezelve niet bewust is , (en al wierd men dezelve gewaar , hebben die bewegingen niets gemeen met de voorwerpen der verbeeldingen) ; en dewyl dus niet blykt , wat het is , dat den mensch overrede van het bestaan der zaaken buiten hem , en van derzelve orde , plaats , gedaante , en andere hoedanigheeden. Maar men begrypt ligtelyk in tegendeel , dat hy , die den oorsprong der denkbeelden wil nagaan , niet alleen agt moet geeven op de werking der voorwerpen , maar ook op de natuur der Ziel. Welke nu de natuur der Ziel zy , en aan welke wetten zy in haare werking onderworpen zy , kan men leeren uit het innerlyk gevoel , en de waarneeming van het geen in ons zelve omgaat. Deeze nu leeren ons , dat

'er

quibus tamen nulla oriri potest sensatio , ne percipiat quidem clare saltem anima , eorum quippe haud sibi conscia , (& etiam si perciperet ii nil commune habeant cum objectis repræsentationum ,) nec proinde appareat quid homini persuadeat , existentiam rerum externarum , ordinem , situm , figuram , aliasque qualitates earundem. At facile intelligitur non solius actionis objectorum , sed & naturæ mentis habendam esse illi rationem , qui originem idearum perscrutari velit , quæ autem sit indoles animæ , quibus ea in operanda sit subjecta Legibus , sensa intimo , observationeque eorum quæ contingunt in nobis ipsis disci potest. Hæ autem docent non majorem esse in sensationibus ,

'er in alle gewaarwordingen en derzelve weten, geen grooter standvastigheid is, dan in het toestaan van de *Analogie* der Natuur, en in het t'huis brengen van de uitwerkingen tot haare oorzaaken; dat derhalven de denkbeelden van oorzaaken en uitwerkingen, eenvoudige en eerste kundigheden zyn; en wel zulke, die de Ziel by gelegenheid van de verwiselingen en veranderingen die zy waarneemd, gedwongen is te maaken, als door de Natuur daar toe geschikt. En schoon wy de wyze, op welke de oorzaaken werken, en de bepaalde hoegrootheid haarer krachten, waar mede zy werken, niet weten, neemt zulks niet weg de waarheid en eenvoudigheid van die denkbeelden. Want wy stellen niet, dat de ziel het bestaan en de bepaling der krachten, nevens de hoegrootheid der uitwerkingen, uit de kennis die zy heeft, *a priori* kan bepaalen; maar wy stellen alleen, dat de Ziel dusdanig door de Na-

nibus quibuslibet, earumque legibus constantiam, quam in *Analogia* Naturæ admittenda, & effectibus ad suas causas referendis, adeoque ideas causæ & effectus esse notionnes simplices, primitivas, talesque quas anima non possit occasione mutationum quas observat non formare, ita facta a natura. Quod vero modum quo causæ operentur, & determinatam virium quantitatem ignoremus, nihil quidem harum idearum veritati & simplicitati obstat. Non enim statuimus mentem a priori, ex notionibus quas habet deducere posse virium existentiam, & determinationem, effectuumque quantitatem, sed solummodo dicimus eam ita esse a natura doctam, & factam, ut non possit etiam si

Natuur gefchikt en geleerd is , dat zy in ernst niet twyffelen kan , al wilde zy , aan het beftaan der waare oorzaaken , en derzelve verband met de uitwerkingen , en aan de overeenkomst der verfchynfelen , en aan de order , die men niet aan het geval , maar aan eene vaste *Analogie* van zaaken verſchuldigd is. En wy hebben reeds te vooren gezegd , dat de ziel , ſchoon zy de waarheden , welke de *Analogie* bevat , niet *a priori* , gelyk men zegt , kan betoogen , en echter haar oordeel en daaden naar dezelve rigt , zulks aan Gods wysheid verſchuldigd is ; werwaards men ook de ingebooren Driften (*Inſtincten*) , die men in de Dieren ziet , moet t' huis brengen ; want wanneer de ziel op haare eigen werkingen en derzelve order agt geeft , kan zy niet ontkennen , dat zy aan zekere wetten onderworpen is , die zoo wel als de natuur der zaaken bepaald en ſtandvastig zyn ; en dewyl zy haare denkbeelden en beoor-

dee-

vellet ſerio dubitare de exiſtentia verarum cauſarum , & connexione earundem cum effectibus , de conſenſione Phænomenorum & ordine non caſui , ſed certæ rerum *Analogiæ* debita. Quod vero mens licet veritates quas involvit *Analogia* a priori ut dicitur demonſtrare nequeat , iis tamen iudicia & actiones accommodet , id Sapientiæ Dei debere jam monuimus , ad quam cauſam inſtinctus , etiam qui in brutis obſervantur , ſunt referendi. Non poteſt nimirum animus ſuis operationibus , earumque ordini attentus non agnoſcere legibus ſe ſubjectum eſſe , haud minus ac naturam rerum , determinatis , & constantibus , cumque iis convenienter ſuas ideas & iudicia exoriri intel-

deelingen volgens dezelve ziet voortkoomen , en zyne gevoel en gewaarwordingen hem zyne afhankelijkheid van eene vastgestelde order aanduiden , zal hy , indien hy wys is , geen oogenblik in twyffel trekken , dat hy met zyne gedagten moet opklimmen tot de werking eener eerste oorzaak , die met het volmaaktste verstand begaafd is , en die even zoo wel standvastige wetten aan alle de zaaken van het Heelal heeft voorgeschreeven , als Hy het gemoed van den Mensch zoo geschaapen en geschikt heeft , dat dezelve niet anders kan dan op die wyze werken , en gewaar worden , dewelke overeenkomstig is met de van God vastgestelde order ; zoo dat 'er eene geduurige overeenstemming waargenomen word tusschen de verschynzelen en de natuurlyke werkingen der Ziel ; daar die geenen , welke deeze allerschoonste overeenkomst niet van God , derzelve Maker , willen

telligat , sensationesque & perceptiones suæ eum a constituto rerum ordine dependentiæ admoneant , nihil etiam si sapit dubitabit ascendendum sibi esse cogitatione ad operationem causæ primæ , intelligentia summa præditæ , quæ tam rerum universitati constantes leges posuit , quam hominis indolem ita formavit , & disposuit , ut non possit (*) eo modo operari , percipere , qui ordini a Deo stabilito est consentaneus , ita ut perpetua observetur harmonia , inter Phænomena , & animæ operationes naturales. Quam qui consensionem pulcherrimam ad Deum
ejus

(*) 'RECESENENT oordeeld , dat hier vergeeten is het
woordeje 1.011.

willen afleiden , geene reden van de *Analogie* der Natuur , of van de werkingen der Ziel , die met dezelve overeenkomen , kunnen te voorschyn brengen , en , terwyl zy hunne toevlugt neemen tot de enkele gewoonte van te oordeelen en de verbeeldingskracht , met veele woorden niets zeggen.

Wy toonden dus , op welke gronden de *Analogie* steunt , die tot het gebruik in het leven noodig is . Ik zal dezelve *eenvoudig* mogen noemen , wyl zy op eenvoudige en nauwkeurig bepaalde Waarneemingen gebouwd is . Niets word in dezelve aangenoomen , dan dit , het geen door het getuigenis van het gemeene gevoel gestaafd word : dat alle zaaken , de eigenschappen en krachten , die zy nu hebben , ook in het vervolg houden zullen ; en dat de gedaante van het Heelal niet ligt eene andere zal aanneemen , en de order der verschyn-

ejus Auctorem referre nolunt , ii sane nullam sive *Analogia* Naturæ , seu animæ operationum cum ea concinentium rationem proferre possunt , dumque ad solam consuetudinem judicandi & vim imaginationis recurrunt , multis verbis nihil profus dicunt.

Ostendimus , quo fundamento nitatur *Analogia* ad usus vitæ necessaria . Licebit eam simplicem appellare , cum superstruatur observationibus simplicibus , & accurate determinatis . Nihil in ea sumitur præter hæc sensus communis testimonio confirmata : Res proprietates & Vires , quas nunc habent , in posterum etiam retenturas , nec mutatum

schynzelen niet ligt zal veranderen. Dat de gevolgtrekking (*inductie*) voor volkomen moet gehouden worden, wanneer wy zien, dat aan alle zaaken, die wy tot dezelve foort brengen, en die wy met dezelve byzondere bewoording aanduiden, eenige eigenschappen of krachten gemeen hebben, zoo dikwils wy dezelve ter onderzoek brengen (*). Door deeze klaarblykelyke waarheden, of door zulke, die op het zelve uitkomen, word deeze eenvoudige *Analogie* gemaakt, voor welkers voldoende kenmerk men dezen stelregel neemen kan: dat alles waar is, zonder het welk de menschen nog voor hun welzyn en de noodzaaklykheden van het leven kunnen zorgen, noch van de zamenleving gebruik maaken.

Maar

(*) *Aliquas qualitates aut vires*, zegt het Latyn, 't geen waarfchynlyk eene fchryffout is voor *aliquas communes*, waarom ik de vryheid genoomen heb, het woordje *gemeen* 'er by te voegen, wyl anders de zin onverftaanbaar is. VERT.

tatum iri temere faciem univerfi, ordinemque Phœnomenorum. Inductionem pro completa habendam esse cum omnibus, quas ad eandem speciem referimus, imo & eodem abstracto termino denotamus, rebus, aliquas qualitates aut vires competere observavimus, quotiescunque eas examini subjecimus. His veritatibus evidentissimis, vel certe eodem redeuntibus absolvitur simplex hæc *Analogia* pro cujus sufficiente caractere proinde haberi potest hoc axioma: id omne verum esse, sine quo homines nec incolumitati suæ vitæque necessitatibus prospicere, nec consortio mutuo frui possent.

At

Maar 'er ryzen veel grooter zwaarigheden , wanneer wy de natuurlyke neiging , om de zaaken en hunne oorzaaken te kennen , volgende , de *Analogie* willen toepasfen op zulken , die meer van de dagelyksche handelingen van het leven , of van de gebeurtenisfen of waarheden verwyderd zyn ; of wanneer wy het verband nagaan van oorzaaken en uitwerkingen , die in haare foort niets onderlings gemeen hebben , of dat wy uit de wyze en natuur der verschynzelen gisfen , uit welke oorzaaken zy voorkoomen , of dat wy de Wetten , die wy ontdekt hebben omtrent de oorzaaken en uitwerkingen , toepasfen op die , welke de waarneemingen der menschen ontduiken ; want schoon niemand twyffelen kan , dat de Wetten , aan welke de Natuur onderworpen is , standvastig en aan elkander verbonden zyn , koomt 'er echter zulk eene groote verscheidenheid voor in de uitwerkingen en eigenschappen der zaaken , en de oorzaaken

At majores longe se objiciunt difficultates cum naturalium res , rerum que causas cognoscendi impetum sequuti , *Analogiam* remotioribus etiam a quotidianis vitæ negotiis eventibus , & veritatibus applicare annitimur , vel connexionem inter causas & effectas , nil in speciem inter se commune habentia , indagamus , vel ex Phænomenorum ordine , & ratione , quibus causis producantur conjicimus , vel detectas seu effectuum seu causarum Leges , iis etiam quæ observationem hominum effugiunt applicamus . Ut ut enim nemo dubitare possit constantes esse eas , connexasque inter se quibus natura obtemperat Leges : tanta tamen in effectibus , & proprietatibus rerum occurrit varietate

zaaken worden op zoo veele verscheide wyzen met andere oorzaaken vermengd, welke, onderling zamenwerkende, zulke ingewikkelde uitwerkingen voortbrengen, dat men zich niet moet verwonderen, dat 'er lieden geweest zyn, die meenden, dat 'er geen of weinig gebruik van de *Analogie* in de Natuurkundige Wetenschap konde gemaakt worden.

Het schynt echter, dat men niet moet wanhoopen, dat men door een matig gebruik van dezelve, in het vervolg veele nuttige waarheden zal ontdekken. Want de Natuur zelve heeft ons de wyze ingeboezemd, om volgens de *Analogie* te oordeelen; en het past een Wysgeer beter na haare gezegden te hooren, dan de hersenschimmen zynes vernufts. En men mag niet twyffelen, of de Alwyze God, niet alleen de zaaken, welke de Mensch tot
zyn

rietas, tam diversis modis causse causis permiscetur, earumque operationibus se mutuo adjuvantibus, vel perimentibus, effectus tam complicati redduntur, ut haud sit mirandum non defuisse, qui aut nullum, aut exiguum esse *Analogie* in scientia naturali usum censuerint.

Neque tamen hominibus desperandum profus esse videtur, se sobrio ejus usu multas in posterum etiam veritates utiles detecturos. Sane enim rationem judicandi *Analogie* attemperatam ipsa nobis Natura inspiravit, cujus dictatis auscultare potius quam sui Ingenii commentis Philosophos decet. Nec licet de eo dubitare Deum sapientissimum non solum res eas quibus homo ad conservatio-

nem

zyn behoud noodig heeft , maar het gantsch Heelal , ja zelv den zedelyken aart van den Mensch , niet aan onveranderlyke Wetten onderworpen heeft , en wel aan zulken , welker evenredigheid en verband zoo onderling als met de oorzaken van verscheiden foort , zoo verre kan nagegaan worden , als genoegzaam is , om in alle die veranderingen eene order , en in yder verscheidenheid eene standvastigheid te zien. 'Er blyft dus niets over om te doen , dan dat wy , de leiding der Natuur volgende , naauwkeurig gadeslaan , op het geen wy door aangebooren drift (*Instinct*) doen in de gemeene handelingen van het leven , ja zelv in het t'huis brengen der uitwerkingen tot haare oorzaken , of in dezelve zamen te verbinden.

Wy oordeelen , dat men de *Analogie* altoos veilig gebruiken kan , ten ware zy geen plaats had , of men geen order konde waarneemen in de

nem sui indiget , sed & totam rerum Universitatem , ipsamque hominis indolem moralem , immutatis subjecisse legibus , talibus quidem , quarum & ratio , & inter se ac cum effectibus varii generis connexio in tantum perspicui potest , quantum sufficit ad agnoscendum in omnibus mutationibus ordinem , & in varietate quâlibet constantiam. Nil proinde aliud agendum restat , quam ut naturam duces sequuti , id quod in ordinariis vitæ negotiis vi instinctus facimus , etiam in effectibus ad suas causas referendis , vel inter se connectendis , accurate observemus.

Tuto proinde in usum vocari posse *Analogiam* censemus : quotiescunque , nisi ei locus esset , nullus in Phœno-
me-

de verschynzelen, welke order de Natuur altoos in het oog houd; of wanneer 'er gewigtiger zyn om dezelve toe te pasfen; dan 'er zyn om dezelve niet toe te pasfen: wyl het niet waarschynelyk is, dat de Natuur, (wanneer de uitwerkingen in haare soort overeenkomstig schynen te zyn,) niet zekere middelen, om derzelve verscheidenheid te ontdekken, zoude aan de hand gegeven hebben. Of, wanneer men duidelyk ziet, dat 'er eene grootere overeenkomst in de verschynzelen plaats heeft, dan men aan de werkingen der niet overeenkomstige oorzaaken kan toeëigenen.

Op dat nu eene onvoorzigtige toepasfing der *Analogie* niet bedriege, dunkt my, dat men de volgende vereifchten der *Analogie*, welke men de *zamengestelde* noemen kan, kan vaststellen, dienende om de waarheden te vinden: zy moet op vaste, wel bepaalde, en niet op twyffel-

menis ordo observari possit, cujus Natura semper rationem habet; vel cum occurrunt rationes eam applicandi graves, nullæ autem non applicandi, cum haud fit verosimile naturam, ubi effectus in speciem *Analogi* esse videntur, non etiam media certa diversitatem eorum detegendi objecisse: aut cum manifeste major videtur in Phœnomenis consensio, quam quæ operationibus causarum haud Analogarum deberi possit.

Ne autem incauta ejus applicatio fallat, hæc videntur *Analogiæ* veritatibus inveniendis inservientia, quam compositam appellare licet, requisita statui posse. Ut ea nitatur observationibus certis, & bene determinatis, haud vagis.

twyffelagtige waarneemingen steunen. En zy moet op zulke toegepast worden, die zonder sprong der Natuur, of zelv van onze denkbeelden, dezelve kunnen toelaaten, wyl de Natuur van geen sprongen houd; ook moeten deszelfs paalen niet roekeloos buiten den kring der menschelyke kundigheden gezet worden; en om een gelykenis te gisfen, of te hulp geroepen worden, moeten de waarheden ons onmiddelyk of middelyk tot dezelve schynen te leiden, of 'er moeten zekere juiste middelen zyn, om de *Analogie*, die wy vermoeden, dat 'er tusfchen beiden kooft, te ftaaven, indien zulks gefchieden kan. Men moet niet alleen de gelykheid, maar ook het verfchil der zaaken in het oog houden, en de eigenschappen, hier toe betrekelyk, nagaan, op dat vooral de betrekelyke eigenschappen, die uit onze bepaalde wyze van kennen gebooren worden, van de volftrekte kunnen onderscheiden worden. Men moet

vagis; Ut iis applicetur, quibus sine saltu naturæ, aut etiam idearum nostrarum applicari potest, cum natura non amet saltum; Nec proinde ejus fines ultra Sphæram cognitionis humanæ temere proferantur; Ut ad similitudinem conjiciendam, vel in usum vocandam ipsæ nos observationes directe, aut indirecte duxisse videantur, aut certe justa prostent media *Analogiam*, quam intercedere suspicamur, si ei locus sit, confirmandi; Ut non solum similitudinis, sed & diversitatis rerum ratio habeatur, & relate ad hanc proprietates examinentur, ut præsertim qualitates relativæ nostro cognoscendi modo limitato debita;

moet aantoonen , waar de uitwerkingen ingewikkeld zyn. — En men moet vaststellen , dat de verschynzelen , die tegen de *Analogie* schynen te stryden , of met dezelve niet overeen komen , verschuldigd zyn aan de samenvermenging en werkingen der verschillende oorzaaken , of die ongetwyffeld van dezelve niet afhangen. Men moet de Wet der veranderingen ontdekken in de uitwerkingen , die afhangen van zekere oorzaaken , die aan verandering onderworpen zyn , en de verscheidenheden der Verschynzelen moeten tot dezelve gebragt worden ; of indien dit niet geschieden kan , ten minsten die , ter welker opzigte men de overeenkomst der uitwerkingen waarneemt , en die moeten onderscheiden worden van anderen , in welke men verschil waarneemt. — De omstandigheden , die voornaamentlyk ter zaake doen , moeten van de andere zorgvuldig afgescheiden worden ; en vooral moeten de werkin-

bitæ , ab aliis absolutis distinguantur. — Ut ubi effectus complicati sunt ostendatur ; Phœnomena quæ *Analogiæ* vel contraria , vel certe non convenientia videntur , deberi permixtioni , & operationibus caussarum diversarum , vel certe independenter ab iis *Analogia* stabiliatur. Ut in effectibus a causis certis variationibus subjectis dependentibus , lex mutationis detegatur , Phœnomenorum que variationes ad eam referantur , vel si id non possit , ea saltem quorum respectu consensus effectuum observatur ab aliis , in quibus diversitas se prodit , distinguantur. — Ut circumstantiæ ad rem præcipuè facientes ab aliis sollicite separentur , & præsertim caussarum operationes inde-

kingen der oorzaaken, onafhangelijk, zo veel mogelyk is, van de waarneemingen voorgesteld worden, en dan met dezelve vergeleeken. — De omstandigheden, die niet tot de zaak doen, en 'er echter niet kunnen van afgescheiden worden, moet men bepaalen en vaststellen, in hoe verre de werkingen der oorzaaken door zamenvoeging veranderen. En wanneer men verscheiden uitwerkingen tot verscheiden oorzaaken brengt, moet men zo dikwils als het mogelyk is, op derzelve hoeveelheid agt geeven.

In deze vereifchtens der waare *Analogie* toe te staan, schynt geene groote zwarigheid; maar 'er verтоond zich eene veel grooter in deszelvs toepassing op de natuur der zaaken, die echter indien wy den leidraad van zekere regels volgen, veel veiliger en nuttiger zal zyn, of ten min-

pendenter in quantum fieri potest ab observationibus expendantur, tumque cum iis conferantur. — Ut effecta circumstantiarum a re alienarum, at inseparabilium, determinantur, & in quantum operationes causarum earum conjunctione variantur, definiatur. Ut dum varia effecta ad diversas causas referuntur, quotiescunque fieri potest quantitatis eorundem ratio habeatur.

Non magna in his veræ *Analogiæ* requisitis admittendis occurrere videtur difficultas, major autem longe se prodit in eorundem applicatione ad naturam rerum, quæ tamen si certarum regularum filo dirigamur, reddetur multo tutior, & utilior, vel certe utrum possit in usum vocari *Analogia*, aut non possit, cognoscetur, quod ipsum maximæ

minsten zal men zien , of de *Analogie* van eenig gebruik kan zyn , dan niet , en dit zelv zal van veel nuts zyn. Wy zullen dus tragten aan te wyzen , welke de Wetten zyn , die zulke moeten waarneemen , die de *Analogie* met alle haare waare vereifchten willen toepasfen , om waarheden in de Natuur- of Zedekunde te ontdekken en te betoogen ; wy zullen dan eerst dezelve gebruik trachten te toonen in de Natuurkunde , en daarna , welke hulp men van dezelve kan verwagten in de Leer der Zedekunde.

Het is onloochenbaar beweezen , dat de kennis der Natuur door Proeven en Waarneemingen voltooid word ; schoon de konst , om de verborgen eigenschappen der zaaken waar te nemen ,

mæ utilitati erit. Dabimus itaque operam ut quæ sint præcipuæ illæ leges , quas observare debent omnes ii , qui Analogiam vera sua requisita habentem , applicare volunt veritatibus seu Physicis , seu Moralibus inveniendis , ac demonstrandis , paucis exponamus. Agemus autem primum de ejus in scientia naturali , deinde autem quid ab ea adjumenti sit expectandum in moralibus disciplinis explicare annitemur.

Scientiam Naturæ observationibus & experimentis perfici , ac promoveri extra dubium positum est. Licet autem Ars abditas rerum proprietates observandi regulis compre-

men , naauwlyks fchynt onder regels te kunnen gebracht worden , kan men echter het een en ander waarfchouwen omtrent de wyze van proefneemingen te maaken. Het voornaamfte in dezen is , dat zy met zeker oogmerk en voorneemen gedaan worden , om eenige meer verborgen eigenfchappen te ontdekken en te ftaaven ; of om waar te neemen , of iets kan gefchieden en hoe , of op welke wyzen ? In dit ftuk is men veel aan een gelukkig vernuft verfchuldigd , en aan een fchrandere gisfing , die niet op gemeene gevoelens of dwaalingen blyft ftill staan. Maar , dat men zaaken , die onzeker kunnen fchynen , aan het onderzoek onderwerpt ; wie zoude voor NEWTON gegist hebben , dat het Licht ; wanneer het wedergekaatst word , niet op de vaste deelen der ligchaamen valt , maar aldaar terug geftooten word , daar het het gemakkelykst konde doorgaan ? Wie dagt om de vreemdfortigheid der Lichtdeeltjes ? Als
nu

hendi vix posse videatur, quædam tamen circa experientorum instituendorum modum, moneri possunt. Eorum præcipuum est, ut ea certo semper fine, & consilio capiantur, ad latentiores aliquas qualitates detegendas, confirmandas, ad observandum utrum aliquid fieri possit & quibus modis? Multum hac in parte debetur ingenio felici, conjecturæque sagaci, communibus opinionibus, vel erroribus non acquiescenti, sed quæ incerta videri possunt, examini subjicienti. Quis ante NEWTONUM fuisset suspicatus, lumen dum reflectitur, non incurrere in solidas partes corporum, sed ibi reflecti, ubi liberrimè transire potest? Quis heterogeneitatem particularum lucis?
Cum

nu de waarneeming, of dat het geen men zegt, of wat anders, dat men niet verwagte, aan de hand geeft, moeten de Proeven voortgezet en veranderd worden, tot dat wy verzekerd zyn, dat de nieuwe uitwerking niet aan eene gevallen zamenkomst van oorzaaken, maar aan zekere en altoos werkende oorzaaken moet toegerekend worden. Men moet dan verscheiden wyzen uitvinden, en voorzigtig tot het zelve oogmerk schikken, om het geheim te kennen, dat de Natuur begint te ontdekken, en de *Analogie* der nieuwe uitwerkingen, of onderling, of met meer bekende nagaan. Ten welken einde de *Gezigtkunde* van NEWTON zo veele regels opgeeft, als 'er voorbeelden aangevoerd worden. Door hoe veele, en schoon verscheidene, echter van elkander afhingende waarneemingen, heeft hy niet de verscheide breekbaarheid der Lichtstralen gestaafd? Door welke vernuftig uitgekoozen, en met de grootste

Cum autem observatio seu id de quo quærebatur, seu aliud quidpiam inexpectatum suppeditat, varianda & continuanda eo usque experimenta, dum certi reddamur effectum novum non fortuitæ deberi causarum permixtioni, sed certis & constanter operantibus causis. Excogitandi itaque sunt varii modi ad eundem finem caute dirigendi, secretum quod Natura prodere incipit cognoscendi, effectuum novorum vel inter se, vel cum aliis notioribus, *Analogiam* explorandi, cujus faciendi tot fere regulas NEWTONI optica, quot exempla suppeditat. Quot enim ille, quam variis, a se mutuo tamen dependentibus observationibus confirmavit diversam radiorum lucis refrangibilitatem?

ste naauwkeurigheid genomen Proefneemingen, toont hy, dat de couleuren, noch door wederkaatzing, noch door breeking veranderd worden. Hy heeft ontdekt en beweezen de *Analogie*, die 'er plaats heeft tusfchen de breekbaarheid en wederomkaatzing, en de trappen der breekbaarheid en wederomkaatzing der couleuren, der natuurlyke ligchaamen, en der dunne plaatjes. En men ziet ligtelyk, dat hy van de eene Proefneeming tot de andere, als met de hand geleid is, en dat hy van de eerste waarneeming der verfchillende breekbaarheid tot de laafte, in eene onafgebrooken order voortging, en dat hy zelv, die, welke ongezocht en onverwagt zich voor hem opdedden, derwaarts heenen rigtte, dat zy of dienden om het voornaam oogmerk te bereiken, of het geen hy zocht, op te helderen en te bevestigen, of ten minften het geen niet klaar konde beweezen worden,

den,

Quam sagaciter delectis, summâque accuratione captis experimentis, ostendit colores reflexione, & refractione non mutari, *Analogiam* inter reflexionem, & refractionem, inter colores & reflexibilitatis ac refrangibilitatis gradus, interque colores corporum Naturalium, & tenuium lamellarum detexit. & comprobavit? Facile autem apparet eum ab uno experimento ad aliud manu quasi fuisse ductum, a primâ observatione diversæ frangibilitatis, usque ad ultimam ordine non interrupto progressum esse, & ea etiam quæ, licet nec quæfita nec expectata, ejus obtutui se obtulere, ita direxiffe, ut vel ad scopum principalem assequendum conferrent, vel quæfita illustrarent, & confirmarent, vel certe ea, quæ ad liquidum per-

duci

den , van het waare en zekere af te scheiden ; en aan anderen eene stoffe van nieuwe waarneemingen te geeven. En verder moet men het gegeevene (*data*) van het gezogte , het zekere van het twyffelagtige , het bepaalde van het onbepaalde naauwkeurig afscheiden : En men moet nieuwe middelen uitdenken , om het geen na de waarneemingen twyffelagtig gebleeven is , door andere Proefneemingen naauwkeurig na te gaan. Ja men moet trachten , dat de uitvlugten , die voor een , mischien al te gestrengen , Tegenwerper schynen te werken , vernietigd worden. Dus , wanneer RIRRET , de verschillende breekbaarheid in twyffel zullende trekken , zeide , dat de kleiner afstand van het blaauwe beeld dan van het roode , aan de verschillende buiging der Lichtstralen moest toegeschreeven worden , vond DESAGULIERS , zyne bedilling willende tegengaan , vernuftig ,
de

duci non potuerunt , a certioribus sejungendo , aliis etiam materiam novarum observationum suppeditarent. Data proinde a quæsitis , certa a dubiis , determinata ab indeterminatis sunt sollicité distinguenda . novaque excogitanda media , ea quæ captis observationibus in dubio relicta sunt , aliis experimentis accuratius explorandi . Imo danda opera ut vel ea effugia , quæ rigidiori forte justo adversario patere viderentur , præcludantur . ita cum RIRRETUS diversam refrangibilitatem in dubium vocaturus , minorem distantiam imaginis cæruleæ quam rubræ diversæ radiorum inclinationi deberi diceret , ejus cavillo obviam iturus DESAGULIERIUS excogitavit subtiliter modum experimentum ita instituendi , ut ea exceptio profus non habe-

de wyze van de Proefneeming zo te doen, dat deeze bedilling geen plaats meer had, door dan een blaauw, dan een rood voorwerp voor dezelve opening te brengen, en de verscheidenheid van den afstand der duidelyke beelden, klaar aan te toonen. Verder moet men nauwkeurig agt geeven, dat geene waarneemingen, schoon van de gewoone afwykende, reukloos verwaarloosd worden, of gezegd worden, te behooren tot omstandigheden, die niets tot de zaak doen, tot dat men zie, wat men door dezelve bewyzen kan. Een ander zoude de breekbaarheid van het Licht, eerst door GRIMALDI, en naderhand door NEWTON waargenoomen, veelligt gegist hebben, door eenen Dampkring veroorzaakt te zyn, die het ligchaam omringd; maar NEWTON niet vergenoegd met eene enkele gisfing en willekeurige verklaring, heeft deeze gisfing wedersprooken, en getoond dat de breedte der schaduw niet aan de breeking

king

ret locum, eidem aperturae objectum nunc rubrum, mox caeruleum, imponendo, diversitatemque distantiae distinctarum imaginum evidentissime ostendendo. Sollicite praeterea cavendum est, ne ullae observationes a consuetis abluentes temere negligantur, vel circumstantiis nihil ad rem facientibus debere dicantur, usque dum constiterit quidnam iis probari possit. Diffractionem luminis a GRIMALDO, & postea a NEWTONO observatam, alius quispiam facile in Atmosphaeram aliquam corpus ambientem coniecisset, sed NEWTONUS sola conjectura & explicatione arbitraria non contentus, suspicionem hanc confutavit, ostenditque latitudinem umbrae non aeris refractioni,

king der Lucht , maar aan eene andere oorzaak moet toegekend worden. Zie *Optic. Lib. III. observ. 1.*

De Sterrekundige geven vooral fchoone voorbeelden , van naauwkeurig te neemen waarneemingen , en die op eene juiste wyze zamen te verbinden , en tot een en het zelve einde te fchikken ; met hoe veel konst hebben zy uit de fchynbaare beweegingen de waare afgeleid , en de waare gedaante van het Waereld-gestel ontdekt ? hoe fnedig hebben zy de wyzen uitgevonden , om de dwaalingen in de waarneemingen te verbeteren ? KEPLERUS kan onder veele anderen ten voorbeeld ftrekken , met welk een gelukkig vernuft , met welke fchrandere gisfingen , met welke naauwkeurige vergelykingen der waarneemingen , en door hoe veele pogingen , toonde hy niet , dat de Dwaalsterren

tioni , sed diversæ cauffæ deberi. Vide ejus *Optic. Lib. III. observ. 1.*

Astronomi præcipue insignia observationum accuraté capiendarum , jufto inter fe modo connectendarum , ad eundemque finem dirigendarum exempla præbent. Quanta enim illi arte ex apparentibus motibus collegerunt veros , genuinamque systematis mundi faciem detexerunt ? quanta sagacitate modos errores observationum corrigendi invenerunt , Phænomenaque , complicatissima licet , ad suas cauffas retulerunt ? Exemplo effe potest inter multos alios KEPLERUS. Quam felici ille ingenio , quam sagacibus conjecturis , quam accuratis observationum

sterren niet in middelpuntige kringen bewoogen worden, gelyk de Ouden meenden. TYCHO konde die waarneemingen overeen brengen met de onderstelling van eenen uitmiddelpuntigen Cirkel, wanneer men het verschil van eenige minuten toestond, het geen KEPLER oordeelde, dat niet moest overgeslaagen worden. 'Er bleef dus over te bepaalen, of men de beweging der Dwaalsterren niet naauwkeuriger konde vaststellen. Om dit te weten, was het in de eerste plaats noodig, dat de uitmiddelpuntigheid (*Excentriciteit*) van den loopbaan der Aarde naauwkeurig bepaald wierd, het geen hy door middel van waarneemingen op de lengte van *Mars* gelukkig volvoerde; en hy ontdekte, dat die uitmiddelpuntigheid in twee gelyke deelen konde gedeeld worden volgens de *analogie*. Deeze verdeeling hadden de Ouden alleen in de Boven Dwaalsterren toegestaan: de uitmiddelpuntigheid van den loopbaan der Aarde

comparationibus, quam variis tentaminibus, demonstravit Planetas non moveri in circulis excentricis? Ut putabant veteres. TYCHO poterat observationes conciliare cum hypothesi circuli excentrici non nisi aliquot minutorum discrimine admisso, quod tamen ipsum haud contemnendum KEPLERO videbatur. Restabat itaque discutiendum, utrum non accuratius Planetarum motus defini possent. Ad quod obtinendum requirebatur ante omnia, ut excentricitas orbitæ terrestris accurate determinaretur, quod ope observationum longitudinis Martis feliciter præstitit, excentricitatemque bifecandam esse *Analogiæ* convenienter detexit, cujus bisectionem veteres in Solis

de dus ontdekt zynde, konden de afstanden der Aarde van de Zon, in verschillende punten van haaren loopkring bepaald worden, en dus ook waren door dezelve de afstanden van *Mars* van de Zon in deszelvs afstand (*aphelium*) of bystand (*perihelium*) aan of van de Zon bepaald, en uit deeze afstanden de uitmiddelpuntigheid. Al het welke dus gesteld zynde, bleef 'er niet over, dan dat de afstanden van dezelve Dwaalster ook in andere punten van haaren loopkring bepaald wierden, in de onderstelling van eenen uitmiddelpuntigen Cirkel. Dus wierd klaar bewezen, dat de loopkring van *Mars* geen Cirkel is, en dezelve uitvinding konde en moest derhalven ook op de andere Dwaalsterren door *Analogie* en waarneemingen toegepast worden. Maar niemand, dan met een bovenmenschlyk vernuft, had kunnen denken, dat men in de waarneemingen, in plaatze der Dwaalsterren, die in de cirkelronde onderstelling bepaald waren,

Solis superioribus Planetis admiserant. Cognita jam vera orbitæ terrestris excentricitate poterant distantiaë terræ a Sole in diversis suæ orbitæ punctis definiri, earumque ope distantiaë etiam Martis a Sole in aphelio & perihelio determinatæ erant, & ex distantiaë illis excentricitas. Quibus ita constitutis nil aliud restabat, quam ut distantiaë ejusdem Planetæ in aliis etiam orbitæ suæ punctis, in hypothese circuli excentrici definirentur, quo pacto demonstrabatur evidenter orbitam Martis haud esse circularem, idemque inventum reliquis etiam Planetis, suffragantibus *Analogia* ac observationibus, applicari poterat, debebatque. At nisi divini homo ingenii exigua etiam inter fer-

ren , de kleine verschillen niet moest verwaarloozen ; — en zoude de uitmiddelpuntigheid der loopkring , en de ligging van de lyn , tuschen de Zonsnabyheid en afstand (*linea Apfidum*), onafhangelijk van eenige onderstelling bepaald hebben ; — het geen van elkander moest gescheiden worden , gescheiden hebben ; — en uit oneindig veele waarneemingen die gekoozen hebben , die genoegzaam waren , om een stuk van de geëischten , onafhangelijk van de anderen te bepaalen , en zoude dus de dwaaling , schoon door het gezag van alle de Ouden ondersteund , gelukkig vernietigd hebben (*).

Ook

(*) Ik heb dit dus vertaald , schoon het Latyn zegt : *Easque ex innumeris observationibus elegisset , quæ ad unum ex quæsitis , independenter ab aliis determinandum sufficere , haud profecto errorem veterum omnium auctoritate confirmatum tam feliciter profugasset ; welke zin door het uitlaaten van eenige woorden my onverstaanbaar voorkomt. VERT.*

servationes locosque Planetæ , in Hypothesi circulari definitos , discrimina haud negligenda putavisset , excentricitatem orbitæ , & positionem lineæ apfidum independenter a quacunque Hypothesi determinasset , quæ sejungeta erant sejunxisset , easque ex innumeris observationes elegisset , quæ ad unum ex quæsitis , independenter ab alijs determinandum sufficere , haud profecto errorem veterum omnium auctoritate confirmatum , tam feliciter profugasset.

Possent

Ook konden 'er inderdaad uit de oeffening der Sterrekundigen en der Stelkundigen schoone konsten afgeleid worden. Want 'er is zo wel in de Stelkonst als in de Natuurkunde veel aan gelegen, door welk eenen weg men tot het gezogte koomen wil, wyl men 'er altoos eene vind die zeer eenvoudig en natuurlyk is, en de geenen, die dezelve verlaaten, of dwaalen van het voorgestelde af, of koomen 'er toe langs veele omwegen en onnutte pogingen. Schoon het een werk van het vernuft is, dien zo zeer natuurlyken weg te zoeken, zoude echter die arbeid door zekere voorgestelde Wetten kunnen verligt worden. Maar, dewyl myn oogmerk verbied hier langer op stil te staan, zal ik verder voortgaan.

In de eerste plaats worden de uitwerkingen en eigenschappen der zaaken waargenoomen. Dat

Possent sane ex Astronomorum, imo etiam Analystarum praxi egregiæ observandi artes depromi. Ut enim in Analyfi, ita etiam in scientia naturali multum interest qua quis via ad quæsitum pervenire velit, cum occurrat fere semper aliqua maximè simplex, & Naturalis, quam qui deserunt, vel a proposito oberrant, vel per ambages, inutiliaque tentamina ad illud perveniunt. Licet autem ingenii sit opus viam illam maximè Naturalem investigare: possit tamen hic labor certis propositis Legibus facilitari. At cum his longius immorari vetet ratio instituti, ulterius jam progrediendum est.

Observantur primo omnium proprietates rerum, & effecta.

Dat 'er eenige algemeene eigenschappen zyn , ziet men ligtelyk uit de *Analogie* , gelyk de kracht van traagheid , onindringbaarheid , beweegbaarheid , enz. ; want wy hebben geen reden altoos , waarom wy zwaarigheid zouden maaken , om deeze hoedanigheden op de lichaa men toe te pasfen , die aan onze waarneemingen ontsnappen , wyl dezelve niet betrek kelyk , maar volftrekt zyn , en men zonder de zelve de order in de veranderingen der zaaken niet kan gewaar worden. Maar 'er zyn andere eigenschappen , die minder algemeen zyn , ge lyk de veerkracht , de hardheid , de zagtheid , de vloeibaarheid enz. welke groote werktuigen der Natuur in haare werkingen zyn , en men moet vooral beproeven , of de verfcheiden ver fchynzelen , volgens de *Analogie* , tot dezelve kunnen gebragt worden.

Men

fecta. Proprietates quasdam universales prorsus esse fa cile ope simplicis *Analogiæ* detegitur , ut inertiam , im penetrabilitatem , mobilitatem , &c. Nullam enim prorsus habemus rationem cur has qualitates iis etiam corporibus quæ nostras observationes effugiunt applicare dubitemus , cum non sint eæ relativæ , sed absolutæ , nec sine illis ordo in mutationibus rerum posset animadverti. At sunt aliæ proprietates minus universales , ut elasticitas , duri ties , mollities , fluiditas , quæ cum sunt magna Naturæ in operationibus suis organa , tentandum est ante omnia ut *Analogiæ* convenienter ad eas Phœnomena varia reduci possint.

Facile

Men begrypt ook ligt, dat men in het overbrengen der uitwerkingen tot zekere algemeene Eigenschappen of Wetten moet agt geeven; voornamentlyk, dat men de algemeene Eigenschap of Wet wel bepaale, zonder op de oorzaak te zien, aan welke men dezelve verschuldigd agt, of op eenige onderstellingen. Wat ook de oorzaak der breeking van de Lichtstralen zyn moge, is het echter altoos zeker, dat de grootste breeking geschied, wanneer zy het meest verschillen door de digtheid der middelstof. Wanneer de algemeene eigenschap wel bepaald is, blyft 'er over te onderzoeken, of men eene vaste Wet kan stellen, aan welke de veranderingen onderworpen zyn, ten welken einde men de omstandigheden moet veranderen; want men kan geen algemeene Wet ontdekken, dan wanneer dezelve zamengevoegd, gescheiden, of verwisfeld zyn. Dus immers bleek

Facile autem intelligitur in reductione effectuum ad generales quasdam seu proprietates, seu Leges, hæc præcipue observanda esse: Ante omnia proprietas seu Lex universalis bene determinanda, sine respectu ad causam cui deberi putatur, vel quascunque Hypotheses. Quæcunque sit refractionis radiorum Lucis causa, verum nihilominus erit maximam contingere refractionem, cum media densitate quam maxime differunt. Proprietate generali bene determinata restat inquirendum utrum constans aliqua Lex cui mutationes attemperentur ferri possit, quem in finem circumstantiæ variandæ, non enim nisi

bleek niet eerder , dat 'er een vaste rede is tusfchen de hoekmaat van den hoek der Invalling en die der breeking , dan door het veranderen van de hoeken der helling (*inclinatie*), en het veranderen der middelstoffen. Hier uit heeft men een vaste evenredigheid ontdekt tusfchen de hoekmaat der invalling en die der breeking. Men moet verder naauwkeurig toezien , of de Wet , die door de overeenkomst der verschynzelen begint te blyken , aan geen uitzondering onderhevig zy , gelyk deeze Wet : dat al het overige gelyk zynde , de breekbaarheid zoo veel grooter word , hoe grooter de digtheid der middelstof is , in welke de ftraal valt , die uit eene ylder middelstof voortkomt ; dit bedriegt fomtyds ; het welk gefchiedende , moet men onderzoeken , of men door eenige verandering die uitzonderingen der Wet niet zoude kunnen vermyden , gelyk in dit geval gefchied , wanneer wy ftellen , dat de breeking niet evenredig

dig

nifi iis nunc conjunctis , nunc separatim , variisque modis combinatis Lex aliqua generalis detegi potest. Ita sane non nisi variatis inclinationum angulis mediique densitatibus , innotuit constantem esse rationem inter sinus anguli incidentiæ & refractionis. Inquirendum sollicitè an Lex quæ consensu Phænomenorum comprobari incipit nulli sit exceptioni obnoxia , ut hæc Lex : Eo majorem ceteris paribus fieri refractionem , qua major medii , in quod radius intrat e rariori , densitas , quandoque fallit. Id si eveniat dispiciendum est : Utrum non mutatione aliqua legis exceptiones illæ evitari possint , ut fit hoc in casu , si refractionem non densitati , sed actioni medii in lumen

dig is aan de digtheid , maar aan de werking der middelstofte op het Licht , welke werking niet altoos is als de digtheid ; maar indien 'er eenige byzonderheden voorkoomen , gelyk de breeking in het Yslandsche Cristal , is het goed die verschynzelen aan te tekenen.

Wanneer men nu een algemeene Eigenschap of Wet vastgesteld heeft , moet men nagaan , of alle de veranderingen der ligchaamen , welke die eigenschap hebben , of aan die Wet onderworpen zyn , tot dezelve kunnen gebragt worden. Het is by voorbeeld klaar , dat in de vloeistoffen de wetten van Evenwigt en zylingfche drukking niet genoegzaam zyn , om alle de veranderingen der vloeistoffen , of ligchaamen , die geen veerkracht hebben , te verklaren ; by voorbeeld , hunne ryzing in hunne buizen , de verschynzelen der Scheikundige gistingen , en an-

men proportionalem statuamus , quæ quidem haud semper est ut densitas. Si qua autem occurrant prorsus singularia , ut v. gr. refractionis in Crystallo Islandicâ Phœnomena ea connotare juvabit.

Proprietate aliqua vel Lege generali bene stabilita , naturaliter dispiciendum restat , an omnes mutationes corporum illa qualitate præditorum , vel ei Legi subjectorum ad eam referri possint. Facile v. gr. apparet fluiditatis conceptum , æquilibrii & pressionis lateralis leges , non sufficere omnibus mutationibus fluidorum , vel elasticitate carentium , explicandis. V. gr. ascensionem eorundem in tubis capillaribus , fermentationum chemicarum , Phœno-

andere. Wanneer 'er derhalven zulke veranderingen voorkomen, die niet tot de voornaame Eigenschap of Wet kunnen gebragt worden, men dezelve zo lang onderling moet vergelyken door verandering der Proefneemingen, tot dat wy door dezelve eene nieuwe Eigenschap of Wet verkrygen. Men begrypt ligt, dat de omstandigheden der oorzaaken, en de order te vooren wel moeten bepaald worden, voor dat men eene nieuwe Eigenschap of Wet vastfeld, wyl de natuur der zaaken niet willekeurig maar bepaald is.

Indien 'er nu verscheiden Eigenschappen en algemeene Wetten, door Waarneemingen en Proeven ontdekt zyn en gestaafd, mag men gissen, dat de uitwerkingen, schoon verder verwyderd, echter uit dezelve vloeijen. Men moet derhalven beproeven, of de meer onbekende, meer zeldzaame Verschynzelen, die
niet

menis, aliisque. Cum itaque tales occurrunt mutationes quæ ad primam proprietatem vel Legem reduci nequeunt, eæ inter se tamdiu conferendæ variatis experimentis, donec novam aliquam proprietatem vel Legem Naturæ earum ope detegamus. Facile autem intelligitur circumstantias effectuum bene esse ante determinandas, ordinemque eorundem, quam nova proprietas aut Lex stabiliatur, cum natura rerum non sit vaga, sed determinata.

Quod si variæ jam proprietates & Leges generales sint observationum & experimentorum ope detectæ, & confirmatæ, licebit conjicere ea etiam effecta quæ remotiora sunt iis convenienter exoriri. Tentandum itaque an non Phænomena ignotiora, rariora sub sensus immediatè haud
causen.

niet onmiddelyk onder de zinnen vallen , niet tot meer bekende , en onder de zinnen vallende , kunnen gebragt worden ; dit geschiedende , verkrygt de Natuurkunde nieuwen aangroei ; al ware het , dat de oorzaaken der gewoone , zo wel als meer zeldzaame veranderingen , onbekend waren. Men stelle dan dat de ongewoone verschynzelen overeenkomen met de gewoone die men ziet , en men onderzoek , wat 'er uit eene gestelde *Analogie* moet volgen. Men onderzoek , op hoe veele verscheiden wyzen die veranderingen kunnen voortgebragt worden ; en men bepaale , welk eene wyze men kan en moet verkrygen , door vergelyking van uitwerkingen en omstandigheden. De *Analogie* by voorbeeld leert , dat de Zons- en Maans-verduisteringen veroorzaakt worden , of door uitdooving van licht , of doordien die Lichten in eene schaduw ingaan. Men begrypt klaai , dat het

cadentia ad notiora , consueta , & obvia reduci possint , quod dum fit nova semper scientia naturalis capit incrementa , etiam si causæ mutationum familiarium æque ac rariorem ignotæ essent. Sumendum itaque Phænomena remotiora obviis *Analogia* esse , & inquirendum , quid exposita *Analogia* consequatur. Inquirendum in varios forte modos quibus mutationes illæ produci queant , & quis eorum obtineri possit debeatque comparatione effectuum , & circumstantiarum , definiendum. Eclipses v. gr. Solis & Lunæ , vel extinctioni luminis , vel ingressui luminarium in umbram aliquam deberi *Analogia* docet. Illi non esse locum facile apparet , si itaque hunc obtinere aliquis conjecerit , inquirendum illi fuit , quæ sūt corpora , quæ

het eerste geen plaats heeft. Indien men dan gist, dat het andere geschied, moet men onderzoeken, welke de ligchaamen zyn, die zulk eene schaduw geeven, en of 'er blyken van derzelve duisterheid zyn; en men moet vooral de omstandigheden naagaan, van welke de voornaamste, en die aan het gezogte voldoet, is, dat de Zons- en Maans-verduisteringen niet dan by Nieuwe of Volle Maan geschieden.

Zelden echter worden de meer verwyderde oorzaaken op zulk eene eenvoudige wyze voortgebracht, wyl zy gemeenlyk met andere vermengd zyn, in welk geval bezwaarlyker hunne *Analogie* met de nadere ontdekt word. By voorbeeld, de zwaarte dryft de ligchaamen, die op plaatzen dicht by de Aarde zyn, met eene versnelde beweging, geduurig na deszelvs oppervlakte in een loodlynige rigting, wyl nu de Dwaalsterren in haare loopkringen dan eens
van

talem umbram projiciant, num adsint indicia opacitatis eorundem. Circumstantiæ præsertim erant perpendendæ, quarum præcipua & quæsito determinando sufficiens est, Eclipses Solis ac Lunæ non nisi Novilunii & Plenilunii tempore contingere.

Raro autem effectus remotiores tam simplici modo producuntur, cum plerumque aliis permixti sint, quo in casu difficilium earundem cum propioribus detegitur *Analogia*. Gravitas e. g. ea quæ in locis terræ vicinis observantur corpora accelerato motu, directione ad superficiem telluris perpendiculari continuo pellit, cum autem Planetæ in
orbi-

van de Zonne afwyken , dan eens naar dezelve toekomen , en derzelve beweging , na de minder of meerder Afstand van het middelpunt , sneller of traager word , schynen derzelve bewegingen in den eersten opslag met de bewegingen der zwaare ligchaamen niet overeen te komen , op welken grond de elendige tegenwerpingen van *Pater CASTELLI* tegens de grondbeginzelen van *NEWTON* steunen. Het betaamd echter den Wysgeer niet alle hoop van de *Analogie* tusfchen de verder afgelegene uitwerkingen weg te werpen , zoo dra 'er zich eenige tegenstand in dezelve fchynt op te doen ; maar hy moet veel eer onderzoeken , of misfchien het onderscheid uit de zamenvoeging van eenigene andere oorzaak voortvloeit , en hy moet moeite doen , of hy kan ontdekken welke dezelve zy , en denken , by voorbeeld , of de Maan op de Aarde weegt , en zo ja , waarom

zy

orbitis suis a Sole nunc recedant , mox ad eundem accedant , motusque eorum pro majori minorique distantia a centro retardentur , aut accelerentur , videntur sane prima fronte motus eorum motibus gravium haud esse *Analogi* ; quo fere redeunt miseræ *P. CASTELLI* in *NEWTONI* principia objectiones. Nec tamen Philosophos detegendi abjicere , simul ac aliqua in iisdem se prodere videtur repugnantia , quin potius examinandum , num varietas forte conjunctioni alterius cujusdam causæ debeatur ; dandaque opera ; ut , qualis ea sit , detegi possit. Cogitandi v. g. de eo : Utrum Luna gravitet in terram , & si ita , cur non in eam cadat. occurrere potest exemplum

zy niet op dezelve valt ; iemand kan te binnen komen het voorbeeld van een Kogel , uit een Kanon regt of schuins gefchooten , en die door zamenvoeging der werpkracht (*vis projectilis*) en zwaarte , eene kromme lyn in de Lucht befchryft. De *Analogie* zelve derhalven ftelt voor , of niet de beweging der Maan , uit zulk eene werpkracht en zwaarte , na de Aarde kan verklaard worden , het geen bekend is aan ieder , dat door middel van de hoogere Meetkunde kan gedaan worden , en gedaan is door den grooten **NEWTON**.

De zwaartekracht der Maan op de Aarde , en de afhangelykheid der beweging van dezelve , dus ontdekt zynde , toonde de *Analogie* , dat dezelve Wetten van zwaarte ook op de bewegingen van andere Dwaalfterren moeten toegepast worden ; want haare bewegingen komen over een

globi e tormento bellico oblique , vel horifontaliter ejeti , visque projectilis , & gravitatis compositione curvam in aëre lineam describentis. Ipsa itaque *Analogia* examinandum proponit : Num forte motus Lunæ ex tali vi projectili , & gravitatione ejus in terram explicari possint , quod reconditoris Geometriæ ope perfici posse , perfectumque ab immortalis **NEWTONO** esse , constat inter omnes.

Detecta jam Lunæ in terram gravitatione , & motus ab ea dependentia ; *Analogia* suadebat , easdem gravitatis loces reliquorum etiam Planetarum motibus applicandas esse. Motus enim eorundem sunt Lunæ motibus *Analogi* ,
gra.

een met die der Maan , en de zwaarte ſchynt niet onder de oorzaaken te moeten gebragt worden , die tot een zeker byzonder einde geſchikt zyn , maar als een voornaam werktuig der Natuur , aan welke men den zamenhang der zaaken , en de order der Verſchynzelen verſchuldigd is.

Men moest derhalven nagaan , of de gisſing met de *Analogie* overeenkomende , konde geſtaafd worden , door de onderſtelling , dat de Dwaalſterren op de Zonne weegen , door het bepaalen van derzelve bewegingen , en door dezelve bepaalingen met de waarneemingen te vergelyken. De zwaartekracht der Maan op de Aarde , en der Dwaalſterren op de Zon dus bepaald zynde , was 'er niets , dat met de eenvoudigheid en ſtandvaſtigheid der Natuur beter overeen kwam , dan zulk eene onderlinge aantrek-

gravitasque haud videtur inter qualitates peculiari cuidam fini obtinendo destinatas referenda , ſed pro præcipuo naturæ organo habenda eſſe , cui coagmentatio rerum , ordoque Phænomenorum debeatur.

Examinandum itaque erat , utrum conjectura *Analogiæ* tam conveniens poſſit confirmari , ex hypotheſi gravitationis Planetarum verſus Solem , motus eorum determinando , & cum obſervatis conferendo. Comprobata hoc modo gravitatione Lunæ verſus Terram , & Planetarum verſus Solem , nihil naturæ conſtantix & ſimplicitati accommodatius erat , quam gravitatem talem mutuam ponere , & explorare num forte ea Phænomenis confirmari

trekkingskracht te stellen, en te onderzoeken, of dezelve door de verschynzelen bevestigd wierd. Wyl het nu blykt, door het ebben en vloeijen der Zee, en door den voorgang der Nagteveningen, dat de Aarde op de Maan weegt, schynt het genoeg te zyn, om te bewyzen, dat ook *Jupiter* en *Saturnus* op hunne Wagters weegen, ja dat de Dwaalsterren el-kander aantrekken, en dat de Zon de Dwaalsterren aantrekt.

Maar de uitwerkingen kunnen niet altoos op dezelve wyze gemeeten en bepaald worden, als zy uit de onderlinge aantrekking der Zon, der Dwaalsterren en der Wagters gebooren worden. Men moet evenwel beproeven, of men door redeneering eene andere *Analogie* kan vinden tusfchen de verder afgelegene veranderingen? Wie zoude ooit gedacht hebben, dat 'er tusfchen de eigenschap van den Barnsteen, die reeds
aan

posit. Cum vero tellurem versus Lunam gravitare ex fluxu ac refluxu maris, & præcesione Æquinoctiorum conficiatur, id sane sufficere videtur, ad comprobandum non minus Jovem etiam & Saturnum versus suos Satellites gravitare, imo & Planetas in se mutuo solemque ipsum in eosdem.

At non semper effectus mensurari, & definiri eodem modo possunt, quo illi ex mutua Solis, Planetarum, & Satellitum gravitatione orti. Tentandum nihilominus num alia forte ratione *Analogia* inter mutationes remotiores detegi possit. Quis inter Succini proprietatem jam a
P L A.

aan PLATO en PLINIUS bekend was, en de uitwerkingen van den Blixem, zulk eene groote *Analogie* was, als men door onlangs gedaane waarneemingen ondervonden heeft. Men moet derhalven niets reukloos verwaarloozen, dat men uit bekende Wetten niet kan verklaren; maar men moet veel eer gade slaan, dat 'er niets in het Heelal van de andere deelen afgescheiden is, maar, dat alles in het zelve samenhangt, en dat de byzondere eigenschappen zoo veele ringen zyn, die schoon door de Natuur verborgen, de verder afstaande oorzaken samenhegten. Men moet derhalven in het naspeuren der *Analogie*, die wy vermoeden, dat tusschen de verder afstaande uitwerkingen plaats heeft, op dezelve wyze voortgaan, als wy doen zouden in het ontcyfferen der geheime Brieven. Men moet eene gelykheid stellen, of onderstellen, en zien wat 'er uit

PLATONE, PLINIO, aliisque animadversari, & effecta fulminis tantam intercedere *Analogiam* fuisset suspicatus, quanta observationibus, non ita pridem captis, comprobata est. Nihil itaque quod ex cognitis legibus explicatum non habet, temere negligendum; sed potius animo volvendum, nihil in Universo esse a cæteris partibus divulgatum, sed omnia in eo cohærere, proprietatesque singulares esse totidem veluti annulos, a Natura occultatos, remotiores effectus connectentes. Eo itaque fere modo in *Analogia*, quam inter remotiora effecta intercedere suspicamur, investiganda procedendum, quo in Epistolæ secretis notis conscriptæ enucleatione versaremur. Ponenda vel fingenda similitudo, videndumque quid ex ea con-

uit dezelve volgt ; men moet vooral de omftandigheden bepaalen en verzorgen , die dezelve zouden bewyzen of tegenspreken. — Men moet de beletzelen zoeken , die verhinderen , dat de *Analogie* minder in het oog valt , en middel zoeken om die weg te neemen ; en wanneer de *Analogie* zich begint te laaten zien , moet men nagaan , hoe verre zy uitgestrekt kan worden ; en waar het aan haperd , indien 'er eenig verfchil in de veranderingen voorkomt : en of die niet tot hunne oorzaaken kunnen gebragt worden , of uit de verfcheidenheid van zamenftel , zo verklaard worden , dat 'er de *Analogie* niet by lyd. En indien alles niet kan vereffend worden , blyft 'er noch over te onderzoeken , of men geen middelen kan uitdenken , om tot de zekerheid hoe langs hoe meer te naderen , middelen die overeenkomen met de naderingen der Wiskunftenars. Of men niet zom-
mige

fequatur , determinandæ præsertim & procurandæ circumstantiæ eam vel comprobaturæ , vel etiam refutaturæ. — Inquirendum in impedimenta quæ obftant , quo minus *Analogia* incurrat , in oculos & de mediis eorundem removendorum laborandum. Quod si ea se prodere incipiat , examinandum , quousque extendi possit ? Cui rei debeatur si qua in mutationibus occurrat diverfitas ? num possit ea ad suas causas referri , vel ex varietate structuræ , aliarumque circumstantiarum ita explicari , ut *Analogiæ* nihil detrahatur ? Et si omnia prorsus ad liquidum perducere neutiquam possent , investigandum restat : Utrum non aliqui excogitari possint modi certitudini continuo appropinquandi , approximationibus Geometrarum *Analogi* ?
Utrum

mige der verschynzelen, die als tot één punt zamenloopen, niettegenstaande hunne verscheidenheid, kan waarneemen; of het geen onafhangelijk van andere twyffelagtige schynt afgedaan te zyn, beweezen is? Het welk alles door voorbeelden, genoomen uit de beschouwing der *Electriciteit*, toegepast op den oorsprong der Wolken, die Onweer, Blixem en andere Verschynzelen voortbrengen, en veele andere kan opgehelderd worden.

Wy hebben van de toepassing der *Analogie* gesproken, die plaats heeft in die veranderingen, die schoon verder af schynende, uit dezelfde eigenschap of algemeene Wet voortvloeijen. Nu blyft 'er overig te onderzoeken, hoe de *Analogie* ontdekt word tusfchen zaaken of eigenschappen, die blykbaar verschillen, of

waar-

Utrum non aliqua Phœnomenorum versus idem punctum veluti convergentia, non obstante diversitate observari queat? Utrum ea, quæ videntur confecta esse, independenter ab iis, quæ in dubio relicta sunt, fuerint comprobata? Quæ omnia exemplis ex theoria electricitatis, tam feliciter ad genesis nubium procellosarum, fulminis, aliaque meteora applicata depromendis, multisque aliis illustrari possent.

Egimus de *Analogiæ* applicatione ad eas mutationes, quæ licet remotiores esse videantur, eidem tamen proprietati, aut legi generali debentur. Inquirendum restat, quomodo inter proprietates, aut res manifesto diversas *Analogia* detegatur, vel qua ratione iis applicetur, quod

rec-

waarom zy op dezelve toegepast word , het geen wy meenen , dat beter door voorbeelden dan door regels kan uitgelegd worden.

'Er zyn zommige eigenschappen , die schoon onderscheiden , echter na aan elkander vermaagschapt zyn , gelyk de buigbaarheid en breekbaarheid. Indien wy willen bewyzen , dat 'er eene *Analogie* tusfchen dezelve plaats heeft , moeten wy onderzoeken , of wanneer de uitwerkingen van de eene vermeerderd of verminderd worden , de andere ook vermeerderen of verminderen , en waarom ? En of de eene tot de andere kan gebragt worden , en of dat altoos kan gefchieden ? Het is by voorbeeld bekend , dat men de wederkaatzing door breeking verkrygen kan , wanneer de fchuinsheid der invalende ftraal te groot is , of dat de *Inclinatie* wat verminderd zynde , de ftraalen voor een gedeelte

rectius exemplis quam præceptis explicari posse perfuafum habemus.

Sunt proprietates nonnullæ , licet distinctæ , vicinæ tamen vel affines , ut refractione , & reflexio. Inter eas fi *Analogiam* intercedere probare velimus , examinandum est , utrum unius effectibus auctis aut imminutis , augeantur etiam vel imminuantur alterius , & qua lege ? Utrum una earum ad alteram reduci possit , & num semper possit ? Notum est v. gr. reflexionem haberi posse refractione , quando radii incidentis obliquitas est nimis magna , at imminuta parumper inclinatione radii pro parte transire possunt. Licet itaque reflexio ad refractionem omnibus in casibus

deelte kunnen doorgaan, schoon derhalven de wederkaatzing niet in alle gevallen tot de breeking kan gebragt worden, zoude dit echter toonen, dat de *Analogie* tusfchen derzelve uitwerkingen plaats had, om dat de *breekbaarheid* zomtyds tot de *wederkaatzing* kan gebragt worden, het geen ook ten overvloede door deeze waarneeming gestaafd word, dat de Wederkaatzende kracht zo veel grooter is, hoe grooter de Breekbaarheid in de wederkaatzende oppervlakte is. Byna eveneens, schoon de afstootende en aantrekkende kracht, niet alleen verschillende, maar tegen elkander ftrydige eigenschappen fchynen te zyn, zyn'er zommige verfchynzelen van afstooting tot eene aantrekking gebragt, die van de eene zyde geringer was, dan van de andere. By voorbeeld dat de mindere hoogte van de Kwikzilver in het glaaze Vat, dan in het hairbuisje, afhangt van eene minder Aantrekking van het glas, dan van

causibus reduci nequeat, vel hoc tamen *Analogiam* inter earundem effecta intercedere comprobaret, quod nonnunquam reduci possit, quæ magis adhuc hac observatione confirmatur, quod vis reflectens eo sit major, quo major est refraçtio in superficie reflectente. Haud abfimiliter, licet repulfio & attractio videantur esse non tantum diversa, sed & sibi contraria qualitates, quædam tamen saltem repulfionis Phænomena ad minorem ex una quam alia parte attractionem feliciter sunt revocata, ut v. gr. minor Mercurii in tubo capillari quam Vase altitudo, quam, minori vitri, quam Mercurii in Mercurium attractioni deberi, vel ex eo conficitur, quod, Mercurium a vitro atrahi,

van de Kwik op de Kwik, daaraan kan men naa de Proefneemingen van DESAGULIERS niet twyfelden. Veele dergelyke voorbeelden vind men in de Scheikunde van den Heer BOERHAAVE, by voorbeeld, dat de *Alcohol* wel van Zouten aangetrokken, doch indien dezelve water in zich bevat, afgestooten word. Uit dergelyke Verschynzelen, kan men ten minsten opmaaken, dat 'er tuschen verschillende uitwerkingen eene *Analogie* plaats hebbe, welke of hoedanig dezelve zy, hoe verre zy zich uitstrekke, moet niet willekeurig, maar uit gisningen, door Waarneemingen gestaafd, bepaald worden. Men moet by voorbeeld, by gelegenheid der bovengemelde Waarneemingen onderzoeken, of niet alle de verschynzelen der Afstooting op dezelve wyze kunnen verklaard worden, uit eene mindere aantrekking; en indien dit niet kan geschieden, welke eene betrekking de afstootende en aantrekkende kracht op

trahi, non possit post experimenta DESAGULIERII dubitari. Multa ejusdem rei exempla prostant in BOERHAVII Chymia, v. g. quod *Alcohol* a Salibus alias quidem attrahatur, si autem aquam in se contineat repellatur. Qualibus Phœnomenis hoc ad minimum comprobatur, aliquam inter effecta diversa esse *Analogiam*, quæ qualis sit, quousque se extendat, conjecturis observationibus confirmandis, non precario & arbitrario modo definiendum. Inquirendum v. g. occasione observationum prolatarum, num forte omnia repulsionum Phœnomena eodem modo ex minori attractione possint explicari? Si id fieri nequeat, quam habeat relationem vis repellens ad attrahentem?

op elkander hebben , en volgens welke eene Wet derzelve uitwerkingen zamenhangen , of elkander vervangen ; en of anders zommige deelen anderen niet altoos aantrekken of afstooten , of eerst aantrekken , en daarna afstooten ; en waar de veranderingen der uitwerkingen voornamentlyk van afhangen ? Somwylen schynt de *Analogie* tusfchen verscheiden uitwerkingen bevestigd te worden door eenige uitwendige overeenkomst of eenvoudigheid. Dus , naademaal het geluid niet veroorzaakt word door uitvloeiingen uit het geluidgeevende ligchaam , bragt de *Analogie* CARTESIUS op zyne gedachte van het licht , welke nochtans door de agtereenvolgende voortzetting van het licht wederlegd word. 'Er is 'er echter , die met den grooten EULER meenen , dat het licht in een dunner lucht , en die meer veerkrachtig is , voortgezet word. Dezer gevoelen zal eindelyk tot zekerheid gebragt worden , wanneer men aantoon , dat de uitwer-

tem ? Qua lege earum effecta vel connectantur , vel se mutuo excipiant ? Utrum nonnullæ particulæ alias semper vel attrahant , vel repellant , aut nunc attrahant mox repellant ? Unde mutationes effectuum præcipue dependant ? Quandoque convenientia aliqua externa aut simplicitate videtur *Analogia* inter diversos effectus confirmari ? Ita cum sonus non producat emissionem effluviarum e corpore sonoro emanantium , *Analogia* CARTESIO suam de luce opinionem suggerebat , quæ licet successiva luminis propagatione refellatur , sunt tamen qui cum summo EULERO lucem in medio aëre rariori , magisque elastico propagari censent. Quorum sententia ita demum ad certitu-

werkingen van het licht aan deeze voortzetting gunstig zyn , of ten minsten dezelve niet tegenfpreken. Maar fchoon men tufchen het Licht en het Geluid , ten opzichte van eenige uitwerkingen eene groote *Analogie* vind , (tot welke men brengen kan , dat 'er zeven couleuren zyn , gelyk 'er zeven toonen in eene octaav zyn , en dat de ruimten , die de verfchillende couleuren beflaan , onderling in dezelve evenredigheid zyn , als de lengten der fnaaren , die met zamenftemmende toonen overeenkomen ,) wyl echter het Licht niet zylyngs afwykt , en men nooit gezien heeft , dat het door kromme lynen liep , gelyk het Geluid , fchynt 'er een verfchil tufchen hunnen voortgang plaats te hebben. Derhalven , ten ware men konde aantoonen , dat eene grooter ylheid in de luchtdeeltjes , en dus eene mindere zamendrukking en veerkracht , welke die der lucht verre te boven gaat ,

titudinem perducetur , fi oftendatur effecta lucis tali propagatione favere , vel certe illi non contradicere. At licet inter Sonum & Lumen magna quoad nonnullos effectus *Analogia* obfervetur , (quo referri poteft , quod feptem fint colores , quemadmodum toni Mufici in octava , & quod spatia a diverfis coloribus occupata , in ea fint inter fe proportione , qua funt longitudines chordarum tonis confonantibus respondentium) quia tamen lumen non defleat ad latera , nec unquam compertum eft vias curvas ingredi veluti fonus , videtur fane diverfitas intercedere inter eorum propagationem. Nifi itaque oftendi poffit majorem in particulis ætheris raritatem , atque adeo minorem compressionem , vimque ejus elasticam , illam aeris longe

gaat , genoegzaam , om den regtlynigen voortgang van het Licht te verklaaren : zal men alleen wegens de uitwendige overeenkomst niet kunnen stellen , dat het Licht op dezelve wyze als het Geluid voortgestooten word ; dewyl de redeneering van den grooten EULER niet van groot gewigt schynt , wanneer hy zegt : dat , indien de Natuur , in de voortzettinge der klanken , wegens den grooteren afstand , geen gebruik maakt van uitvloeifelen , maar wel in de voortzetting van het Licht , men de *Analogie* niet kan in aanmerking neemen. In welke redeneering hy willekeurig stelt , dat de Natuur in de voortzetting van het Geluid gebruik maakt van eene veerkrachtige middelstofe , en dit alleen om den grooteren afstand ; het geen niet kan beweezen worden , en door de *Analogie* van zommige reukdeelen , die op eenen grooten afstand gerooken worden , tegengesproken word.

Wan-

longe excedentem sufficere ad propagationem rectilineam luminis explicandam , haud licebit ob solam convenientiam externam sumere lumen eodem modo quo sonum propagari , cum argumentum summi EULERI inde ductum , quod si Natura in translatione sonorum non utatur effluviis ob majorem distantiam , iis autem lumen propagaret , *Analogia* non haberet rationem , non magni roboris esse videatur. In quo sane sumitur gratis naturam in Sonis propagandis uti medio elastico ob solam distantiam majorem , quod neque probari potest , & *Analogia* odororum nonnullorum , qui ad magnam sentiuntur distantiam , refellitur.

Wanneer derhalven de *Analogie* alleen door eenige uiterlyke overeenkomst beweezen word, is het niet geoorloofd dezelve voor zeker op te geeven; wyl men zoo wel het verschil als de gelykenis in het oog moet houden. Men vraagt by voorbeeld, of de lucht zo wel niet als het licht, als een vloeistof kan aangemerkt worden, die uit vreemdsoortige zamengefeld is, gelyk de Heer MAIRAN meent. Maar men begrypt ligtelyk, dat om dit te bepaalen, de *Analogie* van het Licht alleen niet voldoet, maar dat 'er vereischt word, dat de verschynzelen de gisfingen bevestigen of omver stooten. Want indien de voortzetting van verscheiden klanken kan verklaard worden, zonder de verschillendheid der luchtdeeltjes in aanmerking te neemen, zoude het overtollig zyn, dezelve te stellen; maar indien deeze voortzetting niet zonder dezelve kan verklaard worden, word eerst het vermoeden, door de *Analogie* opgegeeven, door middel van waarneemingen bevestigd.

Zo

Ubi itaque *Analogia* sola aliqua externa convenientia comprobatur, haud licet eam pro certa venditare, cum diversitatis haud minor ac similitudinis ratio habenda sit. Quæritur v. g. utrum aër haud minus ac lumen spectari possit ut fluidum ex pluribus aliis heterogeneis coalitum, quod MAIRANUS censet. At facile intelligitur ad hoc definiendum non sufficere solam luminis *Analogiam*, sed requiri ut conjecturam Phœnomena vel probent, vel exigant, si enim propagatio tonorum diversorum possit sine diversitate particularum aëris explicari, supervacaneum esset eam fingere, si autem non possit, tum demum suspicio ab *Analogia* suggesta ad certitudinem ope observationum perducetur.

Quo-

Zo dikwils men nu , het zy onder de Eigenfchappen , of onder de zaaken der Natuur , een groot verfchil ziet , fchoon met eenige overeenkomst verknogt , dan is het onze plicht te onderzoeken , of 'er tufchen geen grooter *Analogie* plaats hebbe , dan het in den eerften opflag fchynt ; doch men mag dezelve niet verzinnen , ftellen , noch op onbekende veranderingen reukeloos toepafen , het geen de Natuurlyke Historie met dwaalingen vervullen zoude. Dit kan met zeer veele voorbeelden uit de Natuurlyke Historie genoomen , bevestigd worden. Het is bekend , dat de Planten en Dieren , veel gemeens met elkander hebben , waar uit echter noch niet volgt , dat alles wat de eene heeft , ook op de andere kan toegepast worden. De bloedomloop by voorbeeld , is het groote werktuig van leven en voeding by de Dieren , dus zouden wy kunnen vermoeden , dat

Quotiescunque proinde feu inter proprietates , feu inter res Naturales manifesta deprehenditur diverfitas , licet convenientiæ alicui conjuncta , toties noftrum quidem eft explorare num major forte , quam prima fronte appareat , inter eas *Analogia* intercedat , haud autem licet eam fingere , ponere , & incognitis mutationibus temere applicare , quod innumeris fane naturæ scientiam erroribus replet. Plurimis hoc exemplis ex Historia Naturali depromtis confirmari potest. Notum eft plantas & animantia multa inter fe habere communia , ex quo tamen nondum fequitur , omnia , quæ illis competunt , his etiam applicari poffe. Circulatio fanguinis v. g. eft præcipuum vitæ & nutritionis in animantibus organum ,

dat ook in de Planten de Vogten omloopen ; maar deeze gisfing , fchoon volgens eene zekere uitwendige *Analogie* gefchikt , moet zo lang voor onzeker gehouden worden , tot dat zy , door verfchynzelen geflaafd , of getoond worde , dat de vloeiftof der Planten op zulk eene wyze noodzakelyk moet bereid worden ; want uit de noodzakelykheid , dat de Planten zo wel als de Dieren voedzel nodig hebben , vloeid noch niet , dat de bereiding der vloeiftoffe op dezelve wyze gefchieden moet , als by de Dieren ; wyl de Natuur altoos door de eenvoudigfte middelen haare eindens bereikt. Het is wel waar , dat de vloeiftof in de vezelen opklimt , gelyk in de hairbuisjes ; maar men kan daar niet uit opmaaken , dat het op dezelve wyze gefchied als by de Dieren. Hoe veele andere voorbeelden komen ons in de verfcheidene foorten der gefchaapen Wezens niet voor , die vlak tegen de

adeoque possemus fufpicari humores in plantis etiam circulare , at vero conjectura , licet externæ cuidam *Analogiæ* attemperata , tamdiu pro incerta habenda eft , donec vel Phœnomenis comprobetur , vel neceffitas humorem plantarum tali circulatione debito modo præparandi oftendatur. Ex eo enim quod Plantæ haud minus ac animalia nutrimento indigeant , nondum fequitur præparationem humorum in illis eodem modo perfici quo in his , cum natura fuos fines simpliciffimis femper confequatur mediis. Verum quidem eft humorem in fibris , veluti tubis capillaribus , ascendere , at non ftatim conficere licet eodem modo id fieri , quo in animalibus. Quot alia inter diverfas rerum fpecies occurrunt exempla *Analogiæ* oppofita!

In

de *Analogie* aanloopen. In de Dieren ziet men een verschil van Kunne, maar zoude men hier uit veilig zonder het getuigenis van waarneemingen kunnen stellen, dat het ook by de Planten plaats hebbe, vooral wyl 'er zommige zyn, in welke de verschillende Kunne vereenigd word; 'er zyn 'er ook, in welke men geen bevruchting tot heden toe heeft kunnen zien, maar welke men gist, dat een vruchtbaar Zaad hebben; ja zelv onder de Dieren zyn zommige Man-wyven; 'er zyn 'er, die zonder paaring voortteelen, schoon zy van verschillende Kunne zyn. En de verwonderlyke waarneemingen op *Polypen* genoomen, die noch verwonderlyker dan de fabel van de *Hydra* zyn, schoon waaragtig, schynen alle onze redeneeringen, op de *Analogie* steunende, omver te stooten.

Schoon

In animantibus sexus diversitas obtinet, at tutone ex eo sine testimonio observationum colligi potuisset, eidem etiam in plantis locum esse? Cum præsertim sint aliæ in quibus sexus diversi uniuntur, nec desint in quibus nulla adhucdum fœcundatio potuit observari, sed quorum semen fœcundum esse suspicio est. Imo in ipsis animantibus sunt quædam Androgyna, sunt quæ speciem propagant absque congressu, licet diversitas sexus in iis obtineat. Jam stupendæ illæ quæ de *Polypis* captæ sunt observationes, fabula hydræ admirabiliores, veræ tamen videntur sane omnia nostra ratiocinia *Analogia* innixa conturbare.

Schoon nu dit en duizend andere voorbeelden, die men uit de Natuurlyke Historie gemaklyk neemen kan, aantoonen, dat men in Wysgeerige onderzoeken altoos beginnen moet van de waarneemingen, en nooit vergeeten, dat de verscheiden soorten door verscheiden zaaken onderling verschillen, zal echter de *Analogie* gebruikt kunnen worden, wanneer wy slechts die zaaken, die aan standvastige Wetten, en aan eene door God vastgestelde Order verbonden zyn, kunnen onderscheiden van anderen, die een aangenaame verscheidenheid van zaaken, en daarin de sierlykheid en vruchtbaarheid der Natuur betoogen.

Het zal hier niet ten onpas komen, dit met eenige voorbeelden te staaven. 'Er zyn lieden geweest, die meenden, dat de Planten uit verrotting gebooren wierden, en uit eenen gevalligen

Licet autem hæc & mille alia exempla ex Naturali Historia facile depromenda, satis probent ab observationibus Philosophandi initium ducendum esse, nec unquam obviscendum diversas rerum species multis inter se rebus differre, usui semper erit tamen *Analogia*, si tantum ea sollicite a se invicem distinguere noverimus, quæ constantiæ Legum, immutabilitatiq; ordinis a Deo stabiliti debentur, ab aliis, quæ gratam rerum varietatem naturaque in ea magnificentiam, & fecunditatem probant.

Non alienum a re erit nonnullis hoc exemplis illustrare. Fuerunt qui plantas ex putri nasci, fortuitoque causarum concursu generari putaverunt, quorum ineptam opinionem

gen zamenloop van oorzaaken ontftonden; welk onzinnig gevoelen de *Analogie* alleen genoegzaam tegenspreekt; want los door elkander gemengde oorzaaken kunnen geene regelmatige uitwerkingen voortbrengen; veel minder kan 'er eene uitwerking voortgebracht worden, die het verbazend werktuiglyk zamenftel der bewerktuigde ligchaamen nabootst; ook ziet men in de uitwerkingen, die uit eene speeling der Natuur voortkomen, zoo veel konst niet, dan in de geringfte Planten. Ook lochend niemand, dat de Planten, ten minften de meeste, uit haare Zaaden voortkomen, en wy hebben geene reden, om dit niet op allen toetepafen. Want de reden, waarom de Planten uit haare Zaaden voortkomen, is, dat de stoffe, volgens algemeene Wetten bewoogen, tot werktuiglyke ligchaamen voorttebrengen ongeschikt is; en niet meerder genoegzaam tot het voortbrengen van de grootfte, dan van de kleinste Planten, in wel-

nem sola fufficienter refellit *Analogia*. Nullus enim causarum temere permixtarum effectus regularis, tantoque minus qui stupendam organicorum corporum structuram imitetur, proferri potest, nec in iis quæ lufui naturæ debentur tantæ conspicitur ars, quanta in viliffimis plantis. Præterea plantas plerasque saltem ex fuis oriri feminibus negat nemo, nec ulla est ratio cur hoc non omnibus applicemus. Cur enim plantæ ex fuis oriantur feminibus, ejus cauffa est, quod materia secundum generales Leges mota ad formanda corpora Organica inepta fit; nec magis fufficiat maximis quam minimis plantis, in quibus haud minor se prodit ars, producendis. Quod si jam *Analogiæ*

welke laatsten geene mindere konst doorstraalt. Indien nu zekere Waarneemingen tegen het getuigen der *Analogie* zouden kunnen gesteld worden, zouden wy moeten erkennen, dat men meer op de Waarneemingen, dan op de *Analogie* moest betrouwen. Maar om dat wy de Zaaden van zommige Planten niet kunnen ontdekken, kan men geen besluit trekken, dat die Planten niet uit Zaaden voortkomen, wyl 'er zo veele andere dingen in de Natuur gevonden worden, die onze waarneemingen ontsnappen. Dit nochtans, dat in zommige Planten, die eenigen meenden, dat geene Zaaden hadden, dezelve eindelyk gelukkig ontdekt zyn, b. v. in de Flab (*Alga*), Eendekroos (*Lens palustris*). Dit, (herzeg ik,) toont allerduidelykst aan, dat alle onze Waarneemingen na dit punt der waarheid als het ware toeloopen, dat 'er geen dubbelzinnige of twyffelachtige Voortteelingen plaats hebben, maar dat zy bepaald zyn, het

welk,

testimonio observationes certæ opponi possent, his sane potius quam illi fidem adhibendam esse agnosceremus, at ex eo quod nonnullarum forte plantarum semina detegi non potuerint, confici nequit eas non ex seminibus oriri, cum tot alia occurrant in natura, quæ observationes nostras effugiant. Illud autem quod in nonnullis plantis, quæ carere seminibus aliqui arbitrabantur, ea tandem feliciter sint detecta v. g. in alga, lente, palustri, ostendit evidenter omnes nostras observationes versus hoc veritatis punctum veluti convergere, non dari generationes æquivocas, & incertas, sed eas esse determinatas, & præstabilatas, quod nisi ita esset haud posset intelligi cur

non

welk, indien zo niet was, men niet zoude kunnen begrypen, waarom 'er niet zomtyds eenige nieuwe soorten van Wezens ontstaan, en andere verdwynen. Dezelve *Analogie*, die de dubbelzinnige voortteelingen vernietigd, spreekt ook de veranderingen der Planten, in andere verschillende soorten tegen. Want, men begrypt ligtelyk, dat 'er geen reden kan gevonden worden, waarom zulke herscheppingen niet zomtyds, ja dikwerf noch in alle soorten zouden voorvallen; en waarom ook niet in de Dieren. Waarom by voorbeeld zouden, gelyk sommigen gedacht hebben, de Boomen in Lammeren, de Bladeren in Vogelen, de Vruchten in Wormen, de Graanen in Muizen niet kunnen veranderd worden. En indien dit niet tegen de Natuur der zaaken streed, dan zou het ook gemakkelyk kunnen gebeuren, dat de Planten Menschen voortbragten. Schoon nu dit gevoelen (omtrent de voortteeling de Planten) is,

non novæ rerum species certis temporibus oriantur, aliæque intereant. Eadem *Analogia* quæ destruit generationes æquivocas, refellit etiam plantarum in alias species diversas transmutationem. Facile enim intelligitur nullam profus excogitari posse rationem, cur, si tales Metamorphoses quandoque, non etiam sæpius, nec in omnibus speciebus contingerent, imo, cur non in ipsis etiam animalibus. Cur v. g. ut nonnulli putarunt, arbores in agnos, frondes in aves, fructus in Vermes, grana in mures transformari non possent, quæ si naturæ rerum non repugarent, facile etiam futurum esset, ut plantæ homines gignerent. Licet itaque opinio illa non fuisset observationibus

al eens niet door waarneemingen, die met zeer veele naauwkeurigheid, ja meer dan de zaak waardig is, gedaan zyn, tegengesproken wierd, zoude de *Analogie* alleen deszelvs valsheid aantoonen, en leeren, dat het veiliger is onoplettenheid in zommige Waarneemers, of kwaade trouwe te onderstellen, dan zulk eene onstandvastigheid in de Natuur, die tegen de ware order stryd, te vermoeden. Want het stryd niet tegen de order der zaaken, dat in het Dierenryk Muil-Ezels zyn, en in het Plantenryk Planten, die op dezelve wyze voortgeteeld zyn; wyl men, om Muil-Ezels voortteteelen, Dieren van verschillende Sexe, die in soort niet veel verschillen; en zulke Dieren en Planten, of onvruchtbaar zyn, of indien 'er eenige (gelyk zommige meenen) kunnen voortteelen, 'er echter door paaring van Muil-Ezels, van verschillende soort, geen nieuwe soorten tot in het oneindige voortgeplant zouden worden.

De

bus accuratissime, imo justo scrupulosius institutis confutata, sola eam *Analogia* falsitatis arguisset, docuisset que tutius esse incuriam in observatoribus quibusdam, vel etiam malam fidem, quam tantam in natura inconstantiam, ordini vero repugnantem, suspicari. Quod enim sint in regno Animali muli, & in vegetabili etiam Plantæ eodem modo generatæ, hoc nihil quidem ordini rerum officit, cum ad mulos procreandos conjungi debeant diversi sexus individua specie haud multum discrepantia, taliaque animalia, & plantæ, vel fecunditate careant; vel si qua forte speciem, ut nonnullis placet, propagare possint, haud nova mulorum diversæ speciei conjunctione, novæ iterum earum in infinitum enascerentur species.

Ana-

De *Analogie* dan, door Waarneemingen ge-
 staafd, en op dezelve steunende, toond, dat
 de bewerktuigde ligchaamen niet by geval, maar
 uit eene daar toe te vooren gevormde stoffe,
 die daar toe geschikt is, gebooren worden; en
 dat hunne soorten omschreeven en bepaald zyn
 op zulk eene wyze, als de aaneenschakeling
 der geschapen Wezens, en het allerwyste ver-
 band vorderd. Maar uit de overeenkomst van
 alle de geschapen Wezens, met de wetten ee-
 ner allerwyste order, te willen besluiten, dat
 de Natuur altoos dezelve middelen gebruikt,
 om haar einde te bereiken, en dat zy de voort-
 teeling en voeding van Planten en Dieren al-
 toos op dezelve wyze verrigt, zoude niet al-
 leen reukeloos zyn, maar ook stryden tegen
 het bewys, dat de Natuur de verscheidenheid
 met de overeenkomst zamenvoegd. Op dat
 wy dit met de bekendste voorbeelden bewyzen,
 zoude zelv dat, dat zommige Dieren levend,
 en

Analogia itaque observationibus confirmata, & inixa,
 probat organica corpora non temere, sed ex præformata
 & apte disposita materia oriri, eorumque species defini-
 tas esse, & determinatas, eo quidem modo quem requi-
 rit concatenatio rerum omnium, & sapientissima connexio.
 At ex hac rerum omnium cum ordinis sapientissimi legibus
 convenientia, conficere velle naturam iisdem semper me-
 diis uti ad suos fines obtinendos, propagationem, nutri-
 tionem Plantarum, & Animantium, eodem profus per-
 ficere modo, non temerarium tantum foret, sed etiam
 naturæ, diversitatem convenientiæ jungentis, testimonio
 repugnaret. Ut enim notissimis hoc exemplis comprobe-

en anderen eijerbaarend zyn , hebben kunnen doen denken , dat het niet tegen de Natuur ftrijd , dat 'er zommige Dieren zyn , die zoo wel levend- als ei-baarend zyn : dit door Waarneemingen waar bevonden zynde , zoude men , niet ten onregte , hebben kunnen gifsen , dat 'er nog meerder verwonderlyke eigenschappen zullen ontdekt worden , wyl wy de Natuur geen paa-len kunnen ftellen. Dus was , gelyk de groote BONNET zeer vernuftig zegt , de Bladluis , de Voorlooper van den *Polypus* , en de waarneeming van Dieren , die zoo wel levend- als ei-baarend zyn , was als het ware , het voorfpel van zoo veele verwonderlyke Verfchynzelen in de Dierlyke Waereld. Zie *Contemplation de la Nature* , Part. VIII. cap. xvi.

Dewyl

mus , vel id ipsum sane quod nonnulla Animantia sint vivipara , alia ovipara , suspicionem injicere potuisset non repugnare naturæ dari quædam Animantia , quæ tam vivipara sint , quam ovipara , quod ubi observationibus consentaneum deprehensum fuit , non inepte aliquis conjicere potuisset fore ut magis etiam admirandæ proprietates detegantur , cum Naturæ nulli possint a nobis poni limites. Fuit itaque ut ingeniose Magnus BONNETUS loquitur , curculio , *Puceron* præcursor Polypi , & observatio Animantium , quæ tam vivipara quam ovipara sunt , magis admirandis in Animali mundo Phænomenis præludebat. Vide *Contemplation de la Nature* , Part. VIII. cap. xvi.

Cum

Dewyl wy ons derhalven bezig houden met het onderzoek der Eigenschappen na te gaan, die tot de verscheiden foorten van geschaapen Wezens behooren, schynt het, (om niet door een uiterlyke schyn van *Analogie* bedroogen te worden) dat wy op het volgende naauwkeurig agt moeten geeven: Wy moeten altoos in het oog houden, dat onze kennissen van verscheidene foorten niet dan betrekkelyk zyn, en dat wy dezelve alleen verschuldigd zyn aan de zeer bepaalde menschelyke wyze van de zaaken te begrypen, en dat 'er tuschen die, welke ons het naast aan elkander schynen te komen, 'er noch middelfoorten kunnen bestaan. Nooit moet het verschil, en de verscheidenheid der geschaapen Wezens, naar de geringe maat van onze kennis, afgemeeten worden; maar men moet veel eer denken, dat de eigenschappen, het zy wy dezelve ontdekt hebben, het zy zy noch onbekend zyn, op alle mogelyke wyzen

Cum itaque versamur in rerum ad diversas species pertinentium proprietatibus investigandis, ne externa aliqua *Analogiæ* specie decepti nubem pro? Junone amplectamur, hæc caute videntur observanda esse. Haud obliviscendum est notiones nostras specierum diversarum esse solummodo relativas, deberique humano res concipiendi modo maxime limitato, inter eas quæ nobis proximæ videntur species posse alias existere medias. Nunquam varietas rerum exiguo cognitionis nostræ modulo metienda est, sed potius cogitandum proprietates vel a nobis detectas, vel adhuc ignotas omnibus modis possibilibus combinatas, permixtas

que

zen zamengefchikt en door elkander gemengd zyn. Indien dus de Planten, het zy door botten of inenten, voortgeteeld worden, ftyd het tegen de *Analogie* niet, dat zommige Dieren, en de Polypen, op dergelyke wyze voortteelen, wyl de Wet van agtereenvolging, welke de Natuur altoos bedoeld, ons overreed, dat 'er zulke foorten kunnen en moeten beftaan, die door deeze eigenschappen tot het Dieren-, en door anderen tot het Groeibaare Ryk behorende, deeze beiden, als het waare, verbinden. En inderdaad de groote LEIBNITZ, zegt men, dat de verwonderlyke eigenschappen der Polypen voorzegt heeft: De algemeene eindogmerken der zaaken moeten van de byzondere, en de middelen moeten van de eindens naauwkeurig onderfcheiden worden. De *Analogie* immers word met beter uitflag op de algemeene, dan op de byzondere, beter op de eindens, dan op de middelen toegepast. En het

que esse. Ita cum plantæ propagentur tam ope gemmæ, five oculi, quam per incisionem, haud sane *Analogiæ* naturæ repugnat animantia quædam, & Polypos, similibus propagari modis, cum ipsa lex continui, cujus Natura rationem semper habet, suadeat existere posse, imo debere, tales species, quæ his proprietatibus ad Animale, aliis ad vegetabile regnum pertinendo, diversa hæc regna veluti conjungant. Sane summus LEIBNITIUS admirandas polyporum proprietates dicitur prædixisse. Fines rerum generales a peculiaribus, media a finibus, sollicitè distingui debent. Felicius enim *Analogia* applicatur generalibus, quam specialibus, finibus, quam mediis. Na-
tu-

het is zo zeker, dat de Natuur zeer wysfelyk voor de behoudenis der foorten gezorgd heeft, dat het geheel dwaas zoude zyn dit in twyffel te trekken; maar zy bereikt het zelve algemeene einde door verscheiden middelen na de verscheidenheid der Dieren. Men kan derhalven uit het geen men in een zeker samenstel van deelen, in eene foort van Dieren ziet, besluiten dat hetzelve tot hun behoud noodzakelyk is, maar niet dat andere foorten, schoon naby dezelve, juist mede zulk een samenstel hebben; by voorbeeld de Ganzen, Hoenders, Eenden hebben eene zeer dikke Maag, die zeer vleezig is, doch dit vind men niet in de Roofvogelen, in welker Maag de spyzen door een maagsap zachter gemaakt en ontbonden worden. Men begrypt ligtelyk, dat het zelve einde door verscheiden middelen bereikt kan worden, maar men kan van de *Analogie* der bekende middelen

turam conservacioni specierum omnium sapienter prospexisse tam certum est, ut stultum prorsus foret id in dubium revocare; at eundem finem generalem variis prorsus pro diversitate animantium assequitur mediis. Ex eo itaque quod in aliqua animantium specie certa partium structura obtineat, colligere quidem licet eandem esse ad ejus conservacionem necessariam, non autem alias etiam species quantumlibet vicinas eadem gaudere. Est v. g. in anseribus, gallinis, anatibus ventriculus crassissimus, mire carnosus, non autem in volucris rapacibus, in quarum ventriculo cibi a succo gastrico emolliuntur. Ubicunque facile intelligitur potuisse eundem finem diversis obtineri mediis, ab *Analogia* Mediorum cognitorum ad incognita argu-

len tot de onbekende niet redeneeren. De Aarde verder van de Zon afstaande, dan *Venus* of *Mercurius*, heeft haaren Wagter; *Jupiter* en *Saturnus* hebben de hunnen; kan men hier uit besluiten, dat *Mars*, die verder van de Zonne af is dan de Aarde, ook zynen Wagter hebbe? Immers zeker niet, wyl dit ontbreken van eenen Wagter, ligtelyk door andere middelen kan verholpen worden, en wy alle de wyzen van handelen der Natuur niet kennen. Onder die, welker zamenhang wy niet schynten te kunnen ontdekken, moeten wy ook geen moeite doen, om dezelve aan de *Analogie* te onderwerpen. Wie, by voorbeeld, zal uit de uitwendige gedaante van eene Plant bepaalen, of zy een onderscheid van Sexe toelaat; wie zal haare krachten bepaalen? Wie zal uit de grootheden der Dwaalsterren, of haare affstanden van de Zon, de Tyden der dagelyksche om-

argumentari haud licet. Terra magis a Sole quam *Mercurius* & *Venus* remota Satellitem suum habet, quibus gaudet *Jupiter* etiam *Saturnusque*. Num ex hoc colligi potest suum *Martem* etiam habere Satellitem, magis a Sole quam tellurem remotum? Non certe, cum defectus ejus facile aliis modis suppleri potuerit, nec nobis omnes naturæ agendi rationes sint perspectæ. Inter quæ nulla connexio detegi videtur posse, de iis *Analogiæ* submittendis, nequidem laborandum est. Quis v. g. ex externa plantæ forma definiet utrum sexus discrimen admittat, quis vires ejusdem colliget? Quis seu ex magnitudine, seu distantia Planetarum a Sole, revolutionis diur-

omwenteling bepaalen? Men moet altoos denken, dat men op alle mogelyke wyzen de eigenschappen der geschaapen Wezens moet onderzoeken, en niet ten eersten op eenige uiterlyke overeenkomst moet blyven stilstaan, want 'er voegd zich dikwyls eene groote strydigheid van hoedanigheden by eene uiterlyk overeenkomende gelykheid. 'Er zyn by voorbeeld doodelyke Planten, die de gedaante van heilzaame hebben.

Het zal ons vooral veel helpen, de meer byzondere en zeldzaame verschynzelen wel te kennen, om te weten, hoe verre het onderscheid van gelyke zaaken zich uitstrekt, en aan welke uitzonderingen de regels, die algemeen schynen konden, onderworpen zyn; op dat wy uit geen willekeurige *Analogie* dat geene zouden willen afleiden, dat uit enkele waarneemingen

næ tempora determinabit? Perpendendum semper est; in proprietates rerum omnibus modis, qui in nostra sunt potestate, esse inquirendum, nec externæ cuidam convenientiæ præcipitanter acquiescendum. Externæ enim similitudini maxima se quandoque jungit qualitatium repugnantia. Dantur v. g. Plantæ lethales, salubrium speciem mentientes.

Juvabit præcipue singularia, & rariora Phænomena perspecta habere, ut sciamus quousque rerum, licet similitum, diversitas se extendat? Qualibus regulæ, quæ generales videri possent, exceptionibus sint obnoxia? Ne ex arbitraria Analogia conficere velimus, quod ex Solis

gen moet geleerd worden. De *Analogie* echter bedriegt niet, schoon toegepast op verscheiden soorten van natuurlyke ligchaamen, terwyl wy zien, dat door derzelver verschil geene hoedanigheid of wet veranderd word. Het word door zeer veele waarneemingen, in het Dieren- en Planten-Ryk genomen, gestaafd, dat de bewerktuigde ligchaamen uit eene te voren gevormde stoffe hunnen oorsprong hebben. De Waarneeming van den onsterfelyken HALLER is bekend, door welke hy beweezen heeft dat het geel of de dooijer van het Ey het Ingewand van het Kuiken maakt; om van veele anderen niet te spreken. Wat nu kan men uit die en veele andere dergelyke waarneemingen besluiten? Zeker dit: dat schoon verscheidene soorten van Dieren en Planten op verscheidene wyzen kunnen voortgeplant worden, echter ieder bewerktuigd ligchaam vereifcht, dat het

observationibus discendum est. Haud vero fallit *Analogia* diversis licet rerum naturalium speciebus applicata, cum aliquam seu qualitatem, seu legem varietate earundem non mutari intelligimus. Corpora organica ex præformata oriri materia plurimis observationibus, in regno Animali, & vegetabili captis confirmatur. Nota est immortalis HALLERI observatio, qua comprobavit flavam ovi partem intestina pulli constituere, ut plures alias taceamus. Quid autem ex ea, aliisque affinibus cum ratione conficitur? Hoc certe, diversas quidem Animalium, Plantarumque species variis modis propagari posse, at hoc cuique organico corpori competere, illud non nisi ex præformata oriri posse materia, seu illa sit hic ibique, ut non-

het niet kan gebooren worden , dan uit een te vooren daar zynde stoffe , het zy dezelve hier en daar verftrooid zy , gelyk zommige meenen , het zy beslooten in een oneindig getal van in elkander beslooten Eijeren ; want tot dit punt zien wy dat alle waarneemingen zamenloopen , en wy hebben geen reden om te gelooven , dat deeze algemeene Wet aan uitzonderingen zoude onderhevig zyn ; wyl zelv de gewoone vermenigvuldiging der Polypen door deeling , met eene te vooren daar zynde bewerktuigde stoffe , kan overeengebragt worden.

Verder moet men de algemeene , het zy wetten of hoedanigheden , wel onderscheiden van die , welke uit de verscheidenheid der soort voortvloeijen. Deeze toonen de order en de standvastigheid der Natuur , en geene derzelve vruchtbaarheid , die men niet genoeg bewonderen kan. Even als de zwaartekracht de

Ver-

nonnullis placet , dispersa , seu ovis , se mutuo in infinitum continentibus , inclusa. Versus enim hoc punctum omnes observationes convergere animadvertimus , nullamque rationem habemus suspicandi generalem hanc Legem exceptionibus obnoxiam esse , cum ipsum Polyporum divisionis ope perfici solitam multiplicationem , cum materiae Organicae praesistentia conciliari posse intelligamus.

Generales proinde seu qualitates , seu leges , ab illis quae diversitati speciei debentur , sunt sollicitè distinguendae. Illae enim probant ordinem , & constantiam Naturae , haec foecunditatem nunquam satis admirandam. Ut

Verfchynzelen in het Waereld - geftel voortbrengt , dus brengt de prikkelbaarheid (*Irritabilitas*) de Verfchynzelen van het Dierenryk voort. Gelyk de zwaartekracht werkt op *Saturnus* en de Aarde , zo werkt de prikkelbaarheid op den Mensch en het geringfte Dier. Wanneer 'er eene hoedanigheid , of eene Wet ontdekt is , die niet afhangt van de verfcheidenheid der foorten , maar die aan de algemeene eind oogmerken verbonden is , behoeft men niet te vreezen , om dezelve zoo verre uit te ftrekken , als zy , zonder eenen fprong te maaken , fchynt uitgeftek te kunnen worden ; op dat ons niet het zelve gebeure , als den grooten KEPLERUS , die , na de waare gedaante van den loopbaan der Dwaalfterren ontdekt te hebben , zyne uitvinding niet op de Staartfterren durvde toepafsen , als zynde door eenige vooroordeelen verhinderd.

Wy

gravitas producit systematis mundi , ita irritabilitas regni Animalis Phœnomena. Ut ejus eadem est cauffa in Saturno , & Terra , ita hujus in homine , & viliffimo Animali. Cum lex aliqua , aut qualitas , a diverfitate fpecierum non dependens , fed cum generalibus connexa finibus detecta est , non est verendum eam eoufque extendere , quoufque fine saltu videtur extendi poffe , ne fecus idem nobis , quod fummo KEPLERO , eveniat , qui poftquam veram orbitæ Planetarum figuram detexiffet , inventum fuum præjudiciis quibusdam impeditus , cometis applicare non est aufus.

Tuto

Wy fchynen ook veilig uit de *Analogie* te moogen redeneeren, wanneer de daar uit afgeleide redenen, door de algemeene *Analogie* der Wezens, of door derzelve overeenkomst en zamenstemming bevestigd word. — Dat de Dwaalsterren, by voorbeeld, door redelyke Wezens bewoond worden, word daar uit niet alleen opgemaakt, om dat zy gelyk zyn aan onze Aarde, maar ook, om dat niets in de Natuur onvrugbaar of onbruikbaar is, maar alles zyn gebruik heeft. Maar wat aangaat de gedaante en de levenswyze der Inwoonderen, het geen zommige 'er van gezegd hebben, zyn loutere gisfingen, wyl wy geene paalen aan de vrugbaarheid en verscheidenheid der geschaapen Wezens in de Natuur stellen kunnen; waar uit ook kan opgemaakt worden, dat dit gevoelen niet kan verzwakt worden, het zy door het verschil, dat 'er tusfchen de Maan en de Aarde is, het

Tuto etiam ex *Analogia* videmur argumentari posse, cum rationes inde petitæ universali rerum omnium *Analogia*, vel harmonia confirmantur. — Planetas v. g. a creaturis rationalibus habitari, non tantum ex eo colligitur quod telluri nostræ sint similes, sed etiam quod nihil sit sterile, nihil incultum, in Natura, omnia habent suos usus. Quæ vero de forma, moribus incolarum, quos habent, a nonnullis sunt probata, meræ sunt conjecturæ, cum non possint a nobis fines naturæ fecunditati & varietati rerum poni. Ex quo etiam intelligitur non posse eam opinionem labefactari vel diversitate quæ inter Lunam telluremque intercedit, vel eo, quod si Planetis incolæ debeant adscribi, tum ne Cometis quidem sint denegandi, quod

het zy door te stellen , dat wanneer men Inwoonders aan de Dwaalsterren toefchryft , men dezelve aan de Staartsterren niet weigeren kan , het geen niet fchynt te kunnen zyn , wyl de Staartfter van 1680. zoo na by de Zon geweest is , dat deszelvs Inwoonders zouden hebben moeten verbranden , gelyk de Heer d'ALEMBERT redeneert. Want het geen uit de algemeene eind oogmerken , en uit de order van zaaken te regt befloten word , kan wegens de verfcheidenheid der dingen , die altoos ons begrip te boven gaat , niet in twyffel getrokken worden.

Wy moeten de *Analogie* ook niet mistrouwen , fchoon de gelykheid tusfchen verfcheiden geflagten en foorten , ten opzichte van het eene of andere Wezen , zoo volmaakt is , dat wy zien , dat het verfchil , dat ons voorkomt , niet bekwaam is om dezelve te verbreeken. De werkingen van fommige Dieren en hunne ledema-

maa-

quod videtur non posse fieri, cum Cometa qui Anno 1680. apparuit, tam prope ad Solem accesserit, ut incolæ ejus exuri debuissent, prouti Argumentatur d'ALEMBERTIUS. Ea enim quæ ex generalibus finibus, ordineque rerum omnium juste colliguntur, non possunt ob solam diversitatem rerum, quæ major semper est quam ut a nobis concipi queat, in dubium revocari.

Nec proinde *Analogiæ* debemus diffidere cum similitudo inter diversa licet genera, & species respectu rei aliqujus tam perfecta est, ut diversitatem quæ occurrit nihil ad eam infringendam valere haud difficulter intelligamus.

maaten komen met de onze zo overeen, dat men niet kan twyffelen, dat zommige hunner met eene gevoelige ziel, en zelv met zeker verstand begaafd zyn: maar het is zeker, dat het verschil, dat wy met onze oogen zien, uit de verscheidenheid der ligchaamen, der hersenen, ja uit de verschillende ziels-vermogens, kan en moet verklaard worden, wyl de gewaarwording (*sensatio*), van dewelke 'er zulke doorflaande bewyzen in dezelve zyn, geen grooter *Analogie* met de bewegingen van eene logge stoffe heeft, dan de kennis (*cognitio*); maar de natuur der zaaken zelve, steeds door verandering bestaande, verscheidenheid vereischt. Waaruit (om 'er dit ter loops by te voegen) men begrypen kan, dat de onderstelling van hen die meenen, dat de zielen der Menschen en van alle Dieren volmaakt gelyk zyn, en de verscheidenheid der handelingen alleen uit het verschil der ligchaamen aflei-

mus. Brutorum nonnullorum operationes, membraque nostris tam *Analoza* sunt, ut ea Anima sentiente, imo etiam intelligentia quadam prædita gaudere non possit dubitari, diversitatem autem quæ incurrit in oculos ex varietate corporum, cerebri, imo & ex diversis Animarum viribus, posse & debere explicari certum est, cum non majorem *sensatio*, cujus tot in eis sunt indicia, cum motibus materiæ inertis, quam *cognitio Analogiam* habeat, diversitatem autem rerum ipsa natura, varietate gaudens, requirat. Ex quo, ut obiter addamus, intelligi potest eorum hypothesin, qui Animas hominum, Animantiumque omnium perfecte similes esse censent, operationumque varietatem a Sola diversitate corporum repetunt, constan-

afleiden, aanloopt tegen de standvastige *Analogie* der Natuur van de Wezens, die met de onveranderlykheid der Wetten altoos verscheidenheid paart, en die niet minder in vrugtbaarheid dan eenvoudigheid haar vermaak schynt te vinden.

Tot dus verre handelden wy over de toepassing der *Analogie* op zekere algemeene Eigenschappen, die door vergelyking der uitwerkingen moeten ontdekt, en aan elkander verbonden worden, en de verschillende verschynzelen, tot dezelve Wetten te brengen, en de overeenkomst der zaaken zelv in haare verscheidenheid waarteneemen en te erkennen. Thans blyft 'er nog overig, dat wy kortelyk nagaan, op welk eene wyze deeze *Analogie* kan toegepast worden, om de algemeene Wetten der Beweeging te vinden of te betoogen; de uitwer-

ti *Analogia Naturæ rerum, varietatem, Legum immutabilitati semper jungentis, fœcunditateque haud minus ac simplicitate gaudentis, repugnare.*

Egimus de applicatione *Analogiæ* ad generales quasdam proprietates effectuum collatione detegendas, easque inter se connectendas, Phœnomena diversa ad easdem leges revocanda, & convenientiam rerum in ipsa earundem diversitate observandam, ac agnoscendam. Restare videtur, ut quomodo ea generalibus motus legibus invenientis, aut demonstrandis, effectibus ex suis causis explican-

werkingen uit haare oorzaaken te verklaaren ; onderstellingen uitte vinden of te onderzoeken. Het is bekend , dat de werktuigkundige Wetten kunnen gebragt worden tot de traagheid , tot de zamenstelling der beweging , en tot het evenwigt der ligchaamen. Dat de ligchaamen eene traagheid hebben , maakt men op uit de *Analogie* , die op waarneemingen steunt ; wyl men ligt begrypt , (wat ook sommigen volgens *Pater Boscovisch* meenen mogen ,) dat de ligchaamen niet van zelv uit de rust in de beweging overgaan , noch de rigting en snelheid die zy verkreegen hebben , uit zich zelve kunnen veranderen ; het welk ook zeker de reden is , waarom 'er order in de verschynzelen waargenomen word , en dat 'er geen willekeurige , maar zekere en bepaalde veranderingen in de gantsche Natuur gebooren worden. En op dezelfde wyze geeft de *Analogie* zelve de wetten der

za-

candis , hypothesibusque excogitandis , vel examinandis adhiberi possit , paucis exponamus. Leges Mechanicas revocari posse ad inertiam , Compositionem Motus , & Æquilibrium Corporum , notum est. Inertiam vero competere debere corporibus ex ipsa *Analogia* , observationibus innixa , colligitur , cum facile intelligatur (quidquid nonnulli cum Buscovicio velint) corpora nec ex quiete in motum sua se sponte conjicere ; nec directionem , & celeritatem quam habent immutare posse , quæ sane est ratio cur ordo in Phœnomenis observetur , nec qualescunque mutationes , sed certæ , & determinatæ in rerum natura oriantur. Haud absimiliter Leges motus compositi ipsa dicitur *Analogia* , cum in eo casu quo Angulus directionis

zamengestelde beweging op; wyl in het geval, wanneer de hoek der rigting van twee krachten regt is, (tot welk alle de anderen kunnen gebragt worden) de beide machten of vermogens niet anders dan zoodanig een geheele en volkomen uitwerking kunnen voortbrengen, indien het ligchaam in eene schuinsche (*diagonaale*) lyn bewoogen word. Ook leerd de *Analogie* de Wetten van Evenwigt; want het stemt met haar overeen, dat lichamen, die eene snelheid hebben, geëvenredigd aan eene omgekeerde reden van hunne *Massa's*, in evenwigt zyn.

Maar zo vaak wy de *Analogie* zoeken toepassen, om algemeene Wetten te vinden of te betoogen, moet men in dezelve den leidraad der waarneemingen volgen; wyl het anders ligt kan gebeuren, dat men de Natuur eerder wetten schynt opteleggen, dan de geenen, welke haar opgelegd zyn, te leeren kennen. CAR-

TE-

duarum virium est rectus (ad quem reliqui reduci possunt) non nisi ita utraque potentia effectum integrum, & plenum producere possit, si corpus in Diagonali moveatur. Leges etiam æquilibrii ipsa Naturæ *Analogia* docet, cui sane est conveniens corpora, celeritates *Massis* inverse proportionales habentia, in æquilibrio esse.

At quotiescunque *Analogiam* Legibus generalibus inveniendis, vel demonstrandis conamur applicare, ea certe filo observationum dirigenda est, cum secus facile veniat ut Leges potius Naturæ ferre quam latas ab ea discere videamur. CARTESIO rerum ordini consentaneum apparebat

TESIUS meende, dat het met de order der zaaken overeen kwam, dat dezelve hoeveelheid van beweging in het Heelal altoos behouden wierd, schoon alle Veiſchynzelen, die hem voor de hand kwamen, hem de valsheid van dit gevoelen konden aantoonen; ja de Wetten der beweging, uit deeze onderſtelling afgeleid, worden door de *Analogie* tegengeſproken. Om dit met een enkel voorbeeld optehel- deren, wat kan 'er meer tegenſtrydigs tegen de order der Natuur bedagt worden, dan dat hy genoodzaakt wierd te ſtellen, dat evengelyke ligchaamen, met dezelve ſnelheid tegen elkan- deren inloopende, met dezelve kracht van be- weeging, als welke zy voor de botſing hadden beiden zullen te rug ſpringen; maar indien de *Maſſa* van het eene ligchaam maar een weinig veranderd word, het dan geſchieden zal, dat het kleindere ligchaam, wel even als in het voorige geval, zal te rug ſpringen, maar dat het

rebat eandem in Univerſo motus quantitatem ſemper con- ſervari, cujus principii falſitatem obvia quæque Phæ- nomena ei oftendere potuiſſent, imo Leges motus ex ea deductæ hypotheſi ipſa fuerunt *Analogia* confutata. Ut enim unico hoc exemplo illuſtremus, quid ordini Na- turæ magis contrarium fingi poteſt quam quod ſtatueri coactus eſt ille: Corpora æqualia eadem in ſe celeritate incurrentia, utraque eadem qua ante collisionem prædita erant motus quantitate reſilire, ſi autem Maſſa unius vel tantillum minuatur, tum futurum eſſe ut corpus minus quidem æque ut in priori caſu reſiliat, majus autem in- tegra ſua celeritate in eandem plagam, in quam ante incur- ſum

het grootste met zyne geheele snelheid, met welke het voor de botsing bewoogen wierd, in zyne beweging zal voortgaan, volgens dezelve streek, die het voor de botsing had. Want wie zal kunnen denken, dat de Natuur zich zelve zoo ongelijk is, dat zy door de minste verandering van omstandigheden, uitwerkingen voortbrengt, die vlak tegen elkander aanloopen; daar het veeleer ligtelyk te zien is, dat de veranderingen der Verschynzelen moeten geschikt zyn na de veranderingen der oorzaaken.

Hieruit kan men ook gemakkelyk opmaaken, wat het gebruik der Eindoorzaaken is in het vinden of betoogen van de Wetten der Werktuigkunde. Want, offchoon men niet kan loochenen, dat de algemeene Wetten der Beweging overeenkomen met de hoogste Wysheid, staat het nochtans ons, die onweetend zyn van de oogmerken Gods, niet vry, uit dat, het geen
meer

sum ferebatur, moveri pergit. Quis enim tam male sibi constare naturam suspicabitur, ut minima licet circumstantiarum mutatione effectus tam sibi e Diametro contrarios producat, cum potius facile appareat mutationes Phœnomenorum variationibus caussarum attemperatas esse oportere.

Ex quo etiam intelligi potest quis sit caussarum finalium in Legibus Mechanicæ inveniendis, vel demonstrandis usus. Utut enim negari nequeat generales motus, leges perfectissimæ sapientiæ convenientes esse, neque tamen nobis in finium divinorum ignoratione versantibus ex eo quod

meer met de order en eenvoudigheid der Natuur overeenkomt, te besluiten, dat het wezentlyk zo is; ten zy die gissing door Waarneemingen gestaafd word, van welke Waarneemingen de voorzichtig redeneerende Wysgeeren schynen te moeten beginnen, en dus eindelyk tot de beschouwing der Goddelyke Oogmerken te moeten opklimmen, wyl anderszints de toepassing der Eindoorzaaken, noodwendig onzeker, willekeurig, en aan geduurige tegenstrydigheden onderworpen word. De twisten over de Wet van Geduurzaamheid konnen hier ten voorbeelde strekken. Wyl men daarop in de botzing van twee harde ligchaamen niet schynt gelet te hebben, heeft dit zommigen doen overhellen, om aan alle ligchaamen eene Veerkracht toe te kennen; anderen, om alle aanraaking der ligchaamen te loochenen, die zeker echter beter zouden gedaan hebben met de

quod aliquid ordini, & simplicitati naturæ magis conveniens videatur, statim conficere licet idem revera obtinere, nisi conjectura observationibus confirmetur, a quibus sobrie philosophantibus videtur esse incipiendum, & ita demum ad considerationem finium divinorum adscendum, cum secus finalium causarum applicationem reddi oporteat incertam, vagam, perpetuisque controversiis obnoxiam. Exemplo esse possunt disputationes de Legge continuitatis, cujus cum in collisione durorum corporum haud videatur haberi ratio, id nonnullos induxit ad elasticitatem omnibus corporibus adscribendam, alios ad omnem corporum contactum negandum, qui rectius sane observationibus veram hujus legis ad effecta applicationem de-

de waare toepassing van deeze Wet op de uitwerkingen vooraf door Waarneemingen te bepalen, voor dat zy'er zulke gevolgen uit trokken. En inderdaad, het is niet beneden den Wysgeer of zyns onwaardig, de overeenkomst der algemeene Wetten, door Waarneemingen gestaafd, met de Goddelyke Wysheid, in volle daglicht te zetten, of ook eenige zaaken, uit haare order en eindoogmerken aan een yder ten eersten blykende, te gissen of te vermoeden, maar het is niet geoorloofd eenige Wet voor algemeen, zeker en onveranderlyk op te geven, ten zy die door de ondervinding en de *Analogie*, met dezelve overeenkomende, en niet slegts door redeneeringen, die schoon schynen, bevestigd worde.

Hy die de veranderingen, welke in de Natuur voorvallen, uit de gedaante der Ligchaamen, uit hun zamenstel, botsing en onderlinge wer-

definivissent, priusquam tales ex ea consequentias elicissent. Haud sane est indignum Philosopho legum generalium, observationibus confirmatarum convenientiam cum divina sapientia in lucem protrahere, vel etiam nonnulla ex ordine rerum, finibusque, in oculos cujusvis incurrentibus, conjicere, suspicari, vel colligere, non autem licet Legem quamcunque pro universali, certa, & inviolabili, venditare, nisi experientia, & *Analogia* illis attemperata, non solis rationibus speciosis, confirmetur.

Qui mutationes quæ in Natura rerum contingunt convenienter generalibus Mechanices Legibus, proprietati-

bus-

werking konde verklaaren, overeenkomstig met de algemeene Wetten der Werktuigkunde, en met de algemeene eigenschappen der stoffe, die zoude de waare oorzaaken der Verschynzelen kennen. Maar zoo verre is de menschelyke kundigheid niet gevorderd: en men twyffeld met reden, of zy ooit zoo verre komen zal: want de eigenschappen der ligchaamen, die dikwyls genoeg voorkomen, en meer of minder algemeen zyn, gelyk de Zwaarte, de Veerkracht, en veele andere, zyn noch door geen werktuigelyke reden klaar en duidelyk opengelegd. Schoon men niet kan twyffelen, dat ten minsten zommigen eene werktuigelyke oorzaak hebben. Jaa men heeft zelfs tot noch toe niet alle de Verschynzelen, tot deeze hoedanigheden, die byvoegelyke (*secundariæ*) mogen genoemd worden, kunnen herbrengen. De Wysgeeren nochtans meenen, dat het hen vry staat

te

busque materiæ universalibus, ex corporum figura, structura, & impulsu explicare possit, is veras Phœnomenorum causas cognitâs haberet. At necdum eousque pervenit humana cognitio, imo merito dubitatur an unquam perventura sit? Proprietates enim ipsæ satis obviæ, magis, minusque universales, quales sunt gravitas, elasticitas, & multæ aliæ, a nemine adhucdum sunt Mechanica ratione satis perspicue & sufficienter explicatæ, licet nonnullarum saltem adesse causas Mechanicas non possit dubitari. Imo nec omnia Phœnomena ad qualitates has, quæ secundariæ dici queunt, reduci adhucdum poterunt. Licere tamen sibi putant Philosophi tentare utrum Phœnomena ex causis quibusdam vel in sensus incurrentibus,

te beproeven, of zy de Verschynzelen kunnen verklaren uit oorzaaken, die voor de zintuigen vatbaar zyn, of die goedgekeurd worden door *Analogie*, door middel van eene waarschynelyke onderstelling, dewelke meer of min tot eene Natuurkundige zekerheid nadert. Het zal derhalven niet vreemd van myn onderwerp zyn, kortelyk iets te zeggen omtrent het maaken, toepasfen, en beoordeelen van zulke onderstellingen.

Men fchynt wel niet te moeten twyffelen, dat men, om zommige meer zeldzaame uitwerkingen, werktuigelyk te verklaren, eene stoffe te hulpe neemen moet, die fyner is dan de Lucht, en meer veerkracht heeft, en dat 'er zulk eene stoffe aanwezig is, toonen de verschynzelen der Electriciteit en anderen.

Maar

bus, vel *Analogia* comprobatis explicare possint, ope hypotheseos alicujus verosimilis, ad Physicam certitudinem magis, minusque accedentis. Haud itaque a proposito alienum erit nonnulla circa tales hypotheses formandas, adhibendas, examinandasque observanda, in medium proferre.

De eo quidem haud videtur dubitandum esse, ad rariores effectus Mechanice explicandos secure materiam aliquam aëre subtiliorem, majori præditam elasticitate advocari, quam existere Phænomena electricitatis, aliaque probant.

At

Maar wanneer de onderstelling eene byzondere zamenstelling in de ligchaamen vereifcht , word zy valsch en verdagt , als de waarnemingen en de *Analogie* haar niet toevallen. Want de Natuur bereikt haare eindens , op zoo veele en zulke verschillende wyzen , en zoo dikwyls door zulke , die in den eersten opslag tegen de meest geschikte aanloopen , dat het niet zeer waarschynelyk is , dat wy alleen door gissen de waare reden van haare handelingen zullen ontdekken. Dus schynt het zeer na een harsfenschim te zweemen , het geen **CARTESIUS** bedagt heeft , omtrent de deeltjes der fyne stoffe , die schroefswyze met drie streepen gedraaid en uitgehold zyn , en dat die , welke van de Zuidpool koomen , niet op dezelve wyze in een gedraaid zyn als die , welke van de Noordpool koomen. Maar de onderstelling van **FRANKLIN** , een onderscheid stellende tuschen de stellige en ontkennde

Elec-

At ubi peculiarem in corporibus structuram requirit hypothesis , suspecta falsitatis redditur , nisi ei faveant observationes , vel *Analogia*. Tot enim tamque diversis modis natura suos fines assequitur , tam sæpe iis qui prima fronte accommodatissimi videntur contrariis , ut vix sit verosimile nos sola conjectura veram ejus agendi rationem detecturos. Ita facile apparet figmentum redolere ea , quæ **CARTESIUS** , de particulis materiæ subtilis , tribus striis in modum Cochlearum intortis , excavatis , & iis quæ a Polo Australi veniunt , non in easdem partes intortis in quas sunt illæ , quæ veniunt a Polo Boreali , commentus est. Hypothesis autem **FRANKLINI** , dis-

XXII. Deel. N cri

Electriciteit, door de waarneemingen zelve aan de hand gegeven zynde, is van die verdenking vry, en waardig, dat men Proeven doe, om dezelve te betoogen, of te bepaalen.

Maar indien ook de Waarneemingen en de *Analogie* aan een onderstelling gunstig schynen, moet nauwkeurig onderzocht worden: ———
 Hoedanig zyn de bewegingen, die men aan de fyne stoffe toeschryft? Kan men uit de Eigenschappen, die men aan dezelve toeschryft, en daar de *Analogie* niet tegenspreekt, by voorbeeld, de fynheid, veerkracht, op eene verstaanbaare wyze verklaaren, hoe en waarom de vereischte bewegingen in dezelve ontstaan, voortgezet, en behouden worden? Zyn ook de bewegingen genoegzaam, om de verschynzelen op dezelve wyze en order voort te brengen, als men dezelve ziet?
 Zoude

crimen positivæ ac negativæ electricitatis statuens, cum ab ipsis observationibus suggesta sit, hoc vitio non laborat, dignaque est cujus vel probandæ, vel limitandæ causâ experimenta capiantur.

Quod si jam hypothesi observationes & *Analogia* aliquo saltem modo favere videantur, hæc sollicite examinari debent. Quales sint motus subtili materiæ adscripti? Num ex proprietatibus ei non inventa *Analogia* attributis, v. g. subtilitate, elasticitate, modo intelligibili possit explicari, cur, & quomodo motus requisiti in ea orientur, propagentur, conserventur? An motus illi sufficient ad Phænomena eodem modo & ordine quo observantur producenda?

An

Zoude men met het zelve recht geen tegenstrydige bewegingen aan de fyne stoffe kunnen geeven, en zoude de verschynzelen, die tegen de waargenoomene stryden, even zoo gemakkelyk kunnen verklaard worden? Indien de verklaring der zwaartekracht van CARTESIUS aan deeze Wetten getoetst word, zal zy van zelv vervallen, schoon zy door de *Analogie* der wateragtige Draaikringen eenizints schynt te kunnen worden opgehelder. Want, al eens gesteld zynde, dat 'er zulk eene beweging der fyne stoffe, evenwydig aan de Evennagtslyn, plaats hebbe, dan zouden de zwaare Ligchaamen niet naar het middelpunt der Aarde, maar naar de middelpunten van verscheiden aan de Evennagtslyn evenwydige cirkels vallen. Indien men, om deeze zwaarigheid weg te neemen, steld, dat de fyne stoffe in groote cirkels beweogen word, zal men niet begrypen, hoe

An non eodem jure contrarii motus subtili matetiaë effingi possent, Phænomenaque observatis repugnantia pari facilitate explicari? Si ad has leges exigatur CARTESIANA gravitatis explicatio, licet *Analogia* vorticum aqueorum aliquomodo illustrari posse videatur, sponte tamen cadet. Posito enim subtilis matetiaë motu ad æquatorem parallelo, futurum esset, ut gravia non versus telluris centrum, sed peculiariter circularum ad æquatorem paratellorum centra tenderent. Si vero ad difficultatem hanc removendam fingatur matetiam subtilem moveri in circulis maximis, haud intelligetur quomodo talis ejus

N 2

motus

zulk eene beweging ontstaat , duurt , en onderhouden kan worden , zonder geduurige verwarring.

De eerste stappen dan , om de verschynzelen te verklaaren , moeten zeer voorzichtig gedaan worden , en men moet overdenken wat de onderstelling vereischt ; of het geen men tot dezelve neemt , waarschynelyk is , of ten minsten door geene waarneemingen tegengesproken word. Want indien 'er kenteekenen zyn , die 'er tegen aanloopen , moet men dezelve ten eersten verwerpen. Dus had men in het herhaalen van de zwaarte door de kringswyze beweging van eene fyne stoffe , volgens **CARTESIUS** vooraf moeten onderzoeken , hoe veel snelheid de draaiking der vloeistoffe moest hebben , om te voldoen aan het voortbrengen der verschynzelen van de zwaartekracht ; en indien men dit gedaan had , zoude men gevonden hebben ,

motus oriri , continuari , & conservari sine perpetuis perturbationibus possit.

*Primi itaque ad explicanda Phœnomena passus cautissime sunt faciendi. Perpendendum quid hypothesis requiratur. Num quæ in ea sumuntur sint verosimilia , vel saltem nullis observationibus confutentur ? Si enim adsint contrarii indicia ea statim deserenda. Ita **CARTESIANIS** gravitatem a circulari subtilis materiæ motu repetentibus , ante omnia fuisset examinandum , quantam in fluidi vortice celeritatem adesse oporteat , ut gravitatis Phœnomenis producendis sufficiat , quod si fecissent , invenissent eam*
decies

ben, dat zy zeventien maalen de snelheid van de beweging der Aarde om haaren As te boven ging; en dat, indien de draaiking met zulk eene snelheid bewoogen wierd, zy de beweging der Aarde noodzaakelyk moest versnellen. Daarenboven moeten de Verschynzelen, die men verklaaren wilde, niet ieder afzonderlyk, maar zamen genomen beschouwd worden; indien dit niet geschied, zal het gebeuren, dat de onderstelling, die geschikt is na de beschouwing van deeze of geene verschynzelen, zonder verband met andere, door nieuwe waarnemingen zal omver gestooten worden. Want al waren de draaikingen van **CARTESIUS** voldoende, om de bewegingen der Dwaalsterren te verklaaren, het geen echter te recht geloofchend word, zouden de bewegingen der Staartsterren dezelve omver stooten, als die waargenoomen worden, in dezelve Hemelruimten volgens verschillende rigtingen en onveranderde snel-

*decies septies superare debere velocitatem terræ circa axem motæ, quanta si vortex celeritate moveretur, motum telluris necessario acceleraret. Præterea Phænomena explicanda non solum seorsim, sed & conjunctim spectanda sunt, quod nisi fiat, continget ut hypothesis his illisque Phænomenis, citra connexionem cum aliis consideratis accomodata, mox novis observationibus refellatur. Etiam si vortices **CARTESII** Planetarum motibus explicandis sufficerent, quod quidem merito negatur, soli tamen Cometarum motus eos destruerent, qui in iisdem cum Planetis cæli spatii, variis directionibus, & celeritatibus immu-*

snelheden bewoogen te worden. En men kan ook niet gunstiger oordeelen over den overeenstemmenden omloop, door den grooten LEIBNITZ te hulp genoomen, om de verschynzelen der Dwaalsterren te verklaaren, want schoon men door middel van dezelve de beweging van iedere Dwaalster in het byzonder konde verklaaren, wyl echter de snelheden van de verschillende Dwaalsterren tot elkander staan in eene omgekeerde reden van de Vierkants-wortelen der Afstanden van de Zon, (het geen uit de welbekende Wet van KEPLER volgt,) zouden (op dat 'er plaats zyn konde,) de draai-kringen der Dwaalsterren in verscheiden lagen moeten verdeeld worden, zo dat de snelheden van ieder, in het byzonder beschouwd, in eene omgekeerde rede der Afstanden waren, en in de verschillende laagen, als de vierkante wortels; welke schielyke veranderingen der draai-krin-

tatis, moveri observantur. Nec multo faventius judicandum est de circulatione harmonica a magno LEIBNITIO ad explicanda Planetarum Phœnomena advocata. Licet enim ex ea unius cujusque Planetæ, seorsim spectati, motus explicatum haberent, cum tamen Planetarum diversorum celeritates inter se in ratione inversa radicum quadratorum distantiarum a Sole (quod ex notissima KEPLERII lege consequitur) ut & locus esse possit deberent vortices Planetarii in diversa strata dividi ea lege, ut celeritates in unoquoque seorsim spectato essent in ratione inversa distantiarum, in diversis autem stratis ut radices quadratarum earundem, quæ variationes vorticum subitanæ, necessaria

kringen, die echter noodzaaklyk zyn, volgens de Wet van KEPLER zouden moeten toegestaan worden, daar zy echter met de *Analogie* en de eenvoudigheid der Natuur niet kunnen worden overeengebragt. Men moet de onderstellingen ook nagaan, met opzicht tot andere Verschynzelen, in welke de oorzaaken, die wy te hulp neemen, zich duidelyk moeten vertoon. Indien de onderstellingen van CARTESIUS, van welke de eene zegt, dat het Licht door drukking ontstaat, en de andere, dat de Hemelsche Ligchaamen in draaikringen dryven, by elkander gevoegd worden, zal men ligtelyk zien, dat 'er nieuwe en onoplosfelyke zwaarigheden zullen ontstaan, uit den voortgang van het Licht zonder verwarring, door zoo veele draaikringen, die tegen elkander inwerken.

Ook

saria tamen vi legum KEPLERIANARUM admittendæ, cum *Analogia* & simplicitate naturæ conciliari prorsus nequeunt. Examinandæ etiam sunt hypotheses respectu aliorum Phœnomenorum habito, in quibus causæ a nobis advocatæ se manifestare deberent. Si hypotheses CARTESIANÆ quarum una lumen pressione oriri, altera corpora cœlestia vorticibus innatare perhibet, inter se componantur, facile apparebit novas gravesque difficultates ex propagatione luminis, per tot vortices sibi contrarios haud perturbata, nascituras.

Ook is eene nauwkeurige bepaling der uitwerkingen, en derzelve vergelyking met de aangenoomen oorzaaken, zonder verwaarloozing der omftandigheden, die iets tot de zaak doen, de toetssteen der onderftellingen. Op deeze wyze heeft de beroemde BRADLEY ontdekt, dat de kleine veranderingen der vaste Sterren, onder den naam van Afwykingen (*Aberrationes*) bekend, niet aan het Jaarlyks Verschilzigt (*Parallaxis annua*), moet toegeschreeven worden, gelyk veelen gedacht hebben, maar aan den agtereenvolgenden voortgang van het Licht. Schoon de aart der uitwerkingen en oorzaaken niet altoos zulk eene nauwkeurige vergelyking toelaat, zullen 'er echter altyd andere wyzen zyn, om de onderftelling te onderzoeken, waarvan de voornaamfte is: dat de veranderingen der uitwerkingen, na de verfchillende omftandigheden volgens de
Wet,

Præfertim autem accurata effectuum determinatio eorumque cum causis assumtis collatio, non neglectis circumstantiis præcipue ad rem facientibus, est hypothesium lapis lydius. Hac sane ratione a celebri BRADLEYO detectum est exiguas stellarum fixarum mutationes, aberrationum nomine venientes, haud parallaxi annuæ, ut putabant multi, sed successivæ luminis propagationi esse adscribendas. Licet autem effectuum causarumque indoles tam accuratam comparisonem haud semper admittat, non deerunt tamen alii hypothesin examinandi modi, quorum præcipuus est: Ut variationes effectuum, pro diversitate circumstantiarum, ex lege secundum quam causæ

Wet, naar welke de oorzaaken werken moeten verstaanbaar en duidelyk gemaakt worden; want men moet eene onderstelling, in welke de uitwerkingen, die tegen de waargenoomene aanloopen, met het zelve of meer gemak kunnen verklaard worden, niet veel agten, gelyk ook niet, uit welke reden kan gegeven worden van eenige verandering, maar die te algemeen of te willekeurig is, en die omtrent alle uitwerkingen, schoon zeer verschillende, dezelve is, en niet voldoet om dezelve te bepaalen. Dus zyn meest alle die van CARTESIUS en anderen, die de opklimming der vloeistoffen in hairbuisjes, de aantrekkingen, de opbruischingen uit de beweging van eene fyne stoffe verklaren; als die dit gebrek hebben, dat zy niet de verschynzelen tot de oorzaaken en hunne wyze van werken brengen, maar dat de oorzaaken na de verschynzelen geschikt zyn, gelyk men zegt,

sa operari debent, intelligibiles reddantur. Haud enim magnum pretium statui debet hypothesi, ex qua effectus iis qui observantur oppositi eadem vel majori adhuc facilitate possent explicari, aut ex qua ratio quidem reddi queat mutationum aliqua, sed nimis generalis, vaga, eodem modo ad effectus, licet diversissimos, se habens, illisque determinandis haud sufficiens. Tales sunt fere omnes CARTESIANÆ, tales aliæ, ascensum fluidorum in tubis capillaribus, attractionum, fermentationum Phœnomena, ex motibus subtilis materiæ explicantes, quæ hoc vitio laborant, quod non Phœnomena ad causas, earumque operandi modum, sed causæ ad phœnomena sint ac-

zegt , dat de *Lesbiers* deden , die , wanneer zy de gebouwen niet na den regel konden schikken , den regel na de gebouwen schikten.

Zomtyds hangt de kennis der oorzaak af van de wyze van werken , die gemeenlyk door de verschillende omftandigheden der uitwerkingen met elkander en met de oorzaaken vergeleeken , bepaald wordt. By voorbeeld , de waarneemingen leeren , dat de Ebbe en Vloed der Zee met de bewegingen der Maane zamenftemmen , en dus fpreeken zy de onderftelling van GALLILEUS tegen , die dezelve van de dagelyksche en jaarlyksche beweging der aarde afleid ; of nu deeze Ebbe en Vloed door drukking of aantrekking voortgebracht word , moet uit de byzondere omftandigheden en veranderingen bepaald worden ; want derzelve oorzaak moet zoodanig zyn , dat men uit dezelve begrypen kan , waarom deeze

Water-

commodatæ , quod feciffe dicuntur LESBII , qui cum ædes ad regulam accommodare non possent , regulam ædibus accommodarunt.

Quandoque causæ cognitio dependet a modo operandi , quem circumstantiæ effectuum diversæ , inter se & cum causâ comparatæ , plerumque definient. Æstium v. g. maris cum motibus lunæ conspirare observationes docent , ac proinde refellunt hypothesin GALLILÆI , eundem a diurno annuoque telluris motu repetentis. Utrum vero pressione vel gravitatione æstius ille producat ex circumstantiis peculiaribus , & mutationibus determinandum est. Causa enim ejus talis esse debet ut ex ea intelligi possit

cur

Watergetyden het sterkst met de Nieuwe en Volle Maanen voorvallen, het welke zeker is, dat niet uit de de drukking, maar wel uit de zwaartekracht kan afgeleid worden. Op dezelve wyze kan men uit de Wet der Straalbreekinge bepaalen, of men de straalbreeking moet toekennen aan de aantrekking van eene Middelftstof op de lichtstraal, of aan de botsing der lichtstraal op de vaste deelen der ligchaamen, gelyk **CARTESIUS** meende; het geen de verklaring van **NEWTON** begunstigt, stryd tegen die van **CARTESIUS**.

'Er zyn ook andere middelen, om eene onderstelling na te gaan, en vooral om derzelve valsheid te ontdekken, somtyds kan dit alleen dezelve wederleggen, dat de waargenomene uitwerkingen niet overeenkomstig zyn met de aangenoomen oorzaken. Dus is by voorbeeld de
hers-

cur maximi circa novilunia & plenilunia contingant ætus, quod ex pressione non posse explicari, sequi autem ex gravitatione certum est. Eodem modo num refractione debeatur attractioni medii in radium lucis, vel hujus impactui in partes Solidas, ut **CARTESIUS** putavit, ex ipsa lege refractionis definiri poterit, quæ **NEWTONIANÆ** explanationi favet, refellit **CARTESIANAM**.

Sunt & alii modii hypotheses examinandi, earumque præcipue falsitatem detegendi. Quandoque eam vel hoc refellere potest, quod effectus observati haud sint assumptis causis *Analogi*. Tale est v. g. eorum commentum, qui

hersfenschim van hen, die de Waereld voor een Dier, en GOD voor deszelvs Ziel houden; want de bewegingen, die men waarneemt in de ligchaamen van het Geheelal, zyn niet *Analogisch* met de bewegingen der Dieren, in welke zo veele eenvormigheid en geduurigheid niet is, dan in de eerstgemelde. En wie ziet niet, dat uit die onderstelling de oorsprong der bewerktuigde en andere ligchaamen niet beter kan verklaard worden, dan uit de toevallige zamenloop der *Atomi*, of ondeelbaare deeltjes; wyl de Dieren voor geene Stigters van hunne eigene ligchaamen kunnen gehouden worden, als welker verwonderlyk zamenstel zy zelv niet kennen; en hoe veele zaaken hebben de Dieren niet noodig, die van hen zelve niet afhangen, het zy om het leven te onderhouden, of om hunne gewoone werkingen te verrigten?

Het

qui mundum pro Animali, Deumque pro Anima ejus habent. Motus enim in Universitate rerum observati haud sunt spontaneis Animantium motibus *Analogi*, in quibus haud tanta ac in illis se prodit constantia. Et quis non sentit ex illa hypothesi haud magis posse explicari corporum Organicorum, aliorumque ortum, ac ex fortuito concursu atomorum? Cum Animantia pro Auctoribus suorum corporum haberi neutiquam possint, quorum structuram admirabilem nequidem intelligunt. Et quot rebus a se haud dependentibus Animalia indigent, seu ad vitam sustentandam, seu ad Operationes suas ordinarias perficiendas?

Mani-

Het is ook een blykbaar teken van de valsheid eener onderstelling, wanneer wy gedwongen worden de *Analogie*, die wy zien, dat 'er tusfchen de overige uitwerkingen is, te verkrigten. Wanneer het *Ptolomeesche* Waereldgestel niet met de Waarneemingen konde overeengebragt worden, heeft TYCHO BRAHÉ, om den stilstand der Aarde vast te stellen, zyne onderstelling uitgedacht, die in dat stuk tegens de *Analogie* aanloopt, dat hy zegt, dat de overige Planeeten om de Zonne bewoogen worden, maar de Aarde niet. Dat door deeze onderstelling de *Analogie* verkrigt word, kan noch duidelyker beweezen worden uit de Wet van KEPLER, dat de Vierkanten der Tyden zyn als de Taerlingen der Afstanden, aan welke Wet niet alleen de Hoofd-Dwaalsterren, maar ook hunne Wachters gehoorzaamen; maar deeze Wet zoude dan geen plaats hebben in de be-

Manifestum etiam falsitatis hypotheseos est indicium, si ejus causa cogamur *Analogiam*, quam inter reliquos effectus intercedere observamus, violare. Cum Systema Mundi *Ptolemaicum* haud posset cum observationibus conciliari, ut quieti Terræ nihilominus consuleret TYCHO, suam excogitavit hypothesein, *Analogiæ* in eo repugnantem, quod reliquos Planetas circa Solem moveri perhibeat, Sola Tellure excepta. Evidentius adhuc *Analogiam* ea hypothese violari ostendi potest ex hac lege KEPLERI; Quadrata temporum esse ut cubi distantiarum, cui cum non tantem principales, sed & secundarii Planetæ obtemperent, ejus tamen ratio nulla haberetur in Lunæ, So-

lisque

weeging van de Zonne en Maan om de Aarde , het geen alleen genoeg is om deeze onderstelling te vernietigen.

Men kan ook eene onderstelling voor valsch verklaren , wanneer men , om dezelve plaats te geeven , veel willekeurigs 'er by verdigten en stellen moet , en gisfingen op gisfingen hoopen , en zommige zaaken aanneemen , die verre van de waarschynelykheid af zyn , die onzeker zyn , en door geene *Analogie* gestaafd. Of wanneer 'er aan toevallige oorzaaken , die willekeurig gesteld zyn , en niet bepaald , uitwerkingen toegeschreeven worden , die te regelmatig zyn , dan dat zy tot dezelve kunnen gebragt worden ; by voorbeeld , de Navolgers van CARTESIUS zyn genoodzaakt , de afwykingen der Dwaalsterren en de ongelykheden in hunne beweegingen , toeteschryven aan de zylyngsche botfing der draaikringen en andere oor-
Zaa-

lisque motibus circa terram , quod solum ad eam hypothesein refellendam sufficit.

Arguit etiam falsitatis hypothesein , cum ut ei locus esse possit , multa pro arbitrio fingenda , statuenda sunt , conjecturæque conjecturis cumulandæ , assumenda nonnulla a verosimilitudine abludentia , incerta , aut nulla *Analogie* confirmata. Vel cum causis fortuitis , vagis , haud determinatis , attribuantur effectus magis ordinati , quam ut ad eas referri possint. Ut v. g. CARTESIANI aberrationes Planetarum , omnesque in motibus eorum inæqualitates , at quam regulares ! Adscribere coacti sunt in-
pul-

zaaken, die uit haare natuur onstandvastig zyn. Of wanneer de groote zwaarigheid niet wegge-
noomen word, maar ontweeken door eene ver-
gelyking, die wel op zich zelve vernuftig ge-
vonden is, maar wanneer men dezelve van na-
by beschouwd, blykt, dat zy niets ter zaake
doet. Of door eenige algemeene afgetrokkene
reden, die evengoed bekwaam is, om alles
te verklaren: het geen de geestige Schryver
der *Reize door de Cartesiaansche Waereld* aan
CARTESIUS te regt tegenwerpt; of wanneer
'er in de onderstelling geduurig verbeteringen
en veranderingen moeten gemaakt worden, om
nieuwe verschynzelen te verklaren.

Maar wanneer geen onderstelling voorkomt,
die tekenen van waarfchynelykheid heeft, door
welker hulp de Verschynzelen kunnen verklaard
worden uit de werkingen van eenige oorzaa-
ken,

pulsui vorticum laterali, aliisque causis natura sua incon-
stantibus. Vel cum præcipuum difficultatis momentum
non removetur, sed eluditur comparatione aliqua in spe-
ciem quidem ingeniosa, tali tamen quæ accuratius exa-
minata nil ad rem facere deprehenditur, vel ratione aliqua
abstracta, generali, ad quidlibet explicandum æque apta,
quod CARTESIO jure objicit festivus Auctor Itineris per
Mundum ejus. Aut cum continuæ in hypothesi correctio-
nes, mutationes, sunt admittendæ ad nova Phænomena
explicanda.

Quod si autem, ut sæpissime fit, nulla occurrat hypo-
thesis verosimilitudinis indicia præbens, cujus ope Phæ-

ken, gelyk zeer dikwils gebeurd, moet men zich toeleggen, om de Wetten te ontdekken, door welke de uitwerkingen geboren worden, en dat wy derzelver order en verband ontdekken: het word den Stervelingen zelden gegund verder te gaan, en dit is ook genoeg tot het gebruik in dit leven. Het is inderdaad beter onze onwetendheid der oorzaaken te ontdekken, dan een onderstelling hardnekkig staande te houden, die alleen op gissingen en een schyn van waarheid steund, of dat wy te schielyk tot de inwendige krachten en wezentlyke eigenschappen onze toevlugt neemen. De aantrekking kan hier ten voorbeelde dienen, welke zommigen voor even zulk eene wezentlyke eigenschap der stoffe willen gehouden hebben, als de onindringbaarheid; maar naar myn gevoelen ten onregte. Want schoon men niet loochenen kan, dat de uitwerkingen der zwaartekracht duidelyk in de bewegingen der Dwaalsterren

nomena possent ex causarum quarundam operationibus explicari, opera danda est, ut Leges, quibus convenienter effecta exoriuntur, eorumque ordinem, & connexionem detegamus, quo ulterius progredi raro datur mortalibus, quodque usibus vitæ sufficit. Præstat sane ignorantiam causarum ingenuè confiteri, quam hypothesin Sola conjectura, aut apparente veri specie commendatam pertinaciter propugnare, aut justo præcipitantius ad vires internas, proprietatesque essentielles confugere. Exemplo esse potest attractio, quam nonnulli pro æque essentiali materiæ proprietate habere volunt. Ac ipsa est impenetrabilitas: ut arbitror, minus recte. Licet enim negari nequeat

sterren gezien worden , konnen echter de verdedigers eener inwendige en algemeene aantrekking niet loochenen , dat de aantrekkingen der aardfche ligchaamen niet aan dezelve Wetten als de Hemelfche onderworpen zyn , met KEILL, tot verklaaring van den zamenhang der ligchaamen stellende , dat alle de ftofdeeltjes elkander onderling aantrekken met een vermogen , het geen in eene fterker afneemende reden staat , dan de Vierkanten der steeds toeneemende afstand. Ja het is buiten tegenspraak , dat de deelen van het licht door zommige ligchaamen aangetrokken , en door anderen afgestoten worden , en zelv van het zelve ligchaam nu aangetrokken dan afgestooten worden , in evenredigheid van den afstand : voorts , dat men geene reden van de Scheikundige aantrekkingen geven kan , dan door aan eenige deeltjes aantrekking , en aan anderen afftooting toe te kennen ; en te stellen , dat de aantrekking by het eene

queat effecta gravitatis in Planetarum motibus manifeste conspici , non eidem tamen Legi subesse terrestres attractiones quibus cœlestes , ipsi negare nequeunt attractionis intrinsecæ & Universalis defensores , cum KEILLIO ad cohæfionem corporum explicandam ponentes singulas materiæ partes se mutuo adtrahere , vi in majore quam duplicata distantia augescentis ratione decrescente. Imo particulas Lucis a quibusdam corporibus adtrahi ; ab aliis repelli , vel ab eodem etiam corpore pro distantia ratione , nunc adtrahi , mox repelli , nec fermentationum Chemicarum rationem reddi posse , nisi quibusdam particulis adtractionem , aliis repulsionem tribuendo , his fortiolem ,

eene sterker is, en by anderen de afstooting. Uit deeze en veele andere uitzonderingen en veranderingen, aan welke de aardfche aantrekkingen onderworpen zyn, kan men besluiten, dat de aantrekking niet ten eersten voor eene algemeene en wezentlyke eigenschap der stoffe moet gehouden worden, maar dat de Mensch moet blyven staan by haare maat en bepaa-ling, by de beschouwinge van haare uitwerkingen, na het voorbeeld van den grooten NEWTON, die wel waarfchouwde, dat men door het woord *Aantrekking* de uitwerkingen en beweegingen, en niet derzelve oorzaaken en beginzelen moest begrypen, ten minsten zoo lang alle de Verschynzelen van aantrekking en afstooting niet tot eene en dezelve Wet gebragt zyn (het geen tot noch toe door niemand gedaan is,) schynt het, dat men met geen recht de Aantrekking en Afstooting tot de wezentlyke Eigenschappen der stoffe brengen kan.

illis debiliorem, in confesso est. Ex quibus sane, multisque aliis, quibus adtractiones Terrestres sunt obnoxiae, mutationibus, vel exceptionibus, colligere licet non statim esse habendam adtractionem pro materiae cujuslibet proprietate Universalis & Essentiali, sed in effectuum ejus consideratione, mensura, & Determinatione mortalibus subsistendum esse, magni NEWTONI exemplo, qui voce attractionis se effecta & motus, non causas & principia eorum indigitare monuit. Saltem donec omnia attractionum repulsionumque Phænomena ad unam & eandem Legem sint reducta. quod nemo adhucdum praestitit, haud videtur jure attractio vel repulsio inter proprietates Materiarum

kan. Want die geenen, die met *Pater BUSCOVICH*, zelv de onindringbaarheid uit de kracht van afstooting der stoffe afleiden, schynen zeer ver van de eenvoudigheid der Natuur af te wyken.

Tot dus verre toonden wy, hoe men de *Analogie* in de Natuurkunde gebruiken moet; nu blyft 'er noch over, dat wy aantoonen, hoe dezelve kan gebruikt worden tot het vinden en betoogen van Zedekundige Waarheden, het welk wy naar ons vermogen zullende trachten te doen, het geoorloofd zal zyn, te beginnen van de Waarheden, die tot Gods Volmaaktheden behooren, zo om dat de zedelyke plichten met dezelve ten naauwften verbonden zyn, als om dat wy door Natuurkundige Waarheden, die

riae Essentiales referri. Qui enim cum BUSCOVICIO ipsam etiam impenetrabilitatem ex vi materiae repellendi derivant, videntur multum a Naturae simplicitate deflexisse.

Ostendimus quomodo *Analogia* in scientia Naturali sit utendum. Restat ut qua ratione moralibus veritatibus inveniendis ac Demonstrandis applicari possit exponamus: Quod dum praestare pro virili annitimur, licebit initium ducere a Veritatibus ad Dei perfectiones pertinentibus, tam quod Moralia officia cum his firmiter sint connexa,

O 2

quam

die alleen begreepen hebben , die tot de Eigenschappen en veranderingen der Ligchaamen behooren.

Indien al niets anders , zoude de *Analogie* der geschaapen Wezens betoogen , dat 'er een Wezen is , dat met eene oneindige Macht en Wysheid begaafd is ; want wat zoude 'er dwaazer kunnen zyn , dan die zo schoone order der zaaken aan een blind geval toe te schryven , en het zoude tegen de *Analogie* aanloopen , dat zulks iets geregelds , en met zoo veel konst zamengesteld , zoude kunnen voortbrengen ; en dat alles door onveranderlyke Wetten geregeerd word , dat de soorten der Wezens onderhouden worden , en het Heelal blyft bestaan , en niet door eenig geval vernietigd word : wat bewyst dit anders , dan de Wysheid en Macht van den grooten Maker ; ja zelv zo ver , dat de ongerymd-

quam quod veritatum Physicarum nomine eas solas intellexerimus , quæ ad corporum proprietates , & mutationes pertinent.

Esse mentem aliquam infinita potentia ac sapientia præditam , si nihil aliud , certe *Analogia* rerum manifestissime comprobaret. Quid enim absurdius esse posset , quam ordinem rerum pulcherrimum cæco casui acceptum referre ? Quem aliquid ordinati , singularique arte dispositi generare posse est *Analogie* vel maxime contrarium. Quod immutatis omnia regantur Legibus , quod species rerum conserventur , quod perduret nec casu intereat Univer-

rymdste vertellingen van den *Koran* minder tegen de Natuur der *Analogie* ftryden , dan de uitzinnigheid van hen , die het bestaan van een GOD loochenen , of Hem het bestuur der Waereld ontzeggen , en geen mensch van gezond verstand is meer overtuigd , dat het brood voed , en het vuur verwarmd , dan dat 'er een almachtig en alwys GOD is.

Deeze waarheid wel vast gestaafd zynde , zullen die geenen , die meenen , dat de foorten van Wezens en de algemeene Wetten alleen door GOD gade geflagen worden , maar niet de byzondere gebeurtenissen en ieder Wezen byzonder , ligtelyk tot zwygen gebragt worden. Want wie gevoeld niet , dat GOD ook alles als naar zekere maaten , gewigten en getallen gefchapen heeft , en dat de grootfte met de kleinste

zaa-

tas rerum ; quid aliud quam potentiam & sapientiam summi rerum opificis probat , usque adeo , ut portentosissima. Alcorani fabulæ haud ita repugnent naturæ *Analogia* quam eorum deliria , qui Deum vel existere negant , vel a gubernatione mundi remouent , nec homo sanus magis persuasum habeat panem nutrire , ignem calefacere , quam Deum optimum , Maximumque , existere.

Qua veritate firmiter stabilita , facile refelluntur ii , qui a Deo Solas curari putant rerum species , & Leges generales , non autem eventus singulares , & individua. Quis enim non sentit Deum pondere , mensura , numero fecisse

zaaken verbonden zyn? Wie ziet niet, dat 'er niets overtolligs in de waereld is, niets dat niet tot eenig gebruik strekt, en dat men alom blyken van GODS byzondere zorg waarneemt?

Maar indien GOD alle de uitkomsten der Natuurlyke Waereld zelve regeerd en bestuurd, zal het met de *Analogie* ten hoogsten strooken, het lot en de daaden der menschen aan Gods byzondere voorzorg te onderwerpen; want men kan geene reden bedenken, waarom GOD zyne zorg alleen flegts over de Natuurlyke Waereld zoude laten gaan, en niet over de Zedelyke, en waarom Hy deeze minder Wys, dan die zoude regeeren?

Het eerste en voornaamste gebruik der *Analogie* in de Zedekundige Waarneemingen, is, te overtuigen, dat de schynbaare verwarringen
in

omnia, maximaque cum minimis esse connexa? Quis non intelligit nihil in mundo superfluum, nihil suo usu deftitutum esse, & ubique specialis Dei curæ manifestissima indicia observari?

At si omnes Physici mundi eventus Deus ipse gubernet, *Analogia* certe vel maxime conveniens erit humana etiam fata & actiones peculiari Dei curæ subijcere. Nulla enim excogitari potest ratio cur Deus Solius Mundi Physici, nec etiam moralis curam gerere vellet, magisque sapienter eum quam hunc gubernaret.

Primus itaque & præcipuus *Analogia* in Moralibus veritatibus usus est, ut persuadeat apparentes in humanis
fatis

in het lot der Stervelingen niet tegen eene wyze order der zaaken ftryden, fchoon wy de redenen van de meeste uitkomsten der zaaken niet kunnen inzien: want het is eene bekende zaak, dat men in de Natuurkundige Waereld oneindige blyken van eene allerwylte Regeering waarneemt; ja zelv dat die, welke in den eerften opflag niet gefchikt genoeg fcheenen, na eene ryper befchouwing of grooter aanwas van menfchelyke kundigheden, zeer fchoon en gefchikt gevonden worden. Men kan derhalven niet twyffelen, dat, het geen in de Zedekundige Waereld tegen de Goddelyke Volmaaktheden fchynt te ftryden, of niet genoegzaam met dezelve fchynt overeen te komen, de wyze Regeering GODS daarom niet verzwakken of wegneemen kan, en alleen een bewys is van onze onweetendheid, maar geenzints van eene flegte beftuuring.

De

fatis confufiones fapienti rerum ordini haud repugnare, licet plurimorum eventuum rationes perfpicere haud valeamus. Conftat enim in mundo Phyfico innumera fapientiffimæ gubernationis indicia obfervari, ea etiam quæ prima fronte non fatis ordinata videbantur, re melius examinata, vel cognitione humana longius promotâ, pulcerri- me ac aptiffime difpofita deprehensa effe. Nec proinde dubitare fas eft ea etiam quæ in Mundo Morali perfectio- nibus divinis contraria effe videntur, vel non fatis confentanea, fapientiffimam Dei gubernationem haud labefac- tare, vel tollere, & ignorantix quidem noftræ, non au- tem malæ mundi adminiftrationis argumenta effe.

De Heer HUME doet niets af, (om niet van de *Manicheërs* en van BAYLE te spreken, die hen wilde te hulp komen,) wanneer hy de Rol van *Epicurus* aanneemende, met groote moeite wilde aantonen, dat men uit de uitwerkingen, die men in de waereld ziet, geen bewys kan vinden van eene oorzaak, die Almachting, Always, en ten hoogsten Goed is, uit hoofde van zoo veel zedelyk en natuurlyk kwaad. Want wyl deeze Volmaaktheden Gods, (buiten de Zedekundige Verschynzelen, welker reden wy niet weten,) gekend worden, zoude hy zekerlyk ten hoogsten de *Analogie* tegenpreken, die stellen durfde, dat eenige schynbaare onvolmaaktheden in de Zedekundige waereld, de dwaasheid van den Schepper, of Zyne onmagt zouden aantonen, daar dezelve in tegendeel met eene allervolmaaktste bestuuring kunnen overeengebragt worden, indien wy ons ver-

Nihil proinde agit HUMUS (ut de *Manichæis*, & qui eis subvenire voluit BAYLIO taceamus,) dum assumpta *Epicuri* persona magno molimine conatur ostendere, *Oper. Philos.* Tom. II. Tent. XI. ex effectibus in mundo obviis haud posse argumentum duci ad existentiam causæ alicujus infinitâ potentiâ, sapientia, & bonitate præditæ, ob tot mala moralia, Physicaque. Cum enim hæ Dei perfectiones independenter ab illis Phœnomenis moralibus, quorum rationes ignoramus, cognoscantur, *Analogiæ* sane turpissime contradiceret qui statuere auderet apparentes aliquas in morali mundo imperfectiones insipientiam Auctoris Naturæ, vel impotentiam arguere, quæ cum perfectissimâ gubernatione conciliari possunt, si pro certo habeamus

verzekerd houden , dat alle onze hoop niet in den loop van dit kortftondig leven bepaald word , en dat het tegenswoordige leeven maar alleen een ingang is tot een volgend. Te vergeefs immers ftellen onze tegenpartyen , dat 'er in de oorzaaken geen grooter volmaaktheid kan zyn , dan men in de uitwerkingen ziet , die aan veele onvolmaaktheden onderhevig zyn. Want wy fchryven geen volmaaktheid aan de eerfte oorzaak toe , die in zyne werken niet uitblinkt : en dit ftellen wy , overeenkomftig de *Analogie* , dat de Groote Schepper altoos aan zich zelve gelijk is , en overeenkomftig met Zyne Volmaaktheden handeld , zelv dan , wanneer wy de reden van Zyn doen niet kunnen nagaan ; en het geen de tegenparty zegt : dat het tegen de *Analogie* ftryd , dat men uit voorftellen en redeneeringen van eindige Stervelingen befluiten trekt op de eindens van GOD , die zo oneindig verre van

mus haud spes omnes nostras brevi hujus vitæ curriculo terminari , præfentemque vitam atrium folummodo futuræ effe. Frufta enim adverfarii dicunt caufæ non plus perfectionis adfcribi poffe quam in effectibus deprehendatur , qui omnes multis imperfectionibus funt obnoxii. Nam nullam primæ rerum caufæ perfectionem adfcribimus , quæ in factis ejus haud eluceret , hocque ipfum convenienter *Analogia* ftatuimus : Summum rerum opificem fibi femper conftare , perfectionibusque fuis convenienter agere , vel tum cum operum ejus rationes perfpicere non valemus. Nihil autem obftat quod objicit adverfarius : *Analogia* contrarium effe ex confiliis & propositis mortaliſum argumenta ducere ad fines Dei , tanto ſupra huma-

van de Menschelyke Natuur verwyderd is, stryd 'er niet tegen; want daar uit zelve, dat de Eerste Oorzaak oneindig wyzer en magtiger is, dan de menschen, besluiten wy, dat dezelve veel beter, dan wy, eindige Stervelingen, weet, wat met Haare oneindige Volmaaktheden overeen komt, en dat Zy zulks altoos doet en uitvoert; en wy konnen deszelvs eindens uit den aart der menschen en de natuur en samenvoeging der zaaken kennen. Maar met denzelven HUME te zeggen, dat het geen ons de grootste volmaaktheid toefchynt, mischien wel de grootste onvolmaaktheid is; of met HOBBS alle GODS Volmaaktheden, uit Zyne Macht te willen afleiden, en Zyne Goedheid te beschryven door de macht van zich beminneelyk te maaken, Zyne Rechtvaardigheid door Zyn vermogen van goed en kwaad te konnen uitdeelen, is niet alleen tegen de *Analogie*, maar tegen het gezond verstand te spreekken; wyl geen mensch, die by

nam Naturam positi intervallo. Ex eo enim ipso quod causa illa prima hominibus sit infinite sapientior & potentior, concludimus eandem melius miseris homuncionibus scire quid infinitis suis perfectionibus conveniat, idque semper facere, & exequi. Fines autem ejus ex indole humana, & natura ac coagmentatione rerum cognosci sane possunt. Dicere autem cum eodem HUMIO, id quod nobis summa videtur perfectio, forte imperfectionem esse; aut cum HOBBSIO perfectiones Dei omnes ex sola ejus potentia derivare velle, Bonitatemque per potentiam se amabilem reddendi, justitiam per facultatem bona aut mala distribuendi definire, est non tantum omni

by zyne zinnen is , kan twyffelen , of wysheid is beter dan dwaasheid , kennis dan onwetendheid , goedheid dan kwaadheid , en de bewustheid van zyn eigen onvermoogen , dan verwaandheid.

Wy zouden ook ligtelyk door de *Analogie* kunnen betoogen , dat veele waarheden , die met de Zedekundige ten naauwften verbonden zyn , beweezen worden ; en dat de verscheide dwaalingen der *Materialisten* , die de denking zelv onder de wyzing (*modificatie*) der stoffe stellen der *Fatalisten* en van *Spinoza* , door dezelve worden tegengesproken , en omvergeworpen. Maar dewyl wy hier niet op kunnen stilstaan , om niet van onze taak af te wyken , zullen wy tot de Plichten der Menschen overgaan. Niemand twyffelt , of het oogmerk der geheele Zedekunde strekt daar heenen , om den Mensch eenen zekeren weg te wyzen , die hem tot

Analogia , sed & communi sensui renuntiare , cum nemo sanus , dubitare possit sapientiam præstare insipientiæ , cognitionem ignorantia , bonitatem malitiæ , conscientiam imbecillitatis propriae semper arguenti.

Facile etiam possemus ostendere *Analogia* multas alias veritates cum Moralibus firmiter connexas comprobari , errores varios , *Materialistarum* , cogitationem ipsam inter modificationes materiae referentium , *Fatalistarum* , *Spinozae* , aliosque confutari. At cum haud liceat per instituti rationem his immorari , ad ipsa hominis officia progredimur. *Moralis* totius doctrinae finem esse ut homini certum commonstret iter ad felicitatem eum ducens nemini du-

tot geluk leid. Maar om dat geluk eenigzints te bereiken, moet hy weten, dat het noodig is, dat hy en de zaaken, die hy gebruikt, en zyne eigen natuur kenne, en het verband van verscheiden handelingen met zyn geluk, wel inzie. Hy moet derhalven met Waarneemingen van de *Ethica* beginnen, en onderzoeken, welke de middelen, en welke de beletzelen van zyn geluk zyn.

Om de Zedekundige Waarneemingen zo veel te naauwkeuriger te doen, meenen wy, dat het voornaamste daar in gelegen is, dat men de ingebooren drift (*Instinct*) en de dryfveeren der Natuur wel onderscheide van andere neigingen, die men aan de opvoeding, aan de gewoonte, en dergelyke oorzaaken verschuldigd is, wyl'er geen gelukkiger leven is, dan dat na de Natuur geschikt is.

Schoon

dubium est. Ut vero quomodo eam consequi possit sciat opus est, ut tam rerum quibus utitur, quam suam Naturam cognitam habeat, actionumque diversarum cum sua felicitate copulationem perspiciat. Ab observationibus itaque Ethicæ initium ducendum est, & inquirendum, quæ sint felicitatis media, quæ impedimenta?

In observationibus autem Moralibus tanto accuratius capiendis præcipuum momentum in eo putamus positum esse, ut Instinctus, stimuli que Naturales ab aliis propensionibus, educationi, consuetudini, similibusque causis debitis sollicite distinguantur, cum non nisi ea sit beata vita, quæ Naturæ adtemperata est.

Licet

Schoon de Natuurlyke dryfveeren zomtyds door feilen van opvoeding, gewoonte of zeden verdonkerd worden, zo dat zy ter nauwernood kennelyk zyn, zyn 'er echter kentekenen van, welke van alle anderen kunnen onderscheiden worden; onder welken voornaamentlyk deeze behooren: Men moet alles voor Natuurlyk houden, dat zich door zichtbaare blyken in de daaden van wilde en beschaafde Volkeren ver- toond; alles wat men ziet dat het zelve is, zonder onderscheid van plaats of tyd; alles wat men ligtelyk kan nagaan, dat met de Godlyke goedheid en wysheid verbonden is, die men niet kan loochenen, dat het behoud van den mensch altoos op het oog heeft: Eindelyk alles wat men waarneemt, dat vroeger dan de re- deneering of gewoonte zich ver- toont en dieper in de menschlyke ziel ingedrukt is, dan dat men het alleen tot opvoeding of gewoonte brengen kan.

Door

Licet autem aliquando Naturales stimuli educationis, consuetudinis, Morumque vitio ita obliterentur, ut vix agnosci possint, nec tamen desunt characteres eos a quibuslibet aliis distinguendi. Inter quos præcipui hi sunt: Ea pro Naturalibus habenda esse, quæ manifestis indiciis in barbarorum & politiorum populorum, hominumque actionibus se produnt; Quæ sine Locorum temporumque discrimine, eodem se habere modo deprehenduntur; Quæ ad ipsam hominum conservationem, cujus Naturam rationem habuisse negari nequit, pertinere, cum bonitateque & Sapientia Divina connexa esse facile intelligitur; Quæ ratiocinio, consuetudinibus prius se exserere, altiusque humanis animis infixæ esse, quam ut soli educationi, & consuetudini accepta referri possint, observantur.

Ho-

Door middel van deeze Kentekenen , zullen wy ligtelyk overtuigd worden , dat 'er in den mensch , behalven die aanprikkelingen , welke tot het dierlyk leven behooren , ook andere en edeler natuurlyke aanprikkelingen zyn , namentlyk die van gezelligheid , goedwilligheid , zedelyk gevoel , geweeten , en andere. Dit bewyst ook zelv de *Analogie* ; want de waarneemingen leeren , dat ieder Dier door eigen aangebooren driften bestuurd word , dat het , om te leven , zyn eigen natuur volgt ; het is dus niet waarschynellyk , dat aan den mensch alleen geene byzondere en met zynen staat overeenkomende aanprikkelingen zouden ingedrukt zyn , wyl niemand loochenen kan , dat hy van natuure tot het waarneemen van edeler daaden geschikt is. Verder dat de mensch een algemeen gevoel , of liever een gevoel van waarheid heeft , dat niet van het gebruik zyner rede afhangt , ja dat zich voor het gebruik der rede reeds

Horum Characterum ope facile persuadebimur inesse homini præter illos qui ad vitam Animalem pertinent alios quoque nobiliores stimulos Naturales , nimirum Socialitatis , Benevolentiae , sensus Moralis , conscientiae , aliosque. Ipsa hoc comprobatur *Analogia*. Observationes enim docent unumquodque Animal Instinctibus propriis regi , ita ut suam sequatur Naturam ad vivendum ducem , nec proinde verosimile est homini Soli nullos peculiare , suæque conditioni convenientes impressos esse stimulos , quem nobilioribus functionibus obeundis a Natura destinatum esse negari nequit. Præterea id ipsum quod Homo sensu quodam communi , vel potius veri gaudeat a rationis usu haud

reeds vertoond: waar toe, gelyk wy in het eerste gedeelte deezer Verhandeling aangetoont hebben, dat ook de *Analogische* wyze van oordeelen behoord. Dit, zeg ik, kan ter betooging strekken, dat de mensch met een zedelyk gevoel begaafd is; want hy heeft dit zo wel als dat van waarheid noodig. En het getuigenis der waarneemingen bevestigt, dat de Natuur, of liever haar goedgunstige Werkmeester, op allerlye wyzen voor den Mensch heeft willen zorgen.

Indien nu de mensch agt slaat op zynen eigen inborst, en op de natuur der zaaken en der uitwerkingen, die uit zyne vrye daaden voortspuiten, zal hy zonder moeite gewaar worden, dat zommige daaden tot middelen dienen, om zyn geluk te bereiken; anderen tot beletzelen, dat het geen een waar, duurzaam en standvastig ver-

haud dependente, imo eâ ptius se exferente, quo etiam *Analogicam* judicandi rationem pertinete in prima operis parte ostendimus, argumento esse potest sensu etiam Morali eundem instructum esse. Non enim hoc minus ac illo veri indiget. Naturam autem, vel potius ejus parentem benignissimum consultum homini modis omnibus voluisse Observationum testimonio confirmatur.

Quod si jam Homo suæ indolis, & Naturæ rerum, effectuumque qui ex liberis actionibus nascuntur rationem habeat, facile intelliget, nonnullas actiones esse felicitatis consequendæ media, alias impedimenta. Id quod voluptatem veram, constantem, perpetuam, nec majori d'lori aut

vermaak geeft, het welke aan geen grooter smart of berouw plaats laat, een waar goed is; maar indien het moeilijkheden baard, of grooter vermaak dan verdriet geeft, een kwaad is; dat hy dus pogingen willende aanwenden om zyn geluk te bevorderen, zo de verder afgeleegen als nader uitwerkingen moet nagaan, onderling vergelyken, verscheiden goed en kwaad afweegen, als het waare, en afmeeten, op dat hy dus kan onderkennen, welke de beste, zekerste en kortste weg zy, om tot zyn geluk te komen.

Wanneer hy dit na behooren gedaan heeft, zal hy ten eersten zien, dat de plichten van den waaren Godsdienst ten allernaauwsten met zyn geluk verbonden zyn. Hy ziet, dat dezelve niets gebied, dan dat aangenaam, lieflyk, en vol verkwikkenden troost is, en bekwaam om het gemoed optewekken. Hy besluit

aut pœnitentiæ locum reliſturam parit, vera bonum eſſe, malum autem ſi vel ſoles moleſtias gignat, vel ſaltim majores dolores quam voluptates. Adeoque ſibi de vera felicitate conſequenda laboranti actionum ſuarum effecta, remotiora non minus ac propria, perpendenda, & inter ſe comparanda, diverſa bona malaque ponderanda veluti, & menſuranda eſſe, & quomodo honeſtiſſima, certiſſima, & breviſſima via ad felicitatem pervenire poſſit cognoſcere valeat.

Quod ſi ut par eſt fecerit, haud difficulter intelligit veræ religionis officia vel maxime & arctiſſime cum ſua felicitate copulata eſſe. Videt eam nihil præcipere niſi jucundum, ſuave, dulciſſimæ conſolationis plenum, animis
eri-

fluit uit de Goddelyke Wysheid , en zyn eigen edeler vermogens , dat de ziel na het ligchaam zal overblyven , en dat hy derhalven voornamentlyk een toekomend leven in het oog moet houden. Dat een alwys GOD niets te vergeefs doet , en derhalven dat , dewyl Hy den mensch gemaakt heeft zoo , dat hy gelukkig wilde zyn , Hy ook denzelven daar voor vatbaar heeft gemaakt ; en dat Zyn wil en oogmerken uit Zyne Werken gekend worden.

Niet minder duidelyk zal de mensch zien , dat zyn geluk natuurlyk verknogt is , met de welmeenende pogingen , om ook het geluk van anderen te vermeerderen ; want hy moet noodzaakelyk zien , dat 'er in de Natuur niets bestaat , dat van andere deelen als afgescheurd en gescheiden is , maar dat alles op eene zekere wyze is verbonden. Hy twyffeld derhalven niet ,

erigendis aptum. Ex sapientia Divina suisque facultatibus nobilioribus concludit animam corpori suo superstitem vitam , adeoque sibi futuræ vitæ vel maxime habendam esse rationem. Deum sapientissimum nihil frustra agere , adeoque si hominem vitæ felicis appetentem , capacem etiam fecisse , ejusque voluntatem & fines ex operibus suis cognosci , intelligit.

Nec minus clare perspiciet suam felicitatem cum sincero aliorum etiam felicitatem promovendi studio Naturaliter conjunctam esse. Non enim potest non videre in ipsa Natura nihil esse a reliquis partibus divulsam , & sejunctum , sed certis modis copulata inter se esse omnia , nec proinde dubitat sapientissimum & benignissimum huma-

niet , of de alwyze en algoede Vader van het Menschdom heeft de waare belangen der Stervelingen zamen verbonden , en de menschen gevormd zoo , dat zy elkanders hulp onderling noodig hebben , maar ook dat zy gezellig zyn van Natuur. De mensch gevoeld dus , dat de plichten van rechtvaardigheid , menschlievendheid en goedgunstigheid , hem door de Natuur zelve aanbevolen worden , en dat de Zedelyke Waereld , door de onderlinge plichten en genegenheid der menschen tot elkander , even zeer bestuurd word , als de natuurlyke Waereld door de algemeene zwaartekracht.

De *Analogie* leert ons dus deeze Zedekundige grondbeginzelen : dat de plichten van waaren Godsdienst altoos met het geluk van den Mensch zamenstemmen ; en dat ons eigen waar geluk niet kan bevorderd worden door het na-deel van anderen ; wyl de Natuur het recht van de-

ni generis Parentem vera etiam mortalium commoda conjunxiffe , eosdemque mutuæ opis non tantum indigentes , sed & sociali Natura præditos feciffe. Sentit Justitiæ , humanitatis , & benevolentiaë officia ab ipsa nobis Natura commendari , mutuoque hominum erga se invicem amore , & officiiis , mundum moralem haud secus , ac Physicum gravitatione universali , regi.

Ipsa itaque *Analogia* hæc nobis suggerit Principia Ethica : Officia veræ Religionis cum felicitate hominis semper conspirare ; Nec posse veram nostram felicitatem cum aliorum detrimento promoveri , cum Natura Jura hujus Ju-

deezen niet met dat van een anderen, noch de plichten van den eenen met die van den anderen ftrydig heeft gemaakt, en dat dus niemand recht heeft om daaden te doen, welke, indien anderen ook meenden, dat zy hun vry ftonden, 'er geduurige twisten uit ryzen zouden, en den ondergang van de menfchelyke zamenleving na zich zoude fleepen, of althans het recht van den eenen tegens het recht van den anderen zoude ftryden; en derhalven als de vraag is, wat in deeze of die omftandigheden geoorloofd is, of gedaan moet worden, men billyk nagaa wat 'er gebeuren zoude, indien de Natuur die vryheid over en weder toegestaan had, wyl zy zekerlyk den menfchen niet te vergeefs een gevoel van zekere evengelykheid ten opzichte der plichten van rechtvaardigheid ingefchaapen heeft.

Deeze *Analogifche* waarheden alleen, wel aangewend zynde, en op de verfcheiden bezig-

Juribus illius, officiaque officiis haud sane oppofuerit; Adeoque nemini Jus eorum faciendorum competere, quæ si alii quoque sibi licere putarent, ex eo continua bella nascerentur, interitusque mutuaë inter homines confociationis fequeretur, vel certe Jura hujus illius Juribus repugnarent; Et proinde, cum de eo quaeritur quid in his illisque circumstantiis liceat, vel opus fit facto, utiliter expendi, quid futurum effet si promiscuam ejus licentiam Natura concessisset, quæ sane æqualitatis alicujus, respectu Justitiæ officiorum, sensum, haud frustra ingeneravit hominibus.

Hæ solæ veritates *Analogicæ* recte adhibitæ, diversisque vitæ humanæ negotiis & circumstantiis convenienter

heden en omftandigheden van het menfchelyke leven toegepast, voldoen om alle de plichten der menfchen aan te toonen, en de Zedekundige dwaalingen weg te neemen. En het zal niet onnut zyn, hier omtrent eenige voorbeelden by te brengen. Wyl de plichten van den Godsdienst niet kunnen ftryden met de waare plichten jegens ons zelve, of jegens anderen, (anders zoude GOD zich zelve niet gelyk zyn,) bewyft de *Analogie* duidelyk, dat het geene waare Godsdienst-plichten zyn, die niet kunnen volvoerd worden zonder verwaarloozing of gewelddoening aan anderen. Hier toe kan men brengen de onmaatige en onnutte ligchaamskwellingen, ja den zelfmoord zelve door aandrang van eenen blinden yver begaan, of reukeloos gezocht; als ook het zich onttrekken aan de zamenleeving, en alle andere verkeerde wyzen van GOD te dienen, of liever te beledigen, die tegen de goede order, zeden, open-

applicatæ, fufficiunt omnibus Hominum Officiis demonftrandis, erroribusque moralibus refellendis. Cujus rei aliquot exempla dediffe haud inutile erit. Cum Religionis officia veris feu erga nos, feu alios officiis repugnare non poffint (fecus enim Deus ſibi non conſtaret) *Analogia* fane probat haud eſſe vera pietatis officia ea quæcunque non niſi aliorum neglectu, & violatione præſtari poſſunt. Quo referri queunt macerationes corporis immodicæ, & inutiles, imo mors ipſa voluntaria cæci fervoris impuſſu oppetita, vel temerarie quæſita, fuga Societatis, omnesque alii Deum perverſe colendi, vel potius offendendi ritus, bono ordini, moribusque, Paci pu-

openbaare rust en veiligheid aanloopen, en vooral die yver vol haat en wreedheid, die GOD wil behaagen door den dood en het bloed van zulke, die men meent dat dwaalen. Want welk eene schandelyke, en der Goddelyke wysheid onwaardige verwarring van alle plichten, zoude 'er niet ontstaan, indien de bevelen van den Godsdienst ieder een belastten, om die geenen, die een ander gevoelen toegedaan waren, ter dood te sleepen en te vermoorden; en de waare Godsvrucht aanraadde om de geenen, welken de Wet van hun geweeten verplicht, om veeleer allerlei wreedheden, ja den dood te ondergaan, dan de eer, die zy GODE schuldig zyn, na te laten, dezulken, zeg ik, door pynigingen en allerlei soort van wreedheid te dwingen om den Godsdienst, dien zy alleen voor waar houden, af te zweeren. Neen zeker, de Goddelyke Wetten, die zoo strydige plichten den menschen zouden opleggen, zouden der

Vol-

publicæ, & tranquillitati contrarii, ac præcipue plenus odii & crudelitatis ille Zelus, qui Deo eorum sanguine & cæde vult placere, quos in errore versari putat. Quam turpis enim nasceretur, indignaque Dei sapientia officiorum omnium perturbatio, & confusio, si religionis præcepta omnibus juberent eos qui contrariæ opinioni sunt addicti ad mortem rapere, & jugulare, & vera in Deum pietas suaderet eos tormentis, & omnibus sævitia speciminibus cogere ad religionem quam solam pro salutari habent ejurandam, quos conscientia Lex obligat ad dira potius quævis subeunda, mortemque oppetendam, quam honorem Deo debitum violandum. Næ ita Leges divinæ

Volmaaktste Wysheid niet betaamen. Het zelfde zou ook plaats hebben, indien de Natuur ooit toegelaaten had de Wetten van billykheid in eenig geval te verkrachten; want men kan niet loochenen, dat dezelve daarmede het welzyn van het Menschdom in het oog gehad heeft; en het is ontwyffelbaar, dat zy bekwaam is, om het geen zy vastgesteld heeft, te volbrengen. De *Analogie* der Natuur derhalven, benevens de Goddelyke Wysheid, en de aart der menschen, betoogen, dat de Wetten van billykheid zoo standvastig en onveranderlyk zyn, als die, door welke het Heelal bestuurd word. Eveneens moet men denken omtrent de plichten van goedwilligheid en liefde, met welken de Natuur het genoegen van het menschdom verbonden hebbende, zy zich zelf schandelyk zoude tegenspreken, indien het ooit gebeuren konde, dat derzelve schending nuttig, dat derzelve waarneeming schaadelyk ware.

tam contraria hominibus officia imponentes perfectissimæ sapientiæ haud convenirent. Quod etiam dici deberet si Leges justitiæ ullo in casu violari Natura permisisset. Humani enim generis commodis iisdem eam consulere voluisse negari nõquit, quam certe destinatis suis perficiendis parem esse non licet dubitare. *Analogia* itaque Naturæ, sapientiaque Dei, & ipsa humana indoles suadent Leges justitiæ æque immutabiles & constantes esse, ac illas quibus regitur Universitas rerum. Haud aliter sentiendum de benevolentia & caritatis officiis, quibus cum Natura humani generis commoda conjunxerit, sibi turpiter eadem contradiceret si unquam evenire posset ut eorum

ware. Althans de Godloochnaars zelve durven niet ontkennen, dat daaden van billykheid en deugd, die met de Wetten overeen komen, ten minsten gemeenelyk en natuurlyker wyze goede, en die tegen dezelve ftryden, kwaade uitwerkingen voortbrengen. Waar uit men, overeenkomstig met de *Analogie*, besluiten kan, dat de voorspoed der Goddeloozen, en de tegenspoed der Vroomen, maar alleen in schyn bestaat, en niet wezentlyk is; dat alle het andere gelyk gesteld zynde, Godsvrucht en Deugd den mensch altoos gelukkiger, en de ondeugd, 'er tegenoverstaande, hem ongelukkiger maakt.

De Regels derhalven, om gelukkig te worden, door Waarneemingen en *Analogie* ontdekt en zaamverbonden, zyn niet minder zeker, dan die der Natuurkunde, volgens welke wy leeven en handelen. Even als het brood
ons

rum violatio utilis, observatio vere noxia esset. Actiones sane Justitiæ virtutisque Legibus convenientes bonos, repugnantes vero malos effectus gignere naturaliter saltem, & ordinarie, ne ipsi quidem Athei diffiteri audent. Ex quo convenienter *Analogiæ* concludere licet, Sceleratorum prosperitatem, bonorumque infelicitatem apparentem, haud veram esse, pietatemque & virtutem, cæteris paribus, Hominem semper feliciorum, vitiaque opposita infeliciores reddere.

Regulæ itaque felicitatis consequendæ observationibus & *Analogiæ* inventæ, ac contextæ, haud minus sunt certæ ac illæ Physicæ, quibus convenienter vivimus, agimus-

ons voed , het vuur ons verwarmd , zoo-maaken Haat en Nyd ons ongelukkig , en Deugd en Liefde gelukkig. En even als wy denken , dat de natuurlyke eigenschappen der zaaken niet veranderen zullen , even zoo onveranderlyk zyn de natuurlyke uitwerkingen der Zedelyke daaden. Trouwloosheid was en zal altoos fchandel-lyk , fchadelyk en onteerende zyn , maar woord-houding , edelmoedigheid , milddaadigheid zyn altoos fchoon , edel , eerlyk en nuttig. De algemeene Zedelyke Wetten blyven niet min on- veranderlyk dan die der Natuur.

Het gebeurd wel foms , dat zommige bedrie- gelyke zedekundige oordeelen der menfchen , omtrent hunne plichten , even als in zommige gevallen der Gezigtkunde , hen verkeerd doen handelen , welke verkeerde oordeelen echter , (wanneer men zyne aandacht vestigt op de ge- woone uitwerkingen der daaden en op de *Analo- gie*

musque. Ut panis nutrit , ignis calefacit , ita odium & invidia nos infelices , caritas , virtus , felices reddunt. Ut non putamus immutatum iri proprietates rerum Phyfi- cas , ita nec Naturales actionum Moralium effectus. Fi- dei violatio fuit eritque femper turpis , ignominiofa , no- xia: conftantia in promiffis , generofitas , liberalitas , pul- cra , honefta , utilis , Legesque Morales univerfales haud minus ac illæ Phyficæ immutatæ manent.

• Equidem fallaciæ nonnullæ opticis fimiles Moralia ho- minum de fuis officiis Judicia quandoque in transversum agunt , quæ tamen , attentione ad ordinaria actionum effec- ta & Naturæ *Analogiam* adhibita , detegi poffunt. Opus

gie der Natuur) kunnen ontdekt worden. Wy moeten slechts trachten de Sterrekundigen natevolgen. Het gebeurd in de Zedelyke Waereld niet minder gemeenlyk, dan in de Natuurkundige, dat zaaken, die in eenen grooteren of kleineren afstand van ons af zyn, ons grooter of kleiner toeschynen; dus ook, dat de naby zynde uitwerkingen van onze daaden duidelyker, en de verder afgelegene duisterder voorkomen; maar een voorzichtig mensch ziet niet alleen het geen onmiddelbaar voor hem is, maar hy overweegd ook de gevolgen zyner daaden die verder af zyn. Het gebeurd ook vaak, dat ieder zich als in het middelpunt der Zedelyke Waereld wil stellen, en alle zyne daaden, tot zyn byzonder voordeel wil doen zamenloopen, daar echter ieder, die de order der Natuur aandachtig naagaat, begrypen kan, dat het veel betamelyker is het algemeene voordeel, waarin het byzondere

tantum est ut Astronomos discamus imitari. Evenit in Mundo Morali haud rarius ac in Physico ut quædam in majori aut minori a nobis distantia posita justo majora vel minora videantur, propioresque nostrarum actionum effectus clarius, remotiores obscurius cernantur, sed hominis prudentis est non ea solum quæ ante pedes posita sunt intueri, verum actionum suarum sequelas vel remotiores perpendere. Fit etiam sæpissime ut quilibet se in centro veluti orbis Moralis collocare, omnesque suas actiones ad privata sua commoda referre velit, cum tamen facile ordini Naturæ attentus intelligere possit, convenientius ei longe esse ut publicum commodum, quo privata etiam continentur, pro communi veluti motuum Mora-

dere dus ook begreepen is , voor het gemeene middelpunt der Zedekundige beweegingen te houden ; want in der daad , men zoude geene overeenkomst in de Zedelyke Wetten kunnen waarneemen , indien ieder alleen voor zich zelve wys was , en dat voor billyk moest houden , dat alleen zyn byzonder nut bedoeld.

De *Analogie* alleen kan ons overreden , dat de Natuur dezelfde plichten van Godsvrucht , billykheid en goedwilligheid , die zy in het gemeen aan ieder opgelegd heeft , ook aan Vorsten en Burgeryen heeft voorgeschreeven. Want gelyk in het Heeläl de grootste en kleinste ligchaamen aan dezelfde Wetten onderworpen zyn , zoo komt het ook met de Goddelyke Wysheid en de standvastigheid der Natuur overeen , dat de plichten van Vorsten en geheele Volkeren niet verschillen met die van ieder byzonder Persoon. Want , hoe affchuwelyk zoude de gedaante der Zedelyke waereld zyn ,
in-

lium centro habeatur. Sane enim si sibi soli quisque sapere , idque pro justo quod privatim utile est habere deberet , nulla in Moralibus Legibus consensus posset observari.

Eadem pietatis , justitiæ , & benevolentiaë officia , quæ singulis , universis , etiam , principibus , & civitatibus , naturam præscripsisse observanda , sola persuadere potest *Analogia*. Ut enim in Universitate rerum maxima minimaque corpora iisdem sunt subjecta legibus , ita haud alia esse principum populorumque officia ac privatorum , & singulorum , est divina sapientiaë , naturaëque constantiaë con-

indien het geen aan een byzonder mensch fchadelyk was, den Vorsten voordeelig ware, en het welzyn van enkele menschen ftryden zoude tegen dat van het algemeen? De *Analogie* derhalven ftopt den mond aan alle die Leermeesters van bedriegery, onbillykheid en trouwloosheid, die niet schroomen te zeggen, dat men ten voordeele van het algemeene welzyn, de Wetten van Recht, Billykheid en Menschlykheid mag en moet overtreden. Want dezelve Natuur, welke die Wetten aan byzondere perfoonen gegeven heeft, heeft dezelve ook den Vorsten voorgeschreeven, en heeft voor het welzyn van het geheele Menschdom zorg gedraagen, door de onderlinge plichten van het algemeen omtrent byzondere perfoonen, en van deeze omtrent het algemeen, en van die van Vorsten omtrent byzondere Menschen, en omtrent Vorsten, als mede van Volkeren onderling omtrent elkander. 'Er
zyn

consentaneum. Quam enim deformis esset moralis mundi facies, si quod privatis noxium principibus utile esset, salusque singulorum, univerforum saluti unquam repugnaret? *Analogia* itaque refellit omnes illos nequitiae, injustitiae, & perfidiae Magistros, qui publicae utilitatis causa naturales justitiae, aequitatis, humanitatisque leges violari posse, & debere, dicere haud verentur. Eadem enim natura quae has singulis, & privatis, principibus etiam & univerfis commendavit, mutisque univerforum erga singulos horumque erga illos, principum erga privatos & principes, gentiumque erga gentes officiis totius humani generis saluti prospexit, & consuluit. Aut itaque
nulla

zyn derhalven geene Godlyke natuurlyke Wet-
ten den Menschen voorgeschreeven , die niet
van een ieder , die zyn geluk zoekt , heilig
moeten nagekomen worden.

'Er is derhalven een uitmuntend gebruik te
maaken van de *Analogie* , in het kennen en be-
wyzen van de overeenkomst van alle onze plich-
ten met het waar geluk ; en om daartoe te ge-
raaken , hebben wy slechts noodig te weeten ,
welke de aart en staat van den Mensch zy , en
de zamenhang der verscheiden daaden met zyn
geluk ; om overtuigd te zyn , dat de Zedelyke
Wetten , natuurlyk (als van Goddelyke herkom-
ste) zeker , standvastig en onveranderlyk zyn ,
zo wel als de Natuurlyke ; om derhalven de ge-
meene en natuurlyke uitwerkingen van goede
en kwaade daaden van toevallige (of liever die
volgens Gods geheim bestuur geschieden) afte-
zon-

nullæ sunt Leges divinæ naturales humanis positæ actioni-
bus , aut certe illæ sunt ab omnibus suæ felicitatis cupidis
sanctè observandæ.

Est itaque insignis *Analogiæ* usus in consensione omnium
nostrorum officiorum cum vera felicitate agnoscenda , ac
demonstranda. Ad quod obtinendum opus tantum est :
Ut sciamus qualis sit hominis indoles , conditio , actionum-
que variarum cum felicitate copulatio ? Ut persuasum ha-
beamus Leges Morales , Naturales (utpote Divinas)
certas , constantes , immutabiles esse , æque ut Physicas ;
Adeoque effecta actionum bonarum malarumque ordina-
ria , Naturalia , ab aliis fortuitis , vel potius secretæ Dei
Guber-

zonderen ; en om nooit te vergeeten , dat Gods goedheid en wysheid nooit toelaaten , dat iemand door het overtreden zyner Wetten gelukkiger , en door derzelve opvolging ongelukkiger worden zoude.

Wy hebben dus het schoone verband der Menschelyke Plichten afgehandeld. 'Er blyft thans noch overig , dat wy aantoonen , hoe wy de *Analogie* moeten gebruiken , om byzondere Zedekundige waarheden te vinden of te betoogen , het geen my met weinig woorden toefchynt te kunnen afgedaan worden. Indien wy onderzoeken willen , of 'er eene *Analogie* plaats hebbe tusfchen eenige Zedekundige zaaken , moeten wy op dezelve wyze te werk gaan als in de Natuurkunde. Men moet onderzoeken , of die zaaken altoos zamen verbonden zyn , of de eene vermeerderd of verminderd zynde , de andere insgelyks aangroeit of afneemt. Indien wy

Gubernationi debitis , accidentalibusque distinguamus ; Nec unquam obliviscamur haud pati Dei bonitatem & sapientiam , ut quisquam Legum suarum violatione felicior , observatione evadat infelicio.

Egimus de omnium humanorum officiorum concentu pulcherrimo. Restat ut quomodo *Analogiam* peculiaribus moralibus veritatibus inveniendis aut demonstrandis adhibere debeamus , exponamus. Quod quidem paucis videtur absolvi posse. Si examinare velimus utrum inter aliquas res Morales intercedat *Analogia* , eodem procedendum est modo quo in scientia Naturali. Discutiendum an ea constan-

wy de Onderstelling willen onderzoeken van hen, die meenen, dat alle vriendschap uit hoop van eigen belang en behoefte ontstaat, koomen de volgende stukken aan ons onderzoek voor: Zyn die alleen voor vriendschap vatbaar, die hulp noodig hebben? Zyn zy 'er zo veel te meer vatbaar voor, hoe meer gebreks zy hebben? Zyn 'er geen voorbeelden van eene zuivere genegendheid zonder belooning? Gebeurd het niet dikwils, dat de vriendschap op zich zelve vermaakt zonder hoop van voordeel? Wanneer 'er eenige *Analogie* tusfchen verschillende zaaken plaats heeft, moet men de paalen van derzelver gelykvormigheid naauwkeurig aanwyzen, op dat de *Analogifche* redeneering dezelve niet overschreede. Inderdaad de meeste drogredenen (*Sophisma's*) van BAYLE, door welke hy de goddelooze stellingen der *Manicheërs* wilde onderfchutten, steunen op deeze

eene

stanter sint connexæ, an una earum aucta vel imminuta crescat vel decrescat altera? Si eorum hypothefin qui omnem amicitiam ex proprii commodi spe atque indigentia ortam censent examinare velimus, hæc perpendenda veniunt: An ii soli ad amicitiam proni qui auxilii egent? An tanto proniores quo magis indigent? Nullane dantur exempla amoris puri, haud mercenarii? Numquamne fit ut ipsa delectet amicitia, non spes lucri? Ubi aliquam inter res diversas intercedere *Analogiam* certum est, limites similitudinis accurate definiendi sunt, ne ultra eos argumentatio *Analogica* proferatur. Pleraque sane BAYLEII *Sophismata*, quibus impiam *Manicheæorum* causam fulcire voluit, nituntur hoc solo errore, quod Deum instar patris qui-

qui-

eene dwaaling, dat hy GOD heeft willen begrypen, wel als een goedertierenen Vader, maar niet als een rechtvaardigen Richter, niet als zulk een Heer, die zyne Onderdaanen, door eene ingeschaapen vryheid, om zeer wyze redenen bekwaam gemaakt heeft voor loon en straffe. Dit alleen aangemerkt zynde, blykt, dat alle gelykenisfen, door hem te berde gebragt, door welke hy Gods werking omtrent de toelaating van het kwaad tracht te verduisteren, byster mank gaan.

Wanneer de verscheidenheid zich by de overeenkomst voegt, moet men de eene zoo wel als de andere in het oog houden; om de toepassing der *Analogie* niet te doen dwaalen. Vooral moet men het oneindig verschil, dat 'er tusfchen GOD en de Schepzelen is, niet vergeten, wanneer men uit de besluiten, voornemens en daaden der menschen, tot de eind-
oog-

quidem benignissimi, at non iusti etiam iudicis, non talis Domini, qui suos subditos sapientissimis ex causis præmii pœnæque capaces, indita illis libertate, fecerit, concipere velit, quo solo observato facile apparet omnes similitudines ab eo prolatas, quibus actionem Dei circa permissionem mali obscurare voluit, misere claudicare.

Ubi convenientiæ se jungit diversitas, hujus non minor ac illius ratio habenda est, ne *Analogiæ* applicatio reddatur erronea. Præsertim ubi ex hominum propositis, consiliis, & actionibus argumentamur ad fines Dei, immensi quod inter Deum & creaturas intercedit discriminis nunquam obliviscendum est. In perfectionibus quidem ei adscriben-
dis

oogmerken van God redeneerd. Wy kunnen in het toefchryven van Volmaaktheden aan GOD niet te verre gaan, (wyl deeze ons begrip verre te boven gaan). Dus ftaaven wy te recht door de *Analogie* met de menfchlyke daaden de rechtvaardigheid Zyner wegen, en zonderen alle onvolmaaktheid van Zyne werken af; wanneer wy by voorbeeld, om de tegenwerpingen der *Epicuristen* tegen te gaan, zeggen: dat het tegenswoordige tydftip van ons leven, met het eerfte bedryf van een Treurfpel kan vergeleeken worden, in het welke men geen *Plan* zien kan, maar dat hy, die over deszelvs fchoonheid zoude willen oordeelen, het laafte bedryf moet afwagten; want daar de gefchaapene wæreld zoo veele en zulke blykbaare getuigenifen van GODS oneindige Volmaaktheden geeft, mag men ook (wat HUME ook zeggen moge) die werkingen Gods, die in den eerften opflag niet zoo fchoon gefchikt fchynen, door middel der

dis nimii effe non poffumus, (cum eæ captum noftrum longiffime fuperent) adeoque jure *Analogia* humanarum actionum iuftitiam viarum ejus vindicamus, imperfectionesque ab operibus removemus, cum v. g. ad refellendas *Epicureorum* objectiones dicimus, præfentem vitæ noftræ periodum cum primo Tragœdiæ actu poffe comparari, in quo nullus potefit confpici ordo, fed ei qui de ejus pulcritudine judicium ferre velit ultimum actum effe expectandum. Cum enim de immenfis ejus perfectionibus Natura rerum tot tamque luculentiffima testimonia perhibeat, licet fane (quidquid dicat HUMUS) eas etiam Dei operationes quæ haud tam pulcres ordinatæ prima fpecie apparent

der *Analogie*, met de Wetten van eene allervolmaaktste Wysheid gemakkelyk overeenbrengen. Ja wy zyn zelv verplicht zulks te doen. Maar overal, waar eene onvolmaaktheid met eene volmaaktheid gepaard gaat, moet men zorgvuldig agt geeven, dat wy den volmaakten GOD geene menschelyke onvolmaaktheeden toeschryven: Zulks deden zy, die, meenende Gods eere te handhaven, Hem een willekeurige Macht toeschreeven. Want, schoon God een volmaakt recht heeft op het leven en de goederen der Menschen, kan men daar uit niet besluiten, dat Hy, volgens zyn recht, onschuldige schezelen kan kwellen, en rampen toezenden, wyl het tot Zyne oneindige Volmaaktheid behoord, dat Hy niet anders, dan billyk, wys en goed kan handelen. Het is'er zoo verre van daan, dat de voorbeelden dewelken van Menschen, die eene *Despotieeq* of volmagtig gebied oeffenen, of die, welke uit zeden en gewoonten genoomen zyn, het

parent cum perfectissimæ sapientiæ Legibus, ope *Analogie* non incommode conciliare. Imo hoc facere nostri est officii. At ubi perfectioni admixta est imperfectio, cavendum sollicitè est ne humanos defectus Deo perfectissimo adscribamus. Id fecerunt qui arbitrariam Deo potestatem vindicando se ejus honori consulere putaverunt. Licet enim summo Numini competat jus perfectum in vitam & bona hominum, ex eo tamen concludere nondum licet. posse eum jure suo creaturas innocentes torquere, malisque afficere cum ad ejus infinitam perfectionem pertineat non nisi juste, benigne, & sapienter posse agere. Exempla autem a hominum despoticum Imperium exercentium

het tegendeel zouden bewyzen, dat zy veeleer God hoonen, die altyd wyzelyk van zyn recht gebruik maakt, maar nooit zyn Macht en Alvermoogen misbruikt, gelyk de Stervelingen veelyds doen.

Op dat wy dan door geen fchyn van *Analogie* bedroogen worden, moet men de zaaken uit verscheidene oogpunten beschouwen, en haare betrekkingen en uitwerkingen van deeze en geene zyde nagaan, en indien het noodig is met elkander vergelyken. Sommige willen bewyzen uit de droevige gevolgen van Burgerlyke Oorlogen en Oproeren, en uit de allerakeligste gevolgen van de leer der Vorsten-moorders, dat men aan Regeerders eene volkomene en onbepaalde macht moet toestaan, maar deeze rampen zyn byna weinig minder dan die, welke de woede der Dwingelanden meer dan eens veroorzaakt heeft. Dus leert de *Analogie* hier, gelyk

moribus, & consuetudinibus deprompta tantum abest ut contrarium probent, ut potius Deo sint injuria, qui jure suo sapienter semper utitur, nunquam autem potentia & potestate, ut mortales sapissime faciunt, abutitur.

Ne itaque apparente aliqua *Analogiæ* specie decipiamur, res ex variis sunt spectandæ lateribus, diversæ earum seu relationes, seu effecta hinc & illinc contemplanda, & si opus sit inter se conferenda. Absolutam prorsus & illimitatam Imperantibus competere debere potestatem nonnulli probant ex tristibus bellorum civilium & seditionum effectibus, perniciosissimisque Doctrinæ; Monarchomachorum consequentiis. At fere haud minores sunt eæ, quæ Tyrannorum

gelyk in alle andere menschelyke zaaken, een middelmaat te houden, en betoogd, dat gemaatigde Regeeringen beter zyn dan volstrekte Heerschappyen. Yder soort van Regeering heeft zyne voor- en naadeelen; de beste is die, welke de minste ongemakken heeft. — De oogpunten moeten dikwils veranderd worden, en men moet het meest passende kiezen. Wil men weten, of de verdraagzaamheid van verschillende Godsdiensten nuttig zy aan den Burgerstaat, en hoe verre men dezelve kan uitstrekken; dan moet men niet alleen het oog slaan op de naadeelen, die de dwaaling, en het voordeel dat de waarheid aanbrengt, maar ook op de geboden van den Christelyken Godsdienst, en de gepaste wyze om dezelve voort te planten, op de Wetten van voorzichtigheid en de droevige gevolgen der onverdraagzaamheid; en vooral wat recht de gebiedende Magt

op

norum potestate abutentium furor sæpe peperit, calamitates. Ipsa itaque *Analogia* hic, ut in aliis omnibus negotiis humanis, medium tenendum suadet, Regnaque temperata præstare despoticis comprobat. Habet sane quælibet Regiminis forma sua commoda, & incommoda, sed optima illa est quæ minimis urgetur vitiis. Mutanda sæpe visus puncta, & convenientissimum eligendum. Si scire velis utrum tolerantia diversarum Religionum civitati sit utilis, & quousque ea extendi debeat? Respectus fieri debet non tantum ad mala erroris, & commoda veritatis, sed ad præcepta Religionis Christianæ, ad convenientem eam propagandi modum, ad Leges prudentiæ, ac tristes consequentias intolerantiæ, & præcipue quid Imperantibus

op de gevoelens, den Godsdienst aangaande, toekomt; het geen men beschouwen moet uit het oogpunt van algemeene rust en goede order in de zamenleving. — Men moet nauwkeurig bepaalen, wat het geschiktst zy om de Vraag wel te stellen. Indien wy onderzoeken, of men met recht zyn woord, aan Dwingelanden gegeven, breeken kan? Begrypt men duidelyk, dat de Vraag niet daar op ziet, of zy waardig zyn, dat men zyn woord aan hen houde; maar veel eer, welke de uitwerkzelen zyn der verbreeking van openbaare trouwe; en of met het verbreeken van dezelve, de vrede en rust van het Menschdom ongeschonden kan blyven. De oogmerken der Zedelyke plichten en begrippen moeten ten nauwkeurigsten bepaald worden, op dat onderling verschillende dingen niet zamen verward worden. Men moet by voorbeeld bepaalen, welke de paalen zyn

Juris in opiniones ad religionem spectantes competat, ex salutis & tranquillitatis publicæ, bonique in Societate ordinis ratione, velut convenientissimo visus puncto dispiendum est. Determinandum accurate quæ sint ea quæ quæstioni definiendæ sunt accommodatissima. Si de eo quæramus an fides Tyrannis data violari jure possit? facillè intelligitur non ad hoc spectandum esse: An illi digni sint quibus servetur fides, sed potius: Qualia sint effecta violationis fidei publicæ? Num si eam fallere liceret, pax, tranquillitas humani generis conservari possit? Fines officiorum, notionumque omnium moralium accuratissime determinari debent, ne quæ inter se diversa sunt confundantur. Definiendum v. g. qui sint defensionis justæ termini?

zyn van eene billyke zelfsverdediging, waar de-
 zelve eindigt en de wraak begint? Welke de
 grenzen zyn van waare verdraagzaamheid, bui-
 ten welke zy in eene ongeoorloofde toelaating
 overgaat, hoe eenige noodzaaklyke strengheid
 van wreedheid, goedertierendheid van slaphar-
 tigheid, uit onverstand voortkomende, onder-
 scheiden zy. Verscheiden plichten moeten
 zoo uitgedrukt en bepaald worden, dat zy niet
 tegen elkander schynen aan te loopen, wyl men
 in het Goddelyk verstand geene tegenstrydigheid
 kan onderstellen. — Wanneer de beschouwing
 eener zaake te ingewikkeld schynt, moet men
 trachten 'er verscheide omstandigheden van af
 te zonderen, en men moet duidelyk toonen,
 wat ieder haarer uitwerke of welke verandering
 zy baart, het geen byna op dezelve wyze moet
 geschieden, als wy gebruiken om de al te zeer
 ingewikkelde Natuurkundige uitwerkingen tot
 haare oorzaaken te brengen.

Indien

Ubi ea desinat, & ultio incipiat? Qui sint veri toleran-
 tiæ fines, ultra quos ea in vitam convitentiam abeat?
 Quomodo necessaria severitas a crudelitate, clementia a
 lenitate nimia, ex imbecillitate veniente, distinguantur?
 Officia varia ita exprimenda, ac determinanda, ne inter
 se pugnare videantur, cum nulla in intellectu Divino con-
 cipi possit repugnantia. Ubi consideratio rei nimis videtur
 intricata, danda opera ut circumstantiæ variæ a se separen-
 tur, & quid unaquævis efficiat, vel mutet distincte ex-
 ponatur, quod eodem ferme fieri debet modo, quo ver-
 samur in complicatis nimis Physicis effectibus ad suas cau-
 sas referendis.

Indien wy de Zedekundige kundigheden wel bepaald hebben, zullen wy, door derzelve vergelyking en nafpooring, verfcheide waarheden ontdekken, die tot onze Natuur en zaaken buiten ons betrekking hebben. Het welke wanneer wy pogen te doen, verdiend de *Reductie* of overbrenging te hulp geroepen te worden, als door welke wy zeer moeilyke, en meer ingewikkelde gevallen, tot andere gemakkeliker en meer bekende te rug roepen. Dit nu gefchied op verfcheiden wyzen; zomtyds laat de natuur der zaak eene onmiddelyke *Reductie* toe; ja vereifcht dezelve. De Vraag, of een door vrees onbillyk afgedrongene belofte in den ftaat der Natuur iemand verbind, komt zeer na aan deeze volgende: Of alle vrede, door openbaare trouw bevestigd, moet gehouden worden, naadien de Vorften onderling in den Natuurlyken ftaat leeven. Dewyl derhalven byna ieder zal toeftaan, dat de Vredes-

ver-

Si notiones morales bene determinatas habeamus, earum collatione, & attentione ad noftram rerumque Naturam facta, varias veritates detegemus. Quod dum facere an nitimur in ufum præcipue meretur vocari reductio, cujus ope difficiliore magisque intricati cafus ad alios faciliores, notioresque, fed *Analogicos* revocamus. Variis autem id fit modis. Quandoque ipfa rei Natura immediatam reductionem admittit, imo flagitat. Quæftio, an pactum, injufto extortum metu, in ftatu naturali obliget? Huic alteri eft affinis: An pax omnis fide publica interpofta confirmata fervanda fit, cum Reges vivant inter fe in ftatu naturali. Cum itaque pacta pacis non poffe infirmari per

ex-

verbintenissen niet kunnen verbrooken worden, door een uitzondering van vrees, (want anders zoude men einde of paal aan den oorlog kunnen stellen,) schynt het, dat men van de verbintenissen in den staat der Natuur het zelve moet oordeelen. Dikwils verkrygt men zulk eene *reductie*, door de zaak af te scheiden van omstandigheden, die 'er vreemd van zyn; dus kunnen veele twist-redenen, omtrent de plichten van Regeerders en Onderdaanen, uit de Natuur der verbintenissen bepaald worden. Soms tyds geschied deeze *reductie* door middel van een verdigtzel, door de omstandigheden zo samen te schikken, als best is om de waarheid te erkennen. Dus heeft iemand niet ongelukkig beweezen, dat de Veelwyvery door de Natuur verboden is; uit hoofde dat, indien het gebeurde, dat een even groot getal Jongelingen en huwbaare Meisjes, door schipbreuk op een woest Eiland geworpen waren, geen

Jon-

exceptionem metus omnes fere consentiant, (nam fecus nullus bellis imponi posset modus & finis) videtur idem de pactis statu naturali initis dicendum esse. Saepe reductio obtinetur rem a circumstantiis a re alienis separando. Ita multæ de mutuis imperantium & civium officiis controversiæ ex natura pactorum definiri possunt. Nonnunquam perficitur reductio ope fictionis alicujus, circumstantias ita componendo ut veritati agnoscendæ est accommodatissimum. Polygamiam v. g. a Natura prohiberi probat non nemo haud infeliciter ex eo, quod si contingeret in desertam aliquam insulam parem juvenum virginumque numerum naufragio ejici, tum sane neuter illorum plures filias

Jongeling meer dan een Meisje zou kunnen voor zyn Vrouw neemen, zonder den anderen ongelijk te doen. Het geen men nu stelt in deeze woeste plaats te geschieden, ziet men uit de waarneemingen, dat byna alom in de Waereld gebeurt. Ik zal nu niet spreken van andere wyzen, om moeiljyke zaaken tot ligtere te brengen. Deeze wyzen zullen meestal door de omstandigheden aan de hand gegeven worden.

Men begrypt ligtelyk, dat al het overige, het geen wy van het gebruik der *Analogie* in de Natuurkunde gezegd hebben, ook met de noodige veranderingen, op de Zedekundige Waarheden kan toegepast worden.

has in uxorem ducere possit, sine manifesta reliquorum injuria. At, quod fingitur in deserto illo loco evenire, idem in hoc terrarum orbe fere contingere observationes docent. Sponte taceo alios modos difficiliora ad facilia reducendi, quos plerumque circumstantiæ suppeditabunt.

Facile autem intelligitur reliqua etiam, quæ de *Analogia* in scientia Naturali usu diximus, moralibus quoque veritatibus haud incommode mutatis mutandis applicari posse.

O N D E R Z O E K

N O P E N S H E T

Z E D E L Y K L O T

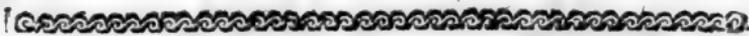
D E R

K I N D E R E N

N A D I T L E V E N ;

D O O R

L A M B E R T I U S M E Y E R .

I N H O U D :

- § I. **H**et belang en de aanleiding van dit Onderzoek.
- II. Waarom trent men zedig behoort te werk te gaan.
- III. De orde, en het beloop, in dit onderzoek gehouden.

DE EERSTE AFDEELING.

Waarin de lotgevallen van dit Onderwerp, en de verschillende gedagten der Geleerden daaromtrent nagegaan worden.

- §. IV. Wat Heidenen en Jooden 'er over dachten.
 V. Het gevoelen der Ouden laat zich gevoeglyk in drieërlei meningen onderscheiden.
Die 'er ongunstig over dagten.
 Grieksche Kerk-Leeraars.
 VI. Latynsche, en voornaamlyk AUGUSTINUS.
 VII. Navolgeren deszelfs.
 VIII. De Schoolsche Godgeleerden.
 IX. De Godgeleerden der Roomsche Kerk.
 X. Waarby het gevoelen van P. BAYLE gevoegd word.
 XI. Kerkvaders, *die 'er gunstiger over dagten.*
 Grieksche.
 XII. Latynsche.
 XIII. Vervolg hiervan.
 XIV. Het gevoelen van BERNHARDUS en anderen.
 XV. *Die eenen middenweg insloegen; de oude Pelagiaanen.*
 XVI. Zommige Schoolsche Godgeleerden.
 XVII. Anderen, die nog verder gingen.
 XVIII. Het gevoelen der Protestanten hieromtrent in het gemeen.
 XIX. Van de Augsburgsche Belydenis.
 XX. Vervolg daarvan.
 XXI. Gereformeerden.
 XXII. Vervolg daarvan.
 XXIII. Aanmerking over der Protestanten gevoelen.
 XXIV. Zommigen zoeken den grond voor der Kinderen behoudenis *in de Kerk.*

§. XXV.

- XXV. Voornaamelyk FORBESIUS.
- XXVI. Zommige in de Ouderen, 't zy in de Voorouderen.
- XXVII. 't Zy in de onmiddelyke ofte naaste Ouderen, het geen uit den Heer VENEMA daader getoond word.
- XXVIII. Met de gronden, op welken dat gevoelen steunt.
- XXIX. Wat de Dordsche Vaders hieromtrent verklaard hebben.
- XXX. Eindelyk zoeken ook zommigen den grond voor der Kinderen neit eeniglyk in Christus; gelyk JOH. A LASCO.
- XXXI. De Heer D. WYTTENBACH.
- XXXII. J. A. RICHTER.
- XXXIII. Waar mede ook strookt het gevoelen van J. VAN DIESBACH.
- XXXIV. De gedagten van den Heer G. J. NAHUIS.
- XXXV. Dat hun lot ten minsten draaglyker zal zyn.
- XXXVI. Of ze ook in eenen staat van beproeving na dit leven zyn zullen?
- XXXVII. Wat ons Gods Woord daaromtrent zegt.

DE TWEEDE AFDEELING.

Waarin het ons meest waarschynelyk voorkomend gevoelen met deszelfs gronden word opgegeeven.

- XXXVIII. Overgang tot het volgend onderzoek.
- XXXIX. Onze mening voorgesteld.
- XL. Als niet onbestaanbaar met de aangenomene leerstukken onzer Kerk.
- XLI. Bedenking, of men niet gevoeglyker den Zedelyken staat der Kinderen na dit leven be-

behoorde te onderzoeken ; om dan te gereeder nopens hun lot iets te kunnen bepaalen.

- §. XLII. Nopens hunnen Zedelyken staat , laat zich , by het nagaan van de ontwikkeling hunner vermogens , wel een gunstig oordeel vellen , het geene in eenige stellingen nader vertoond word.
- XLIII. Waaruit een besluit opgemaakt en aangedrongen word.
- XLIV. Ook is 'er in de Heilige Schriften een diep stilzwygen aangaande hunne eeuwige rampzaligheid.
- XLV. Terwyl ze uit veele getuigenissen ons aanleiding geeft , om het tegendeel te denken.
- XLVI. 't Zy we *van Gods kant* de zaak beschouwen , en op Zyne oneindige macht letten , zoo als Hy dezelve in het werk der Verlossing openbaarde.
- XLVII. Vooral by de beschouwing van des Middelaars Persoon en lotgevalten.
- XLVIII. Ook mogen wy denken , dat God in zyn besluit , omtrent zulke Kinderen mede werkzaam geweest is.
- XLIX. Dan nader onderwys geeft ons Zyn geopenbaarde wil in zyn Woord : zoo als GEN. XVII. vs. 7.
- L. HAND. II. vs. 39.
- LI. EXOD. XX. vs. 5. DEUT. V. vs. 9.
- LII. I KORINTH. VII. vs. 14.
- LIII. EZECH. XVIII. vs. 20.
- LIV. ——— XVI. vs. 20.
- LV. ——— XVIII. vs. 32. XXXIII. vs. 11.
- LVI. I SAM. XII. vs. 24, 25.
- LVII. MATTH. XVIII. vs. 2 — 14.
- LVIII. ——— XIX. vs. 13, 14.

- §. LIX. 't Zy wy *van den kant der Kinderen* de zaak beschouwen, en hunne onnozelheid gadeslaan, die aan God zelve word voorgesteld
JON. IV. vs. 11.
- LX. Of dat ze vatbaar zyn voor Gods genadewerkingen.
- LXI. Eindelyk word dit uit de overeenstemming en evenredigheid, die 'er in de openbaaring van Gods deugden plaats heeft, opgemaakt.
- LXII. De gedagten van COELIUS SECUNDUS CURIO, aangaande de uitgestrektheid van het zalig Gods-ryk, worden hierby opgegeeven.

DE DERDE AFDEELING.

Waarin de gevoelens van anderen zedig beoordeeld, en de zwaarigheden tegen het onze opgelost worden.

- LXIII. Onderzoek van eenige gevallen, uit welken men zwaarigheid maakt.
- LXIV. De Erfzonde als niet srydig met ons gevoelen vertoond.
- LXV. Oplossing van eene Zwaarigheid uit DEUT. XXVIII. vs. 18.
- LXVI. Antwoord op eene tegenwerping van P. MOLINEUS.
- LXVII. Gedagten over het geschil tusschen CAMERO en CURCELLEUS.
- LXVIII. Eenige aanmerkingen over het gevoelen van den Heer VENEMA.
- LXIX. Eene tegenwerping uit 1 Kor. VII. vs. 14. opgelost.
- LXX. Bedenking nopens de gesteldheid van de lichamen der Kinderen in het toekomende leven
- LXXI. Zedelyk gebruik van dit onderzoek.

O N D E R Z O E K

NOPENS HET ZEDELYK LOT DER
KINDEREN NA DIT LEVEN.

§. 1.

Van veelen, en op eene zeer verschillende wyze, is dit onderwerp, aangaande het zedelyk en toekomstend lot der Kinderen, behandeld, het geene wy wel geheel en al aan zyne plaats konden laten, by aldien wy den Oppersten Rechter de jongste beslissing van alle menichlyke zaaken en derzelve lot, die Hem alleen toekomt, slechts konden toevertrouwen. Dan dewyl ons verstand al doorgaans zoo geaart is en handelt, dat wy, op het hooren of vernemen van eenig voorstel, al ras het zelve aan ons oordeel onderwerpen, en daaromtrent of eene toestemmende, of eene ontkennende uitspraak by ons zelve opmaken. — Dewyl dit onderwerp met andere waarheden en leerstukken van den Christelyken Godsdienst in een naauw verband staat, zoo dat het zich van zelve, en buiten ons zoeken, dikwyls aan onze bedenkingen vertegenwoordigt en aanbiedt. —

Dewyl

Dewyl het eindelyk by ons geliefde Voorwerpen zyn , omtrent welken deeze bedenkingen gaan , en welker tederhartige bezorging wy , zoo lang de Voorzienigheid 'er ons toe roept , nimmer mogen ter zyde stellen , die ook , wanneer wy ze misfen moeten , met grievende smerten van ons nagezien worden , en omtrent welker lot wy niet onverschillig mogen zyn ; zoo kan het niet als onbillyk en onbetaamelyk afgekeurd worden , wanneer iemand dit stuk be daard en naauwkeurig poogt nategaan , de zwaarigheden en duisternisfen , die zich daarby opdoen , poogt te ontwarren en optehelderen , en , zoo verre het doenlyk is , naar zekerheid en gronden , waarop men berusten kan , zoekt. Om deeze reden , en de aanleiding in den weg der Voorzienigheid het medebrengende , hebben wy dit stuk by herhaalde overdenkingen nagegaan , en het geene ons daaromtrent is voorgekomen , wel aan anderen willen mededeelen.

De hooggeleerde Heer V E N E M A , verre van dit aftekeuren , verklaart het voor eene uitmuntende en lofwaardige poging , wanneer men de zwaarigheden , die zich hierby opdoen , poogt opteruimen , en op eenigzins aanneemlyke gronden hieromtrent iets te bepaalen. *Dissert. Sacr. L. I. c. I. §. I. p. 494.*

§. I I.

Dan dit moeten wy hierby vooraf herinneren , dat dit onderwerp , aangaande het toekomstend lot der Kinderen , zoo ooit eenig ander stuk , onder die voorstellen moet gerekend worden , omtrent welken men , behoudens de waarheid ende der vreedde , verschillend denken kan. Het donkere , waarin wy dit stuk , van welk eenen kant wy het ook begluuren , altyd beschouwen : de verschillende gevoelens en twisten van zoo veele geleerde Mannen , die hieromtrent hebben plaats gehad , maken dit onderzoek moeilÏk. De beschouwing van de onderwerpen , als van redelyke wezens , tot een eindeloos bestaan opgelegd : de aanmerking der Godlyke Deugden , die zich in de wegen met , en de behandeling van redelyke Schepselen openbaaren : en het nagaan van den weg ende de voorwaarden tot behoud van ons ontaart en zondig geslacht , in het woord van God voorgesteld , kunnen het gemoed , by het onderzoek hieromtrent , lichtelyk dan zoo , dan anders zwenken. En hierom is het niet vreemd , dat de gedagten der Geleerden over dit stuk zoo verschillend uitgevallen zyn ; naademaal een ieder hieromtrent bepaalde , het geene hem best voorkwam , of met zyn leer-stelfel , of andere begunstigde gevoelens meest schein te strooken.

Doch

Doch in hevigheid en driften met anderen hieromtrent te twisten, is zekerlyk onvoorzichtig: en hen, die van ons in dit stuk verschillen, zelf te verketteren, is onheusch en liefdeloos. Een bescheiden en bedaard onderzoek moet hier billyk plaats hebben, en de zucht en liefde der waarheid, om die te ontdekken, moet ons hierby gaande maaken en bezielen.

§. I I I.

Op deeze wyze zullen wy dit stuk, zoo veel ons doenlyk, nagaan, waaromtrent wy ons deeze orde hebben voorgesteld: dat wy *eerst* de geschiedenis van dit onderwerp, of de verschillende gedagten der Geleerden daaromtrent kortelyk opgeeven; — en *ten tweeden*, het geene ons daarby meest waarschynelyk voorkomt, voorstellen; — en *eindelyk* de gevoelens van anderen zedig beoordeelen, en hunne zwaarigheden nopens het onze oplossen.

DE EERSTE AFDEELING.

*Waarin de geschiedenis van dit onderwerp,
en de verschillende gedagten der Geleer-
den daaromtrent worden nagespoord.*

§. I V.

Het zou wel niet onaangenaam zyn , wanneer men , om dit stuk wat hooger optehaalen , naging , welke hieromtrent de gedagten van de verstandigsten onder de Heidenen , die over zaaken van den Godsdienst iets nagelaaten hebben , geweest zyn. Dan dewyl dit eene meer dan gemeene kennis en belezenheid in derzelver schriften onderstelt : en vooral ook , dewyl het leerstuk van de onsterflykheid der Ziele by hen al veel zeer in het donkere lag , en aan veele twyfelingen onderhevig was , en by hen , die het zelve beleden , onder een inmengsel van veele andere gevoelens bedolven lag , die der waarheid niet weinig tot nadeel en bezwaling strekten ; zoo zou 'er veelligt weinig vrucht van dit onderzoek te verwachten zyn.

Ook zullen wy niet onderzoeken , wat de Joodsche Meesters hieromtrent gedagt en bepaald hebben ; alhoewel het zich , uit hun gevoelen nopens de besnydenis , welker noodzaakelyk-

kelykheid zy doorgaans zeer bygeloovig verheften , lichtelyk laat opmaken , dat zy van het ontvangen of niet ontvangen van dezelve , der Kinderen gelukkig of rampzalig lot afhankelijk maken. Alhoewel 'er ook zyn , die met eenen vermaarden Meester onder hun , ABEN EZRA het voor eene dwaaling verklaaren : „ dat een „ Kind zonder de besnydenis ontvangen te hebben , gestorven , geen deel zou hebben in „ het toekomend leven.” HEIDEGGER. *Histor. Patriarch.* T. II. Exerc. VII. §. 19.

§. V.

Komen wy tot de vroegere Leeraars der Christenen , wy vinden by hun een groot verschil van meeningen hieromtrent. Niet weinigen zyn 'er , die de Kinderen , wen ze ongedoopt gestorven waren , tot de eeuwige vlammen verweezen ; gelyk J. G. VOSSIUS , *Disput de Baptismo* VII. §. 21. getuigt. Wanneer zy over den Doop en deszelfs noodzaaklykheid handelden , verklaarden zich veelen ook omtrent dit stuk.

Onder de Grieksche Kerk-leeraaren heeft , op die gemelde strengere wyze , zyn gevoelen uitgedrukt DIONYSIUS , de *Arcopagiet* bygenaamd , in het Poek *de Hierarchia Ecclesiast.* c. 2. by aldien hy de Schryver van dat boek

maar is. Dus dagt 'er ook over CYPRIANUS, *Libri de Lapsis*, by FORBESÏUS, *Instruct. Historico Theolog.* L. X. c. V. §. 2 & 5. En CYRILLUS HIEROSOLYM. *Catech.* III. by VOSSIUS, l. c. aangehaald. — Men schreef naamelyk, reeds in de tweede Eeuw, en nog meer vervolgens in de derde, aan den doop de uitneemendste krachten en uitwerksfelen toe: dat die tot vergeving der zonden diende, de wederbaarende en vernieuwende genade-gaven des Heiligen Geests aanbragt: en beriep zich daaromtrent op des Heilands uitspraak. JOH. III. vs. 5. Gelyk van den Heer VENEMA, *Histor. Ecclesiast. V. & N. T. T.* III. p. 485. seq. uit JUSTINUS MART. IRENÆUS, en CLEMENS ALEXANDR. Kerkleeraaren in de tweede Eeuw, en TERTULLIANUS, die in het laatste der tweede en het begin der derde Eeuw leefde, is aangetoond, terwyl als getuigen hier voor uit de derde Eeuw CYPRIANUS en FIRMILIANUS worden aangehaald, l. c. p. 665. Hieruit nu sproot het bezef van de onontbeerlyke noodzaaklykheid des Doops, en tevens, dat men de Kinderen, die ongedoopt stierven, uit den Hemel en van de zaligheid weerde, naardemaal ze van het geene daartoe vereischt wierd, en den weg baaide, ongelukkig verstenen waren.

Men

Men gebruikte ondertusfchen die gemaatigdheid omtrent de Kinderen , die den marteldood ondergingen , dat men het gebrek van den Water-doop hun zoo zwaar niet toerekende , en gunftiger van hun dagt , naardemaal de marteldood , dien men toen ook wel eenen bloed-doop noemde , gerekend wierd niet alleen het gebrek van den water-doop te vergoeden , maar ook ruim zoo krachtig te zyn tot wegneming der zonden , en om den menfch met God naauw te vereenigen. VENEMA , l. c. p. 486 feq. — Ook was men zoo toegevend omtrent hen , die buiten hunne fchuld den doop moesten derven , hoedanigen men na derzelve dood nogte den hemel toewees , nogte ter helle doemde , maar na zekere derde plaats , ofte eenen ftaat tusfchen beiden verzond. En dat dit ook het heerfchend gevoelen in de vierde eeuw geweest zy , heeft de Heer VENEMA , T. IV. p. 122 & feq. uit CHRYSOSTOMUS , GREGORIUS NAZIANZ. en NYSSENUS , BASILIUS M. en anderen getoond.

§. V I.

Onder de Latynfche Kerk-leeraars zyn de meesten ook met die gevoelens ingenomen geweest. De vermaarde Bifchop te *Hippo* , in de vyfde eeuw , AUGUSTINUS , is veelen hierin een voorganger geweest. Hy verklaar-

de , dat de Kinderen , die ongedoopt , of buiten den martel-dood uit dit leven wierden weggerukt , niet in den hemel kwamen , maar aan de straffen des tweeden doods onderhevig waren. *Lib. de Origin. peccato* , c. 18. en elders in zyne schriften , uit welken de getuigenissen verzameld en aangehaald zyn. by FORBESIUS , l. c. L VIII. c. II. §. 20. L. V. c. V. &c. De erfzonde was , naar zyn oordeel , voldoende , om de Kinderen , die van het geloof verfteken , en het bondzegel , het welk de wederbaarende genade , en den ingang ten hemel aanbrengt , niet deelachtig geworden waren , tot den afgrond der eeuwige rampzaligheid te verwijzen. — Dan gemaatigder , gelyk ook andere voor hem , dagt hy nopens de geene , die buiten hunne schuld den doop hadden moeten derven. Ook ontsloeg hy hen van dit harde vonnis , die den martel-dood ondergaan hadden. En over het geheel poogde hy dit ongelukkig lot der gedoemde Kinderen daardoor te verzagten , dat hy den allerlaagsten trap , ofte het allerlichtste van de verdoemenis hun slechts toeschreef ; naardemaal ze alleenlyk de erfzonde , en geen eigene ofte daadelyke zonden tot hunnen last hadden. Dit gevoelen , met de gronden , op welken hy het bewees , heeft de Heer VENEMA , *Hist. Eccles.* T. IV. p. 567 seq. midsgaders hoe noodzaaklyk hy den doop stelde , p. 435. uitvoerig vertoond. — Men meent

meent ondertuschen , dat AUGUSTINUS uit groote hevigheid en drift in zyn twisten met de Pelagiaanen , en om tegen deezen de erfzonde staande te houden , en de noodzaaklykheid der wedergeboorte ende des doops te be- toogen , tot die gestrengheid omtrent de Kin- deren zou vervallen zyn. FORBESIUS , l. c. L. X. c. V. §. 1. — Ook heeft men aange- merkt , dat die Kerk - vader hieromtrent wel eens van zich zelve verschilt , en niet altyd op die zelfde wyze dagt of schreef. Zie FOR- BES. l. c. §. 3. VOSSIUS , l. c. §. 23. — Dan by dit alles word hy doorgaans onder de voorstaanderen van der Kinderen harder lot na dit leven gerekend.

§. VII.

Hierin zyn hem veele naargevolgd. FUL- GENTIUS verklaarde , dat ze de straffen des tweeden doods ondergingen , en in den poel van vuur gekweld en gepynigd wierden. *Lib. de Incarnat. & Gratia Christi , & de Fide ad Petr. Diac. c. 3 & 29.* — GELASIUS , Bis- schop te Rome , verwees hen in den oordeels- dag ter slinkerhand van den Rechter. — Ook verschilden INNOCENTIUS en GREGORIUS MAGN. hiervan niet. Hunne gevoelens , bewyzen en woorden zyn by VOSSIUS , l. c. en FORBESIUS , l. c. §. 9. en elders aangehaald.

§. V I I I.

Toen in het vervolg van tyd de Schoolſche Godgeleerdheid , gelyk men ze noemt , zich eenen naam en opgang maakte , is 'er ook over dit ſtuk niet weinig getwift. GREGORIUS ARIMINIENSIS , een Beſtuurer van de Auguſtyner orde , in het midden van de veertien- de eeuw , een man van grooten naam , verliet de in zynen tyd vry algemeen gunſtiger gedag- ten nopens het toekomend lot der Kinderen , en vereenigde , nevens eenige anderen , zich met het gevoelen van AUGUSTINUS : waar- om men hem ook den bynaam van *een beul der Kinderen* (Tortor infantum) heeft toegelegd. Zie G. G. LEIBNITZ , *Theodic.* §. 92. En de ver- maarde Spreuk-meester , PETRUS LOMBARDUS , die de Schoolſche Godgeleerdheid tot den hoog- ſten top voerde , was , met veelen zyner aan- hangeren , in het zelfde gevoelen. *Sentent.* IV. *Diff.* 4. gelyk FORBES. l. c. §. 7. heeft aan- gewezen.

Ook hebben zich naderhand veele Biſchop- pen en Godgeleerden in *Frankryk* met het ge- voelen van AUGUSTINUS vereenigd , en de Kinderen , die in hunne onnozelheid , doch zonder doop geſtorven waren , tot een eeu- wig vuur gedoemd. Men ziet dit in eenen Brief , uit naam van vyf Biſchoppen aan Paus *Inno-*

Innocentius XII. tegen een boek van den Kardinaal STONDRATI, geschreeven; alhoewel zy daarin het gevoelen, dat de ongedoopte Kinderen enkel aan straffen van gemis onderhevig waren, niet durfden veroordeelen, naardemaal die mening van THOMAS AQUINAS in andere Mannen van naam zyne voorstaanderen had. LEIBNITZ, l. c. §. 93. Alwaar ook nog aangemerkt is, dat NICOLIUS het zelfde gevoelen van AUGUSTINUS, tegen JURIEU te bepleiten, dog ongelukkig, tot zynen taak genomen heeft.

§. I X.

Dit gevoelen heeft ook op de Trentsche Kerk-vergadering gediend, dog weinige Aanhangeren gehad; want die Vaders hebben het gevoelen van AUGUSTINUS en GREGORIUS ARIMIN. verlaaten, en daaromtrent iets anders bepaald, waarvan wy vervolgens melden zullen. — Men heeft echter onder de Leeraars der Roomsche Kerk, welken dat strenger gevoelen goed schein, en die de ongedoopt gestorvene Kinderen verdoemden. Dus schreef BUSÆUS, *de Statibus hominum*, p. 151. 157 seq. 'er over. En DOMINICUS A SOLO, *de Natura & Gravia*, L. II. c. 10. „ Dat het in de Room-

„ sche Kerk een meest aangenomen gevoelen
 „ is, dat geen Kinderen, die den doop niet

„ daadelyk ontvangen hebben , dien ze zelf
 „ niet eens verlangen kunnen , in het Koning-
 „ ryk der hemelen ingaan.” En BELLARMI-
 NUS, *de Amis. grat.* „ Volgens het geloof der
 „ Katholieke Kerk heeft men te stellen , dat
 „ de Kinderen , die zonder doop gestorven zyn
 „ tot den eeuwigen dood gedoemd worden.”
 En elders : „ De Kerk heeft altoos geloofd ,
 „ dat de ongedoopte Kinderen verloren gaan.”
 Ook geeft de Trentsche Katechismus , in het
 hoofdstuk over den Doop , dergelyken op. Zie
 J. G. WALCH , *Disf. Theolog. de Fide Infan-*
tum in utero , §. 6.

§. X.

Onder de Protestanten is ons tot hiertoe geen
 Godgeleerde bekend , die met dit harder gevoe-
 len omtrent het lot der onnozelen zich veree-
 nigd heeft , buiten den eenen beruchtten P.
 BAYLE , die zyn werk opzetlyk schynt gemaakt
 te hebben , om tegen de Godlyke goedertie-
 renheid en derzelve bedeeelingen veele zwaar-
 righeden op te stapelen , als of hy zich aange-
 pord vond , om de zaak der oude Manicheën en
 hunne gevoelens te bepleiten. Deszelfs gevoe-
 len hieromtrent heeft hy , niet zonder de God-
 lyke goedertierenheid hoonende trekken , in ee-
 ne zwaarigheid dus uitgedrukt : „ Wanneer een
 „ zeer groot volk over het geheel zich aan op-
 „ roer

„ roer en muitery had schuldig gemaakt , dan
 „ zouden het geen bewyzen van eene genoeg-
 „ zaame en deoverhand hebbende genade zyn ,
 „ indien een honderd duizendste gedeelte daar
 „ van verschoond wierde , maar de overige alle ,
 „ de onnoozele zuigelingen eens zelf niet uit-
 „ gezonderd , den dood moesten ondergaan.”
Respons. ad Quaesita Provincial. T. III. c. 148.
axiom. 18. heeft hy dit uitgelaaten , en c. 178.
 p. 1223. die zelfde zwaarigheid wederom aan-
 gedrongen , en zich als een verdediger van het
 boven gemelde gevoelen van NICOLIUS op-
 geworpen. Zie LEIBNITZ, l. c. §. 133.

§. X I.

Dan dit omtrent de Kinderem mijn gunstig
 gevoelen heeft by allen geen ingang ofte goed-
 keuring gevonden. 'Er zyn ook onder de ou-
 de Kerk-leeraaren , die nopens het jongste lot
 der onnozelen gunstiger gedacht hebben.

Onder de Grieksche Kerk-vaderen heeft
 IRENÆUS , *advers. Hæres.* L. II. c. 22. zich
 hierover dus uitgedrukt : „ Christus heeft al-
 „ le de leef-tyden der menschen doorgewan-
 „ deld , ten einde Hy allen behouden zoude :
 „ allen , zeg ik , die door Hem tot God we-
 „ derom geboren worden : Kinderen , en klei-
 „ nen , en knaapjes , en jongelingen , en ou-
 „ dere

„ dere lieden : voor de onnoozele Kinderen
 „ (*infans*) is Hy een kind geworden , om de
 „ kinderen te heiligen : en voor de jonge kin-
 „ deren een jong kind , om te heiligen , die
 „ van zulk eenen ouderdom zyn.” BOTSACC.
Moral. gedan. p. 103. en VOSSIUS l. c. disp.
 XIV. §. 7. hebben dit aangehaald , als een ge-
 tuigenis uit de tweede eeuw voor den Kinder-
 doop , daar de uitdrukking van *wederom gebo-*
ren te worden op doelen zou. De Heer VE-
 NEMA , die *Hist. Eccl.* T. III. p. 467. deeze
 plaats ook aanhaalt , en die betekenis der spreek-
 wyze ook toestemt , vindt dit getuigenis hier
 echter niet als ongetwyfeld ; dewyl 'er in het
 voorgaande en volgende van den Doop geen
 melding voorkomt. Dit *wedergeboren te wor-*
den door Christus zou dus , zyns oordeels , zoo
 veel zeggen als *geheiligd* , dat is , *zalig worden*
 door Christus. De zin van dit gezegde zou ,
 by gevolg , kunnen zyn , dat Christus , alle
 der menschen leeftyden doorwandele , door
 dit zyn voorbeeld heeft willen te kennen gee-
 ven , dat Hy gekomen was , om menschen van
 allerlei ouderdom , ook de kinderen , te heili-
 gen , dat is , zalig te maken. — En volgens
 die verklaring ligt die gedagte en stelling , die
 wy hier bedoelen , in dit gezegde rechtstreeks
 en zeer duidelyk opgesloten.

In de vierde eeuw vinden wy BASILIUS
 MAGNUS , die den doop niet volstrekt noodza-
 kelyk

kelyk ter zaligheid stelde; want de geenen, die men niet zeggen kon den echten doop ontvangen te hebben, welken men overzulks moest oordeelen nog ongedoopt te zyn, verklaarde hy, dat, stichtingshalven, niet behoefden wederom gedoopt te worden. Kon nu iemand, naar het oordeel van dien Kerk-vader zalig worden, ofschoon hy, welvoegelykheids-halve, niet gedoopt ware; hy zal dan ook den Kinderen, die ongedoopt sterven, de zaligheid niet hebben afgesproken. VOSSIUS, l. c. Disp. VII. §. 25.

§. X I I.

Onder de Latynsche Kerk-leeraars was TERTULLIANUS, in de derde eeuw, wel van dat gevoelen, dat de doop de heerlykste nuttigheden en uitwerkselen had; hy begreep echter ook, dat men dien daarom niet verhaasten mogt, maar ried deszelfs uitstel aan, vooral ten aanzien van de Kinderen. En nopens de Ouderen, die om de behoudenis hunner Kinderen, wen ze ongedoopt sterven mogten, bekommerd waren, die dan ook op hunne begeerte, naar een gebruik, in dien tyd, dezelve gedoopt kreegen, schryft hy, dat zy meer nopens het verkrygen, dan omtrent het uitstellen van den doop, by aldien zy deszelfs gewigt begrepen, bekommerd zouden zyn. By het uitstellen van dien hadden de Christenen niets te vree-

vreezen ; want de behoudenis is , by een oprecht geloof , veilig genoeg , en de Kinderen worden door het geloof hunner Ouderen zalig. En hiervoor brengt hy 1 KOR. VII. vs. 14. by , en verklaart die *heiligheid* , door den Apostel aan de Kinderen toegeschreven , als een voorrecht van derzelver geboorte-lot , waardoor ze tot heiligheid en zaligheid bestemd waren , en in den zelfden staat raaken met hun , *die uit water en Geest geboren worden* , dat is , met volwasfenen , die gedoopt worden. *De Baptismo* , c. 18. & *Lib. de Anima* , c. 39 , 40. aangehaald by den Heer VENEMA , T. III. p. 466.

Ook was in de vierde eeuw een begunstiger van dit betere lot der Kinderen , CYPRIANUS , die , *Epist. ad Fidem* , L. III. Ep. VIII. dus schreef : „ Wat de Kinderen aangaat , wy „ hebben allen geoordeeld (eene vergadering „ naamelyk van LXVI Bischoppen) dat geen „ menschen-kind Gods genade en barmhartig- „ heid ontzegd mag worden.” En vervolgens : „ Dat God zyne gunsten zoo wel aan de Kin- „ deren , als aan volwasfenen bedeeft. — — — „ Want God , die geen aannemer des persoons „ is , ziet ook niet op den ouderdom , maar „ vergunt aan allen eenen gelyken toegang tot „ zyne hemelsche genade. — — — Worden „ den grootsten zondaaren , die zich voorheen „ zeer

„ zeer tegen God bezondigd hebben, wanneer
 „ ze naderhand gelooven, de zonden verge-
 „ ven: word 'er niemand van den doop en de
 „ genade uitgesloten; hoe veel te minder mag
 „ men dan een Kind uitsluiten, het welke,
 „ onlangs geboren, nog geen zonde gedaan
 „ heeft, maar alleenlyk door zyne vleeschlyke
 „ geboorte uit Adam onder de schuld des doods
 „ ligt? Zal dit niet zoo veel te eerder de ver-
 „ geving der zonden deelachtig worden; naar-
 „ demaal aan het zelve geen eigene, maar
 „ vreemde zonden vergeven worden? Hier-
 „ om, myn zeer geliefde Broeder! is dit, in
 „ de Kerk-vergadering, ons besluit geweest,
 „ dat wy niemand mogen uitsluiten van den
 „ doop, ende van de genade van God, die
 „ omtrent allen barmhartig, goedertieren en
 „ getrouw is. Moet nu dit omtrent allen waar-
 „ genomen en vastgehouden worden; hoe veel
 „ te meer dan ook omtrent de Kinderen en
 „ jongst-geborenen, die terstond na hunne ge-
 „ boorte schreijen en weenen, en dus niet an-
 „ ders doen, dan smeeken: die overzulks de
 „ voorwerpen van onze behulpzaame hand, en-
 „ de van Gods ontfermingen zoo veel te meer
 „ verdienen te zyn? — En dit getuigenis,
 „ schryft VOSSIUS, l. c. Disp. XIV. §. 9. is van
 „ zoo veel te meer gewigt, dewyl het zelve het
 „ oordeel was van LXVI Bischoppen, in eene
 „ Kerk-vergadering.

§. XIII.

AMBROSIUS, een getuige uit die zelfde eeuw, zegt, *de Abrah. Patriarcha*, L. II. c. 2. „ Geen aankomeling (*Profeliet*), die „ oud van jaaren is, geen kind, een inboor- „ ling zynde, word 'er uitgeslooten; want el- „ ke leef-tyd is aan zonden onderhevig, en „ overzulks ook vatbaar voor het bond-zegel. „ — — — Indien iemand niet weder geboren „ word uit water en den Heiligen Geest, kan „ hy in het koningryk van God niet ingaan.” Daar word zekerlyk niemand uitgeslooten, geen kind, niemand, die door eenige noodzaaklykheid belemmerd is. VOSSIUS l. c. §. 10. — En HOMIL. *in obit. Valentin.* zegt hy van den overledenen, dat dezelve, hoewel ongedoopt gestorven, een beter lot was deelachtig geworden. En beroept zich op het voorbeeld van *David*, die terwyl zyn zoontje ziek was, rouwe bedreef, uit vreeze, dat het hem ontruikt zou worden; maar niet langer weende, na dat het gestorven was, naardemaal hy wist, dat het by Christus was. Hy treurde over zynen aan bloed-schande schuldigen zoon *Amnon*, insgelyks over den broeder-moorder *Abfalom*, weetende, dat beiden in hunne zonden gestorven waren. Maar over den dood van dit zyn onnoozel zoontje had hy geen rouwe; dewyl hy geloofde, dat het zelve, als nog onnoozel zyn-

Zynde, leven zou. **FORBESIUS**, die dit aanhaalt, l. c. L. X. c. 6. §. 2. merkt op dit bewys van dien Kerk-vader aan, dat dezelve van oordeel geweest is, dat dit geen byzonder voorrecht van Davids kind, boven die van andere geloovigen geweest ware; maar dat David zyne hoofdgronden van het wedervaaren van alle kinderen der geloovigen, die in hunne kindsheid sterven, ontleend, en dus niet uit een byzondere openbaaring had.

§. X I V.

Vooraf heeft zich de zaak der Kinderen ook zeer aangetrokken de vermaarde Abt **BERNHARDUS** uit de twaalfde eeuw. *Dorn. in ram. palmar. Serm. 1. Opp. p. m. 33.* schryft hy dus: „ Die als een Kind geboren is, en den „ stand der onnoozele Kinderen tot zyn eerste „ lot verkoos, sluit ook thans geen Kinderen „ uit van de genade. Dit strookt met hunne „ onnoozelheid, en is eene lichte zaak voor „ zyne Majesteit, dat Hy door zyne genade- „ goederen vervulle, het geen natuurlyk bo- „ ven hun bereik is.” — En *Serm. super Cantic. LXVI. fol. 186.* gaat hy de verachten van den Kinderdoop dus tegen: „ Alhoe- „ wel het Kind voor zich zelve niet spreken „ kan, hier is echter het bloed van deszelfs „ broeder, en wel zulk eenen broeder, het „ *XXII. Deel.* S „ welk

„ welk van de aarde tot God roept : hier is
 „ tevens deszelfs moeder , de Kerk , die voor
 „ het zelve roept : en het kind zelve , ziet gy
 „ niet , hoe het hygt , en als aan de bronnen
 „ des Zaligmakers tot God roept , weent en
 „ huilt : Heere ik word onderdrukt , wees Gy
 „ myn borge ? Het fnikt om de hulp der ge-
 „ nade , dewyl het onder den druk ligt van zy-
 „ nen oorsprong. De onschuld van het ellen-
 „ dig fchepfel roept , de onwetenheid van het
 „ kleine kind roept , de zwakheid van den doo-
 „ peling roept. Alles roept hier dus : het bloed
 „ des broeders , het geloof der moeder , het
 „ gebrek des ellendigen , en de ellende des
 „ gebrekkigen : dit alles roept tot den Vader.”
 Dit bevestigt hy met het voorbeeld van de ge-
 loovige smeekingen der Kananeeïfche Vrouw ,
 ten voordeele van haare dochter , die door den
 Heiland geholpen is. En na eenige andere be-
 wyzen zegt hy eindelyk : met de woorden van
 IRENÆUS : „ Hierom is Christus zelve ook
 „ een Kind geworden , en heeft alle de trap-
 „ pen van den menschlyken ouderdom door ge-
 „ gaan , om in geenerlei ouderdom iemand zy-
 „ ne hulp te doen derven.” — Uitvoerig
 fchryft hy ook over dit ftuk , *Epistol. LXXVII.*
ad Hugon. de S. Victore , fol. 221. feq. daar
 wy , dewyl die brief zeer wydloopig is , deeze
 hoofd-zaaken flechts uit optekenen. 1.) Aan-
 gaande de woorden van Christus tot Nikodemus :
indien

indien iemand niet weder geboren word uit water en geest, kan hy in het koningryk der hemelen niet ingaan, oordeelt hy, dat derzelver verklaring al te hard zy en niet kan aangenomen worden, wanneer men allen, die ongedoopt sterven, mits zy aan eene verachting van den doop niet schuldig zyn, daardoor van de zaligheid uitsluit. 2.) Dringt hy aan, dat naardemaal de instelling van den doop niet van eene natuurlyke wet is, en overzulks buiten eene voorafgaande afkondiging niet bekend kan zyn, men de geene, die, eer ze nog daarvoor vatbaar zyn, uit dit leven worden weggerukt, niet veroordeelen mag. 3.) Op de zwaarigheid, die hier van eene verdoemende erfzonde gemaakt word, antwoordt hy, dat God, buiten den doop en de voorgaande besnydenis, ook nog andere middelen heeft, om menschen zalig te maken.

In dit gevoelen stonden ook deszelfs tydgenooten, HUGO DE S. VICTORE en PETRUS BLESSENSIS, aangehaald by FORBESIUS, l. c. c. 7. §. 1. en VOSSIUS, l. c. §. 22.

§. XV.

Onder de Protestantische Godgeleerden vindt men eenpaarig genoeg, dat ze omtrent dit stuk zeer gemaatigd gedagt hebben. Dan eer wy

dat nagaan , moeten wy nog de gedagten van zommige , die met het tweederlei gemelde gevoelen niet instemmen , vernemen.

Dewyl men hieromtrent niet wel iets vinden kon , het geene in alles met andere bekende waarheden , of aangenomen stellingen overeen te brengen was , hebben zommige goedgevonden eenen middenweg inteslaan. Dus heeft in de vierde eeuw GREGORIUS NAZIANZ. , *Orat. de bapt. Theod.* ap. FORBES. L. X. c. 5. §. 9. reeds geoordeeld , dat de Kinderen zoo weinig met de hemelsche heerlijkheid beloond , als tot de straffen der verdoemenis van een rechtvaardigen Rechter veroordeeld wierden ; voor zoo veel ze den doop niet ontvangen en echter ook aan daadelyke zonden zich niet schuldig gemaakt hadden. — En de geleerde Kerkvader ATHENAGORAS , in de tweede eeuw , *Lib. de Resurrecti.* p. 185. was van gedagten , dat , naardemaal de Kinderen goed noch kwaad gedaan hadden , zy zelf niet eens in het laatste oordeel eene plaats konden hebben. VENEMA *Dissert. Sacr.* p. 537.

De oude Pelagiaanen konden ook de ongedoopte Kinderen zoo weinig tot het koningryk van God toelaaten , als zy dezelve tot de heltsche pynen durfden verdoemen ; maar weezen hun eene zekere derde plaats toe , *de voorburg der Vaderen* (limbus Patrum) genaamd. FOR-

BES. I. c. L. VIII. c. II. §. 20, 21. — De Heer VENEMA, I. c. T. IV. p. 568. merkt aan, dat ze onderscheid maakten tusschen het eeuwige leven, en het koningryk der hemelen: het eerste vergunden zy den Kinderen wel; wegens derzelve onnoozelheid, en onzondigen staat, doch alleenlyk wen ze gedoopt waren, volgens JOH. III. vs. 5. En dit word van AUGUSTINUS eene plaats van *tweede gelukzaligheid* genoemd. Dan het blykt nergens duideelyk, waarin dat onderscheid tusschen het eeuwige leven en het koningryk der hemelen zou bestaan hebben. Dog het bekende zeggen van PELAGIUS nopens de Kinderen was: *Waar ze niet heen komen, weet ik, maar waar ze heen gaan, weet ik niet*: waardoor hy eenen middenstaat tusschen hel en paradys bedoelde. En dit gevoelen wierd in de Karthageensche, ofte Mileritaansche Kerk-vergadering veroordeeld. Ook waren 'er onder de aanhangeren van PELAGIUS, die zulk eenen middenstaat verwierpen; maar in beiden verscheiden trappen stelden. Het is echter waarschynlyk, dat ze eene natuurlyke gelukzaligheid, buiten het zalig aanschouwen van God, onder de benaaming van het eeuwig leven bedoelden.

Nog anders begrepen het de halve Pelagiaanen, dat naamelyk de Kinderen, geduurende den staat van onnoozelheid gestorven, geoor-

deeld zouden worden naar het geene zy zouden bedreven hebben , by aldien ze den staat van volwasfenen zouden bereikt hebben : en overzulks ten deele vrygesproken , ten deele verdoemd worden. De Heer VENEMA *Disfert. Sacr.* p. 537. houdt dit voor ongerymd , naardemaal 'er niet geoordeeld word over het geene iemand nog zou doen , maar over het geene hy gedaan heeft. En hierby moest ook eene zoonenaamde , naderhand zoo veel twist-ftof uitgeleverd hebbende , middenkennis onderfteld worden. Uit deeze aan God toegeëigende kennis hebben ook zommige Leeraars der Augsbuurgsche Belydenis der Kinderen zalig of rampzalig lot afgeleid , gelyk WALCH , l. c. §. 3. getuigt , en het gevoelen van J. HULSEMAN daaromtrent vertoont.

§. X V I.

De meeste School-geleerden durfden hen wel niet tot de helfche vlammen veroordeelen , maar verwezen hen tot eene zekere voorburg , in welke zy wel niet te lyden , ofte geen straf te ondergaan hadden , doch van het zaligend aanschouwen van God verfteken zouden zyn. — Doch zommige drukten zich daaromtrent liever zoo uit , dat ze wel niet in de hel gestraft worden , maar eene lichtere foort van straf zouden hebben te ondergaan , niet eene branding , maar eene

eene gevangenis. — Dit gevoelen wierd door de H. BRIGITTA, die in de veertiende eeuw eenen grooten naam had, byzonder begunstigd en ondersteund; dewyl men van derzelve gewaande openbaringen te *Rome* veel werks maakte, gelyk LEIBNITZ, l. c. §. 92. heeft aangemerkt. — Bykans op diezelfde wyze hebben, gelyk aldaar §. 93. getoond is, THOMAS AQUINAS, BONAVENTURA en andere daar over ook gedacht, en gesteld, dat ze wel eene straf van gemis, maar niet de straffen van gevoel te ondergaan hadden: voor zoo veel ze naamelyk ongedoopt gestorven waren. Dit word ook van FORBESIUS, l. c. L. X. c. 6. §. & c. 7. §. 1. aangetoond.

In de Trentsche Kerk-vergadering wierd door de Godgeleerden van de Dominikaaner-Orde bepleit, dat de ongedoopte Kinderen, die voor het gebruik der rede gestorven waren, na de opstanding in zekere voorburg, ofte onderaardsche plaats in de duisternis zouden opgesloten, doch niet door het vuur gekweld worden: gelyk van P. SARPIUS, *Histor. Concil. Trident.* p. 157. bericht is.

Alhoewel nu dit gevoelen veel gemaatigder is dan het bovengemelde (§. 5—10.), zoo is echter de praktyk der Roomsche Kerk doormtrent zoo gemaatigd en toegevend niet; naademaal de geene, die nog ongedoopt zyn, als

slaaven en een eigendom van den Duivel worden aangemerkt , uit welken de Duivel , door eenen plechtigen ban (*exorcismus*), word uitgedreven , eer ze werklyk gedoopt worden. En den geenen , die ongedoopt sterven , word geen begraafplaats op de kerk-hoven der Christenen vergund , maar ze moeten elders onder den grond gestopt worden.

§. X V I I.

Dan hierby hebben zommige geoordeeld het nog niet te moeten laten berusten , maar den Kinderen zelf die ongedoopt overleden waren , eene zekere natuurlyke gelukzaligheid toegeschreven , gelyk , volgens LEIBNITZ , I. C. AMBROSIUS CATHARINUS , ALPH. SALMERO , LUD. MOLINA , en andere gesteld hebben.

De Godgeleerden van de Franciskaaner orde beweerden in de Trentsche Kerk-vergadering , dat ze op zekere plaats boven den aard-kloot verheven , en in het licht hun verblyf zouden hebben. Zommige beweerden ook , dat ze met de Wysgeerte , en beschouwing van de dingen der natuur zich bezig houden , en zulk een genoegen genieten zouden , als die geene in dit leven ondervinden , die zich met voorspoed in de uitvinding en ontdekking van zaaken kwytten.

Ook

Ook voegde A. CATHARINUS hier nog by, dat ze van de heilige Engelen en gezaligde menschen zomtyds bezoeken ontvangen en vertroostinggen genieten zouden. Zie SARPUS l. c. yd

Zelf keurde de Kardinaal FRANC. SFONDRATUS dien toestand eener gelukkige onschuld der Kinderen nog boven den staat der gezaligde zondaaren. „ Alhoewel, schryft hy, God hen „ niet tot de hemelsche heerlijkheid toelaat, „ begunstigt Hy ze echter met eene andere en „ veel grootere weldaad, die zy, en wy zelve „ ook, by aldien daaromtrent eene keuze te „ doen stond, ongelyk hooger, dan den he- „ mel, waardeeren zouden. En deeze wel- „ daad is, dat ze, door eenen vroegtydigen „ dood weggerukt, nopens hunne persooneele „ onschuld in veiligheid gesteld, buiten de mo- „ gelykheid van zoo veele, ten deele vergeef- „ lyke, ten deele doodelyke zonden geraaken, „ en aan geduurige en oneindige gevaaren van „ en verzoekinggen tot zonden onttrokken wor- „ den, aan welken zy met den voortgang der „ jaaren onvermydelyk zouden blootgesteld zyn, „ en dus de eeuwige helsche straf tot eene prooi „ worden. *Hy wierd weggerukt, op dat de boos- „ heid zyn verstand niet zoude veranderen, of „ de list zyne ziel bedriegen.* WYSH. IV. vs. 9.” Deeze zyn deszelfs eigene woorden, by LEIB- NITZ l. c. aangehaald.

Dit was ook het gevoelen van ALB. PIGHIUS, die niet alleen eene straf van gemis den Kinderen slechts toefschreef, gelyk het meest by de School-geleerden aangenomen gevoelen medebragt; maar ook zich verbeeldde, dat ze aan eene vry vermaaklyke plaats, het zy in deeze, het zy in eene andere weereld zich bevinden, en onder het genot van eene zekere natuurlyke gelukzaligheid, God loven en danken zouden; alhoewel uitgeslooten van het koningryk der hemelen, dan hierover zouden ze geen ongemak hebben, niet treuren, of zich beklagen. Want dit zou eene tegenstrevigheid tegen Gods wil zyn, die niet vry ware van zonde. En naardemaal ze in dit leven geen verkeerde wils-neigingen gehad hebben, zoo was het ook niet waarfchynlyk, dat die in een ander leven in hun zouden plaats hebben. Dus word deszelfs gevoelen voorgesteld van P. MARTYR, *Loc. commun.* Cl. II. Loc. 1. §. 5. & Cl. III. Loc. 1. §. 35. gelyk ook A. RIVETUS, *Cathol. Orthod.* Tract. III. Q. 3. Opp. T. III. p. 304. het zelve heeft voorgesteld, die ook zekeren DE SILBON aanhaalt, als vereenigd met dat gevoelen.

§. X V I I I.

Zedert de zestiende eeuw, met welke de Kerk-herforming begon aan te lichten, vindt men,

men, dat de Protestantſche Godgeleerden door- gaans vry gemaatigd over dit ſtuk dagten. Al meest komt men daarin overeen, dat men nopens de Kinderen, die voor eenen volwasſenen ſtaat, en het gebruik der rede ſterven, het zy ze gedoopt, of ongedoopt zyn, het goede na dit leven hoope. En nopens de Kinderen der Christenen meent men, dat hun het geloof in Christus, het eenige middel, om de genade en zaligheid, door Christus verworven, deelachtig te worden, niet kan ontzegt worden. Dan hoewel men nopens het geloof en de wedergeboorte, de voorwaarden der zaligheid, door Christus, ten aanziene der volwasſenen, zich onderling niet wel verſtaan, en dezelve niet gereedelyk verklaaren, ofte bepaalen kon, in welk eenen zin, en hoedanig men die aan de Kinderen zoude kunnen toefchryven; zoo verwerpt men echter daarom de zaak, of die gunſtige gedagte nopens het toekomend lot der Kinderen niet. En het geſchil nopens die voorwaarde der zaligheid word by veelen aangemerkt en behandeld, als of het ſlechts een woorden- twist ware. En over het geheel laat zich, nopens die voorwaarden van der Kinderen zaligheid, aanmerken, dat de Protestantſche Godgeleerden daaromtrent een drieërlei gevoelen omhelzen. Want zommige vinden alles in Christus, en de genadige toerekening van deſzelfs verdienſten, wat tot der Kinderen zalig lot na dit

dit leven behoort. — Andere zoeken en stellen die voorwaarden persoonelyk in de Kinderen, en tusfchen deezen heeft dan in 't byzonder het gefchil plaats, nopens de wyze, hoe men dezelve in die onderwerpen moete begrypen. — En nog andere gaan hier te rug tot de Ouderen, in welken de Kinderen gerekend worden, in welken men dan ook de vervulling dier voorwaarden stelt, die den Kinderen, uit hoofde van een natuurlyk onvermogen, ontbreken zou. Dan, zonder juist naar deeze orde ons hier te fchikken, zullen wy de gedagten van eenige Godgeleerden opgeven.

§. X I X.

By de Broederen van de Augsburgfche Belydenis word al meest het in de tweede plaats gemelde gevoelen, aangaande de voorwaarde der zaligheid in de Kinderen, aangenomen.

Men vindt in de *Formula Concordiae*, uit den *grooten Katechismus van LUTHERUS*, hieromtrent dit volgende: „ Wanneer wy zeggen, dat de Kinderen gelooven, en het geloof bezitten, is het geenzins onze mening, dat zy op eene verftandige wyze werkzaam zyn, en geloofs-daaden oeffenen zouden. Maar wy willen daar door die dwaaling van hun tegengaan, die zich verbeelden, dat de

„ ge-

„ gedoopte Kinderen Gode behagen , en zon-
 „ der eenige werking des Heiligen Geests in
 „ hun , zalig worden. En alhoewel wy niet
 „ duidelyk verstaan , of met woorden ook niet
 „ verklaaren kunnen , welke en hoedanige die
 „ werking des Heiligen Geests in de Kinderen
 „ zy , die gedoopt worden ; zoo is het noch-
 „ tans uit Gods woord zeker , dat ze 'er is en
 „ plaats heeft.” Dit heeft uit CHEMNITIUS
Exam. Concil. Trident. ad Can. XIII. de Bap-
tism. aangehaald J. L. FABRICIUS *Dialog. de*
Fide infantutor. Opp. p. 394.

CHEMNITIUS zelve heeft dit stuk ook uit-
 voeriger behandeld , waarvan FABRICIUS l. c.
 p. 395. dit uittreksel geeft : „ Dat den Kin-
 „ deren , zoo veelen 'er zalig worden , de Hei-
 „ lige Geest van God geschonken word , die
 „ in hun zekere werking heeft en voortbrengt.
 „ — Dat wy den aart van die werking en die
 „ gave niet verstaan , ofte met zekerheid be-
 „ paalen kunnen , die wy echter , hoedanig ze
 „ ook moge zyn , het geloof noemen. —
 „ Niet als of dit zulk eene toestemming in het
 „ verstand en vertrouwen der harten ware ,
 „ hoedanig 'er in volwasfenen plaats heeft ;
 „ maar dewyl dat middel , waar door Gods ko-
 „ ningryk , in het woord en de bond-zegelen
 „ aangeboden , aangenomen word , in de Hei-
 „ lige Schriftuur dien naam draagt.”

J. GERHARDUS verstaat door het daadelyk geloof, het welk men den Kinderen niet afspreken mag, allerlei werkingen des H. Geests, hoedanigen die ook zyn mogen, die tot 's menschen gerechtigheid en zaligheid dienen. *Ibid.* pag. 397. — Ook worden aldaar aangehaald BAEDUINUS, BROCHMAN en HULSEMAN, als die mede in den Kinderen het geloof erkennen. — De laatstgenoemde erkent zelf in de Kinderen de wedergeboorte, hoewel niet de, in eenen naauweren zin dus genaamde, bekeering. En elders leidt hy der Kinderen behoudenis ook af uit de zoogenaamde midden-kennis (*scientia media*) van God, en uit een voorgezien geloof, het welke zy, by aldien een langer leven hun vergund ware, zouden gehad hebben. Zie J. G. WALCHII *Dissert. de Fide infanum in utero*, §. 3.

SEB. SCHMIDT heeft op de vraag: Of de Kinderen, die voor den achtsten dag, en dus zonder de besnydenis ontvangen te hebben, gestorven waren, ook waren zalig geworden? dit te recht geantwoordt: „ Wel zeker; want „ naardemaal ze door niemands schuld, maar „ uit eene stipte gehoorzaamheid aan het Godlyk voorschrift van dat bond-zegel verfteken „ waren; zo mag men omtrent dezelve geen „ mindere genade van God stellen plaats te „ hebben, dan omtrent de Kinderen van zulke „ Ge-

„ Geloovigen , die tot de befnydenis niet ver-
 „ plicht waren. Johannes de Dooper wierdt
 „ voor de befnydenis , en nog in 's Moeders
 „ buik zynde , met den Heiligen Geest vervuld.
 „ David geloofde de zaligheid van zyn op den
 „ zevenden dag gestorven Kind zoo zeker , als
 „ hy zyne eigene hoopte. Want de belofte ,
 „ die den Ouderen door de befnydenis toege-
 „ past en verzegeld wierd , dat God hun God ,
 „ en hunnes zaads God zou zyn , kon niet fei-
 „ len , zoo lang de menschen niet door hunne
 „ eigene schuld dezelve verydelden. ” Aange-
 haald by WALCH , 1. c. §. 5. , die 'er deeze
 aanmerking , by gevolg-trekking , by voegt :
 Had dit plaats nopens de Befnydenis , men
 heeft nopens den Doop dan ook het zelfde te
 denken.

§. X X.

Eenstemmig met deeze gedagten heeft zich
 ook verklaard J. TARNOVIUS , *Comment. in
 Proph. min. ad JON. IV. vs. 11* , die de Kinde-
 ren , die voor de befnydenis gestorven waren ,
 in het zelfde lot en geval stelt met de Dochter-
 tjes onder het Oude Testament , die voor de
 jaaren van onderscheid gestorven , uit kracht der
 Godlyke belofte zalig geworden waren : insge-
 lyks met dat van de Kinderen der Israëlleren ,
 die geduurende de veertig-jaarige reize door de

woes-

woestyne onbefneden gestorven waren , Jos. V. vs. 7. Ook met den toestand der Knechtjes , die door het wreede bevel van den Egyptischen Koning in de wateren gesmoord waren , EXOD. I. vs. 22. Gelyk ook nog met het lot der Onnoozelen , die by andere vervolgingen door den dood waren weggerukt , 1 MAKKAB. I. en 2 MAKKAB. VI. En waarom zouden wy thans onder het Nieuwe Verbond aan derzelve zaligheid wannoopen ?

Dezelfde haalt het ook als merkwaardig aan , het geene door HUNNIUS , *Loc. de Baptism.* geschreven is : „ Dat Christus in den buik „ zyner Moeder een Kind had willen worden , „ om daar mede aantetoonen , dat Hy ook de „ Kinderen van Godvruchtigen , terwyl ze nog „ in de baar-moeder waren , heiligen wilde en „ kon ; by aldien ze ook het gewoone zegel- „ teken der wedergeboorte niet mogten deel- „ achtig worden. ”

Het gevoelen van DANHAUER hieromtrent heeft LEIBNITZ , l. c. §. 98. opgegeven aldus : „ Vraagt iemand nopens de wyze en het middel „ ter zaligheid van zulk een Kind : wy laten „ dit , voor zoo veel het Gods zaak is , aan „ Zyne wysheid over : voor zoo veel de doop „ met den Heiligen Geest als een middel tus- „ schen beiden komt , hoopen wy daaromtrent „ het goede. En hiermede wierd Johannes de „ Doo-

„ Dooper op eene uitmuntendste wyze begun-
 „ stigd. Van 's Kinds kant is het eigene geloof
 „ het middel — — — daar over onze geleer-
 „ de FEURBORN naauwkeurig gehandeid heeft.
 „ Is het nu onmogelyk , zonder geloof Gode
 „ te behagen , zulke Kinderen moeten dan , by
 „ aldien ze zalig worden , noodzaaklyk ook het
 „ geloof in hun hart deelachtig worden.”

En nopens de Kinderen der Heidenen schreef
 B. HOFMAN , *Synops. Theol. Dogmat.* p. 329.
 „ Dat het wel zeker is , dat Gods toorn op
 „ hun blyve , by aldien ze niet op eene bui-
 „ tengewoone wyze door den Heiligen Geest
 „ wedergeboren , en met het geloof begunstigd
 „ worden. Dat nu dit geschieden kan , daar
 „ aan mag niemand twyffelen ; maar of het ook
 „ daadelyk geschiede , dat laten wy aan de
 „ Wysheid en Barmhartigheid van God over.”
 LEIBNITZ , l. c. §. 93. daar DANHAUER
 ook aangehaald word.

Nog eenen stap verder ging hier TOB. WAG-
 NER , wylen de Kantfelier der Akademie te
Tubingen , die omtrent de Kinderen der Hei-
 denen het goede dagt , en hun , naardemaal ze
 in hunne onwetenheid gesteld waren , verschoo-
 ning en vergeving billyk meende te mogen toe-
 schryven. Hy oordeelde , dat die mening meer
 waarfchynelyk was , die mede brengt , dat God
 in zyn oordeel over de zulke naar de Barmhar-

tigheid oversloeg , en ze met de zaligheid begunstigde , dan wanneer men het tegengestelde harder gevoelen , het welke die Kinderen van de zaligheid uitsloot , omhelsde. Zie PFANNER , *System. Theol. Gentil. purior.* c. XXII. §. 17.

Wy besluiten hier uit , het geene ook de schrandere LEIBNITZ , l. c. billyk hier uit heeft opgemaakt : „ Dat de Evangelische Godgeleerden met veel gemaatigdheid hier omtrent gewoon zyn zich uittedrukken : terwyl zy die zielen aan het oordeel en de Genade van haaren Schepper overlaaten. En voor ons zyn immers alle die buitengewoone wegen verborgen , langs welken God de zielen verlichten , en van welke middelen Hy zich daartoe bedienen kan.”

§. XXI.

Komen wy eindelyk tot de Godgeleerden van onze Kerk , ofte de Hervormden , deeze , hoe zeer zy ook van anderen , wegens de leer eener byzondere genade , en andere daar mede verknogte leerstukken , bedild en gehegeld zyn , zyn echter , ten aanziene van der Kinderen jongste lot , ook zoo gemaatigd van denkwyze , dat ze hen geenzins van de Godlyke genade en eene eeuwige zaligheid uitsluiten. Dit zal ons
uit

uit eenige staaltjes en getuigenissen, hoe zy zich daarover uitdrukken, nader blyken.

ZWINGLIUS althans ontkenet de genadewerkingen des Heiligen Geests in de Kinderen geenzins, wen hy, *Opp. T. II. lib. de Baptismo*, p. 607. zegt: „Wie onzer kan met zekerheid weeten, op welk eene wyze de Heere in de Kinderkens woont? Zouden wy niet zeer schaamteloos handelen, wen wy vermetel ons zouden aanmaatigen over zulke zoo zeer verborgene dingen iets te willen bepaalen”?

Niet minder heeft ook CALVINUS voor der Kinderen belangen gepleit, *Instit. Christ. relig. L. IV. c. 16. §. 17.* kan hy het niet verkroppen, dat de Wederdoopers hen ten dood veroordeelen, en zegt: „Naardemaal de Schriftuur verklaart, dat wy allen in Adam sterven, zo volgt, dat 'er geen hoop ten leven, dan alleenlyk door Christus, voor ons overig is. Om nu erfgenaamen des levens te worden, moeten wy deelgenooten van Hem worden. En zegt de Schriftuur ons elders, dat wy alle van natuur onder Gods toorn liggen, en in zonden ontvangen zyn, die ons altoos doemschuldig maken; wy moeten dan, om in het koningryk Gods te kunnen ingaan, wedergeboren, en Christus ingelyfd worden. Maar hoe, zeggen zy, zullen de Kinderen weder-

„ geboren worden , die van goed noch kwaad
 „ bezef hebben? Wy antwoorden hun, dat,
 „ alhoewel Gods werk onder onze begrippen
 „ niet valt, echter geenzins voor niet met al
 „ te houden zy. Vervolgens, dat het zeker
 „ is, dat de Kinderen, die behouden zullen
 „ worden, (en dat 'er eenige uit die jaaren be-
 „ houden worden, kan men niet ontkennen,)
 „ alvorens van den Heere wedergeboren wor-
 „ den; dewyl ze zondaars van hunne geboorte
 „ af zyn, en dus by God verfoeijelyk en wal-
 „ gelyk zouden blyven moeten, by aldien ze
 „ niet gerechtvaardigd wierden.” En dit be-
 „ bevestigt hy met het voorbeeld van Johannes
 „ den Dooper, aan welken God getoond heeft,
 „ wat Hy ook in anderen doen kon. „ En het
 „ is, zegt hy wyders, te vergeefs, dat ze
 „ hier op die uitvlucht maken, dat dit slechts
 „ eenmaal gebeurd is, en daar uit overzulks
 „ niet volgt, dat de Heere dus doorgaans met
 „ en omtrent de Kinderen handele. Want wy
 „ beredeneeren slechts hier uit, dat zy zonder
 „ grond de Godlyke kracht binnen zoo enge
 „ grenzen beperken, waarin ze zich dog geen-
 „ zins bepaalen laat.”

„ En hiertoe, dus vaart hy voort, §. 18, 19.
 „ is immers Christus van zyne eerste kindsheid
 „ af geheiligd, op dat Hy uit iederen ouder-
 „ dom zonder onderscheid zyne Uitverkorenen

„ in zich zelve zoude heiligen. — — —
 „ Hebben wy in Christus een volmaaktst voor-
 „ beeld van alle die genade-bedeelingen , met
 „ welken God zyne Kinderen begunstigt : wy
 „ hebben in dit opzicht daarin dan ook een be-
 „ wys , dat de kinderlyke ouderdom niet ten
 „ eenemaal met de heiligmaking onbestaanbaar
 „ is. — — En zou het ook wel veilig zyn ,
 „ wanneer wy ontkenden , dat God zich op de
 „ eene of de andere wyze aan de Kinderen ont-
 „ dekken kon ? — — — En alhoewel het
 „ geloof uit het gehoor is , kan men het zelve
 „ daarom nog in de Kinderen niet ontkennen.
 „ Want het zou zeer vermetel zyn , God aan
 „ dit middel te willen binden , ofte Hem dit
 „ als eene standvastige regel voorteschryven.
 „ En dit is ook geenzins de mening van den
 „ Apostel. En heeft niet God ook in de roe-
 „ ping van veelen door de inwendige verlichting
 „ zyns Geests , zonder de uitwendige predi-
 „ king , zyne waare kennis medegedeeld ” ?

P. MARTYR maakt wel eenige zwaarigheid ,
 om den Kinderen een geloof toetestaan , het
 geene hy ook tot derzelve zaligheid niet noo-
 dig vindt ; dit echter stelt hy daaromtrent als
 voldoende , dat de Kinderen , zoo veelen 'er
 zalig worden , met den Heiligen Geest voor-
 zien , en daar door bewerkt worden : deeze is
 de oorzaak en wortel van geloof , hoope , lief-

de , en alle die deugden , welken Hy vervolgens werkt in Gods Kinderen , hoedanigen zy dan ook , wanneer hunne jaaren het toelaaten , naar buiten vertoonen. Dan op dit gezegde laat hy eindelyk volgen , dat zulke Kinderen in zekeren zin ook Geloovigen kunnen genoemd worden. *Loc. Com. Class. IV. Loc. VIII. §. 14.*

En W. MUSCULUS was van oordeel , dat de geene , die den Kinderen een geloof toefchryven , daar door eene zekere verborgene werking des H. Geests verstonden , waardoor Hy naar Gods genadig welbehagen de Uitverkorene met eene voorkomende genade begunstigd , waar over wy niet oordeelen kunnen. Hy legt in hun een zaad , het welk de verworpelingen niet deelachtig worden. *Loc. com. p. m. 304.*

Dus heeft ook B. ARETIUS , *Problem. 80.* geoordeeld , dat men al te voorbaarig handelde , wanneer men den Kinderen het geloof ten eenemaale ontzeide ; naademaal het in zekere opzichten wel ontkend kon , doch in zekere opzichten ook toegestaan moest worden.

§. X X I I.

Z. URSINUS schryft ook , *Explic. Catech. Heidelb. ad Quæst. 74.* „ De Kinderen gelooven op hunne wyze , ofte naar maate van
„ hun-

„ hunnen ouderdom , hebbende eene helling ,
 „ ofte neiging , om te gelooven. Het geloof
 „ is in de Kinderen by wyze van een vermo-
 „ gen en neiging , niet daadelyk met werkzaam-
 „ heden , gelyk in volwasfenen. — — — De
 „ Kinderen hebben ook den Heiligen Geest ,
 „ en worden , naar maate hun ouderdom het
 „ toelaat , daar door wedergeboren.”

F. JUNIUS verklaart het als onbestaanbaar met de waarheid , wanneer men ontkent , dat de Kinderen niet zouden in Christus den ouden mensch afleggen , en den nieuwen mensch aandoen kunnen. Want dit te ontkennen zoude even zoo veel zyn , als of men wilde beweeren , dat Christus in hun dat beginsel van hebbelyke genade niet kon werken. *Opp. T. II. pag. 187.* — Dezelfde houdt ook dikwyls staande , tegen GRATIANUS PROSPER , dat men het geloof , alhoewel niet uitgewikkeld en in zyne form , of door zulke werkzaamheden , als zich in volwasfenen openbaaren , nochtans ten aanziene van deszelfs wezen en wortel den Kinderen niet ontzeggen kan.

A. RIVETUS , *Cathol. Orthod. Tract. IV. Quæst. II. Opp. Tom. III. pag. 387.* schreef :
 „ Wy erkennen , dat God in de Kinderen het
 „ geene , by de tederheid van hunnen ouder-
 „ dom , in hun ontbreekt , door de inwendige

„ werking van zynen Geest vervult , die het
 „ zaad des geloofs in hun verwekt , en door
 „ zyne kracht de verdienften van Christus hun
 „ toepast , waarvan ze op hunnen tyd de on-
 „ dervinding zullen krygen. ”

D. PARÆUS , *Comment. in GENES. XVII.*
 vs. 14. verklaart het gevoelen van AUGUSTI-
 NUS als al te hard , en niet gegrond in Gods
 woord , ook niet strookende met de Christelyke
 liefde. *Opp. T. I. p. 255.* En de onnoozele
 Kinderen te Bethlehem , op bevel van Hero-
 des , omgebracht , houdt hy voor de eerste bloed-
 getuigen van den Heere Jezus , en stelt , dat ze
 zalig zyn geworden. *Comment. in MATTH. II.*
ibid. p. 616.

Wy voegen hier eindelyk nog by A. WA-
 LÆUS , die , *Opp. Theolog. T. I. p. 493.* op de
 overeenstemming met URSINUS , SOHNIUS ,
 BUCANUS , en veele anderen zich beroept ,
 en dit schryft : „ Wy zeggen , dat de Kinde-
 „ ren (wy nemen die thans onbepaald , laten-
 „ de aan God zyne oordeelen ,) onder de ge-
 „ loovigen moeten gerekend worden , dewyl
 „ het zaad , ofte de Geest des geloofs in hun
 „ is , dien zommigen eene hebbelykheid , an-
 „ deren eene neiging noemen. — — — En
 „ deezen Geest des geloofs oordeelen wy in
 „ hun niet zonder alle werkingen te zyn , want
 „ de Geest is nooit wekeloos. — — — Zyn
 „ de

„ de Kinderen Gode behagelyk , worden hun
 „ de zonden vergeven , zy moeten , by ge-
 „ volg , dan ook het geloof deelachtig zyn.
 „ — — — Dit zaad , ofte die Geest des ge-
 „ loofs in de Kinderen maakt , dat ze voor ge-
 „ loovigen gehouden worden , en Leden van
 „ Christus zyn : en deeze betrekking , die zy
 „ door hun geloof op de verdiensten van Chris-
 „ tus hebben , is het middel , waar door ze
 „ Christus verdiensten deelachtig worden , de
 „ vergeving der zonden , enz.”

§. X X I I I.

Deeze getuigenisfen kunnen voldoen tot be-
 wyzen , dat ook de Godgeleerden van onze
 hervormde Kerk omtrent der Kinderen uiterfte
 lot gunstig denken. — Tevens kunnen wy
 hier uit zien , dat veele Protestantfche Leeraars
 (§. 18 — 22.) de voorwaarden van der Kinde-
 ren zaligheid voornaamelyk in de Kinderen per-
 foonelyk zoeken en ftellen : naamlyk in derzel-
 ver geloof , waar door ze aan de zaligmakende
 verdiensten van Christus deel krygen , en in
 derzelve wedergeboorte , die hen voor het ge-
 not van een eeuwig zalig leven vatbaar en be-
 kwaam maakt : terwyl men het een en andere
 als een werk der Godlyke genade , en van den
 Heiligen Geest aanmerkt , welken men hun niet
 ontzegt.

T 5

Dan

Dan 'er zyn ook , gelyk wy (§. 18.) hebben aangemerkt , die in deezen niet zoo zeer na iets in de Kinderen zelve omzien ; maar , om de voorwaarden van de zaligheid te vinden , tot der Kinderen Ouderen te rug zien , in welken de Kinderen gerekend worden , en door welken het geene , by een natuurlyk onvermogen , den Kinderen in persoon ontbreekt , vervuld zou worden. — En by dit gevoelen slaat men ook , zoo veel ons is voorgekomen , eenen drieërlei weg in. Zommige zien voornaamelyk op de Kerk ; — zommige wenden zich , by gebrek van voldoening voor hunne zaak in de naaste Ouderen , tot geloovige en vroegere Voorouderen ; — zommige eindelyk berusten hieromtrent in der Kinderen naaste en onmiddelyke Ouderen.

§. X X I V.

Die de Kerk hier in het algemeen in het oog hebben , merken de Kinderen (evenveel van hoedanige Ouderen , van ketteren , van godloozen , of uit hoerery gesproten , of slechts door eene aanneming voor Kinderen erkend , indien de Ouderen slechts Christenen heeten , en de Kinderen slechts in eene maatschappij van Christenen raaken ,) aan als in den schoot der Kerk geboren , en dus als Kinderen der Kerk , ofte tot de Christelyke Maatschappij behoorende , en
 dus

dus als deelgenooten van Gods Verbond met , en de godlyke beloften aan de Kerk ; overzulks ook als gewettigd tot de bond-zegelen , door welken de heil-beloften aan de Kerk bevestigd worden : en langs deezen weg doet men de Kinderen dan ook deelen in de genade-goederen van dit leven , en by hunnen dood , binnen de jaaren van onnoozelheid , in het eeuwig leven.

Dat onder de oude Kerk-vaderen ook zomigen hier heen overhielden , heeft de Heer VENEMA , *Dissert. Sacr.* pag. 524. nopens AUGUSTINUS , *Epist.* 98. §. 5. aangetoond.

„ De Kinderen , zoo schreef hy , worden aan-
 „ gebragt , om de geestlyke genade deelachtig
 „ te worden ; niet zoo zeer van hun , die hen
 „ op hunne handen dragen , (alhoewel ook me-
 „ de van hun , by aldien zy zelve ook waare
 „ geloovigen zyn ,) dan wel van de geheele
 „ gemeente der heiligen en geloovigen. — — —
 „ De geheele Kerk , de Moeder , die heilig is ,
 „ doet dit overzulks , naardemaal zy geheel al-
 „ len , geheel ook elk en een iegelyk baart. ”

Dog dat die Kerk-vader , van zich zelve , ten aanzien van der Kinderen lot na dit leven , verschillende , by deezen grond alleen niet bleef , maar ook het geloof der Ouderen , en den doop der Kinderen , om hun een zalig lot te kunnen toeschryven , te baat nam , is van den Heer

VENE-

VENEMA, l. c. te récht aangemerkt. — Dat ook de Kerk-vader BERNHARDUS zyne gedagten hieromtrent dus geplooid en op de Kerk, als de Moeder der Doopelingen, en een medewerkster tot derzelve geluk, gezien heeft, kan uit het geen wy hier boven (§. 14.) hebben aangehaald, blyken. — De Ouden schreven naamelyk aan alle Kinderen, die in de kerk den doop ontvingen, de geestlyke genade toe van eene vergeving der erfzonde, en van de wedergeboorte: weldaaden, die, naar het heérschend gevoelen van die tyden, met den doop verzeld gingen, gelyk de Heer VENEMA, l. c. p. 515. heeft aangetoond.

Ik vind aldaar ook uit latere Godgeleerden ST. DE BRAIS, *Thef. Theolog. de necessit. baptism.* §. 62. en J. CLAUDE, *Oper. posthum.* T. V. p. 100. als begunstigers van dat gevoelen opgegeven. Zy zогten naamelyk den grond van der Kinderen zaligheid in derzelve betrekking op de geloovige Ouderen; dan ten aanzien van de Kinderen van enkele mond-belyderen en schyn-christenen dien niet kunnende vinden, en echter zulke Kinderen met die van Heidenen niet durvende gelyk stellen, namen ze daar omtrent hunne toevlucht tot de Kerk, en merkten alle Kinderen, die van belyderen van het Christendom gesproten waren, aan als van de Kerk op- en aangenomen, en der Kerk, als de

de Maatschappij , tot welken zy behoorden , geboren.

Ook schynt M. AMYRALDUS hier van niet vreemd geweest te zyn , die , *Disp. de Sacram. Evang. & speciatim de Baptism. §. 35. Thes. salmur. P. III. p. m. 61.* omtrent de Kinderen van kettersche Ouders gesproten , en die voor geloovigen niet kunnen gehouden worden , onderzoek doet. Die Kinderen , wen ze naar het lot hunner Ouderen gerekend wierden , moesten dan ongelukkig zyn. En in het lot van vroegere Voorouderen dezelve te betrekken , heeft nog minderen grond , dan dat men ze in hunne onmiddelyke Ouderen rekende. „ Dan nader , „ zegt hy , ter zaake komt , dat overal , waar „ nog eenige zuiverheid der leer ende der Sa- „ cramenten bewaard is , daar ook nog de kerk „ eenigzins overig is , aan die kenmerken te „ onderscheiden , en meer of min zuiver. Nu „ is 'er geen kerk , of haar komen ook eeniger „ maate de Godlyke beloften toe : en deeze „ zyn van dien aart , dat , naardemaal de Kin- „ deren tot de maatschappij , als een wezenlyk „ deel van dezelve , behooren , ze ook als tot „ de Kinderen behorende moeten gerekend „ worden. Zy worden dus , naar Gods bevel , „ gedoopt , in hoop , dat ze , by aldien ze „ niet , volwasfen zynde , het Doop-verbond „ verwerpen , deszelfs goederen deelachtig

„ wer-

„ werden. — — — Wanneer ze nu voor de
 „ jaaren van eenen volwasfenen leeftyd sterven,
 „ dan mogen wy onbelemmerd stellen , dat ze
 „ de kracht van het Bond - zegel in hunne za-
 „ ligheid ondervinden.” — En hierop komt
 het ook neder , het geene hy , *Disput. de Pæ-
 dobaptismo* , §. 39. *Ibid.* p. 79. schreef , no-
 pems de Kinderen van Land-loopers , die geen
 belydenis aangenomen hebben , en nopens de
 Kinderen van ongeloovige Ouderen , als mede
 nopens Kinderen , welker Ouderen onbekend
 zyn.

§. X X V.

Vooraf heeft zich ook voor dit gevoelen uit-
 voerig uitgelaaten J. FORBESIUS, l. c. Lib. X.
 cap. VI—XI. , daar hy zich verzet tegen het
 gevoelen der geenen , die voor alle ongedoopte
 Kinderen , wen ze zonder eenen martel - dood
 uit dit leven scheiden , den hemel toefluiten.
 Om deeze mening tegen te gaan , beroept hy
 zich , 1.) op de overeenkomst tusfchen den
 Doop en de Befnydenis: de Kinderen , die voor
 den achtften dag , en dus onbefneden ftierven,
 zyn door der Ouderen geloof zalig geworden ,
 en het zelfde mag men ook nog nopens de on-
 gedoopt stervende denken. c. VI. 2.) Daar-
 op , dat het geloof der Ouderen , zelf ook der
 geenen , die der Ouderen plaats vervingen , of
 ein-

eindelyk ook het geloof der Kerk , tot behoudenis der Kinderen voldoende was. En tot dit laatste neemt hy zyne toevlucht in het geval , dat de Ouders onkundig , of over het geheel geene waare geloovigen kunnen geoordeeld worden te zyn. c. VII. 3.) Daarop , dat de doop niet als een middel ter zaligheid , maar wegens het bevel daaromtrent noodzaaklyk is , en by die gelegenheid laat hy zich uit over het geloof der Kinderen , die gerekend worden in de kerk te gelooven , en over derzelve wedergeboorte , ofte de inwendige genade-werkingen des Heiligen Geests in de Kinderen , die van weerskanten buiten het geschil zou zyn. cap. VIII. 4.) Daarop , dat de woorden van Christus , JOH. III. vs. 5. dit niet medebrengen , naardemaal de wedergeboorte door den Geest in de Kinderen vallen kan , en tot derzelve zaligheid voldoende is , terwyl de water-doop nergens in het woord als volstrekt noodzaaklyk daar toe geleeraard word. c. IX. 5.) Vervolgens rede-neert hy uit Gods belofte aan Abraham , GEN. XVII. vs. 7. en derzelve uitbreiding , elders in de Heilige Schrift voorkomende , gelyk mede uit I KORINTH. VII. vs. 14. En hier uit trekt hy , dat , wanneer een Kind in handen van geloovigen komt , en geloovige Doop-heffers heeft , deeze voor het zelve in de plaats van Ouders zyn , en zy als deszelfs Ouders aangemerkt worden; — dat een Kind van geloovige Oude-

Ouderen, voor het gebruik der rede stervende, daar door zekere blyken draagt, dat het uitverkoren is; — hoewel daar uit, dat Kinderen van ongeloofige Ouderen vroeg sterven, niet blykt, dat ze verworpen zyn. Want zulke Kinderen komen wel eens tot volwasfene jaaren, en worden met het geloof en de overige verbonds-goederen begunftigd; offchoon ze wel als vreemdelingen van het verbond der beloften geboren zyn, waren ze echter in Gods tegenwoordigheid Kinderen Gods. Dus heiligt ook God door verborgen ingestorte genade de Kinderen van ongeloofige Ouderen, vergeeft hun de erf-fchuld, en brengt ze als onfchuldigen in zyn hemelfch koningryk over. — En by al dien de onmiddelyke Ouders geen waare geloovigen, ofte tot het eeuwige leven verordineerd zyn, dan is het echter voldoende, wen zy, gelyk alle Christenen, in het verbond, ofte het Christendom toegedaan zyn. Het geene in dit opzicht ontbreekt, dat word vervuld door het geloof der Kerk, en door Christus bloed, ook voor de Kinderen gestort. Dus is het ook gelegen, wanneer de Ouderen kettters of fcheurmakers zyn, als waar door ook de Kinderen van de kerk en van het verbond niet uitgefloten worden. — Allen Christen-kinderen worden als heilige naar het verbond geboren, niet alleen die uit een wettig huwlyk, maar ook die uit hoerery, echtbreuk en bloed-fchande geteeld zyn.

zyn. c. X. 6.) Worden eindelyk de Kinderen , wanneer ze , ongedoopt , den marteldood ondergaan , zalig , dan volgt , dat ook alle Christen-kinderen , die in de baar-moeder sterven , behouden worden. c. XI.

Wy zien hieruit de gedagten van dien Schryver omtrent dit stuk , met derzelve gronden. Het geloof der Ouderen is hem wel een grond voor der Kinderen zaligheid ; dog wanneer het daar aan hapert , blyft het geloof der algemeene Kerk hem nog altoos eene achter-deur tot staving van zyn gevoelen.

§. X X V I.

Dan ook in de Voorouderen zoeken zommige den grond van der Kinderen zaligheid , wen die in de onmiddelyke en naaste Ouderen niet naar genoeg en tot voldoening kan gevonden worden. De Ouderen mogen geen waare geloovigen , maar slechts uitwendige mond-belyderen , geveinsden en godloozen geweest zyn , men acht der Kinderen zedelyk en eeuwig belang in veiligheid , wanneer 'er slechts onder de vroegere Voorouderen een Grootvader , Grootmoeder , Over-grootvader enz. geweest is , die een waar geloovige , God-vreezende , en een oprecht Bondgenoot van God geweest is.

Van dit gevoelen ſchynen eenige , ook vermaarde Godgeleerden niet vreemd geweest te zyn. J. CALVINUS , *Append. ad Libell. de vera Ecclef. reform.* Opp. T. VIII. pag. 302. TH. BEZA , *ad Act. Colloq. Mompelg.* p. 11. 118. 130. J. CLAUDE , l. c. en andere , aangehaald by den Heer VENEMA *Differt. Sacr.* pag. 520. — Veelen hebben zich ook , om de wettigheid van den Kinder-doop te bewyzen , mede van dit gevoelen , als eenen grond , bediend. En onder de Uitleggers vindt men 'er ook , die ter verklaring van den grond , waar mede het tweede gebod der Godlyke Zeden-wet , EXOD. XX. vs. 6. word aangedrongen , deeze gedagte mede te baat nemen. Dus vind ik , om maar eenen aan te haalen , by RIVETUS , *Explic. Decalogi* , EXOD. XX. Opp. T. I. p. 1277. „ Alhoewel de loop der Godlyke Barmhartigheid zomtyds gestremd word , die echter tot duizend geflachten word uitgestrekt , moeten wy daaruit niet terſtond befluiten , dat Kinderen , welker onmiddelyke Ouderen Afgoden-dienaars zyn , van Gods verbond worden uitgeflooten ; naardemaal wy , by de bedoelingen der Barmhartigheid , niet alleen de naaste , maar ook de verdere Voorouderen moeten in aanmerking neemen. — Dog die Barmhartigheid aan duizenden van Gods liefhebbers beloofd , begrypen andere niet aan de afdaalende ofte elkander opvolgende geflachten

ten te zullen bewezen worden ; naardemaal 'er dan zene , voor het Bybel - woord niet passende , vergrootende spreekwyze (*Hyperbole*) , hier zou moeten plaats hebben , vermits men van de schepping der weereld af tot hier toe , naauwelyks tweehonderd zulke geslachten kon tellen , (of by dit te rug gaan zelf tot Adam toe , gelyk de Heer VENEMA , *Differt. Sacr.* p. 521. zegt , niet eens een derde deel van die rekening kan gevonden worden) , en , by onze nadering van het einde der weereld , de overige niet kunnen verwacht worden. Hierom brengen zulke Uitleggers die uitdrukking liever tot de gelyktydige geslachten , ofte menigte : voor zoo veel naamelyk God tot het geslachte der Aarts - vaderen duizenden der Heidenen zou toevoegen , die in Abrahams beloofde zaad de zegeningen des verbonds zouden deelachtig worden. Zy vertaalen dus het woord אֱלֹהֵי לְפָנָיו liever door *Familiën* , in welke betekenis het ook zou voorkomen RECHT. VI. vs. 15. MICH. V. vs. 1. Deeze opvatting word ook van den Heer GERDES , *Vesper. Vadensf.* p. 114. begunstigd. — Dan wy laten die thans aan haare plaats. Genoeg is het ons , en dit was slechts ons oogmerk , getoond te hebben , dat de grond van der Kinderen zaligheid na dit leven by zommigen ook in derzelve Voorouderen gezogt word , gelyk wy §. 23. hebben aangeroerd.

§. XXVII.

Dan dewyl zich , wanneer men van de onmiddelyke Ouders afgaat , hier geen vaste voet laat zetten , en kwaalyk bepaalen , welken onder de Voorouderen men dan zoude mogen aannemen , als mede om andere zwarigheden , die zich hierby opdoen ; — zoo menen andere , dat men hier alleenlyk op de naaste en onmiddelyke Ouders het oog moest houden. Onder de begunstigers van dit gevoelen heeft , zoo veel wy weten , de Heer VENEMA , l. c. p. 526 seq. zich wel uitvoerigst daar over uitgelaten , en het zelve met verscheiden bewyzen gepoogd te ondersteunen. Deszelfs gedachten verdienen hier dus billyk eene plaats.

„ Alle Kinderen van alle geloovige Ouderen ,
 „ zegt hy , zyn , geduurende derzelve kinder-
 „ lyken staat , in hunne Ouderen in eenen be-
 „ treklyken staat van genade , door eene zeke-
 „ re byzondere Godlyke huishouding.” —

Door dien *staat der genade* verstaat hy het recht tot de goederen der genade ende der heerlykheid , en dus de vergeving der zonden , de heiligmaking en de heerlykmaking , ofte het eeuwig leven. En dus niet de werklyke bezitting en mededeeling van die goederen ; naardemaal ze daartoe eerst komen , wanneer de betrekking op de Ouderen ophoudt. — Hierom noemt hy

hy dien staat eenen *betreklyken genade-staat* ; dewyl de Kinderen niet op zich zelve , maar in hunne Ouderen aangemerkt , in den staat der genade zyn , en die enkel in eene betrekking op God bestaat , volgens welke God hen in hunne Ouderen als de zynen aanmerkt , en hen dan eerst met zyne genade-goederen daadelyk begunstigt , wanneer ze op zich zelve beginnen te staan , en hun betreklyke staat , door het ophouden van hunne betrekking op hunne Ouderen , met eenen volstrekten , in welchen zy zelve der genade deelachtig worden , word afgewisfeld. — Deeze betreklyke genade-staat duurt zoo lang als de jaaren der kindsheid , en neemt met deezen zyn einde. — Dit einde nu is tweederlei ; want of de dood , die den Ouderen hunne Kinderen ontrukkt , vernietigt mede die betrekking : of het gebruik der rede , waar door ze , voor zoo verre , nevens hunne Ouderen gerekend worden , beneemt hun het geene , waarom ze in hunne Ouderen gerekend wierden , en stelt hen in staat , om , zoo als ook hunne Ouderen , hun heil te bevorderen. — Dan , eigenlyker gesproken , word die betrekking door den dood afgebroken , maar door het gebruik der rede geëindigd. — Hier uit ontstaat nu een zeer verschillend lot der Kinderen. Want zoo veelen 'er in dien betreklyken staat der genade door den dood worden weggerukt , moeten in den volstrekten staat der genade

nade noodzaaklyk overgaan. Want naardemaal 'er in hun niets, en van hun ook niets gedaan is, waar door hun recht tot de genade-goederen kan vernietigd worden, zoo moet dat ook wel bestendig blyven: alle Kinderen der geloovigen overzulks, die in hunne kindsheid sterven, worden met genade en heerlykheid, en dus met de zaligheid begunstigd, ofte hun betreklyke genade-staat word met eenen volstrekten en onsterflyken verwisfeld. — Maar geheel anders is het gelegen met die Kinderen, die tot volwasfene jaaren komen. Want door de rede perfoonen op zich zelve wordende, zoo bepaald zich hun lot naar zy van de rede wel of kwaalyk gebruik maken: Zy behooren dan niet langer tot die byzondere huishouding van God met de Kinderen, volgens welke zy in hunne Ouderen recht op de genade en de heerlykheid hadden; maar zyn nu getreden in die huis-houding, die God met volwasfenen houdt, volgens welke men, onder voorwaarde van geloof en bekering, niet slechts een recht tot, maar ook die goederen zelve daadelyk verkrygt: terwyl de geene, die aan die voorwaarden niet beantwoorden, van het een en ander versteken, en dus onder Gods toorn blyven.

En hier van is, gelyk 'er wyders getoond word, de grond in eene byzondere huishouding Gods, die merkelyk verschilt van den weg, langs

langs welken God zyne genade bedeeft aan volwasfenen. Want geene geeft flechts een recht tot , en deeze brengt mede een daadelyk genot van die goederen. — Geene is maar voor een tyd , deeze duurt voor eeuwig. — Geene heeft menschen , die in anderen , en deeze zulken , die als eigene perfoonen , en op zich zelve gerekend worden. — Geene behelst geen voorwaarden van haare voorwerpen zelve te vervullen ; maar deeze eifcht van den mensch in perfoon het geloof. — Geene fpruit uit de geboorte ; maar deeze heeft haaren grond in eene daad van den wil , door den Heiligen Geest tot het geloof gebragt. — — — En dit onderscheid moet uit den aart der zaaken , en den verfchillenden staat der onderwerpen afgeleid worden. Want Kinderen kunnen voor het gebruik der rede , hunne vermogens niet met vryheid gebruiken , en ook geen voorwaarden volbrengen : zy moeten overzulks anders dan volwasfene behandeld worden. — Ook eifcht God van niemand iets , ten zy deszelfs vermogens daartoe voldoende zyn.

§. X X V I I I.

Dit ftelfel van gedagten verftoont de Hoogleeraar vervolgens als zeer wel beftaanbaar met andere leerftukken van den geopenbaarden Godsdienst, Met het leerftuk , by voorbeeld , van Gods

Gods Besluiten , en de Voor-verordineering , van de volharding der Heiligen , en van Christus heil-verwervenden zoen-dood. — En dus alvorens zyn gevoelen van schynbaare zwaarigheden ontheven hebbende , brengt hy tot bewyzen daar voor , dat deeze de eenige weg is , langs welken men den Kinderen , op eenige waarfchynlyke gronden , de zaligheid kan toefchryven. — Dat Gods Heiligheid , die by de oeffening van genade , haaren afkeer van het zedelyk kwaad openbaaren moet , volgens deeze gedagte , erkend en verheerlykt word van de Ouderen , het welk voor de Kinderen , die nog geen daadelyke zonden begaan , en op zich zelve de Godlyke Heiligheid nog niet onteerd , en dus ook niet noodig hebben , om berouw te betoonen , gerekend kan worden voldoende te zyn. — Dat Gods Rechtvaardigheid daarvoor ook pleit ; want deeze kan de Kinderen niet met , en als volwasfenen behandelen , althans geen wetten aan hun voorschryven , en dezelve met beloften , of bedreigingen ftaven : zy kan overzulks hen ook niet oordeelen , wegens eigene handelingen , belooning , of straf verdiend , of de middelen tot zaligheid , die voor volwasfene bepaald zyn , verzuimd te hebben. En dit is de rede , waarom , in de beschryving van het laafte oordeel , van Kinderen geen melding gevonden word. Nu zou men dan een van beiden moeten ftellen , of , dat alle Kinderen

ren zonder onderscheid zalig wierden , of dat de geene , die de zaligheid verkrygen , van God in anderen gerekend worden. Dewyl nu het eerste aan groote zwaarigheden , naar des Hoogleeraars oordeel , onderhevig is , zoo verkiest hy het laatste , de naaste Ouders naamelyk , door welken zy middelyk schuldig wierden , maar ook door derzelver geloof in Christus gerekend en zalig worden. — Dat de oorspronglyke smet van de Ouderen tot de Kinderen , en wel door middel van de natuurlyke geboorte , overgaat , word mede als een bewys aangehaald , dat 'er eene naauwste betrekking tusfchen Ouders en Kinderen is , en dat deeze , ook ten aanziene van hun zedelyk lot , in geene van God gerekend worden. Zyn nu , volgens de onderzinding in de duidelyke leer der Heilige Schrift , de Kinderen in en met hunne Ouderen aan het zelfde zedelyk kwaad onderhevig , terwyl ze door hun ook aan ellenden en den dood onderworpen zyn ; dan kan het ook zoo vreemd niet voorkomen , dat ze ook met hun in het goede deelen , en door hun genade en zaligheid in Christus verkrygen. Strekt die betrekking der Ouderen tot verdoemenis van hun onschuldig kroost , veel meer zal ze die schuldigen tot ontslag van schuld en derzelver behoudenis te baat komen. — Dat het ook onder de oude huishouding niet ontbreekt aan voorbeelden , uit welken blykt , dat God naar der Kinderen betrekking op hunne

Ouderen met dezelve handelt. De besnyding, en zelf de geboorte uit Israëlitische Ouders gaven toen den Kinderen een recht tot de goederen van het Sinaitisch Verbond, het welk ook met hun was opgericht. Hier uit blykt nu niet duister, dat ze ook in hunne Ouderen onder het genade verbond gerekend worden. En by al dat onderscheid tusfchen die beide verbonden blyft echter die betrekking op de Ouderen de grond van Gods handelwyze omtrent de Kinderen. — Dat die zelfde betrekking onder het Nieuwe Testament ook nog plaats heeft, blykt uit HAND. II. vs. 39. alwaar de verbonds-beloften, aan Abraham en deszelfs zaad gedaan, ook den Kinderen toegeëigend worden, welken overzulks het recht tot de geestlyke goederen in den Ouderen ook toekomt. — Dat ook Christus den Kinderen, die van geloovige Ouderen tot Hem gebragt wierden, de handen opgelegd, hen gezegend, en het koningryk der hemelen toegezegd heeft. MATTH. XIX. vs. 3. enz. het geene niet op alle Kinderen, maar op *zulken* bepaaldelyk ziet, die uit geloovige Ouderen gesproten, en door deezen een eigendom van Christus zyn. — Eindelyk vind de Hoogleeraar ook nog 1 KOR. VII vs. 14 een bewys voor zyn gevoelen, het welk, by eene uitvoerige verhandeling over die plaats, hier op nederkomt, dat de Kinderen, uit zulke Ouderen gesproten, van welken de eene nog een onge-
loo-

loovige , ofte Heiden was , naar den besten der Ouderen , den geloovigen Christen naamelyk , en in deezen voor God waarlyk als *heilige* gerekend wierden , die recht hebben tot Gods gemeenschap , en overzulks in eenen betreklyken staat der genade zyn.

Wy hebben dus dit gevoelen der geenen , die in de onmiddelyke Ouderen den grond van der Kinderen eeuwig heil zoeken , het welke de Heer VENEMA uitvoerig , duidelyk en in alle zyne sterkte heeft voorgesteld , opgegeven. Van andere Voorstanders van deeze mening melden wy nu niet ; en onze aanmerkingen daar over zullen wy op zyne plaats vervolgens mededeelen.

§. X X I X.

In de Dordrechtsche Kerk-vergadering heeft dit stuk mede een onderwerp van onderzoeking en beoordeeling uitgeleverd. De Remonstranten stelden naamelyk , dat , naardemaal men aan God geen voorgezien geloof in de Kinderen kon toeschryven , 'er ook geen verkiezing of verwering van dezelve plaats had. Dan dit werd genoegzaam algemeen , zoo van buitenlandsche als van binnenlandsche Godgeleerden , tegengesproken : en wel meest zoo , dat men ten aanzene der Kinderen , die zalig wierden , derzelver

ver geloovige Ouderen daar by in aanmerking nam. Het oordeel van zommigen hieromtrent kunnen wy niet nalaaten ook hier optegeven.

De Britsche Godgeleerden, *Act. Synod. National. Dordrac.* Edit. in fol. Dordr. 1620. P. II. p. 10. beweren, dat zommige Kinderen in het boek des levens zyn aangefchreven, voor Gods rechterftoel gefteid, tot het nieuw Jerufalem toegelaaten worden, en in het koningryk der hemelen ingaan zullen. Deezen word dus het eeuwige leven als eene genade-gifte Gods door Jezus Christus gefchonken: zy moeten overzulks ook daar toe uitverkoren zyn. En by aldien ze ook allen zonder onderscheid zalig wierden, zoo zou dit echter ook eene verkiezing uit het geflacht der menfchen, waarby op derzelve ouderdom niet gezien werd, verdienen genoemd te worden.

De Zwitferfche Godgeleerden, *ibid.* p. 48. kunnen eene verkiezing of verwerping der Kinderen niet ontkennen. En wat de Kinderen der geloovigen aangaat, naardemaal God uit kracht van het genade-verbond zich hun God noemt, en die van eenen der Ouderen, die geloovig is, by Paulus voor heiligen verklaard, en van den Heere des hemels zelve voor erfgenaamen van het hemelryk uitdruklyk gehouden worden; zoo hoopen wy nopens hun, wen ze in hunne kindsheid

heid sterven, het beste. En wy twyfelen niet, of derzulken Engelen, die voornaamelyk om hunnen wil worden uitgezonden, besteden hier toe volvaardig hunne dienften.

De Nasfauwſche, *ibid.* p. 44. drukken zich dus uit: Alhoewel God om de erfzonde de Kinderen verdoemen kan, mogen echter Christen-ouderen nopens de zaligheid hunner Kinderen niet twyfelen. Want hun, ende hunnen Kinderen komt de belofte toe. HAND. II. 39.

Die van Breemen verklaarden, *ibid.* p. 63. Wy zyn van mening, dat alleenlyk de Kinderen der geloovigen, die eerder, dan zy voor onderwys vatbaar zyn, sterven, van God bemind en gezaligd worden, naar het zelfde welbehagen van God, om, door, ende in Christus, gelyk ook de volwasene. Zy zyn, uit kracht van eene verbonds-betrekking overzulks heilig, en worden, ter bevestiging daar van, door den heiligen doop Christus toegewyd, dien ze ook aandoen.

Op die wyze hebben ook de inlandſche Godgeleerden hunne mening uitgebragt: de Hoogſchoolleeraaren, *ibid.* P. III. p. 10. en GOMARUS, p. 24 & 26. gelyk mede de Afgevaardigden uit de verſcheidene Nederlaſche Synoden, die, by voorbeeld, van *Zuid-holland*, p. 39. van *Utrecht*, p. 53 en 58. van *Overyſſel*, p. 76.

En

En uit die overeenstemmende gedagten is dit besluit , ofte omtrent den eersten artikel , die toen in geschil was , deeze stelling bepaald :

„ Naardemaal wy nopens Gods wil uit deszelfs
 „ woord moeten oordeelen , en dit getuigt , dat
 „ de Kinderen der geloovigen heilig zyn , hoe-
 „ wel niet van natuur , maar door dit weldadig
 „ genade - verbond , in het welke ze met hun-
 „ ne Ouderen begrepen zyn ; zoo moeten god-
 „ vruchtige Ouders aan de verkiezing en zalig-
 „ heid hunner Kinderen , welken God in de
 „ kindsheid uit dit leven wegrukt , niet twy-
 „ felen. ” *Ad Artic. 1. Can. 17. ibid. P. I.*
 pag. 252.

§. X X X.

Dan 'er zyn ook , die niet in de Kerk , ook niet in Ouders , of Voorouders , gelyk wy tot hier toe zagen , maar alleenlyk in den Zaligma-ker de naaste gronden van der Kinderen toekomende zaligheid zoeken. En dit gevoelen dienen wy thans ook wat nader te beschouwen.

De voortreflyke Poolfche Edelman , JOHANNES A LASCO , die onder de Kerk - herformeren ook zyne verdienften had , heeft hieromtrent een byzonder gevoelen gehad , het geene hier op nederkomt : Dat een moedwillig verzuim van het in 't Evangelie aangeboden heil ,

ON-

onvermydelyk de eeuwige verdoemenis na zich sleept; maar dat de Kinderen allen, en overzulks ook die van de Heidenen, onder die menigte van heil-verachters niet mogen betrokken, maar daar van moeten uitgenomen worden.

Dog laat ons hem zelve hooren, hoe hy zich daar over uitdrukt. In eenen brief aan PHIL. MELANCHTHON, bewaard by den Heere GERDES, *Scrin. Antiquar.* T. II. P. I. pag. 498 & seq. daar in hy zich beklaagd had, dat Philippus eenig ongenoegen daar over had opgevatt, dat hy hem scheen, in zynen brief, aan alle Kinderen der Heidenen de zaligheid toete-eigenen, schryft hy vervolgens aldus: „ Al-
 „ hoewel het my niet volstrekt ontbreekt aan
 „ Schriftuur - getuigenissen, met welken ik
 „ meen, dat te kunnen bewyzen: en schoon
 „ ik ook van oordeel ben, dat het tot heerlyk-
 „ lykheid van Christus dient, wanneer wy uit
 „ Gods woord verkondigen, dat des Heilands
 „ weldaaden zeer ruim en uitgestrekt zyn; heb
 „ ik echter in mynen brief aan u daar van niets
 „ willen melden. — — — Ik vroeg slechts
 „ aangaande onze, dat is, Christenen Kinde-
 „ ren, die onder de Turken, of Scythen tot
 „ eene altoos duurende slaverny gedoemd, ech-
 „ ter daar onder in het huwlyk leven en kinde-
 „ ren voortteelen, die geen wettige, zoo wel-
 „ nig in 't byzonder als in 't openbaar, bedie-
 „ ning

„ ning van het woord of de Sacramenten heb-
 „ ben. Ik voegde 'er ook zulken by, die on-
 „ der des Pausen dwingelandy zuchteden. —
 „ — — Wanneer wy nu aan de Kinderen van
 „ alle de zulken de zaligheid toefchryven, dan
 „ fluiten wy ze immers geenzins uit van Chris-
 „ tus, buiten welken 'er geen zaligheid is: ook
 „ kunnen wy ze van de kerk van Christus niet
 „ uitsluiten, offchoon ze niet gedoopt worden.

„ Aangaande de Kinderen der Heidenen heb
 „ ik u door onzen Albertus (Hardenberg) my-
 „ ne gedagten willen mededeelen. — — — Ik
 „ ftaa toe, dat, zoo veelen 'er de van God in-
 „ geftelde bediening des woords ende der bond-
 „ zegelen niet erkennen willen, Christus vol-
 „ ftrekt niet toekomen, en ook geheel niet tot
 „ deszelfs kerk behooren. Want deeze is de
 „ duidelykfte regel van Christus: *die niet zal*
 „ *geloofd hebben, zal verdoemd worden.* En
 „ het is 'er zoo verre van af, dat ik ooit eene
 „ heil-beloſte op 'eene godlooze menigte zoude
 „ hebben willen toepaſſen, dat ik veel eerder
 „ juist daarom by eenige onkundige zwetſers
 „ van de genade ſlecht te boek ſtaa, om dat ik
 „ leer, dat de Godlyke beloſten derzelve ver-
 „ achteren nooit toekwamen, en ook volſtrekt
 „ niet kunnen toekomen. Maar ik ſpreek van
 „ die verachting, waardoor men de aanbieding
 „ van het heil in Christus verſmaadt, laſtert,
 „ er

„ en belacht. En het zelfde onderscheid, het
 „ welke gy meent te mogen stellen tusfchen
 „ hen, die de stem van God, wanneer Hy
 „ zich openbaart, hooren, en hen, die de-
 „ zelve verachten; dit zelfde onderscheid geeft
 „ my eenen grond, op welken ik meen te mo-
 „ gen stellen, dat men nopens alle Kinderen,
 „ zonder onderscheid, het goede moge denken.
 „ En ik moet zeggen, dat ik geenzins op die
 „ gedagte gekomen ben, uit eenige verwonde-
 „ ring over die ontelbre menigte, welke wy
 „ overal op de weereld moedwillig zich in haar
 „ eigen verderf zien storten; want deezen aan-
 „ gaande, ben ik altoos van oordeel geweest,
 „ dat ze naar een rechtvaardig oordeel van God
 „ verdoemd wierden. — — — Voor het ove-
 „ rige fchynt het my zoo klaar niet, dat men
 „ onder die menigte de Kinderen ook mede
 „ zou mogen betrekken: ik kan my, ten min-
 „ ften uit de Schriftuur, daarvan niet overtui-
 „ gen, maar denk het tegendeel te mogen be-
 „ fluiten.”

Ook fchryft dezelfde aangaande dit onder-
 werp in eenen brief aan HENR. BULLINGERUS,
 mede te vinden *Scrin. Antiquar.* T. IV. P. I.
 pag. 449 & feq. „ Ons gevoelen aangaande
 „ den val ende de herftelling des menfchen,
 „ (in *Epitome doctrinae suae* voorgesteld) zal
 „ ik u hier kortelyk opgeven. Ik ben van ge-
 „ *XXII. Deel.* X „ dag-

„ dagte , dus zyn zyne woorden , dat de in-
„ houd der Godlyke belofte niet minder krach-
„ tig in ons is , dan de overtreding van onzen
„ eerften Stam-vader was , toen wy nog in
„ dezelfs lendenen waren. Was nu die over-
„ treding van Adam zoo krachtig tot onzer al-
„ ler ondergang , ook in de geene , die niet
„ gezondigd hebben in de gelykheid der over-
„ treding van Adam : dan is immers toen ook
„ reeds het begin gemaakt van de vertreding
„ van den kop der Slang in ons , na dat de
„ Godlyke toegenegenheid t' onswaarts door de
„ bekendmaking der belofte geopenbaard was.
„ Zoo dat , gelyk wy van natuur geheel en al
„ Kinderen des doods ende des toorns zyn ,
„ voor zoo veel wy naamelyk Kinderen van
„ Adam den overtreder zyn : wy ook , aan den
„ anderen kant , door de toerekening der God-
„ lyke gunst , die aan Adam door de belofte
„ geopenbaard is , ende , na dat hy dezelve
„ geloovig omhelsd heeft , voor geloovigen ge-
„ rekend worden , voor zoo veel wy uit den
„ geloovigen Adam voortspruiten , by aldien
„ wy maar die Godlyke weldaad niet versmaa-
„ den ; alhoewel wy onder de zonden besloo-
„ ten zyn , geboren worden , en leven. Want
„ ik denk , dat de kracht en de verdienften van
„ den dood en het priesterschap van Christus ,
„ die naar de bestemming van God den Vader
„ reeds van het begin der weerd geleden
„ heeft ,

„ heeft , ook van toen af reeds in Adam ende
 „ alle deszelfs zaad de uitwerking gehad heb-
 „ ben , om den kop der vergiftende Slang te
 „ vertreden : zoo wel als de overtreding van
 „ Adam krachtig was , om op ons voortgeplant
 „ te worden , en uittewerken , dat wy van na-
 „ tuur Kinderen des doods ende des toorns ge-
 „ boren worden : by aldien wy maar niet , door
 „ eene moedwillige ondankbaarheid in eene op-
 „ zetlyke versmaading van zulk eene groote
 „ weldaad van den Heere Christus ons zelve
 „ uitsluiten. Want in dat geval komen alle de
 „ Godlyke beloften ons even zoo weinig toe ,
 „ als wy den Heere Christus toekomen , in wel-
 „ ken anders alle de Godlyke beloften zamen-
 „ loopen. En alhoewel Hy , zelf van het be-
 „ gin der weereld af , alle onze zwakheden ge-
 „ draagen en verzoend heeft , zoo heeft Hy
 „ nochtans zyne moedwillige versmaading vol-
 „ strekt niet gedragen ; maar veel eer den Dui-
 „ vel , die 'er de voorganger in was , en allen ,
 „ die hem daarin naarmolgen , in zich hem ge-
 „ lyk stellen , zoo dat zy als deszelfs Engelen
 „ kunnen aangemerkt worden , wel duidelyk
 „ voorspeld , dat de helsche straffen hun lot
 „ zyn zullen. Dus meen ik , dat Gods toe-
 „ genegenheid , door de belofte aan Adam ont-
 „ dekt , toen reeds krachtig geweest zy , in
 „ Adam en all deszelfs zaad alle zonden te ver-
 „ geven , zedert Adam die belofte geloovig

„ aangenomen heeft , (maar de verſmaading
 „ fluit ik altoos 'er buiten) , dat de geloovige
 „ Adam ook een geloovig zaad teelde , hoewel
 „ niet in zich zelve , maar door eene toereke-
 „ ning , en wel om Christus wil , die zoo wel
 „ aan Adams zaad , als aan Adam beloofd was :
 „ gelyk die zelfde Adam , als een overtreder
 „ beſchouwd , den dood en toorn op ons met
 „ de daad en werkelyk heeft voortgeplant. Zyn
 „ wy dan in ons zelve wel kinderen des toorns
 „ ende des doods , in Christus echter , die wel
 „ eer beloofd , maar nu daargeſteld is , worden
 „ wy , van het begin der weereld af , Kinde-
 „ ren Gods geboren , en zyn de zoodanige ,
 „ by aldien wy maar deeze weldaad van Chris-
 „ tus niet verſmaaden. ”

„ Door dit leerſtelfel , dus vaart hy voort ,
 „ word , myns oordeels , en de voortplanting
 „ der beſmetting van Adam op ons , en de
 „ kracht van Christus Hoogeprieſterschap op
 „ Adam en deſzelfs zaad , het welk behouden
 „ zal worden , zeer eenvoudig voorgedragen.
 „ En ik twyfel niet , of de geheele Schriftuur ,
 „ indien wy derzelve plaatſen behoorlyk ver-
 „ gelyken , ſtemt hier mede overeen. En ze-
 „ kerlyk word de heerlykheid van Christus daar
 „ door in 't byzonder bevorderd , en eene me-
 „ nigte van zwaarigheden en twyfelingen , wel-
 „ ken wy thans in de Kerk zien plaats hebben ,
 „ afge-

„ afgesneden. — — — Het schynt my toe ,
 „ dat ZWINGLIUS ook in die mening geweest
 „ is , en dat uwe gemeenten ook niet zeer van
 „ my , in dit stuk , verschillen.”

§. X X X I.

Onder de geenen , die de zaligheid der Kinderen uit 's Heilands verdiensten afleiden , behoort ook de Heer D. WYTTENBACH , die , *Tentam. Theol. scientif.* Loc. VII. §. 837 schol. 2. 'er dus over schreef : „ Men vraagt , of
 „ de erfzonde alleen , zonder de dadelyke zonde , den eeuwigen dood verdiene ? — En , of
 „ dus de Kinderen , die , alvorens ze nog eenige dadelyke zonde begaan hebben , sterven , des eeuwigen doods schuldig zyn ? Wy antwoorden daarop , dat God , by aldien Hy naar het gestrengte van zyne rechtvaardigheid handelen wilde , hen van het eeuwig leven uitsluiten , en met eene straf van gemis beleggen kon. (Want men mag hier wel onderscheid maken tuschen straffen van gemis en van gevoel : welker eersten slechts in een enkel ontbeeren , en dus alleen in een gebrek bestaan , terwyl de laatsten een *tweederlei* gebrek medevoeren : op hoedanige wyze men ook in de erfzonde , mitsgaders tuschen het enkel gemis van genoeg , en de tegengestelde ondervinding van ongenoegen , al-

„ toos gewoon is onderscheid te maken.) Dat
 „ God hen met zulk eene straf, zoo wel om
 „ de toegerekende, als om in de inklevende
 „ erfzonde bezoeken kon; maar dat Hy dit
 „ niet doen wil, om zyns Zoons wil, in wiens
 „ borgtogt Hy zulke Kinderen rekent als hun-
 „ ne toestemming gevende, zoo lang, tot dat
 „ ze, het gebruik van hunne rede verkregen
 „ hebbende, of door eene volstrekt godlooze
 „ leer, (by aldien ze Kinderen van Heidenen
 „ geweest zyn), of, ingewikkeld, door een
 „ godloos leven betoonen, dat ze hunne toe-
 „ stemming daar aan niet geven. En worden
 „ de Kinderen der Christenen, die gedoopt ster-
 „ ven, geoordeeld buiten het gevaar van ver-
 „ doemenis te zyn; dewyl derzelver Ouderen
 „ hunne plaats bekleeden, en zy, als in het
 „ geloof der Ouderen mede instemmende, ge-
 „ rekend worden: zoo mogen alle de overige
 „ Kinderen gerekend worden, als door eene
 „ ingewikkelde toestemming (*consensu inter-
 „ pretando*), in het eeuwig verbond tusfchen
 „ den Vader en den Zoon mede instemmende.
 „ En by aldien men zulk eene toestemming van
 „ nog niet bestaanden niet aannam, dan kon 'er
 „ geen betrekking tusfchen Christus en deszelfs
 „ te verkrygene nakomelingschap, geen plaats
 „ bekleedend hoofd in het werk der verlossing,
 „ geen borgtogt, geen eeuwig verdrag plaats
 „ hebben: gelyk zeer wel door CANTRIUS,
 „ „ *Juris-*

„ *Jurisprud. Civit. Dei* , §. 1075. is aange-
 „ toont. ” — Ook mag men hier , met den
 bondig-denkenden CARPOVIUS , *Tract. de*
Imputatione , pag. 172. wel onderscheid maken
 tusfchen de *verdoemelyk-* ofte *doemwaardigheid*
 en de *verdoemenis*. Doemwaardig zyn zulke
 Kinderen wel , maar wegens de ingewikkelde
 toestemming aan de verlossing van Christus , het
 plaats-bekleedend Hoofd , verdoemt God hen
 niet. — Hier kan insgelyks eene *genoegzaa-*
me van eene *juist gepaste oorzaak* (*causa suf-*
ficiens & adaquata) der verdoemenis onder-
 scheiden worden : voor zoo veel de erfzonde
 de eerste wel uitlevert , maar de laatste niet
 medebrengh , en God om de erfzonde de Kin-
 deren niet verdoemen wil , maar om een vol-
 hardend ongeloof niet anders dan verdoemen
 kan. — Men doe hier by , dat God in zul-
 ke Kinderen op eene buitengewoone wyze wer-
 ken kan. MATTH. XIX. vs. 14. Eindelyk be-
 roept zich de Heer WYTTENBACH op eene
 fraaije *Dissert. de Salute infantum Christiano-*
rum aequè ac paganorum &c. sub praesid. Cel.
MOSHEM. habita , Helmftad 1733. door JOH.
 ANDR. RICHTER.

§. XXXII.

Deeze Verhandeling, door eenen mynen hooggeachte Vrienden my medegedeeld, zullen wy hier kortelyk ſchetſen, om de gronden te zien, op welken die Schryver zyn gevoelen bouwde. Eene algemeene voldoening van Christus word daarin ten grond gelegd van der Kinderen toekomstige gelukzaligheid, waarover de Heer RICHTER handelt, §. 1 — 30. Hier op ſtelt hy de verſchillende gevoelens voor, die men nopens dit onderwerp heeft, en by BELLARMINUS wel een vyf-tal uitmaken, §. 31 — 35. De Leeraars der Evangelische Kerk maken al meest een onderscheid tusſchen Christen kinderen, en zulken, welker Ouderen geen Christenen zyn; doch het voldoet hem niet, wen zommigen dit onderscheid trekken uit 1 KOR. V. vs. 12. §. 36 — 38. Dan de bewyzen voor zyn gevoelen opgevende, toont hy, dat de Kinderen in Christus gelooven kunnen, uit MATTH. XVIII. vs. 6. XIX. vs. 14. MARK. IX. vs. 42. (Hoewel hy ook redeneert uit HAND. XVII. 31. en de uitdrukking, *πιστι παρεχομαι πιστι*, zoo verklaart, als of God *het geloof allen menschen aanbod*; het geen echter enkel op de woordelyke vertaaling van LUTHERUS steunt, dog de zin van die plaats niet is.) §. 39 — 49. En dat een hardnekkig en volhardend ongeloof,

de

de juist gepaste en naaste oorzaak der verdømmenis, in de Kinderen niet vallen kan. §. 50 — 52. Dat tegen het verdoemelyke der erfzonde de verzoening in Christus opwegend is, die ook den Kinderen der Heidenen tot voordeel strekt. §. 53. Om nu aan die verzoening deel te krygen, beweert hy, dat God het geloof in de Kinderen werken kan, en wil, en ook daadelyk voortbrengt. §. 54 — 62. En dit is, met dat der volwasfenen, wezenlyk het zelfde, alhoewel voor ons een onbegrypelyk geheim. §. 63 — 65. Dit geloof nu blyft in hun volhardend, en is de buitengewoone weg tot hunne zaligheid. §. 66. Hy onderzoekt vervolgens, of de voorrechten, die men gewoonlyk aan de Kinderen der Christenen, ofte geloovigen toefchryft, zoo groot wel zyn, dat zich de zaligheid der vroeg-ftervenden daar uit kan laten bewyzen? En beweert, dat het geene men uit GEN. XVII. vs. 7. en HAND. II. vs. 39. daar heenen brengt, niet voldoet, en ook op de Kinderen van Heidenen kan toegepast worden. §. 67, 68. En dat het geene men uit de Symbolifche boeken (*Apol. confess. August. art. 9.*) en EPHES. II. vs. 1. 11, 12. daar voor aanhaalt, zulke met de zaligheid gepaarde voorrechten niet behelst. §. 69. Dat ook uit de voorbidding van geloovige Ouderen voor hunne Kinderen de eeuwige gelukzaligheid van deezen niet kan afgeleid worden. §. 70. Hy erkent

eindelyk wel eene waardigheid , ofte een voorrecht van de Kinderen der Geloovigen , waardoor ze tot de genademiddelen een nader recht hebben ; het welk hun echter de zaligheid niet aanbrengt , die alleenlyk door het geloof in Christus is. §. 71. Waarop hy zyne gezegde kortelyk zamentrekt , en de Verhandeling besluit. §. 72 — 74.

Dan dit merkwaardig gezegde van JON. HENR. MAJUS , *Theolog. Evangel.* T. I. pag. 230 & seq. aangehaald §. 72. moeten wy hier nog byvoegen : „ De Ouderen moeten de „ Kinderen spoedig ten doop aanbieden. By „ aldien ze dit te doen verzuimen , bezondigen zy zich zeer. Alhoewel de Kinderen „ der Ouderen schuld in deezen niet zullen „ boeten , maar langs eenen buitengewoonen „ weg , en op eene wyze , die by God bekend „ en mogelyk is , die wy ook lichtelyk gelooven kunnen , behouden worden. En dit „ mag men denken , dat van zommigen , niet „ zonder grond , zoo wel ten aanziene van der „ Heidenen , als van der Christenen Kinderen „ beweerd word. Want in geen van beiden „ kan de versmaading (der goddelyke genade) „ vallen , en deeze ondertusfchen is het alleen , „ die verdoemelyk is. Verkiest iemand liever „ om zyn oordeel hieromtrent godvruchtig op- „ tefchorten , dan iets bepaaldelyk te stellen , „ hy

„ hy doet wel : maar ook hy misdoet niet ,
 „ die de bedeeling der Genade - schatten aan
 „ *alle Kinderen* beweert , en op den grond van
 „ Gods Alvermogen , en de oncindige genade
 „ van den hemelschen Vader , aan deszelfs wel-
 „ daadigheden eene allerruimste uitgestrektheid
 „ toeschryft. ”

§. X X X I I I.

Nopens de hoofdzaak , te weeten , de daadelyke zaligheid van alle Adams - kinderen , die in hunne vroege , ofte onvatbaare jeugd , in de eeuwigheid overgaan , vind ik ook , dat zekere J. VAN DIESBACH , Lidmaat der herformde gemeente in 's *Gravenhage* , zich op dezelfde wyze uitgedrukt , en voornaamelyk ook op denzelfden grond gebouwd heeft , in eene Verhandeling , betiteld : *De gansche naam der alleroogste Goedheid op de allerbeste wyze verheerlykt* , enz. 1773. in octavo aldaar uitgekomen.

„ Zoo dra onze Voorouders , zegt die Schryver , bl. 48. — — door hunnen bondbreuk
 „ de gemeenschap met God voor zich zelve ,
 „ en alle hunne Kinderen verlooren hadden ,
 „ heeft de Hoogste Goedheid hen in den Middelaar , ofte den tweeden Adam , op nieuws
 „ tot zyne kinderen en erfgenaamen aangeno-
 „ men , en hen dus deelgenooten gemaakt van
 „ alle de beloften en goederen des genade-
 „ bonds.

„ bonds , zoo in den tyd als in de eeuwigheid.
 „ Dit verbond heeft God ook opgerecht met
 „ alle hunne Kinderen , die in hunne Ouderen,
 „ als de takken in den boom , begrepen waren.”
 En hier voor zyne bewyzen opgegeven hebbende , brengt hy voor de zaligheid der vroeg stervende Kinderen deeze gronden :

Om dat in de gansche Heilige Schriftuur geen een bewys voor hunne eeuwige straf, ofte verdoemenis, te vinden is. — Om dat die Kinderen , door hunne onkunde van de Wet en van het Evangelie , zich aan geen daadelyke overtreding of ongehoorzaamheid kunnen schuldig maken : en het tegen Gods hoogste Goedheid zoude stryden , de Kinderen met de eeuwige verdoemenis te straffen , zonder dat zy de ongehoorzaamheid van Adam met de daad toegestemd , of het Evangelie ongehoorzaam verworpen hebben. Waaron ook het menigvuldig getal van zulke onmondige Kinderen van God zelve word bygebragt als eene betamelyke rede der verschooning van die gansche Stad. JON. IV. vs. II. — Om dat de verdoemenis van zulke onmondige , ofte vroeg stervende Kinderen zoude stryden tegen de waarheid niet alleen van Gods algemeene en onbepaalde beloften omtrent het zaad van alle zyne Kinderen tot in het duizendste geslacht ; maar ook tegen Gods plechtigen eed , dat Hy geen lust heeft in den dood
 des

des godloozen. — Om dat het ten sterkste zoude stryden tegen Gods allerhoogste Goedheid, dat Adam ende alle deszelfs volwasfene Kinderen, hoe bloed- en fcharlaken-rood ook derzelve ongerechtigheden zyn mogen, eene mogelyke zaligheid (door den Schryver in het voorgaande bepleit) zouden genieten, en dus niet anders dan vrywillig en moedwillig zouden kunnen verloren gaan; maar dat de onnoozele Kinderen, die zich nooit aan eenige daadelyke ongerechtigheden fchuldig maakten, in eene volftrekte onmogelykheid van bekering en zaligheid zouden blyven, en dus alleenlyk om het ongeloof hunner Ouderen noodzaaklyk zouden moeten verloren gaan. — Om dat in deeze ftelling de minfte zwaarigheid niet is — met Gods Rechtvaardigheid; want naardien dezelve toelaat de zaligheid van zoo veele volwasfene godloozen, die hunne meeste jaaren in het plegen van allerlei daadelyke ongerechtigheden hebben doorgebracht, hoe veel meer dan van de onnoozele Kinderen — met de oneindige Barmhartigheid — en de eeuwige Gerechtigheid des Middelaars, als die daardoor verhoogd worden. — Ook kan ze niet tot zorgeloosheid misbruikt worden van volwasfenen, welken ze niet raakt: ook niet van de Kinderkens, die daarvan onkundig zyn. — Ook is het vooral in deeze zaak veel godvruchtiger, naar den aart der liefde het goede, dan het kwaade te gelooven.

Dat

Dat nu hier tegen geen zwaarigheid kan worden ingebracht daaruit, dat dan de Kinderen van geloovige en ongeloovige Ouders het zelfde voorrecht zouden hebben, daar nochtans den eersten zulk een voorrecht 1 Kor. VII. vs. 14. fchynt te worden toegezegd, toont hy door aantemerken, dat die woorden, en de daar in aan den Kinderen toegeschrevene heiligheid, niet op vroeg gestorvene Kinderen kunnen worden toegepast; of daaruit zoude volgen, dat alle zulke Kinderen van ongeloovige Ouderen, zonder eenig onderscheid, verloren waren; maar dat ze op zulke nog levendige Kinderen zien, die, als tot Gods verbond en gemeente behoorende, aangemerkt, en dus heiligen genoemd worden, zoo lang zy niet met de daad het tegendeel vertoonen. En de Kinderen der ongeloovigen zyn in tegendeel als onheilig ofte buiten de gemeente aantemerken, zoo lang zy niet door geloof en bekeering het tegendeel bewyzen. Daarenboven is ook het voorrecht van de levende Kinderen der geloovigen nog onbedenklyk groot, door de ernstige voorbiddingen, getrouwe vermaanigen, leerzaame onderwyzingen, en godvruchtige voorbeelden, die ze, boven de Kinderen der ongeloovigen genieten.

§. XXXIV.

Eindelyk voegen wy hier nog by de gedagten van den deezer weereld helaas zoo vroeg ontrukten Hoogleeraar G. J. NAHUIS, die, in een tweetal van *Leerredenen over de inënting der Kinderziekte*, ook nopens ons onderwerp, in een natuurlykst beloop zyner Verhandeling, zich heeft uitgelaaten.

„ Wy vinden, zegt hy, bl. 21. omtrent
„ dit stuk geen algemeene uitspraak in Gods
„ woord. En wanneer wy het door eene re-
„ dekaveling uit den aart der zaak willen on-
„ derzoeken en opmaken, blyft het zelve zeer
„ donker. Immers aan den eenen kant is dit
„ onfeilbaar zeker. — — — Indien ze by hun
„ sterven zoo gelaaten zyn, als ze ter weereld
„ kwamen: indien ze dat beginsel van eenen
„ zondigen aart, 't welk ze hier ter weereld
„ medebragten, behouden, en met zich geno-
„ men hebben na de eeuwigheid: indien ze
„ geen ander, geen beter grond-beginsel, uit
„ genade ontvangen hebben; dan is 't natuur-
„ lyk, ja ontwyfelbaar te denken, dat hun
„ zondig grond-beginsel zich in den staat der
„ afgescheidenheid even zoo, naar den aart van
„ dien staat, ontwikkelt in boosheid, gelyk
„ het zich hier op aarde, zonder tuschenko-
„ mende genade, zou ontwikkelt hebben. In-
„ dien

„ dien 'er dan eenig Kind , hoe vroeg ook af-
 „ gefneden , in de gewesten der gelukzaligheid
 „ overgaat , het moet toegefchreven worden
 „ niet aan eenen *ftaat van onnoozelheid* , waar
 „ in het was toen het ftierf , maar *alleen aan*
 „ *de vrymachtige Genade Gods* , die , om de
 „ toegerekende Gerechtigheid van Christus ,
 „ naar zyn eeuwig voornemen der verkiezing ,
 „ de toegerekende fchuld van Adam aan zulk
 „ een Kind kwytſcheldt , het grond-beginfel
 „ der verdorvenheid in het zelve , by dezelfs
 „ dood , vernietigt , zyn beeld 'er in herftelt ,
 „ en het alzo bekwaam maakt tot een leven ,
 „ waartoe het uit zyn eigen verdorvene natuur ,
 „ zonder hart-veranderende genade , eeuwig
 „ onbekwaam en ongezind geweest zou zyn.
 „ Nu vinden wy nergens eenigen grond , om
 „ over het algemeen vast te ftellen , en zeker
 „ te bepaalen , wat de genade doet : de rede-
 „ kundige befchouwing laat ons hier verlegen
 „ en onzeker. ”

„ 't Is waar , aan den anderen kant oppert
 „ de rede eene zeer fterke bedenking : 't is ,
 „ voorzeker , zeer nadenkelyk , dat 'er zulk
 „ een aanmerklyk getal van Adams nageſlacht ,
 „ door een vroegtydigen dood , in eenen ſtaat
 „ van kindsheid , word weggenomen. Men
 „ zal het niet vergrooten , indien men ftelt ,
 „ dat ten minften het *derde gedeelte* van het
 „ menſch-

„ menschdom , beneden de jaaren van rede-
 „ gebruik , sterft. ”

En in eene note hier onder word gezegd :
 „ Verre het grootste gedeelte van dit getal
 „ sterft beneden den ouderdom van twee jaa-
 „ ren : daarentegen toonen de sterf-lysten , dat
 „ er van Kinderen boven de zeven jaaren tot
 „ den staat der volwasning zeer weinige sterven.
 „ Er is geen tyd-vak in 't leven van 't mensch-
 „ lyk geslacht , het welk de dood meer ver-
 „ schoont , dan dit laatstgemelde. Zoo dra de
 „ Kinderen dien trap bereiken , dat derzelver
 „ redelyke vermogens zich beginnen te ontwik-
 „ kelen , en zy zelve in staat geraken , om re-
 „ delyke en zedelyke daaden te oeffenen , zien
 „ wy , dat Gods wysheid dezelve in deezen
 „ staat der beproeving op aarde gemeenlyk laat
 „ blyven , en komen tot den staat der volwas-
 „ senen , waarin zy op zich zelve staan , en
 „ volkomen rekenschap hunner daaden schuldig
 „ zyn. En ook dit verschafft by het nadenken
 „ veel opmerking. ”

„ Dit nu , dus vaart de Redenaar voort ,
 „ moet ongetwyfeld in Gods hoogwys bestek
 „ eene allergewigtigste rede , een Hem verheer-
 „ lykend oogmerk hebben. Zou dit niet wel
 „ (mag men denken) met een goedertieren ,
 „ met een genadig en heilryk oogmerk geschie-
 „ den ? Zouden wy wel kunnen denken , dat
 „ *XXII. Deel.* Y God ,

„ God , die zyne Langmoedigheid en Goeder-
 „ tierenheid over de vloekwaardigste zondaaren
 „ in deeze weereld zoo zeer verheerlykt , zoo
 „ veel millioenen wezens daarom slechts even
 „ liet geboren worden , op dat ze als Kinderen
 „ van Adam zouden kunnen gerekend , en *on-*
 „ *middelyk* hier op *eeuwig verdoemd* worden.
 „ Wat zullen wy op die bedenking zeggen ?
 „ Ik kan my wel niet onthouden te gevoelen ,
 „ dat God in deeze aanmerklyke en nadenke-
 „ lyke beschikking waarlyk goedertierene oog-
 „ merken hebbe : ik kan my niet weerhouden
 „ te denken , dat het over 't gemeen den vroeg
 „ gestorven Kinderen in de andere weereld be-
 „ ter gaa , en beter gaan zulle , dan wel het
 „ meerendeel der zulken , die in de zonden
 „ volwasfen , en in hunne zonden gestorven
 „ zyn. ”

§. X X X V.

Dit gezegde word in eene note dus nader
 opgehelderd : „ Hier mede wil ik niet zeg-
 „ gen , dat zy alle in een staat van eeuwige
 „ gelukzaligheid zyn zouden ; maar , dat de
 „ staat van zulke Kinderen , die verloren gaan ,
 „ ten minsten dragelyker , en de trap hunner
 „ verdoemenis over het gemeen veel lichter ,
 „ naar alle waarschyndykheid , zyn zal , dan de
 „ straf der geenen , die hier op de weereld zoo
 „ lan-

„ langen tyd Gods Langmoedigheid , Goeder-
 „ tierenheid en Genade hardnekkig verſmaadt ,
 „ of misbruikt zullen hebben.”

„ Het is gewis , en 't word doorgaans maar
 „ al te weinig in 't oog gehouden en geloofd ,
 „ dat Gods Rechtvaardigheid even zo oneindig
 „ is in haar zelve , en in haare uitoefeningen ,
 „ als zyn Goedertierenheid. De onnagaanbaa-
 „ re verſcheidenheid , welke wy in de ſtoffe-
 „ lyke werken van Gods handen op dit ſtipje in
 „ 't Heel- al , op deezen aardbol , aantreffen ,
 „ geeft ons aanleiding , om te denken , dat 'er
 „ geen mindere verſcheidenheid plaats heeft in
 „ Gods zedelyke handelingen , en de veelerlei
 „ bepaalingen derzelve. De gevallen Engelen
 „ worden geſtraft , en zullen eeuwig geſtraft
 „ worden , *alleen* over en wegens hunne *eige*
 „ *perſoneele* daaden van ongehoorzaamheid. De
 „ volwasfen zondaars onder de menſchen , die
 „ in de zonde ſterven , zullen geſtraft worden
 „ in de andere weereld , *deels* by *toerekening* ,
 „ wegens hunne ſchuld in Adam , *aeels* om
 „ hunne *eige* perſoneele daaden. Zou het ook
 „ niet mogelyk zyn , dat 'er in Gods heilig
 „ recht , ten betooge zyner vlekkelooze Hei-
 „ ligheid en Rechtvaardigheid , eene zekere wy-
 „ ze van ſtraf- oefening in de andere weereld
 „ plaats vond , welke *eeniglyk* op den grond
 „ en by wyze van *toerekening* geſchiede ? Is

„ niet de smet der zonde het grond-beginsel
„ der verdorvenheid , waar mede wy geboren
„ worden , en 't welk ons onverzettelyk blyft
„ aankleven , eene zwaare straf ? Is die straf
„ niet eeniglyk gegrond in de schuld , welke
„ het menschdom in den persoon van Adam over
„ zich haalde , en die daarom op rekening van
„ allen gesteld word ? Kan nu de hoogstvol-
„ maakte en rechtvaardige God alle Adams-
„ kinderen , uit hoofde van die toegerekende
„ schuld , in deeze weereld op zulk eene wyze
„ straffen , blykens de ondervinding , dat zé al-
„ len in een staat van zedelyke besmetting en
„ beschreijenswaardige ellende ter weereld ko-
„ men : kan God die tedere wigjtjes hier onder-
„ werpen aan smertelyke ziekten en pynelyke
„ ongemakken , reeds van de geboorte af aan ;
„ wie zal ons dan verzekeren , dat het met zy-
„ ne hoogste Rechtvaardigheid onbestaanbaar
„ zyn zoude , dezelve ook in de andere wee-
„ reld aan eenige straffen en ellenden onderhe-
„ vig te laten , op dien zelfden grond , op
„ welchen zy hier in hunnen staat van tedere en
„ onvatbaare kindsheid daar aan onderworpen
„ zyn ? Alleen , dat wy altoos daarby onder
„ het oog houden , dat de maate , bepaaling
„ en wys der verdoemenis , ofte straf-oefening
„ evenredig zyn zal aan de maate , bepaaling ,
„ en wys der schuld. Naar de schuld is , en
„ de wys , op welke men die deelachtig word ,
„ en

„ en zich onder dezelve gedraagt , naar die
„ maate zal ongetwyfeld de straf zyn. ”

„ Denkt iemand , dit is evenwel eene al te
„ strenge wys van denken , dit is veel te hard
„ gedacht van 't goedertierendst en beminne-
„ waardigst Opper-wezen , dat God die tedere
„ wigtjes in den toekomenden staat , *enkel* om
„ de toegerekende schuld , onder de straf der
„ verdoemenis zou stellen ; hy bedenke , dat
„ ik zulks ook niet stellig hier wil beweeren ,
„ veel min iemand opdringen ; maar dit is nog-
„ thans zeker , dat , gelyk Gods goedertieren-
„ heid tot aan de hemelen is , zoo ook zyne
„ oordeelen een diepe afgrond zyn , welken wy
„ niet peilen kunnen. — — — ”

§. X X X V I.

„ Maar wat zullen wy , zegt de Redenaar
„ vervolgens , verder daaromtrent bepaalen , of-
„ te vaststellen ? Wie zal ons zeggen , of God
„ niet omtrent de weereld der gestorven Kin-
„ deren (vergunt my dus te spreken) eenen
„ gansch byzonderen weg en beproevende be-
„ schikking houdt , van welke wy geen bepaal-
„ de denkbeelden kunnen vormen , die wy naar
„ onzen staat van beproeving niet kunnen af-
„ meeten , naar welken 't ons mischien onmo-
„ gelyk is , zelf te gisfen ?

Deeze gedagte , nopens eenen toekomenden proef - staat der Kinderen , word in eene note nader dus opgehelder : „ Dit is misfchien „ voor zommigen wat te duister , en zou wel „ licht aanleiding kunnen geven tot misverftand „ en misduiding. Ik zal daarom myne bedoe- „ ling wat nader verklaaren. Wy weeten uit „ Gods woord , dat alle volwasfenen in het al- „ gemeene gerecht zullen geoordeeld worden „ *naar hunne werken* , en *dat een iegelyk als- „ dan zal wegdragen naar het geene in het lig- „ haam gefchied is* , *het zy goed* , *het zy kwaad*. „ Maar zullen ook de vroeg - geftorven Kinde- „ ren in dat gerecht verfchynen en geoordeeld „ worden ? Zoo ja , gelyk ontwyfelbaar is , „ waarover zullen die dan geoordeeld worden ? „ Over het geene na het lighaam gefchied is ? „ Maar dit kan niet wel plaats hebben omtrent „ zulke Kinderen , die reeds onder de geboor- „ te fterven , en geenerlei daaden in het lig- „ haam gedaan hebben. Zal dan het oordeel ten „ opzichte der zulken gaan over de hun toege- „ rekende fchuld ? Of zou men mogen denken , „ dat ten opzichte der zulken in aanmerking „ zullen komen de gedagten en werkzaamhe- „ den van hunnen geest , geduurende den ftaat „ hunner afgefcheidenheid ? Wy onderftellen , „ dat 'er trappen in de ftraf der verdoemenis „ zyn zullen : dat die trappen evenredig zullen „ zyn aan de maat der daadelyke zonden : dat „ dit

„ dit in 't *laatste oordeel* eerst volledig zal be-
 „ slist worden. Nu is de vraag, of de vroeg-
 „ gestorven verwerpingen in den staat der af-
 „ gescheidenheid ook onder de verplichting der
 „ wet staan, by gevolg nog zondigen kunnen?
 „ Zo ja, of ze allen even zwaar zullen zondi-
 „ gen? dan, of daar ook trappen in de zonden
 „ zullen zyn, gelyk hier op aarde? Wyders,
 „ of de maate dier zondige werkzaamheden in
 „ den afgescheiden staat invloed zal hebben op
 „ de maate der straf, welke hun in het laatste
 „ oordeel zal toegewezen worden? Overzulk
 „ is de bedenking, of de zoodanigen dan tus-
 „ schen den dood en het oordeel in een zekere
 „ soort van BEPROEVING zyn zullen ten aan-
 „ ziene van den trap en maate van zondige be-
 „ dryven, naar welken in het jongste gerecht
 „ de trap en maate der straf, in eene juiste
 „ evenredigheid, hun zal worden toegemeten?
 „ Waaruit dan zou volgen, dat 'er in de ver-
 „ doemenis zulker Kinderen, schoon hier voor
 „ hun rede-gebruik in eene schynbaare onnoo-
 „ zelheid afgesneden, even weinig onbillykheid
 „ kan liggen, als in de verdoemenis der gee-
 „ nen, die hier op aarde volwasfen, en in de
 „ zonde gestorven zyn. Dit zyn de bedenkin-
 „ gen en gisfingen, op welken ik hier het oog
 „ heb, die wel eens by zommigen in den geest
 „ opkomen. Maar wie zal ons, (daar Gods
 „ woord dit niet verklaart) hier het waare zeg-
 „ gen?

„ gen? Wie zal ons met gegronde zekerheid
 „ iets stelligs daaromtrent durven bepaalen?
 „ Wy weten veel te weinig van de weereld
 „ der Geesten, en het eigenlyke *hoe* van den
 „ staat der afgescheidenheid, dan dat wy daar-
 „ over bepaaldelyk kunnen denken: wy gevoe-
 „ len, by zulke naspooringen, onze kleinwe-
 „ tenheid. Veiligst derhalven is het, dat wy
 „ deeze en soortgelyke bedenkingen aan haare
 „ plaats laaten,” enz.

§. X X X V I I.

Eindelyk word deeze redenering over dit stuk
 aldus besloten: „ Dog wat daar van zy, laat
 „ ons het woord van God raadplegen, en ons
 „ eeniglyk houden aan 't geene wy daaruit lee-
 „ ren en opmaken kunnen. Het is waar, dat
 „ wy geen onbepaalde en algemeene zaligspre-
 „ king der vroeg-stervende Kinderen in hetzel-
 „ ve vinden; maar dit is ook waar aan den an-
 „ deren kant, dat 'er, zoo veel my bekend is,
 „ niet eene plaats in de Heilige Schrift gevon-
 „ den word, waarin een veroordeelend vonnis
 „ over zulke Kinderen, met opzicht op der-
 „ zelve toekomstigen staat, word uitgespro-
 „ ken. En het verdient opmerking, dat God
 „ met zoo veel mededoogen, in het geval der
 „ Ninevieten, van de Kinderkens schynt te
 „ spreken, JON. IV. vs. 11. Aan den anderen
 „ kant

„ kant geeft het woord van God zeer veel aan-
 „ leiding , uit kracht van het Verbond met
 „ Abraham en zyn zaad , (van het welk ook
 „ de geloovige Heidenen onder 't Nieuwe Tes-
 „ tament erfgenaamen geworden zyn. GAL. III.
 „ vs. 14.) om eene goede hoop te koesteren
 „ omtrent vroeg-gestorven Kinderen , uit het
 „ geslacht van Gods volk geboren , in zyne ge-
 „ meente ingelyfd , vroeg aan Hem opgedraa-
 „ gen , en dikwyls , zelf reeds voor de geboor-
 „ te , met ootmoedige smeekingen en pleitin-
 „ gen zyner genade aanbevolen. Laat ons hier
 „ gedenken aan Jezus ontfermende behandeling
 „ omtrent die Kinderkens , van welke wy le-
 „ zen MARK. X. vs. 13 — 16. ”

Dat deeze gedagten van wylen den uitmun-
 tenden Leeraar , die dit onderwerp niet eenzy-
 dig , doch zedig en bondig behandelde , hier
 eene plaats verdienen , zullen onze Lezers ge-
 reedelyk toestemmen. Wy hebben ze daarom
 ook onverkort , en met des Schryvers eigene
 woorden hier opgegeven.

DE TWEEDE AFDEELING.

Waarin het ons meest waarschylyk voorkomend gevoelen met deszelfs gronden word opgegeeven.

§. X X X V I I I.

Wy zien hier uit , hoe de gedagten der Geleerden , voor zoo veel wy die hebben kunnen nagaan , al vry verschillende over dit stuk gevallen zyn : naar de onderstellingen naamelyk , die men aannam , of de gronden , op welken men bouwde , of ook van hoedanigen kant men dezelve beschouwde. Wy hebben ons onthouden , van daar over onze aanmerkingen pp te geven ; dewyl wy tot hiertoe slechts de geschiedenis van dit Onderwerp wilden nagaan , en zulks , naar ons bestek , tot deeze en de volgende Afdeeling eigenlyk behoort. Thans zullen wy onze gedagten hieromtrent , die ons meest waarschylyk voorkomen , voorstellen.

§. X X X I X.

In het gemeen kunnen wy niet ontkennen , dat wy naar die zagtere denkwyze der geenën overhellen , die omtrent de Kinderen , in derzelve

zelve onnoozelheid, ofte voor de jaaren, waar in het rede-gebruik plaats grypt, deezer weerd ontruk, het goede hoopen, en hun na dit leven een beter lot toefchryven.

Ondertusfchen zyn de Schryvers, die tot deeze foort behooren, daarin, gelyk wy zagen, onderling verdeeld, dat ze of den wel eer befneenen, of thans gedoopten Kinderen, als mede zulken, welken de toediening van die bond-zegelen niet had mogen gebeuren, dit betere lot na dit leven toefchryven. — Of dat ze, zonder zoo zeer op het ontvangen of niet ontvangen dier bond-zegelen te letten, op der Kinderen geloovige Ouderen, godvruchtige Voorouderen, of ook de waare Kerk hier by te rug zien, en van zoodanige Kinderen alleenlyk, althans op de meeste gronden, het goede denken. — Of, gelyk echter weinigen doen, die hier wat verder gaan, en omtrent alle Kinderen, zonder onderscheid van hoedanige Ouderen gefproten, na dit leven het goede vermoeden.

Zal nu hier eene keus gedaan worden, dan vinden wy ons meest genegen, om by de laatstgenoemden ons te voegen, en nopens alle vroeg gestorven Kinderen gunftige gedagten te voeden. Want wy zyn van oordeel, dat men, by het nadenken van dit ftuk, niet zoo zeer op de Ouderen te rug zien, dan wel zich by de Kinderen

deren alleenlyk bepaalen moet : dat men ook het geloof der Voorouderen , ofte Godvrucht der Voorzaaten , en eindelyk ook de heiligheid der Kerk hier niet kunne in aanmerking nemen.

— Maar dat eeniglyk de verdiensten van den Zaligmaker hier gelden moeten , en derzelver kracht en waardigheid alleenlyk de oorzaak kan zyn van der Kinderen gelukkiger lot na dit leven : voor zoo veel die heil-verdiensten van den Middelaar , enkel door de Godlyke Barmhartigheden , den Kinderen toegerekend , door derzelver krachtige invloeden , na dit leven , de toerekening van Adams erf-schuld , ten aanziene van de verdoemende gevolgen , opheffen , en by de ontwikkeling van hunne natuurlyke vermogens de voortgangen van de zedelyke besmetting stremmen , en dezelve zedelyk goed doen werkzaam zyn : waarin dus hun geluk en zalig eeuwig leven gelegen is.

§. X L.

Dan alvorens wy de reden , die ons tot dit gevoelen doen overhellen , opgeven , kunnen wy niet voorby van aantemerken , dat wy die waarheden , die in eenige betrekking met dit stuk staan , ofte die leerstukken , die in de Godlyke openbaring gegrond zyn , en van elk oprecht belyder van den geopenbaarden Godsdienst worden aangenomen , en nader zoo als men in

onze

onze herformde Christelyke Kerk daaromtrent denkt, ongetwyfeld en onbelemmerd aannemen, en daar aan, door dit ons gevoelen, rechtstreeks noch van ter zyde, den minsten afbreuk, ofte nadeel niet toebrengen; maar dezelve, in haar geheele beloop, in haare kracht en waarde laaten. En in 't byzonder doelen wy hier op het leerstuk aangaande de erf-zonde — aangaande de zaligheid, die voor zondaaren alleenlyk in den Heere Jezus Christus is — en aangaande het geloof, de wedergeboorte en bekering, als de middelen en voorwaarden, om in dit heil te deelen.

Wy erkennen naamelyk, volgens de duidelykste getuigenissen der Heilige Schrift, de verklaring van onzen Heidelbergfchen Catechismus, en de bepalingen in onze Nederlandsche Belydenis en Formulieren uitgedrukt: Dat zoo veelen 'er natuurlyk uit Adam voortspruiten, aan de erf-zonde onderhevig zyn, en schuldig, aan den eenen kant door Godlyke toerekening, aan de overtreding van onzen eersten Stam-vader, die, tegen de van God hem voorgeschrevene proef-wet ongehoorzaam misdoende, de plaats ende den persoon van alle zyne natuurlyke afstammelingen bekleedde, in welken wy, gelyk verre de meeste Protestanten gelooven, dus alle gezondigd hebben: aan den anderen kant, dat wy allen, door onze natuurlyke

lyke geboorte, zedelyk onrein, en met het kwaad, uit die eerste zonde gesproten, ten aanzien van alle onze vermogens, besmet en bezet zyn: allen overzulks gelykelyk Kinderen des toorns van natuur, die in alle de onderscheidene tyd-vakken van den menschlyken ouderdom, ofte ons leven op aarde, den vloek en eeuwige straffen verdiend te hebben, en daar voor ryp te zyn, moeten gerekend worden.

Even zoo zeker gelooven wy ook, dat all het heil voor ellendige en rampzalige zondaaren alleenlyk in den God-mensch, den Heere Jezus Christus te vinden is, die door zyne borgtogtelyke daadelyke gehoorzaamheid de eischen eener gebiedende wet, all zyn leven door, volmaakt vervuld, en door zyn diep vernederend lyden allen vloek, alle verdiende straffen, volkomen gedragen, en van zyn erfdeel weggenomen, God met den zondaar verzoend, en deszelfs gunsten, ter verkryging van een volmaakt en eeuwig geluk, verworven heeft: dat Hy die eenige naam is, onder den hemel den menschen gegeven en geopenbaard, om zalig te worden.

En eindelyk gaat het by ons even zoo vast, dat, ter toeëigening van het door Christus verworven heil, de krachtdaadige werkingen van den Heiligen Geest vereischt worden, waardoor inwendig het waare geloof verwekt, en de weder-

dergeboorte veroorzaakt word, die den mensch tot het verlooren Gods-beeld herstelt en vernieuwt, en hem bekwaam maakt, om deel te hebben in de erve der Heiligen in het licht.

Van deeze waarheden wyken wy in het allerminst niet af. En hieromtrent kan ook met grond geen schroom plaats hebben; naardemaal en zy, die 'er op dezelfde wyze als wy, en die 'er anders over denken, belyden, dat 'er in 't heilig woord voor het eene noch het andere gevoelen rechtstreeks iets beslissend of bepaalend gevonden word. Moet men overzulks by gevolgtrekkingen uit de geopenbaarde waarheden hieromtrent voor zyne gedagten, die men aanneemt, iets zoeken te vergaderen: het blyft daar by dan nog de vraag, welke mening de meest waarschynlyke, en met andere geopenbaarde waarheden de meest strookende zy? — En ten aanziene der gemelde leerstukken begrypen wy niet, dat onze mening daar mede onbestaanbaar, maar zeer wel daar mede overeen te brengen is, het geene wy thans nader hebben aantetoonen.

§. X L I.

Deeze bedenking moeten wy echter noch vooraf laten gaan, dat het ons is voorgekomen, dat men by het onderzoek nopens dit stuk,

ftuk , het uiterfte tot der vroeg-gestorven Kinderen zich veellicht al te zeer , zoo niet eeniglyk , als een geluk en een aangenaam goed , een loon , een prys enz. voorftelt : en by die denkbeelden , ofte in die gedaante de zaak befchouwende , zwaarigheid vindt , om der onnoozelen ftaat , in welken ze uit dit leven door den dood wierden weggerukt , te kunnen aaneenschakelen met eenen ftaat na dit leven , die enkel uit een genot van genoeg en aangenaamheden beftaan , en niets dan loon en prys-vergelding met eer en heerlykheid behelzen zou. En hiervoor nu geen gronden , geen voldoende reden in derzelfver tegenwoordigen ftaat menende te kunnen vinden , kan men hun dan dat goede in eenen toekomenden ftaat zoo geredelyk niet toefchryven. Ook ontdekt het zich by een gering nadenken wel haast duidelyk , dat , by aldien men dit ftuk alleenlyk uit dit oogpunt , en in dat licht befchouwt , men dan zeer licht een fchyngebrek van zamenhang in Gods handelwyze met die kleinen , ofte eenen fprong in de werken der hoogfte Wysheid zal ontdekken , dien men niet verduwen , of met andere bekende waarheden overeenbrengen kan.

Althans dus fchynt het ons in de gedagten van den Heer VENEMA , *Disfert. Sacr.* p 494. te hebben plaats gehad , wanneer dezelve den grond , die van der Kinderen onnoozelheid ontleend

leend word, al te zwak oordeelt, om daarop der Kinderen geluk na dit leven te bouwen.

„ Want hoe tog, dus schreef hy, zal men een
 „ schepfel, daar niets daadelyk goeds in is,
 „ het eeuwig leven in de zalige gemeenschap
 „ van God kunnen toeschryven? Wat bezit
 „ het, en wat heeft het gedaan, daar zulk ee-
 „ ne groote belooning, alhoewel ook uit ge-
 „ nade te schenken, op volgen zou? God
 „ *kan* naar zyne hoogste goedheid hen wel za-
 „ lig maken; maar het blykt nog niet, of Hy
 „ het ook *wil*. Hy bedeeft immers alle zyne
 „ Goedertierenheid niet zonder maat, niet zon-
 „ der onderscheid; maar naar den aart en de
 „ gesteldheid der onderwerpen. En dus blyft
 „ de zaak, ten aanziene der Kinderen, nog
 „ twyfelachtig.”

En uit eene al te zeer bepaalde beschouwing van dit stuk in dit oogpunt is het mogelyk ook, dat de Heer NAHUIS zwaarigheden vond, die hem op eenen toekomenden proef-staat, ten aanziene der Kinderen, deden denken, gelyk wy §. 34. nader getoond hebben. — En veellicht zyn hier uit ook andere bedenkingen gesproken, tot welken men hieromtrent zyne toevlucht wel eens heeft genomen.

Nu is het, volgens den aart der zaake, wel onloogenbaar zeker, dat, ook by die wyze om het stuk te beschouwen, het zedelyk en betaa-

mend goed als onafscheidelyk van het aangename lot ; het genoegen en vermaak van redelyke wezens ; moet worden aangemerkt : gelyk , aan den anderen kant , het zedelyk kwaad op zich zelve ook een droevig kwaad is , en , volgens zyne natuur , het zelve onafscheidbaar na zich sleept.

Maar het zou hier de vraag wel mogen zyn : Of men niet beter doe , althans minder belemmerd , en meer geregeld over dit stuk denken kan , by aldien men der Kinderen lot na dit leven , wanneer zich hunne vermogens zullen ontwikkeld hebben , als eenen staat van zedelyk goed , van betaamende werkzaamheden aanmerkte : en in dit licht , ofte van dien kant hun lot beschouwende , zich den weg niet meer gebaand zoude vinden , om een aangenaam en genoeglyk lot hun toeteschryven : en met en op de godzaligheid , ofte een geestlyk leven , 't welk hun dan zal zyn medegedeeld , de gelukzaligheid , ofte het eigenlykst zoo genaamde eeuwig leven , als daar mede verzeld , en als een gevolg daar van moge beschouwen ?

't Komt ons ten minsten zoo voor , dat men , naar den aart der zaaken , hen , die vatbaar zyn voor geluk en genoegen , het welk mede een gedeelte van hun volmaakter leven zal uitmaken , ook onderstellen moge en moete als met ontwikkelde en natuurlyk verbeterde vermogens

op

op eene zedelyk goede en loflyke wyze werkzaam : en dat overzulks hun zedelyk leven , voor hun gelukzalig leven , in onze beschouwing van hun toekomend lot , diene voortegaan ; naardemaal dit laatste hen eerst vatbaar maakt voor het eerste , en den grond daar voor uitlevert , gelyk het ook een wezenlyk gedeelte daarvan is. En dus hebben wy in deezen overeenkomst tuschen Gods handelwyze met de Kinderen en met de volwasfenen , in welken wy een geestelyk leven der genade moeten onderstellen , zullen zy , by hunne verhuizing uit deeze weereld , voor een eeuwig heerlyk leven vatbaar zyn.

Hierom hebben wy opzettelyk deeze gedachte aan het hoofd deezer Verhandeling gepoogd uittedrukken , en dien titel daar toe gekozen. En die gedachte zelve zullen wy nu , tot een bewys voor onze mening , in eenige korte stellingen wat nader ontvouwen.

§. XLII.

I. Wanneer men zich een vroeg gestorven Kind voorstelt , het welk voor het verkrygen van het gebruik der rede deezer weereld ontruikt is , denkt men een van die schepselen , die in 't byzonder van God zyn voortgebracht , om zyne Heerlykheid te bevorderen : dat is ,

om met eerbiedige verwondering in de kennis van God, van deszelfs gadelooze Volmaaktheden, Deugden en Werken bezig te zyn: om vrywillig en in liefde Hem te dienen, door gehoorzaam deszelfs wil optevolgen, en aan de verplichtingen, die 'er uit de betrekkingen tuschen God en zyn redelyk schepsel vloeijen, te beantwoorden: om dus tevens te beantwoorden aan de einden, tot welken God aan schepselen, op zich zelve slechts mogelyke wezens, een daadelyk bestaan gaf: om dus in die eensgezindheid met God en deszelfs wil, naar hunne vatbaarheid, van Hem all het goede, 't welk Hy, als het hoogste en een mededeelbaar goed, zynen schepselen mededeelt, te ontvangen, en gelukkig te zyn.

II. Dan voor het een en andere hier van was dit Kind, geduurende dit leven, nog natuurlyk volstrekt onvatbaar: het had nog geen ontwikkelde geests-vermogens, en dus nog daadelyk geen bekwaamheid, om op eene redelyke wyze en met vryheid te werken: het kon hier aan het einde van zyn bestaan, aan zyne bestemming nog geheel niet beantwoorden.

III. Het is echter een mensch, en met eene onsterfelyke ziel, zoo wel, als met een werktuigelyk lighaam, voorzien. Mag men nu nopens het eene verwachten, dat het, by zynen

nen aangroei , zyne leden en zintuigen gebruiken zal ; men kan ook , en volgens de ervaringheid , niet twyfelen , of het andere deel zal ook op zynen tyd het gebruik der rede verkrygen , en met vryheid werkzaam zyn. Het is een schepsel , tot een altoos-duurend bestaan opgelegd , en van God , gelyk alle andere menschen , tot de gemelde einden bestemd : het heeft ook daar toe van God de vermogens ontvangen ; alhoewel die , by gebrek aan natuurlijke bekwaamheid , nog daadelyk daar toe niet besteedt kunnen worden , maar onbruikbaar liggen.

IV. Geduurende dit leven , ontwikkelen zich de vermogens van de ziel niet en naar den aangroei van het lighaam , in de allengskens toenemende volmaking der uitwendige zintuigen : het Kind krygt allengskens in de plaats van verwarde en donkere , bepaalde en onderscheidene denkbeelden : het wyst zyne gedagten , die eerst slechts uitwendige en zinnelyke dingen tot haare voorwerpen hebben , aan , en poogt die uittedrukken door gebaarden , het geluid zyner stem , en tekenen : het leert vervolgens allengskens , geholpen door menschen , van welken het omringd is , en dit zyn de voordeelen der Maatschappy , ofte der gezellige zamenleving , tot welke de mensch bestemd is , eene taal , en drukt daar door zyne denkbeelden uit : hier

ontdekt zich de perfoonelykheid, de zelfsbewustheid en het geheugen ontluiken, de denkbeelden en alle derzelve uitdrukfelen zyn echter nog gehecht aan zinnelyke dingen: allengskens begint het dan, in de plaats van slechts enkele, zich meer zamengeftelde denkbeelden te maken, zyne bevattingen te vergelyken, en zich ook afgetrokkene begrippen te maken. Hier ontwikkelt zich de rede, hier begint haar gebruik, en dit weeten wy by de ervarenheid. De uitwendige zintuigen, de bronnen en beginfelen van all onze kennis, zyn dus ook de hulpmiddelen en aanleiding, waardoor de mensch tot het gebruik zyner redelyke vermogens raakt.

V. Doch het Kind sterft vroegtydig, en dit is het geval, waaromtrent ons onderzoek gaat, het bereikt dien trap van ouderdom niet, met en in welken die verschynfelen plaats hebben. De dood belet den groei, en verftoort en floopt het stoffel van het lighaam. — Langs den gewoonen weg, dien wy zoo even aanstipte, en by ervarenheid kennen, kan in de afgefcheidene ziel die ontwikkeling van haare vermogens, en dat verkrygen van het gebruik der rede, by gebrek aan de uitwendige zinnen, dus geen plaats krygen. — En by aldien men hier toe ook, met zommige Wysgeeren, wilde aannemen, dat de ziel, na den dood van het lighaam, altoos met een haar eigen, allerfynst en

en onveranderlyk lighaamtje , (en het geene men van de uitwendige groove schors , het overkleed , ofte koker , als het ware , dit zichtbaar en veranderlyk lighaam , het welke door den dood word afgelegd , wel had te onderscheiden) onaffcheidelyk vereenigd bleef ; kan echter ook daar door dit stuk nog niet ontwikkeld worden. Want hoe waarschylyk zich dat gevoelen ook voordoet , is echter dit lighaamtje te ongenaakbaar voor onze bevattingen , en te fyn voor onze bespiegelingen , dan dat wy in dit geval , uit deszelfs onderstelling , zouden kunnen redekavelen , of besluiten trekken. — En even zoo weinig kan het hier baaten , wanneer men tot dat by andere Wysgeeren begunstigde stelsel eener zoo genaamde voorbepaalde overeenstemming (*Harmonia præstabilita*) zyne toevlucht nam , volgens welk de ziel uit haar zelve , en zonder invloeden van het lighaam , of wederkeerige werkingen tuschen ziel en lighaam , haare eigene denkbeelden , door naare volstrekt eigene werkingen , ontwikkelen , en uit eenen voorgaanden tot eenen volgenden staat raaken zou ; naardemaal ook dit gevoelen , hoe fyn ook uitgepluist , als te zeer met de ervarenheid onbestaanbaar , hier ter zaake niet veilig aangenomen worden , of ons licht geven kan.

VI. Ondertusfchen moet men noodwendig eene ontwikkeling der ziels-vermogens in het

Kind aanneemen , niet alleen uit aanmerking van de onsterfelykheid der ziele (zie onze 3de stelling), maar ook om dat men buiten dezelve haar zoo weinig een rampzalig als een zalig lot na dit leven kan toeschryven. Want tot het een en ander worden zedelyke bedryven , zelfsbewustheid , en eene vatbaarheid voor zulk eenen staat na dit leven vereischt , hoedanige zaken zich zonder het rede-gebruik niet laten begrypen. En zulke werkzaamheden moeten wy aan de ziel toeschryven , wen wy haar een leven , ofte een voortduurend bestaan toeschryven. Het eene moet hier onafscheidelyk met het andere verknogt zyn , zullen wy ons haare onsterfelykheid volledig en behoorlyk voorstellen.

VII. En deeze stellingen tot hier toe gaan zeker : het blykt hier uit , dat die noodzaaklyke ontwikkeling der geests-vermogens in het vroeg-gestorven Kind niet langs den gewoonen weg , dien wy by ervarenheid kennen in dit leven plaats te hebben , ofte natuurlyker wyze niet kan geschieden. Eene andere , eene buitengewoone en bovennatuurlyke wyze moeten wy hieromtrent dus aannemen. — Dan hier raaken wy in het donkere : hier komt ons nasporend en nagluurend oog in schemeringen , het licht begeeft ons hier by gebrek aan noodige kundigheden omtrent eenen toekomenden staat ,
en

en zelf aan genoegzaame Geestkunde. — Indien men eindelyk ook hier dagt aan een zeker verband, ofte betrekking in die gindse weereld der Geesten, om die uitdrukking hier te gebruiken, tusfchen die werkzaame onderwerpen, en de voorwerpen van derzelve werkzaamheden: eene zaak, die niet ontkend kan worden; krygen wy echter daarby nog geen doorzicht in dit stuk, het geene ons hier in het duister en verlegen laat: hoe naamelyk die Geesten tot eenen staat en trap van volmaakter werkzaamheden raaken, hoe zich hunne vermogens ontwikkelen. Dit HOE blyft hier, en hoe men de zaak ook nadenken moge, onzes inziens, billyk nog de groote vraag.

VIII. Het eenige, en 't geene zich gereedelyk daar op laat denken, is, dat wy die ontwikkeling der ziels-vermogens, dien overgang tot eenen staat van natuurlyk volmaaktere werkzaamheden, ofte van donkere en verwarde denkbeelden tot klaare en duidelyke, aan eene byzondere Godlyke werking, tusfchenkomst, ofte invloed toefchryven. — Men zegge hier op niet, dat wy dus den knoop, die ontward moest worden, in stukken houwen; want wy komen niet tot dit uiterfte, dan genoodzaakt, en daar ons alle andere reden, wegen en middelen begeven en ophouden. Kan iemand hierop nog iets anders, iets nader uitvinden en mededee-

len, die zal op eene dankbre erkentenis van het gemeen de billykste aanspraak hebben, en zekerlyk allen lof verdienen. — Wy komen hier niet tot het buitengewoone, dan by het onvoldoende van de gewoone bekende wegen en middelen. — Wy vermenigvuldigen dus ook hier, tegen die bekende regel, de wonderwerken niet, voor zoo veel wy hier eene Godlyke werking aannemen, die buiten den kring van dit leven, en verheven boven deeze beneden-weereld is: die in den toekomenden staat als de gewoone Gods-werking op zulke zielen dient aangemerkt te worden, en door welke God by zyne (ten aanziene van dit leven wel) ongewoone werking vervuld en goed maakt het geene wy, by all ons nadenken, niet vinden kunnen natuurlyk ofte regelmatig te geschieden. — En waarschynlyk zyn de zoo genaamde buitengewoone, ofte meer onmiddelyke Gods-werkingen ook meer eigen aan den staat, ofte de huishouding van een leven, waar door deeze afgeloopen tyd van beproeving zal vervangen worden.

IX. En dit leidt ons ter beschouwing van den zedelyken staat en de hoedanigheid der werkzaamheden van zulke Kinderen. Ten aanziene van volwasfenen hebben wy geen zwaarigheid, geen vermoeijend nadenken, hoe ze na den dood in eenen staat van zedelyk goede of

of kwaade werkzaamheden zich zullen bevinden; dewyl ze de beginselen en hebbelykheden van het een of ander in dit leven reeds hebben, en hier uit met zich overbrengen in een ander, het welk in een geregeld vervolg, ofte eenen voortgang van natuurlyke en ook zoo, als ze in dit leven gesteld waren, geaarte zedelyke werkzaamheden bestaan zal. — Dan ten aanziene der Kinderen heeft zich dit zoo niet; maar het eene of andere moet van God, en door deszelfs byzondere werking, hun medegedeeld worden. *Zy hebben* in dit leven *goed noch kwaad gedaan*, ROM. IX. vs. 11. *Zy* hadden nog geen gebruik der rede, nog geen klare en duidelyke denkbeelden, nog geen redelyke wils-neigingen, *zy* waren nog onvatbaar voor vrye en zedelyke handelingen, *zy* kunnen overzulks ook geen beginsel, geen hebbelykheden van zedelyke daaden in een ander leven medebrengen. — Hangt de natuurlyke ontwikkeling, de verbetering, ofte volmaking der ziels-vermogens in die Kinderen van eene byzondere Godlyke werking af, de zedelyke gesteldheid van hunne vermogens, en de geaarteheid van hunne werkzaamheden, die daar mede onafscheidelyk gepaard gaat, en daar uit van zelve vloeit, moet dan ook aan die zelfde werking worden toegeschreven.

X. By aldien men nu wilde aannemen, dat die natuurlyk ontwikkelde vermogens ten kwaade bepaald, in zedelyk kwaad werkzaam zyn zouden, dan komt hier eene gaping, dan moesten ze met eenen sprong tot werkzaamheden van dien aart overgaan. Daar in zou dan tevens derzelve rampzalig lot bestaan, en daarvan zou het voor eeuwig ook afhangen. Maar uit dit leven brengen ze geen beginsel, geen heblykheden van dien aart mede. Men zou, om dit staande te houden, ook moeten stellen, dat die zinnelyke neigingen, die snoode driften, dat bedenken des vleeschs, gelyk de Heilige Schrift het noemt, met die vooroordeelen, uit welken ze geboren worden, ook door zulke dingen, als onze uitwendige zinnen in dit leven ontwaar worden, verwekt, gezwenkt en gaande gemaakt moest worden: dat zulke ons hier bekorende, in verzoeking brengende, en verfrikkende voorwerpen ook daar en dan de redelyke vermogens moesten overdwarfsen, om ze tot die zedelyk kwaade werkzaamheden te bepaalen, en die kwaadaartige gesteldheid daar in te verwekken, om die wezens aan die rampzalige slaaverny, die hier de dienstbaarheid der zonde uitmaakt, te doen onderworpen zyn: men moest dit aannemen omtrent die nieuwsontluikende vermogens en derzelve eerste werkzaamheden. Maar hoe veel zou men dan niet moeten onderstellen, daar de minste grond niet voor

voor is , daar van men , met meer waarschynlykheid het tegendeel denken kan ? — Wil men eindelyk hieromtrent tot de toegerekende erfzonde zyne toevlucht nemen , en die als de voortbrengster van dat zedelyk kwaad in de ontwikkelde vermogens aanmerken , dan moest men zekerlyk die tweederlei zaaken , en tweederlei handelingen van God , die volgens haaren aart wel zeer onderscheiden zyn en blyven moeten , ongerymd verwarren ; naardemaal het tog geheel wat anders is , wanneer God den mensch , hoewel nog aan geen daadelyke zonden schuldig , om de overtreding van Adam schuldig oordeelt , het geene ook buiten den mensch geschied : en wanneer inwendig in hem het zedelyk kwaad zynen oorsprong neemt , en van zyne vermogens zich meester maakt . Dit weten wy , hoe het met den voortgang van dit leven en de jaaren hier op aarde plaats heeft ; maar dat dit by de ontwikkeling der vermogens van vroeg- gestorven Kinderen , in een ander leven , uit die toegerekende erfzonde vloeijen zou , laat zich met geen waarschynlykheid denken.

XI. Dit blyft , om eindelyk tot een besluit te komen , waarheen ons de voorafgezonden stellingen nu leiden , 'er dan overig , dat , naardemaal die ontwikkeling der geests vermogens in zulke Kinderen God , door deszelfs tuschenkomende werking tot eene onmiddelyke

oorzaak heeft — wy ook, zonder overyling, zoo wy menen, in ons belluit, en zonder gaping in deeze redeneering, denken moeten, dat de werkzaamheden met en door die vermogens niet anders dan zedelyk goed van aart kunnen zyn. — Volgens deeze leiding van gedagten kunnen wy niet anders over dit stuk denken. En nu behoeft het geen nader bewys, dat God, die niet anders, dan het geen zedelyk goed is, werkt, en in redelyke wezens voortbrengen kan, ook deeze in de Kinderen ontluikende vermogens tot zedelyk goede werkzaamheden bepaale. — Kon Hy, by den eersten oorsprong van ons geslacht, den mensch niet anders dan met zyn beeld voorzien, dat is, goed en recht, voortbrengen? En zou Hy deeze zielen uit haaren onvolmaakten tot eenen natuurlyk-volmaakteren staat overbrengen, zonder even daar door dezelve te voorzien met zulke hoedanigheden, als Hem betaamen, en deeze wezens aan het einde, waar toe ze bestaan, kunnen doen beantwoorden? Zou Hy die zielen, by deeze natuurlyke omfchepping niet ook herformen naar zyn beeld, en door zyne hand daar in leggen, het geene Hem behaagelyk en heerlyk, het geene Hem, als Werkmeester, waardig is? — Dus vinden wy deeze zielen in den staat haarer natuurlyk verbeterde vermogens juist zoodanig, als die van den eersten mensch, toen ze uit de handen

den van haaren Maker kwam , dat is , goed en recht , heilig , en naar Gods wil werkzaam , strookende met het oogmerk , van God in den mensch een bestaan te geven , bedoeld.

§. XLIII.

Naar deeze leiding den zedelyken staat der Kinderen , en de gesteldheid van derzelve vermogens by die aanstaande ontwikkeling nagaande , vinden wy ons verrast van het besluit aangaande derzelve lot na dit leven , het geene , naar deeze gelegde gronden niet anders dan gelukkig en zalig zyn kan. En ook dit behoeft dan , wegens het onafscheidbaar en naauwst verband tusschen het zedelyk en het genoegelyk , ofte aangenaam goed , of , om het met andere woorden uittedrukken , tusschen de godzaligheid en de gelukzaligheid , nu geen nader bewys.

Om nu de Kinderen , die voor het bereiken van eenen volwasfen ouderdom , en voor het verkregen gebruik der rede sterven , in eene andere weereld , aan eenen staat van beproeving nog te onderwerpen , gelyk de Heer NAHUIS , als iets , dat wel bedenkelyk kon voorkomen , opgaf (§. 34.) , dan zou men niet alleen dit bovengemelde , zeker althans de ontwikkeling der geests-vermogens , in zulke te beproevene onderwerpen , moeten onderstellen ; maar dat kan

kan ook op geen gronden, althans uit het godlyk woord niet, en nog veel minder uit de rede, waarſchynlyk gemaakt worden. Want naar het woord hebben wy ſlechts aanleiding, om dit leven, en deezen ſtaat als eenen ſtaat van beproeving der menſchen aantemerken, hoe ze naar ziel en lighaam zullen gehandeld hebben, om naar die handelingen vergelding, by die verſchyning voor Christus rechterſtoel, weggedragen. 2 KOR. V. vs 10. — En word die gedagte van eenen toekomenden proef-ſtaat, zoo als het ſchynt, voornaamelyk aangenomen, om die Kinderen in die verſchyning in het toekomend oordeel eene plaats te doen krygen, dan is 'er, althans in die aangehaalde uitspraak van den Apostel, weinig grond voor; naardemaal zulke Kinderen zoo weinig door het lighaam goed of kwaad gedaan hebben, als men hun zulke bedryven naar de ziel kan toefchryven: en te minder, dewyl het lighaam eerst by de algemeene opſtanding der dooden herleven, en dus onmiddelyk voor het laatſte oordeel eerst met de afgeſcheidene ziel wederom vereenigd zal worden. Een ſtaat van beproeving voor de Kinderen, ten aanziene van hunne zielen, na dit leven, kan 'er dus uit die plaats niet worden opgemaakt. Zy moeten, zullen ze in dat oordeel verſchynen, goed of kwaad wegdragen, doch niet naar maate zy door het lighaam gedaan hebben; want zy hebben in het lighaam, het
welke

welke zy zoo vroegtydig en onnoozel verlieten, nog geen van beiden gedaan. En dus zou hun toekomend lot uit andere gronden, dan uit voorgaande bedryven, moeten afgeleid worden. Zal nu hun toekomende staat, gelyk wy getoond hebben, een staat van goed doen zyn, die zal overzulks ook met het genieten en wegdragen van het goede verzeld gaan. Om nu niet te melden, dat, naar de mening van zommigen, die Kinderen niet eens in het laatste oordeel verschynen zullen, gelyk wy hier boven gezien hebben, dat ATHENAGORAS stelde, en de Heer VENEMA ook schynt aantenemen, *Disf. Sacr.* p. 537. hoewel wy die gedagte voor onze rekening niet behoeven te nemen.

Hier vinden wy dan ook de oplossing van het geschil, het geene men vaak als zeer donker, en kwaalyk te bepalen oordeelde, of 'er in de Kinderen ook het geloof en de wedergeboorte, als voorwaarden, om de zaligheid in Christus deelachtig te worden, kon plaats hebben. Want naar het bovengestelde kunnen wy die vraagen ten eenemaal ter zyde gesteld laten: of menen wy al, dat die in aanmerking moeten komen, dan word door die godlyke werking, waar door de ziels-vermogens ontwikkeld en tot redelyke werkzaamheden gebragt worden, het een en ander, het geene tot derzelve Gode behaagelyke werkzaamheden behoort, en het geene

ook daadelyk hunne zaligheid uitmaakt , in hun voortgebragt.

En dit menen wy met recht als eene *byzondere huishouding*, handelwyze, ofte weg Gods *met de Kinderen* te mogen aanmerken, en dien naam daar op te mogen passen, dien de Heer VENEMA, l. c. p. 528. aan zyn gevoelen omtrent dit stuk gaf, die deeze handelwyze van God in het zaligen van Kinderen, uit geloovige Ouderen gesproten, vertoont als grootelyks onderscheiden van de gewoone genade-bedeelingen omtrent volwasfenen. En zoodanig is immers niet minder ook het geene wy in deeze bovenstaande stellingen hebben voorgedragen: zoo verschillende als de natuur der onderwerpen is, zoo zeer verschillende is ook het gansche beloop van Gods handelwyze daaromtrent.

Ook komt het ons voor, dat zich het stuk, daar de schrandere LEIBNITZ, l. c. in zyne bepleiting van der Kinderen gunstig lot, zo vaak op komt, wen hy zegt, „ dat wy niet weeten, wat God in het uur des doods (*in articulo mortis*) aan die Kinderen doet, ” indien wy daarby nadenken, en dat gezegde ontleden, juist tot die dingen brengen laate, die wy hier beredeneerd hebben.

Deeze gedagte, om 'er dit nog bytevoegen, schynt ons in haar geheele beloop zich aantepry-

leggen , om het tegengestelde van ons gevoelen , om der Kinderen eeuwig rampzalig lot te kunnen beweerē . Dan dit niet voor handen zynde , mogen wy dat stilzwygen billyk , als eene voorloopig begunstigende gedaante , voor ons gevoelen beschouwen .

Meent echter iemand , dat de godlyke openbaaring zulke waarheden behelze , die dit gevoelen zouden benadeelen , wy zullen dezelve , in onze derde Afdeeling onderzoeken en beoordeelen . — Maar deeze bedenking moeten wy hier te keer gaan , die veellicht iemand hebben mogte , dat men *uit het stilzwygen der Heilige Schriftuur niet bewyzen kan* . Dan hier op laat zich lichtelyk antwoorden . Want all het stilzwygen der Heilige Schrift is van dien aart niet , dat men daarom eenige stelling terstond voor valsch en verwerpelyk zoude mogen verklaaren . — Wie toch zou den Kinderdoo , of het gebruik van het Heilig Avondmaal voor de Vrouwen , en andere waarheden juist daarom uit de voorschriften van den geopenbaarden Codsdienst verbannen , om dat de Heilige Schrift daar van zwygt , ofte met ionde woorden van die stukken niet meldt ? En met welk een recht zou dit kunnen geschieden ? — Daarenboven moet men ook wel onderscheid maken tuschen een *stoffelyk* ofte *zaakelyk* , en een *woordelyk* ofte *formeel* stilzwygen der gewyde

wyde Schriften : en dit onderscheid moet in veele andere gevallen als onontbeerlyk worden aangemerkt. Want 'er is, om onze mening nopens dit onderscheid duidelyker uitedrukken, een *stoffelyk ofte zaakelyk stilzwygen*, wanneer het wezenlyke van de eene of andere stelling volstrekt niet in de Heilige Schrift gevonden word : wanneer ze ons niets aan de hand geeft, het geene ons tot zulk eene stelling door eenige aanleiding kan brengen. Dus is, by voorbeeld de stelling aangaande de onzondige ofte onbesmette ontvangenis en geboorte van de Heilige Moeder-maagd ; — dat Christus een zevental van Sacramenten aan de Kerk des Nieuwen Testaments zou gegeven hebben ; — dat Petrus tot een zichtbaar hoofd der Kerk zou verheven zyn ; — dat deszelfs gewaande Opvolgers onfaalbaar, en met eene hoogste macht in kerk en weereld bekleed zouden zyn, en dergelyke dingen meer : van welken, indien wy naar gezonde regelen van uitlegging te werk willen gaan, niet het minste in de Heilige Schrift te vinden is. — Maar een *woordelyk ofte formeel stilzwygen* is 'er, wanneer eene zaak wel niet rond uit, ofte met zoo veele woorden is uitgedrukt ; maar zoodanige dingen echter daar in voorkomen, die met dezelve een duidelyk verband hebben, en by een wettig gevolg uit de gemelde byzonderheden vloeijen. Waarom wy met recht zulk eene stelling voor waarachtig aannemen. —

Welk éenen naam men nu ook aan deeze onderscheiding verkiezen moge te geven, de zaak zelve blyft ondertusfchen, by alle Uitleggers en Godgeleerden, ongetwyfeld. — En dit laatstgemelde ftilzwygen heeft plaats omtrent de leerftukken van den Kinder-doop, en het gebruik des Heiligen Avondmaals van de Vrouwen, en omtrent andere leerftukken. Dit mogen wy dan ook met recht op dit ons onderwerp toepafien, waaromtrent de Heilige Schrift met zoo veele woorden ons wel geene bepaaling geeft, maar het zelve met ftilzwygen voorby gaat; dewyl haar hoofd-oogmerk is, om den weg, de middelen en voorwaarden van zaligheid aan volwasfenen, zulken, die voor derzelve onderwys en inhoud vatbaar zyn, te ontvouwen, welken dit ftuk zoo rechtstreeks niet raakt.

• En dit ftilzwygen der Heilige Schrift, waar op wy ons hier beroepen, verdient te meer onze opmerking, wanneer wy dat vinden in zulk een beloop van zaaken, of op zulke plaatfen, daar eene melding van de Kinderen zoo natuurlyk ftrookte, en naauwlyks voorby kon gegaan worden. By voorbeeld, in de befchryving van het laafte Oordeel, MATTH. XXV. 31. — — en elders, daar wy, gelyk ook van anderen is opgemerkt, van de Kinderen niet uitdruklyk gemeld vinden. En wanneer wy OPENB. XX.

vs. 12. *de dooden, kleinen en grooten voor God staande vinden*, komen ze beiden voor, als zullende geoordeeld worden naar hunne werken. — Dan zulke werken, kunnen aan de Kinderen, van welken wy hier handelen, niet worden toegeschreven: zoo dat ook die plaats niet tegen onze mening is.

Dus menen wy deeze tegenwerping van het stilzwygen der Heilige Schrift te kunnen ontzenuwen, die wy den begunstigeren van het tegengestelde gevoelen billyk mogen terug geven; naardemaal ze juist past op hunne mening, voor zoo veel in de Heilige Schrift niet minder ook een diep stilzwygen, aangaande der Kinderen eeuwige rampzaligheid word waargenomen: zoo dat zy niet dan door redenkavelingen en gevolgtrekkingen dezelve daar uit kunnen bepleiten: terwyl zy even daar door ook toonen, dat zy juist met dezelfde onderscheiding zich in deezen moeten behelpen.

§. X L V.

Ten einde ons nu blyke, dat dit stilzwygen der Heilige Schrift zoodanig niet zy, dat daar door het gunstiger gevoelen aangaande der Kinderen zedelyken staat en gelukkig lot na dit leven benadeeld werde, moeten wy thans de getuigenissen, die ons daar in voorkomen, nagaan

en onderzoeken. Alhoewel nu in dit veld ook veelen voor ons gewerkt hebben, en het geene wy hier boven uit de oude Kerk-vaderen en laater Godgeleerden hebben aangehaald, ten bewyze kan dienen, dat de begunstigers van het gelukkig lot der vroeg-gestorven Kinderen, ook zulker, die voor het ontvangen van besnydenis en doop zyn weggerukt, op Schriftuurgetuigenissen steunen; zoo valt hier echter nog eene nalezing te doen, en het geene by gelegenheid van den Kinder-doop geschreven is, dient nader bepaaldelyk op ons onderwerp toegepast te worden. Kortelyk zullen wy dus die plaatsen nagaan, en door eenige aanmerkingen daar over onze gedagten zoeken te staven. En deeze orde zullen wy hier in houden, dat wy eerst onderzoeken, wat 'er van Gods kant zy, het geene ons gevoelen begunstigt, en dan wat 'er aan den kant der Kinderen daar voor gevonden word.

§. X L V I.

Van Gods kant mogen wy, zoo veelen wy deszelfs oneindige Macht eerbiedigen, aan zulker Kinderen heil-staat na dit leven niet twyfe-len. En alhoewel de bewyzen, die uit eene afgetrokkene beschouwing van Gods Almacht, voor de eene of andere stelling ontleend worden, niet altoos even gelukkig worden aange-bragt;

bragt; mogen wy hier echter veilig daarop bouwen. Want wy zien van achteren, dat God in het werk der verlossing van zondaaren zyne Macht op eene Hem betaamende en volheerlyke wyze heeft gelieven te openbaaren. De uitstekendste en verbazendste verschynfelen, en uitwerksfelen van het Alvermogen, ontdekken wy op dit tooneel. Het heilig woord vertoont ons, zoo wel ten aanziene van de verwerving, als van de toeëigening der zaligheid, de doorluchtigste gewrogten. God zendt, naar zyn eeuwig welbehagen, zynen eeniggeboren Zoon in de weereld: ingekleed in de menschlyke natuur verschynt Hy onder de bewooners van deezen Aardkloot, en word geteld onder ons geslacht: als andere kinderen der menschen word Hy vleesch en bloed deelachtig: als een deel en eene vrucht zyner Moeder, gedragen, gekoesterd, en aangekweekt in haaren schoot, krygt Hy betrekking op, en word ingelyfd in onze groote familie: als een tederst kind en zuigeling neemt Hy onder ons zynen intrek, die vervolgens den menschen, ten aanziene van hunne natuur, in alles gelyk bevonden wierd: die op die zelfde wyze in lighaams-grootte, en, by de ontwikkeling zyner ziels-vermogens, in wysheid en zedelyke eigenschappen toenam. Als een Kind zynen Ouderen onderdanig, en zynen hemelschen Vader gehoorzaam, zich naar alles, wat de gebiedende wet van den mensch

vorderde, altoos schikkende, raakte Hy, langs de verscheiden trappen van den menschlyken leeftyd, tot een mannelyken ouderdom, en hier by tot de meer openbaare en plechtigste waarneming van zyn Middelaars-werk, tot dat Hy, na de bitterste tegenheden, een onschuldigt, een smertelykst en smadelykst lyden aan het kruis zyn leven eindigde. Dit is door de onnaspeurlyke Wysheid uitgevonden, en door de onbegrensde Almacht uitgevoerd: daar door is de vleklooze Heiligheid, de ontoegeeflyke Rechtvaardigheid, de gadelooze Goedertierenheid en Menſchen-liefde verheerlykt, all het beletfel van der zondaaren verzoening met God uit den weg geruimd, en voor ons geslacht het heil verworven: het welke op eene niet minder krachtige en allen tegenstand verre overwinnende wyze den erfgenaamen des levens word toegepast, die hier door en zedelyk hersteld, en voor hun volmaakt geluk na dit leven vatbaar gemaakt, zelf ook met de beginselen daar van begunstigd worden. Dit alles word ons in zyn gansche beloop in de Heilige Schriften duidelyk ontvouwd.

Heeft nu God hier door voor het heil der menschen in 't gemeen gezorgd, wy mogen dan ook niet twyfelen, of Hy kan met de voordeelen deezer zyne mensch-lievende bestelling de kinderen ook in 't byzonder begunstigen. Die
vol-

voldoening en heils-verwerving door den God-mensch , strekt ons vooral ook tot een grond , om daar op der Kinderen gelukkig lot na dit leven te vermoeden. Schryft men billyk aan die zoen-verdiensten van den Zaligmaker die kracht en waardigheid toe , dat ze , in het afgetrokene beschouwd , voor alle menschen , zonder onderscheid , zouden voldoende geweest zyn ; hoewel by eene volwyze en God verheerlykende nadere bepaaling van de voorwaarden der zaligheid derzelve vruchten by zommigen slechts genoten worden : die zyn dan zekerlyk ook genoegzaam tot behoudenis voor hun , die in de jaaren der onnoozelheid sterven. Nu is het wel waar , dat die verdiensten van Christus , volgens de duidelykste en herhaalde Evangelie-getuigenissen , ons niet kunnen baaten , ten zy wy ze door het geloof aannemen. Maar niet minder zeker is het ook , dat dit ten aanzien van hun te verstaan zy , aan welken , en tot gebruik van welken God zyne openbaring heeft medegedeeld , ik meen volwasfenen. Deezen word het getuigenis Gods , aangaande zynen Zoon , als de eenige oorzaak van leven en zaligheid voorgesteld : deeze moeten dat getuigenis toestemmen , en naar het zelve Christus aannemen , door het in de liefde werkzaame geloof. Maar zal dat niet kennen van Gods getuigenis , het niet kunnen toestemmen aan het zelve , en dus de onmogelykheid van het geloof in zynen

zynen striksten zin genomen, daar de Kinderen, by gebreke aan natuurlyke en redelyke vermogens, nog niet in staat toe zyn, hen van het aandeel aan Christus uitsluiten? Of zou men ontkennen kunnen, dat de verdiensten van Christus zich zoo verre uitstrekten, dat ook de Kinderen, alhoewel ze aan die den volwafenen gestelde voorwaarde, doch buiten hunne schuld, niet beantwoorden kunnen, daar door zouden behouden worden?

En dat Christus verdiensten, zoo onbepaald en zonder voorwaarden, den Kinderen tot zaligheid strekten, dat kon waar zyn, zegt de Heer VENEMA, 1 c. p. 496. Zonder eenige kettery laat zich dit stellen; geen een leerstuk der Heilige Schrift word daar door bena-
 deeld. En p. 534, 535 „ By aldien Chris-
 „ tus den Kinderen de zaligheid zoo onbepaald
 „ verworven had, dan strekte ze zich volstrekt
 „ tot alle Kinderen zonder onderscheid. Want
 „ 'er is geen reden, om de verdiensten van
 „ Christus te bepaalen: by God niet, die wil,
 „ dat alle menschen zalig worden, en niemand
 „ den weg ter zaligheid affnydt: — — — in
 „ de Kinderen is ze ook niet; want zy zyn na-
 „ tuurlyk onbekwaam, om aan eenige voorwaar-
 „ de te voldoen. Zyn ze nu allen in denzelf-
 „ den natuurlyken toestand, dan moeten, in-
 „ dien ze zonder voorwaarde in Christus de za-
 „ lig-

„ligheid verkrygen, ook alle zalig worden.” Dan hieromtrent verklaart hy: Of het zoo zy, en of Gods handelwyze met de Kinderen zoodanig zy, wie zal dat kunnen bewyzen? Dus laat hy het stuk, als twyfelachtig, in het midden, het geen hy echter, om op eenen anderen grond de zaligheid der Kinderen van geloovige Ouderen te bewyzen, niet aanneemt. Doch met het eerstgemelde kunnen wy niet overeenbrengen, dat hy p. 535. zegt: (*hoc a fide catholica abhorret*) dit is met het algemeene geloof niet bestaanbaar.

Zonder zwaarigheid kan men dus stellen, dat hun door Christus de zaligheid onbepaald, en buiten eenige voorwaarde verworven is. Dan by aldien men die voorwaarden ook verkiest te behouden, ook daar by kan onze mening bestaan: de mogelykheid van geloof en wedergeboorte door de werking des Heiligen Geests in de Kinderen kan niet ontkend worden: en by die voorheen gemelde ontwikkeling der zielsvermogens in dit leven blyft ons eene deur geopend, om ook dat gebrek van dit leven vervuld te kunnen krygen, waar aan de volwasene, alvorens ze deezen tyd en staat van beproeving verlaaten, gehouden zyn te voldoen.

§. XLVII.

En hieromtrent komt ons by de beschouwing van den persoon en het lot des godlyken Middelaars, en deszelfs invloeden op het lot der Kinderen, die gedagte zeer bedenkyk voor, die van den Oudvader IRENÆUS voorgesteld, van anderen, en vooral van BERNHARDUS, overgenomen en nader uitgebreid is, die ook van veele laater Godgeleerden omhelsd is. Wy hebben ze boven, §. 11. en 14. reeds aangehaald, doch zullen ze hier in de omschryving, die G. H. HEIDEGGER, *Corp. Theolog. T. II. Loc. XXV. §. 63.* 'er van gaf, nader voorstellen. „ Christus had terstond, met zyn be- „ gin, eenen mannelyken ouderdom, en den „ staat van een volwasfen mensch kunnen aan- „ nemen, maar Hy verkoos eerst als een Kind „ geboren te worden, en een Kind te zyn: „ ja, door de krachtige werking des Heiligen „ Geests, in de baar-moeder der Maagd ont- „ vangen, en in dezelve, gelyk andere kinde- „ ren, vleesch en bloed deelachtig te worden: „ ten einde Hy, langs deezen weg, zich ook „ betoonen zou een Heiland en Verlosfer te „ zyn van Kinderen, die in 's Moeders buik „ nog schuilen: ten einde Hy onze met zonde „ besmette ontvangenis, door zyne ontvange- „ nis en menschwording, zou zuiveren en hei- „ „ ligen,

„ ligen , en door zynen dood zoo wel kinderen
 „ als volwasfenen , van 's duivels macht en het
 „ het geweld des doods verlossen.”

En naardemaal alle de verfchynfelen , die omtrent den God - mensch , Jezus Christus , plaats hadden , alle dezelfs lotgevallen byzonder opzigtlyk en betreklyk waren op dat grootte ampt en werk van een Borg en Middelaar , het welk hy , naar het eeuwig en volwyze Gods bestek , had op zich genomen : naardemaal all wat in en aan Hem is , hier in , als in zyn middenpunt , zamenloopt , en daar op doelt ; dan zoo mogen wy ten aanziene van dezelfs kindsheid veilig denken , dat ze ook den kleinen , het zy noch in 's Moeders ingewanden fchuilende , of reeds ter weereld geboren , in 't byzonder tot voordeel en heil ftrekke. Die vrucht en nuttigheid , uit Jezus heilige ontvan- genis en geboorte voortvloeiende , heeft onze Heidelbergfche Katechismus in het oog , wan- neer daar op de 36te vraag gezegd word , *dat Hy onze Middelaar is* , in welken , zou Hy een volmaakt heilig mensch zyn , ook zulk een hei- lige oorsprong vereifcht wierd : dan ook , *dat Hy door zyne onfchuld en volmaakte heiligheid myne zonden , daar in ik ontvangen ben , voor Gods aangezicht bedekt.* En by aldien dit by- zondere , het geene wy zoo aanftonds toonden , den Kinderen tot voordeel te ftrekken , hier- mede

mede niet bedoeld was , dan zou dit byvoegfel als overtollig kunnen gerekend worden : dan was 'er reeds genoeg gezegd , door Hem onzen Middelaar te noemen. En eindelyk kunnen ook zy , die in de byzonderheden van Jezus ontvangenis en geboorte dit in het gemeen slechts vinden , dat Hy onze Middelaar is , in welken dit als eene voorwaarde vereifcht wierd , dat Hy een volkomen heilig mensch was , en daarom ook zonder zonde ofte erf-fmet geboren moest worden , niet ontkennen , of dat geheele van Jezus verdienften en gehoorzaamheid , om over het geheel onze verzoening met God , en ons volkomen heil uittewerken , moet ook uit zoo veele deelen en byzondere ftukken bestaan , van welken elk in zynen aart , op zyne plaats , en tot zyne byzondere einden medewerkt , om tegen onze zonden en gebreken , in alle derzelve byzonderheden , en tot volmaking van ons heil , naar alle onze wenschen en behoeften , met eene opwegende genoegzaamheid te voldoen : gelyk tog een geheel zich niet laat denken , of men moet alle deszelfs deelen daar onder mede begrypen.

En dit kan ons thans genoeg zyn , om dit ftuk uit Gods Macht optemaken.

§. XLVIII.

Nopens Gods Wil , ten goede der Kinderen genegen en werkzaam , kunnen wy uit verscheiden klare getuigenissen van zyn woord met grond besluiten. En over het geheel , dat God ook in zyn eeuwig raadsbesluit de Kinderen in aanmerking genomen , en derzelve lot bepaald hebbe , dat blykt uit eenige voorbeelden , die wy in de gewyde Schriften ontmoeten. Gods aanspraak aan Jeremias , toen die tot het Profetisch ampt geroepen en ingewyd wierd , verzekert ons daaromtrent : *Eer ik u in 's Moeders buik formeerde , heb ik u gekend , en eer gy uit de baarmoeder voortkwaamt , heb ik u geheiligd. Ik heb u den volken tot een Profet gesteld.* JER. I vs. 5. Van dien aart is ook des Apostels getuigenis nopens Jakob en Esau : dat *eer nog de Kinderen geboren waren , en iets goeds of kwaads gedaan hadden , Gods eeuwig voornemen en verkiezing bleek , en onfaalbaar ter uitvoering moest gebragt worden.* ROM. IX. vs. 11. En David , wen hy Gods formeerende hand omtrent zyn lighaam met verwondering pryst , en in zyn gedicht het eerste grondbeginsel van zyn lighaam , deszelfs ontwikkeling , en allengs verkregene gedaante als een gewrogt van God bezingt ; PSALM CXXXIX. vs. 13 — 16. geeft ons , wat de zaak aangaat , het zelfde te bedenken.

Alhoewel nu in deeze plaats en niets van Gods eeuwige verkiezing, waar door Hy zommigen tot verkryging der zaligheid gesteld heeft, rechtstreeks gesproken word, en derzelve inhoud op byzondere enkele onderwerpen, en derzelve uitwendig lot en omstandigheden doelt; zoo mogen wy echter uit die enkele en byzondere gevallen wel eene algemeene waarheid opmaken, en van het mindere tot het meerdere besluiten. En heeft God, wien alle zyne werken van eeuwigheid bekend zyn, den eenen tot een Profeet bestemd, den anderen boven deszelfs broeder in deeze weereld verheven; hangt ook de form en het maakfel van ons uitwendig gestel van zyne wyze en vrye raadsbepaling af: zou men dan ook niet met recht, en te meer mogen stellen, dat Hy omtrent der vroeg-stervende Kinderen zedelyk en eeuwig lot in zynen raad besloten heeft, zoo als 't Hem goed dacht? Van alle eeuwigheid doorzag Hy immers alle dingen in hunne mogelykheid; in alle hunne betrekkingen en samenhangen; gelyk Hem altoos door eene enkelvoudige daad alles allerduidelykst tegenwoordig is. Heeft Hy nu in zyn eeuwig besluit het menschlyk geslacht tot een voorwerp van zynen bepallenden wil gehad, daar uit moet volgen, dat dan ook alle omstandigheden, lotgevallen, en byzonderste gebeurenissen van alle menschen; en, het geene wy hier voornaamelyk in 't oog moeten

moeten houden , der menschen oorsprong en eerste bestaan , eer ze nog geboren zyn , hunne kindsheid en tyd van onnoozelheid , het scheiden van zommigen uit dit leven , terwyl ze nog in dien staat zyn , midsgaders hun jongste en eeuwigduurend lot , in zyn besluit bepaald zyn. En dit alles kan niet , zonder de grootste ongerymdheid , daaraan onttrokken worden.

Kan dit , ten aanziene der Kinderen , die het onderwerp van ons onderzoek zyn , dan niet ontkend worden , die moeten dan ook , als Kinderen , Gode in zyn besluit zyn voorgelaten. De Heer VENEMA kan , l. c. pag. 497 & seq. 'er zich niet in vinden , dat zommige Kinderen , als Kinderen , zouden uitverkoren zyn , en andere niet : Hy meent , dat Gods verkiezing geen genoegzaamen grond oplevert , om der Kinderen zaligheid daar op te bouwen : en dat , by aldien iemand beweerde , dat alle Kinderen geduurende hunne kindsheid uitverkoren waren , men dien naauwlyks zou kunnen wederleggen : die zou iets stellen zonder grond , waar van echter het tegendeel ook niet op vaste gronden zou kunnen aangetoond worden. Hy zegt wyders , nergens betoogd gevonden te hebben , dat zommige verloren gaan , maar dat het ook met geen reden betoogd kan worden , dat allen zalig worden. —

Volgens die denkwyze geeft noch neemt het leerstuk der Godlyke verkiezing iets voor deeze zaak. Met het gevoelen van dien Hoogleeraar strookt dit alles zeer wel , maar niet met het onze. Om bovengemelde reden menen wy , dat men de vroeg-stervende Kinderen , als Kinderen , uit Gods eeuwig besluit der verkiezing niet verdringen kan. — Wen hy ondertusfchen dus redenkavelt , dat , by aldien 'er uit Gods besluit iets voor het zalig worden van zommige Kinderen kon getrokken worden , zulks dan ten voordeele van alle Kinderen , zonder onderscheid , zou kunnen dienen : daar in menen wy , te kunnen zien , dat die groote Geleerde het gevoelen , 't geene wy bepleiten , met geen ongunftig oog befchouwd hebbe : en dat , by aldien hy het zelve van dien kant , en in dat licht befchouwd had , gelyk het ons voorkomt , hy wel gereedelyk in het zelve zou overgegaan zyn.

§. X L I X.

Dan wat Gods verborgene Wil hieromtrent bepaald heeft , dat kunnen wy uit den geopenbaarden nagaan. In het heilig woord vinden wy de klaarfte getuigenisfen , en de ruimfte beloften , die ons nopens zyne tederfte toegenegenheid tot die kleinen geenzins laaten twyfelen.

In het Verbond, het welke God met Abraham opgerecht, en hem bevestigd heeft, beloofde Hy, van zoo wel *zyn zaad na hem*, als hem, *tot een God te zullen zyn*, GEN. XVII. vs. 7. Dat nu in deeze belofte de kleine Kinderen, zoo wel als de volwasene, bedoeld zyn, blykt uit het aanstonds daar op volgend bevel aangaande de befnyding, vs. 10 — 14. waar door zelf den Kinderen van de mannelyke kunne, op den achtsten dag na hunne geboorte, die belofte door dat plechtig zegel-teken toegeëigend en verzegeld wierd. — Moesten nu die Kinderen, die binnen de jaaren van hunne onnoozelheid stierven, hier niet mede in aanmerking genomen worden, hoe veelen van het zaad eener zeer vruchtbre, en door Gods byzonderen zegen tot eene zeer groote vermenigvuldiging bestemde Naatsie, waar van ongetwyfeld ook wel eenige vroeg zullen gestorven zyn, moesten 'er dan niet van deeze, op zich zelve zoo ruime en onbepaalde, belofte uitgefloten blyven? Hoe veele van de in Egipte onder de Nyl-wateren gesmoorde knaapjes zouden dan dat beloofde heil ongelukkig moeten derven? — Men zegge hier ook niet, dat Abraham, als een Vader der geloovigen, en deszelfs zaad als een geloovig nakomelingschap van hem moete aangemerkt worden. Want die nadere omtuining van deeze belofte tot zulk een zaad gedoogd het onbepaalde bevel van de

befnyding niet. En maakt Paulus wel onderscheid tusſchen Abrahams *vleeschlyke Kinderen* en de *Kinderen der belofte*, waar van deezen alleenlyk de Kinderen Gods zyn, ROM. IX. vs. 7—13. Hy gebruikt dan die uitdrukking niet in haaren eigenlyken zin, want die laat geen onderscheid toe tusſchen Abrahams Nakroost; maar in eene overdragtige betekenis, en veritaat door de eerstgenoemden de ongeloo- vige Jooden van zynen tyd, voor welken zyn hart de grootste droefheid en geduurige smert ondervond, gelyk hy zoo plechtig verzekerd had, vs. 1. 2. Dog het blykt in 't allerminst niet, dat hy daarby het oog zou gehad hebben op die Kinderen van Abrahams geslacht, die binnen de jaaren der onnoozelheid sterven.

Dan de Heer VENEMA, l. c. p. 513. seq. wen hy betoogen wil, dat het geen voldoende grond voor der Kinderen zaligheid is, dat ze onder het verbond, gelyk men gewoonlyk stelt, gerekend worden, meent, dat men hier, gelyk billyk is, het inwendige en wezenlyke van het verbond der genade, waaruit alleen de zaligheid vloeit, moet verstaan: dat dan niet slechts zommige, maar *alle Kinderen* daar onder moesten begreepen worden; dewyl de belofte onbepaald is, en de Kinderen alle in dezelfde omstandigheden zyn, van aan geen voorwaarden te kunnen voldoen. Hy kan dus niet goed-

goedkeuren , dat men de Kinderen *op zich zelyen*, als in het verbond zynde , aanmerke , ten zy men ze in hunne Ouderen rekene. — Maar dewyl het alleen van volwasfenen , en die er van achteren blyken van geven , dat ze waarlyk in het verbond der genade niet zyn , gezegd kan worden , en dus die redeneering ten aanziene van zulken alleen klemmend zyn kan , en niet van hun , die in hunne onnoozelheid sterven ; zoo menen wy billyk , dat deeze , op die gemelde gronden , allen onder deeze belofte begrepen , en in het verbond zyn. Of deeze dierbre belofte zou , ten aanziene van die onnoozele , weinig beduidend , en voor de Ouderen , welken zy zoo vroegtydig ontrukt worden , niet vertroostend zyn. En overzulks word door die redeneering het bewys , uit die plaats voor Gods algemeene kinder-liefde opge maakt , niet ontzenuwd.

§. L.

Deeze ruime verbonds - belofte wierd , na veeler eeuwen afloop , van den Apostel Petrus in die volwigtige en ernstige redenvoering , op den doorluchtigen Pinkster - dag , den Jooden in zynen tyd onder het oog gebragt , en toegeëigend , HAND. II. vs. 39. *Ulieden* , zegt hy tot hun , die op het hooren van zyne overtuigende en den Meslias - moord hun verwyttende

redenen , in hun hart verflagen waren , dewyl zy hunne handen en harten met het bloed van den onschuldigen bemorst , door de onstuimigste driften en wreedste boosheid , de hoop der Vaderen verfmaadt en ter kruis-straf gevorderd , hunne Kinderen mede daar voor verpandt , en op die hoofden , die nog niet geboren waren , de wraak van den onschuldigen Jezus uitgedaagd hadden : *Ulieden komt de belofte toe ende uwen Kinderen , enz.*

Nu kunnen wy onder *de belofte* die buitengewoone gaven en werkingen des H. Geests , die toen zoo rykelyk den Apostelen waren medegedeeld , en in hun zoo krachtig bleeken , door Petrus vs. 38. uitgedrukt , en , gelyk de Heer VENEMA , l. c. pag. 542. meent , hier voornaamelyk bedoeld , gedeeltelyk wel mede verstaan. Ook kunnen wy hem wel toestemmen , dat de Apostel in deeze woorden het oog gehad hebbe op JOEL II. welke Godspraak vs. 17. uitdruklyk was aangehaald. — Dan dewyl , volgens eene algemeene uitlegkundige regel , de gezegden altoos naar den aart der onderwerpen moeten verstaan worden : dewyl ook van allen , die Petrus toen hoorden , niet gezegd kan worden , dat hun die buitengewoone gaven des Heiligen Geests toekwamen : dewyl het ook niet gebleeken is , dat alle , die op Petrus woord toen geloofden , daar mede begunstigd

ftigd zyn, naardemaal het van de Apostelen alleen gezegd word vs. 43. dat door hun veele wonderen en tekenen gefchiedden, het geene 'er nopens de andere geloovigen niet gemeld word: — zoo menen wy, gronds genoeg te hebben, om onder *de belofte*, door Petrus zynen toehooreren geëigend, ook mede de gewoone en ter zaligheid leidende gaven des Heiligen Geests, en de goederen des genade-verbonds, door welker mededeeling God zich bewyst een God van zondaaren te zyn, en die hun, op hun geloof in het Evangelie, door den doop verzegeld wierden, vs. 41. te verstaan. — En deeze gewoone gaven des Heiligen Geests, deeze belofte, die de Apostel tevens toeëigent aan de Kinderen, welken ook de Heer VENEMA, l. c. pag. 544. in den eigenlyken zin verstaat, (die men ook niet kan uitsluiten, by aldien men ook onder die benaaming hier de nakomelingen verkoos te verstaan) kunnen dan hier voldoen, om dit gezegde van Petrus, als met de even aangehaalde Godlyke belofte aan Abraham instemmende, te beschouwen, om Gods vriendelykheid en liefde tot de Kinderen daar uit op te maken.

§. L I.

Hoe ruim en uitgestrekt nu deeze Godlyke verbonds-beloften zyn, verklaarde God zelve,

wen Hy, in zyne wet, tot aandrang zyner eischen, zynen haateren niet alleen geduchtste bezoeken dreigt in het derde en vierde lid, maar ook zynen liefhebber en volvriendelyk zyne gunsten op eene milddaadigste wyze belooft. *Ik doe*, sprak Hy, *barmhartigheid aan duizenden der geenen, die my lief hebben, en myne geboden onderhouden*. EXOD. XX vs. 5. DEUT. V. vs. 9. Wy hebben over deeze plaats hier boven, §. 26. reeds iets aangemerkt, en gezien, dat zommige Uitleggers daarin grond voor der Kinderen zaligheid zoeken, uit aanmerking van derzelver vroegere Voorouderen: en dat zommige het woord, door *duizenden* vertaald, liever voor geslachten, ofte familien, en dus van gelyktydig levende volken, dan van de afdaalende liniën nemen. Dan hoewel dat woord in die betekenis ook voorkomt, zouden wy echter de opvolgende geslachten daar door liever verstaan, dewyl deeze *duizenden* hier overstaan tegen het *derde en vierde lid*, en de barmhartigheid, aan geene te bewyzen, dus verbeeldt word de straffende en wreekende bezoeking, die deezen tot haare voorwerpen hebben zou, zoo zeer te overtreffen, als duizend een drie- of vier-tal opwegen. — En de zwaarigheid, die men zich hier by dan maakt, uit hoofde dat 'er maar een vierde omtrent van dat groote getal zich kon laten opsommen, menen wy, dat men zeer gemaklyk kan oplossen, door een

een rond en bepaald getal voor het onbepaalde te nemen, het geene in alle zaaken gebruikelijk is, en in den styl der heilige Schryveren dikwyls plaats heeft. En van deeze in de Rhetoriek zoo genaamde *Synecdoche*, vindt men veele voorbeelden verzameld by GLASSIUS, *Philol. Sacr.* Lib. II. Tract. I. cap. XV. edit. DATHII, pag. 1257. gelyk ook FLAGIUS ILLYR. op het artikel *Milli*, *Clar. script.* p. 664. daarvan staaltjes had opgegeven, die ook, *Ibid.* P. II. pag. 154. dit als eene uitlegkundige regel had voorgesteld. — Deeze verklaring nu, waarby men de opvolgende geslachten verstaat, krygt sterkte uit eene gelykluidende Gods-verzekering, DEUT. VII. 9. daar God zich noemt *een getrouwen God, die het verbond en de weldaadigheid houdt dien, die Hem lief hebben, ende zyne geboden houden* וְלֵאלֹהֵינוּ, tot in duizend geslachten. En deeze schynt ook de zin van deeze uitdrukking te zyn EXOD. XXXIV. vs. 7. daar wy *veele duizenden*, welken God de weldaadigheid bewaart, in zyne vergevende barmhartigheid doet ondervinden, insgelyks tegen de *Kinderen en Kinds-kinderen in het derde en vierde lid* vinden overgesteld. Duidelyk is die zin ook te zien in Davids uitbreiding van deeze uitdrukking, wen hy Psalm CIII. vs. 17. 18. zegt: *De goedertierenheid des HEEREN is van eeuwigheid tot in eeuwigheid over de geme, die Hem yreezen, en zyne gerechtigheid,* (dat

(dat is , zyne *welddaadige getrouwheid* , gelyk het woord *קֶ־צ* dikwys genomen word , en hier voor het naaste als eene dichtkundige omschryving van 't voorgaande woord *סֶ־ר* schynt voor te komen : daarheen ons ook de veelyds in de heilige gedichten gebruikte overeenstemming der leden van het vers kan leiden ,) *aan Kinas kinderen*. En vooral ook Psalm CV. 8. *Hy geaenkt zyns verbonds tot in eeuwigheid , des woords* (dat is der beloften) *dat Hy heeft ingesteld tot in duizend geslachten* , daar dezelve uitdrukking is , die wy DEUT. VII. vs. 9. vonden.

§. L I I.

Dan deeze heuchelyke en troostryke beloften , zal mogelyk iemand denken , raaken alleenlyk Gods echte Bondgenooten , waare geloovigen , en liefhebbers des Allerhoogsten , die in 't geluk van hunne Kinderen zich mogen verblyden : of , dat ze , op zyn ruimste , slechts zulken , die tot de uitwendige gemeenschap van Gods kerk en volk geroepen zyn ; maar niet voor ongeloovigen , of zulken zyn , die van den waaren Godsdienst en deszelfs belydenis vervreemd leven , en dat overzulks de Kinderen der zoodanigen geen deel hebben in het goede , het welk deeze beloften behelzen. — Dog deeze twyfelingen beneemt ons de Apostel Paulus ,

Paulus ,

Paulus, en leeraart, dat ook de Kinderen, van welken een der Ouderen, de vader of moeder een ongeloofige, ofte een heiden is, de voorwerpen van Gods vriendelyke toegenegenheid, en niet onrein, maar *heilig* zyn, 1 KOR. VII. VS. 14.

Over deeze plaats is vaak en veel van de Uitleggenen geschreeven. Onder anderen heeft de Heer VENEMA, l. c. p. 546 & seq. zich daar over ook breedvoerig uitgelaaten, en getoond, hoedanig men die heiligheid der Kinderen niet, en al verstaan moet. Ze is naame-lyk, naar zyne verklaring, de waare heiligheid, die het recht tot de goederen van het heilverbond en Gods gemeenschap medebren- get, het welk de Kinderen in hunne Ouderen bezit- ten: moetende de Kinderen naar den besten van de Ouderen gerekend worden, gelykerwys God ze ook goedgunstig rekent.

Deeze verklaring, die op de onderstelling van den Hoogleeraar gebouwd, en ter onder- steuning van deszelfs gevoelen aangedrongen is, kan, by aldien men ze in alle haare deelen ook niet mogte aanneemen, en ten aanziene van zulke vroeg-stervende Kinderen liever de in- wendige en wezenlyke door Gods Geest ge- wrogte heiligheid verftond, althans ook voor ons gevoelen dienen. „ Deze is Gods Goed- „ gun-

„ gunstigheid ; en deeze , gelyk de Apöstel
 „ öns verklaart , de mening van den beloven-
 „ den , dat Hy de belofte , aan Abraham ge-
 „ daan , öök heeft willen uitstrekken over Kin-
 „ deren , van welken een der Ouderen , de va-
 „ der of moeder een geloovige is , niet tegen-
 „ staande de andere , de man of de vrouw een
 „ ongeloovige ware.” Dus schreef hier over
 FÖRBESÿUS , l. c. L. X. cap. 10. §. 4. De
 Kinderen overzulk , die uit zulk een gemengd
 huwlyk verwekt zyn , kunnen van het heil-ver-
 bond , van de belöften , van de genade Gods en
 een eeuwig heil niet uitgesloten worden.

§. L I I I.

Is 'er nü , naar Paulus leer , hoop vöör de
 zaligheid van zulke vroeg - stervende Kinderen ,
 waar van slechts een der Ouderen een geloovige
 is , maar de andere een ongeloovige ; wy be-
 hoeven die hoop omtrent de Kinderen niet op
 te geven , alhoewel öok derzelve Ouderen bei-
 den ongeloovige , van God , van zyn verbond ,
 van zyne belöften , van zynen dienst en ge-
 meenschap ten eenemaal vervreemd en versto-
 ken zyn. Want in deezen toestand en dat ge-
 drag der Ouderen deeten de Kinderen nog niet ,
 zöo lang ze nog van het gebruik der rede ver-
 steken , en in hunne onnoozelheid zyn. Im-
 mers God getuigt van zyne wegen met sterve-
 lin-

lingen, dat Hy zich daaromtrent deezen vasten regel heeft voorgesteld, dat *een zoon de ongerechtigheid zyns vaders niet dragen zal*. EZECH. XVIII. vs. 20. dat is, dat zé hem niet toegerekend, en hy daarom niet schuldig verklaard worden, of aan straf onderhevig zyn zal. En deeze waarheid betoogt God, door den Profeet, uitvoerig in dat hoofdstuk, in veele byzonderheden, en de verklaring van gevallen. Hy gaat daar mede dat heilloos spreekwoord tegen, waar mede zy zich zelve verontschuldigen, en des Heeren weg, als onrechtvaardig, veroordeelden: *De Vaders hebben onrype druiven gegeten, en de tanden der Kinderen zyn stomp geworden*. vs. 2. Hy getuigt vs. 4. *Ziet! alle zielen*, ofte personen, gelyk dat woord hier te kennen geeft, *zyn myne: gelyk de vader, alzoo ook de zoon, zy zyn myne*. Waar mede God verklaart, dat Hy, de Schepper en Onderhouder van allen, zyne weldaadigheden ook voor allen gereed heeft, allen den toegang tot zyne gunsten open stelt, mids zy, door eigen schuld en moedwillige boosheid, dien zich zelve niet toestoppen, en zich daar van uitsluiten. Maar dit doen de zulken dan ook, gelyk in eigen persoon, alzoo ook voor hunne eigene rekening. God, die de Rechter der gansche aarde, en verre is van onrecht, zal een iegelyk vergelden naar deszelfs eigen werk: een iegelyk zal zynen eigen last dragen, en voor

Hem,

Hem , in eigen persoon aanspreeklyk zyn : de zoon zal hier voor zynen vader , zoo weinig , als deeze voor geenen , instaan en last dragen ; *maar die mensch , die zondigt , die zal sterven.* En *Ik zal* , zegt de Heere insgelyks , *Ik zal u rechten , o huis Israëls ! een iegelyk naar zyne wegen.* En deeze is de zin ook van onze aangehaalde woorden.

Is dit nu eene waarheid , ofte eene regel in Gods handelwyze , die Hy , ten aanziene van de menschen , zelf in dit leven , en ten aanziene van hunne uitwendige lotgevallen bestendig waarneemt ; hoe veel te meer moeten wy dan niet denken , dat dit gelden zal ten aanziene van der menschen eeuwig lot na dit leven ? Daar en dan zal de zoon niet dragen de ongerechtigheid van zynen vader , en om der Ouderen schuld zal geen Kind verloren gaan. — Die eene zonde en eerste overtreding van onzen eersten en algemeenen Stam-vader is het dus alleen , die allen deszelfs nakomelingen word toegerekend , die hen voor God straffschuldig en doemwaardig doet zyn , die ons allen in dien staat bragt , dat wy kinderen des toorns zyn van natuur ; maar niet de zonden van onze andere Voorouderen , of naaste Ouderen. Om deezen zal niemand rechtstreeks gevaar loopen van een eeuwig heil te moeten derven. Geen Kind , zoo lang het de voetstappen van zyne godlooze Ouderen niet drukt.

En

En dit gevolg leiden wy op dezelfde wyze af, het gaat ook even zoo vast, als wanneer men beweert, dat het verzuim, ofte verwaarloozen van besnydenis, of doop, wanneer by den Ouderen alle schuld daar van is, den Kinderen niet tot verdoemenis, of nadeel zal strekken. Gelyk wel eer God eens, niet Moses onbesneden zoontje, maar Moses zelv, 'skinds vader, om dat dezelve de besnydenis van zyn zoontje verzuimd had, met den dood dreigde. EXOD. IV. vs. 24—26.

§. L I V.

Moeten wy hier uit besluiten, dat 'er ook, ten aanziene der Kinderen van godlooze Ouderen, hoope is, dat, wen ze in hunne onnoozelheid sterven, hun lot na dit leven, door de tusfschenkomst van Gods menschlievende ontfermingen, beter, dan dat van hunne Ouderen, en gelukkig zyn zal, dewyl der Ouderen zonde hun niet toegerekend zal worden, en van elders het goede hun word aangebragt. Wy mogen dit ook daar uit besluiten, dat God, by dien zelfden Profeet, Hoofd. XVI. vs. 20. nopens het oude Israël, een volk, dat toen ten uitersten verbasterd, en zeer diep vervallen, aan snoodste afgodery, erger vaak dan veele heidensche volken, en aan hemel-tergende gruwelen schuldig was, nog getuigt, welk eene

betrekking Hy op derzelver onnoozele Kinderen had : juist wanneer zy omtrent die onnoozele wigtyes de maat hunner ongerechtigheden vol maakten en zich op de yslykste wyze in onnatuurlyke schenddaaden zoo liefdeloos omtrent hun kroost , te buiten gingen , betuigt God , dat Hy zyne liefde omtrent hunne tedere spruitjes geenzins had afgelegd. *Voorts* , zegt Hy , om hunne opgestapelde zonden en schulden , waarin Hy by opklimming voortgaat , hun te verwyten , en , hoe ze van kwaad tot erger waren overgeslagen , hun onder het oog te brengen : *Gy hebt daarenboven uwe zoonen en dochteren , die gy my gebaard hebt , genomen , en hebt ze uwen Afgoden geofferd , om te verteeren. Is 't wat kleins van uwe hoereryen ?* Welke vraag hier van eene sterk overtuigende kracht is , en op hunne eigene konsciëntsie ter beantwoording gelegd word. — *Dat gy , dus vaart God voort , myne Kinderen geslacht , en ze overgegeven hebt , toen gy dezelve voor hun door het vuur hebt doen doorgaan.*

Onderstellende , dat hier die gruwelykste Molochs-dienst , die het levendig verbranden der Kinderen medebragt , bedoeld is , daar wy ons nu niet verder over uitlaten , meenen wy , dat hier vooral nadruk steekt in die woordjes MY en HUN , tweemaal hier in tegenstelling komende : die gy MY gebaard , en HUN geofferd hebt :

hebt : MYNE kinderen hebt gy — — — tot vuur-offers gemaakt voor HUN. De Kinderen , die Gode toekwamen en zyn eigendom waren , hadden derzelve heillooze en onnatuurlyke Ouderen den Afgoden toegewyd. Zoo wreed nu en onmenschlyk dit laatste was , zoo zeer betuigt God zich toegenegen en mededogend in zyne eerste , zyne betrekking op die Kinderen verklaarende , uitdrukking.

Eigent God zich nu die Kinderen toe , welken Hy ook verklaart Hem geboren te zyn , en dus van het begin van derzelve bestaan af zyn eigendom te zyn , wat kunnen wy minder daarby denken , dan dat Hy dezelve als voorwerpen zyner toegenegenheid , zyner ontfermende en gunstryke liefde , liefde , die geheel anders , dan die onnatuurlyke Ouders , handelde , wil aangemerkt hebben : dat Hy hun God , en een genadige , een rechtgeaarte Vader wil zyn en is : dat is , die hen met geluk , met heil en zaligheid begunstigt. Kan nu dit , ten aanziene van die onnoozelen , die ongelukkigste slacht-offers van de wreede bygeloovigheid hunner Ouderen , in dit leven , ten minsten daar ze baat van hebben , of gebeterd door worden , geen plaats hebben ; dan moet die heuchelyke Gods-betrekking zoo iets behelzen , het geene voor hun overblyft en weggelegd is na dit leven , om dan het voorrecht van Gods

Kinderen , en het geene die heilryke betrekking medebrengt , te genieten.

Nu is 't wel waar , dat de uitdrukking van *myne kinderen* , in het afgetrokkene beschouwd , ook zou kunnen genomen worden in dien zin , in welken zich God , als de Schepper en Oper-heer , de menschen in 't gemeen , levenlooze dingen , en zelf het Heel-al toeëigent , PSALM L. vs. 10. 12. XXIV. vs. 2. Dan in dien zin zoude die uitdrukking , in dit verband van zaaken , en by die tegenstelling , die hier gevonden word , ten eenemaal flauw en krachteloos zyn : in dien zin moeten ook die God-vergetende Ouders , en zelf , die Afgoden , ofte derzelve beelden gezegd worden Gods te zyn , en wat zou 'er dan voor die Kinderen in die uitdrukking overblyven ? — Ook is het zeker , dat de eerst-geborene , volgens eene oud-wettische bepaling in het byzonder Gode toekwamen en heilig waren , en in dat opzigt zommige Kinderen , wegens zulk een geboorte-lot , als Gods Kinderen kunnen aangemerkt worden. Maar ook dat kan hier niet voldoen , naardemaal de voorrechten der eerst-geboorte den Zoonen alleen eigen waren , en niet de Dochteren raakten , die hier echter zoö wel , als de Zoonen , ook zyn uitgedrukt , en zonder bepaling geofferd aan de Afgoden , gelyk wy uit Hoofd. XX. 26. moeten opmaken.

Behal-

Behalven dat ook de stam Levi, in de plaats der eerst-geborenen, van alle de stammen Israëls, volgens eene uitdruklyke bepaling, in het byzonder Gode heilig en gewyd was. — En hoewel het eindelyk ook zeker is, dat in ons Hoofdstuk eene uitvoerige beschryving en een duidelyk verhoog is van dat uitwendig Volksverbond, het welke God met Israël op Sinäi heeft opgerecht, uit het welke niet volstrekt de zaligende heil-goederen van het genade-verbond voortvloeijen: en dat deeze uitdrukking, van dien kant beschouwd, die sterkte en kracht van bewys niet zou hebben; zoo is het echter ook buiten tegenspraak, dat het uitwendig en Sinaitisch verbond op het wezenlyk en inwendig genade-verbond zyn opzicht en betrekking had, en het zelve onderstelde. Zeker is het tevens, dat de vroeg-stervende Kinderen der Israëlleren van dat oude en schaduwachtig verbond de minste voordeelen niet trokken, het welk alleen den volwasfenen zekere voorrechten uitleverde.

Zal het dus, de zaak van alle kanten beschouwd zynde, niet volstrekt zonder zin, zonder kracht en betekenis zyn, dat God zich hier die Kinderen toeëigent, en, ondanks derzelve bitterst lot, het welk hen uit dit leven zoo vroegtydig wegscheurt, zyne betrekking op dezelve verklaart, dan menen wy, in die

eerst-gemeldde zaaken en onze gegevene verklaring den grond en de reden van die uitdrukking te moeten stellen : dan is , zoo wy iets zien kunnen , ons besluit , voor onze mening , uit deeze plaats opgemaakt , gegrond en veilig.

§. L V.

Heeft God daarenboven , ook zelf met eenen plechtigsten eed , betuigd en gezwooren , dat Hy *den dood des zondaars* niet wil , en daar *geen lust aan heeft* , EZECH. XVIII. vs. 32. en XXXIII. vs. 11. zien wy in het verband , waar in die gewigtigste verzekering voorkomt , dat God zyn volk tot het verlaaten van hunne snoode en doodelyke wegen , en tot eene ongeveinsde bekering ernstigst vermaant , en deeze zyne vermaaning met de krachtigste reden , van 's volks eigen en wezenlykste belangen ontleend , aandringt : dat Hy hen zoo roerend opwekt , om zich tog op dien weg te begeven , op welken Hy zyne gunsten , en hen waarlyk en eeuwig gelukkig makende weldaadigheden , op eene Hem betaamende wyze , aan hun kon uitlaaten en mededeelen : dat Hy wyders hun onder het oog brengt , dat de rampen en onheilen , het verderf en de straffen , die hun overkwamen , van Hem niet met genoegen , niet met vermaak hun wierden toegezonden : dat Hy zoo met hun niet handelde , om hen te be-

bedroeven en verdriet aan te doen, of dit slechts bedoelde in de ellenden, die hen troffen; maar dat zy zich zelve en moedwillig die onheilen, de gevolgen hunner boosheden, op den hals haalden, den dood vruchten droegen, en zich in een rampzaligst verderf storteden: dat zy Hem noodzaakten, om hun dus de vergelding hunner handelingen rechtvaardig te laten overkomen; — dan kunnen immers de Kinderen aan die moedwillige overtreding der Godlyke wetten, en die hardnekkige ongehoorzaamheid, de oorzaak en schuld van het verderf en den dood der volwasenen, niet schuldig gerekend worden: dan moet immers die godlyke afkeerigheid van den dood des godloozen hun in het byzonder te baat komen, en ten aanzien van hun wil in de eerste plaats, en in de meeste kracht gelden: dan moeten wy hier uit billyk besluiten, dat God lust heeft in der Kinderen leven, en genegen is, om hen gelukkig te maken: dat Hy dit met vermaak doet, en hen, die voor geluk onvatbaar dit leven verlieten, na deezen tyd met een beter leven begunstigen zal. Zyn de Kinderen, als Kinderen, niet in eene natuurlyke onmogelykheid, om zalig te worden; hebben ze nooit iets gedaan, waardoor ze zich den dood en de rampzaligheid konden op den hals haalen; dan strookt het immers met deeze verklaring van Gods afkeer van der menschen rampzaligheid, van zynen toegene-

genen Wil , om zondaaren te behouden , dat wy de Kinderen daar van niet uitfluiten : en dat Hy hen , alhoewel ze onder den geestelyken dood liggen , door zyne Genade bewaare voor den eeuwigen dood , en met het geestlyk en eeuwig leven begunstige.

§. L V I.

Dat eindelyk de Kinderen , als Kinderen , ook een voorwerp van Gods liefde zyn , daar van hebben wy in den jonggeboren Salomo een bewyzend voorbeeld. Wy vinden nopens hem aangetekend , dat zyn Vader David hem den naam Salomo gaf , *om dat de HEER hem lief had* , die daarenboven ook nog op zyn bevel en bestelling , door dienst van den Profeet Nathan deszelfs naam liet spellen *Jedid-jah* , I SAM. XII. vs. 24. 25. — David moet in zyn gemoed eene overredende kennis en groot vertrouwen gehad hebben , dat dit zyn zoontje een van God geliefd Kind was ; dewyl dit als de rede word opgegeven , waarom hy aan het zelve den naam *Salomo* gaf. En dit moeten wy te meer denken , dewyl zyn huwlyk met Bathseba , ten aanziene der wyze , op welke hy ze zich tot eene vrouw nam , de wettigste niet was , en geenzins van God was goed gekeurd : dewyl ook het Kind , voorheen by haar verwekt , ten blyke van Gods ongenoegen in Davids

vids handelwyze , door eenen vroeg-tydigen dood wierd weggerukt. Om nu nopens dit , het tweede Kind van hem uit dezelfde vrouw geteeld , anders te denken , en het zelve als een voorwerp van Gods Liefde te kunnen aanmerken , moet hy immers reden gehad hebben , die hem sterkte en zekerheid genoeg gaven , om daar van dit openbaar en blyvend bewys- teken te stichten , en dit Kind zulk eenen naam , die dit uitdrukte , den naam *Salomo* te geven. En hierin word hy , van Gods wege , door den Profeet Nathan bevestigd en versterkt. Deze Gods-gezandt , die David voorheen over zyne zonden wel ernstig bestraft , en die droevige en bedreigende boodschap gebragt had van Gods bezoekende oordeelen , den dood van het in overspel by Bathseba verwekte Kind , en de rampen over Davids huis , die moet nu , by eene tweede en plechtige bezending , in Gods naam , David vertroosten en verblyden met de verzekering van Gods liefde tot dit zyn Kind , en daar van dit openbaar en blyvend bewys stichten , dat hy het *Jedid-jah* , dat is , een *geliefde des Heeren* noemde. — Is nu die naamgeving aan dit Kind , gelyk doorgaans plaats heeft , al haast na deszelfs geboorte , in de eerste dagen van deszelfs leven geschiedt , of ten minsten by deszelfs besnydenis plechtig voltrokken , en dus eer dit Kind nog goed of kwaad gedaan had , het was dan uit Gods vrye Genade

de , en eene onverdiende liefde , waar mede Hy dit Kind omhelsde. — En dat hier in een voorbeeldig uitzicht lag , om door den jongen Salomo den Mesias , by uitstek Gods geliefden Zoon , te doen voorgesteld worden , is by de Uitleggers wel aangemerkt ; dan tot ons doelwit merken wy in dit geval en deeze gebeurtenis een staaltje aan van Gods liefde tot de Kinderen , ook toen reeds , alhoewel Salomo tot een volwasfen ouderdom en mannelyke jaaren bestemd was , en in het vervolg van tyd de vruchten deezer liefde van God by uitnemmenheid stond te genieten , in deszels eersten leeftyd omtrent hem zoo plechtig verklaard.

§. L V I I.

Deezen omtrent de Kinderen toegenegenen Wil heeft de Zaligmaker ook duidelyk te kennen gegeven , MATTH. XVIII. vs. 2 — 14. By gelegenheid eener vraag van Jezus leerlingen , die , met de algemeene Joodsche vooroordeelen van dien tyd ingenomon , van een aardfch koningryk van Mesias droomden , en het onder zich niet eens konden worden , wie van hun in dat gewaande Gods - ryk de aanzienlykste plaats bekleeden zou , en daarom de besliffing van dat stuk aan hunnen Meester billyk opdroegen. — zien wy , dat de Heiland een Kind roept , in het midden van de twistende vraageren stelt , en daar

daar van aanleiding neemt , om hun eene ongeveerinsde nedrigheid , uit het voorbeeld van dat Kindeken te leeren , als de eerste en aangelegenste eigenschap , die 'er in zyne echte aanhangeren en deelgenooten van zyn zalig Gods-ryk vereischt wierd , ernstig aantepryzen. — Alhoewel het nu zeker is , dat die godlyke Leeraar onder de benaaming van *Kinderen* en *kleinen* , zyn oog gehad heeft op wedergeborenen , geloovigen , zagtmoedigen en nedrigen van aart ; dewyl dus zyne vermaaning ter bereiking van zyne oogmerken voldoen , zynen twistenden Leerlingen tot een antwoord , en ter vernedering van hunnen hoogmoed dienen moest ; — kunnen echter de Kinderen , in den eigenlyken zin , hier ook niet uitgesloten worden. Want Hy riep 'er een tot zich , stelde het in 't midden , en tot een leer en voorbeeld van die zedelyke geartheid en deugd , die Hy zoo ernstig aanprees , vs. 2. Deeze zyn immers ook die *kleinen* , welken Hy geenzins veracht , of geërgerd wil hebben , *welker Engelen in de hemelen altyd het aangezicht zyns hemelschen Vaders zien.* vs. 10. dat is , welker beschermers en heilgedienstig bevorderende Geesten by God zelve tot de grootste eer worden toegelaaten. Op de Kinderen past dus ook het gezegde vs. 11. *Want de Zoon des menschen is gekomen , om zalig te maken het geene verloren was.* En dit is eene nieuwe rede ter waarfchouwing tegen de belediging

ging dier kleinen , aan welken de Zaligmaker zich ook zoo zeer laat gelegen zyn. Hier word dus *dat verloren is* (το ἀπολωλοῦ) met *de kleinen*, vs. 6 10. en *de Kinderkens*, vs. 3. 4. 5. naamen , die op het vs. 2. eerstgemelde *kindje* zien , verwisfeld , en onder die benaamingen een en het zelfde onderwerp in den letterlyken zin , en 's Heilands zinspeeling bedoeld. En hier uit blykt de kracht van aandrang van 's Heilands vermaaning , en tevens de kracht van ons bewys uit deeze plaats. Zyn nu de Kinderen , gelyk alle menschen , verloren , door den val van onzen eersten Stam-vader , ellendig en ten eenemaal ongelukkig geworden , dat ze , aan zich zelveu gelaaten , eeuwig moesten verloren gaan en onkomen ; de genade van den Heere Jezus Christus , en de vrucht zyner menschwording , die voor het menschedom tot heil strekt , brengt den Kinderen dan ook de zaligheid aan : en van dit gevolg zyner komst in het vleesch mogen ze niet uitgesloten worden.

En deezen zynen en zyns Vaders ernstigen wil , om de zulken zalig te maken , bewyst de Heiland nader met de ophelderende gelykenis van het verloren schaap , vs. 12. 13. waarin de yverige pogingen van eenen bezitter van honderd schaapen , die geen moeite ontziet , geen gevaar ook , daar de negen-en-negentig aan mogten bloot gesteld worden , schroomt , om het

het eene verlorene wederom te krygen , levendig word uitgebeeld , en met dit besluit , het welk de Heiland uit die vergelyking opmaakt , vs. 14. *Alzoo is de wil van uwen hemelschen Vader niet , dat een van deeze kleinen verloren gaa.* Schoon deeze uitspraak nu ook op nieuws wedergeborenen , op zwakken in het geloof , en niet verre gevorderden in de genade ziet ; mogen hier echter ook de eigenlyke Kinderen niet uitgesloten worden , dewyl deeze geheele redenvoering van dat Kind , het welk in het midden der onderwys - ontvangende Leerlingen gesteld was , vs. 2. ontleend is : en het eene zeer harde of ongelyke vergelyking zoude geweest zyn , wanneer het letterlyk onderwerp , en all het gezegde daar van hier by geheel moest uit het oog gelaaten worden. Van dat eene Kind vs. 2. neemt immers de Heiland aanleiding , om van *Kinderen* in het meervouwig getal te spreken , vs. 3. en vs. 4. meldt Hy wederom van *dit Kinaje* , (το παιδιον τιστο) , en dit stelt Hy vs. 5. naar deszelfs eigenschappen ten voorbeelde , *zoodanig een Kind* (παιδιον τοιστων) in den oneigenlyken zin ; ofte van eene eigenschap , die een zinbeeldig Kind voorstelt , vinden wy vs. 6. *deeze kleine , die in my gelooven* , en deeze komen wederom voor vs. 10 en 14. De eigenlyke betekenis kan , overzulks , in dit be- loop van redenen niet gescheiden worden van de oneigenlyke , of deeze met uitsluiting van
geene

geene aangenomen worden. „ De Heere ge-
 „ bruikt hier een gemengd voorstel, het geene
 „ zoo wel uit eene reden, als uit eene hande-
 „ ling bestond. Hy roept hierom een Kind tot
 „ zich, en stelt het zelve te midden van de
 „ twistende en vraagende: dog Hy verklaart
 „ daarop aanstonds ook, wat Hy met dit voor-
 „ beeld van dit Kind bedoelde, en hun onder
 „ het oog brengen wilde.” Dit heeft BUL-
 LINGERUS zeer wel over deeze plaats aange-
 merkt.

§. L V I I I.

En hier in worden wy bevestigd, wanneer wy den Heiland die zelfde vriendelyke toegene-
 genheid tot de Kinderen andermaal zien uitdruk-
 ken: Toen men *Kinderkens tot Hem bragt*,
op dat Hy hun de handen opleidde, en bad,
 MATTH. XIX vs. 13—15. Het woord παιδια,
 hier en by MARK. X. vs. 14—16. gebruikt,
 gelyk ook τα βρεφη, by LUK. XVIII. 15—17.
 voorkomende, bepaalt ons tot kleine, jonge
 Kinderen, in den eigenlyken zin te verstaan,
 die van hunne Ouderen, of anderen tot Jezus
 gebragt wierden, met dat Godvruchtig oog-
 merk, dat ze aan zyne weldaadige zegeningen
 aanbevolen wierden, en in zyne gunsten deelen
 mogten. Wanneer nu 's Heilands zendelingen
 die onderneeming niet zeer gunstig opnamen,
 en

en als te laag by die verhevener bezigheden , met welken hun Meester bezet was , aanmerkten , en der Kinderen aanvoerderen , gemelyk en gestoord over dat voornemen , berispten en wegdreven , wierden ze van den Zaligmaker in deezen ontydigen yver gestremd : vol van kinder-liefde , en een uitgebreid hart over dezelve hebbende , kon hy zulk een onvriendelyk gedrag niet goed keuren : *Laat , zegt Hy , de Kinderen tot my komen , en verhindert ze daar in niet.* In welke woorden Hy zyne tederste toegenegenheid tot de Kinderen , en hoe zeer Hy derzelve heil te bevorderen , en aan de godvruchtige pogingen en bedoelingen van derzelve Ouderen te beantwoorden gereed ware , duidelykst ontdekte. Dan dit niet alleen , maar ook de reden daar van , en hoedanig men die Kinderen moest aanmerken , verklaarde Hy nader : *Want der zulken is het koningryk der hemelen.* En wat kon 'er duidelyker gezegd worden , om hen voor de voorwerpen zyner ontfermende liefde , deelgenooten van Gods zalige gemeenschap , en erfgenaamen van een eeuwig leven te verklaren : om der Ouderen hoop te bevestigen , en ons aangaande het gelukkig lot der vroeg-sterfenden gunstige gedagten in te boezemen. Zyn gezegde bevestigde nu ook de Heer met daaden , die daar mede strookten , en de gezindheid van zyn hart omtrent de Kinderen openbaarden. *Hy omhelsde ze , Hy leide*
zyne

zyne handen op hen , en zegende hen. „ Dat
 „ de Kinderen , zegt CALVINUS over deeze
 „ plaats , Hem toekomen niet alleen , maar
 „ ook Hem lief waren , bewees die omhelzing.
 „ Ook was die oplegging der handen geen yde-
 „ le ofte vruchtelooze handeling : te vergeefs
 „ heeft ook Christus voor hun niet gebeden.
 „ Kon Hy ze ook wel Gode aanbieden , zon-
 „ der hen met een rein hart te begiftigen ? En
 „ wat bad Hy anders , dan dat ze onder de Kin-
 „ deren van God wierden opgenomen ? Zy
 „ zyn , by gevolg , wedergeboren geweest tot
 „ de hoope der zaligheid : zy behoorden , ge-
 „ lyk die omhelzing uitdrukte , tot de Kudde
 „ van Christus. ”

Maakt nu de Heiland hier ook wederom een
 gebruik van , tot leering en vermaaning voor
 zyne aanhangeren , die in het zedelyke met de
 hoedanigheden van Kinderen moeten voorzien
 zyn , om voor echte Onderdaanen van Gods
 koningryk te kunnen doorgaan , gelyk wy by
 MARK. vs. 15. en LUK. vs. 17. vinden , waar
 door dan de benaaming van *Kinderen* in den
 oneigenlyken zin word overgebracht : wy zien
 daarin , hoe de Heiland , die altoos zegt nuttig
 te zyn , van alle voorkomende gelegenheden
 zyn gebruik maakte , om zyne toehoorders met
 heilzaame lesfen te onderhouden : en in zoo
 verre krygen deeze woorden dezelfde gedaante
 met

met de voorgaande plaats. — Dat neemt echter geenzins weg, dat de Kinderen, in den eigenlyken zin, het rechtstreeksche onderwerp der reden blyven, en in de gemelde zegeningen van Christus deelen.

Dan dewyl zy, die de Kinderen tot Jezus bragten, ongetwyfeld geloovigen geweest zyn, die voor zich zelve prys op Jezus gunsten stelden, in welken zy de Kinderen gaarne wilden doen deelen, zal men mogelyk denken, dat hier slechts de voorrechten der Kinderen van geloovige Ouders in aanmerking konden komen. De Heer VENEMA, l. c. p. 544 & seq. verklaart deeze woorden dus, en beroept zich daar by voornaamelyk op het woordje *τοὺς αὐτοὺς*, *der zulken*, in onderscheining van *αὐτοὺς*, *derzelven*, als of dat ons tot de uitsluiting van andere Kinderen, die *zoodanige* niet waren, bepaalde. En by deeze uitlegging behouden ze niet veel kracht, om daar uit de zaligheid der Kinderen in het gemeen te bepleiten. — Maar dewyl hier van de Ouderen niet eens rechtstreeks gemeld, in het onbepaald gelaaten word, of zy wel eens, dan of het andere lieden geweest zyn, die de Kinderen tot Jezus bragten: dewyl, by aldien 'er in dit geval aan der Kinderen Ouderen zoo veel gelegen was, men van dezelve wel eenige melding zou mogen verwacht hebben, die 'er echter niet voorkomt; naardemaal

'er by MATTH. vs. 13. slechts gezegd word : *toen wierden 'er Kinderkens tot Hem gebragt* , en by MARK. vs. 13. gelyk ook by LUK. vs. 15. *Zy bragten* , ofte *men bragt ae Kinderkens tot Hem* : en indien wy ook al , gelyk meest waarschynlyk is , aannemeen , dat de Ouderen zelve hunne Kinderen tot Jezus gebragt hebben — zoo blyven echter de Kinderen , van wien ze ook tot Jezus mogen gebragt zyn , de hoofdperfoonen in dit vertoog , en de voornaame onderwerpen van 's Heilands behandeling en gezegden. Worden nu deeze Kinderen wel nader bepaald door het voornaam - woordje *τοιαυτοι* , als *zulken* , dan kunnen wy daarin nog niet zien , het geene ons op de Ouderen , die op zyn best slechts ingewikkeld hier gemeld waren , en der Kinderen betrekking op hun , zou moeten terug wyzen. De Ouderen kunnen hier , naar het ons voorkomt , even zoo weinig als in het voorgaande gelyksoortig geval , toen de Heiland een Kindje nam , en het in 't midden stelde , in aanmerking komen ; want uit beide gevallen trekt Hy het zelfde gebruik tot leering en vermaaning van zyne toehooreren. — En wy kunnen te minder op dat woord staan , dewyl het met anderen wel verwisfeld word , en op het zelfde nederkomt ; want MATTH. XVIII. vs. 5. vinden wy *τοιοι ου* VOOR *ταυτο* , vs. 4. en vs. 6 en 10. komt het voor *αυτων* , en wederom vs. 14. VOOR *ταυτων*. En by MARK. IX. vs. 37.

is 'er τὸν λῶν , maar by LUK. IX. vs. 48. vinden wy daar voor τὸ το παιδίου — Wy besluiten dus billyk , dat in de beide gevallen die eigenschap van ongeveinsde nedrigheid en eenvoudigheid meer , dan het geloof der Ouderen , in aanmerking moet komen , en de hoofdzaak zy , die de Heiland bedoelt , en waar omtrent Hy de Kinderen tot voorbeelden van navolging stelt. En deeze eigenschap kan niet gezegd worden in de Kinderen van geloovige Ouderen alleen plaats te hebben ; maar ze is , zonder bepaaling ofte uitsluiting , eigen aan de Kinderen in het gemeen. En hierom kunnen wy des Hooglee-
 taars verklaring , in dat opzicht , niet aan-
 menen , maar menen , dat de Kinderen in het gemeen hier moeten in aanmerking komen. Ook heeft de Heer VENEMA opgemerkt , dat de Uitleggers hier zwaarigheid gevonden hebben , om eigenlyke Kinderen te verstaan ; dewyl dan alle Kinderen voor erfgenaamen der zaligheid moesten erkend worden , en hierom wilden ze liever aan Kinderen in den oneigenlyken zin des woords hier denken. Maar door zyne verkla-
 ring over dat woordje τὸν λῶν meent hy die zwaarigheid weggenomen te hebben. Dan die zwaarigheid vinden wy hier in niet , en die verkla-
 ring van dat woordje onnoodig en onvoldoende. Wy hebben ook reeds uit EZECH. XVI. vs. 20. en XVIII. vs. 20. gezien , dat God , ook zonder opzicht op de Ouders , en zelf de Kinde-

ren van zeer godlooze Ouderen ; met zyn heil begunstige : en dit dient ons ook ter bevestiging van onze verklaring over deeze uitspraak van den Zaligmaker.

§. L I X.

Zagen wy tot hier toe , wat 'er van Gods kant ter begunstiging van ons gevoelen diene (§. 43 — 58.), wy vinden in de Kinderen ook het geene ons in die gedagten bevestigt. En hier hebben wy aan den eenen kant derzelve onnoozelheid , en aan den anderen kant derzelve vatbaarheid voor de werkingen van den godlyken Geest , voor de genade van Christus , en voor het genot van zaligheid.

Wanneer wy hier van der Kinderen *onnoozelheid* spreken , verstaan wy daar door geenzins eene volstreckte onschuld : geenzins bedoelen wy daar mede , dat ze van erf-zonde , in toegerekende schuld en inklevende smet bestaande , zouden vry zyn ; want dat alle natuurlyke afstammelingen van Adam hier aan schuldig en onderhevig zyn , hebben wy reeds hier boven verklaard. — Maar dat ze aan geen daadelyke zonden , die door het nalaaten van het geene de godlyke wet gebiedt , en het doen van het geene ze verbiedt , begaan worden van volwasfenen , onderhevig zyn. Want

van

van het gebruik der rede nog versteken , hebben zy geen bezef van zedelyke waarheden en beginselen , van eene verbindende wet , van verplichting , van het geene wy , als vry-werkende wezens , doen of laten moeten : onbekeerlykheid noch ongeloof kunnen ook daadelyk in hun plaats hebben. Zy zyn dus vry van daadelyke zonden : vry ook van derzelve gevolgen , de schuld en de verdoemenis , voor zoo verre die daar uit voortkomen.

En deeze hunne onschuld heeft God wel eens zoo hoog gerekend , dat Hy , in zyne beispelde aanspraak aan den Profeet Jonas , van veel meer dan honderd en twintig duizend menschen , die tusfchen hunne rechter- en linkerhand geen onderscheid wisten , dat is , van zulke onnoozelen gewaagde : dat de Rechtvaardigste Rechter deezen hunnen toestand , als eene rede , waarom Hy die groote Stad Nineve van den ondergang verschoonde , den gemelyken Boet-prediker onder het oog bragt , JON. IV. vs. 11. „ Waren al de mannen van Nineve , „ om hunnen valschen Godsdienst en diep ingekankerd bygeloof , het niet waardig , dat „ ze verschoond wierden ; daar was echter eene „ ne groote menigte van kleinen en Kinderen , „ die wegens den ouderdom nog onnoozel en „ zwak , en overzulks aan geen misdaden schuldig , en van bygeloof zich niet bewust zyn

„ konden. Zouden nu deeze , billyk , ver-
 „ schoond worden , zy hadden dan de hulp en
 „ de zorg hunner Ouderen , om in het leven
 „ te blyven , noodig. By hunnen tederen leef-
 „ tyd van beleid en hulp verfteken , wisten ze
 „ zelf van geen onderscheid tusfchen hunne
 „ rechter en hunne flinker-hand.” Dus fchreef
 hierover zeer wel BEN. ARIAS MONTANUS,
Comment. in h. l.

Neemt nu God zoo veel belang in de tedere onnozele onfchuld , dat Hy zulke jonge Kinderen niet verdelgen , maar voor den ondergang bewaaren wilde , welken Hy , zelf in de oorlogen , zelf na de verfmaading van eenen aangeboden vrede , naar zyn uitdruklyk bevel , ver- fchoond hebben wil , DEUT. XX. vs. 14. — Worden in de oorlogen en algemeene rampen , die volken en naatsien treffen , de onnoozele en weerlooze Kinderen , naar een natuur- en volken- recht , ver- fchoond , gelyk 'er uit LIVIUS , PLUTARCHUS , SENECA , en anderen , by GROTIUS , *de Jure Belli & pacis* , L. III. c. XI §. 9. aangetoond , en in deszelfs Aanmerkingen daarop nader bevestigd is. — Worden zulken onder de monfters van wreedheid en bloeddorftigheid , die de menfchlyke natuur als verzaakt hebben , en den naam van menfchen onwaardig zyn , gerekend , die tegen de onnoozele jeugd zoo gewoed hebben , gelyk wy
 no-

nopens Farao en Herodes uit de gewyde ſchriften, en nopens eenen Munatius Flaccus, uit VALERII MAX. *Dict. & Fact. memorab.* L. IX. c. 2. en by de Karthagers, by de verwoesting van de Stad Selinus uit DIODORUS SICUL. *Histor.* L. XIII. weeten. — Hoe veel te meer, om hier van het mindere tot het meerdere te beſluiten, zal het dan met de billykſte handelwyze van den rechtvaardigſten Rechter ſtrooken, dat Hy de zulken van een eeuwig verderf verſchoone? Dit is een werk der godlyke goedertierenheid en gadelooze menſchenliefde ten hoogſten waardig, dat Hy hen met zyne genade en een eeuwig heil begunſtige.

En dus beſluitende, gaan wy op die zelfde wyze te werk, als wy zien, dat God van Jonnas eifchte. Die Profeet was zeer geſtoord over het verdorren van zynen wonder-boom, dien hy wilde verſchoond hebben; maar God neemt daar uit aanleiding, om van het mindere tot het meerdere hem opteleiden, en by zulk eene wyze van redekavelen hem de rechtmatigheid zynere handelwyze te doen bezeffen. *Gy verſchoont, zegt God, den wonder-boom — en zoud' Ik die groote Stad Nineve niet verſchoonen, daar veel meer dan honderd en twintig duizend menſchen in zyn, die geen onderſcheid weeten tuſſchen hunne rechter- en ſlinkerhand, daar toe veel Vee?* — Op die zelfde

wyze vertoont ons God zyne vriendelyke weldaadigheid en ontfermende liefde , door de gelykenis van eene haaren zuigeling tederst-lievende moeder : terwyl dat beeld nog veel te kort schiet , om ons de godlyke barmhartigheden naar waarde voortestellen. JESAJ. XLIX. vs. 14 — 16. Levendig en roerend gebruikte de heilige Dichter daar toe ook het beeld van eenen omtrent zyn kroost mededogenden en zich ontfermenden Vader , PSALM CIII. vs. 13. 14. Zelf de Zaligmaker wil ons langs die wegen van het mindere tot het meerdere , van de kindreliefde van booze Ouderen tot den oneindig grooteren ontfermens - lust van zynen hemelschen Vader opleiden , LUK. XI. vs. 13.

Dan deezen grond , van der Kinderen onschuld ontleend , oordeelt de Heer VENEMA , l. c. p. 494. te zwak , dan dat men daar op de hoop omtrent der Kinderen geluk na dit leven zoude kunnen bouwen ; naardemaal die en met de Heilige Schriftuur , en met de waarheid der zaak onbestaanbaar zou zyn (voor zoo veel men naamelyk , met de Pelagiaanen , den Kinderen eene volstreckte onschuld , by eene ontzenuwing van het leerstuk aangaande de erfzonde , wilde toeschryven ,) en ook de zwaarigheid , die zich hier by opdoet , niet wegneemt. Want hoe zal men aan een schepsel , daar niets *daadelyk* goeds in is , het eeuwig leven in de zalige gemeen-

meenschap van God kunnen toeschryven? Wat heeft het gedaan, daar zulk een groot loon, alhoewel ook uit genade te schenken, op volgen zou? God *kan* naar zyne oneindige goedheid, maar of Hy het ook *wil* doen, dat blykt niet. Hy bedeeft immers alle zyne goedertierenheid niet zonder maate, niet zonder onderscheid; maar naar den aart en de gesteldheid der onderwerpen. Ten aanzien der Kinderen blyft de zaak dus nog twyfelachtig.

Maar deeze zwaarigheid laten wy den Pelagiaan, die de erfzonde ontkent, of ontzenuwt, ter ontkenning, dewyl ze tegen hem ook word ingebragt. Wy kunnen ze dus, als ons gevoelen niet rakende, voorby gaan: en aangaande de zwaarigheid, die zich hierby opdoet, hebben wy het noodige ter oplossing ook reeds (§. 40.) voorgesteld. — En de zwaarigheid, die 'er in 't byzonder uit aanmerking der erfzonde onttaan kon, zullen wy in 't vervolg onderzoeken.

§. L X.

Dat nu ook de Kinderen der werkingen van den Heiligen Geest, en der invloeden van Gods genade deelachtig kunnen worden, en daar voor vatbaar zyn, alhoewel de wyze daar van niet nader ontvouwd kan worden, daaraan kan, wat

de mogelykheid betreft , wel niemand twyfe-
len. In alle de onderscheidene tyd-vakken van
ons leven kan de mensch immers door den god-
lyken Geest bewerkt , en om in Gods koning-
ryk integaan , bekwaam gemaakt worden. De
kinder-jaaren en de eerste leeftyd , ofte die tyd
van de onnoozeheid kan hier dus niet uitgezon-
derd worden. En bespeuren wy aan de Kinde-
ren , dat 'er , by het ontluiken van hunne door
de zinnen nog enkel bestuurd wordende vry-
heid , in hun de zaaden liggen van een aange-
boren zedelyk verderf , die in allerlei treurige
uitwerkselen uitspruiten , en zich openbaaten :
wy mogen dan ook de werkingen des Heiligen
Geests , en der godlyke Genade van die jaaren
niet ontkennen ; naardemaal deeze immers zoo
vermogend wel is dan geene : machtig althans ,
om de werken des duivels in de kinderen te ver-
breken. Die den geest in 's menschen binnenste
formt , kan hem ook naar zyn , in onzen eer-
sten Stam-vader verloren , beeld herformen :
ten einde die niet in de gelykheid van den eer-
sten Adam gezondigd hebben , het eigendom
van den tweeden Adam , en door inwendig wer-
kende krachtige Genade Hem ingelyfd werden :
ten einde die door toerekening der overtreding
van geen en de schuld tot verdoemenis erfden ,
door de verdiensten van deezen verzoend , van
God begunstigd , en voor Hem veraangenaamd
worden : en gelyk ze van geen en verderf , ver-
keerd-

keerdheid , en het snoode wan - gestel krygen , zoo ook in tegendeel door deezen hersteld , vernieuwd , geheiligd en bekwaam gemaakt worden , om deel te hebben in de erfenis der heiligen in het licht.

En alle twyfelingen hietomtrent , ten aanzien van zommige gevallen en voorbeelden , be- neemt ons de Heilige Schrift , door Kinderen te vertoonen , in welken God reeds zoo vroeg zyn werk vertoonde. Dus vinden wy *Joannes* den Dooper reeds *van zyn 's moeders lyf aan vervuld met den Heiligen Geest* , en *van vreugde opspringen in den buik zyner moeder* , toen deeze den groet van Maria hoorde. LUK. I. vs. 15. 44. Jeremias was voor zyne geboorte bestemd en geheiligd tot een Profeet , JEREM. I. vs. 15. Paulus getuigt van zich , dat hy van zyns moeders lyf aan afgezonderd en geroepen was door Gods Genade. — Is 'er nu in deeze schriftuurlyke voorbeelden , van vroeg door God bewerkte Kinderen , wel iets byzonders , het geene tot de gewoone werkingen der godlyke genade niet in alle opzichten gebragt kan worden ; men zal echter de mogelykheid van deeze , uit aanmerking van zulke , in het woord gestaafde voorbeelden , niet kunnen betwisten , en met eene soort van evenredigheid het besluit kunnen opmaken. — Dus vinden wy ook eenen *Timotheus* , die *van kinds af* zyne ont-
lui-

luikende geests-vermogens , en by derzelve eerite ontwikkeling , met schriftuur-waarheden werkzaam hield , 2 TIM. III. vs. 15. — En bezong David , tot roem van zynen Maker , deszelfs werk aan het grond-beginsel van zyn lighaam , tot de ontwikkeling en verdere formeering van dit zyn deel , PSALM CXXXIX. vs. 13 — 17. en is dit een werk der gemeene Voorzienigheid omtrent allen ; dan kan men immers die zedelyke , ofte genadewerkingen tot vroege vernieuwing en heiliging der aanstaande deelgenooten van een beter leven ook niet ontkennen.

En op deeze wyze hebben de meeste Protestantfche Godgeleerden zich hier over uitgelaten — Is dit nu een stuk , het geene onder onze nadere verklaring niet vallen kan : de vernieuwing en bekering van volwasfenen blyft even zoo zeer een wonder , en een onmiddelyk werk der genadige Almacht. — En wegens het onbegrypelyke , aangaande de wyze , hoe dit werk van God gewrogt word , fchoon men de zaak zelve niet ontkennen kan , mag men met recht de gefchillen der Godgeleerden , nopens de wedergeboorte en het geloof in de Kinderen , onder de woorden-twisten rekenen : het geene ook duidelyk , met aanhaaling van wederzydfe gevoelens en uitdrukkingen , getoond is van J. L. FABRIUS , *Dialog. de Fide infantum* , l. c.

§. L X I.

'Er is nog overig, dat wy eindelyk ook uit aanmerking van de overeenstemming en evenredigheid, die 'er in de oeffening en openbaaring van Gods Deugden plaats heeft, onze mening bevestigen. En dit zullen wy in de volgende stellingen nader zoeken te beweeran.

I. Wy onderstellen, dat 'er in de oeffeningen der straffende en wreekende godlyke Rechtvaardigheid en de openbaaringen zyner goeder-tierenheid eene overeenstemming is, die wel altoos binnen den omtrek van deezen tyd juist niet openbaar word, die echter waarlyk plaats heeft, en na deezen tyd zich eerst zal ontdekken: zoo, dat in Gods handelingen met redelyke schepselen, deeze beide deugden niet alleen gepaard gaan, maar ook de eene de andere niet overtreffe. Dit, voorzeker, geeft ons de beschouwing van Gods oneindige Volmaakt-heid, dat is, de naauwste onderlinge overeenstemming van alle Gods Eigenschappen aan de hand. Hier heen leidt ons het denkbeeld van zyne Heiligheid, dat is, die liefde, die Hy tot zich zelve heeft, en aan alle zyne Eigen-schappen. Om zoo te spreken, schuldig is, dat Hy ze allen, in derzelve openbaaring na buiten, gadeslaaen en niet de eene, met verzuim of verdonkering van de andere, ontdekke,
maar

maar in de openbaaring van allen een gelyk belang stelle , ofte beweegreden van zyne handelingen met redelyke schepselen neme. Zoo , dat hier , ten aanziene van de trappen , geen meer , geen minder , geen rede van ongelykheid plaats by Hem hebbe.

II. Dus zien wy , dat in het werk der zaligheid , het welk de Heilige Schriften in zyn geheele beloop ons ontvouwen , aan den eenen kant de wreekende Rechtvaardigheid van God , als Wetgever en Rechter van zyn redelyk maakfel , verheerlykt is : voor zoo veel Hy de overtredingen der menschen geenzins gedoogen , ofte ongestraft kon laten ; maar van zynen Zoon , Jezus Christus , den Borge voor zondaaren , door deszelfs onberispelyke gehoorzaamheid , en diepst vernederend lyden van den kruisdood , de volmaaktste voldoening aan alle de belangen en eischten zyner Rechtvaardigheid ontvangen heeft. Aan den anderen kant vertoont ons dat heilig woord ook , hoe God nu in en door dien Borg , zynen Zoon , zyne Barmhartigheid , zyne Genade , zyne Menschen-liefde en gadelooze Godertierenheid volheerlyk openbaart in het vergeven van zonden , in het begunstigen van zondaaren met de wezenlykste heil-goederen , en in het volmaakt en eeuwig zaligmaken van zoo veelen , als 'er ooit zullen behouden worden. En in zoo verre is hier geen ongelykheid :

heid: hier word op een gelyken voet de Rechtvaardigheid en de Goedertierenheid van God verheerlykt.

III. Het zelve menen wy nu ook te mogen en te moeten stellen ten aanziene van het getal der voorwerpen, aan welken die Godsdeugden geopenbaard en verheerlykt worden: dat'er naamelyk niet meer menschen zyn, die tot een eeuwig verderf bestemd zyn, dan die tot het eeuwig leven verordineerd zyn. Of, om dit klaarer uittedrukken, dat het getal van die ellendigen uit het geslacht der menschen, die, om de toegerekende erf- en van hunne moedwillig ook gepleegde daadelyke zonden, eeuwig ongelukkig zyn, en Gods wreekende Rechtvaardigheid, onder het gevoel van onophoudelyke straffen, ondervinden zullen — niet grooter zyn zal, dan de menigte van die gelukkigen, welken, om de toegerekende gerechtigheid en volwigtige verdiensten van den Middelaar, na de voorafgaande bewerking van en door den Heiligen Geest, ter bekwaanmaking tot dat aanstaande gelukkigst lot, het eeuwig leven deelachtig worden, en, onder het genot van een volmaakt geluk, Gods Goedertierenheden eeuwig ondervinden zullen. — Of, in een woord, dat het getal der verworpenen en voor eeuwig rampzaligen de schaar der uitverkorene erfgenaamen der zaligheid niet zal opwegen.

IV Om

IV. Om nu, in plaats van die stelling in nog andere uitdrukkingen intekleeden, de gronden daar van natespeuren, zoo moeten wy zeggen, dat ons van Gods kant, noch van den kant der menschen, iets voorkomt, het geene ons zoude noodzaaken, om anders te denken. Van den kant van God niet, of wy moesten duidelyk vinden kunnen, dat het belang van alle zyne oneindige Volmaaktheden duidelyk medebragt het geene aan het tegengestelde gevoelen boven onze mening kennelyk den voorrang gaf: wy moesten overreedt worden, dat het met zyne Deugden bestaanbaar was, en uit derzelve belangen vloeide, dat Hy zich, in derzelve openbaaring aan het menschlyk geslacht, zulke einden voorstelde: dat zyne Wysheid Hem tot de keus van zulke middelen, als ter bereiking van dat oogmerk onfaalbaar leiden, bepaalde. Maar wie zal dit ooit betoogen kunnen? — En zien wy op ons zelve, als menschen, beschouwen wy onze bestemming, onze vermogens, onze omstandigheden, en al wat ons de naauwkeurigste en duidelykste menschkunde kan aan de hand geven, dan kunnen wy niet vinden, waarom 'er een grooter getal van menschen tot hunne eindelooze rampzaligheid, tot een voorwerp der straffende Rechtvaardigheid, moest gesteld worden, dan het getal van die menschen is, die, tot hun volmaakt genoegen en eindeloos geluk, de Goedertierenheden van
het

het Opperwezen zullen ondervinden. — En wanneer wy hier omtrent de Heilige Schriften raadplegen, om, naar derzelver onfaalbre uitspraaken, dit stuk te beslissen, dan vinden wy daar in de Goedertierenheden, de Genade, de Barmhartigheid, de Zondaars-liefde van God in Christus zoo breed uitgemeten, en derzelver zegepraal over de macht der inwoonende en verdoemende zonde, en over de onzalige heerschappy des doods zoo zeer verheven en aangeprezen, dat wy niet nalaaften kunnen, om daar van de ruimste en verhevenste gedagten te voeden. Wy vinden ten minsten, naar aanleiding der Heilige Schriften, geen vryheid, om ons de voorwerpen van Gods wreekende Rechtvaardigheid zoo allerruimst voortestellen, en daarentegen de voorwerpen zyner zaligmakende Genade ons zoo gering te verbeelden, of dezelve binnen zoo naauwe grensen te beperken. Het evenwigt moeten wy overzulks in deezen billyk aannemen.

V. Maar hier zal men veellicht ons tegenwerpen zoo veel duidelyke en dikwyls herhaalde Schriftuur-getuigenissen, die dit geschil eensklaps kunnen beslissen: getuigenissen, die ons verklaaren, dat 'er slechts weinige erfgenaamen des levens en ter zaligheid uitverkoren zyn; terwyl daarentegen verre de meesten verworpen zyn en verloren gaan. — En deeze uitspraaken

ken der eeuwige waarheid willen wy geenzins beknibbelen , of in het minste ontzenuwen en verdraaijen. Wy erkennen, in tegendeel, alle derzelve kracht , gewigt , nadruk , en meest mogelyke uitgestrektheid. — Dan bepaaldelyk ten aanzien van volwasfenen. Want dat zulke deelen en getuigenisfen der godlyke openbaaring tot bestraffing , tot vermaaning , en tot verbetering van menschen , welken ze medege-deeld is , dienen , kan niet ontkend worden. Maar wie zal het kunnen staande houden , dat de vroeg-stervende Kinderen , die voor het verkrygen van het gebruik der rede deezer wereld ontruikt worden , en nooit in staat waren , om van de godlyke openbaaring eenig gebruik te maken , hier onder betrokken zyn , of dat men derzelve jongste lot naar zulke getuigenisfen moet beoordeelen ? — Dog met opzicht op volwasfenen , die hunne reden kunnen gebruiken , en voor hunne vrye handelingen aanspreeklyk zyn , is het wel allerzekerst , en de Schriftuur getuigt het , de ervarenheid bevestigt het , dat verre de meeste van hun zich aan de ondeugd overgeven , aan zonden verflaaven , moedwillig in allerlei gruwelen zich te buiten gaan , dat ze in eene aanhoudende onbekeerlykheid , en een volhardend ongeloof hunne dagen en hun leven flyten. Dat deezen overzulks in den geestlyken dood blyven , voor de straffende Rechtvaardigheid van God zich bloot stellen , en door

eigene

eigene schuld eeuwig verloren gaan , is ongetwyfeld. — En hier op doelen de getuigenissen , die ons verklaaren , dat *de poort eng , en de weg naauw is , die ten leven leidt , en dat 'er weinige op wandelen* : dat integendeel *de poort wyd , en de weg breed is , die ten verdoerle leidt , en dat 'er veelen op wandelen* : dat 'er , gelyk met opzicht op de Jooden , ten tyde van 's Heilands verkering op aarde , in 't byzonder gezegd word : *veele geroepen , maar weinige uitverkoren zyn* : dat der geloovigen en godvruchtigen in 't gemeen en doorgaans maar een klein kuddeke is , een overblyffel uit den grooten hoop der godloozen , die verloren gaan. — Is dit nu zoo gelegen ten aanziene der genen , die onder het Evangelie leven , tot welken zich deeze getuigenissen bepaalen , wat zal men dan denken moeten nopens hun , die van dat licht en dat gewenschte middel ter bevordering van hun heil versteken , in de beklaglykste duisternis omdoolen ? — En in dit opzicht is het getal der geenen , die verloren gaan , en der geenen , die behouden worden , zekerlyk zeer ongelyk , en zonder evenredigheid : terwyl geene verre de grootste menigte uitmaken , deeze daarentegen maar gering in getal zyn.

VI. Dan dit onderscheid zal , voor een groot gedeelte , verdwynen , en de evenredigheid ons wat nader beginnen aanteltraalen , wen

wy de vroeg-stervende Kinderen als mede-erfgenaamen der zaligheid aanmerken. Is het nu, gelyk wy hier boven (§. 34.), uit het geene de Heer NAHUIS hieromtrent heeft opgemerkt, zagen, vry nadenkelyk, dat men wel een derde van het menschedom beneden de jaaren van het rede-gebruik ziet sterven: terwyl zelf, naar de tafelen van den Heer SUSZMILCH, *Göttliche ordnung* enz. II. Th. p. 319. van duizend Kinderen omtrent 416 in de eerste vyf jaaren sterven: gelyk ik by den Heer MICHAELIS, *Mosaïsch Recht*, II. D. §. 124. vind: insgelyks in de *Oplossing eener Prys-vraage*, door het Bataafsch Genootschap te Rotterdam voorgesteld, Amst. 1783. daar ten aanziene der Kinderen van arme en geringe luiden, (die doorgaans vruchtbaarer zyn en meer teelen, dan de ryken,) het getal der stervenden in de vyf eerste jaaren ook nagenoeg op die hoeveelheid gerekend word, bl. 59 — 61. En in de *Aanmerkingen* van den Heer N. STRUIK *over het sterven der Kinderen*, *Uitgezogte Verhandelingen* enz. II. D. bl. 72. word zelf het getal der Kinderen, die binnen de vyf eerste jaaren sterven, op 457 gesteld, waar van 'er 375 beneden het jaar ouderdom overleden. — Neemt men nu die gedagte aan, die wy hier bepleiten, die ook by de oplettende beschouwing van dit verschynsel zoo gereedelyk in ons binnenste opryst, en van dien Hoogleeraar ook is voorgesteld,

fteld , dan krygen wy een merklyk grooter getal van menfchen , die tot geluk en zaligheid beftemd zyn : eene zeer gewigtige vergoeding en vervulling van dat gebrek , het welk wy by de voorgaande ftelling , en wen wy alleen het oog houden op de volwasfenen , befpeurden : dan zal die gaaping ophouden , en op het einde der afgewentelde eeuwen het getal der rampzalige doemelingen zoo veel grooter niet blyven , dan dat van de gelukzaligen : dan zien wy de oeffeningen der Goedertierenheid omtrent zoo veele voorwerpen , en eene talryke menigte , eene fchaar , die niemand tellen kan , zoo wel als de ftraffende Rechtvaardigheid eene groote menigte van voorwerpen heeft. Dus word het geene , ten aanziene van der menfchen uiterfte lot , in den eerften opflag hard voorkomt , in een gunftiger licht gezien , wanneer wy de vroeg-ftervende Kinderen als voorwerpen befchouwen , aan welken zich de Godlyke Goedertierenheid zal verheerlyken.

VII. Ondertusfchen erkennen wy gaarne , dat het onze taak niet is , en wy geenzins geroepen en bevoegd zyn , om voor God , als 't ware , de rekening optemaken. By het einde van de weereld , by den afloop der eeuwen , en op het uiterfte van des Heeren werken zal het betaamelyke daar van eerst blyken. Die dag zal het eerst opklaaren , het geene hier voor

ons donker was , en ons verward schein , het geene wy niet zien konden , hoe het tot eer en heerlijkheid van God strekte , en met andere bekende waarheden strookte , waaromtrent wy dikwerf twyfelachtig en verlegen stonden. En het beoef daar van moet ons eerbied voor God , nedrigheid en bescheidenheid in het oordeelen omtrent zyne wegen en handelingen inboezemen — Dit echter zal men ons ook moeten toestemmen , dat dit de toets-steen is , aan welken wy alle onze gedagten , woorden en werken , alle stellingen , gevoelens en bewyzen daarvoor ook by gevolg moeten beproeven , of , en in hoe verre ze met Gods Volmaaktheden , en de bevordering van derzelve Heerlykheid , dat uiterste einde en doel van alle Gods werken en wegen , overeenkomen. En naar dit richtsnoer , voor zoo veel wy zien kunnen , hieromtrent te werk gaande , menen wy , dat ons voorgestelde gevoelen aan de minste zwaarigheden onderhevig , en ter bevordering van Gods Heerlykheid meest geschikt is.

VIII. Zoo nu iemand , die hieromtrent anders denkt , ons mogelyk zou tegenwerpen ,
 „ dat in de behoudenis van *eenen zondaar* niet
 „ minder Gods oneindige Barmhartigheid door-
 „ straale , dan wanneer 'er zoo *veelen* , of zelf
 „ *alle* behouden wierden , naardemaal de gee-
 „ ne , die behouden word , oneindige straf
 „ ver-

„verdiend had, die God hem door oneindige „Barmhartigheid kwytſcheld.” — Die moest ook in overweging nemen, dat, hoewel het zeker is, dat ter behoudenis van eenen eenigen zondaar, voor zoo veel wy zien kunnen, niet minder dan oneindige genade, en het zelfde toestel, als wy nu tot het zaligmaken van alle uitverkorene zien uitgevoerd, noodig is; het echter ook geenzins ontkend kan worden, dat wy meer en grootere wysheid moeten toeschryven aan Hem, die door een middel veele einden, of zyn einde aan veelen bereiken kan, dan die slechts een doel zich heeft voorgesteld, en met het zelfde aan eenen te bereiken zich voldaan houdt. — Dat eene weldaadigheid, die zich aan veelen mededeelt, vooral wanneer ze uit haaren aart, en in de omstandigheden van haare bedeeelingen, zoo ruim en zeer mededeelbaar is, ongelyk grooter is, en meer roem verdient, dan die met eenen slechts gelukkig te maken, zich bezig houdt. Deeze zal men eene inhoudende karigheid noemen, terwyl geene den waaren aart en de duidelykste kenmerken eener onbekrompene milddaadigheid bezit en vertoont: die, hoe meer voorwerpen zy met het goede bedeeft, zoo veel te grooter en heerlyker ook billyk zal moeten geacht worden. — Dat die afgetrokkene en bekrompene bevatting geenzins overeengebragt kan worden met die verhevene denkbeelden, die ons het Heilig Woord

aangaande Gods gadelooze Menschen-liefde , zyne hemel-hooge Genade , en zoo ruim uitgestrekte Barmhartigheden overal zoekt inteprenten . waaromtrent wy hier boven (§. 49—59.) eenige getuigenissen gezien hebben. — Om nu niet te zeggen , dat alle de kracht , die 'er in deeze tegenwerping steekt , ook te rug gekaatst worden , en gelden kan , om het gevoelen van hun , die anders hieromtrent denken , tegentefpreken. Want zal eene straffende oneindige Rechtvaardigheid verheerlykt worden , die kan dan aan eenen zoo wel zich uitlaaten , als aan veelen ; naardemaal ze oneindige straffen , door den zondaar verdiend , aan dien eenen ontoegeeflyk uitvoert. Behalven dat ook die zeltde rede , als eene zwaarigheid , in veele andere gevallen zou kunnen gebruikt worden , daaromtrent wy ze echter van achteren , en by de uitkomst wederlegd vinden. — Wil men dan eens eene vergelyking der voorwerpen , ten aanziene van derzelve getal , maken , en dus de bedeelingen van Gods straffende Rechtvaardigheid en zyne zaligende Goedertierenheid naspeuren , dan vertrouwen wy , dat onze mening zich als meest gegrond zal aanpryzen.

§. L X I I.

Terwyl wy dit schryven, komt ons in gedagten de mening en poging van eenen COELIUS SECUNDUS CURIO, die hier verdient gemeld te worden. Deeze (een man van beschaafde en uitgebreide kundigheden, uit de zestiende Eeuw, met het zuivere Evangelie-licht bestraald, en de bygeloovigheden der Roomsche Kerk vaarwel gezegd hebbende, begaf zich uit Italiën naar Zwitserland, en bekleedde op de hooge School te Basel het Hoogleeraar-ampt in de Historiën en de Welsprekenheid, zynde in het jaar 1569. overleden,) schreef, onder andere werkjes, over *de uitgestrektheid van het zalig Gods-ryk* (*Dialogos, sive libros duos de Amplitudine beati Regni Dei*), herdrukt te Gouda by Andr. Burier, in octavo 1614. Hy poogt daarin, op verscheiden gronden, te beweeran, dat het getal der uitverkorenen, die zalig worden, ongelyk grooter is, dan dat der verworpenen, die verloren gaan. In de eerste Zamenpraak getoond hebbende, dat de gronden, op welken het tegengestelde gevoelen gebouwd wordt, de behoorlyke vastigheid niet hebben, beroept hy, in de tweede, zich op Gods Macht, Wysheid en Goedertierenheid: hy haalt ook verscheiden bewyzen voor zyn gevoelen uit de Heilige Schrift aan, en neemt

eindelyk eene zeer merkwaardige zedelyke verandering in de weereld , en vooral eene ruime bekering der Jooden tot Christus , voor de vol-einding der weereld , te baat. Den inhoud daar van heeft de Heer GERDES , *Florileg. histor. crit. libror. rarior.* pag. 100 seq. kortelyk geschetst. En daaruit heeft ook de Heer J. VOGT *Catal. histor. crit. libror. rarior.* dit boekje onder de zeldzaam voorkomende geteld. Voorts vind men de historie van dien Geleerden by den Heer GERDES *specim. Italiae reform.* p. 234 seq.

Die kundige man heeft zekerlyk de veelvuldige zwaarigheden gevoeld , die zich opdoen , wanneer men het getal der geenen , die verdoemd worden , zoo ongelÏk ruimer stelt , dan dat der geenen , die zalig worden. En die gedagten konden ook veelen onder onze latere Godgeleerden niet verduwen , gelyk de Heer F. A. LAMPE , in zyne *Verhanaeling over de eeuwigheid der Straffen* , *Disfert. Theol. Philol.* T. II. pag. 91. getuigt , maar om dezelve wat te verzagten , daar toe men verscheiden wegen heeft ingeslagen , gaf hy zelve ook dit als een middel op : „ Of 'er zulk een groot getal van „ het menschlyk geslacht verloren gaan zal , in „ tegenstelling van de geene , die zalig zullen „ worden , kan met zekerheid niet eerder , dan „ by des Heeren laatste komst , blyken. Al- „ thans dit onderscheid , het geene men zich „ hier-

„ hieromtrent wel verbeeldt , kunnen wy niet
„ toefstemmen ; want wy verwachten een heer-
„ lyk Ryk van Christus op de aarde , aan het
„ welke een grootst gedeelte der aard - bewoo-
„ ners onderworpen zyn , en het geene eenige
„ Eeuwen duuren zal , welker getal men niet
„ kan nagaan.” Eene mening , die ook ande-
ren bekoorend is voorgekomen , die wy thans
aan haare plaats en in haare waarde laten. Dit
zal men ons ondertusfchen ook wel willen toe-
staan , dat ons gevoelen tot wegneming van die
zwaarigheid niet ongepast is.

Deeze zyn de gronden , op welken wy ons
gevoelen bouwen , terwyl wy de bewyzen , die
andere voor het zelve hebben , in onze eerste
Afdeeling reeds hebben opgegeven.

DE DERDE AFDEELING.

Waar in de gevoelens van anderen zedig beoordeeld, en de zwaarigheden tegen het onze opgelost worden.

§. LXIII.

'Er is nog overig, dat wy de zwaarigheden, die 'er tegen ons gevoelen ingebracht worden, of tegen konden gemaakt worden, zoo veel mogelijk, oplossen. Dan hieromtrent kunnen wy ons bekorten, dewyl wy zommige tegenwerpingen, en voornamelyk zulken, waardoor onze bewyzen zouden schynen krachteloos te kunnen gemaakt worden, reeds hier boven, op zyne plaats, wederlegd hebben. Eenige der voornaamsten zullen wy slechts opgeven.

Men zal zich mogelijk zwaarigheid maken nopens die stelling, dat alle Kinderen, die voor hun rede-gebruik sterven, zouden zalig worden, uit aanmerking der godlyke oordeelen, algemeene rampen en verdelgingen, die nu en dan zyn voorgevallen, en waar van de gewyde en ongewyde Schriften berichten; naardemaal daardoor ook de Kinderen, zoo wel als de volwasene, zyn weggerukt. Gelyk, by voorbeeld, in den Zondvloed; by den ondergang
van

van Korah , en deszelfs aanhang ; by de uitroeiing van Achan , en deszelfs geheele huis ; by de verdelging van de inwooneren van het land Kanaän met derzelver kinderen door de Israëlitén ; by die vernielende onheilen , die den Jooden , dikwyls zeer ongehoorzaam , godloos , en aan afgoderyen schuldig , zomtyds van God zyn toegezonden ; by de Babylonifche verwoesting en gevangenis , den Kindermoord te Bethlehem , en andere dergelyke gevallen.

In het gemeen merken wy hierop aan : 1.) Dat deeze meest algemeene oordeelen en bezoeken geweest zyn , die slechts uitwendig en voor deezen tyd waren. 2.) Dat God dikwyls naar zyne Wysheid , en om het belang zyner byzondere Gods - regering in den voorigen tyd , goedgevonden heeft dus te handelen , om door zulke wegen de hooge rechten van zyn oppergezag , het onschendbaare van zyne wetten , en de majesteit van zyne regering , in zulke gevallen , wanneer Hy als Rechter tusfchen beiden moest komen , te openbaaren en te handhaven. 3.) Dat , om niet in de noodzaaklykheid te zyn , van in zulke gevallen altoos wonderwerken te verrichten , en om andere ongemakken voortekomen , dikwyls geheele geflachten , fteden , landen , naatfiën en volkeren , en de Kinderen , zoo wel als en met de volwasfenen , zyn omgekomen. 4.) Dat de deugdzaame , de

vroome , de godvruchtige dan dikwyls met de godloozen in die algemeene rampen deelden , en omgekomen zyn. 5.) Dat, terwyl de godloozen door den dood en den ondergang van hunne Kinderen te zwaarer gestraft wierden , die Kinderen echter daar door niet als schuldige met hunne Ouderen behandeld wierden en gerekend mogen worden. En eindelyk, 6.) dat men uit die uitwendige gevallen en bezoeking in het minste niet aangaande den zedelyken staat der Kinderen , en derzelve lot na dit leven kan oordeelen , en hierin overzulks niets is , waar uit men zou mogen besluiten , dat ze tot een eeuwig rampzalig lot bestemd , en van de zaligheid versteken zouden zyn.

En niet te onrecht heeft de geleerde F. SPANHHEIM, *Dub. Evangel.* P. II. pag. 453. nopens den moord te Bethlehem zich dus uitgedrukt : „ In dien moord der Kinderen zelf was „ hun by dat straf-lot tevens een geluk be- „ stemd; naardemaal zy in hunne tederste jeugd „ de eer van God bevorderd hebben , en niet „ alleen aan de ellenden en tegenheden van dit „ leven vroegtydig ontrukkt , maar ook van de „ besmetting , door hunne Ouderen bewaard „ zyn , en met eene uitmuntende martelaars- „ kroon bekroond.” En de Heer J. G. ALTMAN , *Heilige Reden* , p. 186. schreef 'er dus over : „ Deze onschuldige Kinderen waren „ Abra-

„ Abrahams zaad naar het vleesch , hun was de
 „ belofte gedaan , zy hadden het verbonds - ze-
 „ gel in de besnydenis ontvangen , zy moeten
 „ om Jezus wil hun leven laten , terwyl zy
 „ naauwlyks begonnen te leven . Hoe zalig
 „ zyn ze nu , die den dood lyden om hunnes
 „ Heilands wil , die ook voor hun zyn bloed
 „ vergieten zou ? Wy kunnen en mogen niet
 „ twyfelen , of deeze onschuldige bloed - getui-
 „ gen van Jezus zyn terstond opgenomen in die
 „ gemeente der eerst - geborenen , welker naa-
 „ men in den hemel zyn opgeschreven ” enz.

En uit deeze algemeene aanmerkingen laaten zich de zwaarigheden , die 'er , naar iemands oordeel , in de bovengemelde byzondere gevallen mogten liggen , gereedelyk oplossen , zonder dat wy in eene byzondere ontvouwing van dezelye behoeven te treden . Om nog een en andere zwaarigheid van eenen anderen aart , dan deeze van de ervaarenheid ontleende , te onderzoeken.

§. L X I V.

Dan de erf - zonde , zal men zeggen , baart hier eene groote zwaarigheid , die maakt de Kinderen verdoemelyk . Dit stemmen wy volmondig toe , gelyk wy hier boven (§. 40.) verklaarden . Maar of 'er wel een Kind om de erf-

erf-zonde alleen daadelyk verloren gaa en verdoemd wordt, is hier de vraag: en by aldien dit kon bewezen worden, zouden wy ons gevoelen moeten vaaren laten. Althans de diependenkende P. MOLINEUS was van oordeel, dat niemand alleenlyk om de toegerekende erfzonde van Adam verworpen was; alhoewel andere Gereformeerden, en de Dordsche Vaders anders dagten, gelyk L. LE BLANC, *Thef. fedanenf.* p. 164. schreef. De schrandere LEIBNITZ, *Theodic.* §. 94. 283. vond ook zwaarigheid in die stelling, en andere boven reeds aangehaald, nemen ze ook niet voor hunne rekening.

En wanneer wy die stelling ontledender wyze nagaan, zullen wy nader daar over kunnen oordeelen. De *erf-zonde* zegt hier de overtreding van Adam, die van God gerekend wordde zonde van alle natuurlyk uit hem afstammende menschen te zyn. En deeze, die men de toegerekende in het byzonder noemt, ofte de schuld, moet hier byzonder in aanmerking komen, en niet de inklevende, ofte de finet, die in de vroeg-stervende Kinderen tot geen daadelykheid komt: zy hebben zoo weinig kwaad als goed gedaan, het ontaart en verdorven beginsel ligt wel in hun; dog hunne redelyke vermogens lagen nog onbruikbaar: vrye handelingen te bedryven, en daar voor aanspreeklyk te zyn, dat

dat kon in zulken nog niet vallen. — De *verdoemenis* daarentegen is die daad van God , als Rechter , waar door Hy de ongehoorzaamen en overtrederen zyner wetten de gedreigde straffen waardig oordeelt , en ze ook daadelyk aan hun uitvoert. Deeze daad nu onderstelt in haare voorwerpen vatbaarheid voor wetten en verplichting , om hunne vrye handelingen naar dezelve te schikken ; want ze is eene vergelding van die met de wetten niet strookende handelingen. En ook dit kan in de vroeg-stervende Kinderen niet vallen.

Wy zyn wel *Kinderen des toorns* , dat is , verdoemelyke menschen , *van natuur* , EFEZ. II. vs. 3. En de erf-zonde is zoo leelyk en gruwelyk voor God , dat ze genoegzaam is , om het menschlyk geslacht te verdoemen , gelyk onze Nederlandsche Belydenis het uitdrukt , Art. XV. — Maar Paulus verklaart dat van volwasfene , die eertyds in vleeschlyke begeerlykheden verkeerden , en met genoeg het geene hun onveranderd hart hun opgaf , vrywillig volbragten. — De mogelykheid van de verdoemenis , en het strafwaardig bestaan van alle menschen , zoo wel Kinderen , als volwasfenen , ligt dus in dat getuigenis en in onze belydenis slechts opgesloten ; en meer kan 'er , by eene ontleding , uit het voorstel , het geene wy thans onderzoeken , niet besloten worden ; maar

dat is niet voldoende , om de werklykheid , en het daadelyk uitvoeren van een doem-vonnis aan Kinderen te besluiten , om ons gevoelen om verre te stooten.

Ook strookt hier de uitbeelding van het laatste Oordeel , door den Heiland uitvoerig beschreven , MATTH. XXV. vs. 31 . . zeer wel mede ; naardemaal de grond van het doem-vonnis , het welk over de geenen , die aan des Rechters linker-hand geplaatst waren , staat uitgesproken te worden , zulke zonden en bedryven behelst , die in volwasfenen slechts , en niet in Kinderen kunnen plaats hebben.

§. L X V.

Vinden wy op de groote lyst der Godlyke oordeelen aan het ongehoorzaam Joodsche volk DEUT. XXVIII. de Kinderen ook mede , en vs. 18. dit hun lot van God gedreigd : *Vervloekt zal zyn de vrucht uwes buiks* , wy kunnen , alhoewel onder die benaaming van den vloek zomtyds ook de eeuwige straffen der zonden begrepen worden , daar echter door dien vloek slechts de volks-straffen en rampen , die de hardnekkige naafte zouden treffen , verstaan : gelyk de tegengestelde zegeningen ook als zoodanig moeten aangemerkt worden , en deeze ook vs. 4. was uitgedrukt. Het gansche beloop van

van dit godlyk verhoog , zoo wel ten aanzien van de beloofde zegeningen , als van de gedreigde vloeken , brengt dat mede. En hoedanig die in onze woorden gemelde vloek te verstaan zy , en wat die in zich behelze , dat word nader verklaard vs. 32. *Uwe zonen en dochteren zullen aan een ander volk gegeven worden , dat het uwe oogen aanzien , ende nahen bezwyken den ganschen dag enz.* En vs. 41. *Zonen en dochteren zult gy winnen ; maar zy zullen voor u niet zyn , want zy zullen in de gevangenis gaan.* En nog grooter onheilen , insgelyks onder deezen vloek begrepen , vinden wy vs. 55 — 57. aangewezen , dat ze naamelyk van razenden honger hunne Kinderen zouden eeten. — Ook kan die bedreiging zoo algemeen niet opgevat worden , want ze heeft haare uitzonderingen , gelyk de voorbeelden van godlooze Ouderen , die godvruchtige Kinderen hadden , bewyzen. Dus had Jero-beam eenen Abia , Achas eenen Hiskias , Ammon eenen Josias. — En eindelyk moet onder dergelyke bedreigingen , indien ze meer dan uitwendige en tydelyke oordeelen behelsden , de voorwaarde verstaan worden , indien de Kinderen de voetstappen hunner godlooze Ouderen volgen.

§. L X V I.

Wanneer zich P. MOLINÆUS in zyne beoordeeling der vyf Remonstrantsche Artikelen , aan de Dordsche Kerk-vergadering overgezonden , nopens dit stuk aldus uitlaat : „ By al-
 „ dien die algemeene verwerving der verzoee-
 „ ning van het gansche menschlyk geslacht word
 „ toegestaan , dan moeten noodzaaklyk alle Kin-
 „ deren , die buiten het verbond geboren wor-
 „ den , verzoend , en de zonden hun vergeven
 „ zyn. Dan zou volgen , dat men hun geen
 „ grootere weldaad zou kunnen bewyzen , dan
 „ wanneer iemand , door eene gunstige wreed-
 „ heid , hen in de wieg ombragt. Want by
 „ aldien zy in dien staat der verzoening stier-
 „ ven , dan wierden ze onfeilbaar zalig ; maar
 „ blyven ze in leven , dan worden ze in het
 „ Heidendom opgebracht , en zulks is de zeker-
 „ ste weg ter verdoemenis.” *Rot. Synod. nation.*
Dordrac. P. I. p. 296. — Die redekaveling
 en gevolgtrekking wenschten wy wel , dat dien
 schranderen Schryver niet uit de pen gevallen
 ware ; want ze is zeker onbedagtzaam ter neder
 gesteld , en zonder indenken van die algemeene
 regel , dat men nooit kwaad doen mag , ten
 einde het goede daar uit voortkome. En meer
 behoeven wy daar over ter wederlegging niet
 te zeggen.

§. LXVII.

§. L X V I I.

Dit stuk was ook mede een onderwerp der zamenpraak en van het zin-twisten tusfchen J. CAMERO en S. CURCELLÆUS, over de voorwerpen der godlyke verkiezing en der tegengestelde verwerping. De laatst-genoemde betuigde, niet te kunnen begrypen, hoe de Kinderen der Heidenen en van allen, die van de Kerk vervreemd waren, behoudens Gods Barmhartigheid en Goedertierenheid, konden verdoemd worden: en eifchte overzulks daarvoor duidelyke Schriftuur-bewyzen, eer hy het kon aannemen. Toen nu de eerstgemelde daar tegen het leerstuk van de erf-zonde stelde, die de eeuwige straf verdiende, beriep zich CURC. op het nieuwe verbond der genade, het welke God met Adam had opgerecht, uit kracht van het welke niemand verdoemd wierd, dan die de genade, in dat verbond aangeboden, verwierp, het geene van de Kinderen niet kan gezegd worden, voor welken de vrucht van Christus dood, het eenige middel ter zaligheid, zich ook strekte. — Dan hierop bragt CAMERO tot bewys zyner stelling, 1 KOR. VII. vs. 14. uit welke plaats blyken zoude, dat de Kinderen der geenen, die niet tot de Kerk behoorden, door Christus bloed niet gereinigd waren; dewyl de Kinderen daar *onreine* genoemd worden, welke benaaming in de Heilige Schrift

niet gebruikt word van iemand, die door Christus bloed gereinigd is. — Wanneer hy vervolgens, op de vraag van zyne tegenparty, verklaarde, dat daar eene wezenlyke heiligheid, onderscheiden van eene voorbeeldige, aan de Kinderen wierd toegeschreven; — — poogde CURC. daar uit te besluiten, dat dan de Kinderen geen wedergeboorte en geen doop zouden noodig hebben. — Dan CAM. merkte, ter oplossing van die tegenwerping, aan, dat die wezenlyke heiligheid tweezins te onderscheiden was: 'er was eene betreklyke, in de betrekking van den peroon tot de Kerk gelegen, en eene, die ook buiten die betrekking plaats heeft, die in de inwendige vernieuwing des harten bestaat, maar in de Kinderen, als daar voor onvatbaar, niet valt: de eerste zou voor de vroeg-stervende Kinderen ter behoudenis voldoende zyn, die overzulks konden gezegd worden door het geloof hunner Ouderen de zaligheid te verkrygen. — Hieruit besloot CURC. dat, by aldien de heiligheid slechts eene betreklyke ware, dan ook de tegengestelde onreinigheid slechts eene betreklyke zyn moest; maar dat het ongerymd zoude zyn, te stellen, dat God daarom iemand verdoemde. — Dan hier tegen stelde CAM. in de Kinderen der ongeloovigen, behalven dat gemis van die betreklyke heiligheid, ook de algemeene natuurlyke verdorvenheid, van welke der geloovigen

Kin-

Kinderen door die betreklyke heiligheid gereinigd wierden.

Wyders beriep zich CURC. voor zyn gevoelne : 1.) Op het verbond van God met Adam opgerecht, en met Noach bevestigd. 2.) Op de barmhartigheid aan duizend geslachten, in de Wet der Tien Geboden beloofd. 3.) Op de godlyke verschoning van Nineve, wegens de menigte der onnoozele Kinderen, JON. IV. vs. 11. — Waarop CAMERO antwoordde : 1.) Dat de Kinderen der ongeloovigen, hoewel een vleeschlyk zaad van Adam en Noach, wegens den afval hunner naaste Ouderen niet konden gerekend worden in het verbond te zyn, gelyk die van geloovigen, die als een aanhangfel van hunne Ouderen gerekend worden 2.) Dat die belofte wettisch was : of, by aldien men ze tot het genade-verbond brengen wilde, echter niet naar de letter moest worden opgevat ; dewyl men geen duizend geslachten kon aanwyzen, en dan ook die gedreigde bezoeking aan het derde en vierde geslacht zelf niet eens kon plaats hebben. 3.) Dat, by aldien zulk een besluit uit JON IV. doorging, God dan om de erf-zonde alleen niet eens kon straffen : dat God daar de menigte en ook de Dieren wilde in aanmerking genomen hebben van Jonas : dat dit vertoog by vergelyking, van den mensch ontleend, moest opge-

vat worden ; naaidemaal zelf onder de meest barbaariſche volken nog zoo veel mededogende verſchooning omtrent eene menigte van menſchen ; en vooral van Kinderen plaats vond , als Jonas niet eens omtrent die Stad wilde geoeffend hebben.

Het overige van deeze zin - twiſting , die wy in haar beloop hier kortelyk hebben medege- deeld , gaan wy voorby ; dewyl het van weinig belang was , het geen CURCELL. voor den dag bragt : zoo als , dat de barmhartigheid , in een menſch te pryzen , in God de hoogſte zyn moest , enz. — En dat het Evangelie alleenlyk ongeloovigen en onboetvaardigen veroor- deelt. *Opp. CAMERON. p. 793 ſeq.*

Alhoewel wy nu ook voor het zelfde gevoe- len zyn , het welk van CURCELLÆUS beſlist wierd , zyn wy het echter niet in alles met hem eens ten aanziene van de gronden , op welken hy ſteunde , en de gevolgen , die hy uit zyn , en het tegengeſtelde gevoelen trok. Dan de- wyl wy op de tegenwerpingen tegen ons gevoe- len , die hierin voorkomen , in het voorgaande reeds onze aanmerkingen gemaakt , en die van anderen medegedeeld hebben (§. 30. 31. 48. 49. 55.), behoeven wy hier ons niet langer by optehouden.

§. L X V I I I.

Voor zoo veel echter dat gevoelen van CAMERO ook by den Heer VENEMA omhelsd is, dienen wy deszelfs nadere reden en den aandrang van die ook nog te onderzoeken, om te toonen, dat onze mening daar door niet ontzenuwd word. En hier merken wy

I. Voorloopig aan, dat de Hoogleeraar meer dan eens uit de bewyzen, die van zomigen voor de hoop op de zaligheid der Kinderen van Christenen gebruikt worden, opmaakt, dat, by aldien ze kracht hadden, ze dan ook ten aanziene van alle Kinderen zonder onderscheid moesten gelden. Dus moesten, by voorbeeld, indien der Kinderen zaligheid van eene godlyke verkiezing afhangt, alle Kinderen uitverkoren zyn. *Disfert. Sacr.* p. 498. De wedergeboorte, indien men die als den grondslag van derzelver zaligheid aanneemt, moest dan het voorrecht van allen zyn, pag. 499. Wil men naar een oordeel der liefde hun geluk onderstellen, men is dan verplicht, om gunstigen allen te denken, pag. 505. Indien de vroeg-stervende Kinderen wedergeboren worden, om ten hemel te kunnen ingaan, moest men dat van allen denken, pag. 509. En dit word ook, ten aanziene van allen, zonder onderscheid, uit Gods Rechtvaardigheid afgeleid, pag. 538 enz.

II. Dat die betreklyke genade-ftaat , en die betreklyke , hoewel wezenlyke , heiligheid , die de Hoogleeraar aan de Kinderen toefchryft , ons niet voldoende voorkomt , om daarop hunne zaligheid te bouwen. De toerekening van Adams zonde is voldoende , om hen als fchuldige , doemwaardige , en kinderen des toorns van natuur aantemerken : zonder dat hunne naaste Ouderen daarby verder , dan als de middelen en werktuigen der Voorzienigheid , door welken zy hunnen oorfprong uit Adam hebben , in aanmerking kunnen komen. Dog geen zonden der onmiddelyke Ouderen worden den Kinderen toegerekend. Even zoo weinig kan , onzes oordeels , het geloof , de heiligheid , de godvrucht , de deugd der Ouderen , en dat ze in het verbond zyn , den Kinderen worden toegerekend : wy vinden daar voor geen bewys in de Heilige Schrift ; dewyl deeze ons het geloof en de heiligheid als iets , dat perfooneel in den menfch vereifcht word , altoos befchryft. Niet eens Abrahams geloof en deugd word aan dezelfs nakroost toegerekend : Echte Kinderen Abrahams zyn , naar den ftyl der Heilige Schrift , die geene uit Jooden en Heidenen , die Abrahams voetftappen drukken , die dezelfs geloof en godvrucht navolgen. Dit alleenlyk weeten wy hieromtrent uit de Heilige Schrift , dat de verdienften van Christus aan Adams Kinderen tot behoudenis en zaligheid worden toegerekend ,
en

en dat de Heilige Geest, die door zyne werkingen het geloof en de heiligmaking verwekt, het middel is, om hen aan Christus te doen deel krygen, om hun deszelfs verdiensten voor God te doen toegerekend worden. Aan Christus overzulks, en niet aan hunne Ouderen, hebben de Kinderen het te danken, dat, of wanneer ze zalig worden. En de genade-werkingen des Heiligen Geests menen wy, met meer grond, te mogen aannemen als het middel, om de Kinderen aan Christus te doen deel krygen, dan dat men het geloof der onmiddelyke Ouderen daar toe wilde te baat nemen.

III. Zy kunnen, zegt de Heer VENEMA, op zich zelven niet zalig worden, op zich zelve niet tot Christus komen; maar hoe zal men het dan maken met Kinderen, die na den dood van een geloovigen vader uit eene ongeloovige moeder geboren worden; of die, van een onloovigen vader geteeld, hunne geloovige moeder, zoo ras ze ter weereld gebragt zyn, verloren hebben? Houdt de betrekking der Kinderen op de Ouderen op met derzelver dood, de dood der Ouderen (en men stelle eens dat beiden, door den dood deezer weereld ontruikt, hun teder en onnoozel kroost daar in achterlaaten) verbreekt dan immers ook die betrekking, en ten aanziene der Kinderen dan ook de mogelijkheid (naar dien zamenhang van gedagten)

om

om tot Christus gebragt en zalig te kunnen worden. En deeze bedenking maakt die mening voor ons niet aanneemlyk , maar geeft , indien men zoodanige Kinderen niet volftrekt ter eeuwige rampzaligheid verwyzen wil , grond voor ons gevoelen

IV. En dat wy wel eene nadere betrekking der Kinderen op God , dan op hunne onmiddelyke Ouderen mogen stellen , blykt uit EZECH XVI. 20. hier boven (§ 54.) voor ons gevoelen opgehelderd en aangedrongen. En in die betrekking der Kinderen op God straalt ons meer licht door , om hunne zaligheid daar van afteleiden , dan in hunne slechts natuurlyke betrekking op hunne Ouderen. Althans hier uit volgt niet , dat der Ouderen zedelyke bedryven en toestand den Kinderen zouden kunnen toegerekend worden. De handelingen , zegt de Hoogleeraar , p. 551. kunnen alleenlyk den geenen , die ze bedryven , toegerekend worden.

V. Het geene de Hoogleeraar aangaande eene *byzondere huishouding van God met opzigt op de Kinderen* , p. 528. opgeeft , dog zonder die te beschryven , dewyl wy daar alleenlyk het onderscheid tusschen de godlyke genade-bedee-ling aan de Kinderen van geloovige Ouderen , en die wegen , die God gewoon is met volwasfenen daar toe in te slaan , vinden opgegeven : dat , indien 'er eenige grond is voor zulk eene
stel-

stelling, is van dien aart, dat wy dergelyken ook voor ons gevoelen kunnen aannemen, en eene byzondere huishouding Gods, ofte bedee-ling zyner gunsten aan de vroeg-stervende Kin-deren stellen, om hun op eene Hem betaamen-
de wyze, die echter ten eenemaal verschilt van die wegen, langs welken Hy volwasfenen tot zyne zalige gemeenschap brengt, gelukkig te maken.

§. L X I X.

Eindelyk is 'er nog eene zwaarigheid, dat de Kinderen, gesprooten van Ouderen, die beiden ongeloovigen zyn, 1 KOR. VII. vs. 14. *onreine* genoemd worden, welk een naam, ge-lyk CAMERO zegt, in de Heilige Schrift niet gegeven word aan zulken, die door Christus bloed gereinigd, en overzulks ook als erfgenaamen der zaligheid te achten zyn — Wy vin-
den echter wel, dat zulken, die in dat voor-
recht deelen, zich ook als onreinen aanmerken en belyden. David, die zekerlyk door het verbonds-bloed gereinigd was, stelt zich als een onreinen voor, PSALM LI. vs. 4. 9. en de Kerk getuigt dit van zich, JESAJ. LXIV. vs. 6. Althans hier getuigt de Apostel dit van Kin-
deren, die nog in leven, en naar alle waarschyn-lykheid bestemd waren, om in het Heidendom opgebracht te worden, of ook ten deele reeds
daarin

daarin opgewasfen waren. En die tegenwoordige staat van zedelyke onreinheid van zulke Kinderen neemt niet weg, dat ze vroeg of laat door den gezegenden Evangelie-dienst tot kennis der zaligmakende waarheid, tot het geloof en bekering gebragt, en dus door het bloed van Christus gereinigd konden worden. En even zoo weinig kon hen dit tot een hinderpaal zyn, om, by aldien ze vroegtydig mogten sterven, op eene verborgene wyze, inwendig door het bloed van Christus gereinigd, ten hemel te kunnen ingaan. Deeze omschryving van zulke Kinderen stoot dus ons gevoelen nog niet omverre.

Dat nu door dit ons gevoelen de Kinderen van ongeloovige, en zelf van de ondeugendste menschen met de heilige Kinderen van geloovige en godzalige Ouderen gelyk gesteld worden, en deeze geen voorrechten, in zoo verre, boven geene hebben zouden — dat zal by niemand eenige zwaarigheid baaren, die aanmerkt, dat 'er by God geen aanneeming der personen is, en dat Hy aan de zulken, onmiddelyk door zynen Geest, hen ter zaligheid brengende, zyne Barmhartigheden in Christus, en het vrymachtige van derzelve bedeeelingen, nadruklykst verheerlykt.

§. L X X.

Dus de zwaarigheden, die, zoo veel wy nagaan kunnen, hieromtrent zich opdoen, opgelost hebbende, spoeden wy ons ten einde van dit onderzoek. Dan, de natuurlyke gesteldheid van de ziels-vermogens in de Kinderen na dit leven, by derzelver ontwikkeling, tot hier toe nagespoord hebbende, zullen wy, met een woord, aangaande de gesteldheid van derzelver lighaamen in eene andere weereld, waartoe het verhandelde ons van zelve aanleiding geeft, ook nog iets melden.

En hier zien wy ook in het donkere, en kunnen niets met zekerheid bepaalen. Maar uit de evenredigheid, en by eene verelyking van dit stuk met andere waarheden, laat zich iets met waarschynlykheid denken. — Wy kunnen niet twyfelen, of de mensch was, door de schepping en in zynen oorspronglyken staat, zoodanig van lighaams gestel, als hy naar zyne bestemming, en het oogmerk van God behoorde te zyn: dat is, volmaakt van zinnen, van gedaante en statuur. By aldien hy nu niet gevallen ware, en zonder tusschenkomenden dood tot eenen staat van onsterflykheid en volmaaktheid naar het lighaam ware overgebracht, zou hy eene verandering ondergaan hebben, hoedanige wy weten, dat ten aanziene der nog levenden

ten

ten jongsten dage zal plaats hebben : waar door hunne lighaamen in dien zelfden staat zullen geraken , als waarin die van de herlevende dooden na hunne lighaamen zyn zullen : eene verandering , die dienen zal , om het sterfelyke afteleggen , en met de onsterfelykheid te verwisfelen : om tevens afteleggen , het geene voor den byzonderen staat en de omftandigheden van dit aardfche leven behoorde , en daar toe gefchikt was : om te ontvangen , het geene voor eenen eeuwig-duurenden staat van het lighaam gefchikt is , en dienen kan , om het zelve eeuwig te doen verduuren. *Vleefch en bloed* , in den eigenlyken zin dier woorden genomen , *zullen het koningryk Gods met beërven. De spyze en den buik* , op elkander eene onderlinge betrekking hebbende dingen , en gefchikt tot onderhoud der dierlyke huishouding van dit ons aardfche leven , *zal God* , naar de uitspraak des Apostels , *te niet doen*. — Deeze verandering zou ook , ten aanziene van het lighaam van den mensch , zelf buiten tufchenkomen van den zonden-val , gelyk wy als zeer waarfchynlyk , en natuurlyk kunnen nagaan , plaats gehad hebben. — Maar of daar by ook de gedaante en ftatuur van het lighaam eene verandering ondergaan zal , is eene vraag , waaromtrent wy ons met donkerheid omringd zien , en naauwlyks iets kunnen bepalen. Maar wanneer wy , in dit opzicht , de lighaamen der geenen , die uit den dood wederom opge-

opgewekt , en waarfchynlyk niet wederom geftorven zyn , gadeslaan : wanneer wy de lighaamen , in welken de Engelen wel eens verfcheenen zyn , aan welke de verrezene , in zoo verre , zullen gelyk zyn , in aanmerking nemen , dan ftraalt ons eenige waarfchynlykheid aan , om een ontkennend antwoord , voor meest op deeze vraag pafend , te houden. — Daarby kunnen wy ook niet voorby , om eene meerderre volmaaktheid van de zin-tuigen , aan dat lighaam toeteschryven : en mogelyk zullen 'er dan ook nog andere zin-tuigen aan dat lighaam worden medegedeeld , waar van wy ons thans geen bezeffen kunnen maken.

Wanneer men nu zulke lighaamen aan de geenen , die als Kinderen dit leven vroeg-tydig verlieten , na de opftanding toefchreef , daar in kunnen wy geen ongerymdheid vinden. — Wy voegen hierby de woorden van J. H. HEIDEGGER , *Corp. Theolog.* Loc. XXVIII. §. 71. om daar mede deeze zaak uittedrukken , en dit onderzoek te befluiten. „ Wat men aangaan- „ de de ftatuur der wederom opgewekte Kinde- „ ren te denken hebbe , daaromtrent kan ons „ de evenredigheit met de eerfte fchepping tot „ eenige aanwyzing dienen. Want het geene „ den Kinderen in dit leven langzaam- hand „ zou toegevoegd worden , dat zullen zy door „ eene allerfchielykfte en wonderdaadige wer-
XXII. Deel. G g „ king

„ king van God zeer gereedelyk ontvangen.
 „ Ondertusfchen vinden wy die gedagte van
 „ AUGUSTINUS ook niet van waarheid ont-
 „ bloot , wen hy *de Civit. Dei* , L. XXII. c.
 „ 20. zegt : Het zal geen hinder aanbrengen ,
 „ of iemand al met eene kinderlyke , dan met
 „ de gedaante van een oud man voorzien zal
 „ zyn ; terwyl 'er geen zwakheid ten aanzien
 „ van de ziel , ook van het lighaam zelf , zal
 „ overblyven. Wanneer dan nu iemand stelde ,
 „ dat een iegelyk zou opftaan in zulk een lig-
 „ haam , als hy door den dood heeft afgelegd ,
 „ daar zou en behoefde men ook niet veel te-
 „ gen intebrengen.”

§. L X X I.

Het zedelyk gebruik van deeze bedenkin-
 gen , die dit onderzoek ons aan de hand gaf ,
 melden wy ook nog met een woord. Hier tog
 hebben wy

I. Met een nedrig en dankbaar hart de ga-
 delooze Goedertierenheid , de zeer nederdalen-
 de Vriendelykheid , en eindelooze Menschen-
 liefde van God , die in dit beloop van zaaken ,
 en by deeze befchouwingen zich zeer duidelyk
 ontdekken , te erkennen , en tot roem en heer-
 lykheid van den Vader der Barmhartigheid te
 eerbiedigen.

II. Wy

II. Wy hebben vooral en zorgvuldigst ons te wachten , en dit moet elk volwasfen mensch gezegd zyn , voor all het misbruik , dat 'er op eenigerlei wyze van dit gevoelen zou kunnen gemaakt worden. Want niemand , die boven den trap der kinderlyke jaaren gekomen is , kan ooit hieruit iets trekken , waarmede eene vleeschelyke zorgeloosheid , eene vryheid , ofte toegeevenheid van zich zelve in de zonde , en eene verwaarloozing van zyn eigen heil op eenigerlei wyze zou kunnen bemanteld ofte verschoond worden. Alles , wat wy hier hebben voorgesteld , raakt alleenlyk de Kinderen , die binnen de jaaren der onnoozelheid , en dus vroeg - tydig door den dood uit dit leven zyn afgesneden. Op zulken alleen , en op geen volwasfenen , is all ons gezegde toepasfelyk.

III. En naardemaal deeze dingen zoo zyn , en wy , naar het ons voorkomt , op goede gronden de waarfchynlykheid van der Kinderen beter lot na dit leven hebben opgemaakt ; zoo moeten Godvruchtige Ouderen , die in het wezenlyk welzyn van hun kroost belang nemen , zich daardoor tot hunnen plicht omtrent hunne Kinderen vinden opgewekt , om ze met die liefde te omhelzen , die zich daar in voornaamelyk openbaart , dat ze dezelve met ernftige gebeden , met aanhoudende en vuurige fmekingen aan de Barmhartigheden van God in Christus aanbevelen. En

mag men op waarſchynlyke gronden vermoeden, dat het lot der vroeg-ſtervendenden gelukkig zyn zal; dat kan en moet alle traagheid en nalaatigheid in deezen plicht verbannen, dat moet hen daarin getrouw en ernſtig doen werkzaam zyn.

IV. Worden eindelyk die geliefde panden, tot hunne ſmart, door eenen vroegtydigen dood hun ontrukkt, deeze bedenkingen zyn in ſtaat, om hen met den beſten trooſt in dat geval te bezielen, om hunne gemoederen tot bedaarde lydzaamheid optebeuren, om hunne ſmerten te lenigen, en hen met de hoop op het goede van hunne Kinderen in eene andere weereld te verblyden. Dit was, in zulk een geval, Davids trooſt, en met zulke redenen heeft hy, onge-
twyfeld, ook Bathſeba vertrooſt, 2 SAM. XII. vs. 23. 24.

BERICHTEN,
AAN DE
MAATSCHAPPYE
GEGEEVEN.

B E R I C H T E N

V A N D E

M A A T S C H A P P Y E

G E G R E V E N

B E R I C H T

N O P E N S H E T

V O G E L - G R A S ,

V A N D E N H E E R

D. D E G O R T E R , J. z.

M. D. en Profesjor, enz.

An den Heer HOUTTUYN beloofd hebbende, my wegens het *Vogel-Gras* te zullen informeeren, zoo als blykt uit het Byvoegfel agter het Tweede Deels dertiende Stuk der *Natuurlyke Historie* van dien Heer; en terwyl op gemelde Vogel-Gras by den Oeconomifchen Tak een Pryspraak is uitgefchreeven, hebbe ik niet willen afzyn dit Bericht aan de Maatschappye te zenden.

Het zoogenaamd *Vogel-Gras*, waarvan twee gedroogde Planten hier byvoege, is het *Panicum Crus galli*, in LINN. *Spec. Plant.* p. 83. en in myne *Flora*, VII. prov. n. 57. De Bynaam of het *Nomen triviale*, door LINNÆUS gebezigt, en die *Haanepoot* betekent, wordt door den Heer HOUTTUYN afgeleid (1 c. bladz. 175.) van de gedaante der knokkelige Halmen, doch ik zou ze liever van de gedaante der Airen afleiden. Een zeer goede Figuur van dit Gras is te zien in MORISONI *Hist. Plant.* Tom. III. sect. 8. tab. 4. fig. 15. Die by DODONÆUS bladz. 968. voldoet niet. De bekende Nederduitsche naam, zoo als LOBEL het noemt, is *Wild Panipkoorn*. Hier in Gelderland wordt het *Vogelyoet*, *Vogel-gras*, *Vogelzaad* en *Hoenderyoet* geheeten. Men vindt het op zeer veele plaatzen in bebouwde gronden, doch voornaamlyk tusfchen de Boekweit, en niet alleen by drooge Zomers, maar ook by natte, gelyk in dit jaar. — De langte van dit Gras is zeer verschillende, fomtyds is het laag, fomtyds hooger als de Boekweit, en dan drukt het de Boekweit neder, doch flingert zig daarom niet. — De Halmen zyn doorgaans recht opstaande, fomtyds nederleggende. — Voorts kan men eene Beschryving van dit Gras vinden in het aangehaald Werk van den Heer HOUTTUYN, in J. A. POLLICH, *Historia Plantarum in Palatinatu Electorali sponte nascenten-*

centium, Tom. I. p. 56. en by andere Kruidkundige Schryveren. — Om de Bouwlanden van dit Gras te zuiveren, of daar van te bevryden, zonder het daar op staande Koorngewas te benadeelen, heeft men reeds veel moeite, voornaamlyk te *Aalten* in het Graaffchap *Zutphen* gedaan, doch te vergeeffsch, alzoo het niet wel kan uitgewied, of deszelfs Halmen voor de ryping van het zaad kunnen afgesneden worden, zonder het Koorn te vertrappen. Ook helpt het ploegen en eggen niet: maar men heeft bevonden, dat het brengen van Plaggen op de Landen, gelyk aan de Heikant geschied, veel toebrenge tot de vermeerdering van dit Onkruid.

ZUTPHEN,
den 1. October 1782.

B E S C H R Y V I N G

V A N E E N

NAVEL-EN BUIK-BREUKBAND.

D O O R

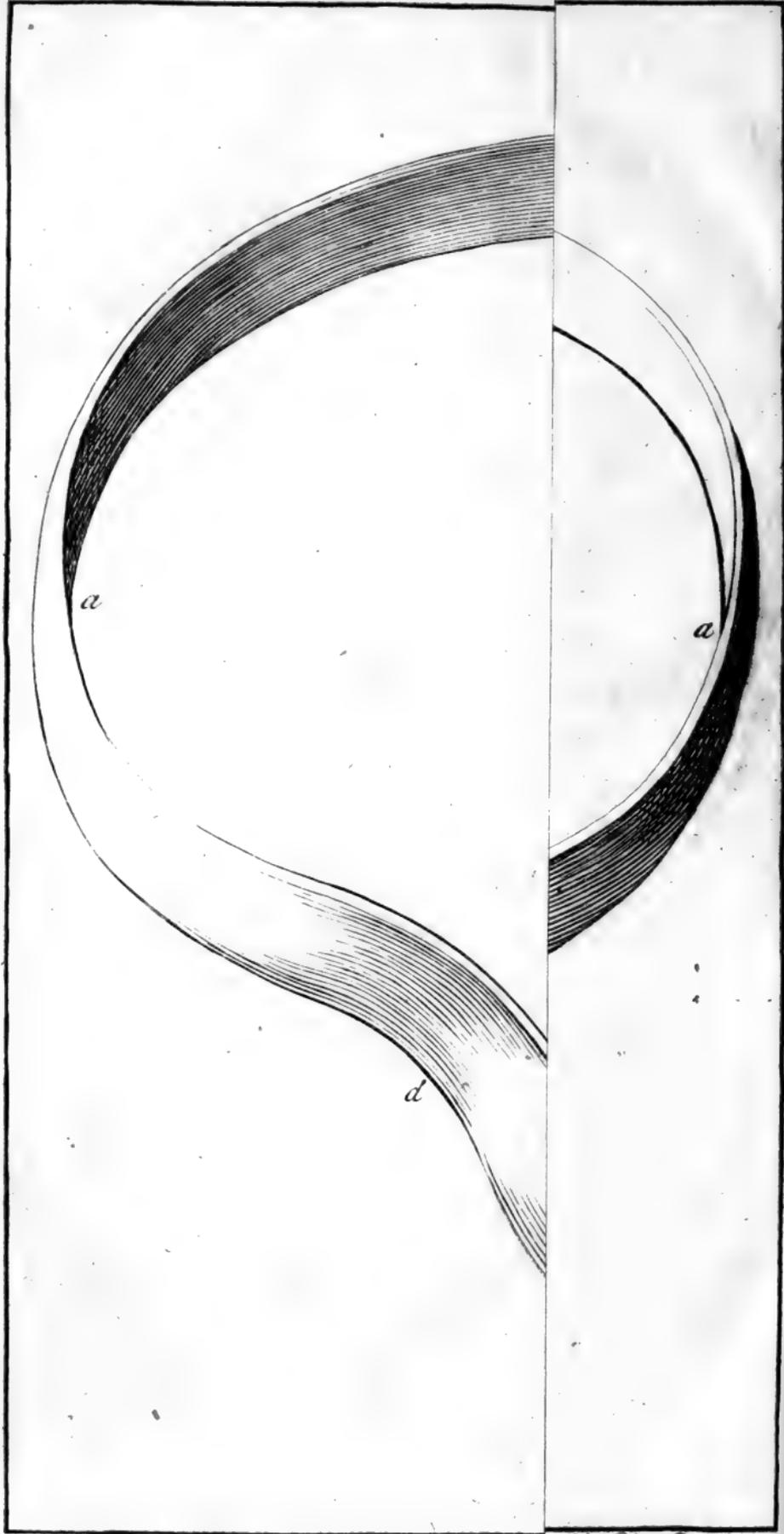
ADRIANUS DE BOSSON,

Heel- en Vroedmeester te Amsterdam.

Onder de menigvuldige gebreken van het menschlyk lichaam zyn , buiten tegenpraak , de Breuken geene van de minst voorkomende.

Het Land , waar in wy wonen , schynt hier toe meer dan andere Landen gelegenheid te geeven ; en dit gebrek is zoo algemeen , dat het , gelyk de ondervinding leert , geen leeftyd of Sexe ontziet. Ondertusfchen is deeze meer aan het eene , geene meer aan een ander foort van Breuken onderhevig : de Mans , by voorbeeld , krygen meerder Liefch-breuken , dan de Vrouwen ; deeze daarentegen zyn zeer onderhevig aan Dye- en Navel-breuken. Gelukkig ,

glukkig , dat de Werktuigkunst de ongelegenheid , waar in de Heelkunst door dit foort van gebreken zich bevond , te hulp kwam.

De eene Kunstenaar evenwel slaagde hier in beter dan de andere , en dit zag men inzonderheid bewaarheid in de Werktuigen tot de Navelbreuken. In allen was wel dezelfde bedoeling : maar het gevolg was altoos niet even gunstig. Om evenwel dit te bereiken , beproefde ik , gelyk anderen , of ik ook gelukkiger mogt slaagen ; en biede hier nevens de beschryving aan van dat Middel , 't welk ik van myne vinding rekene.

Dit Werktuig bestaat uit twee stukken , die tot één vereenigd zynde , met zoo veel gemak als zekerheid de Breuk inhouden. Ik zal ieder dezer afzonderlyk beschryven , en , na derzelver aanlegging te hebben aangewezen , zal ik eindigen met twee onderscheidene Proeven , welke ik met het zelve genomen heb.

Het eerste dezer stukken is een veerkrachtige beugel (zie de *Plaat*) , die naar den verschillenden omtrek van 't lichaam bepaald word , en , op twee en een half duim na , den gantschen omtrek des bekkens omvat , terwyl deszelfs einden (*b. b.*) vereenigd worden door een riem (*c.*) , met een rye gaatjes voorzien , om van 't eene einde der beugel naar 't andere

over-

overgaande , aan het knopswyze styltje der tegenovergestelde zyde der beugel vastgemaakt , het werktuig (by *a. a.*) naauwkeurig om de darmbeenderen doet aansluiten. Aan den voorkant is deeze beugel zydelings schuins afhellende (*d d.*) en maakt een halfronde boog (*e.*), die bepaald geplaatst wordt even boven het Schaambeentje. Aan het midden gedeelte van deezen boog is vastgeklonken een opgaande , eenigzins naar den buik hol staande staale Veer (*f.*), wier veerkracht beantwoord aan de beurtelingsche beweging van den Onderbuik , met betrekking tot de ademhaling. Aan deeze Veer is vastgeklonken een dunne eyronde holle koperen Plaat (*g.*), die in grootte meerder dan de omtrek der Breuk zyn moet , op de bolle zyde voorzien met vier plat-ronde knopswyze styltjes. Langs den rand van deeze plaat word eene rye gaatjes geslaagen , om naald en draad door te laten , ter vasthegting van een flauw holstaande pop van kurk , die geëvenredigd is aan de grootte der plaat.

Het tweede gedeelte , 't welk ik niet nodig agtte te doen afbeelden , is een Riem , van goed jugtleider gemaakt. De lengte van deeze riem word genomen naar den gemeeten omtrek des lichaams , over den Navel : de breedte is die van vier duimen. De uiteinden worden met gaatjes doorflagen. Deeze gantsche toestel

stel word bekleed met baay en zagt zeemleder. By het aanleggen van dit Werktuig, na alvorens de Breuk is ingebracht, plaatst men eerst de pop (*g*) op den Navel, en het gedeelte (*e*) tegen den Onderbuik aan, wanneer men de zydelyke deelen van den beugel (*d. d. a. a.*) over de Heup-beenderen laat brengen, en (*d. d. c.*) op het onderste der Lendenen bevestigen. In deeze stand heeft de Veer (*f*) vermogen genoeg om de Breuk in te houden; terwyl men den voorgeselden riem van de lendenen naar voren brengt, en door middel van de gaatjes op de plaat (*g*) vastmaakt. Door deeze Band wordt de veerkracht in sterke lichaams-bewegingen merkelyk ondersteund.

EERSTE WAARNEMING.

Den 27. Augustus 1782. wierd ik geroepen by de Huisvrouw van *B. W.*, oud 36 jaaren, die, staande haare zwangerheid van haar derde Kind, een aanmerkelyke Buik-breuk gekregen had, welke door verscheiden Heelkundigen met geene bekende Werktuigen konde bepaald worden; en zy nu reeds een half jaar buiten staat was geweest, door de dagelyksche toeneemende grootte, eenige huishoudelyke zaaken te verrigten. Ik vond de middellyn der Breuk $6\frac{1}{2}$ duim, terwyl die zeer veel tegenstand bood by de

de inbrenging. Ik konde my niet voorstellen, met de gebruikte Werktuigen iets meerder te zullen uitrigten, dan anderen, die haar alvorens behandeld hadden. Dit bepaalde my om uit te zien naar een Werktuig, welks uitslag volkomen aan myne verwagting beantwoordde, daar ik het genoeg heb te kunnen melden, dat de Lyderes, sedert dien tyd, onder den zwaarsten arbeid, geene de minste verplaatfing, of eenig ander ongemak heeft ondervonden.

TWEEDE WAARNEMING.

De Huisvrouw van *N. K.*, die sedert zes jaaren, na een moeilijke verlosfing, een vry aanmerkelyke Navel-breuk had behouden, terwyl eene vruchteloze behandeling tot binnenhouding van het uitpersfend ingewand was aangewend. Ik zag haar den 4. January van het Jaar 1783. en vond dus eene gelegenheid, om te beproeven, of het zelfde Werktuig in de Navel-breuk met het zelfde goed gevolg konde gebezigd worden, doordien ik my niet verzekert hield, of de opgaande Veer, die in de Navel-breuken twee duimen langer zyn moest, van een genoegzaame veerkracht konde zyn, ter binnenhouding der Breuk. Ik kan echter met zekerheid melden, dat, sedert ik de Lyderes een dergelyken Band heb vervaardigd en doen

doen draagen , men tot heden toe , geene de minste verplaatsing der Ingewanden ontdekt heeft , niettegenstaande alle mogelyke huisfelyke bewegingen.

Ik twyffel geenzins , of deeze twee Waarnemingen zullen genoeg zyn ter aanpryzing van dit eenvoudig Werktuig , 't welk ik , om ook aan anderen nuttig te zyn , mededeele.

de... in...
...
...

...
...
...

OP ZWANENBURG.

9 ANUARY, 1782.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en Sr. der Wind.	Lugsge- feldheit.	Regen in Lyuen.
	30. $\frac{1}{2}$	21	O 8	Omr. helder	
1	29. $\frac{10}{2}$	24	OZO 4	—————	
	- 11 $\frac{1}{2}$	2	ZO 4	Betrokken	
	- 9 $\frac{1}{2}$	36	ZZW 4	Betr. mist	
2	- 8 $\frac{1}{2}$	44	————— 6	Betrokken	
	- 7 $\frac{1}{2}$	43	————— 6	—————	
	- 7 $\frac{1}{2}$	42 $\frac{1}{2}$	ZW 4	—————	
3	- 8	44 $\frac{1}{2}$	WZW 6	—————	
	- 10 $\frac{1}{2}$	45 $\frac{1}{2}$	————— 4	Zeer betr.	
	- 10 $\frac{1}{2}$	46	————— 4	Betrokken	3
4	- 9 $\frac{1}{2}$	47	WtZ 8	—————	
	- 8 $\frac{3}{4}$	48	ZW 8	—————	
	- 7 $\frac{1}{2}$	45 $\frac{1}{2}$	W 2	Betr. regen	5
5	- 7 $\frac{1}{2}$	46	————— 4	Zeer betr.	1
	- 7 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$	————— 4	Omr. helder	
	- 9	45	NW 4	Betrokken	
6	30. $\frac{1}{2}$	41	NNO 4	Omr. helder	L ☐ C
	- 1 $\frac{1}{2}$	33	ZO 2	—————	
	29. 9 $\frac{1}{2}$	41	WZW 4	Betrokken	
7	- 5 $\frac{3}{4}$	41	————— 6	Betr. regen.	1
	- 5 $\frac{1}{4}$	41	WNW 4	Zeer betr.	2
	- 6 $\frac{3}{4}$	43	————— 4	Betrokken	
8	- 8 $\frac{1}{4}$	45 $\frac{1}{2}$	————— 4	Zeer betr.	
	- 9	43	ZW 4	Omr. helder	
	- 7 $\frac{1}{4}$	43	ZZW 8	Betrokken	
9	- 1 $\frac{3}{4}$	45	————— 10	—————	
	28. 11 $\frac{3}{4}$	41 $\frac{1}{2}$	W 2	Zeer betr.	
	29. 4 $\frac{3}{4}$	40	————— 4	Betrokken	3
10	- 7 $\frac{1}{2}$	42 $\frac{1}{2}$	NW 4	Zeer betr.	
	30. $\frac{1}{2}$	37	N 4	Omr. helder	
	- 4 $\frac{1}{2}$	24	————— 2	—————	
11	- 5	36 $\frac{1}{2}$	 0	—————	
	- 5	33	ZW 2	—————	
	- 4 $\frac{3}{4}$	33	————— 4	Betrokken	
12	- 4 $\frac{3}{4}$	38	————— 4	—————	
	- 5 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{3}{4}$	————— 2	Betr. mist	
	- 5 $\frac{3}{4}$	35	————— 2	Zeer betr.	
13	- 5 $\frac{1}{2}$	39	————— 2	—————	N C
	- 5 $\frac{1}{2}$	35	 0	Betrokken	
	- 5 $\frac{1}{2}$	35	ZO 2	—————	
14	- 5 $\frac{1}{4}$	37	ZZO 2	—————	
	- 4	32	————— 2	—————	
	- 2 $\frac{3}{4}$	31	ZZW 4	—————	
15	- 14 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{1}{2}$	ZW 4	—————	
	- 14 $\frac{3}{4}$	38	NW 2	Omr. helder	
	29. 9 $\frac{1}{2}$	36	ZW 4	Betrokken	
16	- 5 $\frac{1}{2}$	39	————— 6	Betr. regen.	$\frac{1}{2}$
	- 2 $\frac{3}{4}$	40	NW 6	Zeer betr.	2

WAARNEMINGEN

JANUARY, 1782.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St- der Wind.	Lugtsge- heldheit.	Regen in Lynen.
	29 2 $\frac{1}{2}$	37	NW 4	Zeer betr.	I
17	- 2 $\frac{3}{4}$	40 $\frac{1}{2}$	— 4	—	—
	- 2 $\frac{3}{4}$	36	NNW 6	—	—
	- 6	32	— 4	—	—
18	- 7 $\frac{1}{4}$	37 $\frac{1}{2}$	— 4	Omt. helder	—
	- 9	37 $\frac{1}{2}$	NW 2	—	—
	- 9 $\frac{1}{4}$	34 $\frac{1}{2}$	ZW 4	Betrokken	—
19	- 9 $\frac{1}{4}$	38	— 4	—	—
	- 9 $\frac{1}{4}$	37 $\frac{1}{2}$	— 2	Omt. helder	—
	- 9 $\frac{1}{2}$	40	— 4	Betr. regen	$\frac{1}{2}$
20	- 8	42	— 8	Zeer betr.	$\frac{1}{2}$
	- 5 $\frac{1}{4}$	4	— 8	Betrokken	—
	- 8 $\frac{1}{4}$	40	W 2	Omt. held.	—
21	- 10	42	— 2	Zeer betr.	E □ C
	- 11 $\frac{3}{4}$	37 $\frac{1}{2}$	— 2	Helder	—
	30. 0	37	ZW 6	Betrokken	—
22	29. 11	42 $\frac{1}{2}$	— 6	— regen	—
	- 10 $\frac{1}{2}$	45 $\frac{1}{2}$	— 6	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 11 $\frac{1}{2}$	45	W 4	— regen	$\frac{1}{2}$
23	- 11 $\frac{3}{4}$	47	— 4	Zeer betrokk.	$\frac{1}{2}$
	- 11 $\frac{1}{2}$	47 $\frac{1}{2}$	ZW 6	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 11	47 $\frac{1}{2}$	WZW 8	—	—
24	- 10	47 $\frac{1}{2}$	— 10	—	—
	- 8	45	— 6	—	—
	- 7	43 $\frac{1}{2}$	ZW 4	—	2
25	- 6 $\frac{1}{2}$	49 $\frac{1}{2}$	WNW 6	—	—
	- 7 $\frac{3}{4}$	41	W 6	—	—
	- 5 $\frac{1}{4}$	40	ZZW 2	— regen	3
26	- 5 $\frac{1}{2}$	49	NNW 4	Zeer betr.	4
	- 8	39 $\frac{1}{2}$	— 2	—	—
	- 3 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{2}$	Z 4	Betr. regen	1
27	- 1 $\frac{3}{4}$	43	WtN 2	Zeer betr.	$\frac{1}{2}$
	- 1 $\frac{1}{4}$	42	— 2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	29. 0	40 $\frac{1}{2}$	W 4	—	2
28	28. 11	42	WNW 4	—	—
	29. 2 $\frac{1}{4}$	38 $\frac{1}{2}$	NNW 2	Helder	—
	- 0	33	Z 4	Betr sneeuw.	—
29	- 1 $\frac{1}{2}$	39	WZW 4	Zeer betr.	2 V C
	- 1 $\frac{3}{4}$	35 $\frac{1}{2}$	— 2	—	—
	- 3 $\frac{3}{4}$	35	NO 2	—	—
30	- 5 $\frac{1}{2}$	38	— 2	Omt. held.	I
	- 7 $\frac{3}{4}$	35	— 2	—	—
	- 10	35	NNW 2	—	—
31	- 11	37 $\frac{1}{2}$	— 2	—	—
	30. 0	32	NW 2	—	—

Hoogste Barom.	30 D	5 $\frac{1}{4}$ L.	Gemidd. Barom	29 D.	8 $\frac{8}{10}$ L.
Laagste dito	28	11 $\frac{1}{2}$	Therm.	39	1 $\frac{1}{2}$ Gr.
Middelb. dito	29	8 $\frac{5}{8}$	† Gevallen Water	37	L.
Hoogste Therm.	49 $\frac{1}{2}$		Uitwafening	14	
Laagste dito	21	Gr.	Dagelykſche kragt		
Middelb. dito	35 $\frac{1}{4}$		der Winden	31 $\frac{3}{4}$	

OP ZWANENBURG.

FEBRUARY, 1782.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- feldheit.	Regen in Lyoen.
	30.	33	Nc W	2	Omr. helder
1	- 1	37	—	2	—
	- 1	33	—	0	—
	- 10 ^{1/2}	34	ZZW	6	Betrokken
2	29. 11 ^{1/2}	35 ^{1/2}	—	6	—
	- 10	34	—	6	—
	- 8 ^{1/2}	37	Z	4	—
3	- 8 ^{1/4}	37	—	2	—
	- 8	34	—	2	—
	- 7	30	ZO	2	—
4	- 7	32	—	2	Zeer betr.
	- 6 ^{3/4}	29	—	2	—
	- 5 ^{1/2}	30	OZO	2	Betrokken
5	- 5	33	O	2	—
	- 5 ^{1/2}	32	ONO	4	—
	- 7 ^{1/2}	29	O	2	Omr. held.
6	- 8	32	NNO	2	—
	- 9 ^{1/4}	29	NW	2	—
	- 10 ^{1/2}	28	ZW	1	—
7	- 10 ^{3/4}	32	NW	2	—
	- 11	30	. . . .	0	Betrokken
	- 11 ^{1/4}	28	. . . .	0	— sneeuw
8	- 11 ^{1/2}	32	N	2	Zeer betrokkn.
	- 10 ^{3/4}	30	—	2	Betrokken
	- 10	30 ^{1/2}	NO	2	— sneeuw
9	- 10	30	—	2	Betrokken
	- 10 ^{3/4}	28	—	2	—
	- 11 ^{1/2}	24 ^{1/2}	O	2	Zeer betr.
10	30. 0	28	OtN	2	—
	- 1 ^{1/2}	2	NNO	2	Omr. helder
	29. 11 ^{1/2}	28 ^{1/4}	W	2	Zeer betr.
11	- 10 ^{3/4}	35	O	2	—
	- 11	26	OtN	4	Omr. helder
	30.	23	—	4	Zeer betr.
12	- 12 ^{1/2}	24	—	4	Omr. helder
	- 13 ^{1/2}	21	ZO	2	—
	- 14 ^{1/2}	23	ZW	2	—
13	29. 11 ^{1/4}	23	WZW	4	Betr. sneeuw
	- 10 ^{1/2}	33	NW	2	Omr. helder
	- 10	32	—	2	Betrokken
	- 11 ^{1/2}	28	O	2	—
14	30.	30	ZO	2	—
	- 1 ^{1/2}	24 ^{1/2}	Z	2	—
	- 2 ^{1/2}	20	ONO	8	Zeer betr.
15	- 2 ^{1/2}	19 ^{1/2}	—	8	Helder
	- 4	18	—	6	—
	- 4 ^{1/2}	15	O	2	Omr. helder
	- 4	21	Z	2	Zeer betr.
16	- 4	21	—	2	Betrokken
	- 3 ^{1/2}	18	—	2	—

UCC

NC

1/2

W A A R N E M I N G E N

F E B R U A R Y, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- steltheid.	Regen in Lynen.
17	30. 4	14 ^{1/2}	Z	2	Omr. helder
	- 4 ^{3/4}	21 ^{1/2}	—	2	Betrokken
	- 4 ^{3/4}	20	—	2	Zeer betr.
18	- 4	32	ZW	2	—
	- 3 ^{1/2}	37	NW	2	—
	- 5	33	—	2	—
19	- 3	32	—	2	—
	- 3 ^{1/2}	34 ^{1/2}	ZW	2	Betrokken
	- 3 ^{1/2}	32 ^{1/2}	ZZW	2	Zeer betr.
20	- 4	32	ZtW	2	Betrokken
	- 4 ^{1/2}	3 ^{1/2}	ZZW	2	Omr. held.
	- 3 ^{1/2}	32	—	2	—
21	- 2	37	Z	2	—
	- 1 ^{1/2}	34	—	2	—
	29. 11	29	—	2	—
22	- 7 ^{1/2}	35	ZtO	4	Betrokken
	- 6 ^{1/2}	37	—	4	Zeer betr.
	- 7 ^{3/4}	34	ZZO	2	Omr. helder
23	- 7 ^{1/2}	35	—	2	Betrokken
	- 5 ^{3/4}	43	—	2	Zeer betr.
	- 5	41	—	4	—
24	- 7 ^{3/4}	37 ^{1/2}	ZZW	4	—
	- 9 ^{1/2}	44	ZW	6	Omr. helder
	- 11 ^{1/2}	37	—	2	Betrokken
25	- 11	30	—	4	Omr. helder
	30. 0	42 ^{1/2}	—	4	—
	- 2 ^{1/2}	47	—	2	Betrokken
26	- 2 ^{3/4}	39	—	6	— regen
	- 1	43	—	8	Betrokken
	- 1 ^{1/2}	42	—	4	Betr. mist
27	- 1 ^{1/2}	42	—	6	Omr. helder
	- 3 ^{1/2}	43	—	4	Helder
	29. 11 ^{1/2}	39	—	2	Betrokken
28	30. 1	41	W	2	Omr. helder
	- 2 ^{3/4}	43	—	2	Helder
	- 3 ^{1/2}	35 ^{1/2}	—	2	—

E □ ◁

I

1/2

3

1

V ◁

Hoogste Barom. 30 D. 4^{3/4} L.
 Laagste dito 29 - 5
 Middelb. dito 29 - 10^{7/8}
 Hoogste Therm. 43
 Laagste dito 14^{1/2} } Gr.
 Middelb. dito 28^{1/4} }

Gemidd. Barom. 29 D. 11^{1/10} L.
 - - - Therm. 31^{7/8} Gr.
 't Gevallen Water 7 L.
 't Uigewaasemde 10
 Dagelyksche kragt
 der Winden 219⁸.

OP ZWANENBURG.

M A A R T, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30. 2 ⁴ / ₃	34	Z 2	Helder	
1	- 3 ² / ₄	38 ¹ / ₂	— 2	—	
	29. 1 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	— 2	—	
2	- 9 ³ / ₄	34	ZW 2	Zeer betr.	
	- 9 ³ / ₄	40	— 2	Omtr. helder	
	- 10	37	ZZO 2	—	
	- 10	35	Z 2	Zeer betr.	
3	- 10 ¹ / ₂	40	NW 2	Omtr helder	
	- 11 ³ / ₄	36	NNW 2	—	
	30. 1 ¹ / ₄	34	W 2	Zeer betr.	
4	- 1	41	— 2	—	
	29. 11 ³ / ₄	38 ¹ / ₂	ZW 6	—	
	- 8 ³ / ₄	41	— 8	Betrokken	
5	- 7 ³ / ₄	4	— 8	—	
	- 9	42	— 2	Omtr. helder	I N licht
	- 9	39	— 2	Betrokken	
6	- 10 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	— 2	—	L ☐ ☾ N. licht
	- 7 ¹ / ₄	39 ¹ / ₂	— 4	Zeer betr.	
	- 7 ¹ / ₂	39	WNW 2	—	
7	- 7 ³ / ₄	41	WZW 2	—	
	- 6	37 ¹ / ₂	— 2	Betrokken	
	- 4	37	W 4	Zeer betr.	
8	- 4	41	— 6	—	
	- 1	36	ZtW 4	Betr. regen	I
	28. 9 ¹ / ₂	38	NW 10	Betrokken	7
9	29. 3 ¹ / ₂	41	WNW 8	—	
	- 5	40	NW 4	—	
	- 8	41	— 4	Zeer betr.	
10	- 10	43	— 4	—	
	- 10	40 ¹ / ₂	ZW 2	Betr. regen	2
	- 8 ¹ / ₄	43 ¹ / ₂	— 4	Zeer betr.	
11	- 7 ³ / ₄	48	— 6	—	
	- 6	46	— 6	Betrokken	
	- 8 ¹ / ₂	47	— 12	Zeer betr.	
12	- 2 ¹ / ₄	47 ¹ / ₂	W 8	—	
	- 4 ¹ / ₂	37 ¹ / ₂	NW 10	—	
	- 10	36 ¹ / ₂	— 6	—	
13	- 11 ³ / ₄	35	— 6	—	
	- 11 ¹ / ₄	37 ¹ / ₂	WtZ 4	—	
	- 10 ¹ / ₄	35	NW 4	—	1/2 N ☾
14	- 10	34	— 4	—	1/2
	- 10 ¹ / ₂	32	NNO 4	—	
	30. 1	30	N 2	—	
15	- 1	35	— 2	Omtr. helder	
	- 1	35	NW 2	Zeer betr.	
	29. 11 ³ / ₄	31	N 2	—	
16	- 11 ¹ / ₂	37	NNW 2	Omtr. helder	
	- 11 ¹ / ₂	33	— 2	—	

W A A R N E M I N G E N

M A A R T, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- heldheit	Regen in Lijnen
	29 11 $\frac{1}{4}$	31	NW 2	Omt. helder	
17	- 11 $\frac{1}{4}$	35 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 11 $\frac{1}{2}$	33 $\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	N. licht
	- 11 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
18	30. 11 $\frac{1}{2}$	33 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
	27. 11 $\frac{1}{4}$	33 $\frac{1}{2}$	— 4	Betrokken	
	- 8 $\frac{1}{2}$	40 $\frac{1}{2}$	WZ 6	— regen	I
19	- 7 $\frac{1}{2}$	41	WZ 6	—	2
	- 6 $\frac{3}{4}$	35	N 2	Betrokken	2 N. l.
	- 7	36 $\frac{1}{2}$	NW 4	Zeer betr.	
20	- 8 $\frac{1}{2}$	38	— 4	—	
	- 8	37	— 4	Betrokken	
	- 8 $\frac{1}{2}$	36	— 4	Zeer betr.	$\frac{1}{2}$
21	- 8	39	WZ 2	—	
	- 6 $\frac{1}{2}$	35	O 2	—	
	- 7	34	OZO 4	Betr. sneeuw	I
22	- 1	36	O 6	—	$\frac{1}{2}$ ☐ ☐ ☐
	28. 11 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	NO of O 8	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	29. 0	31 $\frac{1}{2}$	NO 8	—	$\frac{1}{2}$
23	- 3 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{2}$	— 8	—	
	- 5 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	NNO 6	Omt. helder	N. licht
	- 5 $\frac{3}{4}$	26	WZ 2	Zeer betr.	
24	- 5 $\frac{3}{4}$	6	W 4	—	
	- 7 $\frac{1}{2}$	35	NW 2	—	
	- 8 $\frac{1}{2}$	30	NO 2	Omt. helder	
25	- 8 $\frac{1}{2}$	33	— 2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 11 $\frac{3}{4}$	27 $\frac{1}{2}$	ZO 2	Omt. helder	
26	30. 0	40	Z 2	—	
	- 1 $\frac{1}{2}$	33	— 2	Zeer betr.	
	- 1	34	ZZO 4	Betrokken	
27	- 1 $\frac{1}{2}$	46	— 4	Zeer betr.	
	29. 11 $\frac{1}{4}$	41	Z 4	—	
	- 9	42	Z of W 10	Betr. regen	$\frac{1}{2}$
28	- 7 $\frac{1}{4}$	47	— 10	—	$\frac{1}{2}$
	- 7 $\frac{1}{4}$	45	ZW 6	Zeer betr.	
	- 5	48	— 8	—	
29	- 5 $\frac{1}{4}$	51 $\frac{1}{2}$	— 8	—	V ☐
	- 6	45	— 4	Omt. held.	
	- 6 $\frac{3}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	ZZW 4	—	
30	- 7 $\frac{1}{4}$	50	ZW 4	—	
	- 6	45	ZZW 2	—	
	- 4	45	ZZO 4	Betr. regen	2
31	- 3 $\frac{3}{4}$	49	ZZW 4	Betrokken	2
	- 3	45	— 2	Omt. helder	

Hoogste Barom. 30 D. $2\frac{1}{4}$ L.
 Laagste dito 28 - $9\frac{1}{2}$ L.
 Middelb. dito 29 - $5\frac{3}{8}$ L.
 Hoogste Therm. 50 } Gr.
 Laagste dito 27 $\frac{1}{2}$ }
 Middelb. dito 38 $\frac{3}{4}$ }

Gemidd. Barom. 29 D. $8\frac{1}{8}$ L.
 - - - Therm. 38, $\frac{2}{8}$ Gr.
 t Gevallen Water 9 Lijn.
 Uitwaasfening 40
 Dagelykſche kragt
 der Winden 4 ruim.

O P Z W A N E N B U R G.

A P R I L, 1752.

Da- ge	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- heldheit.	Regen in Lynen.
1	3 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	Z Z W 2	Betrokken	
	4 ¹ / ₂	46	Z 4	Zeer betr.	
2	28. 7 ¹ / ₂	44	Z O 8	—	$\frac{1}{2}$ N.l.
	8 ³ / ₄	44	Z 6	Betrokken	
3	29. 1 ¹ / ₂	43	Z W 8	—	$\frac{1}{2}$
	3 ¹ / ₄	37 ¹ / ₂	Z W 4	Omr. helder	
4	4 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂	— 2	—	I
	4 ³ / ₄	40	— 2	Zeer betrokk.	
5	5 ¹ / ₂	39	W 2	Betrokken	L ☐ ☉
	6	43 ¹ / ₂	— 2	Zeer betrokk.	
6	6 ¹ / ₂	41	Z W 2	Omr. helder	$\frac{1}{2}$ N.l.
	6 ³ / ₄	38	Z O 4	Zeer bet.	
7	7 ¹ / ₂	50 ¹ / ₂	Z W 4	—	I
	8	44 ¹ / ₂	Z Z O 2	Omr. helder	
8	9	41 ¹ / ₂	Z 2	—	I
	9 ³ / ₄	50	— 2	Zeer betr.	
9	10 ³ / ₄	47	N N O 2	Omr. helder	I
	10 ¹ / ₂	46	O N O 2	Zeer betr.	
10	11 ¹ / ₄	52	N O 2	—	I
	11 ³ / ₄	47	— 6	Betr. regen	
11	11 ¹ / ₂	43	— 4	Betrokken	I
	11 ³ / ₄	49	O N O 4	Zeer betrokk.	
12	30. 0	42	N O 4	Omr. helder	N ☉
	29. 11	42 ¹ / ₂	O N O 4	Betrokken	
13	10	43 ¹ / ₂	O N 2	Zeer betr.	I N.l.
	8	48	N O 2	Betrokken	
14	8	45 ¹ / ₂	O 2	Omr. held.	2
	6 ¹ / ₂	49	— 2	—	
15	5 ¹ / ₄	45	N 4	—	5
	4 ³ / ₄	43 ¹ / ₂	N N O 2	Betrokken	
16	5	45	— 2	—	I N.l.
	5 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	N W 2	Omr. helder	
17	5 ³ / ₄	40 ¹ / ₂	Z W 4	Betrokken	2
	7 ³ / ₄	48 ¹ / ₂	W Z W 2	Omr. helder	
18	5 ¹ / ₂	43	— 2	—	I N.l.
	4	41	Z 2	Betrokken	
19	4	45 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	2
	4	40	Z W 2	—	
20	5	42	Z 2	—	5
	4 ³ / ₄	46	Z W 2	—	
21	4 ¹ / ₄	39 ¹ / ₂	N N W 2	Betrokken	I
	5 ¹ / ₂	40	N 2	Zeer betr.	
22	5 ¹ / ₄	45	— 2	—	2
	6 ¹ / ₄	42	— 2	Omr. helder	
23	5 ³ / ₄	43	— 4	Betrokken	3
	5 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	N O 4	— regen	
24	5 ¹ / ₂	42	O N O 4	—	

WAARNEMINGEN

A P R I L, 1752.

Dagen	Baro- meter	Ther- mom.	Kragten St. der Wind	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 6	42	NO 4	Betrokken	2
17	- 7	41 ^{1/2}	O 4	—	
	- 8	41	— 2	—	
	- 9 ^{1/2}	39	— 4	—	1 ^{1/2}
18	- 8 ^{3/4}	38	ONO 4	Betr. sneeuw	2
	- 9 ^{1/2}	39	O 4	Betrokken	1 ^{1/2}
	- 9 ^{1/2}	39 ^{1/2}	— 4	—	
19	- 9	48	— 4	Zeer betr.	
	- 9	45 ^{1/2}	— 4	Betrokken	
	- 9 ^{1/4}	43 ^{1/2}	— 2	Omtr. helder	
20	- 9 ^{1/4}	52	— 2	Helder	EQC
	- 9 ^{1/4}	48 ^{1/2}	— 2	—	
	- 9	44 ^{1/2}	ZO 2	—	
21	- 8 ^{3/4}	56	— 2	—	
	- 8 ^{3/4}	42	WZW 2	Zeer betr.	
	- 9 ^{1/2}	46 ^{1/2}	W 2	—	
22	- 9 ^{3/4}	51 ^{1/2}	— 2	Omtr. helder	
	- 9 ^{3/4}	45 ^{1/2}	... 0	Helder	N. licht
	- 9 ^{1/2}	46	Z 2	Zeer betr.	
23	- 9 ^{1/4}	50 ^{1/2}	ZO 2	Betr. regen	1 ^{1/2}
	- 9 ^{1/4}	46	NW 2	Omtr. helder	
	- 9 ^{1/2}	47	O 4	Betrokken	
24	- 8	54	— 4	Zeer betr.	
	- 6 ^{3/4}	52	— 4	Betr. regen	
	- 6	44 ^{1/2}	OtN 8	Betrokken	1 ^{1/2}
25	- 5 ^{3/4}	44 ^{1/2}	— 8	—	
	- 5 ^{3/4}	42	— 6	—	
	- 6 ^{3/4}	39 ^{1/2}	— 4	—	
26	- 8	41 ^{1/2}	O 4	—	
	- 9	41 ^{1/2}	ONO 6	—	
	- 10 ^{1/4}	37 ^{1/2}	O 6	—	
27	- 10 ^{1/2}	44	— 6	—	
	- 11 ^{1/4}	40	— 6	—	
	- 11 ^{3/4}	36 ^{1/2}	OtN 6	—	
28	30. 0	43	— 6	Zeer betr.	
	- 1 ^{1/4}	40	— 6	—	
	- 1 ^{1/2}	37	— 6	—	
29	- 1 ^{1/2}	42	— 6	—	
	- 1 ^{1/2}	38	— 6	Helder	
	- 1 ^{1/4}	34 ^{1/2}	— 4	Omtr. helder	
30	- 1 ^{1/2}	42	— 4	—	
	- 1 ^{1/2}	38	— 4	Helder	

Hoogste Barom. 30 D. 1^{1/2} L.
 Laagste dito 28 - 7^{1/2} L.
 Middelh. dito 29 - 4^{1/2} L.
 Hoogste Therm. 56 }
 Laagste dito 34^{1/2} } Gr.
 Middelh. dito 45^{1/4} }

Gemidd. Barom. 29 D. 7^{1/8} L.
 - - - Therm. 43^{1/8} Gr.
 't Gevallen Water 30 L.
 't Uitgewaasemde 25
 Dagelykſche kragt
 der Winden 3^{1/2}.

OP ZWANENBURG.

M E Y, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- feldheit.	Regen in Lijnen.
	30. 0	40	NO 2	Zeer betr.	
1	29. 11 ¹ / ₂	43	N -	Helder	
	11	38 ¹ / ₂	— -	Zeer betr.	
	11	39	NO -	—	
2	11	43	— -	Omtr. helder	
	11 ¹ / ₄	40	— -	—	
	11	39 ¹ / ₂	ONO -	—	
3	10 ¹ / ₄	45	— -	—	
	9 ¹ / ₂	44	— 4	Zeer betr	
	8 ¹ / ₄	43	— 2	Omtr. helder	
4	8	51	— 2	—	L ☐ ☾
	7 ¹ / ₂	44	NNO -	—	N. licht
	6 ¹ / ₂	45 ¹ / ₂	NO 4	Zeer betr.	
5	5	52	— -	Betrokken	
	5	49	— -	— regen	
	6 ¹ / ₄	44	ONO 6	—	4
6	6 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	— -	—	5
	6 ³ / ₄	40	NO 8	—	4
	7	37	— 6	—	6
7	8	41	— -	Betrokken	1/2
	10	40 ¹ / ₂	NtW 2	—	
	10 ³ / ₄	42	W -	Zeer betr.	
8	11 ¹ / ₄	49	Z -	—	
	10 ³ / ₄	44	... 0	Betrokken	
	9 ¹ / ₄	44	OZO -	Omtr. helder	
9	8 ¹ / ₄	54	— -	Zeer betr.	
	7 ¹ / ₂	41 ¹ / ₂	O -	Omtr. helder	
	7 ¹ / ₄	50	— -	—	
10	7 ¹ / ₂	55	— -	—	
	8 ¹ / ₂	52 ¹ / ₂	... 0	Helder	
	9	50	WZ W 2	Zeer betr.	
11	8 ³ / ₄	58	ZW -	—	
	6	55	ZZO 6	Betr. regen	
	7 ¹ / ₂	53	ZZW 4	Zeer betr.	1/2
12	7 ³ / ₄	58	ZW 6	—	N ☾
	8 ¹ / ₂	54	ZZW 4	—	N. licht
	8 ³ / ₄	51	ZW -	—	
13	9 ¹ / ₄	56 ¹ / ₂	ZZW -	Omtr. held.	
	9 ³ / ₄	52	— 2	—	
	9 ¹ / ₂	53 ¹ / ₂	ZZO -	Zeer betr.	
14	8	65 ¹ / ₂	— -	—	
	6 ¹ / ₂	59	ZZW -	Betrokken	
	7 ¹ / ₂	56	ZW 4	Zeer betr.	
15	7 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	— -	—	
	6 ¹ / ₂	59	Z 2	Betr. regen	
	6 ¹ / ₄	56	ZZW 4	Zeer betr.	2
16	6 ¹ / ₂	59	ZW -	—	2
	6 ¹ / ₂	53 ¹ / ₂	WZ W 8	—	1

WAARNEMINGEN

M E Y, 1782.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- heidheit.	Regen in Lynen.
	29. 6 $\frac{1}{2}$	54	Z Z W 6	Betrokken	
17	- 3 $\frac{3}{4}$	56	Z -	—	2
	- 2	54	Z Z W -	— regen	
	- 1 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$	Z W 8	Betrokken	2 $\frac{1}{2}$
18	- 3 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	— 9	Zeet betr.	
	- 4 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	W Z W 4	—	
	- 5 $\frac{1}{2}$	51	Z W 4	—	
19	- 6 $\frac{1}{2}$	48	N N W -	—	$\frac{1}{2}$
	- 8 $\frac{1}{4}$	48	N W -	Betrokken	
	- 9	5	— -	Zeet betr.	
20	- 11	48	W -	—	E □ ☾
	- 10 $\frac{1}{4}$	45	N N O 2	Helder	
	- 8 $\frac{1}{4}$	47	O 4	Zeet betr.	
21	- 8	53	— -	Betrokken	
	- 7 $\frac{1}{4}$	50 $\frac{1}{2}$	O N O -	Zeet betr.	
	- 7 $\frac{1}{2}$	50	W Z W 6	Betr. regen	
22	- 7 $\frac{1}{2}$	53	Z W 4	Omtr. helder	$\frac{1}{2}$
	- 7 $\frac{1}{4}$	50 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 7 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	Z Z W 4	Zeet betr.	$\frac{1}{2}$
23	- 7 $\frac{1}{2}$	52	— -	Betr. regen	$\frac{1}{2}$
	- 7 $\frac{1}{2}$	52	Z O 2	Zeet betr.	1 $\frac{1}{2}$
	- 7	52	Z W -	Betrokken	$\frac{1}{2}$
24	- 5 $\frac{1}{2}$	55	— 6	Zeet betr.	$\frac{1}{2}$
	- 8	50	W Z W 4	Betrokken	
	30. 0	48	W N W -	Omtr. helder	
25	- 3 $\frac{3}{4}$	51	W Z W -	—	
	- 0	51 $\frac{1}{2}$	— -	Zeet betrokk.	$\frac{1}{2}$
	29. 11 $\frac{1}{4}$	53	Z W 2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
26	- 11 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	W t N 6	Omtr. helder	$\frac{1}{2}$
	- 11	51	W Z W 4	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 11	53	Z W 2	—	
27	- 10 $\frac{3}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	Z -	—	V ☾
	- 10 $\frac{1}{2}$	55	Z W -	—	
	- 11	59	— -	—	
28	- 11	64	— -	Omtr. helder	
	- 10	60	O N O -	Zeet betr.	
	- 8 $\frac{3}{4}$	65	Z W 2	—	
29	- 8 $\frac{1}{4}$	70	Z Z W -	—	
	- 10	56	Z W 6	Helder	4
	- 10 $\frac{3}{4}$	56	— 4	Zeet betr.	
30	- 9 $\frac{3}{4}$	64	— 6	—	
	- 8	57 $\frac{1}{2}$	Z 4	—	
	- 8	54 $\frac{1}{2}$	W 2	—	
31	- 8 $\frac{1}{4}$	64	Z W -	—	
	- 8	56 $\frac{1}{2}$	— 2	—	5

Hoogste Barom.	30 D.	0 $\frac{3}{4}$ L.	Gemidd. Barom.	29 D.	8 $\frac{1}{8}$ L.
Laagste dito	29 -	1 $\frac{1}{4}$	Therm.	51 $\frac{1}{8}$ Gr.	
Middelb. dito	29 -	7	Gevallen Water	45 L.	
Hoogste Therm.	70		Uitwaseming	36	
Laagste dito	37	Gr.	Dagelyksche kragt		
Middelb. dito	53 $\frac{1}{2}$		der Winden	1 $\frac{1}{2}$	

OP ZWANENBURG.

3 U N Y, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 7 ³ / ₄	56	ZW 4	Zeer betr.	3
1	- 8 ¹ / ₄	55	NW 4	Betrokken	
	- 9	50	NrW 4	Zeer betr.	
	- 9 ³ / ₄	48	NW 4	_____	
2	- 10	49	_____ 4	_____	L ☐ ☾
	- 11 ¹ / ₄	44 ¹ / ₂	WNW 4	Betrokken	
	- 11 ³ / ₄	50	WtZ 4	Zeer betr.	
3	30. 0	51	W 4	_____	
	- 1	45	WNW 2	Omt. helder	
	- 1	49	W 4	Betr. regen	$\frac{1}{2}$
4	- 3 ⁴ / ₄	53	_____ 4	Zeer betrokk.	$\frac{1}{2}$
	- 3 ³ / ₄	48	WNW 2	Omt. helder	
	- 4 ¹ / ₂	51 ¹ / ₂	W 2	Zeer betr.	I
5	- 4 ² / ₂	54	_____ 2	_____	
	- 1	47	WNW 2	Omt. helder	
	- 1	52 ¹ / ₂	ZW 2	Zeer betr.	
6	- 1 ¹ / ₄	53 ³ / ₄	NW 2	Betrokken	
	- 1 ⁴ / ₄	45	NNW 2	Omt. helder	
	- 1 ³ / ₄	50	NW 2	_____	
7	- 1 ⁴ / ₄	5 ¹ / ₂	_____ 2	_____	
	- 1 ⁴ / ₄	51	NNW 2	Helder	
	- 1 ² / ₂	52	ZO 2	Omt. held.	
8	- 1 ¹ / ₂	59	NO 2	_____	
	- 1 ² / ₂	56	_____ 2	_____	
	29. 11 ¹ / ₄	56	_____ 2	Zeer betrokk.	
9	- 10 ¹ / ₄	69 ¹ / ₂	O 2	Betr. d. wl.	
	- 9 ² / ₂	61 ¹ / ₂	ZZO 2	Betrokken	
	- 8	64	Z 2	Zeer bet.	
10	- 7 ¹ / ₂	69	OtZ 2	_____	
	- 7 ³ / ₄	61	WZW 2	_____	4
	- 7 ³ / ₄	60	ZW 2	_____	
11	- 7 ¹ / ₂	62	_____ 6	_____	
	- 8	57 ¹ / ₂	WZW 8	_____	
	- 9 ¹ / ₂	57	_____ 8	_____	
12	- 10	64	_____ 4	Omt. helder	NC
	- 9	60	ZO 2	Zeer betr.	
	- 8 ¹ / ₂	58	WZW 8	_____	
13	- 10	60 ¹ / ₂	_____ 10	_____	
	- 11 ³ / ₄	59	_____ 8	_____	
	30. 3 ⁴ / ₄	60	ZW 6	_____	
14	- 1 ² / ₂	64 ¹ / ₂	_____ 6	Omt. held.	
	- 1 ¹ / ₂	61	_____ 2	_____	
	- 2	64	_____ 2	Helder	
15	- 2 ¹ / ₂	69 ¹ / ₂	_____ 2	_____	
	- 2 ¹ / ₂	65	... 0	_____	
	- 3	65	... 0	_____	
16	- 3 ³ / ₄	70	O 2	_____	
	- 3	69	NO 4	_____	

WAARNEMINGEN

J U N Y, 1782.

Da- gen.	Baro- meter	Ther- mom.	Kragt en St- der Wind	Lugtge- feldheit.	Regen in Lyneen.
	30. ² / ₄	64	ONO 4	Helder	
17	- ² / ₁ ⁺ / ₁	74	— 4	—	
	- ¹ / ₁	67	NO 4	—	
	- ¹ / ₂	66 ¹ / ₂	O 2	—	
18	- ¹ / ₁ ¹ / ₂	7 ¹ / ₂	ONO 2	—	EQC
	- ¹ / ₂ ¹ / ₂	70 ¹ / ₂	NO 2	—	
	- ¹ / ₂ ¹ / ₂	78	O 2	—	
19	- ¹ / ₂ ¹ / ₄	71	NW 2	Omt. helder	
	- 2	67	N 2	—	
	- ² / ₄	72	NtO 2	—	
20	- 3	64	— 2	Zeer betr.	
	- ³ / ₄	59 ¹ / ₂	— 4	Betrokken	
	- 3	66 ¹ / ₂	NO 2	Zeer betr.	
21	- 4	61	— 4	Omt. held.	
	- 4	60 ¹ / ₂	NNO 2	—	
	- ⁵ / ₁ ¹ / ₂	66	— 2	—	
22	- ⁵ / ₂	60	N 2	Helder	
	- ⁵ / ₄	60	— 2	—	
	- 5	65	— 2	Omt. helder	
23	- ¹ / ₂ ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	NO 2	Zeer betr.	
	- ⁴ / ₁ ¹ / ₂	64 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 4	68	— 2	—	
24	- ³ / ₂	65	— 2	Omt. held.	
	- ² / ₂ ¹ / ₂	64	O 2	Helder	
25	- ¹ / ₃ ¹ / ₄	72	— 2	—	VC
	- ¹ / ₂	71	— 2	—	
	- 0	69	... 0	—	
26	29.11	78	W 2	Omt. helder	
	- 10	69	— 2	Zeer betr.	
	- ¹⁰ / ₂ ¹ / ₂	60 ¹ / ₂	NW 4	Betrokken	
27	- ¹¹ / ₄	63	— 4	Zeer betrockk.	
	30. 0	57	— 2	Omt. held.	
	- ¹ / ₄ ¹ / ₂	57 ¹ / ₂	— 2	—	
28	- ¹ / ₄ ¹ / ₂	62	NWtW 2	—	
	- ¹ / ₂ ¹ / ₂	58	NW 2	—	
	- ¹ / ₂ ¹ / ₂	62	ZZW 4	Zeer betr.	
19	- ¹ / ₄ ¹ / ₂	67 ¹ / ₂	WZW 4	—	
	29.11 ¹ / ₂	63	— 4	—	
	- 11	61	— 4	—	
	- ¹¹ / ₂	66	ZWtW 4	—	
30	- 11	62	WZW 4	—	
	- 11	62	— 2	Betrokken	

Hoogste Barom. 30 D. 5¹/₂ L.
 Laagste dito 29 - 7¹/₂ L.
 Middelh. dito 30 - 0¹/₂ L.
 Hoogste Therm. 78 }
 Laagste dito 44¹/₂ } Gr.
 Middelh. dito 61¹/₄ }

Gemidd. Barom. 30 D. ¹/₂ L.
 - - - Therm. 59¹/₂ Gr.
 t Gevallen Water 9 L.
 t Uitgewaasemde 53
 Dagelykſche kragt
 der Winden 2¹/₂.

OP ZWANENBURG.

7 U L X, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- theid.	Regen in Lynen.
	29.11	62	WtN 4	Zeer betr.	
1	- 11 ^{1/4}	64 ^{1/2}	W 4	—	
	- 10 ^{3/4}	61	WZW 4	—	
	- 9 ^{1/2}	61	ZW 4	—	
	- 9 ^{1/4}	64 ^{1/2}	WZW 4	—	
2	- 8 ^{1/2}	57 ^{1/2}	WtZ 2	—	L ☐ ☾ 3
	- 9 ^{3/4}	57	WNW 2	—	
	- 11	58	W 2	—	
	- 10 ^{3/4}	58	— 2	—	
3	- 10 ^{1/2}	58 ^{1/2}	— 2	—	
	- 10 ^{1/4}	62	— 4	—	
	- 10 ^{1/2}	58	— 2	—	
	- 10 ^{3/4}	61	— 2	—	
4	- 10 ^{1/4}	66 ^{1/2}	WtN 2	—	
	- 11	60	 0	—	
	- 10 ^{3/4}	63	O 2	—	
	- 10 ^{1/4}	64 ^{1/2}	NO 2	—	
5	- 10 ^{1/4}	64	— 2	Betrokken	
	- 10 ^{1/2}	60	ONO 4	— regen	1/2
	- 10 ^{1/4}	65 ^{1/2}	— 4	Betrokken	3
	- 9 ^{1/2}	60	NO 4	—	1
6	- 9 ^{1/2}	57	N 4	—	1/2
	- 9 ^{3/4}	58	— 4	—	
	- 10	56	— 4	—	
	- 10 ^{1/2}	57	WNW 2	Zeer betr.	
7	- 10 ^{1/4}	65 ^{1/2}	WtZ 2	—	
	- 9 ^{3/4}	61	WZW 2	Betrokken	
	- 9 ^{1/2}	59	NWtW 4	—	
	- 10 ^{1/2}	60 ^{1/2}	WNW 4	Zeer betr.	N ☾
- 11	58	— 2	Omr. helder		
- 11	62 ^{1/2}	WZW 2	Betrokken		
- 11	67	W 2	—		
8	- 10	61 ^{1/2}	 0	— regen	
	- 9	65	ZW 4	Zeer betr.	1/2
	- 10 ^{1/2}	66	WZW 4	Omr. helder	
	- 11 ^{1/4}	63	— 2	Zeer betr.	
9	30. 9	64	ZW 2	—	
	- 1	69	— 2	—	
	- 1 ^{1/2}	65	NO 2	Betrokken	
	29. 11 ^{3/4}	67 ^{1/2}	ZW 2	Omr. helder	
10	- 11 ^{1/2}	72 ^{1/2}	— 4	Zeer betr.	
	- 11 ^{1/2}	64 ^{1/2}	— 2	—	
	- 11 ^{3/4}	63	W 2	—	
	30. -	63	— 2	Omr. helder	
11	- 1 ^{1/2}	63	— 2	—	
	- 1 ^{1/4}	62 ^{1/2}	NO 2	—	
	- 0	62 ^{1/2}	ONO 2	Zeer betrokk.	
	29. 11 ^{1/4}	67 ^{1/2}	— 2	Omr. helder	
12	- 10 ^{3/4}	63	NO 2	—	
	- 10 ^{1/4}	63	NO 2	—	

W A A R N E M I N G E N

3 U L Y, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit	Regene in Lynen
17	29 11	60	ONO 4	Betrokken	E□☾
	- 11 ³ / ₄	61	— 4	Zeer betr.	
	30. 3 ³ / ₄	57	N 2	—	
18	- 2 ¹ / ₂	58	NNW 2	—	Omr. helder
	- 3 ³ / ₄	61	— 2	—	
	- 2 ² / ₄	56	WNW 2	—	
19	- 2 ² / ₄	6	NW 2	—	—
	- 2 ³ / ₄	63 ¹ / ₂	WNW 1	—	
	- 2 ² / ₄	57	NW 2	—	
20	- 3 ¹ / ₄	60 ¹ / ₂	— 2	Betrokken	—
	- 3 ¹ / ₄	65	— 2	Omr. helder	
	- 3 ¹ / ₄	60 ¹ / ₂	OtN 2	—	
21	- 3 ¹ / ₄	60 ¹ / ₂	ONO 2	Zeer betr.	—
	- 3 ¹ / ₄	65	— 2	Omr. held.	
	- 2 ¹ / ₂	65	— 2	—	
22	- 1 ¹ / ₂	64	OZO 2	—	—
	-	74	— 2	—	
	29. 11 ¹ / ₄	72	— 2	Helder	
23	- 11 ¹ / ₄	73	WZW 2	Zeer betr.	—
	30. 4 ¹ / ₄	70	WNW 2	Omr. helder	
	- 4 ¹ / ₄	73	N 2	Zeer betr.	
24	- 0	68	NtO 4	—	V☾
	- 1 ⁴ / ₈	77 ¹ / ₂	WtN 4	—	
	- 1 ⁴ / ₈	66	— 1	Omt. held.	
25	- 1 ¹ / ₂	66	W 2	—	—
	- 1 ¹ / ₂	72	— 2	—	
	- 1 ¹ / ₂	67	N 2	—	
26	29. 11	66	O 4	Zeer betr.	1/2
	- 11	73 ¹ / ₂	WNW 2	Omr. helder	
	30. 1 ¹ / ₄	64	NNW 2	—	
27	29. 11 ³ / ₄	60	ONO 2	Betrokken	2
	- 10 ³ / ₄	70 ¹ / ₂	OZO 2	Omr. helder	
	- 9 ¹ / ₂	69	ZW 2	Zeer betr.	
28	- 10	66	— 4	—	1
	- 10	68	— 4	—	
	- 9 ¹ / ₂	63	— 2	Omr. helder	
29	- 9 ² / ₈	64	ZZW 2	Zeer betr.	—
	- 8 ³ / ₄	61 ¹ / ₂	NW 2	—	
	- 9 ¹ / ₂	57 ¹ / ₂	— 2	—	
30	- 10	60	NNW 2	—	2
	- 10 ³ / ₄	60	— 2	—	
	- 11	57	— 2	—	
31	- 10 ³ / ₄	60	WZW 2	—	4
	- 10 ¹ / ₂	65 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 9 ¹ / ₄	64	— 2	Betrokken	

Hoogste Barom.	30 D.	3 ¹ / ₂ L.	Gemidd. Barom.	29 D.	11 ³ / ₁₆ L.	
Laagste dito	29 -	8 ² / ₈	Therm.	63 ⁶ / ₁₆	Gr.	
Middelb. dito	30 -	0 ¹ / ₈	't Gevallen Water	20	Lyn.	
Hoogste Therm.	77 ¹ / ₂	}	Uitwaasfening	43		
Laagste dito	56		Gr.	Dagelykſche kragt		
Middelb. dito	66 ³ / ₄			der Winden	21 ⁵ / ₈	omtr.

OP ZWANENBURG. AUGUSTUS, 1782.

Dagen	Baromet.	Thermom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsgefteldheit.	Regen in Lynen.
	29. 8 ¹ / ₂	61	ZZW 2	Betrokken	
1	- 8	66	WZW 4	Zeër betr.	3 L ☐ ☾
	- 8 ¹ / ₄	63	— 2	Omtr. helder	
	- 8	61 ¹ / ₂	ZtW 2	—	
2	- 7 ³ / ₄	70	Z 2	—	
	- 6 ³ / ₄	65	ZW 2	Zeër betr.	
	- 6 ¹ / ₂	61 ¹ / ₂	ZZW 4	—	2
3	- 6 ³ / ₄	65	WZW 4	—	
	- 7 ³ / ₄	64	ZW 4	—	
	- 8 ¹ / ₄	62 ¹ / ₂	ZZW 2	—	¹ / ₂
4	- 9	69	WZW 2	Betr. regen	
	- 8	60	NW 2	Zeër betr.	5 ¹ / ₂
	- 9 ¹ / ₄	60	WtZ 4	—	¹ / ₂
5	- 10 ¹ / ₂	64 ¹ / ₂	— 4	Omtr. helder	
	- 10 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	WZW 2	Zeër betr.	¹ / ₂
	- 10	61 ¹ / ₂	ZWtZ 4	—	
6	- 9 ¹ / ₂	68	ZW 2	Omtr. helder	
	- 8 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	ZWtZ 2	Zeër betr.	
	- 6 ¹ / ₂	59 ¹ / ₂	OZO 2	—	
7	- 4 ¹ / ₄	66	— 4	Betrokken	
	- 4	59	Z 4	Zeër betr.	¹ / ₂
	- 3	67 ¹ / ₂	ZZO 6	—	
8	- 2 ³ / ₄	64 ¹ / ₂	ZtW 6	—	¹ / ₂
	- 3 ³ / ₄	57 ¹ / ₂	WtZ 4	—	3 ¹ / ₂
	- 5	57 ¹ / ₂	WNW 4	Betr. regen	N ☾
9	- 6 ¹ / ₂	63 ¹ / ₂	W 6	Zeër betr.	
	- 6 ¹ / ₂	59	— 4	—	4
	- 6 ¹ / ₂	59	— 2	Betrokken	
10	- 7 ³ / ₄	61	WNW 2	—	2
	- 7 ¹ / ₂	56 ¹ / ₂	— 2	—	4
	- 8	58	— 4	—	
11	- 9	60	NW 4	—	
	- 9 ³ / ₄	57	— 2	—	1 ¹ / ₂
	- 10	58	WZW 2	—	¹ / ₂
12	- 9	62	— 2	Zeër betr.	
	- 7	59	NW 2	Betrokken	
	- 3 ³ / ₄	53	N 6	Betr. regen	4 ¹ / ₂
13	- 6 ¹ / ₂	56	WNW 4	—	1 ¹ / ₂
	- 7 ³ / ₄	57	— 2	Betrokken	
	- 4 ³ / ₄	57	ZZW 4	Betr. regen	¹ / ₂
14	- 3 ¹ / ₂	63	WZW 4	Betrokken	4 ¹ / ₂
	- 2 ¹ / ₂	61	— 6	—	2
	- 5	62	— 4	—	
15	- 7 ³ / ₄	65 ¹ / ₂	— 4	Zeër betr.	
	- 8 ¹ / ₂	62	— 2	—	
	- 8	62	ZZO 2	Betr. regen	1 ¹ / ₂ E ☐ ☾
16	- 5 ¹ / ₄	75 ¹ / ₂	ZZW 6	Omtr. helder	¹ / ₂
	- 7 ¹ / ₄	62	ZW 6	—	

WAARNEMINGEN AUGUSTUS, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- stelheid.	Regen in Lynen.
	29. 8 $\frac{1}{4}$	69	ZZW 8	Betrokken	1 $\frac{1}{2}$
17	7 $\frac{1}{2}$	62	ZW 6	Zeer betr.	
	7 $\frac{1}{4}$	61	— 4	—	3 $\frac{1}{2}$
	5 $\frac{3}{4}$	59	— 2	Betrokken	1
18	7	56 $\frac{1}{2}$	WNW 8	Zeer betr.	1 $\frac{1}{2}$
	9	56	— 4	—	1
	9	58	ZW 4	—	3
19	9 $\frac{1}{2}$	63	WZW 4	—	
	9 $\frac{1}{2}$	59	— 2	—	
	10	59	— 2	—	
20	10 $\frac{3}{4}$	63 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	10 $\frac{3}{4}$	61	— 2	Omtr. helder	
	10 $\frac{3}{4}$	61	ZZW 2	Zeer betr.	
21	10 $\frac{3}{4}$	70	— 2	Omtr. helder	
	10 $\frac{1}{2}$	67	— 2	Zeer betr.	
	9 $\frac{3}{4}$	66	ZW 2	—	
22	10	68	— 2	Omtr. helder	
	9 $\frac{1}{2}$	62	WZW 2	Zeer betr.	
	7 $\frac{3}{4}$	63	ZW 2	—	
23	8 $\frac{3}{4}$	64 $\frac{1}{2}$	WZW 8	—	V C
	10 $\frac{3}{4}$	62 $\frac{1}{2}$	— 4	—	
	10 $\frac{1}{2}$	62	ZW 4	—	
24	11	69	ZZW 2	Omtr. helder	
	9 $\frac{1}{2}$	64	Z 2	—	
	9 $\frac{1}{2}$	64	W 2	Betrokken	
25	10 $\frac{1}{2}$	64	WZW 2	Zeer betr.	
	11	61	— 2	Omtr. helder	
	11 $\frac{1}{4}$	61 $\frac{1}{2}$	ZW 4	Betrokken	
26	11 $\frac{1}{4}$	65 $\frac{1}{2}$	— 6	Omtr. helder	
	11 $\frac{1}{4}$	63	— 6	Zeer betr.	
	9 $\frac{3}{4}$	61	— 4	Betrokken	
27	8 $\frac{3}{4}$	65	— 6	Zeer betr.	
	8	61	— 4	—	
	6 $\frac{1}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	W 4	Betrokken	
28	7	59	— 2	Zeer betr.	
	8	52 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	7 $\frac{3}{4}$	56 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
29	7 $\frac{3}{4}$	62	— 4	—	
	7 $\frac{1}{2}$	55	WZW 4	—	
	8 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	W 2	—	
30	10	59	— 2	Omtr. helder	L O C
	10 $\frac{3}{4}$	55	— 2	Zeer betr.	
	30. 1 $\frac{1}{4}$	54 $\frac{1}{2}$	WNW 2	Omtr. helder	
31	—	61	— 2	Betrokken	
	1	57	NW 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. 1 L.   Gemidd. Barom. 29 D. 8 $\frac{2}{10}$ L.
 Laagste dito 29 - 2 $\frac{1}{2}$ - - - Therm. 61 $\frac{5}{10}$ Gr.
 Middelh. dito 29 - 7 $\frac{3}{4}$ 't Gevallen Water 04 L.
 Hoogste Therm. 75 $\frac{1}{2}$ 't Uitgewaasfemde 58
 Laagste dito 53 } Gr.   Dagelykſche kragt
 Middelh. dito 64 $\frac{1}{4}$ der Winden 313.

OP ZWANENBURG. SEPTEMBER, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
1	C. 1 $\frac{1}{4}$	58	W 2	Zeer betr.	
	2 $\frac{1}{4}$	63	— 2	Omt. helder	
2	2 $\frac{1}{2}$	59	WNW 2	Zeer betr.	
	3 $\frac{1}{4}$	59	W 2	—	
	3 $\frac{3}{4}$	63	WNW 2	Omt. helder	
	3 $\frac{3}{4}$	57	NW 2	—	
3	3 $\frac{1}{2}$	53 $\frac{1}{2}$	ZZW 2	—	
	3	63 $\frac{1}{2}$	WNW 2	—	
	1 $\frac{1}{2}$	53 $\frac{1}{2}$	OZO 2	Helder	
4	1 $\frac{1}{2}$	57	ZOO 2	—	N. licht
	1 $\frac{3}{4}$	64	OZO 2	Omt. helder	
	1 $\frac{1}{4}$	60 $\frac{1}{2}$	— 2	Helder	
5	1	55 $\frac{1}{2}$	O 2	—	
	1	68	— 2	—	
6	1 $\frac{3}{4}$	62	— 2	—	N. licht
	1 $\frac{1}{2}$	54	OZO 2	—	
	1 $\frac{1}{4}$	66	O 2	—	
	2 $\frac{1}{2}$	61	— 2	—	
7	2 $\frac{1}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	— 2	—	NC
	2 $\frac{1}{4}$	66	— 2	—	
	2 $\frac{1}{2}$	61	ONO 2	—	
8	3	59	O 2	—	
	3	66 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	
	3 $\frac{1}{2}$	61 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
9	3 $\frac{1}{2}$	59	— 2	Omt. helder	
	3 $\frac{1}{2}$	66	— 2	Helder	
	2	62	— 2	Omt. helder	
10	3 $\frac{1}{4}$	59	— 2	—	
	2 $\frac{1}{2}$	67	— 4	Helder	
11	2	62 $\frac{1}{2}$	NO 2	Betrokken	
	1 $\frac{1}{4}$	61	OtN 2	Omt. held.	
	1	67	— 2	—	
12	29. 11 $\frac{3}{4}$	63	— 2	—	N. licht
	11 $\frac{1}{4}$	58	NNO 4	—	
	30. 0	64 $\frac{1}{2}$	— 4	—	
13	1 $\frac{1}{2}$	58	— 4	—	
	1 $\frac{1}{4}$	58	— 2	Zeer betr.	
	29. 11 $\frac{3}{4}$	63	— 2	Omt. held.	
	11 $\frac{1}{2}$	58 $\frac{1}{2}$	N 2	—	
14	11	57 $\frac{1}{2}$	NNW 2	Betrokken	E □ C
	10 $\frac{3}{4}$	61 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	9 $\frac{1}{2}$	67	— 2	Omt. helder	
15	9 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	OZO 2	Betrokken	1/2
	8 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	... 0	Zeer betr.	
	7 $\frac{3}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	... 0	—	
16	7	58	O 2	—	1/2
	4 $\frac{3}{4}$	68 $\frac{1}{2}$	ZO 2	Betrokken	
	3 $\frac{1}{2}$	62	ZZW 4	—	

WAARNEMINGEN SEPTEMBER, 1782.

Dagen	Baro- meter	Ther- mom.	Krachten der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	- 4 ³ / ₄	60	ZZW 8	Betrokken	I
17	- 6 ¹ / ₂	61	— 8	Zeer betr.	
	- 6 ³ / ₄	61 ¹ / ₂	ZW 2	—	
	- 5 ⁵ / ₈	59	ZWtZ 2	Betr. regen	4
18	- 6	63 ¹ / ₂	ZW 4	Zeer betr.	1
	- 4 ¹ / ₂	56 ¹ / ₂	Z 4	Betrokken	
	- 4 ¹ / ₂	55	ZW 2	—	
19	- 6 ¹ / ₂	49	WNW 8	—	
	- 10	50	—	Zeer betr.	
	- 11 ¹ / ₄	52 ¹ / ₂	— 4	—	
20	- 11 ¹ / ₄	57 ¹ / ₄	WZW 4	—	
	- 9 ³ / ₄	55	ZZW 4	Betrokken	
	- 8 ³ / ₄	58	WZW 4	—	
21	- 9 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	ZW 2	—	V C
	- 9 ¹ / ₂	59	... 0	—	
	- 9 ¹ / ₂	58	WZW 2	—	
22	- 9 ³ / ₄	6 ¹ / ₂	ZZW 2	—	
	- 9	59	— 2	—	
	- 7 ¹ / ₂	58	WZW 4	—	
23	- 7 ¹ / ₂	62	— 4	Zeer betrokt.	
	- 7 ¹ / ₄	57 ¹ / ₂	Z 4	Betrokken	
	- 9	55 ¹ / ₂	NW 2	Zeer betr.	
24	- 11	56	— 4	Betrokken	
	30. 1 ² / ₄	54 ¹ / ₂	— 2	—	
	29. 11 ³ / ₈	55 ¹ / ₂	ZZW 4	—	
25	30. 1 ³ / ₄	62 ¹ / ₂	— 4	Zeer betr.	
	- 30. 1 ³ / ₄	61	— 6	Betrokken	
	- 30. 1 ³ / ₄	5 ¹ / ₂	— 4	Omtr. helder	
26	- 30. 1 ³ / ₄	66	— 2	Zeer betr.	
	29. 11 ¹ / ₄	64	ZW 2	—	
	- 9 ³ / ₄	62 ¹ / ₂	— 2	Betrokken	
27	- 9 ¹ / ₄	62 ¹ / ₂	WZW 4	Zeer betr.	
	- 11	59	— 2	—	
	30. 1	55	W 2	Omtr. helder	
28	- 2	60 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
	- 2	57 ¹ / ₂	ZW 4	Omtr. helder	
	- 0	54 ¹ / ₂	ZZW 6	Betrokken	
	- 0	57 ¹ / ₂	— 6	— regen	2 ¹ / ₂ L C
29	29. 10 ³ / ₄	57 ¹ / ₂	ZW 4	Betrokken	
	- 6	57 ¹ / ₂	— 4	—	
30	- 7 ¹ / ₂	55 ¹ / ₂	WNW 4	—	
	- 9 ¹ / ₂	49	— 4	Zeer betr.	1/2 N. 1.

Hoogste Barom. 30 D. 7³/₄ L.
 Laagste dito 29 - 1¹/₄
 Middelh. dito 29 - 8³/₈
 Hoogste Therm. 68¹/₂ } Gr.
 Laagste dito 50 }
 Middelh. dito 59¹/₄ }

Gemidd. Barom. 29 D. 11²/₃ L.
 - - - Therm. 59¹/₂ Gr.
 1/2 Gevallen Water 25¹/₂ L.
 1/2 Ungewassemde 26¹/₂
 Dagelyksche kragt
 der Winden 21³/₈.

OP ZWANENBURG. OCTOBER, 1782.

Dagen	Baromet.	Thermom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsgefeldheit.	Regen in Lynen.
1	29.10 ^{1/2}	48	WNW 4	Betrokken	2 ^{1/2}
	30. 1/2	48	NW 4	Zeer betr.	2 ^{1/2}
2	- 1	47 ^{1/2}	NNW 2	—	—
	29. 9 ^{1/2}	48	ZZW 4	Betr. regen	3
3	- 4 ^{1/2}	47 ^{1/2}	— 8	—	1
	- 3	51	— 4	—	1
4	- 3	50	— 2	Zeer betr.	2
	- 8	55	N 2	—	—
5	- 8	51	NNW 4	—	—
	- 9 ^{1/2}	48	NW 6	—	—
6	- 9 ^{1/2}	50	NNW 6	—	—
	- 9 ^{1/2}	49	— 6	Betrokken	1 ^{1/2}
7	- 8 ^{1/2}	48	NNO 4	—	2
	- 9 ^{1/2}	50	— 4	Betr. regen	2
8	- 9 ^{1/2}	49	N 4	Betrokken	1 ^{1/2}
	- 8	49	NNW 6	— regen	1
9	- 6 ^{3/4}	49	— 4	—	2
	- 6 ^{1/2}	52	— 2	—	2
10	- 7 ^{1/2}	49	NNO 2	Betrokken	2 ^{1/2}
	- 8 ^{1/2}	50	N 2	—	N ☾
11	- 9 ^{1/2}	49	NNO 2	Zeer betr.	—
	- 9 ^{1/2}	53	— 2	—	—
12	- 10 ^{1/2}	48	NO 2	—	N. licht
	- 10	42 ^{1/2}	OZO 2	Omt. helder	—
13	- 10	48	— 2	—	—
	- 9 ^{1/2}	44	— 2	—	—
14	- 7 ^{1/2}	40	O 2	Betrokken	—
	- 5 ^{1/2}	49	OZO 2	—	—
15	- 4 ^{1/2}	44	O 2	—	—
	- 4 ^{1/2}	44	NO 4	—	—
16	- 3 ^{1/2}	40	— 4	—	—
	- 4	46	NNO 4	—	—
17	- 4	44	N 4	—	—
	- 6	48	— 4	Zeer betr.	—
18	- 6 ^{1/2}	44	— 2	Omt. helder	—
	- 9	44	ZZW 2	Zeer betr.	—
19	- 10	44	ZO 2	—	E ☐ ☾
	- 11 ^{1/4}	45	NO 2	—	1
20	30. 0	38	NW 2	Omt. h. mist	—
	- 1	38	ZW 2	Zeer betr.	—
21	- 1	45	— 2	Betr. regen	—
	- 1	44	— 2	Zeer betr.	2
22	- 1	49 ^{1/2}	ZZW 2	Omt. helder	—
	- 1	43	ZW 2	Zeer betr.	—
23	- 2	44	— 2	—	—
	- 2	51	— 2	—	—
24	- 2 ^{1/2}	45	— 2	Omt. held.	—
	- 2 ^{1/2}	45	— 2	—	—

WAARNEMINGEN OCTOBER, 1782.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30. 2 $\frac{1}{4}$	46	ZW 4	Betrokken	
17	- 2 $\frac{1}{4}$	51	WNW 2	Zeer betr.	
	- -	48	— 2	Omr. helder	
	- 2 $\frac{1}{4}$	48	ZW 2	Betrokken	
18	- 1 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	WtZ 4	—	
	29. 11	51 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Zeer betrokk.	
	- 8	52 $\frac{1}{2}$	— 4	Betrokken	I
19	- 7 $\frac{1}{4}$	51 $\frac{1}{2}$	WNW 6	—	I $\frac{1}{2}$
	- 5 $\frac{1}{4}$	46	W 6	—	2
	- 4	39 $\frac{1}{2}$	NW 8	Betr. regen	
20	- 6 $\frac{1}{4}$	47 $\frac{1}{2}$	— 10	Zeer betr.	
	- 8	45 $\frac{1}{2}$	W 4	Betrokken	
	- 7 $\frac{1}{4}$	47	WtN 4	—	V C
21	- 7 $\frac{1}{2}$	52	ZW 2	—	
	- 8	50 $\frac{1}{2}$	— 2	—	I
	- 8	52	— 2	—	
22	- 8	52	— 6	—	I
	- 8 $\frac{1}{4}$	55	WZW 6	—	2
	- 8 $\frac{1}{4}$	47	NNW 4	Betr. regen	I
	- 9	52	NW 2	Zeer betrokk.	I
23	- 11	47	— 2	Omr. helder	
	- 11 $\frac{1}{4}$	45	— 2	Zeer betr.	I
24	30. 14	48	W 2	—	
	- 14 $\frac{1}{4}$	45	— 2	Betrokken	
	- 2	44	WZW 2	—	3
25	- 1 $\frac{1}{2}$	47 $\frac{1}{2}$	WNW 2	—	
	29. 9	51	ZW 4	— regen	I
	- 11	50	— 2	Zeer betr.	8
26	30. 11	52	NW 4	—	
	- 3	52	— 2	Betrokken	
	- 3 $\frac{1}{2}$	50	— 2	—	
27	- 3	55	— 2	—	
	- 2 $\frac{1}{4}$	51	... 0	—	
	- 1 $\frac{1}{4}$	49 $\frac{1}{2}$	ZZW 0	—	
28	- 0	52	— 2	—	
	29. 10	50 $\frac{1}{2}$	— 2	—	2
	- 6	48 $\frac{1}{2}$	Z 2	Betr. regen	I L □ C
29	- 5	50	ZW 2	Zeer betr.	
	- 5	49	NW 2	Betr. regen	I $\frac{1}{2}$
	- 10	52	— 6	Betrokken	2
30	- 11	46	— 4	Zeer betr.	- 2
	- 10	43	ZW 2	Omr. helder	- 2
	- 5	47	— 6	Betrokken	- 2
31	- 5	50	W 6	Zeer betr.	- 4
	- 3 $\frac{1}{4}$	45	... 0	Betrokken	

Hoogste Barom. 30 D. 3 $\frac{1}{2}$ L.   Gemidd. Barom. 29 D. 9 $\frac{1}{2}$ L.
 Laagste dito   29 - 3   - - - Therm. 48 Gr. ruim.
 Middelb. dito   29 - 9 $\frac{1}{4}$ 't Gevallen Water 61 $\frac{1}{2}$ Lyn.
 Hoogste Therm. 55 } Gr.   Uitwaasfening 19
 Laagste dito   58 }   Dagelykſche kragt
 Middelb. dito 46 $\frac{1}{2}$ }   der Winden 31 $\frac{1}{2}$.

OP ZWANENBURG. NOVEMBER, 1782.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- theidheit.	Regen in Lynen.
	29. 6 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂	NW 6	Betr. regen	9
1	- 8	36 ¹ / ₂	— 6	—	2
	- 10 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	— 6	Betrokken	1
	- 9	39	W 4	—	2
2	- 9	42	ZW 4	—	
	- 6 ¹ / ₄	42	ZZW 4	—	
	- 3	41	Z 4	—	
3	- 2	44	ZW 2	—	
	- 1 ¹ / ₂	45	— 2	— regen	
	- 3	44	NW 2	Betrokken	I
4	- 5	45	— 2	Zeer betr.	N licht
	- 4 ¹ / ₂	45	— 2	Omr. helder	
	- 6 ¹ / ₂	38 ¹ / ₂	Z 2	Betrokken	NC
5	- 7	41	ZO 2	—	
	- 7	39 ¹ / ₂	NNW 2	—	
	- 10	40	NO 2	Zeer betrokk.	
6	- 11 ¹ / ₂	42	NNW 2	—	
	30. 1	38	N 2	Omr. helder	
	- 1	38	— 2	Zeer betr.	I
7	- 1	39 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 1	37	NW 2	Omr. helder	N. licht
	- 1	35	NNW 2	Betrokken	I
8	- 0	38 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
	- 0	37	— 2	Omr. helder	
	- 0	36	ZO 2	Betr. mist	I
9	- 1	39 ¹ / ₂	NW 2	Betrokken	
	- 1	36	N 2	—	
	29. 9	40	O 2	—	
10	- 9	42	— 2	—	
	- 10	40 ¹ / ₂	— 2	—	
	30. 0	34	ZO 2	—	
11	- 0	36	— 2	Zeer betr.	
	- 1	32 ¹ / ₂	O 2	—	
	- 1	34	... 0	Betr. mist	
12	- 1	37	NNO 2	Betrokken	E□C
	- 1	36	ZW 2	—	
	- 2	44	NW 4	—	
13	- 4 ¹ / ₂	45 ¹ / ₂	— 4	Zeer betrokk.	
	- 6	42	— 2	Omr. helder	
	- 6 ³ / ₄	40	... 0	Betrokken	
14	- 6 ¹ / ₄	49 ¹ / ₂	WZW 2	Omr. helder	
	- 5	44	— 2	Zeer betr.	
	- 5 ¹ / ₂	46	W 4	Betrokken	
15	- 1	47	— 4	— regen	I I I
	29. 1	47 ¹ / ₂	— 4	Zeer bet.	
	- 1	45 ¹ / ₂	NW 2	—	
16	- 1	45 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 1	42	— 2	—	

**WAARNEMINGEN
NOVEMBER, 1782.**

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- stelttheid.	Regen in Lynent
17	29. I $\frac{3}{4}$	39	NNW 2	Zeer betr.	
	- 10 $\frac{3}{4}$	41	— 4	—	
	- 9 $\frac{1}{2}$	41	— 2	omtr. helder	I
18	- 9 $\frac{1}{2}$	38 $\frac{1}{2}$	NW 4	Zeer betr.	I
	- 8 $\frac{1}{4}$	39	— 4	Omtr. helder	
	- 9 $\frac{1}{4}$	35	— 2	Betrokken	
19	- 11	34 $\frac{1}{2}$	... 0	—	
	- 11	38	ZW 2	—	
	- 11	38	— 2	Omtr. helder	
20	30. $\frac{1}{4}$	32 $\frac{1}{2}$	O 2	Zeer betr.	V C
	- $\frac{1}{2}$	32 $\frac{1}{2}$	— 2	Omtr. helder	
	- 1	29	NO 2	—	
21	- 1	31 $\frac{1}{2}$	... 0	Zeer betr.	
	- 0	39	... 0	Betrokken	
	- 0	33	O 2	Omtr. helder	
22	29. 11 $\frac{1}{2}$	3	ZW 2	Zeer betr.	
	- 10 $\frac{3}{4}$	35 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 9 $\frac{1}{4}$	32	— 2	Omtr. helder	
23	- 9	27	ZZO 2	Betr. mist	
	- 8 $\frac{1}{2}$	29	— 2	Omtr. held.	
	- 8	27	— 2	Helder	
24	- 6 $\frac{3}{4}$	25 $\frac{3}{4}$	OtZ 2	Zeer betr.	
	- 6 $\frac{1}{2}$	28	— 2	Omtr. helder	
	- 6 $\frac{1}{2}$	25	— 2	Helder	
25	- 7 $\frac{1}{2}$	23 $\frac{1}{2}$	O 1	Betr. mist	
	- 7 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 8	29	NO 2	—	
26	- 10 $\frac{1}{2}$	28	NNO 2	—	
	- 11 $\frac{3}{4}$	29 $\frac{1}{2}$	NO 2	Omtr. helder	
	30. $\frac{1}{4}$	29 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betr. sneeuw	
27	- 1 $\frac{1}{2}$	27	... 0	Betrokken	
	- 1	31	ZW 2	Zeer betr.	
	- 1	28 $\frac{1}{2}$	Z 2	—	
28	- 1	21	ZZO 2	Omtr. helder	
	- 1	28 $\frac{1}{2}$	— 2	—	L O C
	29. 11 $\frac{3}{4}$	23 $\frac{1}{2}$	ZO 2	Helder	
29	- 8 $\frac{1}{2}$	25 $\frac{3}{4}$	— 2	Betr. sneeuw	
	- 6 $\frac{3}{4}$	32	Z 2	Betrokken	
	- 6 $\frac{1}{4}$	36	— 2	— regen	
30	- 6 $\frac{3}{4}$	33	... 0	Betrokken	
	- 7 $\frac{1}{4}$	35 $\frac{1}{2}$	... 0	— mist	
	- 9	32	NO 2	Betrokken	

Hoogste Barom: 30 D. 6 $\frac{3}{4}$ L.
 Laagste dito: 29 - 1 $\frac{1}{2}$ L.
 Middelb. dito: 29 - 10 $\frac{1}{8}$ L.
 Hoogste Therm: 49 $\frac{3}{4}$ } Gr.
 Laagste dito: 21 $\frac{1}{2}$ }
 Middelb. dito: 35 $\frac{1}{2}$ }

Gemidd. Barom. 29 D. 10 $\frac{1}{16}$ L.
 - - - Therm. 36 $\frac{3}{10}$ Gr.
 't Gevallen Water 28 $\frac{1}{2}$ L.
 't Uitgewaasemde 10
 Dagelykche kragt
 der Winden 2 $\frac{3}{4}$.

OP ZWANENBURG.

DECEMBER, 1782.

Da- Ren	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lyuen.	
	29.10	31	NO	2	Betrokken	
1	- 10	31	O	2	— sneeuw	$\frac{1}{2}$
	- 9 $\frac{1}{2}$	30 $\frac{1}{2}$	—	2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 10	28	...	0	— mist	
2	- 10 $\frac{1}{2}$	31	O	2	—	
	11 $\frac{3}{4}$	28 $\frac{1}{2}$	NO	2	—	
	30. 1	27	ONO	2	—	
3	- 1	25	O	2	—	
	- 1 $\frac{3}{4}$	27	—	2	Omt. helder	
	- 2 $\frac{1}{4}$	30 $\frac{1}{2}$	—	2	Betrokken	
4	- 2	31	—	2	Zeer berr.	NC
	- 1 $\frac{3}{4}$	31	NO	2	Betrokken	
	- 0	30	O	2	—	
5	29.11	30	—	2	—	
	- 10 $\frac{3}{4}$	30	—	2	—	
	- 10 $\frac{3}{4}$	30	ZZO	2	—	
6	- 11	32	—	2	—	
	- 11	30	—	2	—	
	- 11	31	NO	2	—	
7	- 11	34	O	2	Omt. helder	
	- 11 $\frac{1}{2}$	29	—	2	—	
	30. 1 $\frac{1}{2}$	28	OtZ	2	Betrokken	
8	- 1 $\frac{1}{2}$	29	O	2	—	
	- 1 $\frac{1}{2}$	26 $\frac{1}{2}$	—	2	—	
	- 1 $\frac{1}{2}$	20	—	2	—	
9	- 1 $\frac{1}{2}$	27	—	2	—	
	29.10	27	—	2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	27	—	2	—	
10	- 8 $\frac{1}{2}$	28	—	2	—	
	- 10 $\frac{1}{2}$	26	—	2	—	
	- 11 $\frac{1}{4}$	28	—	2	—	
11	- 11 $\frac{1}{2}$	28 $\frac{1}{2}$	—	2	—	E□C
	- 11 $\frac{3}{4}$	27	NO	2	—	
	- 10	27	ZZW	2	—	
12	- 10	27 $\frac{1}{2}$	Z	2	—	
	- 9 $\frac{1}{4}$	29	—	2	—	
	- 9 $\frac{1}{4}$	30	—	2	—	
13	- 9 $\frac{1}{2}$	33	W	2	—	
	- 9	29	WZW	4	Omt. helder	
	- 4 $\frac{1}{2}$	34	ZW	2	Berr. regen	1
14	- 4 $\frac{1}{2}$	37	W	2	Betrokken	2
	- 5	37	WZW	4	—	3
	- 5 $\frac{1}{2}$	33	Z	2	—	
15	- 5	33	—	2	— sneeuw	
	- 6 $\frac{1}{2}$	31 $\frac{1}{2}$	NW	2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 9	27	...	0	— mist.	
16	- 9	30 $\frac{1}{2}$	...	0	Zeer berr.	
	- 11	27 $\frac{1}{2}$	Z	2	—	

WAARNEMINGEN DECEMBER, 1782.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St der Wind.	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen
17	29.11 ^{1 1/2}	30	Z W 2	Zeer betr.	
	- 11 ^{1 1/2}	32	W Z W 4	—	
	30. 0	31	— 6	—	
18	- 0	34	Z W 2	Betrokken	
	- 0	37	W Z W 4	— mist	
	- 0	39	— 6	— regen	
19	3 ^{1 1/2}	39	N W 2	Omr. held.	
	4 ^{1 1/2}	41	W N W 2	Helder	V C
	5 ^{1 1/2}	37 ^{1 1/2}	W Z W 2	—	
20	- 5	39	W 4	Betrokken	
	- 4 ^{1 1/2}	41	— 4	—	
	- 4 ^{1 1/2}	41	— 2	Zeer betr.	
21	- 3 ^{1 1/2}	40	— 4	Betrokken	
	- 2 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	— 2	Zeer betr.	
	- 2 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	N W 4	Omr. helder	
22	- 3 ^{1 1/2}	40	— 6	Zeer betr.	
	- 3 ^{1 1/2}	39	— 4	Omr. helder	
	- 2	39	Z W 4	Betrokken	
23	1 ^{1 1/2}	40	— 4	—	
	19.11 ^{1 1/2}	41	— 2	Zeer betr.	
	- 10 ^{1 1/2}	43	W t N 2	Betrokken	
24	- 10 ^{1 1/2}	44	W 2	—	
	- 10	43 ^{1 1/2}	N W 4	— regen	
	30. 3 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	— 4	Betrokken	I
25	- 1 ^{1 1/2}	42	NNW 4	—	
	- 2 ^{1 1/2}	39	— 2	—	
	- 3 ^{1 1/2}	43 ^{1 1/2}	N W 4	—	
26	- 3 ^{1 1/2}	45	— 4	Omr. helder	
	- 4 ^{1 1/2}	42 ^{1 1/2}	— 2	—	
	- 4 ^{1 1/2}	42 ^{1 1/2}	W 4	Betrokken	
27	- 4 ^{1 1/2}	43 ^{1 1/2}	— 2	—	
	- 3 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	— 2	— regen	
	- 2 ^{1 1/2}	40 ^{1 1/2}	— 4	Betrokken	
28	- 1 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	— 4	—	
	- 1 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	— 4	— regen	I
	- 0	41 ^{1 1/2}	N W 4	Zeer betr.	I
29	- 0	42 ^{1 1/2}	— 4	—	N. licht
	29.11 ^{3 1/4}	42 ^{1 1/2}	W 4	—	
	- 10 ^{1 1/2}	41 ^{1 1/2}	W t N 4	Betr. regen	
30	- 11 ^{1 1/2}	42 ^{1 1/2}	W N W 4	Zeer betr.	
	- 11	38	N W 4	—	N. licht
	30. ^{1 1/2}	37 ^{1 1/2}	NNW 4	—	
31	- 1	37 ^{1 1/2}	— 4	—	
	- 1	36	— 2	Omr. held.	

Hoogste Barom. 30 D. ^{5 1/2} L. Gemidd. Barom. 29 D. ^{11 1/2} L.
 Laagste dito 29 - ^{4 1/2} - - - - Therm. 34 ^{1 1/2} Gr.
 Middelb. dito 29 - 11 't Gevallen Water 11 L.
 Hoogste Therm. 45 Uitwafening wegens de Vorst niet
 Laagste dito 25 } Gr. waargenomen.
 Middelb. dito 35 } Dagel. kragt der Winden 2 ^{1 1/2}.

OP ZWANENBURG.

JANUARY, 1783.

Da- gen	Bare- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30. $\frac{1}{4}$	34	NNW 4	Zeer betr.	
1	- 2 $\frac{1}{2}$	36	— 4	— 4	
	- 2 $\frac{3}{4}$	32	— 4	Omt. held.	
	- 3	32	WNW 2	Betrokken	
2	- 2 $\frac{1}{2}$	35 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 1 $\frac{1}{4}$	35 $\frac{1}{2}$	— 2	Omt. helder	
	- 1	35	— 2	Zeer betr.	
3	- 1 $\frac{1}{2}$	37	WZW 2	— 2	$\frac{1}{2}$ N ☾
	- 1	39	Z 2	Omt. held.	N. licht
	- 0	30	ZtO 4	Zeer betr.	
4	- 0	35	Z 4	— 4	
	29. 10 $\frac{1}{4}$	35	— 4	Betr. regen	$\frac{1}{2}$ ☾
	- 8 $\frac{1}{2}$	41	ZZW 2	— mist	2
5	- 9 $\frac{1}{4}$	42	ZW 2	— 2	
	- 9	40	— 2	Betrokken	
	- 6	44	NW 2	— mist	3
6	- 7 $\frac{1}{4}$	44	WNW 2	— 2	
	- 7 $\frac{3}{4}$	44	— 2	Betrokken	
	- 8 $\frac{1}{2}$	41	— 2	Zeer betr.	
7	- 8 $\frac{3}{4}$	43	— 2	Betrokken	
	- 9	39 $\frac{1}{2}$	— 2	— 2	$\frac{1}{2}$ ☾
	- 8 $\frac{1}{4}$	41	WtZ 4	— 4	☾
8	- 5 $\frac{1}{2}$	43	WZW 8	— 8	☾
	- 4 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$	— 6	— regen	
	- 4 $\frac{1}{4}$	44	W 6	Betrokken	I
9	- 5 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$	— 6	— 6	
	- 5	44	WZW 6	— 6	I
	- 7	44	W 4	— 4	E ☐ ☾
10	- 5	44 $\frac{1}{2}$	WZW 6	— 6	
	- 7	44	— 6	— 6	I
11	- 8	44	— 4	Zeer betrokk.	
	- 9	44 $\frac{1}{2}$	— 4	— 4	I
	- 9 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$	ZZO 4	Betr. regen	☾
12	- 6 $\frac{1}{2}$	45 $\frac{1}{2}$	ZZW 4	Betrokken	
	- 4 $\frac{1}{2}$	44	Z 4	Zeer betr.	
	- 4 $\frac{1}{4}$	44	ZW 10	Betrokken	
13	- 3 $\frac{1}{2}$	40 $\frac{1}{2}$	— 6	Zeer betr.	
	- 4 $\frac{1}{2}$	38	WZW 4	Omt. helder	N licht
	- 4 $\frac{3}{4}$	39	— 4	Zeer betr.	
14	- 4 $\frac{1}{2}$	40	Z 6	— 6	$\frac{1}{2}$ ☾
	- 4 $\frac{1}{4}$	40	— 6	Betr. regen	I
	28. 11	42 $\frac{1}{2}$	WZW 6	Zeer betrokk.	
15	29. 0	43 $\frac{1}{2}$	— 4	— 4	
	18. 11 $\frac{1}{2}$	41 $\frac{1}{2}$	— 2	Omt. helder	
	- 11 $\frac{1}{2}$	37	NW 4	Betrokken	
16	29. —	40	— 4	Zeer betr.	
	- —	37 $\frac{1}{2}$	— 2	— 2	

WAARNEMINGEN

7 JANUARY, 1783.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 3	36 $\frac{1}{2}$	NW 2	Betrokken	
17	4 $\frac{1}{2}$	35	NNO 4	Omtr. helder	
	5	32 $\frac{1}{2}$	N 2	Betrokken	
	5	33	Z 4	— sneeuw	I V
18	3 $\frac{1}{2}$	34	— 4	Betrokken	I
	2 $\frac{1}{2}$	33	ZW 2	—	
	2 $\frac{1}{2}$	30 $\frac{1}{2}$	NNW 2	—	
19	2 $\frac{1}{2}$	32	— 2	—	
	5	31	— 2	—	
	7 $\frac{1}{2}$	29	N 2	—	
20	8	31	O 2	—	
	9 $\frac{1}{2}$	26 $\frac{1}{2}$	... 0	— sneeuw	
	9	29	OZO 2	Zeer betr.	$\frac{1}{2}$
21	6 $\frac{3}{4}$	32	— 2	Betrokken	
	5 $\frac{1}{2}$	33	— 4	—	
	3 $\frac{1}{2}$	30 $\frac{1}{2}$	ZO 2	— sneeuw	$\frac{1}{2}$
22	3	33 $\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	3 $\frac{1}{2}$	33	Z 2	—	
	4	33 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
23	4 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	5 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betrokk.	
	7 $\frac{1}{2}$	32 $\frac{1}{2}$	ZZW 4	Omtr. helder	$\frac{1}{2}$
24	6 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	— 6	Betrokken	
	7	38 $\frac{1}{2}$	— 6	—	I
	8	34	— 4	—	$\frac{1}{2}$
25	7	39 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	7 $\frac{1}{2}$	40	— 2	Zeer betrokk.	
	6 $\frac{3}{4}$	38 $\frac{1}{2}$	— 4	Betrokken	
26	7 $\frac{1}{2}$	41	ZW 6	Zeer betr.	L
	6 $\frac{3}{4}$	38	— 4	—	
	5 $\frac{1}{4}$	39	ZZO 4	Betrokken	
27	3	42 $\frac{1}{2}$	— 4	Zeer betr.	I N I
	1 $\frac{1}{2}$	39	Z 4	—	$\frac{1}{2}$
	1 $\frac{1}{4}$	40	ZZO 2	Betrokken	I
28	1	42	ZW 4	Zeer betr.	$\frac{1}{2}$
	3	42	WZW 4	—	$\frac{1}{2}$
	5 $\frac{1}{2}$	39	ZZW 4	Betrokken	$\frac{1}{2}$
29	4 $\frac{1}{2}$	43	ZW 4	Zeer betr.	2
	6 $\frac{1}{2}$	41	— 4	Omtr. helder	
	7 $\frac{3}{4}$	42	— 6	Betrokken	
30	7 $\frac{3}{4}$	42 $\frac{1}{2}$	— 6	—	$\frac{1}{2}$
	6 $\frac{1}{2}$	44	— 6	—	I
	5 $\frac{1}{4}$	45	— 6	— regen	
31	6	44 $\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	7 $\frac{1}{2}$	42 $\frac{1}{2}$	W 4	Zeer betr.	I

Hoogste Barom.	30 D.	3 L.	Gemidd. Barom.	29 D.	6 $\frac{3}{8}$ L.
Laagste dito	28	11	Therm.	38 $\frac{1}{8}$	Gr.
Middelb. dito	29	7	Gevallen Water	26	Lyn.
Hoogste Therm.	45	} Gr.	Uitwaasfening niet waargen.		
Laagste dito	26 $\frac{1}{2}$		Dagelykſche kragt		
Middelb. dito	35 $\frac{3}{4}$		der Winden	31 $\frac{6}{8}$	

OP ZWANENBURG.

FEBRUARY, 1783.

Da- ten.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- teeldheit.	Regen in Lynen.
1	30. $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$	39 $\frac{1}{2}$ 42 $\frac{1}{2}$ 41 $\frac{1}{2}$ 44 $\frac{1}{2}$	Wt Z 2 W 2 ZW 4	Omtr. helder Betrokken	NC
2	29. 10 - 9 - 9 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$ 45 45 $\frac{1}{2}$ 45 $\frac{1}{2}$	— 6 — 8 — 6 W 4	— regen Betrokken	I I I
3	30. 0 - 0 - 0	45 $\frac{1}{2}$ 46 43 $\frac{1}{2}$	— 4 ZW 4	—	$\frac{1}{2}$
4	29. 10 $\frac{3}{4}$ - 10 $\frac{1}{2}$ - 8 - 9	43 46 44 44	— 2 — 2 — 4 — 4	Zeer betr. Betrokken Zeer betr. Betrokken	$\frac{1}{2}$
5	- 6 $\frac{3}{4}$ - 5 - 6 $\frac{1}{2}$	47 47 43	ZZW 4 ZW 8 W 4	— — Omtr. helder	2
6	- 7 - 8 - 7	46 44 41	— 4 — 4 ZtO 4	Zeer betrokk. Helder Betrokken	
7	- 3 - 1 - 2	44 45 42	ZO 6 WZW 6 — 8	— — —	
8	- 2 - 2 $\frac{1}{2}$ 28. 9 $\frac{1}{2}$ - 9 $\frac{1}{2}$	41 44 46 $\frac{1}{2}$ 48 $\frac{1}{2}$	Z 8 ZZW 6 ZW 6 — 6	— regen Betrokken Zeer bet.	$\frac{1}{2}$ 2 $\frac{1}{2}$ 3
9	- 9 $\frac{1}{2}$ - 10 $\frac{3}{4}$ 29. 0	44 $\frac{1}{2}$ 44 $\frac{1}{2}$ 45 48	— 4 ZZW 4 ZW 6 — 4	— — Betrokken Omtr helder	1 $\square$ C
10	- 2 - 8 $\frac{1}{4}$ - 10 $\frac{1}{4}$	46 43 46	— 4 W 2 — 2	— — —	
11	- 10 - 8	43 44	ZZO 2 ZZW 2	Betrokken	
12	- 7 - 7 $\frac{1}{2}$ - 8 $\frac{1}{2}$	46 45 40 $\frac{1}{2}$	— 2 — 2 ZtW 2	— — —	
13	- 8 $\frac{1}{2}$ - 7 $\frac{3}{4}$ - 7 $\frac{1}{2}$	45 41 41	— 2 ZZO 2 — 2	Omtr. helder Betrokken	
14	- 9 - 9 $\frac{1}{2}$	41 45 42	— 2 ... 0 NO 2	Zeer betrokk. Betrokken	
15	30. $\frac{1}{2}$ - 1 $\frac{1}{2}$ - 2 $\frac{3}{4}$ - 5 $\frac{1}{4}$	37 40 39 36	NtO 4 NNO 6 NtO 4 NNO 2	— Zeer betr. Betrokken Omtr. helder	
16	- 5 $\frac{3}{4}$ - 6 $\frac{1}{2}$	41 39	— 2 NtO 2	— Betrokken	

OP ZWANENBURG.

M A A R T, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lyner.
	29. 5 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	O 6	Betrokken	
1	- 3	28	ONO 6	— sneeuw	I
	- 3 $\frac{1}{4}$	26	N 4	Betrokken	I
	- 4 $\frac{1}{2}$	24	WNW 2	Zeer betr.	I
2	- 5 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
	- 5 $\frac{1}{3}$	32	NW 2	Omr. helder	
	- 3	33	ZW 2	Betrokken	
3	- 1 $\frac{1}{2}$	35	OZO 2	Zeer betr.	N
	- 2 $\frac{1}{4}$	33	NO 2	Betrokken	
	- 6	30	— 6	Zeer betr.	
4	- 8 $\frac{3}{4}$	31	O 4	—	
	- 10 $\frac{1}{2}$	27	... 0	Omr. helder	N. licht
	- 8 $\frac{1}{2}$	18 $\frac{1}{2}$	ZO 2	—	
5	- 5	29	— 4	—	
	- 3	29 $\frac{1}{2}$	ZZO 6	Betrokken	
6	28. 8 $\frac{1}{4}$	31	ZO 4	—	
	- 4	39	ZW 2	Zeer betr.	I
	- 4 $\frac{1}{2}$	36	— 6	Omr. helder	
	- 6 $\frac{1}{2}$	36	W 4	Betrokken	
7	- 7 $\frac{1}{4}$	49	— 4	— regen	
	- 7 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{2}$	NW 2	Betrokken	4
8	29. 3 $\frac{1}{2}$	40	— 2	—	
	- 5 $\frac{1}{2}$	30	ZW 2	Zeer betr.	
	- 6 $\frac{1}{2}$	36	WtZ 2	—	
9	- 7 $\frac{1}{2}$	43	— 2	—	I
	- 8	36	— 2	Omr. helder	
	- 8 $\frac{1}{2}$	36	... 0	Betr. mist	
10	- 9	39	ZZW 2	Zeer betr.	
	- 8 $\frac{1}{2}$	33	N 2	Omr. helder	
	- 8	32	NNO 2	Betr. mist	
11	- 7 $\frac{1}{4}$	39 $\frac{1}{2}$	NO 2	Zeer betr.	E
	- 6 $\frac{3}{4}$	36	— 2	Omr. helder	
	- 6	34	— 4	Betrokken	
12	- 5 $\frac{1}{2}$	35	— 6	—	I
	- 5 $\frac{1}{2}$	35	— 8	—	
	- 6	34	N 8	—	
13	- 6 $\frac{3}{4}$	34	NNO 6	—	I
	- 7 $\frac{1}{2}$	34	NO 6	—	
	- 7 $\frac{1}{2}$	34	NNO 4	—	
	- 7 $\frac{1}{2}$	33	NO 4	Zeer betr.	
14	- 9	35	— 4	—	
	- 11	33	ONO 4	—	
15	30. 0	32	O 4	—	
	- 1	34	— 4	—	
	- 2 $\frac{1}{2}$	30	NO 4	Omr. helder	
	- 3 $\frac{1}{2}$	29	O 2	Helder	
16	- 4	34 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 4 $\frac{3}{4}$	33	NNO 2	—	

W A A R N E M I N G E N

M A A R T, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St- der Wind.	Lugtsge- feldtheit.	Regen in Lynen
	30. 4 ³ / ₄	31	NW 2	Helder	
17	4 ³ / ₄	38	— 2	Omtr. helder	
	4	34 ¹ / ₂	WNW 2	— —	
	3 ¹ / ₂	34	— 2	— —	
18	3 ¹ / ₂	44	W 2	— —	V ☾
	2 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂	— 2	— —	
	2 ¹ / ₄	41	NNW 2	Betrokken	
19	2 ¹ / ₂	42 ¹ / ₂	N 2	Zeer betr.	
	3	40	— 2	Betrokken	
	3 ³ / ₄	38	ZO 2	— —	
20	2 ¹ / ₂	42 ¹ / ₂	O 2	Omtr. held.	
	1	35 ¹ / ₂	— 2	Helder	
	29. 11 ³ / ₄	34	ZO 2	— —	
21	10	49	— 2	— —	
	9 ¹ / ₂	41	— 2	— —	N. licht
	10 ¹ / ₂	39	— 2	— —	
22	10 ¹ / ₂	49	— 2	— —	
	10 ¹ / ₂	42	— 2	— —	
	9 ¹ / ₂	41	WZW 2	Zeer betr.	
23	10	44	NW 2	— —	
	10 ¹ / ₂	37	— 2	Omtr. helder	
	7	40 ¹ / ₂	ZW 4	Betrokken	
24	7 ¹ / ₂	41 ¹ / ₂	NW 6	Zeer betr.	
	9 ³ / ₄	39	— 6	— —	
	10 ¹ / ₂	37 ¹ / ₂	WNW 4	Betrokken	
25	9 ³ / ₄	42	WZW 4	— —	L ☐ ☾
	5	41	ZW 8	— regen	
	3 ¹ / ₄	44	W 4	Betrokken	2
26	3	45	WtZ 4	— —	
	1 ¹ / ₂	40	WNW 4	— regen	
	1 ¹ / ₄	40	WtN 2	Betrokken	2
27	1 ¹ / ₄	49	NW 2	Zeer betr.	
	1 ³ / ₄	39 ¹ / ₂	— 4	— —	
	4	35	— 4	— —	
28	6 ¹ / ₂	36	— 6	— —	
	9	32	NNW 4	Omtr. helder	N. licht
	11 ¹ / ₂	32	— 6	Zeer betr.	
29	30. 1	37	— 6	— —	
	3	36	NW 4	Omtr. helder	N. licht
	2 ¹ / ₂	36 ¹ / ₂	ZW 4	Betrokken	I
30	2 ¹ / ₄	38	— 4	— —	
	1 ¹ / ₂	37 ¹ / ₂	— 4	— —	
	1 ¹ / ₄	46	— 2	— mist	I
31	1 ¹ / ₂	51	— 2	— —	
	1 ³ / ₄	44	— 2	— —	I

Hoogste Barom.	30 D	4 ³ / ₄	L.	Gemidd. Barom.	29 D.	8 L.
Laagste dito	28 -	4		--- Therm.	36 ¹ / ₈	Gr.
Middelb. dito	29 -	4 ³ / ₈		't Gevallen Water	17	L.
Hoogste Therm.	51			Uitwafening	17	
Laagste dito	18 ¹ / ₂	Gr.		Dagelykſche kragt		
Middelb. dito	34 ³ / ₄			der Winden	31 ³ / ₈	

O P Z W A N E N B U R G.

A P R I L, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- theid.	Regen in Lyuen.	
	30.	1 $\frac{1}{2}$	40	W r N 2	Zeer betr.	
1	-	2 $\frac{1}{2}$	51	W 2	Omtr. helder	N ☉
	-	3 $\frac{1}{2}$	44	— 2	—	
	-	4 $\frac{1}{2}$	42	ZW 2	—	
2	-	4 $\frac{3}{4}$	52	W 2	—	
	-	5	47	... 0	Helder	
	-	5 $\frac{1}{2}$	41	NW 2	Betr. mist	
3	-	5 $\frac{3}{4}$	51 $\frac{1}{2}$	O r N 2	Omtr. helder	
	-	5	48	... 0	Helder	
	-	4 $\frac{3}{4}$	51	... 0	Zeer betr.	
4	-	4 $\frac{1}{2}$	55	NO 2	—	
	-	4	45 $\frac{1}{2}$	N 2	Helder	
	-	4	42	NNW 2	Betrokken	
5	-	5	43	— 4	—	
	-	5 $\frac{3}{4}$	40	— 4	—	
6	-	6 $\frac{1}{4}$	40	N 2	—	
	-	6 $\frac{1}{2}$	42	— 2	Omtr. helder	
	-	5 $\frac{1}{2}$	38	— 2	Helder	
	-	4 $\frac{1}{2}$	38	NW 2	Omtr. held.	
7	-	4 $\frac{1}{4}$	49	... 0	Helder	
	-	3 $\frac{1}{2}$	47	... 0	—	
	-	2 $\frac{1}{2}$	43	ZW 2	Omtr. held.	N licht
8	-	2	53	NW 2	Helder	
	-	1 $\frac{1}{2}$	46 $\frac{1}{2}$	... 0	—	
	-	2	43	... 0	—	
9	-	2 $\frac{1}{4}$	53 $\frac{1}{2}$	... 0	—	E ☐ ☉
	-	2	48	... 0	—	
	-	1 $\frac{1}{2}$	45 $\frac{1}{2}$	ZO 2	—	
10	-	1 $\frac{1}{4}$	59 $\frac{1}{2}$	O 2	—	
	29.11	1	56	... 0	—	
	-	8 $\frac{1}{4}$	52	ZZO 2	Omtr. helder	
11	-	7 $\frac{1}{2}$	58	ZW 4	Zeer betr.	
	-	7	50 $\frac{1}{2}$	ZO 2	Betrokken	
	-	7 $\frac{1}{4}$	53	— 2	Zeer betr.	
12	-	9 $\frac{1}{2}$	59	... 0	Betrokken	
	-	11 $\frac{1}{2}$	53	N 2	Helder	
	30.	1 $\frac{1}{4}$	50	NO 2	—	
13	-	1 $\frac{3}{4}$	55 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	-	2	51	— 2	—	
	-	2	50	... 0	—	
14	-	1 $\frac{3}{4}$	58	WNW 2	Omtr. helder	
	-	1 $\frac{1}{2}$	41	NW 2	Betr. mist	
	-	0	47	ZW 2	Betrokken	
15	29.11	1	51	WZW 2	—	
	-	9 $\frac{1}{2}$	49	NW 2	— regen	1 $\frac{1}{2}$
	30.	0	45 $\frac{1}{2}$	WNW 4	Helder	1
16	-	1 $\frac{1}{4}$	48	— 4	—	
	-	2 $\frac{1}{4}$	42 $\frac{1}{2}$	— 2	—	

WAARNEMINGEN

A P R I L, 1783.

Da- gen	Baro- meter	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30. 3 ¹ / ₂	46 ¹ / ₂	WtZ 2	Zeer betr.	
17	- 3 ¹ / ₂	54	— 2	—	V ☾
	- 3	49	— 2	Omtr. helder	
	- 2 ¹ / ₂	50 ¹ / ₂	WNW 2	Betrokken	
18	- 3	53	NNW 2	Zeer betr.	
	- 3	47	NW 2	Omtr. helder	
	- 2 ¹ / ₂	47	ZO 2	—	
19	- 1 ¹ / ₂	59 ¹ / ₂	— 2	—	
	29. 11 ¹ / ₂	56	ZZO 2	—	
	- 9 ¹ / ₂	56	ZW 2	Zeer betr.	
20	- 10	56	WZW 2	Betrokken	
	- 10	46	— 2	— regen	
	- 9	45	NW 2	Zeer betr.	
21	- 9	45	— 4	—	
	- 9	42 ¹ / ₂	NNW 2	—	N. licht
	- 9	42 ¹ / ₂	Z 2	Betrokken	
22	- 6	42	ZO 2	—	
	- 10	44	— 4	— regen	
	- 10	45	NtO 2	Betrokken	
23	- 10	50	NNO 4	Zeer betr.	
	- 10	47	— 4	Omtr. helder	
	- 9	46	— 2	Zeer betr.	
24	- 9	47	— 4	—	L ☐ ☾
	- 10	46	— 2	—	
	- 10	44	N 2	Betrokken	
25	- 11 ¹ / ₂	49	— 2	—	
	30. 11 ¹ / ₂	49	— 2	—	
	- 2 ¹ / ₂	47	OtN 4	Helder	
26	- 2 ¹ / ₂	49	ONO 4	—	
	- 2	49	— 2	—	N. licht
	- 2	44 ¹ / ₂	OZO 4	—	
27	- 2	55	— 4	—	
	- 1	50	— 2	Omtr. helder	N. licht
	- 1	46 ¹ / ₂	— 2	Helder	
28	- 1	59	— 2	—	
	-	54	— 2	—	
	-	57	— 2	—	
29	-	62	— 2	—	
	-	58	N 2	—	N. licht
	-	54	O 2	—	
30	-	64 ¹ / ₂	— 2	—	
	-	57	N 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. 6¹/₂ L.
 Laagste dito 29 - 7
 Middelh. dito 30 - 0¹/₂
 Hoogste Therm. 64¹/₂
 Laagste dito 38 } Gr.
 Middelh. dito 51¹/₂

Gemidd. Barom. 30 D. 11¹/₂ L.
 - - - Therm. 49¹/₂ Gr.
 't Gevallen Water 9 L.
 't Uitgewaasfemde 34
 Dagelyksche kragt
 der Winden 2.

OP ZWANENBURG

M E Y, 1783.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- heldheit.	Regen in Lynen.
1	30. 1 1/2	52	NO 4	Zeer betrok.	NC
	- 1 1/2	53	— 4	Betrokken	
	- 1 1/2	45 1/2	NNO 4	Zeer betr.	
2	9. 11 3/4	47	N 4	—	
	- 11 1/2	47	— 4	—	
	- 10 3/4	46	— 4	—	
3	- 10 3/4	45	ONO 6	Betrokken	N. licht
	- 11 3/4	49 1/2	— 6	Zeer betr.	
	30. 4 1/2	43 1/2	NVO 6	Omr. helder	
4	- 4 1/2	44 1/2	ONO 2	—	
	- 4 1/2	49	— 2	—	
	29. 11 3/4	47	N 2	Helder	
5	- 11 1/2	46 1/2	OZO 2	Omr. helder	
	- 11 1/2	53	NW 2	Helder	
	- 10 1/2	50	N 2	Omr. held.	
6	- 9 1/2	49 1/2	NtW 2	—	
	- 10 1/2	51 1/2	N 4	Zeer betr.	
	- 10 1/2	44	— 2	Betrokken	
7	- 10 1/2	44	NNW 2	Zeer betr.	
	- 10 1/2	40 1/2	— 2	Omr. helder	
	- 11 1/2	43	— 2	—	
8	- 11 1/2	43 1/2	— 2	—	
	- 11 1/2	46	— 2	Zeer betr.	
	- 11 1/2	43	N 2	Omr. held.	
9	30. 0	43	— 2	—	E□C
	- 0	6 1/2	WZW 2	—	
	29. 11	47	— 2	—	
10	- 10	51	Z 4	Zeer betr.	
	- 9 1/2	57	ZW 4	Betr. regen	
	- 10	45	Z 2	Betrokken	
11	- 10	44 1/2	ZZW 2	Zeer betr.	
	- 9 3/4	62	NO 2	—	
	- 8 3/4	57	NW 2	Betrokken	
12	- 9 1/4	56	ZW 2	—	I B
	- 10 3/4	58	— 2	Zeer betr.	
	- 11 1/2	53	... 0	Omr. helder	
13	- 11 1/2	57	O 2	—	d. wl. 5
	- 11 1/2	65	ZO 2	—	
	- 11 1/2	59	ZW 4	Betr. regen	
14	- 11 1/2	60	Z 2	Omr. held.	
	- 10 1/2	68	W 2	—	
	- 11 1/2	54 1/2	NNW 2	—	
15	- 11 1/2	54	N 2	Zeer betrok.	
	- 11 1/2	60	— 2	Omr. helder	
	30. 0	56	— 2	Helder	
16	- 0	58	Z 2	—	VC
	- 0	61	ZW 2	Omr. held.	
	- 0	57	— 2	—	

W A A R N E M I N G E N

M E Y, 1783.

Da- gen.	Baro- metr.	Ther- mom.	Kragten St der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen
17	30. 0	59	ZW 2	Helder	
	- 0	67	NW 2	—	
	29. 11 $\frac{3}{4}$	59	NNW 2	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	57	N 6	Betrokken	
18	- 9 $\frac{3}{4}$	57	NtO 4	—	I
	- 9 $\frac{1}{4}$	56	— 8	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	54 $\frac{1}{2}$	NO 8	—	
19	- 10 $\frac{1}{2}$	57	— 8	Zeer betr.	
	- 11 $\frac{1}{4}$	55	— 6	Helder	N. licht
	30. 0	59	— 4	—	
20	0	68	OtN 4	—	
	- 1 $\frac{1}{4}$	63	NNO 6	Omtr. helder	
	- 1 $\frac{1}{2}$	53	O 6	Helder	
21	- 1 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	— 6	—	
	0	59 $\frac{1}{2}$	NO 4	—	
	29. 10 $\frac{1}{4}$	57 $\frac{1}{2}$	OtZ 2	—	
22	- 8	65 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
	- 6 $\frac{3}{4}$	56	N 2	Omtr. helder	
	- 5 $\frac{3}{4}$	52	NNW 4	Betrokken	
23	- 6 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$	— 4	—	L ☐ ☉
	- 7 $\frac{1}{4}$	50	N 4	—	
	- 8	50	NtW 2	—	
24	- 9	52	— 4	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	48 $\frac{1}{2}$	— 4	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	49	OtN 2	—	
25	- 10 $\frac{1}{4}$	50	— 2	— regen	I
	- 9 $\frac{1}{2}$	49	NO 2	Betrokken	I
	- 8 $\frac{1}{4}$	49 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	I
26	- 7 $\frac{1}{2}$	55	NO 4	Zeer betr.	
	- 6	55	NNO 4	Betrokken	
	- 5	54	ZO 4	—	5
27	- 5 $\frac{3}{4}$	58	— 4	—	
	- 6 $\frac{1}{4}$	54	ZW 2	—	
	- 6 $\frac{1}{4}$	56	N 2	—	
28	- 5 $\frac{1}{2}$	60	NNO 4	—	
	- 6 $\frac{1}{2}$	59	N 2	— regen	d. wl.
	- 6 $\frac{3}{4}$	58	ZW 2	Betrokken	3
29	- 6 $\frac{1}{2}$	56	— 6	—	I
	- 8 $\frac{3}{4}$	53 $\frac{1}{2}$	— 4	Zeer betr.	
	- 10 $\frac{1}{4}$	65	— 2	Omtr. helder	
30	- 10 $\frac{3}{4}$	59	WtN 2	—	N ☉
	- 11 $\frac{1}{2}$	52	NW 2	—	
	- 11 $\frac{3}{4}$	56	— 2	Zeer betr.	
31	30. 0	57	— 4	—	
	- 0	58	NNW 2	Omtr. held.	N. licht

Hoogste Barom.	30 D.	1 $\frac{1}{2}$ L.	Gemidd. Barom.	30 D.	1 $\frac{1}{2}$ L.
Laagste dito	29	5	Therm.	53	8 Gr.
Middelb. dito	29	9 $\frac{1}{4}$	Uitwafeming	19	L.
Hoogste Therm.	63		Dagelyksche kragt	48	
Laagste dito	43	2 Gr.	der Winden	31	5
Middelb. dito	55	1			

OP ZWANENBURG.

J U N Y, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 11 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	N O 2	Betrokken	
1	- 11 $\frac{1}{2}$	56	NNO 2		
	- 11 $\frac{1}{2}$	51	N 2	Omtr. helder	
	- 10 $\frac{3}{4}$	56	NO 2	Zeer betr.	
2	- 10 $\frac{3}{4}$	63	ONO 2	Omtr. helder	
	- 10 $\frac{3}{4}$	61	NNO 2		
	- 10 $\frac{3}{4}$	61	ONO 2	Zeer betr.	
3	- 10 $\frac{3}{4}$	69	O 2		
	- 10 $\frac{1}{2}$	65 $\frac{1}{2}$	ONO 2	Omtr. helder	
	- 9	66	O 2		
4	- 9 $\frac{3}{4}$	73		Zeer betrokk.	
	- 10	62	NW 2	Betr. regen	2
	- 10	61	W 2	Betrokken	3
5	- 10 $\frac{3}{4}$	65		Zeer betr.	
	30. 0	59		Omtr. helder	
	- 0 $\frac{3}{4}$	60	WZW 2		
6	- 1	63			
	- 1 $\frac{1}{4}$	56	ZW 2	Zeer betr.	
	- 1 $\frac{1}{4}$	59 $\frac{1}{2}$		Betrokken	
7	- 1 $\frac{3}{4}$	66	WNW 2	Omtr. held.	
	- 1 $\frac{3}{4}$	58	NNW 2		
	- 2	56	NNO 2		
8	- 2 $\frac{1}{4}$	61	N 2		E ☐ ☾
	- 1 $\frac{3}{4}$	58			
	- 1	59	Z 2		
9	- 1 $\frac{1}{2}$	63			
	- 0	56	NW 2		
	29. 11 $\frac{3}{4}$	57		Zeer betr.	
10	- 11 $\frac{3}{4}$	60	WNW 2	Omtr. helder	
	- 11 $\frac{3}{4}$	56	WZW 2	Zeer betrokk.	
	- 8 $\frac{3}{4}$	58	ZW 2	Betrokken	
11	- 7 $\frac{1}{2}$	64			
	- 6 $\frac{1}{4}$	58		— regen	1
	- 6 $\frac{1}{4}$	54	NNW 2	Zeer betr.	2 $\frac{1}{2}$
12	- 6 $\frac{1}{4}$	58		Omtr. helder	
	- 6 $\frac{1}{2}$	57			
	- 7 $\frac{1}{2}$	60	ZZW 4	Zeer betr.	
13	- 7 $\frac{3}{4}$	62	ZW 6		
	- 8 $\frac{1}{2}$	61 $\frac{1}{2}$		Betr. regen	1 $\frac{1}{2}$
	- 8 $\frac{1}{2}$	64 $\frac{1}{2}$		Zeer betrokk.	1
14	- 9	69	ZZO 2	Omtr. held.	
	- 8	66 $\frac{1}{2}$	ONO 2		
	- 7	68	Z 2		
15	- 6 $\frac{1}{2}$	70 $\frac{1}{2}$	W 2	Betr. donder	V ☾
	- 4 $\frac{1}{2}$	64	ZO 2	Zeer betr.	1
	- 5 $\frac{1}{2}$	62	ZW 2		
16	- 5 $\frac{1}{2}$	62			
	- 5 $\frac{1}{2}$	62			

W A A R N E M I N G E N

3 U N Y, 1753.

Da- gen	Baro- meter	Ther- mom.	Kragten St. der Wind	Lugtsge- thelohett.	Regen in Lynen.
	29. 64 ¹ / ₂	58 ¹ / ₂	Zr W 4	Zeer betr	
17	63 ¹ / ₂	64	— 6	—	
	61 ¹ / ₂	59 ¹ / ₂	— 6	Betr. regen	
18	71 ¹ / ₂	58	ZZW 6	Zeer betr.	
	71 ¹ / ₂	61	ZW 6	Betrokken	
	81 ¹ / ₂	57	— 4	Zeer betr.	3
	78 ¹ / ₂	55	ZO 2	Betrokken	
19	74	64	ZZO 2	—	
	64	55	ZZW 2	—	
20	74 ¹ / ₂	57	ZW 2	—	
	74 ¹ / ₂	61 ¹ / ₂	NW 2	Zeer betr.	
	81	56 ¹ / ₂	N 2	Betrokken	
	81	58	NNW 2	—	
21	10 ¹ / ₂	61	N +	—	LOC
	11 ¹ / ₂	55	NNW 4	—	
	11 ¹ / ₂	54	N 2	Zeer betr.	
22	2 ¹ / ₂	57 ¹ / ₂	— 2	Omr. helder	
	3 ¹ / ₂	54 ¹ / ₂	— 2	—	
	3 ¹ / ₂	55	NrW 2	—	
23	3 ¹ / ₂	63	— 2	—	
	3 ¹ / ₂	61	N 2	—	
	3	63	OZO 2	Dampig	
24	2 ¹ / ₂	70	N 2	—	
	2 ¹ / ₂	65 ¹ / ₂	— 2	—	
	14 ¹ / ₂	5	NW 2	—	
25	1 ¹ / ₂	73 ¹ / ₂	— 2	—	
	1 ¹ / ₂	65	N 2	—	
	1 ¹ / ₂	63	— 2	—	
26	1	2	— 2	Helder	
	1	62	— 2	Dampig	
	1	62	— 2	—	
27	14 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	— 2	Helder	
	14 ¹ / ₂	6	— 2	Dampig	
	11 ¹ / ₂	61	W 2	Helder	
28	14 ¹ / ₂	61 ¹ / ₂	— 2	—	
	2	61 ¹ / ₂	— 2	Betrokken	
	2	63	WNW 2	Dampig	
29	2 ¹ / ₂	69	NW 2	Helder	NC
	24 ¹ / ₂	61	— 2	Dampig	
	34 ¹ / ₂	61 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
30	3 ¹ / ₂	6	— 2	Betrokken	
	3 ¹ / ₂	65	N 2	Omr. helder	

Hoogste Barom. 30 D. 3¹/₂ L.
 Laagste dito 29 - 4¹/₂
 Middelh. dito 29 - 10¹/₂
 Hoogste Therm. 73¹/₂
 Laagste dito 51¹/₂ } Gr.
 Middelh. dito 62¹/₂

Gemidd. Barom. 29 D. 9¹/₂ L.
 - - - Therm. 61¹/₂ L.
 't Gevallen Water 17 L.
 't Ungewaasemde 47
 Dagelykche kragt
 der Winden 216.

OP ZWANENBURG.

3 U L Y, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtespe- feldheit.	Regen in Lyant.
	30.	3	66	ONO 2	Omt. helder
1		2	72	— 2	Helder
		2	70 ¹ ₂	— 2	—
		2	70	— 2	—
2		2	79	WZ W 2	—
		1	77	N O 2	—
		1	66 ¹ ₂	N W 2	—
3		2	69	W 2	—
		2	64	— 2	—
		2	63	— 2	—
4		3	63	— 2	Omt. helder
		4	59 ¹ ₂	— 2	—
		3	61 ¹ ₂	— 2	—
5		2	68	WZ W 4	Zeer betr.
		1	64	W N W 2	Omt. held.
		1	61 ¹ ₂	N W 2	—
6		1	64	— 2	Zeer betr.
		1	59	— 2	Omt. helder
		1	64	Z 2	Zeer betr.
7		1	64	NNW 2	Omt. held.
		1	58 ¹ ₂	— 2	—
		2	5	— 2	—
8		2	66	— 2	—
		2	62 ¹ ₂	— 2	—
		1	61	Z O 2	Helder
9		1	78	N O 2	Betrokken
		1	69	O 2	Helder
		1	65	— 2	—
10		1	77 ¹ ₂	— 2	—
		1	70 ¹ ₂	— 2	—
		1	67 ¹ ₂	— 2	—
11		1	72	ONO 4	—
		1	70	— 2	—
		1	72	OZO 2	—
12		1	73	ONO 4	—
		1	71 ¹ ₂	— 2	—
		1	68	O 2	—
13		0	72	— 2	—
		0	68 ¹ ₂	— 2	—
		0	69	— 2	—
14	29.	1	76	— 2	—
		1	71	N O 2	—
		1	70	ONO 2	Dampig
15		1	76 ¹ ₂	Z W 4	Helder
		1	76	O 2	Dampig
		1	69	Z O 2	—
16	30.	0	73	Z W 2	Betrokken
		0	65	W N W 2	Zeer betr.

ECC

VC

W A A R N E M I N G E N

f U L Y, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit	Regen in Lynen
17	30. 1 ¹ / ₂ 2	66 70 ¹ / ₂	ZW 2 W 2	Dampig Omt. helder	
18	2 ¹ / ₄ 2	62 68	WNW 2 W 2	Dampig Omt. held.	
19	2 1 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₄	71 68 ¹ / ₂ 68 72 67	ZW 2 W 2 W 2	Betrokken Zeer betrokk. Betrokken	
20	20. 11 ³ / ₄ 11 ¹ / ₂ 9 ³ / ₄ 9 ¹ / ₂	69 ¹ / ₂ 74 ¹ / ₂ 70 65	ZW 2 Z 2 ZZW 2 ZW 4	Zeer betrokk. Betrokken Omt. helder Zeer betr.	
21	9 8 ¹ / ₄ 8	72 67 66	ZW 4 W 6 W 4 W 2	Zeer betr. Betrokken Zeer betr.	L ☐ ☉
22	10 9 ¹ / ₂ 8 ³ / ₄	71 ¹ / ₂ 68 65 ¹ / ₂	W 2 W 2 Z 2	Betrokken Zeer betr. Omt. helder	
23	9 10 11 ² / ₄ 11 ¹ / ₄	70 62 ¹ / ₂ 65 69	N 2 NW 2 W 2 W 2	Zeer betr. Omt. helder Zeer betr.	
24	30. 1 1 ³ / ₄ 2 2 ¹ / ₂ 2	66 68 71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂ 68 ¹ / ₂	WNW 2 W 2 W 2 NW 2 W 0	Betrokken Zeer betr. Betrokken Omt. helder	
25	2 2 ¹ / ₂ 2	71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂ 68 ¹ / ₂	W 2 NW 2 W 0	Zeer betr. Betrokken Omt. helder	
26	1 ¹ / ₂ 1 20. 11 10 9 8 ³ / ₄ 8 ³ / ₄ 9 ¹ / ₂ 9 ³ / ₄ 10 ¹ / ₂ 11 ³ / ₄ 11 ¹ / ₄ 11 ¹ / ₄	76 ¹ / ₂ 72 70 78 76 73 83 78 73 76 70 65 ¹ / ₂ 67 ¹ / ₂ 67 68 71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂	O 2 ONO 2 OZO 2 O 2 ZO 2 ZZO 2 W 0 W 0 ZW 2 W 2 NW 2 W 2 ZW 2 W 2 ZW 2 W 2	Betrokken Omt. helder Betrokken Omt. helder Helder Helder Helder Omt. held. Omt. held. Helder Omt. held. Betrokken Omt. helder Helder Omt. held.	
27	9 8 ³ / ₄ 8 ³ / ₄ 9 ¹ / ₂ 9 ³ / ₄ 10 10 ¹ / ₂ 11 ³ / ₄ 11 ¹ / ₄ 11 ¹ / ₄	73 83 78 73 76 70 65 ¹ / ₂ 67 ¹ / ₂ 67 68 71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂	O 2 ZO 2 ZZO 2 W 0 W 0 ZW 2 W 2 NW 2 W 2 ZW 2 W 2	Helder Helder Helder Omt. held. Omt. held. Helder Omt. held. Betrokken Omt. helder Helder Omt. held.	
28	9 ¹ / ₂ 9 ³ / ₄ 10 10 ¹ / ₂ 11 ³ / ₄ 11 ¹ / ₄ 11 ¹ / ₄	73 76 70 65 ¹ / ₂ 67 ¹ / ₂ 67 68 71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂	ZW 2 W 2 NW 2 W 2 ZW 2 W 2	Betrokken Omt. helder Helder Omt. held.	
29	10 10 ¹ / ₂ 11 ³ / ₄ 11 ¹ / ₄ 11 ¹ / ₄	70 65 ¹ / ₂ 67 ¹ / ₂ 67 68 71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂	W 2 NW 2 W 2 ZW 2 W 2	Betrokken Omt. helder Helder Omt. held.	
30	30. 1 3 3	71 ¹ / ₂ 66 ¹ / ₂	W 4 NNW 2	Omt. held. Betrokken	

Hoogste Barom.	30 D.	3 ¹ / ₄ L.	Gemidd. Barom.	30 D.	0 ³ / ₁₀ L.
Laagste dito	29 -	8 ¹ / ₂	Therm.	69 ¹ / ₅	Gr.
Middelb. dito	29 -	11 ⁷ / ₈	Gevallen Water	1 ¹ / ₂	Lyn.
Hoogste Therm.	83	} Gr.	Uitwaaseming	55	
Laagste dito	58 ¹ / ₂		Dagelyksche kragt		
Middelb. dito	70 ³ / ₄		der Winden	2 ruim.	

OP ZWANENBURG.

AUGUSTUS, 1783.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30. 2 $\frac{1}{4}$	66 $\frac{1}{2}$	NW 2	Omt. held.	
1	- 3 $\frac{1}{4}$	70 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 2 $\frac{1}{4}$	67	N 2	Helder	
	- 1 $\frac{1}{4}$	67	O 2	—	
2	29. 11	83	Z 2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	73 $\frac{1}{2}$	 0	Omt. h. wl.	
	- 9 $\frac{1}{2}$	75	ZZW 2	Omt. helder	
3	- 10 $\frac{1}{4}$	78	NW 2	—	
	- 9 $\frac{1}{2}$	72	 0	Zeer bet. wl.	3
	- 8 $\frac{1}{2}$	67	ZZW 4	Betr. regen	2
4	- 8 $\frac{1}{2}$	70 $\frac{1}{2}$	WZW 4	Zeer betr.	1
	- 9	66 $\frac{1}{2}$	ZW 4	Omt. helder	
	- 11 $\frac{1}{4}$	62 $\frac{1}{2}$	N 2	Zeer betr.	
5	30. 0	68	NtO 2	—	E □ C
	- 0	64	N 2	—	
	- 1	64	ZO 2	—	
6	29. 11 $\frac{3}{4}$	73	— 2	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	70	 0	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	67	W 2	—	
7	- 10	71	— 4	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	65	WtZ 2	Omt. helder	
	- 10 $\frac{3}{4}$	64	WZW 2	Zeer betr.	
8	- 11 $\frac{1}{4}$	69	— 4	Omt. helder	
	- 10 $\frac{3}{4}$	67	ZW 4	—	
	- 11	66	— 4	Zeer betr.	
9	- 11 $\frac{3}{4}$	69	— 4	—	
	30. 0	67	— 2	Betrokken	1
	29. 11 $\frac{1}{2}$	65	— 6	— regen	3 $\frac{1}{2}$
10	- 11	67	— 6	Betrokken	3
	- 10	62	— 4	—	
	- 8	59	ZZO 2	—	
11	- 7 $\frac{3}{4}$	59	 0	—	4
	- 8 $\frac{1}{2}$	55	NW 2	Zeer betr.	1
	- 9 $\frac{3}{4}$	53	WtN 4	Betrokken	3
12	- 10 $\frac{1}{2}$	60 $\frac{1}{2}$	WNW 4	Zeer betr.	2 V C
	- 11	57 $\frac{1}{2}$	— 2	—	1
	- 11 $\frac{1}{2}$	58	N 2	—	2
13	- 11 $\frac{3}{4}$	68	— 4	—	
	30. 0 $\frac{1}{4}$	58	— 4	—	
	29. 11 $\frac{1}{2}$	59	— 4	—	1 $\frac{1}{2}$
14	- 11 $\frac{1}{2}$	61	NtW 4	—	
	30. 0	59	NNW 4	—	
	- 1	60	— 4	—	
15	- 1 $\frac{3}{4}$	6	— 2	Betrokken	
	- 2 $\frac{1}{4}$	61	NW 2	—	
	- 2	60	— 2	—	
	- 2 $\frac{1}{2}$	62	— 2	—	
16	- 2	62	NNW 1	—	

WAARNEMINGEN AUGUSTUS, 1783.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- steldheid.	Regen in Lynen.
	30.	69 ^{1/2}	N 2	Zeer betr.	1/2
7	-	66	— 2	—	—
	-	59	— 2	Omr. held.	—
	-	61	Z 2	—	—
8	-	67 ^{1/2}	N 2	—	—
	-	68	— 0	—	—
	-	61	O 2	—	—
9	-	69	NO 2	—	LO
	-	66	NNO 2	—	—
	-	65	NO 2	Helder	—
10	-	71	— 2	—	—
	-	67	— 2	—	—
	0	61 ^{1/2}	O 2	—	—
11	29	73	— 2	Omr. helder	—
	-	67	NO 2	Helder	—
	-	63	— 2	Omr. helder	—
12	-	71 ^{1/2}	... 0	—	—
	-	63	... 0	—	—
	10	67	ZW 2	Zeer betr.	—
13	-	69	WZ,W 4	Betr. regen	—
	-	65	— 4	Zeer betr.	1
	-	68	ZW 4	Betrokken	—
14	-	64	— 4	—	—
	-	60	— 2	d. wl.	—
	-	59 ^{1/2}	— 4	Betrokken	3
15	-	58 ^{1/2}	WZW 4	d. wl.	—
	-	59	— 4	Zeer betr.	1
	-	59	ZW 6	—	3
16	-	65	— 4	—	—
	10	60	— 2	Omr. helder	—
	10	61	— 2	Zeer betr.	—
17	-	66	— 4	—	N
	-	9	— 2	Omr. helder	—
	-	60 ^{1/2}	ZO 2	Zeer betr.	2 1/2
18	-	61 ^{1/2}	ZZO 2	—	—
	-	5	— 2	Omr. helder	—
	-	63	OZO 2	Betrokken	—
19	-	66	ZZO 4	d. wl.	4
	-	67	Z 4	wl cht	2
	-	64	WZW 4	Zeer betrokk.	9
30	-	66	— 4	Helder	—
	-	64	— 2	Omr. helder	—
	30.	62	ZW 2	Zeer betr.	—
31	-	70	— 2	Omr. helder	—
	-	65	N 2	Helder	—

Hoogste Barom. 30. D. 3^{1/4} L.
 Laagste dito 29 - 6^{1/2} L.
 Middellb dito 29 - 10^{1/8} L.
 Hoogste Therm. 83 } Gr.
 Laagste dito 5 }
 Middellb. dito 68 }

Gemidd. Barom. 29 D. 11^{1/2} L.
 - - - Therm. 64^{1/8} Gr.
 't Gevallen Water 54 L.
 't Ungewaasle nde 48
 Dagelykiche kragt der Winden 2^{1/2}.

OP ZWANENBURG. SEPTEMBER, 1783.

Da- gen	Baro- men	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lyuen.
1	30.	63	NO	2	Omr. helder
	-	65	—	2	Zeer betr.
	-	62	NNO	2	Omr. held.
2	-	60	—	2	—
	-	66	—	2	—
	29. 11	63	—	2	—
3	-	61	—	0	—
	-	69 ¹ / ₂	ZW	2	Zeer betr.
	-	64	—	4	—
4	-	58	WZ W	6	Betr. regen
	-	65	W	4	Zeer betr.
	-	55	ZW	4	Betr. wl.
5	-	58	ZZW	4	Betrokken
	-	56	O	4	—
	-	54	NW	4	Zeer betr.
6	-	59	ZW	4	Betrokken
	-	57	—	6	—
	-	62	—	8	Zeer betrok.
7	-	57	WZ W	6	Betrokken
	-	58	WtN	6	Zeer betr.
	-	55	NW	6	—
8	-	59	WZ W	8	Betrokken
	-	62	ZW	8	—
	-	61	—	6	—
9	-	59	WZ W	6	— regen
	-	59 ¹ / ₂	ZW	8	—
	-	57	NW	6	Betrokken
10	-	56	W	6	—
	-	59	—	6	Zeer betr.
	-	52	WNW	4	—
11	-	54	W	4	—
	-	62	ZZW	2	—
	-	52	ZO	2	Betrokken
12	-	56	Z	4	—
	-	62	—	4	—
	-	58	—	4	—
13	-	57 ¹ / ₂	ZW	4	Zeer betr.
	-	60	—	4	—
	-	60	—	4	Betrokken
14	-	53 ¹ / ₂	—	4	— regen
	-	61	—	4	Betrokken
	-	59	—	2	—
15	-	60	Z	2	Zeer betr.
	-	66	—	2	Omr. helder
	-	61	—	2	—
16	-	58	—	0	—
	-	68 ¹ / ₂	—	0	—
	-	62 ¹ / ₂	N	2	Betrokken

E ☐ ☾

6

3

4¹/₂

8

3¹/₂

1

3

0

2¹/₂

V ☾

2

1

1

1

1¹/₂

1

WAARNEMINGEN SEPTEMBER, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- feldheit.	Regen in Lynen.
	30.	58	N 2	Betrokken	
17	1 $\frac{1}{4}$	61	— 2	—	
	2	58	N O 2	—	
	1 $\frac{1}{2}$	58	ONO 2	Zeer betrokk.	
18	29. 11 $\frac{3}{4}$	63 $\frac{1}{2}$	— 2	Omtr. helder	L ☐ ☉
	10 $\frac{3}{4}$	62 $\frac{1}{2}$	O 2	—	
	10 $\frac{1}{2}$	61	 0	Zeer betr.	
19	7 $\frac{1}{2}$	69	 0	—	
	7	62	Z 4	Omtr. helder	
	6 $\frac{3}{4}$	61	— 4	Betrokken	
20	7	67	ZZO 4	—	
	7	61	— 4	—	
	9 $\frac{1}{2}$	57	ZZW 4	Zeer betr.	
21	11	62	— 4	—	
	10 $\frac{3}{4}$	57	— 4	Omtr. helder	
	9 $\frac{1}{4}$	55	ZO 4	Zeer betr.	
22	8 $\frac{1}{2}$	63	— 4	—	
	8 $\frac{1}{4}$	59	Z 2	Omtr. helder	
	8 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betrokken	
23	8 $\frac{1}{2}$	63	— 2	Zeer betr.	
	9	53	 0	Omtr. helder	
	10 $\frac{1}{4}$	56	 0	Betrokken	
24	11 $\frac{1}{4}$	58	 0	—	
	30. 1	56	 0	Omtr. helder	
	3	54	 0	Zeer betr.	
25	3 $\frac{3}{4}$	60 $\frac{1}{2}$	 0	Omtr. held.	
	4	57	 0	—	N. licht
	3 $\frac{1}{2}$	56	N C	—	
26	3 $\frac{3}{4}$	64	NO 2	—	N ☉
	3	59	— 2	—	N. licht
	3 $\frac{1}{4}$	58	ONO 2	Helder	
27	3 $\frac{1}{2}$	63 $\frac{1}{2}$	 0	—	
	3 $\frac{1}{2}$	60	NO 2	—	
	3 $\frac{3}{4}$	56	O 2	—	
28	3 $\frac{3}{4}$	63 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	3 $\frac{3}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	
	3 $\frac{3}{4}$	55	O 2	—	
29	3 $\frac{1}{4}$	62	— 2	—	
	3 $\frac{1}{2}$	57 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	
	3	54	O 2	—	
30	2 $\frac{1}{2}$	60	— 2	—	
	2 $\frac{3}{4}$	57 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. 4 L.	Gemidd. Barom. 29 D. 10 $\frac{3}{4}$ L.
Laagste dito 29 - 2	Therm. 59 $\frac{1}{2}$ Gr.
Middelb. dito 29 - 9	Gevallen Water 51 Lyn.
Hoogste Therm. 69 $\frac{1}{2}$ } Gr.	Uitwaasfening 26
Laagste dito 52 }	Dagelykſche kragt
Middelb. dito 60 $\frac{3}{4}$ }	der Winden 3.

OP ZWANENBURG.

OCTOBER, 1783.

Da- gen.	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldtheit.	Regen in Lijnen.
	30. 2 ³ / ₄	52	O	2	Helder
1	- 1 ³ / ₄	62	—	2	—
	- 1 ¹ / ₄	58 ¹ / ₂	•••••	0	—
	- 0	53	NNW	2	Omtr. helder
2	29. 11 ³ / ₄	63	—	2	—
	- 11	56	NW	2	Betrokken
	30. 0	58	W	2	—
3	- 0	63	—	2	—
	- 0	58	WZ W	2	Omtr. helder
	29. 11 ³ / ₄	57 ¹ / ₂	—	2	—
4	- 11	65	—	2	—
	- 10	60	ZW	2	—
	- 8 ¹ / ₄	59	Z t W	4	—
5	- 7 ¹ / ₂	63	ZW t Z	6	Betrokken
	- 8 ¹ / ₄	60	ZW	6	Zeer betr.
	- 8 ¹ / ₄	57	—	2	—
6	- 8 ¹ / ₄	63	ZZW	4	Betrokken
	- 7 ¹ / ₂	62	—	4	Zeer betr.
	- 7 ¹ / ₂	52	W t Z	4	Betrokken
7	- 8 ¹ / ₂	52	NW	2	—
	- 10	51	—	2	Zeer betr.
	30. 0	48 ¹ / ₂	—	2	Betrokken
8	- 1 ¹ / ₄	45 ¹ / ₂	—	2	—
	- 1	47	NNW	2	Zeer betr.
	- 1	45	OZO	2	Betrokken
9	- 1 ³ / ₄	54	ZW	2	—
	- 1 ¹ / ₄	49	—	2	Omtr. helder
	- 2 ³ / ₄	50	ZZW	2	Zeer betrokk.
10	- 2 ³ / ₄	54	—	2	Omtr. helder
	- 3 ³ / ₄	51	ZW	2	—
	- 3 ³ / ₄	45 ¹ / ₂	ZZO	2	—
11	- 3 ³ / ₄	54	ZO	2	Betrokken
	- 2 ³ / ₄	49	O	2	Helder
	- 1 ¹ / ₄	48	—	4	—
12	- 1	54	—	4	—
	- 1 ⁴ / ₈	50	—	2	Betrokken
	29. 11 ¹ / ₄	47 ¹ / ₂	ZO	2	Zeer betr.
13	30. 0	54 ¹ / ₂	O	2	Betrokken
	- 1 ¹ / ₂	50	•••••	0	Omtr. helder
	- 1 ¹ / ₂	47	NNW	2	Betr. mist
14	- 2	53	•••••	0	Betrokken
	- 2 ¹ / ₂	52	•••••	0	Omtr. helder
	- 2 ¹ / ₂	52	N	2	Betrokken
15	- 2 ¹ / ₂	55	•••••	0	—
	- 2 ¹ / ₂	53	•••••	0	Zeer betr.
	- 3	53	•••••	0	Betrokken
16	- 3 ³ / ₄	56	•••••	0	—
	- 4	52	•••••	0	Zeer betr.

E ☐ ☾

¹/₂

1¹/₂

1

¹/₂

2¹/₂

1

5

V ☾

WAARNEMINGEN OCTOBER, 1783.

Dagen	Baromet.	Thermom.	Kragten St. der Wind.	Lugige- steltheid.	Regen in Lyuen.
	30. 4	47	0	Ferr. mist	
17	31 ¹ / ₂	52 ² / ₂	O 2	Helder	
	2 ¹ / ₂	49	— 2	—	
	3 ¹ / ₂	46 ¹ / ₂	0	— mist	
18	2 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	ZO 2	Helder	L ☉
	2 ¹ / ₂	51	0	Omtr. helder	
	1 ¹ / ₂	49	Z 2	— mist	
19	1 ¹ / ₂	49	ZW 2	Betrokken	
	1	52	— 4	—	
	1	53	ZW t W 2	— regen	
20	1	56	ZW 2	Betrokken	
	1	53	— 2	— mist	
	0	51	ZO 2	Betrokken	
21	29. 11 ¹ / ₂	51 ¹ / ₂	— 2	—	
	11 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	0	—	
	10 ¹ / ₂	41	ZO 2	— mist	
22	10	49	Z 2	Betrokken	
	9	47	ZW 4	—	
	7 ¹ / ₂	52 ¹ / ₂	— 4	—	
23	9	57 ¹ / ₂	NW 2	Zeer betr.	
	10 ¹ / ₂	49 ¹ / ₂	0	—	
	9 ¹ / ₂	49	ZZW 4	Omtr. helder	
24	7 ¹ / ₂	55	— 4	Zeer betr.	
	7 ¹ / ₂	53	— 4	Betr. regen	
	8 ¹ / ₂	50	— 2	Betrokken	
25	8 ¹ / ₂	55	— 2	—	
	7 ¹ / ₂	52 ¹ / ₂	O 2	—	
	8 ¹ / ₂	51	N 2	—	
26	9	53	— 2	Zeer betr.	6 N ☉
	9 ¹ / ₂	49 ¹ / ₂	— 2	—	
	8 ¹ / ₂	48	ZW 4	—	
27	7	3	— 4	Betrokken	
	6	50 ¹ / ₂	— 8	—	
	6 ¹ / ₂	49	W t N 2	—	
28	7 ¹ / ₂	48	WNW 2	Zeer betr.	
	9 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	— 2	—	
	9 ¹ / ₂	46 ¹ / ₂	ZZW 6	Betrokken	
29	9	50	ZW 8	Zeer betr.	
	9	45 ¹ / ₂	— 6	—	
	10 ¹ / ₂	49 ¹ / ₂	W 2	—	
30	11 ¹ / ₂	50 ¹ / ₂	— 2	—	
	30. 1 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	ZW 2	—	
	3 ¹ / ₂	45 ¹ / ₂	Z 2	—	
31	1	51	ZZO 2	—	
	0 ¹ / ₂	43	— 2	Omtr. helder	

Hoogste Barom. 30 D. 4 L.
 Laagste dito 29 - 6
 Middelh. dito 29 - 11
 Hoogste Therm. 65
 Laagste dito 41 } Gr.
 Middelh. dito 53 }

Gemidd. Barom. 29 D. 11¹/₂ L.
 - - - Therm. 53 Gr.
 't Gevallen Water 28 L.
 't Uitgewaasfemde 13
 Dagelykche kragt
 der Winden 2¹/₂.

OP ZWANENBURG. NOVEMBER, 1783.

Dagen	Baro-mer.	Ther-mom.	Krag en St. der Wind.	Lugsge-steldheit.	Regen in Lyuen.
	29.11 ^{1/2}	37 ^{5/8}	ZZO 2	Omr. helder	
1	11 ^{1/4}	49	— 2	—	E □ C
	11	42	. . . 0	Helder	
	11 ^{1/4}	41	ZO 2	Omr. held.	
2	11	48	— 2	—	
	11	45 ^{1/2}	— 2	Helder	
	11	3 ^{1/2}	OZO 2	Omr. held.	
3	10 ^{1/2}	52	— 2	—	
	10 ^{1/4}	46	NO 2	Betrokken	
	10 ^{1/4}	3 ^{1/2}	ONO 2	— mist	
4	10	43	— 2	—	
	11	42	NO 4	Betrokken	
	11 ^{3/4}	43 ^{1/2}	ZO 2	— mist	
5	30. 0	46	ONO 2	Betrokken	
	1/2	42 ^{1/2}	NO 2	Helder	
	1	39	O 2	Omr. helder	
6	1 ^{1/2}	44	— 2	—	
	2	40	— 4	Helder	
	1	36	OZO 4	—	
7	1 ^{1/2}	40	— 4	—	
	1 ^{3/4}	35	O 2	—	
	2	32	— 2	—	
8	2 ^{1/2}	37	— 2	—	
	2 ^{1/2}	35 ^{1/2}	— 2	Zeer betr.	
	2 ^{1/2}	37	. . . 0	Betrokken	
9	1	39	. . . 0	—	V C
	1 ^{1/4}	38	. . . 0	—	
	10 ^{3/4}	38	NW 2	—	
10	9 ^{1/4}	40	— 2	—	
	7 ^{1/2}	43	NNW 2	—	
	6	45	. . . 0	—	3
11	5	46 ^{1/2}	NW 2	Betr. regen	1
	4 ^{1/2}	43	WZW 2	—	3
	2 ^{3/4}	42	— 2	—	5
12	2	41	— 2	—	2
	2 ^{1/2}	41 ^{1/2}	NW 2	Zeer betr.	2
	4 ^{1/2}	42	WNW 4	—	1/2
13	5 ^{1/2}	45	— 2	—	
	2 ^{3/4}	41	Z 4	Betr. regen	
	28. 11 ^{1/2}	47	ZW 8	Zeer betrok.	2
14	29. 1	41	NW 10	Betrokken	
	1 ^{1/4}	42	— 4	Zeer betr.	1/2
	1 ^{1/4}	39 ^{1/2}	Z 4	—	2
15	2 ^{3/4}	48	W 4	—	1
	7 ^{1/4}	36	ONO 2	Omr. helder	N licht
	6	42	ZO 2	Betr. regen	1
16	7 ^{3/4}	49	NW 2	Zeer betr.	1
	8 ^{3/4}	45	ZW 2	Betrokken	

WAARNEMINGEN NOVEMBER, 1783.

Da- gen	Baro- meter	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
17	29. 6 $\frac{3}{4}$ 6 $\frac{1}{4}$ 9	49 $\frac{1}{2}$ 54 50	ZW 6 WZW 10 — 6	Betrokken Zeer betr.	I L O C
18	7 $\frac{1}{2}$ 6 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{4}$ 8 $\frac{1}{4}$	53 53 49 49	— 6 — 6 Zt W 2	Betrokken — regen —	1 2 2 1
19	5 $\frac{1}{3}$ 5 5	5 45 $\frac{1}{2}$ 50	ZW 4 WZW 6 WNW 4	— Zeer betr.	1 1 1
20	5 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{2}$ 9 $\frac{4}{5}$ 9 $\frac{4}{5}$	50 47 45 40	NW 4 — 4 — 2	Betrokken Zeer betr.	1 2
21	9 $\frac{1}{2}$ 10	40 40	— 2 NO 4	— Omr. helder	2
22	30. 1 2 $\frac{1}{4}$ 4 $\frac{3}{4}$ 2	36 37 34 38	— 4 — 4 O 2 ONO 2	— — Betrokken	1 1 2
23	1 $\frac{1}{2}$ 2 2	44 42 41	ZW 4 — 4 NW 2	— — —	2
24	3 $\frac{1}{4}$ 3 $\frac{1}{2}$ 3 2	46 46 48	— 2 — 2 NNW 2	— — —	N C
25	2 2	43 47	— 2 — 2	— —	—
26	3 $\frac{1}{4}$ 3 $\frac{3}{4}$ 3 $\frac{4}{5}$ 4 $\frac{1}{4}$ 4 $\frac{1}{2}$	44 45 42 43 45	— 2 — 2 — 2 — 2 — 2	— mist Zeer betr. Betrokken	—
27	4 $\frac{1}{2}$ 5 $\frac{1}{4}$ 5 $\frac{1}{2}$	44 39 39	— 2 — 2 Ot Z 2	— — Omr. helder	—
28	4 $\frac{1}{3}$ 3 $\frac{4}{5}$ 3 $\frac{4}{5}$ 3 $\frac{1}{2}$	35 35 37	— 2 — 2 Z 2 ZZW 2	Helder — Zeer betr.	—
29	3 $\frac{4}{5}$ 3 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$	41 39 37	— 2 — 2 ZW 2	Helder — Zeer betr.	—
30	2 $\frac{1}{2}$ 2 $\frac{1}{2}$ 2	41 38	— 2 — 2	— Betrokken	—

Hoogste Barom. 30 D. 5 $\frac{1}{2}$ L.
 Laagste dito 28 - 11 $\frac{1}{2}$
 Middelh. dito 29 - 8 $\frac{1}{2}$
 Hoogste Therm. 54 }
 Laagste dito 32 } Gr.
 Middelh. dito 43 }

Gemidd. Barom. 29 D. 9 $\frac{4}{5}$ L.
 - - - Therm. 42 $\frac{1}{5}$ Gr.
 't Gevallen Water 36 L.
 't Uingewaaflende 12
 Dagelykſche kragt 2
 der Winden 16.

OP ZWANENBURG.
DECEMBER, 1783.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- theid.	Regen in Lynen.
	30.	41 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betrokken	
1	-	43	— 2	—	E □ ☾
	-	38	ZZW 2	—	
	-	43	ZO 2	—	
2	-	41 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	-	3	— 2	Betrokken	
	-	3	OZO 2	Omtr. helder	
3	-	43	— 2	—	
	-	36	— 2	—	
	-	34	O 2	Helder	
4	-	39	— 2	—	
	29. 11	33	— 2	Omtr. helder	
	-	34	OZO 2	Zeer betr.	
5	-	38	O 2	—	
	-	35	ZO 2	Betrokken	
6	-	35 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	-	40	— 2	Betrokken	
	-	41	Z 2	— regen	2
	-	40	— 2	Betrokken	9
7	-	41	— 2	—	
	30.	40	— 2	—	
	-	39	NO 2	— mist	
8	-	36	— 2	Betrokken	V ☾
	-	34	NNO 2	—	
	-	32	ONO 2	—	
9	-	32	— 2	—	
	-	30	— 2	—	
	-	27	ZW 2	Omtr. helder	
10	-	31	— 2	Betrokken	
	-	29	— 2	—	
	-	30 $\frac{1}{2}$	Z 2	—	
11	-	34	— 2	Zeer betrockk.	
	-	32	O 2	Helder	
	-	31 $\frac{1}{2}$	NO 2	—	
12	-	34	— 2	—	
	-	33	— 2	—	
	-	31	— 2	—	
13	-	35 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	-	30	— 2	—	
	-	26 $\frac{1}{2}$	— 0	— mist	
14	-	32	— 0	—	
	-	34 $\frac{1}{2}$	— 0	Betrokken	
	-	35	ZW 2	—	
15	-	36	ZZW 2	— mist	
	-	35	— 2	—	
	-	35	— 2	—	
16	29. 11	36 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	-	35	ZW 2	Betrokken	

WAARNEMINGEN DECEMBER, 1783.

Da- gen.	Baro- metr.	Thermom.	Kragten St- der Wind.	Lugsge- heldheit.	Regen in Lynen
	30.	16	NNO 2	Betrokken	
17	1 2 1/4	37 34	— 2 — 2	— Omr. helder	LOC
18	3 3 1/4 3 3/4 3 3/4	33 34 29 1/2 26 1/2	. . . . 0 . . . . 0 . . . . 0 0	Zeer betr. Omr. helder Helder Omr. helder	I
19	3 1/2 2 1/4	33 28	. . . . 0 0	Helder —	
20	1 1/2 1 1/2 1 1/2	30 1/2 42 36	WZ W 2 WN W 2 0	Zeer betr. Betrokken —	
21	1 1/2 1 1/2 1 1/2 1 1/2 2 1/2	34 34 32 27 1/2 27 1/2	. . . . 0 . . . . 0 . . . . 0 ZO 2 ZZO 2	— — — — —	
22	9 9 1/2 10 3/4	27 1/2 27 1/2 27 1/2	N 2 O 2	— —	
23	10 10 1/4 8 1/2	27 27 26	— 2 — 2 ZtO 4	— — —	
24	6 4 1/2 4 3/4	27 1/2 30 32	Z 6 — 2 ZZO 2	— sneeuw Betrokken	NC
25	5 2 3/4 0	30 25 26	ZO 2 O 2 — 2	— — —	I
26	2 1/2 1 1/2 2 1/2	28 21 19	. . . . 0 . . . . 0 0	— sneeuw mist	I
27	4 7 1/4	21 19	. . . . 0 0	— Omr. helder	I
28	5 6 1/4 9 3/4	21 18 15	ONO 2 NO 2 0	Zeer betr. Helder Omr. helder	SI
29	10 10 1/4 9 1/2	16 10 9 1/2	. . . . 0 . . . . 0 ZW 2	— Helder Betrokken	SI
30	10 10 1/2 10 1/2	15 1/2 6 3	Z 2 — 2 O 2	Omr. helder — —	E OC
31	8 6 1/2	11 12	— 4 — 2	Zeer betr. Betrokken	SI

Hoogste Barom. 30 D. 5 L.
 Laagste dito 28 - 11 1/2
 Middelh. dito 29 - 8 1/4
 Hoogste Therm. 43
 Laagste dito 3 } Gr.
 Middelh. dito 23 }

Gemidd. Barom. 29 D. 11 5/8 L.
 Therm. 30 1/8 Gr.
 t Gevallen Water 15 L.
 Uitwaseming niet waargen.
 Dagelyksche kragt der Winden 1 1/8.

OP ZWANENBURG.

JANUARY, 1784.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 5 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	Z	1	Betr. mist
1	- 6 $\frac{1}{2}$	33 $\frac{1}{2}$	ZW	2	—
	- 7	37	NO	2	Betrokken
	- 9 $\frac{1}{2}$	21 $\frac{1}{2}$	Otz	6	—
2	- 9	22	—	6	—
	- 8 $\frac{3}{4}$	24	—	6	—
	- 7	23	—	8	— sneeuw
3	- 7 $\frac{1}{4}$	26	—	8	Betrokken
	- 10 $\frac{1}{2}$	25	—	4	—
	30. 0	24	ZO	6	—
4	- 0	24	—	6	—
	- 2 $\frac{1}{2}$	21	—	4	Zeer betr.
	- 2 $\frac{1}{2}$	15	O	2	Omtr. helder
5	- 2	18	—	2	Helder
	- 3	13	—	2	—
	- 4	9	—	2	—
6	- 4 $\frac{1}{2}$	17	—	2	—
	- 3 $\frac{4}{4}$	12	—	2	—
	- 2 $\frac{1}{2}$	11 $\frac{1}{2}$	OZO	2	—
7	- 1	18	—	2	—
	- 1 $\frac{1}{2}$	14	—	2	Zeer betr.
	29. 10 $\frac{1}{4}$	10	—	2	Helder
8	- 10 $\frac{1}{2}$	18	—	2	Omtr. helder
	- 10 $\frac{1}{4}$	18	—	2	Betrokken
	- 10 $\frac{3}{4}$	21 $\frac{1}{2}$	—	2	—
9	- 11 $\frac{1}{4}$	25	NW	2	—
	30. 1 $\frac{1}{2}$	18	O	2	Helder
	- 3 $\frac{1}{2}$	23	ZW	2	Betrokken
10	- 3 $\frac{3}{4}$	27	—	2	—
	- 4	22	...	0	Helder
	- 3 $\frac{1}{2}$	16	Z	2	Zeer betr.
11	- 2 $\frac{1}{2}$	23	—	2	—
	- 2 $\frac{3}{4}$	24	—	2	Omtr. helder
	- 1 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	ZW	2	Betrokken
12	- 1 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	—	2	—
	- 1 $\frac{1}{2}$	29	—	2	—
	- 1	29	ZZW	2	— mist
13	- 1 $\frac{1}{2}$	32	—	2	—
	- 1 $\frac{1}{2}$	32	—	2	—
	0	32 $\frac{1}{2}$	Z	2	—
14	29. 11 $\frac{1}{4}$	33	ZW	2	—
	- 10 $\frac{1}{4}$	34	—	2	Betr. regen
	- 8 $\frac{1}{2}$	36	—	2	— mist
15	- 5 $\frac{1}{4}$	39	—	4	Betrokken
	- 5 $\frac{1}{2}$	38	NW	2	Omtr. helder
	- 4 $\frac{1}{4}$	30	ZtO	2	—
16	- 4 $\frac{1}{4}$	34	OZO	2	Betr. sneeuw
	28. 9 $\frac{1}{2}$	36 $\frac{1}{2}$	NW	2	Betrokken

V C

1
2
L □ C

2

WAARNEMINGEN FANUARY, 1784.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St der Wind.	Lugsge- heldheit.	Regen in Lynce
	28. 8 $\frac{1}{2}$	32	NW 2	Zeer betr.	2
17	- 9 $\frac{1}{2}$	35	— 2	Betr. (nieuw	
	- 9 $\frac{1}{2}$	31	— 2	Zeer betr.	1
	- 10	28	— 2	Betrokken	
18	- 11	32	— 2	Helder	
	29. 3 $\frac{3}{4}$	28	... 0	Betr. mist	
	- 2	28	O 2	—	
19	- 2 $\frac{3}{4}$	31	— 2	—	
	- 3 $\frac{3}{4}$	25	... 0	Betrokken	
	- 6 $\frac{1}{4}$	27	... 0	—	
20	- 6 $\frac{1}{2}$	32	... 0	—	
	- 6 $\frac{1}{4}$	39	... 0	Helder	
	- 6 $\frac{1}{4}$	27 $\frac{1}{2}$	... 0	Betrokken	
21	- 5 $\frac{1}{2}$	50 $\frac{1}{2}$	... 0	—	NC
	- 5	29	... 0	—	
	- 3 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	... 0	—	
22	- 3	29	... 0	—	
	- 4	28	... 0	—	
	- 5 $\frac{1}{2}$	30	NW 2	—	
23	- 5 $\frac{1}{4}$	31 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 6	28	— 2	Helder	
	- 6 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
24	- 7 $\frac{1}{2}$	35	N 2	—	
	- 8 $\frac{1}{2}$	31 $\frac{1}{2}$	NW 2	Betrokken	
	- 9	26 $\frac{1}{2}$	W 2	Zeer betr.	
25	- 9 $\frac{1}{4}$	34	— 2	—	
	- 11	32	— 2	Betrokken	
	- 11 $\frac{3}{4}$	28	WZW 2	—	
26	- 11 $\frac{1}{4}$	33	— 2	Omr. helder	
	- 11 $\frac{1}{2}$	28	— 2	Helder	
	- 11 $\frac{3}{4}$	26	— 2	Betr. mist	
27	- 10 $\frac{1}{2}$	28	— 2	—	
	- 1	26 $\frac{1}{2}$	W 2	Betrokken	
	- 9 $\frac{1}{2}$	18	NW 2	Zeer betrokk.	
28	- 9	21	— 2	Betrokken	
	- 9	20	— 2	Helder	
	- 9 $\frac{3}{4}$	19	— 2	Betrokken	
29	- 10 $\frac{3}{4}$	22	— 2	—	E □ C
	30. 7 $\frac{1}{2}$	14	NNO 2	Helder	
	- 14	14	ZO 2	Betrokken	
30	- 3	14	ONO 2	Omr. helder	
	- 3 $\frac{1}{4}$	14	... 0	Betrokken	
	- 2	31	NW 2	—	
31	- 2 $\frac{3}{4}$	34	— 2	Omr. held.	
	- 3 $\frac{1}{4}$	24	NNW 2	Helder	

Hoogste Barom. 30 D. 4 $\frac{1}{2}$ L.   Gemidd. Barom. 29 D. 9 $\frac{2}{16}$ L.
 Laagste dito 28 - 8 $\frac{1}{2}$ - - - Therm. 26 $\frac{3}{16}$ Gr.
 Middelh. dito 29 - 6 $\frac{3}{8}$ 't Gevallen Water 10 L.
 Hoogste Therm. 39   Uitwaaseming niet waargen.
 Laagste dito 9 } Gr.   Dagelyksche kragt
 Middelh. dito 24 }   der Winden 21 $\frac{1}{8}$.

OP ZWANENBURG.

FEBRUARY, 1784.

Da- gen	Baro- mer.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugsge- heldheit.	Regen in Lynen.
1	30. 4 ¹ / ₄ - 3 ¹ / ₄	12 ¹ / ₂ 27	Z	2	Betr. mist
	- 3 ¹ / ₄ - 3 ¹ / ₄	27 28	ZW	2	Betrokken
2	29. 9 ¹ / ₂ - 9 ¹ / ₂	34 33	NNW	2	Zeer betrokk.
	- 9 ¹ / ₂ - 9 ¹ / ₂	31 ¹ / ₂ 31 ¹ / ₂	N	2	_____
	30. 1 ¹ / ₄ - 3 ¹ / ₄	27 ¹ / ₂ 30	_____	2	_____
3	- 4 ¹ / ₄ - 3 ¹ / ₄	26 35	...	0	Omr. helder
	- 3 ¹ / ₄ - 2 ¹ / ₄	36 36	W	2	Betrokken
4	1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	30 30	WZ W	2	Zeer betr.
	29. 8 ¹ / ₄ - 4 ¹ / ₄	33 32	ZW	6	Betrokken
5	- 4 ¹ / ₄ - 4 ¹ / ₄	31 ¹ / ₂ 31 ¹ / ₂	_____	6	_____ sneeuw
	28. 11 ¹ / ₄ - 10 ¹ / ₄	32 33	_____	4	Betrokken
6	- 9 ¹ / ₄ - 10 ¹ / ₄	24 27	...	0	Zeer betr.
	- 10 ¹ / ₄ - 10 ¹ / ₄	27 32	...	0	Betrokk mist
7	- 10 ¹ / ₄ - 10 ¹ / ₄	31 30	ZZW	2	Betrokken
	29. 10 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	31 34	ZO	2	_____
8	- 1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	31 34	ZW	2	_____
	- 1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	34 30	WZ W	2	_____
	- 1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	34 30	NW	2	_____
9	- 1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	30 34	WZ W	2	_____
	- 1 ¹ / ₄ - 1 ¹ / ₄	19 ¹ / ₂ 10 ¹ / ₄	Z	2	Zeer betr.
10	- 2 ¹ / ₄ - 3 ¹ / ₄	10 ¹ / ₄ 23	N	2	Omr. helder
	- 3 ¹ / ₄ - 4 ¹ / ₄	23 17 ¹ / ₂	O	2	_____
	- 4 ¹ / ₄ - 4 ¹ / ₄	17 ¹ / ₂ 18 ¹ / ₂	ZZO	2	Zeer betr.
11	- 5 ¹ / ₄ - 5 ¹ / ₄	18 ¹ / ₂ 26	ZO	2	Betrokk. mist
	- 5 ¹ / ₄ - 5 ¹ / ₄	26 23	_____	2	_____
12	- 5 ¹ / ₄ - 6 ¹ / ₄	23 27	OZO	2	Betrokken
	- 6 ¹ / ₄ - 7 ¹ / ₄	23 14	_____	2	mist
	- 7 ¹ / ₄ - 7 ¹ / ₄	14 10	O	2	Omr. helder
13	- 7 ¹ / ₄ - 7 ¹ / ₄	10 17	_____	2	Helder
	- 7 ¹ / ₄ - 7 ¹ / ₄	17 14	_____	2	_____
	- 7 ¹ / ₄ - 6 ¹ / ₄	14 16	_____	2	_____
14	- 6 ¹ / ₄ - 6 ¹ / ₄	16 25	_____	4	Betrokken
	- 6 ¹ / ₄ - 7 ¹ / ₄	25 25	OtN	4	_____
	- 7 ¹ / ₄ - 8 ¹ / ₄	25 33	OtZ	2	_____
15	- 8 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	25 ¹ / ₂ 33	_____	2	_____
	- 9 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	33 26	O	2	_____
	- 9 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	26 23	ONO	2	_____
16	- 9 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	23 23	NO	4	_____
	- 9 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	23 25	NO	4	_____
	- 9 ¹ / ₄ - 9 ¹ / ₄	25 25	NNO	2	_____

VC

LQC

WAARNEMINGEN

FEBRUARY, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- steldheid.	Regen in Lynen.
17	2. 9 $\frac{3}{4}$	26 $\frac{1}{2}$	NNO 2	Betrokken	
	10	29	ONO 2	_____	
	10	25	NO 2	_____	
	10 $\frac{1}{2}$	27	O 2	_____	
18	10 $\frac{1}{2}$	32	_____ 2	_____	
	11 $\frac{1}{2}$	2. 3 $\frac{1}{2}$	NW 2	_____	
	10 $\frac{1}{2}$	27	_____ 2	_____	
	10 $\frac{1}{2}$	27	_____ 2	_____	
19	10 $\frac{3}{4}$	21	O 2	_____	
	11	27	 0	_____	
20	9 $\frac{1}{2}$	27	 0	_____	N ☉
	9	20	ZO 2	Zeer betr.	
21	7 $\frac{1}{4}$	26	_____ 2	Betrokken	
	7	4 $\frac{1}{2}$	_____ 2	_____	
	7 $\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{2}$	_____ 2	_____	
	9	33 $\frac{1}{2}$	Z 2	_____ mist	
22	9 $\frac{1}{4}$	36 $\frac{1}{2}$	_____ 2	_____ mist	
	7 $\frac{1}{2}$	35	_____ 4	_____ regen	
	8	35	ZW 2	Betrokken	
23	9 $\frac{1}{4}$	39	_____ 2	Zeer betr.	N. licht
	11 $\frac{1}{2}$	38	W 2	Omr. helder	
	30.	32	ZZW 2	Betr. mist	
24	10 $\frac{3}{4}$	36	_____ 2	Betrokken	
	9 $\frac{1}{4}$	39	ZW 2	_____	
25	8 $\frac{1}{2}$	41	_____ 2	_____	
	8	40	_____ 2	_____	
	6 $\frac{1}{4}$	40	_____ 2	_____	
26	6 $\frac{1}{4}$	40	_____ 2	_____	
	6	36	_____ 2	_____	
	4 $\frac{1}{2}$	40	W 6	_____ regen	
27	3	39	_____ 4	Betrokken	E ☐ ☉
	8	37 $\frac{1}{2}$	NW 4	_____	
28	11 $\frac{1}{2}$	33	NNW 2	Zeer betr.	
	10 $\frac{1}{2}$	36	NNO 2	Omr. helder	
	1	31	ONO 2	Helder	
	3	28	O 2	_____	
19	0 $\frac{3}{4}$	31	NW 2	Omr. helder	
	29. 10 $\frac{3}{4}$	33	WNW 2	Zeer betr.	

Hoogste Barom. 30 D. 4 $\frac{1}{4}$ L.
 Laagste dito 28 - 9 $\frac{3}{4}$
 Middelh. dito 29 - 7
 Hoogste Therm. 41
 Laagste dito 10 $\frac{1}{4}$ } Gr.
 Middelh. dito 25 $\frac{3}{8}$

Gemidd. Barom. 29 D. 9 $\frac{1}{10}$ L.
 - - - Therm. 29 $\frac{1}{10}$ Gr.
 't Gevallen Water 15 L.
 't Ungewaaflende met waagen.
 Dagelykche kragt der Winden 21 $\frac{2}{10}$.

OP ZWANENBURG.

M A A R T, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- theidheit.	Regen in Lynen.
1	29. 9 ¹ / ₂	34	NtW	2	Betrokken
	- 10 ¹ / ₂	35	N	2	Omt. helder
	- 10	30	NW	2	Helder
2	- 11 ¹ / ₂	33	—	2	Zeer betr.
	30. 0	36	—	2	—
	- 0	33	WZV	2	—
3	- ¹ / ₄	32	ZW	2	—
	29. 11 ³ / ₄	37	Z	2	—
	- 10 ¹ / ₄	32 ¹ / ₂	ZZO	2	Betrokken
4	- 8	35 ¹ / ₂	ZW	2	—
	- 7	38	Z	2	—
	- 7 ¹ / ₂	37	—	2	Helder
5	- 7 ³ / ₄	34	ZZO	2	betr. mist
	- 8	39	—	2	Zeer betr.
	- 6 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	—	2	—
6	- 4 ¹ / ₂	38	Z	2	Betrokken
	- 3 ¹ / ₂	48	—	2	Zeer betr.
	- 2 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	—	2	—
7	- 3	38	—	2	—
	- 3 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	—	2	Omt. helder
	- 2 ³ / ₄	43	ZtO	4	Betrokken
8	- 3	40	ZZW	2	—
	- 3 ¹ / ₄	43	ZW	8	—
	- 3 ³ / ₄	40	—	8	Zeer betr.
9	- 3 ³ / ₄	36	—	2	Omt. helder
	- 3 ¹ / ₄	42	Z	2	Betrokken
	- 1	43	NO	4	— regen
10	- 4 ¹ / ₂	34	NNW	6	— sneeuw
	- 6 ¹ / ₂	33	NW	6	Betrokken
	- 6 ¹ / ₂	33	—	2	Omt. helder
11	- 7	32	NNW	4	—
	- 8 ³ / ₄	36	NW	4	Zeer betr.
	- 10	33	WNW	2	Omt. held.
12	- 10	32	WtN	2	Zeer betr.
	- 10 ¹ / ₂	37	W	4	—
	- 10 ³ / ₄	37	—	4	Betrokken
13	- 10	36	—	2	Zeer betr.
	- 9 ³ / ₄	40	—	2	—
	- 10	4	NW	2	Omt. helder
14	- 10 ³ / ₄	33	NNW	2	—
	- 10 ¹ / ₂	37	N	2	—
	- 10 ¹ / ₂	34 ¹ / ₂	—	2	Helder
15	30. 1	32	O	2	Omt. helder
	- 1 ¹ / ₄	36	—	2	—
	- 1	34	ONO	2	Helder
16	- 1 ³ / ₄	32	O	2	Omt. held.
	- 1	39	—	2	Zeer betr.
	- 1 ¹ / ₂	35 ¹ / ₂	ONO	2	Helder

I
VC

1¹/₂
3¹/₂
1¹/₂

N. licht

L□C

WAARNEMINGEN

M A A R T, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen
17	30. 1 ³ / ₄	35	OZO 2	Betrokken	
	- 1	39	O 2	Omr. helder	
	2. 11 ³ / ₄	36	ONO 4	Helder	
	- 8 ¹ / ₂	33	O 4	Betrokken	
18	- 6 ³ / ₄	40	— 4	Zeer betr.	
	- 6 ¹ / ₄	36	ONO 4	—	
	- 5 ³ / ₄	3	NO 4	Betrokken	
19	- 6	3 ¹ / ₂	— 6	Zeer betr.	
	- 7	29	N 6	—	
	- 8 ¹ / ₂	2	— 6	—	
20	- 9 ¹ / ₄	17	— 4	—	
	- 10 ¹ / ₂	24	ZW 2	Omr. helder	
	- 9 ³ / ₄	28	— 4	Betrokken	
21	- 10	33 ¹ / ₂	— 4	—	NC
	- 9 ³ / ₄	32	— 4	—	
	- 9	32	ONO 2	Zeer betrokk.	
22	- 9 ¹ / ₂	33 ¹ / ₂	— 1	Omr. helder	
	- 9	0	— 2	—	
	- 8 ⁵ / ₄	31	WNW 2	Zeer betr.	
23	- 8 ¹ / ₄	39 ¹ / ₂	OZO 2	Omr. helder	
	- 7 ¹ / ₂	31	— 2	Helder	
	- 6 ¹ / ₂	31 ¹ / ₂	— 2	Omt held.	I ¹ / ₂
24	- 4 ¹ / ₂	37	ZO 2	Betrokken	
	- 4 ³ / ₄	34 ¹ / ₂	— 0	Omt. held.	
	- 5 ³ / ₄	40	NO 2	Betrokken	
25	- 6	39	— 2	—	
	- 4 ⁵ / ₄	39	— 2	— regen	
26	- 5 ³ / ₄	35 ¹ / ₂	ONO 2	Betrokken	10
	- 5 ¹ / ₄	5	— 2	—	
	- 5 ¹ / ₂	32 ¹ / ₂	NO 4	—	
	- 5 ¹ / ₂	30 ¹ / ₂	— 2	—	
27	- 8 ¹ / ₄	33	— 2	—	
	- 9	32	— 2	Helder	
	- 7 ¹ / ₄	32	O 4	Omr. helder	I
28	- 5 ¹ / ₂	32	— 6	Betrokken	E□C
	- 6	33	ONO 6	—	
	- 6	33	OtN 8	—	
29	- 5 ¹ / ₂	34	— 6	—	I
	- 4 ¹ / ₂	34	ONO 6	—	
	- 4 ¹ / ₂	32 ¹ / ₄	— 6	—	
30	- 4 ³ / ₄	32	— 4	—	
	- 6	32	NO 4	—	
	- 7 ¹ / ₂	32	NW 4	—	
31	- 8	3	NNW 4	—	
	- 8 ³ / ₄	28	— 4	Zeer betr.	

Hoogste Barom. 30 D. 1¹/₄ L.
 Laagste dito 29 - 1
 Middelb. dito 29 - 7³/₈
 Hoogste Therm. 48 }
 Laagste dito 24 } Gr.
 Middelb. dito 30 }

Gemidd. Barom. 29 D. 7⁸/₁₆ L.
 Therm. 34⁸/₁₆ Gr.
 t Gevallen Water 23 Lyn.
 Uitwaasfening 33
 Dagelykſche kragt
 der Winden 3.

OP ZWANENBURG.

A P R I L, 1784.

Dagen	Baro- metr.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- theidheit.	Regen in Lyuen.
	19. 8	26	N 6	Zeer betr.	
1	- 9	27	— 4	—	
	- 9 ³ / ₄	28	— 2	Omr. helder	
	- 9 ¹ / ₂	27	OZO 2	—	
2	- 9	33	— 2	Zeer betr.	
	- 8 ¹ / ₂	31 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 8	32	Z 2	Betr. sneeuw	
3	- 8	40	ZZW 2	Omr. helder	$\frac{1}{2}$
	- 9 ¹ / ₂	36 ¹ / ₂	ZW 2	Betrokken	
	- 10 ³ / ₄	34	NNO 2	—	
4	- 11 ³ / ₄	36 ¹ / ₂	— 2	Omr. helder	
	30. - 1 ¹ / ₂	35 ¹ / ₂	OZO 2	Betrokken	
	- 1 ⁴ / ₈	32 ¹ / ₂	Z 2	— sneeuw	
5	- 1 ⁴ / ₈	40	ONO 2	Omr. held.	$\frac{1}{2}$ VC
	19. 11 ³ / ₄	35 ¹ / ₂	NO 2	—	
	- 11	32	OZO 2	Zeer betr.	
6	- 10 ³ / ₄	38	OtN 2	—	
	- 10 ⁴ / ₈	35	NNO 2	Betrokken	
	- 11 ¹ / ₄	35 ¹ / ₂	— 2	—	
7	- 11	37	— 2	—	
	30. - 1 ¹ / ₄	36	N 2	Omr. held.	
	- 1 ¹ / ₂	36	NO 2	—	
8	- 1 ¹ / ₂	41	— 2	—	N. licht
	- 0	36 ¹ / ₂	NNO 2	—	
	19. 10 ¹ / ₄	34	O 2	Zeer betr.	
9	- 9	43 ¹ / ₂	NO 2	Omr. helder	
	- 8	39	— 2	Helder	
	- 7 ¹ / ₄	37 ¹ / ₂	NNO 2	Betrokken	
10	- 6 ¹ / ₄	41	N 2	—	
	- 6 ¹ / ₄	37	— 2	—	
	- 6 ³ / ₄	36 ¹ / ₂	Z 4	—	
11	- 4 ³ / ₄	42 ¹ / ₂	ZtW 4	—	
	- 3 ¹ / ₄	41	ZZW 6	Omr. helder	$\frac{1}{2}$
	- 1	41 ¹ / ₂	— 4	Betr. regen	$1\frac{1}{2}$ L□C
12	- 1 ¹ / ₄	43 ¹ / ₂	ZW 8	Betrokken	
	- 1	39 ¹ / ₂	— 6	Omr. helder	N. licht
	- 3	39 ¹ / ₄	— 4	Betrokken	
13	- 4 ¹ / ₄	43 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	I
	- 5	39 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 5 ¹ / ₂	38	OZO 2	Omr. helder	
14	- 5	44	OtZ 2	Zeer betr.	
	- 5	42	NW 2	Omr. helder	2
	- 6	37	WNW 2	Zeer betr.	
15	- 7 ¹ / ₂	43 ¹ / ₂	NW 2	—	
	- 8 ¹ / ₄	41 ¹ / ₂	NO 2	Omr. helder	
	- 8 ¹ / ₂	42	ZZW 2	Betrokken	
16	- 8 ¹ / ₂	46 ¹ / ₂	ZO 2	Omr. helder	
	- 8 ¹ / ₄	41 ¹ / ₂	— 2	—	

WAARNEMINGEN

A P R I L, 1784.

Da- geu	Baro- meter	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- steadheit.	Regen in Lynen.
17	29. 8 $\frac{3}{4}$	40	O 2	Helder	
	- 8 $\frac{1}{2}$	43	ONO 2	Omtr. helder	
	- 8	45	 0	Zeer betr.	
18	- 7 $\frac{3}{4}$	42 $\frac{1}{2}$	ZZW 2	Omtr. helder	
	- 8 $\frac{1}{2}$	46 $\frac{1}{2}$	W 2	Zeer betr.	
	- 9	42	WtN 2	Omtr. helder	
	- 9	43 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Zeer betr.	
19	- 8 $\frac{3}{4}$	50 $\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	NC
	- 7 $\frac{3}{4}$	47 $\frac{3}{4}$	ZZW 4	—	
	- 8 $\frac{1}{2}$	43	WtN 2	—	2
20	- 10	46 $\frac{1}{2}$	— 4	Zeer betr.	
	- 9 $\frac{3}{4}$	45	ZZO 2	Betrokken	
	- 6 $\frac{3}{4}$	45	ZW 2	—	1
21	- 8	48	W 2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	48 $\frac{1}{2}$	WtN 2	Omtr. helder	
	- 10 $\frac{1}{2}$	47 $\frac{1}{2}$	WZW 4	Betrokken	
22	- 8 $\frac{1}{2}$	49 $\frac{1}{2}$	— 8	—	
	- 8 $\frac{3}{4}$	47	— 6	Zeer betr.	
	- 9 $\frac{1}{2}$	47	— 6	Omtr. helder	
23	- 9 $\frac{1}{2}$	51	WtZ 6	—	
	- 7 $\frac{1}{2}$	47	ZW 4	Zeer betr.	
	- 4 $\frac{1}{4}$	47 $\frac{1}{2}$	ZZW 6	Betrokken	
24	- 7	43	WNW 6	Zeer betr.	
	- 8 $\frac{1}{4}$	41	— 4	—	
	- 8 $\frac{3}{4}$	41 $\frac{1}{2}$	W 4	—	
25	- 10	44	— 4	—	
	- 11	42	— 2	Omtr. helder	
	- 10 $\frac{3}{4}$	43 $\frac{1}{2}$	WZW 2	—	
26	- 10 $\frac{3}{4}$	49 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	48	— 2	Zeer betr.	
	- 8 $\frac{1}{2}$	46 $\frac{1}{2}$	ZZW 4	—	
27	- 8 $\frac{1}{4}$	53	ZW 4	—	E□C
	- 7 $\frac{3}{4}$	49 $\frac{1}{2}$	Z 4	Betr. regen	
	- 7 $\frac{1}{2}$	46	WZW 2	Betrokken	4
28	- 7 $\frac{3}{4}$	53 $\frac{1}{2}$	W 2	Zeer betr.	
	- 7 $\frac{1}{2}$	48	N 2	Betr. regen	
	- 9	44	— 2	Betrokken	4
29	- 10 $\frac{1}{2}$	47	NNW 2	Omtr. helder	
	- 11 $\frac{1}{4}$	4 $\frac{1}{2}$	N 2	—	
	30. 0	43 $\frac{1}{2}$	NtO 2	Zeer betr.	
30	- 0	51	— 2	—	
	29.11	47	— 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. 1 $\frac{1}{2}$ L.
 Laagste dito 29 - 0 $\frac{1}{4}$
 Middelh. dito 29 - 6 $\frac{7}{8}$
 Hoogste Therm 53 $\frac{1}{2}$
 Laagste dito 26 } Gr.
 Middelh. dito 39 $\frac{1}{4}$

Gemidd. Barom. 29 D. 8 $\frac{6}{10}$ L.
 - - - - Therm. 41 $\frac{4}{10}$ R.
 't Gevallen Water 17 L.
 't Uingewaaflende 30
 Dagelykſche kragt
 der Winden 21 $\frac{8}{10}$

OP ZWANENBURG.

M E Y 1784.

Da- gen.	Baro- metr.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- teeldheit.	Regen in Lynen.
	29. 8 $\frac{3}{4}$	47	O	Betrokken	
1	- 8	44	ZW 2	Zeer betr.	
	- 9 $\frac{1}{4}$	41 $\frac{1}{2}$	NW 4	Betrokken	1
	- 10	41 $\frac{1}{2}$	WN 2	—	
2	- 10 $\frac{3}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	— 4	Zeer betr.	
	- 10	40	NW 6	Betr. regen	1
	- 11 $\frac{1}{2}$	41	N 4	Betrokken	2
3	30. 1	45	— 4	—	
	- 2 $\frac{1}{2}$	42	— 2	Helder	
	- 3	43	NNW 2	Betrokken	
4	- 3 $\frac{1}{2}$	47	— 4	Zeer betr.	
	- 2 $\frac{3}{4}$	45	— 2	Omt. helder	
	- 2 $\frac{1}{4}$	48	NW 2	—	
5	- 3	52	— 2	Helder	
	- 3	45	— 2	Zeer betrokk.	
	- 2 $\frac{1}{2}$	48	WNW 2	Helder	VC
6	- 2 $\frac{1}{4}$	49 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 2 $\frac{3}{4}$	47	... 0	Omt. helder	
	- 1 $\frac{1}{4}$	45	ZZW 2	—	
7	- 1	58	— 4	—	
	29. 11 $\frac{3}{4}$	54	ZW 2	—	
	- 11 $\frac{1}{4}$	54 $\frac{1}{2}$	— 4	Betrokken	
8	- 10	56	WZW 8	—	
	- 10	53	— 4	—	
	- 10 $\frac{3}{4}$	52	W 4	—	
9	- 11 $\frac{3}{4}$	56	— 4	Zeer betr.	N. licht
	30. 11 $\frac{1}{4}$	53	— 2	Omt. helder	
	- 0	63	ZO 2	—	
10	29. 11 $\frac{1}{2}$	60	ONO 2	Betrokken	
	- 9 $\frac{1}{2}$	56	Z 2	Zeer betr.	
11	- 9	67 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betr. regen	
	- 9	48	NW 2	Betrokken	$\frac{1}{2}$
	- 11 $\frac{3}{4}$	48	WNW 2	Zeer betr.	LQC
12	30. 11 $\frac{3}{4}$	56	W 2	Omt. helder	
	- 11 $\frac{1}{2}$	57	— 2	—	
	- 11 $\frac{1}{2}$	49	— 2	—	
13	- 3	55	— 2	—	
	- 3	53	WZW 2	—	
	- 3 $\frac{1}{4}$	53	— 4	Zeer betr.	
14	- 2 $\frac{1}{4}$	58	— 4	Betrokken	
	- 2 $\frac{1}{2}$	53	— 2	Omt. helder	
	- 3 $\frac{1}{4}$	54	... 0	Betr. mist	
15	- 3 $\frac{1}{4}$	60 $\frac{1}{2}$	WNW 2	Omt. held.	
	- 4	57 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 4 $\frac{1}{4}$	56	— 2	—	
16	- 4 $\frac{3}{4}$	67	— 2	—	
	- 3 $\frac{1}{4}$	60	N 2	—	

WAARNEMINGEN

Dagen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugge- steltheid.	Regen in Lynen.
				1784.	
		M E Y			
17	30. 3 ¹ / ₂	58	O 2	Omt. helder	
	2 ¹ / ₂	64 ¹ / ₂	— 2	—	
	3	60	NO 2	—	
18	3 ¹ / ₂	56	O 2	—	
	2 ¹ / ₂	60	— 2	—	
	2	59 ¹ / ₂	NO 2	Helder	N. licht
	2	58 ¹ / ₂	O 2	Omt. helder	
19	1 ³ / ₄	63 ¹ / ₂	ONO 2	Helder	N ☾
	1	63 ¹ / ₂	NO 2	—	
	1	61 ¹ / ₂	O 2	—	
20	1	70	ZW 2	Omt. helder	
	1	59	NW 2	—	
	2	57	— 2	Helder	
21	3 ³ / ₄	60 ¹ / ₂	— 2	—	
	3 ³ / ₄	55	— 2	—	
	3 ³ / ₄	56 ¹ / ₂	— 2	—	
22	2 ² / ₄	60 ¹ / ₂	ZZO 2	Omt. held.	
	2 ² / ₄	62	— 2	—	
	1	62 ¹ / ₂	ZO 2	—	
23	1	71	ZZO 2	—	
	29. 10 ¹ / ₄	66	— 0	—	
	10	68 ¹ / ₂	Z 2	—	
24	10 ¹ / ₂	69	NW 2	Zeer betr.	
	11 ¹ / ₄	61	N 2	—	
	11 ¹ / ₄	64	NO 2	Omt. helder	
25	11 ¹ / ₄	69	— 2	Zeer betr.	
	10 ¹ / ₄	70 ¹ / ₂	O 2	Omt. held.	
	9 ³ / ₄	69 ¹ / ₂	ZZO 2	—	
26	9 ³ / ₄	79	— 2	—	
	9 ³ / ₄	72	Z 2	—	
	10	68	ZZW 2	Zeer betr.	
27	10 ³ / ₄	60	NW 2	—	E ☐ ☾
	11 ¹ / ₄	57	— 2	Betrokken	2
	11 ¹ / ₄	50	— 2	— regen	3
28	30. 3 ³ / ₄	54 ¹ / ₂	WZW 2	Zeer betr.	2 ¹ / ₂
	1	56	— 2	—	8 ¹ / ₂
	1	53	Z 2	—	
29	1	63	— 2	—	
	1	58	— 2	—	
	1	58	ZO 2	—	
30	1	70	— 2	—	
	1	63	OZO 2	—	
	1	57	O 2	—	
31	29. 11 ¹ / ₄	63	— 2	Omt. held.	
	11 ¹ / ₄	61	ONO 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. 4¹/₄ L.
 Laagste dito 29 — 8
 Middelb. dito 30 — 0¹/₈
 Hoogste Therm. 79
 Laagste dito 41 } Gr.
 Middelb. dito 60 }

Gemidd. Barom. 30 D. 0²/₈ L.
 — — — Therm. 56⁶/₈ Gr.
 't Gevallen Water 20 L.
 't Ungewaaflende 50
 Dagelykſche kragt
 der Winden 2 1²/₈

OP ZWANENBURG.

3 U N Y, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
1	30.	57 ^{1/2}	ZO 2	Zeer betr.	
		62 ^{1/2}	O 2	Omt. held.	
2	- 1	63	NO 2	_____	
	- 3	60	_____ 4	_____	
	- 3	66	_____ 4	_____	
	- 3	58	_____ 4	Zeer betr.	
3	- 2	57	_____ 4	Omt. held.	V C
	- 2	67	_____ 4	_____	
	- 2	67 ^{1/2}	_____ 2	_____	
4	- 2	64	O 2	_____	
	- 2	70 ^{1/2}	_____ 2	_____	
	- 2	65	ONO 2	Helder	
5	- 1	63	_____ 2	_____	
	- 1	66 ^{1/2}	_____ 2	_____	
6	29.11	61	NO 2	_____	
	- 11	57 ^{1/2}	O 2	Zeer betr.	
	- 11	62	_____ 2	Betrokken	
7	- 11	57	NO 2	Betrokken	
	- 11	50	ONO 2	_____	
	30.	59	_____ 2	Zeer betrokk.	
8	- 1	56	NO 2	Betrokken	
	- 1	59 ^{1/2}	O 2	_____	
	- 1	59	ONO 2	Zeer betr.	
9	29.11	58	ZZW 2	Betrokken	6
	- 10	69	WZW 4	_____ regen	
	- 9	60	_____ 4	Zeer betr.	
10	- 9	60 ^{1/2}	ZW 4	Betrokken	L C
	- 8	64	_____ 6	_____	
	- 6	61	_____ 6	Zeer betr.	
11	- 6	59	_____ 6	_____	1/2 1 3 1/2
	- 6	59	WNW 6	Betrokken	
	- 9	54 ^{1/2}	W 2	Zeer betr.	
12	- 10	59	WZW 4	Betrokken	
	- 10	62 ^{1/2}	ZW 6	_____	
	- 8	61	_____ 4	Omt. helder	
13	- 8	61 ^{1/2}	WZW 4	Zeer betr.	
	- 8	64	ZW 6	Omt. helder	
	- 8	60	_____ 6	Zeer betr.	
14	- 10	55	NW 4	Betrokken	
	- 11	60	_____ 4	Zeer betr.	
	30.	50 ^{1/2}	_____ 2	Omt. helder	
15	- 1	52	Z 2	_____	I
	- 2	59	_____ 2	Betr. regen	
16	- 1	59	_____ 2	Betrokken	1/2 1
	- 1	60	ZW 4	_____	
	29.11	63 ^{1/2}	_____ 4	_____	
	29.11	63 ^{1/2}	_____ 4	Zeer betr.	

WAARNEMINGEN

UNY, 1784.

Da- gen	Baro- meter	Ther- mom.	Kragten St. der Wind	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
17	29.10 ¹	60 ¹ / ₂	W 2	Omr. helder	NC
	- 10 ²	63 ¹ / ₂	— 4	Zeer betr.	
	- 10 ³	60	WZ W 4	Betrokken	
18	- 10 ⁴	58	WNW 2	—	I
	- 11 ³	59 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
	- 11 ⁴	50	— 2	—	
19	30. 1 ⁴	57	— 2	Omr. helder	I
	- 1 ³	63 ¹ / ₂	W 2	Zeer betr.	
	- 1 ²	61	WZ W 2	Betrokken	
20	29.11 ⁴	62	— 2	—	I
	- 11 ³	64 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 11 ²	61	— 2	Omr. helder	
21	- 11 ¹	60	— 2	Zeer betr.	2 ¹
	- 10 ²	67	 0	—	
	- 8 ¹	63	 0	Betr. regen	
22	- 6 ¹	64	ZZO 2	Betrokken	I
	- 5 ²	65	ZW 2	Zeer betr.	
	- 6 ³	60	— 2	Betrokken	
23	- 7 ⁴	57	WtZ 2	—	3
	- 7 ³	63 ¹ / ₂	ZW 4	Zeer betr.	
	- 7 ²	60	— 2	Betrokken	
24	- 7 ¹	62	ZtO 4	—	2
	- 6 ²	57	Z 4	Zeer betr.	
	- 6 ¹	56 ¹ / ₂	ZW 4	Betrokken	
25	- 7 ²	56	— 2	— regen	4
	- 8 ¹	60	WZ W 2	Betrokken	
	- 9 ²	54 ¹ / ₂	ZW 2	—	
26	- 10 ¹	59	— 6	Zeer betr.	1
	- 10 ²	63 ¹ / ₂	— 6	Betrokken	
	- 9 ¹	60	— 4	—	
27	- 7 ¹	59	NW 4	— regen	2
	- 7 ²	62	— 4	Betrokken	
	- 7 ³	56	— 2	—	
28	- 9 ¹	56	WNW 4	—	I
	- 10 ²	55	— 4	—	
	- 10 ¹	52 ¹ / ₂	— 2	—	
29	- 10 ²	55	— 4	—	I
	- 11 ¹	57	— 4	Zeer betrokk.	
	- 11 ²	51	— 2	—	
30	- 11 ¹	52 ¹ / ₂	NW 2	—	I
	- 11 ²	55	— 4	—	
	- 11 ³	50 ²	— 4	—	

Hoogste Barom. 30 D. 31¹/₂ L.
 Laagste dito 29 - 5³/₄
 Middelh. dito 29 - 10¹/₂
 Hoogste Therm. 70¹/₂ } Gr.
 Laagste dito 50¹/₂ }
 Middelh. dito 60¹/₂ }

Gemidd. Barem. 29 D. 10¹/₂ L.
 - - - Therm. 60 Gr.
 't Gevallen Water 33 L.
 't Uingewaasemde 44
 Dagelyksche kragt 3.
 der Winden

OP ZWANENBURG.

J U L Y, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- steadheit.	Regen in Lynett
	29.11	52	NNW 4	Betrokken	
1	29.	51	— 6	Zeet betr.	
		51 ^{1/2}	— 4	Betrokken	
		54	NW 4	—	
2		56	— 4	Zeer betr.	
		53	— 2	Betrokken	
		54	— 2	—	
3		56	— 2	—	V ☽
		54	— 2	Zeer betr.	
		57	W r Z 2	Betrokken	
4		69	ZW 2	Omt. held.	
		58	W 2	—	
		59	 0	—	
5		67 ^{1/2}	Z 2	—	
		61	W 2	—	
		62 ^{1/2}	 0	Helder	
6		71	 0	Omt. helder	
		67	 0	Helder	
		69	O 2	—	
7	29.11	78	— 2	—	
	9 ^{3/4}	76	ZO 2	Omt. helder	
	9 ^{1/4}	71	— 2	Zeet betr.	
8	10	76	Z 2	Omt. held.	
	10 ^{1/4}	60 ^{1/2}	 0	—	
	11	67 ^{1/2}	 0	—	
9	11	72	W 2	—	L ☐ ☽
	11 ^{1/2}	62	WNW 2	Betrokken	
	11 ^{3/4}	61 ^{1/2}	— 2	—	
10	11 ^{1/4}	63	NW 2	Omt. held.	
	11 ^{1/2}	56	— 2	—	
	11 ^{3/4}	59	— 2	—	
11	11 ^{1/4}	68	 0	—	
	11 ^{1/2}	63	 0	—	
	11 ^{3/4}	57	ZW 4	Zeer betr.	
12	10	66 ^{1/2}	— 6	Betrokken	
	10 ^{1/4}	60	NW 2	Omt. helder	
	10 ^{1/2}	60	— 4	Zeer betr.	
13	30.	62	W 4	—	
	2	60	— 2	Omt. helder	
	3	61	ZW 4	Betrokken	
14	1	62	WNW 4	Zeer betr.	
	3	56	NW 2	Omt. held.	
	3	60	— 2	—	
15	3	60	— 2	—	
	3	56	 0	Helder	
	2	61	WZW 2	Omt. held.	
16	1	67 ^{1/2}	— 2	—	
	29.11 ^{1/2}	65	ZW 2	Zeer betr.	

W A A R N E M I N G E N

J U L Y, 1784.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St der Wind.	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen
17	9 9 ²	57	NW 4	Zeer betr.	—
	9 ⁴	59	— 6	—	NC
	9 ⁴	55	— 2	—	—
18	9 ⁴	59	WN 4	—	—
	9 ⁴	60 ³	W 2	—	—
	9	58	— 0	Omr. held.	N. licht
	6 ¹ / ₂	58	ZO 2	—	—
19	4 ¹ / ₂	72 ¹ / ₂	Z 2	Zeer betr.	—
	3 ² / ₂	62 ² / ₂	ZW 4	Betr. regen	—
	4	62	— 4	Zeer betr.	1
20	4 ³ / ₄	63	WZ 6	betr. regen	1
	5 ³ / ₄	59	— 4	Zeer betr.	6
	7 ³ / ₄	59	— 4	—	2
21	8	63	— 4	—	—
	5 ¹ / ₂	61	ZZW 6	Betrokken	1
	5 ¹ / ₂	57	ZW 4	—	1
22	5 ⁴ / ₂	60 ¹ / ₂	WZ 6	—	—
	7 ¹ / ₂	57	W 4	Zeer betr.	1
	8 ¹ / ₂	58	NNW 4	—	—
23	9	60	WNW 4	—	—
	11 ² / ₃	56	NW 2	Omr. held.	—
	11 ³ / ₄	61	— 2	—	—
24	11 ³ / ₄	65	— 4	Zeer betr.	—
	11 ³ / ₄	62	WZ 4	Betr. regen	1
	11 ¹ / ₂	62	ZW 4	Betrokken	2
25	11 ¹ / ₂	65	— 4	—	E □ C
	11 ¹ / ₂	3	— 2	—	—
	11 ¹ / ₂	64	WZ 2	—	—
26	11 ¹ / ₂	70	WNW 2	Zeer betr.	—
	9 ¹ / ₂	65	O 2	Omr. holder	—
	7	64	Z 2	Betrokken	—
27	7 ³ / ₄	66	WNW 2	—	—
	8 ³ / ₄	62 ¹ / ₂	ZW 2	Betr. regen	1
	10 ⁴ / ₃	59	WNW 2	Zeer betr.	10
28	11 ¹ / ₂	65	— 2	—	—
	11 ¹ / ₄	62 ¹ / ₂	NO 2	Betrokken	—
	9	61	ZO 2	Zeer betr.	1
29	8 ² / ₂	67	ZZW 2	—	—
	9 ¹ / ₂	60	W 2	Omr. helder	—
	10 ¹ / ₄	61	ZZW 2	Zeer betr.	1
30	11 ¹ / ₄	68	— 2	—	—
	10 ² / ₂	60 ¹ / ₂	— 2	Omr. helder	—
	30.	63	ZW 2	Zeer betr.	—
31	14	63 ¹ / ₂	W 2	—	—
	14	63 ² / ₂	O 2	Betrokken	—

Hoogste Barom.	30 D.	3 L.	Gemidd. Barom.	29 D.	11 L.
Laagste dito	29 -	3 ¹ / ₂	----- Therm.	6 ¹ / ₁₆	8 Gr.
Middelb. dito	29 -	9 ¹ / ₄	't Gevallen Water	31	L.
Hoogste Therm.	78		Uitwaseming	45	
Laagste dito	51	Gr.	Dagelyksche kragt	2 ¹ / ₂ .	
Middelb. dito	6 ¹ / ₂		der Winden		

OP ZWANENBURG. AUGUSTUS, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- steldheit.	Regen in Lijnen.
1	30. 2	64 ₂	ZW 2	Betrokken	V C
	3 ₁	64 ₂	NW 2	Omt. helder	
	3 ₂	60	. . . 0	Helder	
2	3 ₃	63	ZW 3	Betrokken	
	3 ₄	65	NW 2	Zeer betr.	
	3 ₅	63	NNO 2	Omt. helder	
3	2 ₁	63	O 2	_____	
	2 ₂	69	NO 2	_____	
	2 ₃	66 _{1/2}	N 2	Zeer betr.	
4	2 ₄	66	. . . 0	_____	2
	2 ₅	74 _{1/2}	. . . 0	_____	
	2 ₆	68	. . . 0	Omt. helder	
5	2 ₇	66	ZW 2	Zeer betr.	
	29. 11 ₁	71	W 2	_____	
	11 ₂	66	ZW 2	_____	
6	10	64	WZW 6	Betr. regen	1
	10	66	— 6	Betrokken	
	7 ₁	63	— 4	— regen	
7	8 ₁	59	WNW 4	Zeer betr.	10
	8 ₂	61	— 4	_____	
	8 ₃	54 _{1/2}	NW 2	Omt. held.	
8	10 ₁	52 _{1/2}	NNW 6	Betrokken	1 1/2
	10 ₂	51 _{1/2}	— 6	Zeer betr.	
	11 ₁	51	NW 2	Omt. helder	
9	30. 4	49 _{1/2}	WNW 2	Betr. regen	6
	1	57	— 4	Zeer betr.	
	1 ₁	53	NW 2	Omt. held.	
10	2	56	ZW 2	Zeer betr.	
	2 ₁	61	ZZW 2	_____	
	2 ₂	57	ZZO 2	_____	
11	2 ₃	56	ZW 2	_____	
	2 ₄	68	— 2	_____	
	2 ₅	63	. . . 0	Betrokken	
12	2 ₆	61	Z 2	Omt. helder	
	2 ₇	66 _{1/2}	— 2	Helder	
	2 ₈	61	. . . 0	Omt. held.	
13	2 ₉	64	ZZW 2	Zeer betrokk.	
	2 ₁₀	70 _{1/2}	— 2	_____	
	2 ₁₁	63	. . . 0	Omt. helder	
14	2 ₁₂	64	. . . 0	Betrokken	
	3	70	. . . 0	Zeer betr.	
	3 ₁	62	NW 2	Helder	
15	3 ₂	61	— 2	Zeer betr.	
	3 ₃	64	— 2	Omt. helder	
	3 ₄	62	. . . 0	Helder	
16	2 ₁₃	64	ZW 2	Omt. helder	N C
	2 ₁₄	68 _{1/2}	— 2	_____	
	29. 11 ₁	64	. . . 0	Helder	

WAARNEMINGEN AUGUSTUS, 1781.

Da- gen	Bar- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- steadheit.	Regen in Lynen
	29. 10 ³ / ₄	59	WNW 2	Betrokken	
17	- 10 ³ / ₄	60	NW 2	—	
	- 10 ³ / ₄	58 ¹ / ₂	NNW 2	Omtr. helder	
	- 11	57 ¹ / ₂	N:O 4	Zeer betr.	
18	- 11	59	N 4	—	
	- 11 ¹ / ₄	55	— 4	Omtr. helder	
	- 11 ¹ / ₄	57	NNO 4	Betrokken	
19	- 11	62	NO 4	—	
	- 11	62	— 4	—	
	- 10 ³ / ₄	61	— 4	— regen	2
20	- 11 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	ZW 2	Betrokken	7
	30. —	59	 0	—	
	- 0	60 ¹ / ₂	O 2	Zeer betr.	
21	- 0	66	NO 4	—	
	29. 10 ¹ / ₂	62 ¹ / ₂	NNO 4	Omtr. helder	
	- 7 ¹ / ₂	63	NO 4	Betrokken	
22	- 6	63 ¹ / ₂	— 6	— regen	
	- 6	59	N 2	Omtr. helder	
	- 6	59 ¹ / ₂	ZW 2	Betrokken	
23	- 6	61	ZZO 2	—	E ☐ ☾
	- 6 ¹ / ₂	57 ¹ / ₂	NNW 6	— regen	2
	- 8	57 ¹ / ₂	NW 4	Betrokken	1
24	- 9	58 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 9 ¹ / ₂	57	— 2	—	
	- 9	59	ZW 2	Zeer betr.	
25	- 8 ¹ / ₂	63 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 8 ¹ / ₂	60	NW 2	—	3
	- 8 ¹ / ₂	58	— 2	Betrokken	
26	- 9 ¹ / ₄	57	— 2	—	2
	- 10 ³ / ₄	56 ¹ / ₂	— 4	—	
	- 11 ³ / ₄	55 ¹ / ₂	NNW 4	—	
27	30. —	57	— 4	Zeer betr.	
	29. 11 ³ / ₄	56	ZW 2	Omtr. helder	
	- 9 ³ / ₄	57	— 4	Zeer betr.	
28	- 9	63 ¹ / ₂	— 4	Betrokken	
	- 7 ³ / ₄	59	— 4	—	
	- 6	59	— 6	Zeer betr.	
29	- 7 ³ / ₄	59 ¹ / ₂	WZW 6	—	
	- 8 ³ / ₄	56	NW 4	Betrokken	
	- 9 ³ / ₄	55	— 2	Zeer betrokk.	
30	- 10 ¹ / ₄	61	— 2	Omtr. helder	
	- 11 ¹ / ₄	56	— 2	Zeer betr.	
	- 9 ¹ / ₂	55	ZO 2	Betrokken	
31	- 9	63	— 2	Zeer betrokk.	
	- 8 ³ / ₄	62	ZW 2	Betr. regen	

Hoogste Barom. 30 D. 3¹/₄ L.
 Laagste dito 29 - 6
 Middelb. dito 29 - 10⁷/₈
 Hoogste Therm. 72¹/₂ } Gr.
 Laagste dito 49¹/₂ }
 Middelb. dito 61 }

Gemidd. Barom. 29 D. 11¹/₂ L.
 - - - Therm. 60¹/₈ Gr.
 't Gevallen Water 54 Lyn.
 Uitwaasfening 32
 Dagelyksche kragt
 der Winden 2¹/₂.

OP ZWANENBURG.
SEPTEMBER, 1784.

Dagen	Baromet.	Thermom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtsge- feldheit.	Regen in Lynen.
	29. 8 $\frac{1}{4}$	59	NW 2	Betrokken	6
1	- 9 $\frac{1}{4}$	62	— 2	—	
	- 10 $\frac{1}{4}$	59	— 2	—	
2	30. 11 $\frac{1}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 11 $\frac{1}{4}$	62 $\frac{1}{2}$	— 2	Omr. helder	
	- 12 $\frac{1}{2}$	57	O 2	Helder	
3	- 13 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 14 $\frac{1}{2}$	63	— 2	—	
	- 15 $\frac{1}{2}$	61	ONO 2	—	
4	- 16 $\frac{1}{2}$	59 $\frac{1}{2}$	OZO 2	—	
	- 17 $\frac{1}{2}$	65	— 2	—	
	- 18 $\frac{1}{2}$	62	O 2	—	
5	- 19 $\frac{1}{2}$	59	— 2	—	
	- 20 $\frac{1}{2}$	70 $\frac{1}{2}$	ONO 2	—	
	- 21 $\frac{1}{2}$	63	— 2	—	
6	- 22 $\frac{1}{2}$	60	— 2	—	
	- 23 $\frac{1}{2}$	71	— 2	—	L ☐ ☾
	- 24 $\frac{1}{2}$	67	— 0	—	
	- 25 $\frac{1}{2}$	64	NNW 2	—	
7	- 26 $\frac{1}{2}$	72	— 1	Omr. helder	
	- 27 $\frac{1}{2}$	67 $\frac{1}{2}$	— 2	Helder	
	- 28 $\frac{1}{2}$	64	NNO 2	Betr. mist	
8	- 29 $\frac{1}{2}$	68	— 2	Helder	
	- 30 $\frac{1}{2}$	66	— 0	—	
9	- 31 $\frac{1}{2}$	61 $\frac{1}{2}$	NO 2	—	
	- 32 $\frac{1}{2}$	69 $\frac{1}{2}$	— 0	—	
	- 33 $\frac{1}{2}$	65 $\frac{1}{2}$	ZW 2	—	
10	- 34 $\frac{1}{2}$	60 $\frac{1}{2}$	N 2	Betrokken	
	- 35 $\frac{1}{2}$	61	NNW 2	Zeer betr.	
	- 36 $\frac{1}{2}$	58	NW 2	Helder	
11	- 37 $\frac{1}{2}$	61	W 2	Omr. held.	
	- 38 $\frac{1}{2}$	67	— 2	Helder	
	- 39 $\frac{1}{2}$	63 $\frac{1}{2}$	WZW 2	—	
12	- 40 $\frac{1}{2}$	63	W 2	Omt. held.	
	- 41 $\frac{1}{2}$	69	— 0	—	
	- 42 $\frac{1}{2}$	63	— 0	Helder	
13	- 43 $\frac{1}{2}$	64	ZW 2	—	
	- 44 $\frac{1}{2}$	73	W 2	—	
	29. 11 $\frac{3}{4}$	65	— 0	—	
14	30. 1	61	N 2	Betrokken	
	- 1 $\frac{3}{4}$	66 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	N ☾
	- 2 $\frac{3}{4}$	58 $\frac{1}{2}$	— 2	Helder	
15	- 3 $\frac{3}{4}$	52 $\frac{1}{2}$	NW 2	Omr. helder	
	- 4 $\frac{3}{4}$	61 $\frac{1}{2}$	O 2	Helder	
	- 5 $\frac{3}{4}$	55 $\frac{1}{2}$	OZO 2	Omt. held.	
	- 6 $\frac{3}{4}$	50	Z 2	—	
16	- 7 $\frac{3}{4}$	64	W 2	—	
	- 8 $\frac{3}{4}$	59 $\frac{1}{2}$	WNW 2	Helder	

WAARNEMINGEN SEPTEMBER, 1784.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Luftsg- feldheit.	Regen in Lynen.
	30.	$57\frac{1}{2}$	NNW 2	Omr. helder	
17	-	$63\frac{1}{2}$	— 2	—	1
	-	60	N 2	Helder	
	-	55	— 2	Zeer betrokk.	
18	0	64	Z 2	Omr. helder	2
	29.	59	— 0	Helder	
	-	58	OZO 2	Omr. helder	
19	-	65	— 2	—	2
	-	$58\frac{1}{2}$	ZO 2	Helder	
	-	55	Z 2	Omr. helder	
20	-	70	— 2	Zeer betr.	4
	-	66	ZZO 4	Betrokken	
	-	58	NW 2	—	2
21	-	62	WtZ 2	Omr. helder	
	-	$59\frac{1}{2}$	ZW 4	Zeer betr.	
	-	57	Z 4	—	
22	-	65	— 6	Betrokken	E □ C
	-	$60\frac{1}{2}$	ZtW 6	—	
	-	63	WZW 4	—	1
23	-	63	ZW 4	Zeer betr.	
	-	56	NW 2	Betrokken	$1\frac{1}{2}$
	-	53	WtN 2	—	
24	30.	61	Z 2	Omr. helder	
	-	53	OZO 2	Betrokken	
	29.	54	ZO 2	—	
25	-	64	— 2	Zeer betr.	
	-	$59\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	
	-	60	Z 2	Zeer betr.	
26	-	$65\frac{1}{2}$	— 2	—	
	-	61	— 2	—	
	-	$60\frac{1}{2}$	ZW 4	Betrokken	$3\frac{1}{2}$
27	-	61	W 4	Zeer betr.	1
	-	56	— 2	—	1
	-	56	WNW 2	—	4
28	-	56	N 4	Betrokken	V C
	-	54	NO 4	Zeer betrokk.	
	-	$53\frac{1}{2}$	ONO 4	Betrokken	
29	-	55	— 4	Omt. held.	
	-	51	NNO 2	Zeer betr.	
	30.	$47\frac{1}{2}$	NO 2	Omr. helder	1
30	-	$50\frac{1}{2}$	— 2	Betrokken	
	-	49	NNO 2	—	

Hoogste Barom. 30 D. $5\frac{1}{2}$ L.
 Laagste dito 29 - 6
 Middelh. dito 29 - $11\frac{1}{4}$
 Hoogste Therm. 73
 Laagste dito $47\frac{1}{2}$
 Middelh. dito $60\frac{1}{4}$ } Gr.

Gemidd. Barom. 30 D. $0\frac{5}{12}$ L.
 - - - Therm. $60\frac{6}{10}$ Gr.
 t' Gevallen Water 19 Lyn.
 Uitwaasfening 26
 Dagelyksche kragt
 der Winden 2 ruim.

OP ZWANENBURG.

OCTOBER, 1784.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- steldheit.	Regen in Lynen.
	30.	47	ONO 4	Betrokken	
1	4	51	— 4	—	
	5	48	NO 2	Zeer betr.	
2	5	51	ONO 2	—	
	5	50	NNO 2	—	
	5	47	O 2	Betrokken	
3	5	51	— 2	Zeer betr.	
	5	48	OZO 2	Omt. helder	
	4	44	— 2	Zeer betr.	
4	3	51	O 2	—	
	2	45	OZO 2	Helder	
	1	41	— 2	Omt. helder	
5	1	51	— 4	—	
	2	47	— 4	Helder	
6	3	42	O 4	—	
	3	48	— 4	—	
	3	40	— 4	—	
	3	38	— 4	Omt. helder	
7	2	47	— 4	Helder	
	1	44	ONO 4	—	
	1	39	O 4	Omt. held.	
8	1	45	— 4	—	
	1	42	ONO 4	Helder	
	1	41	— 4	Betrokken	
9	1	47	— 4	Omt. helder	
	1	43	OtN 2	Betrokken	
	1	42	O 4	Zeer betr.	
10	0	46	— 4	Omt. helder	
11	30.	45	NO 2	Betrokken	
	2	44	— 2	—	
	2	46	ONO 2	—	
	3	45	NNO 2	—	
12	3	45	N 2	—	
	3	51	— 0	—	
	3	47	N 2	—	
	3	45	NO 2	—	
13	2	48	ONO 2	Zeer betrokk.	
	2	43	NO 2	Helder	
	2	40	O 2	—	
14	3	45	— 2	—	
	2	42	ONO 2	—	
	2	38	O 2	—	
15	2	43	— 2	—	
	2	40	OZO 2	—	
	2	38	O 2	—	
16	2	47	— 2	—	
	2	43	ONO 2	—	

LCC

NC

WAARNEMINGEN OCTOBER, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St. der Wind.	Lugtsge- steldheid.	Regen in Lynen.
	30. 2	42	O 2	Betrokken	
17	- 2 $\frac{1}{4}$	49	— 2	Zeer betr.	
	- 2 $\frac{1}{4}$	43	— 2	Omt. helder	
	- 1 $\frac{1}{4}$	41 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
18	- 1 $\frac{1}{4}$	49	— 2	Helder	
	29 11 $\frac{1}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	OZO 2	—	
	- 10	34	Z 2	Zeer betr.	
19	- 9 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betrokken	
	- 9	45	— 2	—	
	- 10	45	WZW 2	—	
20	- 11	50 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 11	43	NW 2	Betrokken	
	30. 3	44 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 3 $\frac{1}{4}$	52	— 2	—	E□C
21	- 1	47	W 2	—	
	- 1	48	— 2	—	
22	- 0	53 $\frac{1}{2}$	WZW 2	—	
	29 11 $\frac{3}{4}$	50	— 2	—	
	- 9 $\frac{1}{4}$	49	ZW 2	—	
23	- 7	51 $\frac{1}{2}$	— 4	—	
	- 5 $\frac{1}{2}$	50	WNW 4	— regen	
	- 4 $\frac{1}{4}$	43	— 1	Zeer betr.	
24	- 5	46	— 2	—	
	- 6 $\frac{3}{4}$	42 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betr. regen	
	- 7 $\frac{1}{2}$	44	WNW 2	Betrokken	
25	- 8 $\frac{3}{4}$	47 $\frac{1}{2}$	— 2	Zeer betr.	
	- 10	38	— 2	Omt. helder	
	- 11 $\frac{1}{4}$	30	... 0	Betr. mist	
26	- 11 $\frac{3}{4}$	42	ONO 2	Zeer betr	
	30. 0	42	N 2	Betrokken	
	- 0	41 $\frac{1}{2}$	NO 4	—	
27	29 11 $\frac{3}{4}$	46	— 4	Zeer betr.	
	30. 0	43 $\frac{1}{2}$	NNO 4	Betrokken	
	- 0	43	NO 4	—	
28	- 0	44	— 4	—	
	- 0	45	NNO 4	—	
	29 11 $\frac{3}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	NNW 4	—	
29	- 11 $\frac{1}{4}$	46 $\frac{1}{2}$	— 4	—	
	- 10 $\frac{3}{4}$	45	— 4	— regen	
	- 10 $\frac{1}{2}$	46	N 4	Betrokken	
30	- 10 $\frac{3}{4}$	46 $\frac{1}{2}$	NO 4	Zeer betr.	
	- 10 $\frac{1}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	NW 2	—	
	- 10	42	ZW 4	Betrokken	
31	- 10	45	ZZO 2	—	
	- 9 $\frac{3}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	Z 4	— regen	

Hoogste Barom. 30. D. 5 $\frac{3}{4}$ L.
 Laagste dito 29 - 4 $\frac{1}{4}$
 Middellb. dito 29 - 11
 Hoogste Therm. 53 $\frac{1}{2}$ Gr.
 Laagste dito 30
 Middellb. dito 41 $\frac{3}{4}$

Gemidd. Parom. 30 D. 4 $\frac{5}{8}$ L.
 - - - Therm. 45 $\frac{1}{8}$ Gr.
 't Gevallen Water 16 L.
 't Uitgewaasemde 15
 Dagelykche kragt
 der Winden 2 $\frac{1}{4}$

OP ZWANENBURG. NOVEMBER, 1784.

Da- gen	Baro- met.	Ther- mom.	Kragt en St. der Wind.	Lugtge- feldheit.	Regen in Lyuen.	
	29. 9 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	Z	2	Betrokken	2
1	9	47	—	4	—	—
	8 ¹ / ₂	45	—	4	—	2
	8 ¹ / ₂	41	NW	2	Omtr. helder	3 ¹ / ₂
2	9	48	NNW	2	Zeer betr.	—
	10 ¹ / ₂	46	—	2	—	—
	11 ¹ / ₂	43	...	0	—	—
3	11	49	...	0	—	—
	11 ¹ / ₂	42	...	0	—	—
	11 ¹ / ₂	35	ZO	2	Omtr. helder	—
4	11	46	OZO	2	Zeer betr.	L ☐ C
	10	40	—	2	—	—
	9 ¹ / ₂	37	—	2	—	—
5	8 ¹ / ₂	44	O:Z	2	—	—
	8 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	ZO	2	Omtr. helder	—
	8 ¹ / ₂	38	O	2	Betrokken	—
6	8	42	—	2	—	—
	8 ¹ / ₂	41	NO	2	—	—
	9 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	O	4	—	—
7	10	40	—	4	—	—
	11 ¹ / ₂	37 ¹ / ₂	—	2	—	—
8	30. 0	38	NO	2	Omtr. helder	—
	0	42 ¹ / ₂	N	2	Betrokken	—
	0	38	...	0	Helder	—
9	29. 10 ¹ / ₂	38	ZZW	2	Betrokken	—
	9 ¹ / ₂	41 ¹ / ₂	—	4	Zeer betrok.	—
	8	40	ZW	6	Betr. regen	—
10	7 ¹ / ₂	41	ZZW	4	Betrokken	I
	6 ¹ / ₂	41 ¹ / ₂	—	6	Zeer betr.	—
	4 ¹ / ₂	48	—	10	Betrokken	—
11	3 ¹ / ₂	51	ZW	8	—	—
	2 ¹ / ₂	52	—	14	—	—
	4 ¹ / ₂	49	—	4	—	—
12	4 ¹ / ₂	49 ¹ / ₂	WZW	4	Zeer betr.	5 ¹ / ₂
	6 ¹ / ₂	47 ¹ / ₂	NW	2	Betrokken	I
	8 ¹ / ₂	45	ZW	2	—	—
13	9	48 ¹ / ₂	—	4	—	4 ¹ / ₂
	9	48 ¹ / ₂	—	2	Zeer betr.	N C
	11	46	Z	2	Betrokken	I
14	10 ¹ / ₂	48	—	2	Zeer betr.	—
	9 ¹ / ₂	50 ¹ / ₂	ZW	2	Betrokken	—
	9 ¹ / ₂	51	ZZW	4	—	I
15	8 ¹ / ₂	54	—	4	Zeer betr.	—
	8 ¹ / ₂	52	—	6	Betrokken	—
	10	48	ZW	4	—	I
16	10 ¹ / ₂	50	WZW	2	Zeer betr.	—
	11 ¹ / ₂	47	—	2	Omtr. helder	—

WAARNEMINGEN NOVEMBER, 1784.

Dagen	Barometer	Thermom.	Kragt en St. der Wind	Lugsge- feldheit.	Regen in Lynen.
17	29.10 $\frac{1}{2}$	44 $\frac{1}{2}$	ZW 2	Betrokken	
	- 8 $\frac{1}{4}$	48	— 4	—	
18	- 8 $\frac{1}{4}$	44 $\frac{1}{2}$	WZW 4	Omr. helder	
	- 9 $\frac{1}{2}$	44	— 2	Zeer betr.	
	- 9	47	ZZW 4	Betrokken	
	- 4 $\frac{1}{2}$	45	— 10	— regen	
19	- 6 $\frac{1}{2}$	42	NW 6	Zeer betr.	8 $\frac{1}{2}$
	- 8	41	— 8	—	E□C
	- 9 $\frac{1}{4}$	38	— 4	—	
20	- 9 $\frac{1}{4}$	38	— 4	Omr. helder	
	- 10	39	— 2	Zeer betr.	
21	- 11 $\frac{1}{4}$	38	NNW 4	—	
	30. 8 $\frac{1}{4}$	39 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
	- 1 $\frac{1}{4}$	39	NW 2	—	
22	- 1 $\frac{1}{4}$	38	N 2	Omr. held.	
	- 1 $\frac{1}{4}$	39	— 2	Zeer betrockk.	
	- 1	44 $\frac{1}{2}$	NNW 2	—	
23	- 1 $\frac{1}{4}$	41 $\frac{1}{2}$	W 2	—	
	29.11 $\frac{1}{2}$	44	NW 2	Betrokken	2 $\frac{1}{2}$
	- 11 $\frac{1}{4}$	45	— 2	Omr. held.	
	30. 1 $\frac{1}{4}$	42	— 2	Zeer betr.	
24	- 1 $\frac{1}{2}$	41 $\frac{1}{2}$	WZW 2	Betrokken	
	29.11 $\frac{1}{2}$	45	— 2	—	
	- 11	40 $\frac{1}{2}$	— 2	—	
25	- 9 $\frac{1}{2}$	46	ZW 6	— regen	
	- 9 $\frac{1}{2}$	46	— 6	Betrokken	3 $\frac{1}{2}$
	- 9 $\frac{1}{2}$	48	— 2	—	
26	30. 0	40	WNW 2	—	
	- 1 $\frac{1}{2}$	48	. . . 0	—	V C
	- 2 $\frac{1}{4}$	45	ZW 2	—	
27	- 4 $\frac{1}{4}$	44	ZZW 2	—	
	- 4 $\frac{1}{2}$	46	Z 2	—	
	- 4 $\frac{1}{2}$	41	— 2	Zeer betr.	
28	- 2 $\frac{3}{4}$	40	ZtW 4	Betrokken	
	- 1 $\frac{1}{4}$	40	— 4	Zeer betr.	
	29.10 $\frac{1}{2}$	40	— 4	Omr. helder	
29	- 11	40	. . . 0	—	
	- 11 $\frac{3}{4}$	40 $\frac{1}{2}$	. . . 0	Zeer betr.	
	30. 1 $\frac{1}{2}$	42	NNO 2	Betrokken;	
30	- 1 $\frac{3}{4}$	39	. . . 0	Zeer betr.	
	- 1 $\frac{1}{2}$	41	WZW 2	Betrokken	
	29.10 $\frac{1}{2}$	39 $\frac{1}{2}$	ZW 2		

Hoogste Barom. 30 D. 4 $\frac{1}{2}$ L.
 Laagste dito 29 - 2 $\frac{1}{2}$
 Middelb. dito 29 - 9 $\frac{1}{2}$
 Hoogste Therm. 54 }
 Laagste dito 35 } Gr.
 Middelb. dito 44 $\frac{1}{2}$ }

Gemidd. Barom. 29 D. 10 $\frac{1}{18}$ L.
 - - - Therm. 43 $\frac{1}{8}$ Gr.
 't Gevallen Water 42 $\frac{1}{2}$ L.
 't Uingewaasfemde 9
 Dagelyksche kragt der Winden 3.

WAARNEMINGEN DECEMBER, 1784.

Da- gen.	Baro- met.	Ther- mom.	Kragten St der Wind.	Lugtsge- theid.	Regen in Lynen
	29.10 ³ / ₄	31 ¹ / ₂	NNO 2	Betr. sneeuw	
17	- 10 ³ / ₄	32 ³ / ₄	NO 2	— mist	
	- 10 ¹ / ₂	33	NNO 2	Betrokken	
	- 10	33	NO 2	—	
18	- 9	33	— 2	—	E □ C
	- 7 ³ / ₄	32	N 2	—	
	- 7	33	WtN 2	—	
19	- 7	34	— 2	—	
	- 7 ¹ / ₂	34	. . . 0	—	
	- 8 ³ / ₄	37	NW 2	—	
20	- 9 ¹ / ₄	36 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 9 ¹ / ₄	38	— 2	—	
	- 9 ¹ / ₂	35	ZW 2	—	
21	- 8 ³ / ₄	31 ¹ / ₂	Z 2	—	
	- 7 ¹ / ₂	33	NO 2	—	
	- 7	32	— 2	—	
22	- 7 ¹ / ₂	31	O 2	—	
	- 8 ³ / ₄	30 ¹ / ₂	NO 2	—	
	- 9 ³ / ₄	28 ³ / ₂	NNW 2	—	
23	- 10	32	ZW 2	Zeer betr.	
	- 10 ¹ / ₂	29	. . . 0	Omtr. helder	
	30. 0	23	. . . 0	Betr. mist	
24	- 1 ¹ / ₂	7	. . . 0	Betrokken	
	- 1 ³ / ₄	28	Z 2	—	
	- 1 ³ / ₄	36	WNW 2	—	
25	- 1 ³ / ₄	39	— 2	Zeer betr.	
	- 1 ³ / ₄	39	— 2	Betr. regen	
	- 1	33 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
26	- 1	36 ¹ / ₂	— 2	Betrokken	V C
	- 1 ³ / ₄	34	. . . 0	—	
	- 2	31	. . . 0	—	
27	- 1 ¹ / ₂	32	ZO 2	Zeer betr.	
	- 1 ¹ / ₄	27	O 2	Helder	
	- 1 ¹ / ₂	26 ¹ / ₂	— 2	—	
28	- 1 ¹ / ₂	28 ¹ / ₂	— 2	—	
	- 0	25	ONO 2	Omtr. helder	
	29.11 ¹ / ₂	21	O 2	Helder	
29	- 10 ³ / ₄	24	— 2	—	
	- 10 ¹ / ₄	19	OZO 2	—	
	- 9	20 ¹ / ₂	— 2	Zeer betr.	
30	- 7 ³ / ₄	24	— 2	Betrokken	
	- 6 ¹ / ₄	28	ZO 2	— regen	
	- 4 ¹ / ₄	27	— 2	Betrokken	
31	- 4 ¹ / ₂	27	— 2	—	
	- 4 ¹ / ₂	22 ¹ / ₂	ONO 4	—	

Hoogste Barom. 30 D. 2 L.   Gemidd. Barom. 29 D. 7¹/₂ L.
 Laagste dito   28 - 7¹/₄   " Therm.   33 Gr.
 Middelb. dito   29 - 4¹/₈   't Gevallen Water   23 L.
 Hoogste Therm.   45   Uitwaseming niet waargen.
 Laagste dito   19 } Gr.   Dagelykche kragt
 Middelb. dito   34 }   der Winden   2¹/₈.

